چیرۆکی شاری قەدەغە کراو

توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران

نووسەر: کامیل ئەحمەدی

بەشی 1

گوتاری هۆگریی سێکسی – پێناسە، ڕوونکردنەوە و کورتە مێژوو

بابەتەکان:

- پێناسە، ڕوونکردنەوە و کورتە مێژوو
- ناهاوسان: وشە گشتییەکان
- هاوڕەگەزخواز
- دیترڕەگەزخواز یان straight
- هیچڕەگەزخواز
- سێ هێمای دەمارگرژی ڕەگەزی
- گێڕانەوەی مێژوویی ناهاوسانی و هەوڵەکانی
- ناهاوسانی لە ئەدەبیات
- تیۆرییەکانی ناهاوسانی

پێڕستی بابەتەکان

وشە کورت کراوەکان

پێزانین

وشەنامە

پوختە

بەشی 1

1. ئەدەبیاتی هۆگریی سێکسی و پێناسەکان، ڕوونکردنەوە و تیۆریی ناهاوسانی
2. **LGBT** – دێڕی گشتی
3. سێ هێمای دەمارگرژی ڕەگەزی
4. گێڕانەوەی مێژوویی ناهاوسانی
5. ناهاوسانی لە ئەدەبیات

بەشی 2

1. ڕوانگە جیهانییەکان – ناهاوسانی
2. هۆگریی سێکسی وەک مافێکی مرۆیی
3. ناهاوسانی لە داڕشتە یاساییەکاندا
4. بڕیارە یاساییەکان لە مەڕ ناهاوسانی

بەشی 3

1. ناهاوسانی و هێما دەروونییەکانی
2. ناهاوسانی و بنەماڵە
3. ناهاوسانی و گێچەڵی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان
4. شیکردنەوەی ئایین و سەرچەشنی کێشە دەروونییەکان
5. هۆگریی سێکسی بۆ منداڵان

بەشی 4

1. ناهاوسانی لە وڵاتی ئێران – پاژە ونبووەکان
2. ئەو ئێرانییانەی وا شووناسی ڕەگەزیی خۆیان نەدرکاندووە و لە شاراوەییدا دەمێننەوە.
3. ڕوانگەی یاسایی بۆ ناهاوسانی لە وڵاتی ئێران
4. ڕوانگەی ئایینی

بەشی 5

1. خوێندنەوەی ئێستای ژیانە نەبینراوەییەکان
2. پێشینەی لێکۆڵینەوە
3. شێوازی بە کارهێنراو لە لێکۆڵینەوەی ڕابردوو
4. ڕێکخستنی شێوازی لێکۆڵینەوە
5. شوێنی جوگرافیایی و حەشیمەتی لێکۆڵینەوە

تاران

مەشهەد

ئیسفەهان

6. بواری دڵخواز و نموونەگیری
7. شێوازی لێکۆڵینەوەی ئاوێتەیی

شێوازی نموونەگیریی تۆپەڵە بەفری

ئەندازەگرتنە چەندایەتییەکان

لێکۆڵینەوەی چەندایەتی

تیۆریی داتابنیات

8. ئاستەنگەکان
9. تێبینییە ئەخلاقییەکان
10. کێشەکانی پەیوەست بە شێوازی ئەنجامدانی لێکۆڵینەوە
11. لێکۆڵینەوەی پارێزگایی

بەشی 6

سەرچەشنە ڕوو لە گۆڕانەکان و ڕێگەی داهاتوو

وشە			سووکەڵە
پەیماننامەی نێودەوڵەتی مافە ئابووری، کۆمەڵایەتی و کەلتوورییەکان	**ICESC**	ئەنجومەنی دەروونناسانی ئەمریکا	**APA**
ڕۆژی جیهانی خەبات لە دژی هاوڕەگەزخوازدژی و تڕەنس‌دژی	**IDAHOT**	کۆنوانسیۆنی نەهێشتنی هەموو جۆرەکانی هەڵاواردن لە دژی ژنان	**CEDAW**
کۆڕی نێودەوڵەتی لزباین، گەی، بایسکشوال، تڕەنس و دووڕەگەزەکان	**ILGA**	ناهاوئاهەنگی ڕەگەزێتیی منداڵی	**CGN**
گرووپی پشتیوانیی ناهاوسانانی موسڵمان	**IMMAAN**	ڕێنوێنی لێکدانەوە و ئاماریی کێشە دەروونییەکان	**DSM-II**
لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز	**LGB**	یاسای بەرگری لە هاوسەرگیریی	**DOMA**
لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز، تڕەنسێتی و تیڤی	**LGBT**	کۆنوانسیۆنی ئەوروپایی مافەکانی مرۆڤ	**ECHR**
ئەو پیاوانەی وا لەگەڵ پیاوان تێکەڵ دەبن	**MSM**	دادگای ئەوروپایی مافەکانی مرۆڤ	**ECtHR**
ئەنجومەنی نیشتمانی و لێکدانەوە و چارەسەری هاوڕەگەزخوازی	**NARTH**	یەکێتی ئەوروپا	**EU**
ڕێکخراوی ئەهلی	**NGO**	توندوتیژی سێکسی	**GBV**
دەربڕینی عەشق لە ناو جەماوەردا	**PDA**	تۆڕی ڕاهێنانی گەی، لزباین و ڕاستەوخۆ	**GLSEN**
هۆگریی سێکسی و شووناسی ڕەگەزێتی	**SOGI**	کردەوەی پشتڕاستکردنەوە ڕەگەزێتی	**GSC**
توندوتیژیخوازی سێکسی	**SOV**	کومەیتەی مافەکانی مرۆڤ	**HRC**
گۆڕینی ڕەگەزێتی	**SRS**	چاودێری مافەکانی مرۆڤ	**HRW**

ICCPR	پەیماننامەی مافە مەدەنی و سیاسییەکان
TGNC	ناهاوئاهەنگی ڕەگەزێتی و تڕەنسێتی
TIGR	داهێنەری بۆ مافی یەکسان
UN	ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان
UNGA	ئەنجومەنی گشتی ڕێکخراوی نەتەوەکان
UDHR	جاڕنامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ
UNIFEM	سندووقی گەشەی ژنانی نەتەوە یەکگرتووەکان
YRBS	توێژینەوەی مەترسییە ڕفتارییەکانی مێرمنداڵان
WAS	ئەنجومەنی جیهانیی تەندروستیی سێکسی
WHO	ڕێکخراوی تەندروستیی جیهانی
WLUML	ڕێکخراوی ژنانی ژێر ڕکێفی یاسا ئیسلامییەکان
WSW	ئەو ژنانەی وا لەگەڵ ژنان تێکەڵ دەبن.

وشەناسی - وشەنامە

پێرستی ژێرەوە بریتییە لە پێناسەی ئەو وشانەی کە چەندین جار لەم کتێبەدا ناویان دەهێنرێ و ئەو دامەزراوانەی کە ناو دەقەکەدا ئاماژەیان پێ دەکرێت.

هیچ‌ڕەگەزخواز (asexual)

کەسێک کە هیچ هۆگرییەکی بۆ هاوڕەگەز یان ڕەگەزی بەرامبەری خۆی نییە.

دووڕەگەزخواز

کەسێک کە لە ڕووی سۆزداری، فیزیایی و / یان سێکسییەوە هۆگریی هەم بۆ پیاو و هەمیش بۆ ئافرەت هەیە. پێویست ناکا ئەم هۆگرییە یەکسان بێ یان پێشاندەری هۆگریی یەکسان بۆ ئەو ڕەگەز یان ڕەگەزانە بێ کە کەسەکە هۆگریی بۆیان هەیە.

هاوئاراستەڕەگەزخواز

کەسێک کە لەگەڵ ڕەگەزی خۆی لە کاتی لەدایکبوونیدا هاوئاراستەیە.

درکاندنی هۆگریی سێکسی

ئەم دێڕە ئاماژە بە کەسێک دەکا کە ڕاشکاوانە پیشانی دەدا کە دووڕەگەزخواز، گەی، لزباین یان تڕەنسە. درکاندنی هۆگریی سێکسی پرۆسەیەکی هەمیشەییە لە قبووڵکردنی سێکسی یان شووناسی ڕەگەزیی.

گەی

پیاوێک کە زۆر جار لە ڕووی سۆزداری، فیزیایی و / یا سێکسییەوە هۆگری کەسانی هاوڕەگەز و / یان ڕەگەزی هاوشێوەیە. ئەم وشە زیاتر دەڕوانێتە ئەو پیاوانەی کە ڕاکێشی پیاوان دەبن؛ بەڵام دەتوانین ئەمە بۆ ئافرەتانیش بە کار بببەین. ئەم وشە گشتییە زۆر جار بۆ ئاماژەکردن بە جۆاکی ناهاوسانان بە گشتی یان وەک شووناسێکی یەکسان بۆ کەسێک بە کار دەبرێ کە خۆی بە دیترڕەگەزخواز نازانێت. شیاوی وتنە وشەی گەی یەکەمین جار لە فیلمێکدا بۆ ئاماژە بە هاوڕەگەزخوازی کەڵکی لێ وەرگیرا.

ڕەگەزێتی

ئەم وشە ئاماژە بەو جیاوازییە کۆمەڵایەتی یان کەلتوورییانە دەکا کە لە سەبارەت بە ڕەگەزێک بێچم دەگرن. بە گشتی، ڕەگەزێتی چەمکێکی چێکراوی کۆمەڵایەتییە. ئەم کۆمەڵە ستانداردە چێکراوە کۆمەڵایەتییانە بۆ کۆمەڵگا، شووناس و ڕفتاری دیار و نادیار بە پێی پێکهاتەی بایۆلۆژیکی ڕەواڵەتی کەسەکان دەخرێتە پاڵیان (گرووپی کاری ئەنجومەنی دەروونناسانی ئەمریکا لە بواری شووناسی ڕەگەزێتی و جیاوازییە ڕەگەزییەکان 2008؛ West & Ziemerman 1987). ڕەگەزێتی ئامرازێکی کلیلیی بینراوە کە بێچم بە پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکانی دەسەڵات، ئیمتیاز و سەرکوت دەدا (Moradi & Yader, 2011). ڕەگەزی کەسێک ئەو

جۆرەی کە بە بایۆلۆژی ئەو دیاری دەبێ، هەمیشە لەگەڵ ڕەگەزێتی ئەو یەک ناگرێت. کەواتە ناکرێ وشەکانی «ڕەگەز» و «ڕەگەزێتی» لە بری یەکتر بە کار بهێنرێت.

شووناسی ڕەگەزێتی

هەستی دەروونی و تایبەتیی هەر کەسێک لە مەڕ پیاوبوون، ئافرەتبوون یان ڕەگەزی سێیەم پێی دەوترێ شووناسی ڕەگەزێتی. بۆ تێرەنسەکان و کەسانی هەڵگری ڕەگەزی سێیەم، ڕەگەزی ڕەپاڵدراویان لە کاتی لە دایکبوون لەگەڵ هەستی دەروونیان سەبارەت شووناسی ڕەگەزییان یەک ناگرێتەوە.

دیترڕەگەزخوازنۆڕمی

کۆمەڵێ لە پەیوەندییەکانی دەسەڵاتە کە هۆگریی سێکسی نۆڕماڵ و ڕێک دەخا و هەر شتێک کە لە دەرەوەی بازنەی ئایدیالەکانی دیترڕەگەزخوازی، یەکهاوسەری و یەکسانسازیی ڕەگەزێتی بێ دەیخاتە پەراوێزەوە.

دیترڕەگەزخواز

ئەو کەسەیە کە بەردەوام لە ڕووی فیزیایی، سۆزداری و / یان سێکسییەوە هۆگریی ڕەگەزی بەرامبەرە.

هاوڕەگەزخوازتۆقێنی

بێزاری یان نفرەتێکی گشتی لە هاوڕەگەزخوازانە کە بریتییە لە دەمارگرژیی کەلتووری و تاکەکەسی لە دژی هاوڕەگەزخوازان. هاوڕەگەزخوازتۆقێنی دوو لایەنی هەیە: هاوڕەگەزخوازتۆقێنی دەروونیکراو واتە چەسپاندنی هەستی دژە هاوڕەگەزخوازیی کۆمەڵگا لە دڵ و دەروونی کەسانی گەی و لزباین و هاوڕەگەزخوازتۆقێنی دەرەکی (زیاتر لە ناو دیترڕەگەزخوازان). هاوڕەگەزخوازی دەتوانین لە لایەنێک لە دەمارگرژیی هێورانە هەتا خۆبووواردن لە پەیوەندی لەگەڵ کەسانی هاوڕەگەز ئەندازە بگرین (فایف، 1983).

هاوڕەگەزخواز

کەسێک کە لە ڕووی سۆزداری، فیزیایی و / یان سێکسییەوە هۆگری هاوڕەگەز / ڕەگەزێتی خۆی دەبێت. لە قۆناغێکدا ئەم وشە بە هۆی کورتە مێژوویەکی کە لە ڕیزی نەخۆشییە دەروونییەکاندا دادەنرا، وەک لەقەم لێی دەڕوانرا (بەتایبەت بە شێوەی ناو) و بە شێوەی گشتی بە کار نەدەهێنرا (وشەگەلی وەک گەی و لزباین بە دەکار دەهێنران). بە گوێرەی مەزەندەی ڕاپۆرتی ساڵانەی ساڵی 1993 جانووس، 9 لە سەدی پیاوان و 5 لە سەدی ژنان پەیوەندییگەلێکی زیاتر لە پەیوەندیی هاوڕەگەزخوازانەیان «هەندێ جار» هەبووە. لە ساڵی 2000ـی زایینی، ئیدارەی ئاماری ئەمریکا بۆی دەرکەوت کە هاوژینە هاوڕەگەزخوازەکان کەمتر لە 1 لە سەدی بنەماڵە ئەمریکییەکان پێک دێنن. لە ئاگێستی ساڵی 2002، مامناوەندی مەزەندەیی گالۆپ لە پیاوانی گەیدا 21 لە سەد بوو.

نێوانڕەگەز

کەسێک پێناسە دەکا کە ڕەگەزی بایۆلۆژیکەکەی دیار نییە.

لزباین

مەبەست ئەو ئافرەتانەیە کە هۆگریی ڕۆمانسی، حەشەری و / یان سۆزداریان بۆ ژنانی دیکە هەیە. گالۆپ لە ئاگێستی ساڵی 2002، مەزەندەی ئەوەی کرد کە بە شێوەی مامناوەند 21 لە سەدی پیاوان گەی و 22 لە سەدی ئافرەتانیش لزباینن.

ناهاوسان

کەسانێک کە لە نێوان هەر دوو سەری لایەندان، زۆر جار بە دووڕەگەزخواز دادەنرێن و توێژەران وەک گرووپێکی یەکدەست لێیان دەڕوانن.

ڕەگەز

ئاماژە بە جیاوازیی فیزیایی یان فیزیۆلۆجیکی نێوان پیاوان، ژنان و لەشی نێوانڕەگەزەکان دەکا کە هەم تایبەتمەندیی سەرەتایی (سیستەمی زک و زا) و هەم تایبەتمەندی دووهەم (مەمک و مووی دەموچاو) لە خۆ دەگرێت. ڕەگەز واتە بارودۆخی فیزیایی و بایۆلۆجیکی شوێنی کۆئەندامی زاوزێ کەسەکە کە ئەو بۆ بوونە (پیاو یان ئافرەت یان ...) شیاو دەکات.

هۆگریی سێکسی

هۆگریی سۆزداری، ڕۆمانسی، سێکسی و / یان خۆشەویستانەی بەردەوام بۆ کەسێکی دیکەیە. هۆگریی سێکسی لەگەڵ دیکەی ڕەهەندە ڕەگەزییەکانی وەک ڕەگەزی بایۆلۆجی، شووناسی ڕەگەزێتی (هەستی دەروونی پیاو یان ئافرەت بوون) و ڕۆڵە ڕەگەزێتییە کۆمەڵایەتییەکان و ڕەچاوکردنی بەها کەلتوورییەکانی ڕفتاری ئافرەتانە و پیاوانە فەرقی هەیە (هەڵاواردنی هۆگریی سێکسی، یەکسانی و مافەکانی مرۆڤ، *www.equalityhumanrights.com/en/advice*). هۆگریی سێکسی تایبەتمەندی ئەو کەسەیە کە بەشێک لەو شتەی کە کەسەکە هەیە. پێک دێنێت. ئەم چەمکە لایەنێک لە هۆگرییە سێکسییەوە مرۆییەکان لە لزباین و گەیەوە بگرە تا دەگاتە دووڕەگەزخواز و دیترڕەگەزخواز دەگرێتەوە.

تامەزرۆیی سێکسی

ئەو هۆگرییانەی وا مرۆڤەکان بۆ یەکتریان هەیە، هۆگریی و ڕاکێشانیان بۆ دیتران و پتانسییەلی ئەزموونی حەشەری و وڵامدانەوەی خواستی زکـوزا و بە خستنە ڕووی هەستی دەروونی دڵخوازە. هۆگریی سیکسی لە ڕەگەز و ڕەگەزێتییە جیاوازەکاندا وەک یەک نییە و دەتوانێ بە لای هاوڕەگەز یان ڕەگەزی بەرامبەردا بشکێتەوە. هاڵپرین (1990) بە ئاماژەکردن بە سەرچەشنی پێکهاتە خوازی کۆمەڵایەتی دەڵێ هۆگریی سێکسی بابەتێکی داهێنراوە و بەر لەم داهێنانە، بە پێی ئاکاری سێکسی کەسەکە هەڵسەنگاندنی ڕەگەزیی بۆ دەکرا و نە بە پێی هۆگریی سێکسی ئەو کەسە. هۆگریی سێکسی دەتوانێ بۆ هاوڕەگەز یان ڕەگەزی بەرامبەر بێت. زۆربەی لێکۆڵەرانی بواری هۆگرییە سێکسییەکان لەو باوەڕەدان کە پێباشییە سێکسییەکان لە یەکەم ساڵەکانی ژیاندا دەرکەون.

ترەنس تۆقێنی

ترس یان نفرەت لە کەسانی ترەنسە کە هەندێ جار خۆی لە چوارچێوەی هەڵاواردن، گۆشەگیری، ئازار یان توندوتیژی دەنوێنێت. (بڕوانە فووبیا (ترس) و هاوڕەگەزخوازتۆقێنی).

ترەنسێتی

پێناسەیەکی گشتییە بۆ وەسفی ڕێژەیەکی زۆری ئەو کەسانەی کە شووناسی ڕەگەزیی یان ڕۆڵی ڕەگەزییان لەگەڵ ڕەگەزی ڕەپاڵخراویان لە کاتی لە دایکبووندا یەک نییە. ڕەگەز و ڕەگەزێتی هەمیشە لەگەڵ یەکتر هاوئاراستە / یەکسان نین. لە کاتێکدا کە وشەی «ترەنس» بە شێوەی گشتی پەسند کراوە، هەموو کەسانی ترەنس / ناهاوئاهەنگیی ڕەگەزێتی (TGNC) خۆیان بە ترەنس نازانن. لەوانەیە ئەو کەسانەی وا لەم ڕیزبەندییەدا جێگیر کراون، وا هەست بکەن لە ڕەگەزێکی هەڵەدا دانراون؛ وەها تێگەیشتنێک لەوانەیە هۆگربوون بۆ نەشتەرگەری یان دەرمانی هۆرمۆنی لێ بکەوێتەوە یان نەکەوێتەوە (میێیر و لابۆسکی، 2013، پێناسەکانی هۆگریی ڕەگەزێتی و هەمەجۆری ڕەگەزێتی لە بەڵگەکانی APA، وشەنامەی دەروونناسی APA، 2115).

گوێڕایەڵی (تەمکین)

چەمکێکی یاساییە لە یاسای ئێراندا کە ئاماژە بە ملکەجبوونی ژن (هاوسەر) بۆ خواستی مێردەکەی دەکات.

سەرەڕای ئەوەی ئەم وشە پێڕستکراوانە هاوکاریی لێکجیاکردنەوەی پلە جیاوازەکانی هۆگری سێکسی دەکەن، بەردەوام ئایدیای هۆگریی سێکسی، هاوشێوەی ئەوەی لە لایەنێک لە هاوڕەگەزخوازی هەتا دیترڕەگەزخوازیدا پێناسە دەکرێ، بەهێز دەکەن. تۆژینەوەکانی ئەم دواییانە دەیانویست خاڵەکانی نێوان ئەم دوو سەری لایەنی هۆگریی سێکسییە لەوەش ئاڵۆزتر بکەن و ناوگەلی وەک دیترڕەگەزخواز - دووانە[1]، دووڕەگەزخواز - دووانە[2]، لزباین - دووانە[3]، کونجکۆڵ - دووانە[4] زیاتر دیترڕەگەزخواز[5] و زیاتر هاوڕەگەزخوازیان بە کار هێناوە. هەروەها ئەم ناوانە دووڕەگەزخواز و ئەزموونەکانی دیکەی فرەڕەگەزخواز بە ئاوێتەیەک لە هۆگریی هاوڕەگەزخوازانە و دیترڕەگەزخوازانە دەزانن و لە ڕوانگەی زماننناسی بە لابردنی ناوە شووناسییەکانی دیکە، پۆلێنبەندی دیاریکراوی دیترڕەگەزخواز، لزباین / گەی و دووڕەگەزخواز ڕاست دەکەنەوە.

---

[1]- وینریچ . جی . دی و کڵاین . ئێف. (2002). گەی دووانە، دیترڕەگەزخوازی دوانە و دوانە – دوانە؛ سێ ژێر گرووپی دووڕەگەزخواز کە بە کەڵک وەرگرتن لە شیکاریی هێشوویی پێوەری ناراستەی ڕەگەزیی کڵاین دیاری کران. گۆڤاری دووڕەگەزخوازی، 2 (4)، 139 – 109.

[2]- مۆرگان، ئێی. ئێم. و تامپسۆن، ئێی. ئێم (2006). کۆمەڵە نەزموونی ژنانی گەنج لە چوارچێوەی دۆستایەتی لەگەڵ هاوڕەگەز: دۆزینەوە و پێناسەی شووناسی دووڕەگەزخواز و کونجکۆڵ – دووانە. گۆڤاری هاوڕەگەزخوازیی، 2 (4)، 139 – 109.

[3]- مۆرگان، ئێی. ئێم. و تامپسۆن، ئێی. ئێم "Mostly Straight" Young Women: Variations in Sexual Behavior and Identity Development . (2008). گۆڤاری دەروونناسی گەشە. بەرگی 44، ژمارە 15، 1 – 21.

[4]- وۆرانگالوا، زێد. و ساڤین – ویلیامز، نار. سی. Mostly heterosexual and mostly gay/lesbian: Evidence for new sexual orientation identities. Archives of Sexual Behavior, 41, 85–101. http://dx.doi.org/10.1007/s10508-012-9921-y.

سپاس و پێزانین

بابەتی ڕەگەز و بەتواناکردنی منداڵان و ئافرەتان لە ماوەی ئەم ساڵانەی دواییدا یەکێک بووە لە پەرۆشییە جیدییە توێژینەوەکانی بەندە. توێژینەوەم لە مەڕ هاوسەرگیریی سپی لە وڵاتی ئێران لە لێکۆڵینەوەکانی ڕابردووم سەبارەت بە هاوسەرگیریی کاتی و بڕیاری مەحرەمێتی[1]، هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان[2] و خەتەنەی ژنان[3] لە ئێران، کە بۆ سەر هەر دوو زمانی فارسی و ئینگلیزی بڵاو کراونەتەوە، سەرچاوەی گرتووە.

لە کاتی ئیشکردن لە سەر هاوسەرگیریی سپی و هاوسەرگیریی کاتی / مەتعە لە ئێراندا تووشی کۆمەڵێک هاتم کە شووناسی ڕەگەزێتیان لە ئێراندا قبوووڵ کراو نەبوو. ئەم کەسانە بە وشەی کورتکراوەی ئێڵ جی بی (LGB) ناوزەد دەکرێن کە بریتییە لە لزباینەکان، گەیەکان و دووڕەگەزخوازەکان. ئێڵ جی بی گرووپێکی بەرباڵاوە لەو کەسانەی کە بە ئاوڕدانەوە لە ڕەگەزێتی، هۆگریی سێکسی، نەتەوە / ئێتنیک و بارودۆخی کۆمەڵایەتی – ئابووریی زۆر جۆراوجۆرن. بە گشتی ئەم بابەتە بەتایبەت بۆ ئەو گەنجانەی کە لەوانەیە بە هۆی هۆگریی سێکسی خۆیان بێڕێزیان پێ بکرێ یان لە ناو ترسی هەڵاواردن و ناو و نیتکە دەژین، دەتوانێ بابەتێکی هەستیار بێت. لە ئێران ئەندامەتی لەم گرووپە مەترسی زۆری لێ دەکەوێتەوە. نە کۆمەڵگا و نە هیچ ڕێکخراوێکی یاسایی پشتیوانی لە ئێوە ناکا و ئێوە هەمیشە لە ترسی بە دواداچوون و ڕاوەدوونانی یاساییدا دەژین. بڕیارم دا لەم بوارەدا دەست بدەمە لێکۆڵینەوە؛ چوونکە پێم خۆش بوو توێژینەوەیەکی نوێی خەڵکناسی هاوکات لەگەڵ گێڕانەوەی بەسەرهاتی هەوڵ، ترس و هیوای ئەم کەسانە ئەنجام بدەم کە ڕەنگە لە ژیانیاندا گۆڕانێکی باش و ئەرێنی بەدی بێنم. ئەمە بەر یەککەوتنە ساتەوەختییە لە ژیانی من گۆڕانی بەدی هێنان و من بووێری تاوتوێکردنی ژیانە شاراوەکانم وەدەست هێنا کە بۆ زۆرمان نەناسراوە. کاتێک بڕیارم دا توێژینەوەیەک لە سەر ژیانی ناهاوسانان لە ئێراندا ئەنجام بدەم، دەستبەجێ بۆم ڕوون بۆوە کە بە مەبەستی ئاشکراکردنی کێشە زۆرەکانیان، دەبێ خۆم لە وڵات بم بۆ ئەوەی لە هێمنایەتی جیهانی نەزۆک، لە هەمبەر بچووکترین هێمای حەڕەشە و خەسارهەڵگرییەکدا ببمە قەڵغان. ئەم توێژینەوە لە ناو سەرکوتی باڵادەستدا خۆی بە پابەندی ڕوونکردنەوە دەزانێ، گێڕانەوەی بەسەرهاتی ئەم کەسانە بۆ هەموو جیهان لە ڕێگەی پیشان دانی ژیانی ڕاستەقینە لە وڵاتێکدا بە پێویستی زانی کە نکۆڵی لە بوونی ناهاوسانان و نەهامەتییەکانیان لە بەرەنگاربوونەوە لەگەڵ بنەماڵە، کەس و کار و کۆی کۆمەڵگادا دەکات. قۆناغی چۆنایەتی توێژینەوە بریتی بوو لە گرووپە فوکووسەکان و دیمانەی نیوە قوول لەگەڵ ناهاوسانان و دیترەگەزان کە لە لایەن گرووپی کاری مەیدانی ئەنجام درا. بۆ یەکەم جار ئەم توێژینەوە بڕیاری دا ڕا و هەستی ئەو کەسانە تۆمار بکا کە لە

---

[1]- ئەحمەدی، کامیل (1396).). ماڵێک لە سەر ئاو: لێکۆڵینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە سیغە و بڕیاری مەحرەمێتی.
http://kameelahmady.com/fa/temporary-marriage-in-iran

[2]- ئەحمەدی، کامیل (1396). زایەڵەی بێدەنگی؛ توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان لە ئێران، تاران: شیرازە.
Ahmady, Kameel (2017). ***An Echo of Silence: A Comprehensive Research Study On Early Child Marriagen (ECM) In Iran,*** **New York: Nova Publishing**

[3]- ئەحمەدی، کامیل (1396). بە ناوی ئەریت؛ توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە خەتەنەی ژنان لە ئێران، تاران: شیرازە.
Ahmady, Kameel (2015). ***In The Name of Tradition: A Comprehensive Research Study On Female Genital Mutilation/Cutting (FGM/C) In Iran,*** **Oxford: Oxford Press.**

ناوخۆی وڵاتدان و پاش بە کارهێنانی تیۆریی داتابنیات، ئەنجامەکان وەدەست بێنێت. تیۆریی داتابنیات لە سێ گۆشەکردنی سۆزی وڵامدەران هاوکاری کردین و چالاکانە گێڕانەوەکانی ئەوانی گۆڕی.

من ئاوا بووێرانە ئیشم کرد؛ چوونکە دەمویست ئەوەی لە ئێراندا بۆ کۆمەڵەی ناهاوسانان ڕوو دەدا، ڕاستبوونەکەی تاقی بکەمەوە، هەستی کەسەکان بزانم و ئەوەی کۆمەڵگا خوازیاری سەرکوتکردن یان حەشاردانیەتی، بیخەمە ڕوو. هیوادارم بە بەشداریم لەوێ بۆ بە دیکۆمێنت سازی دەستە یەکی ئەم بابەتە حەقیقەت دەربکەوێ و ببێتە هۆی گۆڕانێکی ئەرێنی.

لە تەواوکردنی شرۆڤەکەی خۆم، لەم توێژینەوەدا لەگەڵ نوێنەرانی گرووپە شاراوەکانی ناهاوسانان لە سەر ئاستی هەر سێ شاری گەورەی ئێران وتووێژ کرا. بۆ توێژەر و خەڵکناسێک، ئەمە ڕێگەیەک بوو بۆ ناسینی ڕا و بۆچوونی جڤاکی ناهاوسانان لە چەندین ڕەهەندی بەربڵاوتردا. ئەوانەی وا بۆ وتووێژ سەردانمان کردن، زۆر گەرم و گوڕبوون و لەوەی کە ببوونە بەشێک لە کاری ئێمە، خۆشحاڵی خۆیان دەربڕی. ئەم توێژینەوە پوختەیەک لە ئەنجامەکان دەخاتە ڕوو و ئەنجامەکان بە هەمان شێوە دەخرێتە بەردەستی بەرپرسی پلان و ئیدیتۆرەکان و بەردەوام پێشکەوتنی توێژینەوە تاوتوێ دەکرێتەوە.

حەقیقەتی ژیانی ناهاوسانان پێویستی بە شایەتحاڵە. بوونی ئەوان بە شێوەیەکی هەمەگیر و سیستماتیک نکۆڵی لێ دەکرێت. نووسینی ئەم یادداشتی سوپاسگوزارییە بەشی کۆتایی ئەم لێکۆڵینەوەیە. ئەم قۆناغە بۆ من قۆناغی فێرکاریی، نە تەنیا بە شێوەی زانستی بەڵکوو لە سەر ئاستی تاکەکەسی بووە. ئەم توێژینەوە کاریگەرییەکی قووڵی لە سەر من دانا. پێم خۆشە سپاسی ئەو کەسانە بکەم وا پشتیوانیان لێ کردم و لەم ماوەدا هاوکارییان کردووم. لە کانگای دڵەوە سپاسی تیمی کاری مەیدانی و ئەو ڕۆحە بەجەرگ و بووێرانە دەکەم وا ڕێگەیان دا هەستیان تۆمار بکرێت. لە ڕاستیدا قسەکردنی ئازادانەی ئەوان ژیانی ئەوان خستۆتە بەر مەترسی.

بەتایبەتی سپاسی ڕاوێژکارەکەم، حومێرا ناز دەکەم کە بۆ کۆکردنەوە، شرۆڤە و ئامادەکردنی ئەم گێڕانەوە لە کارە ئینگلیزییەکەدا هاریکاری کردم. ناوبراو پێشنیاری باشی هەبوو و بە هاندانەکانی لە هاوئاهەنگی ئەم پلانە بەتایبەت نووسینی ئەم ڕاپۆرتە هاوکاری کردم. ئەگەرچی لەوانەیە لەگەڵ هەموو شیکارییەکانی ئەم توێژینەوە هاوڕا نەبێت.

پێم خۆشە بۆ هەڵەچنی و ڕاستکردنەوەی دەقی ئینگلیزی و خستنە ڕووی بۆچوونی کارناسانە سپاسی لۆرێن کۆنس و کەتایوون ئێحسانی بکەم.

سپاسی حەشیمەتی ناهاوسانان، پزیشکان و ناوەندە لێکۆڵینەوەییەکان دەکەم کە بۆ ئەم توێژینەوە زانیاری بە نرخیان پێدام و بۆ ڕا و بۆچوون و ڕوانگەی بەسوودیان سەبارەت بە بەرگی یەکەمی ئەم دەقە سپاسی هاوکارە «بێناو»ـەکانم دەکەم. بەرپرسایەتی هەر هەڵەیەک لە سەر ئەستۆی خۆمە و بە هیچ شێوەیەک کەسایەتی ئەم بەرێزە هێژایانە ناڕووشێنێت.

سوپاسی هەر هەموو ئەو کەسانە دەکەم وا شانازی ئەوەم بووە کە لەم پلان و پلانە پەیوەندیدارەکاندا ئیشیان لەگەڵ کردووم. هەر کام لە ئەندامانی تیمی کاری مەیدانی ڕێنومایی تاکەکەسی و پڕۆفیشناڵی بێژومارییان خۆیان بۆ من خستە ڕوو و چ لە بواری توێژینەوە و چ لە ژیاندا بە گشتی زۆر شتیان فێر کردم. ئەم توێژینەوە

تەنیا بە گەڕان بۆ وردەکارییەکان، ڕاهێنانی مەیدانی، پشتیوانی و هاوکاریی هەمووان ئەنجام دەدرا. هەر بۆیە پێم خۆشە سپاسی یاریدەدەری یەکەمم فەریبا ئەڵماسی، بە هۆی کارە بێوێنەکەی لە شیکاری و ڕێنومایی چالاکیی مەیدانی بکەم. سپاسی هاریکارییەکانی عائیشە شیلان عەلی یار بۆ کۆ کردنەوەی داتاکان و شرۆڤەکانی تیۆریی داتابنیات لەگەڵ حەکیمە پاشازادە، ژیلا سەدیقی، سەبا وەتەنی، ڤیدا زەفەری، فەتانە سادقی و گۆلیتا حسێن پوور دەکەم. دەستخۆشی لە خاتوو سەمانە مەداح دەکەم بۆ وەرگێڕانی ئەم توێژینەوە لە زمانی فارسییەوە بۆ سەر زمانی ئینگلیزی. بەڕێزیان بە هۆی زاڵبوون بە سەر هەر دوو زمانەکەدا هاوکاریی کوالێتی و پێکهاتەبەندبوونی ڕستە و واتاکانی کرد. هەروەها سپاسی زێنەب پزیشکیان دەکەم کە هەندێ لە بەشەکانی دەقی فارسی ئەم بەرهەمەی ئیدیت و پێکهاتەبەندیی کرد و دەستخۆشی لە خاتوو سارا سەحرانەوەرد دەکەم بە هۆی پێداهەڵچوونەوەی دووبارەی دەق و دووبارە خوێندنەوەی وردی ئەم بەرهەمە. دەستی ماندوو نەبوونی موسلیم نازمی دەگووشم بە هۆی ڕێنومایی، ڕنوێنی و ڕاوێژکارییەکانی بەتایبەت لە شیکاری و ڕاهێنانی گڕاند تیۆری بۆ گرووپی شیکاریی ئەم توێژینەوە. پێم خۆشە سپاسی محەمەد حسێنیش بکەم کە بۆ ئامادەکردنی خشتە و شیکاریی داتاکان یارمەتی دام.

ئەو پەڕی سوپاس و دەستخۆشیم هەیە بۆ هەموو دۆستان و ئەندامانی جڤاکی ناهاوسانان کە لە درێژەی کاری مەیدانی لە شاری تاران، مەشهەد و ئیسفەهان پشتیوانیان کردم و میوانگرانە ڕا و پێشنیاری خۆیان خستە ڕوو.

بەڵام گرنگترین یارمەتی بۆ ڕاپەڕاندنی ئەم پلانە و نووسینی ئەم کتێبە ئەندامانی بنەماڵەکەم بوون. سپاسی یەک بە یەکیان دەکەم کە عەشق و ڕێنوێی ئەوانە کە گەیشتوومەتە ئەم ئاستە.

کامیل ئەحمەدی

17ـی ڕێبەندانی 1397 هەتاوی

وتەیەک لەگەڵ خوێنەر

کاتێک بڕیارم دا سەبارەت بە ژیانی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێراندا توێژینەوەیەک ئەنجام بدەم، دەستبەجێ بۆم دەرکەوت کە بە مەبەستی ئاشکراکردنی ترس و سەرکوتی بەردەوام کە باڵی کێشاوە بە سەر ژیانی ناهاوساناندا، بۆ خۆم لە ئێران بم. بێشک ناهاوسانان لە ئێراندا ئەو مافەیان هەیە کە بەشێک بن لە حەشیمەتێکی گەورەتر و دەبێ بوونیان بە فەرمی بناسرێت.

لە «چیرۆکی قەدەغە کراو» ئەو پەڕی هەوڵی خۆمم دا بۆ ئەوەی شاراوەترین ئاستەنگە سۆزداری و کۆمەڵایەتییەکان کە لە وڵاتی ئێراندا لە بەر دەم ناهاوسانانە، لە ڕێگەی ئەنجامی کۆمەڵایەتی، گێڕانەوەی بێناوبژیوانانە، دیمانە و کاردانەوەی ناهاوسانان پیشان بدەم. ئەم لێکۆڵینەوە لێکدانەوەی ڕاستگۆیانەی بابەتێکی نەوتراوە. هەروەها گێڕانەوەیەکی سەرنجڕاکێشی لە خۆدا هەڵگرتووە کە خوێنەر بەرەو لای خۆی ڕادەکێشێت.

ئەم توێژینەوە کە سەرەڕای هەموو ئاستەنگە کۆمەڵایەتی و یاساییەکان، خۆی بە پابەندی ڕوونکردنەوە دەزانێ، گێڕانەوەی چیرۆکی کەسانی ناهاوسانی بە پێویست زانی و ئەمەی بە پیشاندانی شتێک مومکین کرد کە واتای ژیان لە وڵاتێکدایە کە نکۆڵی لە بوونی ئەوان دەکات. پێم خۆش بوو ڕا و بیر و بۆچوونی کەسانی ناو وڵات تۆمار بکەم و وەک خەڵکناسێک بڕیارم دا بۆ ئەوەی ئەم بابەتە ڕوون بکەمەوە و بیخەمە ڕوو.

تیمی بچووکی کاری مەیدانی پێکهاتوو لە کەسانێکی گەنج و دەروەست بوو کە لە ئەنجامدانی دیمانەکاندا هاریکاریان کردم و لە مەترسییەکان نەک تەنیا بۆ سەر کەسی دیمانە لەگەڵکراو بەڵکوو بۆ خۆشیان ئاگادار بوون. بە ئاشکرا قسەکردن دەیتوانی ژیانیان بخاتە مەترسییەوە. بە ئاگاداری لەم بابەتە ئەوان بە جەسارتەوە هاتنە ناو بوارەکەوە و لە ڕوانگەیەکی یەکگرتووەوە وەک مافێکی مرۆیی پشتیوانیان لە شووناس و هۆگریی سێکسی دەکرد. لە وڵاتی ئێران ئاشکراکردنی شووناسی ڕەگەزیی ناهاوسانان یان بە شێوەی گشتی و سیستماتیک لە لایەن کۆمەڵگا و حکومەتەوە ڕەت دەکرێتەوە یان لەوانەیە ببێتە ئامارێکی نگریس.

ئەوەی هەر لە دەستپێکی ئەم پلانە توێژینەوەییە دیار بوو ئەو ترسە هەمیشەییە بوو کە ناهاوسانان لەگەڵی دەژیان. ناڕەحەتی و نیگەرانی ئەوان لە ئاشکرابوونی شووناسیان تەواو ڕاستەقینە بوو. هەروەها زۆریان ژیانێکی دووانەیان بوو: لە درێژایی ڕۆژدا دیترڕەگەزخواز و ئەو ساتەوەختانەی وا بەختیار بوون، لە شەودا دەبوونە هاوڕەگەزخواز. ئەوان بە دەنگی نزم قسە دەکەن؛ چوونکە بەردەوام ترسی ئەوەیان هەیە کە هاوڕێ و بنەماڵەکانیان لەوانەیە بە شووناسی ڕەگەزییان بزانن. دەربڕینی ڕا و بۆچوون بۆ ئەوان بە هۆی نیگەرانی ئەمنی مەترسیدار بوو. ئەوان لە داوی پۆلیس بە ئاگابوون و هەر لەبەر ئەوەش لە چاوپێکەوتنەکاندا وردبین بوون. هەر بۆیە من بۆ پاراستنی سەرچاوەی وتەکان ناوەکانم گۆڕیون.

توێژەرانی تیمەکەش مەترسییەکانی ئەنجامدانی ئەم توێژینەوەیان قبووڵ کردبوو؛ چوونکە بە نیاز بووین ئەوەی لە حەشیمەتی ناهاوسانانی ئێراندا ڕوو دەدا پشتڕاستی بکەینەوە و ئاماژە بە هەستیان بکەین و ئەوەی کۆمەڵگا هەڵوەدای سەرکوتکردن یان نکۆڵی لێ کردنیەتی ئاشکرا بکەین. هیوامان وایە بە دیکۆمێنت و بەڵگەکردنی دەستی یەکی ئەم بابەتە، حەقیقت ڕوون ببێتەوە و بتوانین کۆمەک بەخشی گۆڕانی ئەرێنی هەم لە سەر ئاستی کۆمەڵگا و هەمیش لە حکومەتدا بین.

خۆم بە پێزانی توێژەران و ئەو گیانە بوێرانە دەکەم وا ئیزنیان پێدام هەست و ئەزموونیان تۆمار بکەم.

پوختە

ڕەگەزێتی یەکێکە لە گرنگترین ڕەهەندەکانی ژیانی مرۆڤە کە شووناسەکان و ڕۆڵە ڕەگەزیی و ڕەگەزێتییەکان، هۆگریی سێکسی، شاوەت، دۆستایەتی و زک و زا لە خۆ دەگرێت. ڕەگەزێتی لە بیر و بۆچوون، خەیاڵپەروەری، خواست، باوەڕ، ڕوانگە، بەها، ڕفتار، ڕەواڵەت و پەیوەندیی کەسەکاندا خۆی دەردەخات. لە کاتێکدا کە ڕەگەزێتی دەتوانێ ئەم ڕەهەندانە لە خۆ بگرێ، هەر هەموویان هەمیشە ئەزموون ناکرێن یان دەرناخرێن. ڕەگەزێتی لە ژێر کاریگەریی پەیوەندیی بایۆلۆجی، دەروونی، کۆمەڵایەتی، ئابووری، کەلتووری، ئەخلاقی، یاسایی، مێژوویی، ئایینی و فاکتەرە مەعنەوییەکانیشدایە.

هەتا ئەوڕۆ ڕاپۆرت و ڕووماڵی میدیایی سەبارەت بە حەشیمەتی ناهاوسانانی ئێرانی ئاماده کراوە؛ بەڵام زۆربەی ئەم هەواڵانە ئەرشیڤی کۆ کراوە و بە دیکۆمێنت کراوی ئەو کەسانەن وا ئێرانیان بە جێ هێشتووە و لە وڵاتێکی دیکە ژیان بە سەر دەبەن. لە مەڕ ناهاوسانانی هاوچەرخی ئێران و ئەوەی کە لە گۆشە نیگای خۆیانەوە چۆن لەم کۆمەڵگایە دەڕوانن، لێکۆڵینەوەی زۆر کەم ئەنجام دراوە. دەتوانین بڵێین هیچ زانیارییەک لە مەڕ ئەزموونی کەسانی ناهاوسانی دانیشتووی وڵاتی ئێران بوونی نییە. بە شێوەی تایبەت، هیچ توێژینەوەیەک سەبارەت بە ژیان و هەستی ئەوان لە ئێران و چۆنیەتی کارتێکراوی ئەزموونیان لە شووناسی ڕەگەزییان لە بەر دەستدا نییە یان ئەگەر هەیە زۆر کەمە. ئەم توێژینەوە بە نیازە ئەم بۆشاییە زانستییە بۆ بابەتێک کە تا ئەم ڕادە گرنگە پڕ بکاتەوە. بە پێی زانیارییەکانی من، ئەمە یەکەمین توێژینەوەیە کە لە ناوخۆی وڵاتی ئێراندا لە مەڕ ناهاوسانان ئەنجام دراوە. ئەم توێژینەوە بە ئاوڕدانەوە لە جوگرافیای ئێران ڕەهەندێکی نوێ بە دەقەکانی پەیوەست بە ناهاوسانان زیاد دەکات.

ئەم توێژینەوە خەڵکناسانە، بواری پشتگوێ خراوی ڕەگەزێتی لە ئێران بە ڕوانینی لایەنە بێژومار و ئاڵۆزەکانی شووناسی ڕەگەزێتی و وردەکارییەکانی لە حەشیمەتی ناهاوسانان، لە بەستێنی ناسینی ڕوو لە زیادبووی هۆگرییە سێکسییەکان لێک دەداتەوە. لە هەمان کاتدا، لە دژی خراپ تێگەیشتنە باوەکانی پەیوەست بە ناهاوسانان و ڕەگەزێتی لە ئێران دەوەستێتەوە و ڕەخنە لەو ئەفسانە و گێڕانەوانە دەگرێ کە زۆر جار بوونەتە هۆی تێگەیشتننی هەڵە لە ڕەگەزێتی و ئامادەکردنی سیاسەت و تێڕامانی هەڵە بۆ ئەوەی ببێتە ڕێخۆشکەری ئاراستەیەکی گشتگیرتر.

ئەم توێژینەوە زۆر ئاڵۆزە، چوونکە ماوەڕای ڕوانگەی گشتی و سادە بۆ هۆگریی سێکسی و بیر و ڕای پەیوەست بە ڕەگەزێتی لە بواری ژیانی تایبەتی و گشتی تاکە. بۆ یەکەمین جار، ئەم توێژینەوە سەرنجی خستە سەر دیمانەی قوواڵ لەگەڵ 300 کەس (60 لە سەد پیاو و 40 لە سەد ئافرەت) لە سەر ئاستی سێ کەڵانشاری ئێران (تاران، مەشهەد و ئیسفەهان). لەم کارەدا کێشەکانی پەیوەست بە گۆڕانەکارییەکانی ئەم سەردەمە لە پەیوەندییە ڕەگەزێتییەکان و چۆنیەتی ئەم پەیوەندییانە لە وڵاتی ئێران تاوتوێ کرا و لە هەمان کاتدا، چوارچێوەیەکی تیۆریی و شێوازمەند بۆ خوێنەران، ناهاوسانان، زانکۆکان و ناوەندە توێژینەوەییەکان، چالاکڤانانی بواری گشتی و کۆمەڵایەتی و خوێندکارانی زانکۆ خرایە ڕوو بۆ ئەوەی بە گوێرەی ئەوان ناهاوسانان تاوتوێ و توێژینەوەیان لە سەر بکرێت. ئامانجە سەرەکییەکانی ئەم پڕۆژە توێژینەوییە، تێگەیشتن

لە هەست و باوەڕی سەبارەت بە ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران لە ڕێگەی شرۆڤەی ڕەخنەییانە لە ڕوانگەی ئەم کەسانە خۆیان و هەروەها لێکدانەوەی ئەو کێشانەیە کە ئەوان بە هۆی ژیان لە کۆمەڵگایەکی ئایینیی، چینتەوەر، نەریتخواز و باوکسالار، کە ناهاوسانی وەک شووناسێک ڕەت دەکەنەوە، بە ئەزموونی دەکەن. پرسیاری ئەم توێژینەوە لێرەوە دەست پێدەکات. پێویستیی ئاوڕدانەوە لە جۆاکی ناهاوسانان و خەسارهەڵگری ئەم کەسە سەرکوت کراو و ناچار بە بێدەنگی کراوانە بوو بە ئەنگێزەیەک بۆ ڕوونکردنەوەی بارودۆخی ئەم کەسانە کە بە ئەنقەست پشتگوێ دەخرێن و لە لایەن کۆمەڵگاوە پەراوێز خراون.

ئەم توێژینەوە کەڵک لە ئاوێتەیەک لە ئاراستەی دیاردەناسانە، هێرمۆنۆتیکی، پاشمۆدێرن و دەروونناسی وەردەگرێ بۆ ئەوەی شێوازێکی تیۆریی دروست بکا کە بۆ هەموو توێژینەوەیەک لە مەڕ ئەزموونی ناهاوسانی شیاو بێ و لە هەمان کاتدا، لە بینراو و هەستی توێژەریش لە پێوەری پشتڕاست کردنەوەی توێژینەوە بۆ پاراستنی «ئۆبژێتی» لە خۆ بگرێت. ئەم شێوازە تاک وەک دوایین دادوەری هەر دۆزینەوەیەکی دەروونناسانە دەزانێ و بۆ تێگەیشتنی دیاردە پیرۆزەکان ڕێگە چارەی تایبەت دەخاتە ڕوو کە زۆر بە تۆخی ڕیشەیان لە ئەزموونە زەینییەکاندا هەیە.

شێوازناسی (بەرنامەڕێژی توێژینەوە، نموونەگیری، پێکهاتە و پێوەرەکان)

ئەم توێژینەوە لە مەودای ساڵانی 2016 و 2017 ئەنجام درا. داتا مەیدانییەکانی ئەم توێژینەوە لە مانگی سێپتێمبێر هەتا مانگی دیسەمبەری ساڵی 2017 کۆ کرانەوە. زۆربەی ئەو پڕۆژانەی وا ئەم ناوەڕۆکەیان لە خۆ هەڵگرتووە، شێوازناسییەکی دروستیان نییە و زۆر جار تووشی کەمایەسی حاشاهەڵنەگری نموونەگیری دەبنەوە. ناهاوسانان لە وڵاتی ئێراندا کەمینەیەکی ناچار بە بێدەنگی کراون کە زۆر جار ناچار دەبن شووناس یان هۆگریی سێکسی خۆیان لە بنەماڵە و هاوڕێکانیان بشارنەوە و ئەمە ترسی جێکەوتوو لە سەرکۆنە و تاراندنی کۆمەڵایەتی لێ دەکەوێتەوە. سەرەڕای ئەمە، ئەم توێژینەوە بەم ئاگادارییەوە دەستی پێکرد کە 300 کەس ناتوانن نوێنەری حەشیمەتی گشتی ناهاوسانان لە ئێران بن؛ بەڵام بێگومان ئەنجامدانی 500 دیمانە تەاوە بۆ گەیشتن بە ستانداردێکی قبوڵ کراو و شێوازی توێژینەوەی پڕبایەخ. بێگومان ئەم خوێندنەوە لێکۆڵینەوەییە دەلاقەیەکە بەرەو ڕووی ژیانی ناهاوسانانی ئێران کە ژیانی شاراوەیان هەڵبژاردووە. هیوامان وایە ئەنجام و ئاکام گرتنەکانی ئەم توێژینەوە ببێتە هۆی سیاسەت و دەستێوەردانی نوێ. توێژینەوەی نوێ دەبێ ئەم کارە لە حەشیمەتێکی بەربڵاوتر و ئەگەر کرا سەرتاسەری وڵات بگرێتەوە، دووپات بکەنەوە و ڕادەیەک دیاری بکەن کە ئەنجامەکان بتوانن بە پێی کەسێک کە بە ناهاوسان دەناسرێ، جیاواز بن.

ئەم توێژینەوە خوێندنەوەیەکی ڕابردووبینە؛ گەورەساڵان لە مەڕ کۆمەڵێ ئەزموون هەندێ زانیارییان خستۆتە ڕوو کە لە ساڵانی مێرمنداڵیدا ڕوویان داوە. لەوانەیە ئەم مەسەلە بۆتە هۆی ئەوەی کە لە پێناسەکردنی هەندێ لە کاردانەوەکانی بنەماڵە بۆ شووناسی ناهاوسانی ئەوان خراپ تێگەیشتنیک ڕوو بدات. بۆ هەرچی کەمتر کردنەوەی ئەم نیگەرانییە، خوێندنەوەی پێوەرەکانمان ئامادە کرد کە هەتا ئەو جێ دەکرێ بە شێوەی ئۆبژەیی وڵامی ئەم پرسیارانە بدرێتەوە کە ئایا بە ڕاستی ڕفتار یان وڵامێکی تایبەت لە لایەن بنەماڵە سەبارەت بە شووناسی ناهاوسان ڕووی داوە یان نا. نیگەرانییەکی تر بە هۆی ئەوە بوو کە وڵامدەران یان وڵامی پرسیارە

هەستیارەکانی پەیوەست بە هۆگرییە سێکسییەکان نادەنەوە یان وڵامێکی دروست نادەنەوە. ئەم توێژینەوە بە شێوەی تایبەت، بۆ هەڵکشاندنی ئاستی نهێنیبوونی ژینگەی توێژینەوە زۆر وریا بوو بۆ ئەوەی وڵامدەران هان بدا کە بە بێ شەرم یان ناڕەحەتی وڵامی پرسیارە هەستیارەکان بدەنەوە.

یەکێک لە پڕەنسیپە تایبەتەکانی پانتای ئەم توێژینەوە ئەوەیە کە تەنیا سەرنجی خستۆتە سەر ناهاوسانانی هۆگریی سێکسی و ئاوڕی لە کەسانی تڕەنس (کە هەر دوو لایەنی ژنانە و پیاوانەی سێکسی لە خۆ دەگرن و هەر دوو لایەنەکان بە شێوەی هاوکات چالاکن) نەداوەتەوە. تڕەنسبوون بەشێکە لە ناوی کورتکراوەی LGBT (ناهاوسانان). کەسانی تڕەنس بە ئەنقەست نەهێنراونەتە ناو ئەم توێژینەوە؛ چوونکە لە وڵاتی ئێراندا لە ڕووی یاساییەوە تا ڕادەیەک داکۆکی لە سەر پێگەیان کردووە. ئەگەرچی ئەوان لە ئێران بە فەرمی ناسراون و بە پاساودار دەناسرێن، بارودۆخی ئەوان بە فتوایەکی فیقهی بەستراوەتەوە کە ئیزنیان پێ بدا بۆ ئەوەی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز ئەنجام بدەن. لە ناوەڕاستەکانی دەیەی 80ـی زایینی، گەورە زانای ئایینی ئێران، ئایەتوڵا خومەینی، فتوایەکی دەرکرد کە تێیدا ڕێگە بە تڕەنسەکان درا کە نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز ئەنجام بدەن. لە ساڵی 2008ـی زایینی لە وڵاتی ئێران پتر لە هەر وڵاتێکی تری جیهان (هەڵبەت جگە لە تایلەند) ئەم کارە ئەنجام دراوە. زۆر جار دەوڵەت نیوەی تێچوو (و لە هەندێ حاڵەتدا هەر هەموو تێچووی) نەشتەرگەری ئەو کەسانەی وا لە ڕووی ماڵییەوە نەدارن لە ئەستۆ دەگرێ و هەر بەم پێیە گۆڕینی ڕەگەز لە ناسنامەی کەسەکە بە فەرمی دەبێت.

ئەم مۆڵەتە یاساییە ئەگەرچی لەوانەیە مزگێنی بەخش بێت، بەردەوام لەوانەیە گۆڕانی بە سەردا بێت. ئەم بابەتە گرنگە هۆکاری ئاوڕ نەدانەوەی ئەم توێژینەوە لە تڕەنسەکان بوو؛ جیا لەوەی کە تڕەنسەکان لە وڵاتی ئێراندا پێشتر تاوتوێ کراون و بە شێوەی بەربڵاو بابەتیان لەبارەوە نووسراوە. سەرەڕای ئەوەی ئەوانیش وەک گرووپێکی شیاوی ناسین، کێشەی هاوشێوەی کێشە و گرفتەکانی هاوڕەگەزخوازانیان هەیە، کێشەگەلی وەکوو ناو و نیتکە، توندوتیژی و زۆرداریی لێ کردن. بەڵام جیاوازیی سەرەکیی تڕەنسەکان و هاوڕەگەزخوازان لەوەدایە کە دەوڵەت نکۆڵی لە بوونیان ناکات. لە چاو ناهاوسانانی دیکە، لە ئێراندا کەسانی تڕەنس کەمتر دەکەونە بەر ناو و نیتکە و دەرکران (بۆ زانیاری پتر بڕوانە بەشی مافەکانی ناهاوسانان لە ئێران). لە هەمان کاتدا توێژەران بۆ هەستیارکردن و سەرنج خستنە سەر پێگەی تا ڕادەیەک هەستیاری تڕەنسەکان لە کۆمەڵگای ئێراندا پەرۆشییەکی جیدی و شیاویان هەیە. هەر بەم پێیە، ئەم نیگەرانییە بووە هۆکارێک بۆ ئەوەی بە بێ ڕەچاوکردنی تڕەنسەکان ئەم توێژینەوە ئاوڕ لە ناهاوسانان بداتەوە.

کەواتە بە لە بەرچاو گرتنی کەم و کۆڕی کات، وا بڕیار درا کە سەرنجی توێژینەوە لە سەر ئاراستە، هەست، باوەڕ، ئەزموون و کاردانەوەی بەرامبەر بە ناهاوسانان لە ئێران بێ بۆ ئەوەی زانیاری پتر لە مەودایەکی کورتی کاتیدا دەست بخرێت. زەروورەت و پێویستیی سەرنج خستنە سەر جۆاکی ناهاوسانان و خەسارهەڵگری ئەم تاقمە زۆر ستەم لێکراو و کپ کراوە زۆر گرنگە. سەرەڕای ئەمە نابێ لە ئیشکردن لە سەر ناهاوسانانی کۆمەڵگای ئێرانی ئەو حەڕەشە زۆرانەی کە کۆمەڵگای تڕەنس ڕووبەڕوویان دەبێتەوە (وەکوو ناو و نیتکە، دەرکران و گۆشەگیری لە کۆمەڵگا یان کەسە نزیکەکان، نامۆیی و نەهامەتی ئابووریی) پشتگوێ بخرێن.

بەشی یەک

ئەدەبیاتی هۆگریی سێکسی – پێناسە، ڕوونکردنەوە و کورتە مێژوو

ڕەگەزێتی، ڕەگەز و هۆگریی سێکسی چەمکگەلێکی مەلەوەر و بەردەوام لە گۆڕاندان کە بناغە و سرووشتی پەیوەندییە مرۆییەکان پێناسە دەکەن. لەم بەشەدا شێوازە جۆراوجۆرەکانی ئەم پەیوەندییانە، کە لە چوارچێوەی ئەم چەمکانەدا پێکەوە لە پەیوەندیدان، تاوتوێ دەکرێن. ئەم بوارەیە کە تێیدا ئەوەی لە کەلتوور یان کۆمەڵگایەکدا تابۆیە، لە کۆمەڵگایەکی دیکەدا زۆر بە ئاسانی گفتگۆی لە سەر دەکرێت. ئەوەی کۆمەڵگا و نۆرمە کۆمەڵایەتییەکان بە شیاو و پڕبایەخی دادەنن، لە بێچمدانی مانای ڕەگەزێتی دەورێکی تۆخ دەبینێت. وەک دیارە بە هۆی گۆڕانی ئاراستە کۆمەڵایەتییەکان، بایەخی ئەم چەمکانەش بە خێرایی گۆڕانیان بە سەردا دێت. سەرباری ئەمە، ئەگەرچی ئێمە لە وتووێژ لە سەر ڕفتاری سێکسی کراوەترین، لە زۆر دیوەوە، ئەم بابەتە هێشتا لە زۆرێک لە وڵاتانی جیهاندا بابەتێکی نهێنییە.

لە کاتێکدا کە ڕەگەزێتی زۆر جار بە شێوەی نەریتیی لە چوارچێوەی مێینە و نێرینەدا وەسف دەکرێ، لایەنێکی ناسراو لە پلە جیاوازەکان بوونی هەیە کە بە پێی ئەو، کەسێک نۆرمە کۆمەڵایەتییەکانی ئافرەت یان پیاوێکی ئایدیال و هەرەباش تێک دەشکێنێ یان بیبەزێنێت. بە درێژایی مێژوو و لە ناو کەلتوورە جیاوازەکاندا، پێناسەی ژنێتی و پیاوەتی زۆر جیاواز بووە و ئەمە وای کردووە توێژەران ڕەگەزێتی و ڕۆڵە ڕیگەزییەکان بە چێکراوی کۆمەڵگا بزانن. لە ئێستادا ڕفتاری ڕەگەزێتی زۆر هەن کە بە گوێرەی ئەوان، شووناس و بێچمە ڕەگەزییەکانی هەمان نۆرمە کۆمەڵایەتییە جیاوازەکان ڕێککەوتنیان لە سەر کراوە.

«ڕەگەز» وەک تایبەتمەندییەکی زیندەوەرناسی (بایۆلۆژی) زۆر جار پرسیاری سەرەتایی لە ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ ژنێکە کە چاوەڕێی منداڵە. بە وتنێکی سادەتر، ڕەگەز دەڕوانێتە جیاوازیی فیزیایی یان فیزیۆلۆجی نێوان لەشی پیاوان، ژنان و کەسانی نێوانڕەگەزی کە هەم تایبەتمەندی سەرەتایی ڕەگەزێک (سیستەمی زک و زا) و هەمیش تایبەتمەندی دووهەم (وەک مەمک و مووی دەموچاو) لە خۆ دەگرن. سەرباری ئەمە، ڕەگەزێتی بە شێوەی کۆمەڵایەتی بە گوێرەی ئەو تایبەتمەندییانە دیاری دەکرێ کە لە پۆلێنبەندی ڕەگەزیی سەرچاوە دەگرن و بەش بە حاڵی خۆیان ڕەنگدانەوەی ئەو جیاوازییە کۆمەڵایەتی یان کەلتوورییەن کە لەگەڵ ڕەگەزێکی تایبەتن. کۆمەڵگای ڕۆژاوایی و زۆر کۆمەڵگای دیکە هەمیشە تەنیا دوو ڕەگەزیان بە فەرمی ناسیوە. بەو پێیەی کۆمەڵگای ئێمە هەتا ئەو جێی پەیوەستە بە ڕەگەزەوە، لە سیستەمێکی دوو جەمسەریدا ئیش دەکا، دوو هەڵبژاردەی زیاتر بەدی ناکرێ: پیاو و ئافرەت. ڕەگەز (ئافرەت یان پیاو) و ڕەگەزێتی (ژنانە و پیاوانە) نازناوی ڕەپاڵ خراون کە زیاتر دەبنە هۆی سەرلێشێواوی کە بە هەڵە بە کار دەهێنرێن. ڕەگەز جۆرێک پۆلێنبەندی بایۆلۆژییە. بیمین و ڕانکین دەڵێن ڕەگەزێتی لە ڕەگەز جیایە بەڵام گرێدراویەتی: ئەوان ڕەگەزێتی وەک گوزارشتی ڕاستییە زیندەوەرناسییەکان لە چاوەڕوانی کۆمەڵایەتی لە «ئافرەتان[1]» و «پیاوان»[2] ڕەچاو دەکەن. بەڵام ئێستا بۆمان دەردەکەوێ کە ڕەگەزی کەسێک، ئەو جۆرەی

---

[1]- بیمین، جێنی و سۆزان ڕانکین. 2011. The Lives of Transgender People نیۆیۆرک: چاپخانەی زانکۆی کلۆمبیا

کە بە پێی بایۆلۆژی ئەو دیاری دەکرێ، هەمیشە لەگەڵ ڕەگەزێتی ئەو هاوئاهەنگ نییە. کەواتە ناتوانین وشەکانی «ڕەگەز» و «ڕەگەزێتی» لە بری یەکتر بە کار بهێنین.

ئەم دیاردە کۆمەڵایەتی - کەلتوورییە کە تێیدا کەسەکان بە گوێرەی ڕەگەزی بایۆلۆژیکی خۆیان بەو ڕۆڵ و دەورانەی وا دەخرێتە ئەستۆی هەر کامیان، پۆشاک و کلیشەکان بۆ سەر یەکێک لەم دوو تاقمە دابەش دەبن، زۆر زوو دەست پێدەکات. ئەگەرچی کۆرپەلە هێشتا لە دایک نەبووە و لە ناو شلەی ئامینۆتیکی منداڵدانی دایک مەلەوەرە، لەگەڵ ئەوەی ڕەگەزی کۆرپەلە دیاری دەبێت، (نێوان 16 بۆ 20 هەوتەیی) خۆ بە خۆ لە ڕۆڵی کچ یان کوڕ، چاوەڕوانی و بەرپرسایەتییە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵ کۆمەڵێ ناو و ئەو ئەرکانەی کە شوونەناسی تاک دروست دەکەن، دەخرێتە پاڵ کۆرپەلەی ناو منداڵدان. لە کاتی گیرسانی یەکەم نووتفە ڕەگەزێتییەک بە کۆرپەلەکان دەدرێ (بە پێی چەمکەکانی پیاو یان ئافرەت) و بە جۆرێک کۆمەڵایەتی دەرکرێن کە بە پێی ئەم ڕەپاڵ خستنە، لەگەڵ دەورە ڕەگەزێتییە تایبەتەکان سازگار بن. بێچمگرتنی شووناس، کە خۆی وەک ئێتیکێتێک دەزانرێ، پیشاندەری هۆگری زۆری مرۆڤەکان بە پۆلێنبەندییکردن و ئێتیکێت نووساندن بە خۆیانە. منداڵان هەرچی زیاتر لەگەڵ ڕۆڵە ڕەگەزێتییە پێشنیار دراوەکان لە تەمەنی زۆر کەمدا سازگار دەبن؛ لەوانەیە ئەمە بە بەتانی پەمەیی لە هەمبەر بەتانی شینی ساوا دەست پێ بکا کە خێرا دەبێتە هۆی هەڵبژاردنی کەرەسەی یاری و ئەو یارییانەی کە لە ڕووی کەلتوورییەوە بۆ کچان و کوڕان ڕەچاو دەکرێن. منداڵان لە تەمەنی نێوان دوو بۆ سێ ساڵان بە پێی جۆری کەرەسەی یاری و ئەو یارییانەی وا ئەوان بە باشی دەزانن دەست دەکەن بە کۆپیکردنی کلیشە ڕەگەزێتییەکان. ئەم بابەتە پێباشییەکانی ئەوان لە پۆشاک، کەرەسە و ئیشی ناو ماڵیش دەگرێتەوە.[1] ئەم ڕۆڵە ڕەگەزێتییانە دروست دەکرێن و دواتر لە ڕێگەی پەیوەندیی کۆمەڵایەتی پەسند و داکۆکیان لە سەر دەکرێ و دایناميکە سیاسی و ئابووریییەکان بەهێز دەکەن.

کۆمەڵگا سەبارەت بە تایبەتمەندییەکانی پیاو و ئافرەت پێناسەی خۆی هەیە کە لە ڕێگەی پرۆسەی قبووڵکردنی کۆمەڵایەتی تۆکمە دەبن. پرۆسەی قبووڵکردنی کۆمەڵایەتی بە لاسایی‌کردنەوە و نواندنەوەی بێکەمایەسی ئەم تایبەتمەندییانە بە وردی پێناسە کراوانە، تاکەکان مەرجدار دەکات. بەڵام تایبەتمەندییە ڕەگەزێتییەکان لە کۆمەڵگا جۆراوجۆرەکاندا زۆر جیاوازە. بۆ وێنە، لە هەندێ لە کەلتووە ڕۆژاواییەکان، پۆشینی کراس یان داوێن بە ژنانە (یان هێمایەک لە ڕەگەزێتی ئافرەتانە) دەزانرێت. ئەوە لە حاڵێکدایە کە وێنای داوێن لە پاکردنی پیاوێک لە هەندێ لە ناوچەکانی جیهاندا زۆر تابۆیە، لە هەلومەرجی تایبەتدا داوێن لە پاکردنی پیاوان پەسند کراوە. هەروەها لە هەندێ لە کەلتوورەکانی خۆرهەڵاتی ناڤین، ئاسیا و ئەفریقا، کراس یان داوێن کە زۆر جار پێی دەوترێ کەوا، خەرقە یان سارەنگ بە جل و بەرگی پیاوانە دەناسرێت. هەر بەم شێوە، ئەو داوێنانەی وا کە پیاوانی سکۆتلەندی لە پێی دەکەن نابێتە هۆی ئەوەی کە لە کەلتووری ئەوان وەک جل و بەرگێکی ژنانە لە قەڵەم بدرێت.[2]

بە گشتی، ڕەگەزێتی، ئاماژە بە کۆمەڵێکی بەربڵاو لە چاوەڕوانی و نۆرمە هاوبەشەکان دەکات کە پەیوەستە بە ڕفتاری پیاوان و ژنان، کچان و کوڕانەوە. ڕوانینی دوو جەمسەری بۆ ڕەگەزێتی (ئەم ئایدیایە کە کەسێک

---

[1]- ئیسپێنسێر نەی. ڕاتۆس. **Childhood: Voyages in Development .Cengage Learning, 2013**

[2]- **پێناسەی ڕەگەز، ڕەگەزێتی و هۆگریی سێکسی. www.boundless.com**

ژنە یان پیاوە) تایبەتە بە هەندێ لە کەلتوورەکانە و گشتی نییە.[1] لە ڕاستیدا، دووانەی دیترڕەگەزخواز – هاوڕەگەزخوازی کە سەرچەشنی ڕەگەزیی ئێستا لە کەلتووری ئەمریکاییە، شتێکی تا ڕادەیەک نوێیە.[2]

لە هەندێ لە کەلتوورەکاندا، ڕەگەزێتی بە مەلەوەر دەزانن. خاڵی سەرنجڕاکێش لێرەدایە کە هەندێ لە کۆمەڵگاکان ڕەهەندێکی سێیەم قبووڵ دەکەن کە تێیدا کەسەکە بە هاوڕەگەزخواز نازانرێ، بەڵکوو تەنیا هاوبەشێکی ژنانیلە و بێدەسەڵاتە.[3] لە ڕابردوودا، هەندێ لە خەڵکناسان دێڕی بەرداچ (**Bardache**)یان بۆ ئاماژەکردن بە کەسانێک بە کار دەهێنا کە جار جار یان هەمیشە وەکوو ڕەگەزی بەرامبەری خۆیان جل و بەرگیان لە بەر دەکرد یان دەژیان؛ ئەو شتەی کە لە ناو گرووپە خۆجێییە ناوازەکاندا بەدی دەکرا. بەرداچ (پیاوی سوورپێستی هاوڕەگەزخواز) بە ڕەگەزی سێیەم دادەنرا. بۆ پیاوان بوونی پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ بەرداچ پەسند کراو بوو؛ بەڵام پەیوەندیی سێکسی بەرداچەکان لەگەڵ یەکتر تابۆ بوو.[4] دەتوانین ئەم پەسندکردنی ڕەگەزی سێیەمە لە کەلتووری سامۆرایی، لەوەی پێی دەوترێ فافاین، بەدی بکەین. وەرگێڕانی دروستی فافاین (شێوازی ژنانە)یە. ئەم دێرە کەسانێک پێناسە دەکا کە بە شێوەی بایۆلۆجیک پیاو لە دایک دەبن؛ بەڵام هەر دوو تایبەتمەندی ژنانە و پیاوانەیان لە خۆدا هەڵگرتووە. فافاینەکان وەک لایەنێکی گرنگی کەلتووری سامۆرایی دەزانرێن. لە ڕاستیدا لەوانەیە کەسانێک لە کەلتوورەکانی دیکەدا ناو و نیتکەی هاوڕەگەزخواز بخەنە پاڵیان؛ بەڵام فافاینەکان ژیانێکی ڕەگەزیی جیاوازیان هەیە کە لەوانەیە ژنان و پیاوان (هەر دوو) بگرێتەوە.[5]

چاوەڕوانی لە هەر دوو ڕەگەزێتییەکە دەکرێ کە ڕەچاوی بەها سەختە چێکراوە کۆمەڵایەتییەکان بکەن. لە کەلتووری ڕۆژاوا و وڵاتانی پیشەسازیی، ئەمە واتە «پیاوانە» لە هەمبەر «ژنانە». لە ئەنجامدا، کەسەکان پێیان خۆشە بە شێوەیەکی دووانە سەیری ژنێتی و پیاوەتی بکەن و پیاوان و ژنان وەک دو ڕەگەزی تەواو لێکدژ ببینن. لە ڕێگەی پرۆسەی قبووڵکردنی کۆمەڵایەتی، تاک لەگەڵ هەندێ لە نۆڕمەکان ئاشنا دەبێ کە زۆر جار پەیوەستە بە ڕەگەزی (بایۆلۆژی) ئەوەوە. ئەم نۆڕمانە لە جۆرێ سیستەمی پاداشت و سزای چاودێری کراو، بە دەروونی دەبێ و دەپارێزرێت. ئەگەرچی بایۆلۆژی بەردەوام دەورێکی گرنگی هەیە، ڕێگەیەک کە تێیدا ڕەگەزێتی پیشان دەدرێ و بە پێی ئەو ئیش دەکرێ، زۆر لە ژێر کاریگەریی ئایدیا کۆمەڵایەتییەکاندایە لەوەی دروستە و ئەوەی هەڵەیە.

لە تەمەنی کەمدا، تاکەکان لە ڕێگەی بنەماڵەی خۆیان، سیستەمی ڕاهێنان، هاوتەمەنەکان، ڕاگەیاندنەکان و ئایینەوە بەم بەها و نۆڕمانە بە کۆمەڵایەتی دەبن. ئەو کۆمەڵگایانەی وا ئێمە تێیدا دەژین، ڕێگەی دروست و هەڵەی ڕفتارمان وەک ژن و پیاو فێر دەکەن و ئەمانە دێنە ناو ئاکار، باوەڕ و ڕفتاری «دروست» و «هەڵە». دوو جەمسەر بوونی دەورەکان بە پێی ڕەگەزێتی پێویستی بەوەیە کە ئەندامانی کۆمەڵگا بۆ پاراستنی

---

[1]- پەیوەندیی نێوان هۆگریی سێکسی و ڕەگەزێتی چییە؟ Sexuality ...spl.ids.ac.u/

[2]- چانسی، جەی Gay New York: The Making of the Gay Male World 1890-1940 (1995) لەندەن بریتانیا. فلامینگو

[3]- جیکۆویز، سۆ ئەلەن – فێسڵی تامس و سابین لانگ، Two Spirit People: Native American Gender Identity, Sexuality, Spirituality. Champaign and چاپخانەی زانکۆی ئیلیۆنۆیز.

[4]- جیل نێم. چۆنۆدی، فیلیپ نێس. کاوناوا، مایکڵ نار. فوودفۆرد. 1997. Two Spirit People: Native American Gender Identity, Sexuality, and Spirituality. Champaign گۆڤاری هاوڕەگەزخوازی 63:12.

[5]- پۆناسا، کریس، 1992. The Samoan Fa'afafine: One Case Study and Discussion of Transsexualism. گۆڤاری دەروونناسی و هۆگرییە ڕەگەزییەکانی مرۆڤ 5 (3): 51 - 39

تایبەتمەندییە توندوتۆڵە پێناسە کراوەکان، کە سروشتی سیستەم باوەڕیی نەریتیشن، بەشداری بکەن و ڕفتاری هاوئاراستە لەگەڵ ئەم وانانە بۆ وێنە ڕفتاری بە پێی دەور – مۆدێل سازیی بنوێنن. کەواتە هەر ڕفتارێک لە دەرەوەی بازنەی ئەم نۆرمە پەسند کراو و تایبەتمەندییە پێناسە کراوانە دژ بە هەر چەشنە سازانیکی کۆمەڵایەتییە کەواتە پەسند کراو نییە. ئەم میکانیزمی زۆر قوولّی ملکەجێتی بۆ باوەڕی پەسند کراوی کۆمەڵگا بەرگەی هیچ لادان یان گۆڕانێک ناگرێ؛ چوونکە بە نیازە تەنیا ئەو گێڕانەوانە بپارێزێ وا بۆ خۆی زۆر پڕبایەخن.

پەیوەندیی زۆر قوولّی نێوان ژنێک و پیاوێک پیرۆزە. بە پێی ئەم سیستەمە، ئەم بابەتە پیرۆزە بە هاوکاری مێژوو، داب و نەریتەکان، نۆرمە لە باو کەوتووەکان و هێزی هەمیشە ئامادەی ئایین لە بابەتی کفراویی جیا دەبێتەوە. ئەوەی کفرایی دێتە بەر چاو، هەر چەشنە پەیوەندیی یان هۆگرییەکی سێکسییە کە لە دەرەوەی ئەم بەها پێناسە کراوە کۆمەڵایەتییانە (بوونی پیاوان و ژنان لەگەڵ یەکتر) بێت. ئێستا پۆلێنبەندیی ناهاوسانان هەموو ئەم نۆرم و سیستەمە دوو جەمسەرییانە بە چالنج دەکێشێت.

ئەو ڕفتارانەی وا بە پیاوانە و ژنانە دەناسرێن، لە کەلتوور و سەردەمە جیاوازەکاندا فەرقیان هەیە؛ بەڵام ستانداردە نوێکانی مافەکانی مرۆڤ و نەبوونی بەڵگەی ئەزموونی بۆ پشتیوانی لە خەسارناسی و پێدانی لایەنی پزیشکی بە جیاوازییەکان لە هۆگریی سێکسی ئەم نۆرمە پێشنیار کراوە کۆمەڵایەتییانە دەخەنە ململانێوە.[1] بە درێژایی مێژوو، وشەگەلی «ڕەگەز» و «ڕەگەزێتی» لە بری یەکتر بە کار هێنراون؛ بەڵام لە کۆمەڵگای مۆدێرن، واتاکانیان پتر لە جاران بە شێوەی جیا پێناسە دەکرێن. ئەو شێوازە نوێیەی کە لە ڕوانینی هۆگریی سێکسی دەردەکەوێ، پێویستی بە ڕێکاری گشتگیرتر کە پیاوان، ژنان و تڕەنسەکان لە پاڵ یەکتریش ببینێ؛ بەڵام ئەم بابەتە لە وڵاتی ئێرانی نەریتخواز، باوک سالار و چینتەوەر نابینرێت. ئەم پرسانە بە وردەکاری چڕ و پڕەوە لە بەشەکانی دواییدا تاوتوێ دەکرێت.

لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوو، سەرچەشنی گوتاری پەیوەست بە ڕەگەزێتی و هۆگرییە سێکسییەکان زیاتر بە هۆی هاتنی دێرگەلی نوێ بۆ ناو پێناسەی هۆگریی سێکسی و دەرکەوتنی تیۆریی ئەوپەڕنۆرمی سێکسی (Queer Theory) لە دەیەی 90ـی زایینی گۆڕانی زۆر بەسەردا هات. ئەم تیۆریی و پێناسانە لە چوارچێوەی توێژینەوەی ژنان و پیاوانی هاوڕەگەزخواز ئامادە کران.[2] تیۆریی ئەوپەڕنۆرمی سێکسی دەڵێ «شوونەکان نەگۆڕ نین، بەڵکوو مەلەوەرن»[3]. توێژینەوەکان لە ماوەی ئەم چەند دەیەدا پیشانیان داوە کە هۆگریی سێکسی لایەنێکە کە تێیدا سەرێکی ڕاکێشانی تایبەت بە ڕەگەزی بەرامبەر بەدی دەکرێ و سەرەکەی تری هۆگری تایبەت بە هاوڕەگەزە. ئەم بارودۆخە بەشێکی سروشتییە لەوەی کە کەسێک هەیە و هەڵبژاردنێک نییە. سەرەڕای ئەوەی هۆگریی سێکسی کەسێک لە سەرەتاکانی ژیاندا بێچم دەگرێ، ئەم هۆگرییە دەتوانێ لە درێژایی ژیانیدا بگۆڕدرێت. ئەمە بابەتێکی نائاسایی نییە و پێی دەوترێ «مەلەوەریی»، چەمکێک کە تێیدا

---

[1]- لە شێر جێی. **Queer diagnoses: parallels and contrasts in the history of homosexuality, gender variance, and the diagnostic. and statistical manual. Arch Sex Behav. 2010; 39(2):427–60. http://dx.doi.org/10.1007/s10508-009-9531-5.**

2باتلێر، جۆدیت، Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity, 1990

[3]- ڤوود، تی. جۆلیا. **Gendered Lives: Communication, Gender and Culture ل 62.**

هۆگریی تاک و شووناسه ڕەگەزییەکەی دەتوانێ لە درێژەی زەمەندا گۆڕانی بە سەردا بێ و لە ئەنجامدا لە حاڵەتی بێبزاقی و مەندیی دەربازی بکات.[1]

ئەگەرچی ئەم سەرلێشێواییەش هەیە کە زۆ جار هۆگرییە سێکسییەکان تێکەڵی شووناسە ڕەگەزێتییەکان دەبن، ئەم دوو گێڕانەوە یەک نین و جیاوازیی زۆر دیاریکراویان لەگەڵ یەکتر هەیە. هۆگریی سێکسی هاوپەیوەستی کەسێکە کە ئێوە ڕاکێشی ئەو دەبن و کەسێک کە وا هەست دەکەن لە ڕووی سۆزداری و سێسکییەوە ڕاکێشی دەبن. ئەم مانایە لەگەڵ شووناسی ڕەگەزێتی فەرقی هەیە. بابەتی شووناسی ڕەگەزێتی ناگەڕێتەوە سەر هۆگریی بۆ کەسێکی دیکە، بەڵکوو ئەوەیە کە ئێوە کێن: ژن، پیاو یان ئەوپەڕنۆڕمی سێکسی و هتد. چەمکی شووناسی ڕەگەزێتی شووناسدۆزی دەروونی کەسەکە لەگەڵ ڕەگەزێتییەکی تایبەت لە خۆ دەگرێ و نە ڕاکێشانی ئەو بەرەو کەسانێکی تر. پێناسەی ئەنجومەنی دەروونناسی ئەمریکا بۆ شووناسی ڕەگەزێتی بەم شێوەیە: «هەستی بنەڕەتی تاک لە پیاو بوون، ژنبوون یان ڕەگەزێکی نادیار.»[2] ئەم مانایە یەکەم جار لە ناوەڕاستەکانی دەیەی 60 دەرکەوت و پێناسەی هەستێکی دەروونی هەمیشەیی لە تاک لە وابەستەیی بە یەکێک لە دوو تاقمی ڕەگەزێتی پیاوانە و ژنانە بوو.[3] چەمکی شووناسی ڕەگەزێتی لە درێژایی مێژوو گوراوە و کامڵ بووە و ئەوڕۆ کەسانێک لە خۆ دەگرێ کە خۆیان نە بە پیاو و نە بە ژن دەزانن: «خۆتێگەیشتنی تاک لە ڕەگەزێتی خۆی (بە دوور لە ڕەگەزی فیزیۆلۆجییەکەی) وەک شووناسێکی ڕەگەزێتی لێی دەڕوانرێت.[4] هۆگریی سێکسی بریتییە لە پێباشیی سێکسی، فیزیایی و ئێحساسی تاک بۆ پەیوەندیی لەگەڵ ئەندامانی هەمان ڕەگەزی بایۆلۆجی یان / و ئەندامانی ڕەگەزی بایۆلۆجی بەرامبەر.»

هۆگریی سێکسی تایبەتمەندی تاک نییە؛ چوونکە دەتوانێ لە چوارچێوەی پەیوەندیی لەگەڵ دیتران یان بە وتنێکی دیکە وەک پەیوەندییەکی تایبەتی نزیک کە کەسەکان تێیدا زۆر بە قوواڵی پێویستیان بە وابەستەیی و دۆستایەتی دەبێ، پێناسەش بکرێت.[5] هۆگریی سێکسی زۆر پەیوەست بە شووناسی ڕەگەزییە و زۆر بە ئاسانی دەتوانین لە ڕفتارەکانی تاک لەگەڵ دیتران بۆ وێنە لە کاری سادەی وەکوو دەستی یەکتر گرتن و ماچکردن ببینین. لە کەلتوورە جیاوازەکاندا، لەوانەیە بۆ وەسفی ئەو کەسانەی کە هۆگریی خۆیان بە کەسانی دیکە دەردەبڕن ناو و ناتۆرەی جۆراوجۆر بە کار بهێنرێت.

لایەنی هۆگریی سێکسی بە شێوەی بەربڵاو بۆ سەر سێ بەش دابەش دەبێ: هاوڕەگەزخوازی، دووڕەگەزخوازی و دیترڕەگەزخوازی. هیچڕەگەزخوازی جۆری چوارەمە کە زۆر ئاوڕی لێ نادرێتەوە. هۆکاری لە سەدا سەدی دەرکەوتنی جۆری تایبەتی هۆگریی سێکسی شیاوی قسە لە سەر کردنە. ئەوەی کە چۆن هۆگرییەکی سێکسی تایبەت لە هەر تاکێکدا پەروەردە دەبێ زۆر جێی باسە؛ بەڵام بیرمەندان بە دروستی لێی تێنەگەیشتوون. تیۆرییە جیاوازەکان سەرچاوەی زۆر پێشنیار دەکەن. زۆرێک لە زانایان لەو باوەڕەدان

1- کاتز – وابز، یابرا نێڵ. دەروونناسی و هۆگرییە ڕەگەزییەکان 2-6 (2015).

2- ئەنجوومەنی دەروونناسیی ئەمریکا (2009). ڕاپۆرتی گرووپی کاریی سەبارەت بە شووناسی ڕەگەزێتی و جیاوازییە ڕەگەزییەکان. http://www.apa.org/pi/lgbt/resources/policy/gender-identity-report.pdf

3- مانی. جێی. (1994) The concept of gender identity disorder in childhood and adolescence after 39 years

4- لۆ ئەی. ئای (2004). Transgender Emergence: Therapeutic Guidelines for Working with Gender-Variant People and their Families. نیۆیۆرک.

5- ئەنجوومەنی دەروونناسی ئەمریکا (2008). (2008). Answers to your questions: For a better understanding of sexual orientation and homosexuality. www.apa.org/topics/sorientation.pdf

کە هۆگریی سێکسی کەسەکان لە تەمەنی کەمدا بێچم دەگرێت. هەندێ لە توێژەران پەیوەندیی نێوان فاکتەری ژنێتیکی، هۆرمۆنی، گەشەیی، کۆمەڵایەتی و کەلتووری لە هۆگریی سێکسی بە کاریگەر دەزانن؛ بەڵام هیچ هۆکار یان هۆکارگەلێکی دیار بوونی نییە کە سەد لە سەد دیاریکەرەوە بێت. لە نەبوونی پێناسەی ڕوونی پەسەندکراوی گشتی، تیۆریی و توێژینەوەی هۆگرییە سێکسییەکان لە ڕووی لایەنی گشتگیر و کاریگەر بۆ دێرگەلی وەکوو دیترۆگەزخواز، دووڕەگەزخواز و هاوڕەگەزخواز تەسک بوونەتەوە.[1] سەرەڕای ئەوەی دێرە گشتیترەکان زیاتر ڕەهەندەکانی شووناسی ڕەگەزیی لە خۆ دەگرن، ژنانی هاوڕەگەزخواز (لزباین)، پیاوانی هاوڕەگەزخواز (گەی)، دووڕەگەزخواز (بایسکشواڵ) و تڕەنس (تڕەنس جێندەر) (LGBT) لەوانەیە بە گوێرەی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی واتای جیاواز بگرنە خۆیان. ئەم بەشە پێوەرەکانی هۆگرییە سێکسییەکان بە هاوکاری وشە باوەکان لێک دەداتەوە کە زۆر جار بۆ دەربڕینی ئەم هۆگرییانە بە کار دەهێنرێن. ئەم توێژینەوە لەوانەیە بتوانێ بۆ ڕوونکردنەوەی واتای وشەکانی سەرەوە، کە لەم دەقە سەبارەت بە شووناسی ڕەگەزیی کەڵکیان لێ وەرگیراوە، یارمەتیبەخش بێت.

شیاوی وتنە لە کاتێکدا کە چەمکی LGBT زیاتر ڕفتارە سێکسی و ڕەگەزێتییەکان لە خۆ دەگرێ، هەر ئاواش ناتوانێ لایەنێکی تەواوتر لەو کەسانە بگرێتەوە کە لە ڕووی ڕەگەزیی و ڕەگەزێتییەوە لەگەڵ شێوازە پێناسە کراوەکان سازگار نین؛ بەڵام لە ئاراستەی ئەم وشە باوانە، ئەم توێژینەوە بۆ ئاماژەکردن بە هەموو کەمینە سێکسی و ڕەگەزێتییەکان بەدەر لە دیترۆگەزخواز و هیچڕەگەزخواز سوود لە دێڕی ناهاوسانان (LGBT) دەبینێت.

ناهاوسانان: وشە گشتگیرەکان

ناهاوسان (LGBT) وشەیەکە کە بۆ ئاماژە بە هاوڕەگەزخوازانی ژن، هاوڕەگەزخوازانی پیاو، دووڕەگەزخواز و تڕەنسەکان بە کار دەهێنرێت. جڤاکی ناهاوسانان لە بنەڕەتەوە کۆمەڵگایەکی هەمە چەشنە و ئەم وشە تێدەکۆشێ جۆرێک یەکدەستی لە کۆمەڵگای کەسانێکدا دروست بکا کە دیترۆگەزخواز نین. سەرەڕای ئەم ڕاستییە کە ئەم گرووپانە هەر هەموویان لە دێڕی کورتی LGBT کۆ بوونەتەوە، «هەر پێتێکی ئەم کورتکراوە پانتایەکی بەربڵاو لە نەتەوە، ئێتنیک، داب و نەریت، پێگەی کۆمەڵایەتی - ئابووری و شووناسەکان لە خۆ دەگرێ.[2]» ئەو کۆمەڵگایەی کە ناهاوسانێک بتوانێ قسە بکا و ملی بەرز بگرێ و هەموو ڕەگەزێتی و هۆگرییە سێکسییەکانی بە فەرمی بناسێ و لە باوەشی بگرێ، پێویستی بە وشەیەکە کە بتوانێ ئەندامە هەمە جۆرەکانی لە خۆ بگرێت. گشتگیرترین وشەیەک کە لە ئێستادا بە کار دەهێنرێ، ناهاوسان (ژنانی هاوڕەگەزخواز، پیاوانی هاوڕەگەزخواز، دووڕەگەزخواز و تڕەنسەکان)ـە کە هێشتاش هۆگریی سێکسییەکانی وەک دیترۆگەزخوازان و هیچڕەگەزخوازان دەسڕنەوە. گرنگە کە لە چوارچێوەی ئەم توێژینەوەدا بزانین کە چۆن ئەندامانی ئەم کۆمەڵگەیە شووناسدۆزی و خۆیان پێناسە دەکەن. ئەگەرچی ئەم

---

[1]- جەیمز نێم. لاولاک. (2014) Using the Klein Sexual Orientation Grid in Sociological Studies گۆڤاری دووڕەگەزخوازیی 3: 4-14، ل 457 – 467.

[2]- کۆفین نێڵ ناڕد، هارڤی جێیی. ماکادۆن. IMPROVING THE HEALTH CARE OF LESBIAN, GAY, BISEXUAL AND TRANSGENDER (LGBT) PEOPLE: Understanding and Eliminating Health Disparities. ل 3

پێرسته دوور و درێژ نییە، خاڵی دەستپێکە. لە درێژەدا شرۆڤەیەک لە وشە سەرەکی و گرنگەکانی هۆگرییە سێکسییەکان هێنراوە کە دەکەونە ناو ڕیزبەندی ناهاوسانان، دیترۆگەزخوازان و هیچڕەگەزخوازان. لە بەشی پێناسەکاندا ڕوونکردنەوەی زیاتر هاتووە.

ئـ . پیاوانی هاوڕەگەزخواز (گەی) و ژنانی هاوڕەگەزخواز (لزباین):

هۆگریی بۆ هاوڕەگەز چەمکێکی نوێ نییە؛ مێژووەکەی نەناسراو نییە و لە هەموو چاخ و سەردەمێکدا بوونی هەبووە. زۆرێک لە دەقە کۆنەکان لە مەڕ هاوڕەگەزخوازی پیشانیان داوە کە زۆر کەلتوور بەرامبەر بە پەیوەندیی هاوڕەگەزان لەگەڵ یەکتر نەرمییان نواندووە؛ چوونکە لە کۆمەڵگاکانی یۆنان و ڕۆمای کۆن ئەمەیان بە ڕێوڕەسمی تێپەڕین بۆ پیاوە گەنجەکان لە قەڵەم دەدا.[1] بەڵام وشەی هاوڕەگەزخواز لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەهەم لە لایەن دەروونناسێکی ئەڵمانی بە ناوی کارۆڵی ماریا بنکێرت هاتە گۆڕەوە. بەر لەو، هاوڕەگەزخوازی وەک ڕەهەندێک لە هۆگریی سێکسی سەیر دەکرا، بە بێ ئەوەی ناو یان نازناوێکی هەبێت.[2] لە ڕابردوودا، پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز تاوان بوو و زیاتر لە هەمووان باوەڕە ئایینییەکان ڕەتیان دەکردەوە. لە زۆرێک لە وڵاتان ئەم ڕفتارە هێشتا قەدەغەیە و هاوڕەگەزخوازی هەمیشە وەک چەمکێکی ڕۆژاوایی و بیانی لێی دەڕوانرێت.

هاوڕەگەزخوازی شووناسێکە کە تاک تێیدا خۆی بە لاوە گەی یان لزباینە (هاوڕەگەزخوازی پیاو یان ئافرەت). لەم شووناسەدا، تاکەکان زیاتر هۆگری کەسانی هاوڕەگەزی خۆیان دەبن و پەیوەندیی سێکسییان لەگەڵ ساز دەکەن. ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە زۆر جار لەو پیاو و ژنانە دەوەشێتەوە کە هۆگریی سێکسییان بۆ هاوڕەگەزی خۆیان هەیە. بەڵام وشەی هاوڕەگەزخواز دەتوانێ بە پێی کەلتوور و مەودای زەمەنی تایبەت، واتای دیکەش لە خۆ بگرێ کە لەم لێکۆڵینەوەدا تیشک دەخەینە سەریان. هەندێ لە هۆگرییە سێکسییە هاوڕەگەزخوازییەکان لە هەندێ کۆمەڵگای مۆدێرن یان ڕۆژاوایی، بە هاوڕەگەزخوازی دانانرێت. ئەم شووناسی هۆگریی سێکسییە، ئێستا ڕیشەی لە کۆدەنگییەکی گشتیدا هەیە کە دەڵێ هۆگریی سێکسی کەسێک بۆ کەسانی هاوڕەگەزی خۆی ڕەهەندێکی سرووشتی و نەگۆڕی لە کەسایەتی ئەواندا هەبووە. ئەگەرچی داهێنانی وشەی هاوڕەگەزخواز وەک چەمکێک، سەرتاسەری ئەم گێڕانەوەی گۆڕیوە، هاوڕەگەزخواز وشەیەکە بە پانتایەکی سنووردارەوە کە دووڕەگەزخواز، تڕەنس، ئەوپەڕنۆڕمی سێکسی یان زۆرێک لە جۆرە جیاوازەکانی هۆگریی سێکسی و شووناسە ڕەگەزێتییەکان لە خۆ ناگرێت.

---

[1]- بووتریکا. بوتریکا، "Some Myths and Anomalies in the Study of Roman Sexuality," in Same-Sex Desire and Love in Greco-Roman Antiquity

[2]- پیکێنت بڕێنت "Homosexuality"، ئینسکلۆپێدیای فەلسەفەی ئێستنفۆرد (پاییزی 2015) https://plato.stanford.edu/archives/fall2015/entries/homosexuality

بـ . دووڕەگەزخواز

وشەی دووڕەگەزخوازی بۆ پێناسەی بوونی هەر دوو ڕەهەندی ژنانە و پیاوانە لە هەموو تاکەکانی مرۆڤدا کەڵکی لێ وەردەگیرێت. هەتا ئەم کۆتاییانەش، کەسانی دووڕەگەزخواز لە کۆمەڵگادا تاقمێکی زۆر نەبینراو و نەناسراوبوون و زۆر جار هۆگریی خۆیانیان دەشاردەوە. تێگەیشتن لە دووڕەگەزخوازی بە شێوەیەکی گشتی بۆ هەندێ کەس دژوارە. بۆ زۆرینەی خەڵک، شووناسی ڕەگەزیی دوو حاڵەتی هەیە: هاوڕەگەزخوازی و دیترڕەگەزخوازی. بەڵام بە ئاوڕدانەوە لە شووناسی مەلەوەرانەی هۆگرییە سێکسییەکان لە مرۆڤ و جۆر و بێچمە جیاوازەکانی، دوو دەستە لەم هۆگرییانە ناتوانن پێناسەیەکی کاریگەر بدەنە دەست. ژنان و پیاوانی هاوڕەگەزخواز کەسانێکن کە نەک تەنیا بۆ کەسانی هاوڕەگەزی خۆیان، بەڵکوو بە هەمان شێوە هۆگرییەکی زۆریان بۆ ڕەگەزی بەرامبەریان هەیە. ئەمە تەنیا جۆرێک لە ناوێکی شووناسی نییە، بەڵکوو تایبەتمەندییەکە لە کۆی هۆگرییە سێکسییە مرۆییەکان کە دەتوانێ کۆمەڵێ لە ڕفتارەکان پێناسە بکات. لە کاتێکدا کە پیاوان لەوانەیە زیاتر گەی بن تا دیترڕەگەزخواز (دووڕەگەزخوازیی نەبینراو: کاریگەریی و پێشنیارەکان، بڵاوکراو لە لایەن کومیتەی ڕاوێژکاریی ناهاوسانانی کۆمیسیۆنی مافەکانی مرۆڤی سانفرانسیسکۆ)، دووڕەگەزخوازی لە ژناندا باوترە. سەرەڕای پشتیوانیی ڕۆژ لە ڕۆژ زیاد لە کەسانی لزباین و گەی، ئەم نەرمیی نوێنییە بۆ کەسانی دووڕەگەزخواز بەدی ناکرێ. بە پێی ئەم ڕاپۆرتە، دووڕەگەزخوازان لە ویلایەتە یەکگرتووەکان تەنانەت لە لایەن کەسانی نادیترڕەگەزخوازەوە ڕووبەڕووی هەڵاواردنی بەربڵاو دەبنەوە.

بە پێچەوانەی ئەو یەکێتییەی کە لە نێوان ژنانی لزباین و پیاوانی گەی بۆ سازدانی تۆڕێکی پشتیوانی و ڕێکخراوی سیاسی بوونی هەیە، دووڕەگەزخوازان هەمیشە بۆ دەربڕینی بوون و سازدانی یەکێتییەکی سیاسی و کۆمەڵایەتی بە مەبەستی بینرانی زیاتر و دەسەڵاتی سیاسی تووشی کێشە دەبن. بە هۆی بوونی دوو جەمسەری گەی و دیترڕەگەزخواز، دووڕەگەزخوازانیش بۆ قبوڵ کران لە کۆمەڵگای هاوڕەگەزخوازان تووشی کێشە دەبنەوە. ئەوان زۆر جار هەست بە بێکەڵکی و نامۆیی دەکەن.

ج. تڕەنسێتی لە هەمبەر هاوئاراستەڕەگەزێتی

ئەگەرچی تڕنس وشەیەکی گشتگیر بۆ ئاماژە بەو کەسانەیە کە شووناسی ڕەگەزێتیان لەگەڵ تایبەتمەندی ڕەگەزیی بایۆلۆژییان لە کاتی لە دایکبووندا جیاوازە،[1] وشەی تڕەنس ئاڵۆزە و بەردەوام لە تێپەڕیندایە. هاوشێوەی هاوڕەگەزخوازان، تڕەنسەکان هەمیشە بوونیان بووە. لە ئەفسانە، چیرۆک و مێژووی زارەکی و نووسراوەیی هەموو کیشوەرەکاندا دەتوانین بوونی ئەوان بەدی بکەین. ئەوان فەرامۆش کراوترین گرووپن لە بزاڤی ناهاوسانانداا؛ چوونکە پیتی چوارەم LGBT پیشاندەری کەسانی تڕەنسە کە هەندێ جار لە لایەن کۆمەڵی گشتی لزباین و گەیەکانەوە ڕووبەڕووی بێڕێزی و بەرهەڵستی دەبنەوە. دابەشکاریی دیاریکراو و شیاوی بینین لە ڕیزە جیاوازەکانی ئەم بزووتنەوە بەهێزەدا بوونیان هەیە و هۆکارەکانی پشت ئەم دابەشکارییانە بە دروست لە قەڵەم دەدرێن. گێڕانەوەی تڕەنسەکان ململانێ لەگەڵ گێڕانەوەی گشتی ڕەگەزێتی دەکا کە سەرکەوتووانە لە کەلتووردا پەرەی سەندووە.

---

[1]- نێسپید دێی، 2008. دیکۆمێنتاری ڕەگەزێتی. بڵاوکۆی مافەکانی هێستینگ 842-731:59-http://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Spade-Documenting-Gender-Apr-2008.pdf

هەندێ کەس وا هەست دەکەن ئەو ڕەگەزەی وا لە کاتی لە دایکبووندا پێیان دراوە لەگەڵ شوونасی ڕەگەزێتیان هاوئاراستە نییە یان لە خۆیاندا هەست بە ڕەگەزێتییەک دەکەن کە لە شوێنێک لە ناخیاندا گیری کردووە. زۆر جار پێیان دەوترێ تڕەنس. بە گوێرەی پێناسەی دامەزراوەی پزیشکی «چەمکی تڕەنس ئاماژە بە حەشیمەتی جۆراوجۆر دەکا کە بە شێوەی دیاریکراو خۆیان لە نۆرمە ڕەگەزێتییەکان جیا دەکەنەوە.»[1] ئەم چەمکە لە هەمان کاتدا پێناسەی هەر کەسێکە کە شوونасە ڕەگەزێتییەکەی لەگەڵ ئەو ڕەگەزەی وا لە کاتی لە دایکبووندا پێی بەخشراوە، هاوئاراستە نییە. هەندێ گرووپی تڕەنس بە کارهێنانی هۆرمۆن یان نەشتەرگەریی یەکسانکردنی ڕەگەزێتی بە باشتر دەزانن. سەرەڕای ئەمە، هەموو کەسانی تڕەنس ئەم ڕەوالّە تێناپەڕێنن. لەوانەیە کەسێک جیا لەوەی کە ئایا بۆ هاوئاهەنگکردنی ڕفتاری سێکسیی خۆی لەگەڵ شوونасی ڕەگەزێتی دەروونی هەنگاوێکی هاویشتبێ یان نا، تووشی دەروونپەرێشی ڕەگەزێتی ببێتەوە.

سەرەکەی دیکەی هۆگریی تڕەنسیی، هاوئاراستەڕەگەزێتییە کە دەڕوانێتە ئەو کەسانەی کە شوونасی ڕەگەزێتییان لەگەڵ ڕەگەزیان لە کاتی لە دایکبووندا یەکسانە. هاوئاراستەڕەگەزێتی کەسانێک پێناسە دەکا کە فیزیۆلۆجی ئەوان لەگەڵ شوونасی ڕەگەزێتییان هاوئاهەنگە؛ کەواتە کەسێک کە تڕەنس نییە، هاوئاراستەڕەگەزێتییە و بە پێچەوانەوە.

دیترڕەگەزخواز یان هۆگربوون بە ڕەگەزی بەرامبەر؟

دیترڕەگەزخوازی تایبەتمەندی کەسێک پێناسە دەکا کە هۆگریی سێکسی بۆ ڕەگەزی بەرامبەر هەیە. دیترڕەگەزخوازیش لە هەمبەر قەیرانە شوونасییەکاندا، مێژووی خۆی هەیە. گووتاری پەیوەست بە دیترڕەگەزخوازی سست بووە و ئەم پێناسە هەتا دەیەی 20ـی زایینی لە کەلتووری گشتی ئەمریکادا بە تەواوەتی بێچمی نەگرتبوو. لە سەرتاکانی سەدەی 19، ئینسکلۆپێدیای پزیشکی دەورلەند دیترڕەگەزخوازی بە «هۆگریی نائاسایی یان چەواشەیی بۆ ڕەگەزی بەرامبەر» پێناسە کرد. پتر لە دە دەیەی دواتر، لە ساڵی 1923، لە ئینسکلۆپێدیای میریام وێبستێر پێناسەیەکی تر خرایە ڕوو کە دیترڕەگەزخوازی بە «تامەزرۆیی سێکسیی ناتەندروست بۆ ڕەگەزی بەرامبەر» پێناسە کرد. لە ساڵی 1934 پاش چەندین دەیە شک و گومان، وشەی دیترڕەگەزخوازی مانای خۆی دۆزییەوە کە لە ئەوڕۆدا دەرخەری بارودۆخی ئاسایی لە هۆگرییە سێکسیی کانی مرۆڤە.[2]

دیترڕەگەزخوازی تەنیا هۆگرییەکی سێکسییە کە تێیدا پەیوەندییە سێکسییەکان زیاتر لە ناو کەسانی ڕەگەز بەرامبەر ڕوو دەدات. دیترڕەگەزخوازنۆڕمی باوەڕێکە کە پشتیوانی لە دیترڕەگەزخوازی دەکا و زیاتر پەیوەستە بە دیترڕەگەزخوازسالاری و هاوڕەگەزخوازتۆقییەوە.[3] نێوان ساڵانی 1890 و 1960، وشەگەلی دیترڕەگەزخواز و هاوڕەگەزخواز هاتوونەتە ناو کلتوری گشتی ئەمریکاوە و وەک یەکەمین هێمای هۆگریی سێکسیی بەهادار و سەقامگیر، پێگەی خۆیان دۆزیوەتەوە. دەرکەوتنی ئەم وشانە لە لایەن فیمینیستەکانەوە

---

[1]- دامەزراوەی پزیشکی، 2011. **The Health of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People:**

[2]- کاتز، جانتان نێد (1995). **The Invention of Heterosexuality.** نیۆیۆرک، چاپخانەی پەنگووەن.

[3]- لۆواس، کارێن و مێرسیل نێم. جێنکینز، **Sexualities and Communication in Everyday Life: A Reader. Charting a Path through the 'Desert of Nothing.'"** 2006. چاپخانەی سیج

پێشوازییەکی ئەوتۆی لێ نەکرا؛ چوونکە لای ئەوان ئەم وشانە هێمای سەرتریی پیاوان بە سەر ژنان بوو.[1] لەو گۆڵمەزتر، دێری «دیترۆگەزخوازیی ناچاری» بوو کە ئادرین سێسیل ڕەیچ، شاعیر، نووسەر و فیمینیستی ڕادیکاڵی ئەمریکی، بەدی هێنا.[2] ناوبراو لەو باوەڕەدا بوو کە مرۆڤ دیترۆگەزخواز لە دایک نابێت. هەروەها ناوبراو ئاماده نەبوو دیترۆگەزخوازی وەک جۆرێک هۆگریی سێکسیی بەهادار قبووڵ بکات. بە گوێرەی پێناسەکەی ئەو دیترۆگەزخوازی «لە خزمەتایەتی و بەرهەمی کۆیلەتی ژنان لە لایەن پیاوان»ـە.

هیچۆگەزخوازی

بە بۆچوونی توێژەرانی کەنەدی، کەسێک کە هیچکات هەست بە ڕاکێشیی سێکسی بۆ کەسێکی تر ناکا، دەتوانرێ بە شێوەی فەرمی لە ڕێزبەندی دیاریکراوی چوارەم لە هۆگرییە سێکسییەکان دابنرێت. ئەم کەسانە لەوانەیە لە ڕووی فیزیاییەوە کەسێک بە ڕاکێشەر بزانن یان ڕەنگە بیانهەوێ پەیوەندییەکی ڕۆمانسییان هەبێت؛ بەڵام هۆگری پەیوەندیی سێکسی یان ڕفتاری سێکسی لەگەڵ کەسانی دیکە نین.

هیچۆگەزخوازی لەم ماوەی دواییدا بۆتە بابەتێکی جیدی بۆ وتوێژ. لەو کەلتوورانەی کە پەیوەندیی سێکسی تابۆیە یان پاکیزەیی پیرۆزە، زۆر جار کەسەکان بۆ ئەوەی هەست بە هیچۆگەزخوازیی خۆیان بکەن، پێویستیان بە هەڵسەنگاندنی هەستی خۆیان نییە؛ چوونکە نەبوونی ڕاکێشەری سێسکی ئەوان لە پەراوێزدایە. بۆگارت (2004) لە خوێندنەوەی خۆیدا دەڵێ کە تایبەتمەندییە حەشیمەتناسییە زۆرەکان وای کردووە کە هیچۆگەزخوازێک لە مرۆیەکی خاوەن هۆگریی سێکسی، جیاواز بێت. ناوبراو بۆی دەرکەوت کە ژنان زیاتر لە پیاوان هیچۆگەزخوازن. هەروەها بۆگارت تێگەیشت کە لە چاو کەسانی خاوەن هۆگریی سێکسی، هیچۆگەزخوازان بە شێوەی مامناوەند پێگەی کۆمەڵایەتی و ئابووریان لاوازتره و ئاستی خوێندەواریان نزمتره.[3]

لەم بڕگەی بەشی یەکەم ئەو ڕفتاره جۆراوجۆرانە تاوتوێ دەکەین کە لە کۆمەڵگا جیاوازەکاندا بە کار دەهێنرێن و دەبنە هۆی ئەوەی دیترۆگەزخوازان لە دژی کەسانی ناهاوسان دەست بدەنە تاوانێک کە لە بێزارییەوە سەرچاوەی گرتووە.

سێ شێوەی دەربڕینی دەمارگرژی ڕەگەزیی یان هاوڕەگەزخوازتۆقێنی، دووڕەگەزخواز تۆقێنی و تڕەنستۆقێنی

وەک لەم ناوانەدا دەردەکەوێ، سێ شێوازی دەربڕینی دەمارگرژی ڕەگەزیی لە ئاراستە، ڕفتار و کردەوەی کەسەکاندا لە هەمبەر هاوڕەگەزخوازان، دووڕەگەزخوازان و تڕەنسەکان بەرامبەر بە یەکتر بوونی هەیە. بناغەی ئەم ڕفتارانە، هەستی نەرێنی و دەمارگرژی کلتوریی / تایبەتی دژ بە ناهاوسانانە. توێژینەوەکانی

---

[1]- تانگۆ، ڕۆزماری. Feminist Thoughts: A more comprehensive Introduction. وەشاخانەی ناوالۆن، 2013

[2]- "Poet Adrienne Rich, 82, has died" لۆس نانجلێس تایمز. 2012

[3]- بۆگارت، ئێی. ئێف. (2004) .Asexuality: Prevalence and Associated Factors in a National Probability Sample بڵاوکۆی توێژینەوەیی ڕەگەزێتی

پەیوەست بە دەمارگرژی بە پێی هۆگریی سێکسی، چەندین ڕفتاریان دەست خستووە کە دەرخەری بێزاریی دەروونی کۆمەڵگاکان لە ناهاوسانانە. لەم ڕووەوە، هەندێ ناو کە بریتییە لە هاوڕەگەزخواز تۆقێنی، دووڕەگەزخواز تۆقێنی و تڕەنس تۆقێنیی لە دنیای زانستی و کردەیی ناوبانگیان دەرکردووە.

تڕەنستۆقێنی ڕفتارێکە کە لە دەرمارگرژی سێکسییەوە هەڵدەقوڵێ کە بە هۆی شووناسی ڕەگەزیی تایبەتی کەسەکەوە، ئاراستەیەکی نەرێنی پێ نیشان دەدا. لە دنیایەکی مۆدێرن کە ناهاوسان وشەیەکە کە هەرچی پتر لە ناو جەماوەری خەڵکدا پەرە بستێنێ، هێشتا ترس و دەمارگرژییەک لە هەمبەر ناهاوساناندا بەدی دەکرێت. ئەم چەشنە ترسانە ترسی جۆراوجۆری دیکە و هەروەها هەڵکشانی دەمارگرژی ڕەگەزیشی لێ دەکەوێتەوە. ڕۆڵی ڕەگەزێتی پێناسە کراو هاوڕەگەزخوازتۆقێنی پشت ڕاست دەکاتەوە؛ چوونکە زۆر دیترڕەگەزخواز پێیان وایە کە هاوڕەگەزخوازی تێکچوونی ڕەگەزێتییە. هەروەها وێدەچێ جۆرێک جیاوازیی ڕەگەزێتی هەبێ کە پەیوەستە بە هاوڕەگەزخوازتۆقێنی دەرکییەوە؛ چوونکە پیاوانی دیترڕەگەزخواز هاوڕەگەزخوازتۆقێنتر لە ژنانن. بەم حاڵەوە، ڕەگەزێتی هەرگیز هۆکاری پێشبینیکەر نەبووە بۆ زانینی ئەوەی کە تا چەندە هاوڕەگەزخوازتۆقێنی لە کەسێکدا دەروونی کراوە.

هۆکارێکی ئەگەریی دیکەی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی، ژنددژییە، شوێنێک کە وەڕەزی و بێزاری کۆمەڵگا لە هۆگریی سێکسیی پیاوانی گەی، ئەو گەیانە دەپێکێ کە «هاوشێوەی ئافرەتان هەڵسووکەوت دەکەن» کەواتە ئەو قازانج و سوودە پیاوانەییەی کە وەک مافی ئەوان دادەبرێ، لە دەست دەدەن. ئەمە لە حاڵێکدایە کە هۆگریی سێکسیی لزباینەکان وەک داگیرکردنی دەسەڵات و قازانجە پیاوانەییەکان لە قەڵەم دەدرێت. لێرەدا جیاوازیی ڕەگەزێتی دەردەکەوێت. لزباینەکان لەوانەیە بە هۆی ڕفتار و هەڵبژاردەکانیان سەرکۆنە بکرێن؛ بەڵام ئەگەری ئەوە لە ئارادایە کە زیاتریش درک بکرێن. توێژینەوەکان ئەوە دەردەخەن کە ڕاپۆرتی پەیوەست بەو پیاوانەی کە بە هۆی هۆگریی سێکسی بوونەتە قوربانی، زیاتر لە ڕاپۆرتەکانی پەیوەست بە ژنانە. لێکۆڵینەوەی کالێن، ڕایت و ئەلساندری دەرخەری ئەوەیە کە پیاوی دیترڕەگەزخواز لە ئافرەتی دیترڕەگەزخواز، هاوڕەگەزخوازتۆقاوترە.[1] ئەوان لە بەرکەوتن لەگەڵ گووتاری هاوڕەگەزخوازی، دەمارگرژتر و هەستیارترن.

زۆربەی لێکۆڵەرانی ڕەگەزێتی لەو باوەڕەدان کە بۆ هاوڕەگەزخوازی گەرانەوەی کەمتر بۆ ئینجیل (پێگەی ئەخلاقی سەرەکی لەم بابەتە) کراوە، دەمارگرژییە مۆدێرنەکان هاوڕەگەزخوازتۆقێنییان بنیات نا.[2] سۆلیوان و ڤودارسکی (2002) دەڵێن «گەڕانەوەکانی ئینجیل بۆ هاوڕەگەزخوازی بووەتە بناغەی دەمارگرژیی مۆدێرن بۆ هاوڕەگەزخوازتۆقێنی؛ چوونکە زۆربەی بەرهەڵستکارانی هاوڕەگەزخوازی و ڕفتاری هاوڕەگەزخوازدژانە پشت بەم بەڵگە دەبەستن کە ئینجیل هاوڕەگەزخوازی بە ناپیرۆز یان قەدەغە دەزانێ.»[3] هەندێ جار ئەمە تەنیا بواریکە کە ڕێبەرانی هەموو ئایینە گەورەکان تێیدا یەکیان گرتووە و ئەم ڕفتارە بە بەڕەڵایی و نالەباری سێکسی لە قەڵەم دەدەن. بۆ زۆرێک لەم ئایینانە، هاوڕەگەزخوازی بنیاتی هاوسەرگیری و لە ئەنجامدا بنەماڵە و کۆمەڵگا دەخاتە ژێر کاریگەرییەوە.[4] کلاسۆن، ویلیام و لۆڤیت (1989)

---

[1]- سالیوان و ڤودارسکی. (2002) Social alienation in gay youth بڵاوکۆی ڕفتاری مرۆیی لە ژینگەی کۆمەڵایەتی. 5 (1).. 17-1، ل 4

[2]- سالیوان و ڤودارسکی. (2002) Social alienation in gay youth بڵاوکۆی ڕفتاری مرۆیی لە ژینگەی کۆمەڵایەتی. 5 (1).. 17-1، ل 4

[3]- سالیوان و ڤودارسکی. (2002) Social alienation in gay youth بڵاوکۆی ڕفتاری مرۆیی لە ژینگەی کۆمەڵایەتی. 5 (1).. 17-1، ل 4

[4]- سەیڤد والدەمەن (2003) . A Common Missed Conception-

دەنووسن کە ئایین تێگەیشتنی خۆی هەیە کە جۆرەکانی ترس لە هاوڕەگەزخوازی یان هەر چەشنە هۆگرییەکی سێکسی لێ دەبێتەوە کە بە پێی باوەڕە ئایینییەکان بە ناسرووشتیی دادەنرێت.

بە گوێرەی ئەم باوەڕە، بینراوە کە ئەو بنەماڵانەی کە ئایینپەروەرن بۆ منداڵانی دیترڕەگەزخواز سەختگیرترن؛ تاراندن، بێبەشکردن لە میرات و ناچارکردن بە چارەسەری پزیشکی بۆ ئەوەی کەسی ناهاوسان لەگەڵ بەهاکانی هۆگریی سێکسی هاوئاهەنگ بێ، تەنیا چەند نموونەی باوی ناو وڵامدەران بوو.

هاوڕەگەزخوازتوقێنی وێڕای هەموو تایبەتمەندییەکانی دەتوانێ ببێتە هۆی دەرکران لە لایەن هاوڕێ و بنەماڵەوە و هەندێ جار ئاکاری هەڵاواردنانە و تووندوتیژی لە دژی هاوڕەگەزخوازان، دووڕەگەزخوازان و تڕەنسەکانی لێ دەکەوێتەوە. بە شێوەی تایبەت، هەڵاواردن دەتوانێ بێبەشبوون لە پیشەی پڕداهات، بیمەی تەندروستی و خزمەتگوزاریی تەندروستیی پڕکوالێتی لێ بکەوێتەوە. باری سۆزداری ئەم بابەتە دەتوانێ بۆ کەسەکان قورس بێ و هەندێ کێشە لە تەندروستیی دەروونیاندا بنێتەوە و یان ببێتە هۆی دەرکەوتنی حاڵەتی خۆکوژی یان بیر و خەیاڵی پەیوەست بە خۆکوژی. هەموو ئەم هۆکارانە دەبنە هۆی ئەوەی کەسی هاوڕەگەزخواز، دووڕەگەزخواز یان تڕەنس نەتوانێ بە ئاسانی هۆگریی سێکسیی خۆی دەربڕێ و ئەمە هەڵکشانی ئاستی ئیسترێس، سنووردار بوونەوەی پشتیوانیی کۆمەڵایەتی لێ دەکەوێتەوە و کاریگەریی نەرێنی لە سەر تەندروستی ئەو دادەنێت.

هاوڕەگەزخوازدژی دەبێتە هۆی ئەوەی گەنجان بۆ هۆگرییە سێسکییەکانی خۆیان تووشی هەستی نەرێنی ببنەوە و ئاستی متمانە بە خۆبوونیان نزم ببێتەوە یان تەنانەت لە خۆیان بێزار بن. ئەم سۆزانە هۆکاری پڕۆسە خۆڕووخێنەرەکانن کە بریتییە لە خواردنەوەی کحۆڵ، بە کار هێنانی مادەی هۆشبەر و ڕفتاری سێکسیی مەترسیدار و زیان گەیاندن بە خۆیان.[1]

لە ڕاپۆرتێکدا بە بۆنەی ڕۆژی جیهانی بەرەنگاربوونەوەی هاوڕەگەزخوازی لە ساڵی 2016، بانکی جیهانی کاریگەریی نەرێنی هاوڕەگەزخواز تۆقێنی و تڕەنس تۆقێنی لە سەر کارکردی ئابووریی وڵاتان و هەڵکشانی ڕێژەی هەژاری تاوتوێ کرد. بە گوێرەی ڕاپۆرتی بانکی جیهانی بە هۆی ناو و نیتکەنانی بەردەوام و هەڵاواردن، ناهاوسانان حەشیمەتێکن کە زیاتر هەژاری بە ئەزموون دەکەن. لە ڕووەوەی کە ئەم کەسانە لە بواری ڕاهێنان و ئیشکردن وەدوا دەکەون، کۆمەڵگا بە شێوەی گشتی لێهاتوویی و توانای بەرهەمهێنانی ئەوان ڕەچاو ناکات. کەواتە بەرەنگاربوونەوەی ترس لە ناهاوسانان لە کۆمەڵگادا دەتوانێ باشتربوونی باری خۆشگوزەرانی و وەدەستهێنانی سامانی زیاتر بۆ هەمووانی لێ بکەوێتەوە.

دووڕەگەزخوازتۆقێنی چەمکێکە کە لە کۆمەڵگای پیاوانی هاوڕەگەزخوازدا زۆر بە تۆخی خۆی دەنوێنێ و ئاراستەیەکی لە خۆ گرتووە کە زۆر پشتگوێ خراوە. ئەو کەسانەی کە خۆیان پێ دووڕەگەزخوازە زۆر جار لە لایەن دیترڕەگەزخوازانەوە ئازار دەدرێن کە شووناسیان بە ''قۆناغێکی تێڕتێپەڕ'' یان بە وتنێکی سادە ناڕەوا دەزانن. دووڕەگەزخوازتۆقێنی کاریگەرییەکی ڕووخێنەری لە سەر ژیانی کەسانی دووڕەگەزخواز

---

http://www.slate.com/articles/life/faithbased/2003/11/a_common_missed_conception.html

[1]- فاڵنتاین. سکاتتۆن، تی. و باتلێر نار (2002). The vulnerability and marginalisation of lesbian and gay youth: ways forward گەنجان و سیاسەتەکان، 75، 4 - 29

هەیە و دەبێتە هۆی ئەوەی کە زۆریان بشاردرێنەوە و بۆ خۆ دوور خستنەوە لە گاڵتەجاڕی و دەرکران «لە سندووق»دا بمێننەوە. ئەم مەسەلە دەتوانێ کاریگەری لە سەر چاکژیانەوە و هەستی شووناسی ئەوان دابنێ و زۆر سادە پێگەیاندنی متمانە بە خۆبوون و لێبڕاوەیی بۆ دووڕەگەزخوازان ئەستەم دەکات.

یەکێک لە خراپترین لێکەوتەکانی دووڕەگەزخوازتوقێنی ئەو هەڵواردنەیە کە کەسی دووڕەگەزخواز نە تەنیا لە لایەن کۆی کۆمەڵگا بەڵکوو لە لایەن کۆمەڵگای هاوڕەگەزخوازانەوە تووشی دەبێتەوە. وەک لە سەرەوە هاتووە، دووڕەگەزخوازان تەنانەت لە لایەن نادیترڕەگەزخوازانیش ڕووبەڕووی هەڵواردن دەبنەوە. دووڕەگەزخوازتوقێنی هەم لە لایەن هاوڕەگەزخوازان و هەمیش لە لایەن دیترڕەگەزخوازانەوە دەسەپێنرێت. ئەم ڕەوالّە باڵادەستەی پەراوێز خستنی دووڕەگەزخوازان لە حەشیمەتی ناهاوساناندا جێی نیگەرانییە.

ڕابین ئێچس، بیرمەند، چالاکیی مەدەنی و دووڕەگەزخواز، لە دەقێکدا تێدەکۆشێ ئەم مەسەلە ڕوون بکاتەوە: «کەسانێک کە خۆیان بە هاوڕەگەزخوازی پیاو یان هاوڕەگەزخوازیی ژن دەزانن زۆر جار وەک کەسێکی شەمزاو لێمان دەڕوانن یان بە چاوی مزاحیمانێک کە بەشێک لە ئیمتیازەکانی دیترڕەگەزخوازانیان هەیە (و هاوڕەگەزخوازان خۆیان لەوانە بە بێبەش دەزانن) و زۆرێک لە دیترڕەگەزخوازان ئێمە بە نائەخلاقی، دابەشێنەرانی هەوەسبازی نەخۆش و تێکدەرانی بنەماڵە دەزانن.» ناوبراو ڕوونی دەکاتەوە کە لزباین و گەیەکان لەگەڵ دیترڕەگەزخوازان، چۆن لە کەسانی دووڕەگەزخواز دەڕوانن. مۆنرۆ (2015)یش ڕوونی دەکاتەوە کە گەی و لزباینەکان ئەم کەسانە کە پێشتر پەراوێز خراون، ئازار دەدەن بۆ ئەوەی سەرتریی خۆیان تۆکمە بکەن.[1]

بۆ دووڕەگەزخوازێک، ساتە وەختی دەربڕینی شووناس زۆر جار قۆناغێکی زۆر سەخت و غەمگینی ژیانیەتی. لە کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکاندا، لە حاڵێکدا کە هاوڕەگەزخوازی ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ زیاتر پەسندکراو دەبێ، دووڕەگەزخوازی بەردەوام پەراوێز دەخرێ و تابۆیە. کەواتە شاردنەوە تەنیا بژاردەیەکی مومکین و کردەییە. گێڕانەوەکانی پەیوەست بە دووڕەگەزخوازان لە سەر سیمای مێژوو سڕدراونەتەوە بۆ ئەوەی ئەوان سەرچەشنێکیان بۆ بە مۆدێل‌بوون نەبێت. ئەستێرە و کەسایەتی ناودار هەن کە دووڕەگەزخوازی شاراوەن؛ بەڵام بە هۆی بوونی پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ هاوڕەگەز، ناو و نیتکەی لزباین یان گەیان لێ دراوە. ماڕلین دیتریچ، جۆن جۆردەن، فرێدی مێرکۆری، ئێلنۆر ڕۆزڤێڵت و والّت ویتمەن نموونەگلێک لەم کەسانەن.[2] ئەم بارودۆخە لە هەموو شوێنێکی جیهاندا بۆ دووڕەگەزخوازان وەک یەک نییە. لە وڵاتی ئێران لە ماوەی ساڵانی ڕابردوودا، دووڕەگەزخوازی لە لایەن ڕاگەیاندن و چاپەمەنییە فارسییەکانەوە کەمترین ئاوڕیان لێ دراوەتەوە. دەنگی دووڕەگەزخوازانی ئێرانی نایەتە بەر گوێ و ئەوان بە گوێرەی کلیشە هاوڕەگەزخوازییەکان هەڵدەسەنگێرێن.

تڕەنس‌توقێنی دەتوانین بە بەرهەمی ترس و بێزاری لە / یان بێ‌متمانەیی ئەو کەسانە بزانین کە تڕەنسن یان کەسانێکن کە ڕفتاری ڕەگەزێتییان لەگەڵ ڕۆڵ و دەورە ڕەگەزییە نەریتییەکان هاوئاهەنگ و هاوئاراستە

1- مۆنرۆ، سوریا، **Bisexuality: Identities, politics, and theories. 2011**

2- تێلفسۆن، کیا. **Straight Privilege: Unpacking the (Still) Invisible Knapsack. 2010**

نییە. ڕاین جۆیل (2009) تڕەنس‌تۆقێنی بە ترس و بێزارییەکی نالۆژیکی لە کەسانێک پێناسە کردووە کە لە دوو جەمسەریی ژنانە / پیاوانە تێپەڕیون، ڕووشاندوویانە یان بەزاندوویانە. تڕەنس‌تۆقێنی هاوشێوەی هێزێکی هەمیشە ئامادە دەبینرێت. تڕەنسێتی شووناسێکە کە بە فەرمی ناساندنی لە لایەن زۆربەی خەڵکی جیهان ئەستەمە. ئەم بێزارییە دەبێتە هۆی تڕەنس‌تۆقێنی کە بە هۆی ئەوەوە ئەو کەسانەی کە لەگەڵ کلیشە ڕەگەزێتییە باوەکان هاوئاهەنگ نین، لە لایەن کەسانێک کە لەم شووناسانە دەترسن یان لەگەڵیان ئاسوودە نین، تووشی ئازاراندن و هەڵاواردن دەبنەوە. ڕوانینی بە پێی تڕەنس‌تۆقێنی، هەڵاواردنی ڕێکخراوەیی وەکوو هەڵاواردن لە پیشە و خانوبەرە، توندوتیژی پۆلیس و توندوتیژی بە هۆی بێزاری و ڕقی لێ دەکەوێتەوە.[1] تڕەسن‌تۆقێنی دەتوانێ ببێتە ئاستەنگی بەر دەم ژیانێکی بێبەری لە خەسارەت و زیان.

گێڕانەوەی مێژوویی ناهاوسانان و خەباتەکانیان

هاوڕەگەزخوازی لە درێژایی مێژوودا و لە سەرتاسەری جیهاندا بوونی هەبووە. ئەم دیاردە لە هەموو کەلتوورەکان هەمیشە بەشێک لە کۆمەڵگا بووە. لە درێژایی زەمەن و لە شوێنە جۆراوجۆرەکاندا، ئاراستەی کۆمەڵایەتی جیاواز سەبارەت بە پەیوەندییە هاوڕەگەزخوازییەکان بوونی هەبووە. لەم ڕووانگە جیاوازانەدا، هەندێ بە قبوولْکردنی ئەم ڕفتارە لە پیاوان، چاوەڕوانی پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ هاوڕەگەز و پەیوەندییەکی کەمخایەنیان لەوان هەیە و هەندێکی تر بە سەرکوتکردن لە ڕێگەی میکانیزمی پۆلیسی و یاسایی، هاوڕەگەزخوازی بە تاوانێکی گەورە دەزانن. لە حاڵەتەکانی دیکەدا، کەسانی هاوڕەگەزخواز سزای مەرگیان بۆ دەبڕدرێتەوە. جیاوازی بەرچاوی نێوان کەلتوورەکان گرێدراو بە ڕادەی کراوەبوونی ئەو کەلتوورانە بۆ قسەکردن لە مەڕ ئەم گوتارە و شێوازی کارکردەکەیەتی.

ڕوانینێکی خێرا بۆ گێڕانەوە مێژووییەکان ئەوە پیشان دەدەن کە ئەوەی ئەمڕۆ وەک پەیوەندیی سێکسی یان پەیوەندیی عاشقانە لەگەڵ هاوڕەگەز لە قەڵەمی دەدەین، هەمیشە لە لایەن کەسانێک ئەنجام دراوە. ئەم پەیوەندییانە هەمیشە بەشێک بوون لە کەلتوورەکان، ئەگەرچی قبوولْکردن و تێگەیشتن لەم چەشنە پەیوەندییانە لە درێژەی سەدە و سەردەمەکاندا گۆڕانیان بە خۆوە بینیوە؛ بەڵام چەمکی هاوچەرخی ڕۆژاوایی ناهاوسانی یان هاوڕەگەزخوازی وشەیەکی نوێیە کە ئاماژە بە کۆمەڵگەی لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز و تڕەنسەکان دەکات. ئەگەرچی مێژوو یان ڕیشەی ئەم کۆمەڵگەیانە ناڕوونە، ئەوان لە سەردەمانی کۆنەوە هەر هەبوون. لە ڕاستیدا، هەر دوو چەمکی هاوڕەگەزخوازی، دووڕەگەزخوازی دەگەڕێنەوە بۆ سەردەمی هاوچەرخ؛ چوونکە بەر لەو خەڵک پێیان وا بوو کە دەبێ «ئەوەی هەن» لە ڕوانگەی هۆگریی و ڕاکێشەریی سێکسیی خۆیانەوە پێناسەی بکەن. کەواتە، شێوازی بیر کردنەوەی ئێستایی ئێمە لە مەڕ شووناسی ڕەگەزی یان تەنانەت ڕفتاری سێکسی لە درێژەی زەمەندا زۆر گۆڕانی بە سەردا هاتووە. حەشیمەتی

[1]- ڕایان، ڕۆبی، ژووێل. 2001 .REEL GENDER: EXAMINING THE POLITICS OF TRANS IMAGES IN FILM AND MEDIA ل 8

هاوڕەگەزخوازیش هەنگاوی گەورەی ناوە و لە شوێنی گێچەڵ و ئازاردان بەرەو جۆرێک قبوولکردنی گشتی لە لایەن کەلتووری گشتی پێش کەوتووە.[1]

ناهاوسانان لە هەموو جۆرەکانی خۆیان و لە هەموو سەردەم و سەدەکاندا بەشێک لە کۆمەڵگا بوون. کاتز (1995) دەڵێ «پێکهاتەخوازانی کۆمەڵایەتی دەتوانن زۆر داڕشتەی مێژوویی بدۆزنەوە کە تێیاندا کەسەکان پەیوەندییان لەگەڵ هاوڕەگەزی خۆیان هەبووە؛ بەڵام تەنیا لە ناوەڕاستەکانی سەدەی نۆزدەهەم بوو کە وشە تایبەتەکان، ناویان لە سەر پۆلێنبەندییە ڕفتارە سێکسییەکان (بە شێوەی دیاریکراو یان هاوڕەگەزخواز یان دیترڕەگەزخواز) نا.» هەروەها ئەو پێی وایە کە «ئەم وشانە یارمەتیدەری دروستبوونی ڕەگەزێتی لە سەردەمی ڕۆژاوای مۆدێرن بوون.»[2]

فوکووسی زۆربەی گێڕانەوە مێژووییەکانی ناهاوسانان لە سەر هاوڕەگەزخوازی پیاوان لە کەلتووری ڕۆژاواییە و دەڵێن ئاراستەی کۆمەڵگا بۆ هاوڕەگەزخوازی لە هەموو قۆناغەکاندا، وەک لە درێژەدا ڕوون دەکرێتەوە، هەوراز و نشێوی لەگەڵ بووە.

لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەهەم و سەرەتاکانی سەدەی بیستەم، زۆرێک لە کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکان وابەستەیی زۆری نزیکی سۆزداری نێوان کەسانی هاوڕەگەزیان قبوولْ کرد کە ئەوڕۆکە وەک پەیوەندیی عاشقانە دەناسرێت. بەڵام ئەو کات، ئەم چەشنە پەیوەندییە دۆستایەتییە بە دەروەستی زۆرەوە دەزانرا (شتێک کە ئێستا زۆرێک لە مێژووناسان پێی دەڵێن «دۆستایەتی عاشقانە»). زۆر کۆمەڵگا و کەلتوور لە هەمبەر پەیوەندیی سێکسیی هاوڕەگەزان بەتایبەت لە نێو پیاوان هەڵوێستێکی تەواو ڕوونیان هەیە. لە وڵاتانی ڕۆژاوایی و لەو وڵاتانەی وا کە خەڵکەکەی شوێنکەوتەی دەمارگرژی مەسیحییەت و ئیسلامن، پەیوەندیی هاوڕەگەزان ڕەت دەکرێتەوە.[3]

وشەی هاوڕەگەزخواز لە ساڵی 1869 دەرکەوت. هەتا ئەو کات، هاوڕەگەزخوازی بە هۆگرییەکی جیا نەدەزانرا. ئەم هۆگرییە سێکسییە کە تازە قبوولْ کرا بوو، وردە وردە دەرکەوت و لە سەر ئەوە بوو کە ڕاکێشانی سێکسیی تاک بۆ تاکی هاوڕەگەزی خۆی دیوێکی سرووشتی و نەگۆڕی کەسایەتی ئەوە.

وەک پێشتریش وترا، ئینجیل ئاماژەگەلێکی سنووردارِی بۆ هاوڕەگەزخوازی هەیە. یەکەمین گەڕانەوە بۆ هاوڕەگەزخوازی لە ئینجیل لە دەرکەوتنی 9: 2- 24ـە و زۆرێک لە بیرمەندانی مەسیحی لەو باوەڕەدان کە هام، چکۆلەترین کوڕی نووح، بە هۆی کاریگەریی شەرابەوە لەگەڵ باوکی خۆی کە خەوتبوو، کردەوەی هاوڕەگەزخوازی لێ وەشاوە، ئینجیل بە چیرۆکەکانی بەڵێنی کۆن ئیمە لەگەڵ هەندێ لە یەکەمین تابۆکان لەم بوارە ئاشنا دەکات. نموونەی ئەم چیرۆک هۆشداریانە لە سەفەری لاڤیان هاتووە: «ئەگەر پیاوێک لەگەڵ پیاوێکی دیکە، بەو چەشنەی کە لەگەڵ ئافرەتێک هاوجێیەتی دەکا، هاوجێیەتی بکا، هەر دووکیان تاوانێکی دزێویان لێ وەشاوەتەوە: بێگومان ئەوان دەبێ بە مەرگ سزا بدرێن؛ ئۆبالّی خۆینیان دەبێ لە گەردنی خۆیان بێت.» و «هەر بەم شێوە، پیاوانیش پەیوەندیی سرووشتی لەگەڵ ژنانیان وەلا نا و بە هەوسەوە بۆ ئەوی تر

---

[1]- دەیڤید هالّپرین. (2002) How to Do the History of Homosexuality

[2]- کاتز، جانتان نێد (1995). The Invention of Heterosexuality. نیۆیۆرک، چاپخانەی پەنگووەن، ل 45

[3]- جەکل. نیس، فینزلبیرگیر، جێی (2015). Religion, religiosity, and the attitudes toward homosexuality—A multilevel analysis of 79 countries.. گۆڤاری هاوڕەگەزخوازی، 207 - 241

حەشەریی بوون. پیاوان لەگەڵ پیاوان تووشی کردەوەی تاوانبارانە دەبوون و بۆ هەڵەکانیان سزای تایبەت دەدران.» لە کتێبی دوویەتی (تثنیە) 22:5، هاوشێوەی ڕەگەزی بەرامبەر جل و بەرگ لە بەرکردن وەک کردەوەیەکی «بێزراو» ئیدانە دەکرێت.

بە پێچەوانەوە، ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە لە هەندێ لە وڵاتان و سەردەمە زەمەنییەکان، بۆ وێنە لە ڕۆما و یۆنانی کۆن، قبووڵکراو بوو. وەک لە دێڕەکانی سەرەوە هاتووە، زۆرێک لە گێڕانەوە سەرەتاییەکانی هاوڕەگەزخوازی پیشانیان داوە کە لە زۆرێک لە کەلتوورەکاندا پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز ڕێگە پێدراو بوو و لانیکەم لە کۆمەڵگای یۆنان و ڕۆمای کۆن وەک نەریتێک بۆ تێپەڕینی پیاوانی کەم تەمەن سەیری ئەم ڕفتارە کراوە. لە ڕاستیدا، دوو بواری سەرەکیی لێکدانەوە مێژوونووسەکان سەبارەت بە دیاردەی کۆنی هاوڕەگەزخوازی، کە لە لایەن مێژوونوسانەوە تۆێژینەوەی لە سەر کراوە، هاوڕەگەزخوازیی یۆنانی و ڕۆمییە. زیاترین بابەتەکانی پەیوەست بە مێژووی هاوڕەگەزخوازی لە یۆنان و لە ناو فەیلەسووفان و نووسەرانی بەرچاوی وەک ئەفلاتوون، گزنفۆن، پلۆتارخۆس و سەبە لۆسین، شانۆنامەگەلێک لە ئەرستووفان و بەرهەمی هونەری و جامە یۆنانییەکان بەدی دەکرێت. پڕۆفیسۆر جەیمز بی. دی. یانگ، مامۆستای زمانی بەڵێنی نوێ و ئەدەبیات لە قوتابخانەی زانستی ئایینی وێستێرن لە پۆرتلەند ئۆرگان ـیش ئاماژە بەوە دەکا کە وێدەچێ هاوڕەگەزخوازی پتر لە هەر کەلتوورێکی کۆنی دیکە لە ناو یۆنانیانی کۆندا بە شێوەی بەربڵاو باو بوو بێت.[1] بە وتەی دەروونپزیشک و مێژووناسی ڕەگەزیی نۆرمەن ساسمەن، «بە پێچەوانەی هەوڵی بەربڵاو و خۆوشیارانەی یۆنانییەکان بۆ ڕێزگرتن لە هاوڕەگەزخوازی و خستنە ڕووی وێنەیەکی ئایدیالانە لە هاوڕەگەزخوازی، ڕۆمییەکان تەنیا بە شێوەی ڕاستییەک و بەشێکی حاشاهەڵنەگر لە ژیانی سێکسیی مرۆڤێک قبووڵیان کرد.»

لە ڕۆمای کۆن، لەشی گەنجانەی پیاوانە هەمیشە چەقی سەرنجی سێکسیی پیاوان بووە؛ بەڵام لە نێوان پیاوانی بەتەمەنتری سەربەست و کۆیلە یان پیاوە کەم تەمەنەکاندا پەیوەندیگەلێک هەر بووە کە تێیدا کۆیلەکان یان گەنجان دەوری بەرکار (گاندەر)یان بووە. هەر هەموو ئیمپراتۆران بەدەر لە سزار، خۆشەویستی پیاویان هەبووە. زۆرێک لە ناسراوترین پیاوان لە کۆمەڵگای ڕۆما ئەگەر هاوڕەگەزخواز نەبوون، دووڕەگەزخواز بوون. هاوچەرخانی ژۆلیۆس سزار ئەویان بە پیاوی هەموو ئافرەتان و ژنی هەموو پیاوان دەزانی.[2] لە ئیمپراتۆری ڕۆمای ژێر دەسەڵاتی ئاگۆستۆس، یەکەمین هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازان تۆمار کرا، پەیوەندیی سێکسیی هاوڕەگەزخوازان وەبەر باج کەوت و ئەگەر ڕۆمییەک لە پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ پیاوێکی دیکە بەرکار بووایە، هاووڵاتی بوونی لێ زەوت دەکرا. زۆرێک لە کەسایەتییە مێژووییەکان لەوانە سووقڕات، لۆرد بایرۆن، ئیدواردی دووهەم و هادرین بە وشەگەلی وەک گەی یان لزباین ناو دەبران. ئەفلاتوون کتێبی میوانی (سەمپۆزیۆن)ـی بڵاو کردەوە کە تێیدا فایدرۆس، ئەرۆکسیماخووس، ئاریستۆفانس و دیکەی بیرمەندانی یۆنانی پێیان وا بوو کە عەشقی نێوان پیاوان بانترین جۆری عەشقە، ئەوە لە حاڵێکدایە کە پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ ژنان هەوسبازانە و بۆ کەڵکخوازییە.

---

[1]- جەکڵ. نێس، ڤینزلبێرگێر، جێی (2015). Religion, religiosity, and the attitudes toward homosexuality—A multilevel analysis of 79 countries.. گۆڤاری هاوڕەگەزخوازی، 207 - 241

[2]- ویلیامز، کرێگ ئارتۆر. Roman homosexuality: Ideologies of masculinity in classical antiquity چاپخانەی زانکۆی ئاکسفۆرد. 1999.

لە خۆرهەڵاتی ناڤین ئاراستەی ئاسانگرانەی هاوشێوە هەبوو. شای ئێرانی لە سەدەی نۆزدەهەم پێشنیار بە کوڕەکەی دا کە وەرزانە هاوبەشەکانت بگۆڕە؛ بەم شێوە کە لە وەرزی هاوین پیاوانی گەنج و لە زستان ژنان ببنە هاوبەشی سێکسی ئەو. زۆرێک لە شێعرە عاشقانەکانی شاعیرانی سەدەی هەشتەمی بەغدا، ئەبوونەواس و شاعیرانی دیکەی فارس زمان و ئۆردوو بۆ وەسف و پێداهەڵگووتنی کوڕان دەهۆنرانەوە. لە دەقە عیرفانییەکانی سەدەکانی ناوەڕاست بەتایبەت دەقە سۆفییەکان ڕوون نییە کە ئاخۆ خۆشەویستی بەردەنگ کوڕێکی مێر منداڵە یان خودا و ئەمە دەبێتە داکۆکییەکی نیوە ئایینی بۆ پەیوەندیی نێوان پیاوان و کوڕان.[1] لە وڵاتی فارسەکان (ئێرانی ئەورۆیی) بە ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە و هۆگریی بۆ هاوڕەگەز لە زۆرێک لە شوێنە گشتییەکان لە دەیر و قوتابخانەی زانستە ئایینییەکانەوە بگرە تا دەگاتە مەیخانە، کەمپە سەربازییەکان، گەرماوی گشتی و قاوەخانەکان بە نەرمی نوێنییەوە مامەڵەیان لەگەڵ دەکرا. لە سەرەتاکانی سەردەمی سەفەویی (1511-1723)، کاباڕەخانەی پیاوانە (ئەمردخانە) بە شێوەی یاسایی مۆڵتیان پێ درا بوو و باجیان دەدا. سەرەڕای ئەوەی ئەم هێمایانە لە شاعیرانی قورابخانەی هیندیدا یەکجار زۆرە، شاعیرانی فارس زمانی دیکەش وەکوو سەعدی (1291)، حافز (1389) و جامی (1492) کۆمەڵێ شێعریان دەهۆنییەوە کە پڕن لە هێماکانی هۆگریی سێکسی بۆ هاوڕەگەز. دوو بابەتی دیکە کە زیاتر پشتیان پێ دەبەسترێ، پەیوەندیی سێکسی بازرگانی لەگەڵ پیاوانی تڕەنسی گەنج یان ئەو پیاوانەیە کە ڕۆڵی تڕەنس دەگێڕن. ئەم دوو چەشنە پەیوەندییە لە ڕاهێنانی مەعنەوی سۆفییان و کەچەکەکان (پیاوانی کەم تەمەن کە بە جل و بەرگی ژنانەوە سەما دەکەن) خۆیان دەنوێنن کە کەسەکە هەیمەنەی کوڕێکی ژیکەڵە و قەشەنگ وەسف دەکا بۆ ئەوەی بچێتەوە خەڵسەوە و کەمێک لە جوانی ڕاستەقینە بەدی بکات. ئەوڕۆکە، ئەم بێچمی هۆگریی سێکسییە بۆ کەسی هاوڕەگەز لە هەندێ لە کۆمەڵگا مۆدێڕن یان ڕۆژاواییەکاندا لە ڕیزبەندی هاوڕەگەزخوازیدا جێی دەبێتەوە.

لە بەرامبەردا مێژووی هاوڕەگەزخوازی لە وڵاتی میسر تا ڕادەیەک ناڕوونە؛ چوونکە بەڵگە و دەقێک کە چیرۆکگەلی هەڵگری بابەتی سێکسین هەرگیز ئاماژەیەکی ڕوونیان بە شووناسی هاوڕەگەزخوازی نەکردووە. بەڵگە کەڤنەکانی میسر ناڕوونن و هیچکات ڕاشکاوانە نەیانتووە پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز سەرکۆنەکراو یان ڕەت کراوەیە یان نا و هیچ بەڵگەیەکی کۆنی میسری نەیوتووە کە بە گوێرەی یاسای سزا هاوڕەگەزخوازی شیاوی سزادانە. لە بەرامبەردا، شرۆڤەی شاعیرانە و گەرم و گوڕ بە کار هێنراوە. باشترین نموونەی ناسراوی پەیوەندیی مومکینی هاوڕەگەزخوازی لە میسری کۆن پەیوەندیی نێوان دو بەرپرسی پایە بەرز واتە نیان خاتوون و خاتوو هۆتێپە کە لە سەردەمی فیرعەون نیۆسەر لە ئیمپراتۆری پێنجەم (2494 - 2345 بەر لە زایین) دەژیان.[2]

ئەگەرچی هەموو پیاوێک بنەماڵەیەکی پێکهاتوو لە منداڵ و هاوسەری تایبەت بە خۆی هەبوو، پاش مەرگ ئەوان لە گۆڕێکی ماستابا (mastaba) پێکەوە دەنێژران. زۆر شێوەکاری هەیە دوو پیاو پیشان دەدا کە یەکتریان لە ئامێز گرتووە و لووت بە لووتی یەکترەوە دەنوسێنن. لە وڵاتی میسری کۆن لێککەوتنی لووت هێمای ماچە. هەتا ئەوڕۆکە، میسرناسان، بیرمەندان و مێژووناسان لە سەر شیکاریی ئەم شێوەکارییانەی نیان و خاتوو هۆتێپ جیاوازی ڕا و بۆچوونی بنەڕەتیان هەیە. هەندێ لەو بۆچوونەدان کە ئەمە دەرخەری قبوولْ

---

[1]- گۆڤاری ئێکۆنۆمیست. Straight but narrow. www.economist.com/node/21546002

[2]- ڕیچارد پارکینسۆن: Desire and Middle Kingdom Literature گۆڤاری کەڤنینە ناسی میسر. 1995، بەرگی 81

کرانی پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەزە. دیتران هاودەنگ نین و دەڵێن ئەوان دووانەی پێکەوە نووساون. ئەوەی حاشاهەڵنەگرە ئەوەیە کە لانیکەم نیان خاتوون و خاتوو هۆتێپ چ لە ژیان و چ لە مەرگ پەیوەندییەکی نزیکیان هەبووە.

لە سەدەی نۆزدەهەم و سەرەتاکانی سەدەی بیستەم، پیاوانێک کە لە ئەورووپا بە هۆی هۆگریی سێکسییانەوە ڕووبەڕووی ئازار و ئەزییەت بوونەتەوە، زۆریان ڕوویان دەکردە مەراکیش و ساڵانێک بەر لەوەی ڕۆژاوا بتوانێ خەونی هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازان لە مێشکدا پەروەردە بکا، پەیوەندیی پیاو لەگەڵ پیاو لە شوێنێکی دوورخراوی سیڤا لە میسر لە درێژەی مەراسیمێکدا بە فەرمی دەناسرا.

بەر لە قۆناغی ڤیکتۆریا، خەڵک هاوڕەگەزخوازییان بە شووناسێکی جیا نەدەزانی و هەموو جۆرەکانی هۆگریی سێکسییان لە چوارچێوەی دیترڕەگەزخوازیدا بەدی دەکرد. هەندێ لە کەلتوورەکان لەو باوەڕەدان کە هەموو کەس هەستی هاوڕەگەزخوازانەیان لە خۆیاندا حەشار داوە. لە بریتانیای سەردەمی ڤیکتۆریا (1837-1901)، کۆمەڵگا بە دەگمەن لە مەڕ چەمکی هاوڕەگەزخوازی دەدوا. بە پێچەوانەی دیکەی وڵاتانی ئەورووپی، ڕۆژنامەکان، یاسا و گۆڤارە پزیشکییەکان لە هەمبەر قسەکردن لە بارەی بابەتێکی تابۆ خۆیان دەبوارد. ئەم نەبوونی زانیارییە لە ڕێگەی ئامرازی پەیوەندیی پیشاندەری بارودۆخی مەترسیداری بێهۆگریی بۆ ئەم بابەتە و تابۆیەکی ئەستەم بوو هەتا ئەو جێیەی کە کۆی خەڵک نە دەیاندەویست شتێک ببیستن و نە پێویستیان بە زانیاری سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی بوو. ئەم بابەتە بێگومان کاریگەریی ڕاستەخۆی لە سەر بابەتەکانی پەیوەست بە هاوڕەگەزخوازی لە سەرتاسەری کۆمەڵگا هەبوو. زۆر کەس بە هەڵە پێیان وایە کە بە بڵاو نەکردنەوەی ئەم زانیارییانە لە سەر ئاستی گشتی، بابەتەکە زۆر بە سادەیی فەرامۆش دەکرێت. نیوەی سەدەی بیستەم دەروونناسی سێکسی خرایە ڕوو؛ بەڵام هاوڕەگەزخوازی بەردەوام وەک بابەتێکی تایبەت سەیر دەکرا. سەرەڕای ئەمە، سەردەمی ڤیکتۆریا قۆناغێکی گرنگە لە مێژووی هۆگرییە سێسکییەکاندا؛ سەردەمێک کە تێیدا وشەگەلی مۆدێرن داهێنران کە ئەمڕۆکە بۆ شێوازەکانی بیرکردنەوە و قسەکردن لە مەڕ بابەتگەلی سێکسی ئەوانە بە کار دەبەین.

لە دەیەی 1880، سێکسۆلۆژیستگەلی وەکوو ڕیچارد فۆن کرەفت – ئێبینگ و هاولاک ئێلیس بوون بە پێشەنگی زانستێک کە پێباشییە سێکسییەکان شێکاری و پۆلێنبەندی دەکران: ئەوان وشەگەلی وەکوو هاوڕەگەزخوازی، دیترڕەگەزخوازی و نیمفۆمانیکیان داهێنا.

لە سەر ئاستی ئاکادیمیک، خوێندنەوەی هاوڕەگەزخوازان لە ئەڵمانیا، لە شوێنێک دەستی پێکرد کە ئەم دیاردە لەگەڵ خەبات لە پێناوی بنەبڕکردنی قەدەغە دەوڵەتییەکانی ڕفتارە هاوڕەگەزخوازییەکان بوو.[1] کارڵ هانریش ئۆلڕیخت، خوێندکاری بواری ماف و ڕۆژنامەوانی ئەڵمانی، پێشەنگی ئەم بواره بوو. ناوبراو کەسێک بوو کە ناوە بەکار هێنراوەکانی لە گوتاری هاوڕەگەزخوازی داهێنا. ناوبراو بە نووسین سەبارەت بە چەمکی مۆدێرنی هاوڕەگەزخوازی کۆی گوتاری پەیوەست بە هاوڕەگەزی گۆڕی. ئەورۆکە ئەو وەک ئاڵاهەڵگری بزووتنەوەی مۆدێرنی مافەکانی پیاوانی هاوڕەگەزخواز دەناسرێت. لە ساڵی 1864، وشەی هاوڕەگەزخوازی بۆ یەکەم جار لە نامیلکەیەکی ئەڵمانی هەنگاریایی بە شێوەی چاپکراو دەرکەوت. ئەم نامیلکە لە نووسینی

---

[1]- دین، کارۆلین. Sexuality and Modern Western Culture چاپخانەی تواین. نیۆیۆرک، 1996. ل 22

کارڵ ماریا کرەتبنی بوو کە یەکێک بوو لە یەکەمین کەسانێک کە تیۆریی زانستی لە مەڕ هاوڕەگەزخوازی خستە ڕوو. هەتا ئەو کات، هاوڕەگەزخوازی بە هۆگرییەکی جیاواز سەیر نەدەکرا. بۆچوونی ناوبراو کە هاوڕەگەزخوازی زکماکییە، جیاوازییەکی بنەڕەتی لەگەڵ تیۆرییە پاش و پێشەکان بوو کە هاوڕەگەزخوازی یان «نێربازی»یان بە گەندەڵییەکی وەدەستهێنراو دەزانی. هیچ کام لەم دوو وشە هەتا بەر لە نیوەی دووهەمی دەیەی 1860 بوونیان نەبوو. بێشک، کرەتبنی یەکێک لە چەندین توێژەرێکە کە باوەڕی بە بنیاتی بایۆلۆجی هاوڕەگەزخوازی هەبوو. لە ناو میدیا چاپییەکاندا، نیۆیۆرک تایمز یەکەمین بڵاۆکی گرنگ بوو کە وشەی «هاوڕەگەزخوازی» بە کار هێنا.[1]

بە وتەی داینس و دۆنالدسۆن (1990)، هەر دوو وشە ئەڵمانی بوون و لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەهەم بە وەرگێڕانی «نەخۆشی دەروونی ڕەگەزێتی‌بێزراو» بەرهەمی ڕیچارد فۆن کرەفت – ئێبینگ هاتە ناو زمانی ئینگلیزییەوە.[2] ناوبراو هەوڵی دا پێڕستێک لە جۆرە جیاوازەکانی ڕفتارە سێکسییەکان ئامادە بکات. لە ساڵە سەرەتاییەکانی سەدەی بیستەم، زۆر کەس هاوڕەگەزخوازییان وەک جۆرێک نانۆرمی دەروونی دەزانی. هەتا ساڵی 1986، هاوڕەگەزخوازی بەشێک لە ڕێکاری لێکدانەوەی ئەنجومەنی دەروونناسی ئەمریکا بوو. بەڵام، وشەی هاوڕەگەزخوازی بەرهەمی سەدەی بیستەمە. کاتز (1995) لە کتێبەکەی خۆیدا لە ژێر ناوی *داهێنانی دێترڕەگەزخوازی* لە مەڕ گووڕانی وشەی دیترڕەگەزخوازی قسە دەکات. بە گوێرەی وتەی ئەو، ئەم وەشە کەمێ زیاتر لە یەک سەدەیە کە هاتۆتە ناو زمانی ئینگلیزییەوە. ناوبراو سەدەی بیستەم بە «سەدەی دیترڕەگەزخواز» ناو دەنێت. بە وتەی کاتز لەم سەدەدا «گریمانەی» «دیتری» چەسپا، جێکەوت و بە شێوەیەکی بەربڵاو وەک ئۆرتودۆکسی ڕەگەزیی باڵادەست لە هەموو شوێنێکدا بڵاو بۆوە.

«سەرەڕای ئەمە، لە نێوەڕاستی دەیەی 1980 هەتا 1960، کەلتووری گشتی ئەمریکا لەگەڵ وشەگەلی دیترڕەگەزخواز و هاوڕەگەزخواز ئاشنا بوو کەواتە نۆرم و بەهای سێکسیی جیاواز و نوێ دەرکەوت کە تا دەهات بە سەر کۆمەڵەی دیترڕەگەزخوازان، کە سەرتر لە هاوڕەگەزخواز (لزباین و گەی) سەیر دەکران، زاڵ دەبوو. تاوتوێی گشتی مێژووی بێزاری ڕاشکاوی کۆمەڵگا لە هاوڕەگەزخوازی و تاراندنی پیشان دەدا کە بە چ تونديیەک هاوڕەگەزخوازی ڕەت کراوەتەوە. بۆ وێنە، دادگای ئۆسکار وایڵد بە دواداچوونی یاسایی سەرکەوتووانە لە ژێر بەڵگەی چاکسازیی یاسای سزا لە ساڵی 1885 بۆ «کردەوەی قێزەونانەی قورس» و دوو ساڵ ئیشی تاقەتپڕووکێن لە زیندان کۆتایی هات. لە وڵاتی برازیل، ئادۆڵفۆ کامینها ڕۆمانە گۆڵمەزییەکەی لە ژێر ناوی *Bom- Crioulo* (پیاوی ڕەشپێست و کوڕی خزمەتکاری پاپۆڕ) کە بابەتی سەرەکییەکەی هاوڕەگەزخوازی و نەتەوە (پیاوی ڕەشپێست قارەمانی چیرۆک) بوو، بڵاو کردەوە. وەرگێڕانی ئینگلیزی ئەی. ئێی لیستێک لەم کتێبە لە ساڵی 1982 لە لایەن وەشانخانەی گەی سانشاین چاپ کرا. ئەم ڕۆمانە یەکەم بەرهەمی ئەدەبی گەورە لە مەڕ هاوڕەگەزخوازی بوو کە لە وڵاتی برازیل چاپ دەکرا و یەکێک لە یەکەمین بەرهەمگەلێک بوو کە تێیدا قارەمانی چیرۆک ڕەشپێستێکە. بڵاو بوونەوەی ئەم کتێبە هەرای نایەوە. دەیەی 1900 زۆر باش نەبوو. پۆلیسی نیۆیۆرک لە ڕێکەوتی 21 فێبریوێری ساڵی 1903 یەکەمین هێرشی تۆمار کراوی لە وڵاتی ئەمریکا بۆ سەر گەرماوێکی گشتی گەیەکان لە ژێر ناوی گەرماوی هۆتێلی ئاریستۆن ئەنجام

---

[1]- فۆن. بایرن نار. نێس. (2000) Homophobia: a history. کتێبەکانی مێترۆپۆلیتن.

[2]- قین نار. داین، ستەیفن دۆنالدسۆن Encyclopedia of Homosexuality چاپخانەی گارلەند. 1990.

دا. بیست و شەش پیاو قۆڵبەست و 12 کەسیشیان بە تاوانی نێربازی دادگایی کران. 7 پیاویش بۆ 4 هەتا 20 ساڵ زیندان حوکم دران. ڕادە و سنووری سەختگرانەی نوێ وای کرد دنیای نوێی هەوەسبازی و ڕەگەزێتی کەمتر پۆلی مۆرف (فرەگۆڕان) بێت. پارتی کرێکارانی ئەڵمانی سووسیال ناسیۆنالیزم گرووپە هاوڕەگەزخوازەکانی قەدەغە کرد. لە ئەڵمانی نازی، هاوڕەگەزخوازان بەرەو کەمپەکانی مەرگ دەنێردران. لە کاتی هاڵۆکاست، 100 هەزار پیاوی گەی قۆڵبەست کران و نێوان 5 بۆ 15 هەزار پیاوی هاوڕەگەزخواز لە کەمپەکانی مەرگی نازییەکاندا گیانیان لە دەست دا. لە کاتی مەک کارتی کاتێک جادووگەران ڕاو دەنران، 190 کەس لە وڵاتی ئەمریکا بە هۆی هۆگریی سێکسیی خۆیانەوە دەرکران و ئەمە دەستپێکێک بوو بۆ ئەوەی دواتر ناوی نرا ترسی لۆندێر – ڕاونانی جادووگەران و دەرکردنی بە لێشاوی گەیەکان لە دەیەی 50 -. ئەم جوولە هاوتەریب لەگەڵ شەڕی دژ بە کۆمۆنیست ڕووی دا کە دەبوونە مەک کارتیزم و ترسی سووری دووهەمی بنەماڵە. سێناتۆر مەک کارتی سوور بوو لە سەر ئەوەی کە هاوڕەگەزخوازان و لزبایینەکان حەڕەشە بۆ سەر ئاسایشی نیشتمانیی ئەمریکا و لایەنگرانی کۆمۆنیزم بوون و هەر ئەمەش وای کرد کە ئەوانی لە ئیشە دەوڵەتییەکان دەرکرد.[1]

ئەم کاردانەوە تونده کۆمەڵایەتییە کە بە قەدەغەبوونی خواردنەوەی کحۆڵ لە ئەمریکا دەستی پێکرد هەتا دەیەی 50 درێژەی کێشا. چالاکییە ژێرزەوینییەکانی ناهاوسانان هەڵوەشێنراوە، شانۆ و فیلمەکان سەنسۆڕ دەکران و کۆمەڵێ یاسا و ڕێسا دابەزێنران بۆ ئەوەی نەهێڵن هاوڕەگەزخوازان لە ڕیستۆرانت، بار و یانەکاندا میوانداری بکرێن یان تەنانەت ئیش بکەن. هەتا ساڵی 1970، سێرقی خواردنەوەی کحۆڵی لە شاری نیۆیۆرک بۆ کەسێک کە دیار بوو هاوڕەگەزخوازە، نایاسایی بوو. لە ماوەی شەڕی سارد، سیاسەتە پۆلیسییەکانی دژ بە گەی تووندتر بوون. پۆلیسی خۆجێی هۆشداری دا کە هاوڕەگەزخوازان حەڕەشە لە منداڵانی وڵات دەکەن.

لە ناوەڕاستی سەدەی نۆزدەهەم، شارە ئەورووپایی و ئەمریکاییەکان بوون بە ناوەندی کۆبوونەوە ئاڵۆزەکانی هۆگرییە سێکسییە جۆراوجۆرەکان، شوێنێک کە کەسەکان بە هۆگریی سێکسیی جۆراوجۆرەوە سنووڕەکانی چین، نەتەوە، ڕەگەز و تەمەنیان دەبەزاند، شوێنێک کە ناوەندێک بوو بۆ پێگەیاندنی شووناس. دەستبەجێ پاش جەنگی جیهانی دووهەم، هاوڕەگەزخوازی دەرکەوت و وەک پرسێکی گشتی بە تووندی خۆی جێگیر کرد.[2] ڤیکس (1988) لە یەکێک لە گێڕانەوەکانی خۆیدا دەڵێ: «لە کاتی جەنگی جیهانی دووهەم، پەرەسەندنی ئەم وردە کەلتوورانە سەرسامهێنەر بووە و یەکێک لە قارەمانانی دوور لە زەینی ئەم بزاڤە بەربڵاوە، گەشەی باری گەیەکانە.»[3] کۆمەڵە باری گەیەکان کە لە نێوان سەرەتاکان و هەتا نیوەی سەدەی بیستەم دەست بە کار بوون، بوون بە تایبەتمەندی زۆرێک لە شارەکانی ئەمریکا و شوێنی کۆبوونەوەی ئەو کەسانە بوون کە هەڵوەدای چاوپێکەوتن لەگەڵ پارتنێرەکانی خۆیان بوون، دەیانویست پۆشین و ڕفتاری ڕەگەزێتی دڵخوازی خۆیان هەبێ یان تەنیا هەڵوەدای هەڵسووکەوتکردن لەگەڵ کەسانی هاوبیری خۆیان لە بوارەکانی دیکە بوون.

---

[1]- جانسۆن، دەیڤید کی. (2004) The Lavender Scare چاپخانەی زانکۆی شیکاگۆ.

2- نەیوو کاسافسکی سێدۆفێک Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire چاپخانەی زانکۆی کلۆمبیا. ل 83 – 96.

3- فیکس. جێفری. Sexuality and Its Discontents Meanings, Myths and Modern Sexualities ڕاتلێج و کەگان پاڵ. لەندەن. 1988. ل 192.

شۆڕشەکانی ستۆن واڵ

ئەوڕۆکە زۆر کەس لەو بۆچوونەدان کە بزاڤی گەیەکان بە شۆڕشەکانی ستۆن واڵ (Stone Wall) لە ساڵی 1969 دەستی پێکرد. بێگومان، شۆڕشەکانی ستۆن واڵ کە ستۆن واڵی تەنهاشی پێ دەڵێن خاڵی سەرنجڕاکێش لە مافەکانی ناهاوسانان بوون؛ چوونکە ئەم شۆڕشە بوو بە هەوێنی لە دایکبوونی بزووتنەوەی نێونەتەوەیی مافەکانی پیاوانی هاوڕەگەزخواز.

بەر لە کۆتایی هاتنی سەدە، لە زۆرێک لە گەورە شارەکانی وەک نیۆیۆرک، گەیەکان بوونێکی زەق و تۆخیان هەبوو. لە چەندین گەڕەکی نیۆیۆرک، هاوڕەگەزخوازان خاوەن سنووری خۆیان بوون و زۆرێک لە ناوەندە بازرگانییەکان بە تەنیا یان زیاتر خزمەتگوزارییەکانیان پێشکەشی هاوڕەگەزخوازان دەکرد. لە ساڵی 1969 داخوازی دەست پێکردنی پەیوەندیی هاوڕەگەزخوازانە لە نیۆیۆرک (و لە ڕاستیدا لە هەموو ناوەندە شارییەکانی ویلایەتە یەکگرتووەکان) کردەوەیەکی نایاسایی بوو. کەواتە باری گەیەکان داڵدەگەڵێک بوون بۆ پیاوانی گەی، لزباین و دیکەی ئەو کەسانەی کە لە ڕووی هۆگریی سێکسییەوە گوماناوی بوون. لەوێ ئەوان دەیانتوانی بە شاراوە و لە ئارامییەکی ڕێژەیی بە دوور لە ڕەنج و ئازاری گشتی پێکەوە لە پەیوەندیدا بن. پێویست بە وتن ناکا کە ئەم ئارامییە ڕێژەییە زۆر جار بە ئازاری بەردەوامی پۆلیس تووشی کێشە دەبوو. شوێنی کۆبوونەوەی ناسراوی تر بۆ ناهاوسانان گەنج، باریک بە ناوی ستۆن واڵ ئین لە شەقامی کریستۆفێر لە گرینڤیچ ویلێج کە باریکی تاریک، ناقۆڵا و قەرەباڵغ بوو و وەک دەڵێن بە بێ مۆڵەتی سێرڤی خواردنەوەی کحۆل ئیشی دەکرد.

لە کاتژمێرە سەرەتاییەکانی ڕۆژی شەممەی 28ـی جوونی 1969، نۆ پۆلیس هاتنە ناو ستۆن واڵ ئین (Stone Wall Inn) و کار بە دەستانیان بە تاوانی فرۆشتنی کحۆلی بێ مۆڵەت قۆڵبەست کرد و دەستیان کرد بە لێدانی مشتەرییەکان و باریان چۆڵ کرد. یاسای سزای نیۆیۆرک قۆڵبەستکردنی هەر کەس کە لانیکەم سێ دەست جلی یەکسان لەگەڵ ڕەگەزێتی خۆی لە بەر نەکردبوو، بە ڕێگە پێدراو دەزانی؛ کەواتە بە پێی ئەم یاسایە، چەندین کەسیان قۆڵبەست کرد. ئەمە سێیەمین هێرشی هاوشێوە بۆ باری گەیەکان لە ویلێج لە ماوەیەکی زەمەنی کورت بوو. ئینجا ئەوەی چاوەڕوانی نەدەکرا، ڕووی دا. لە بری ئەوەی کە خەڵک وەک خوویەک هەمیشە لە دەرەوەی بار کۆ ببنەوە، ئەم جارەیان نە پاشەکشێیان کرد و نە پەرتەوازە بوون. لەگەڵ ئەوەی جەماوەرەکە سەیری مشتەرییەکانیان دەکرد کە بە زۆرەملێ دەخرانە ناو وەنی پۆلیسەوە، تووڕەیی گشتی بزوا. خەڵک گاڵتەیان بە پۆلیس دەکرد و تێیان دەسرەواندن و ئینجا دەستیان کرد بە برنگەکردنی بەتڵ و زبڵ. ئەم هەواڵە دەم بە دەم لە سەرتاسەری گرینڤیچ ویلێج و لە سەرتاسەری شار بڵاو بۆوە و سەدان گەی و لزباین، ڕەشپێستەکان، سپی پێستەکان، ئیسپانییەکان و بە شێوەی گشتی چینی کرێکار لە گەڕەکی کریستۆفێر لە دەوروبەری ستۆن واڵ ئین کۆ بوونەوە بۆ ئەوەی بێنە پاڵ ئەم شەڕە. پۆلیسەکان کە تەنانەت لە تاقمی گەورەتری گەیەکاندا بە ڕفتارێکی بەرکارانە ڕاهاتبوون، داوای هێزی یارمەتیان کرد و لە ناو باردا پەنایان گرت؛ لە کاتێکدا کە حەشیمەتێکی 400 کەسی خەریکی شۆڕش بوون، ئەو گێڕەوەرانەی وا پۆلیس بۆ ڕێگری لە چوونی کەسەکان بۆ ناو بار دایانی نابوو، چەندین جار شکا و بار ئاوری تێبەر درا. هێزە یارمەتییەکانی پۆلیس کاتی خۆی فریا کەوتن و ئاوڕەکەیان کوژاندەوە و لە کۆتاییدا توانیان بڵاوە بە خەڵکەکە بکەن. ئێستا پۆلیس خاوەن هێزی یارمەتی پشکنینی تاکتیکی (TPF) بوو کە گرووپی لێدەری دژە شۆڕش

بوو و بە شێوەی تایبەت بۆ بڵاوە پێکردنی کەسانی دژبەری جەنگی ڤیەتنام مەشقی بینیبوو. کۆمەڵێ تێهەڵچوونی تواناڕۆیانەی نێوان پۆلیس و چالاکڤانانی مافەکانی پیاوانی هاوڕەگەزخواز بۆ ماوەی پێنج ڕۆژی بەردەوام لە دەرەوەی ستۆن واڵ ئین درێژەی کێشا.

میراتی ستۆن واڵ

تێهەڵچوونی چاوەڕوان نەکراو ئەو جۆرەی کە لە چوارچێوەی بزووتنەوەی فیمینیستی و مافە شارۆمەندییەکان ڕووی دا، بوو بە هێزێکی ئەنگێزەبەخش. هەندێ لە مێژوونասان ئەم ڕاپەڕینەیان بە ناڕەزایەتییەکی خۆڕسک دژ بە ئازاری بەردەوامی پۆلیس و هەڵاواردنی کۆمەڵایەتی وەسف کرد کە هەموو جۆرە کەمینە سێکسییەکان لە دەیەی 60 ڕوبەڕووی دەبوونەوە. سەرەڕای ئەوەی گرووپەکانی گەی خۆپیشاندانی تریشیان ئەنجام دا، ڕەنگە ڕووداوی ستۆن واڵ ئین یەکەمین جارێک بوو کە کەسانی ناهاوسان تێیدا بایەخی یەکگرتنیان لە پێناو ئایدیاڵێکی هاوبەش بۆ دەرکەوت. زۆر زوو ستۆن واڵ بوو بە هێمای خۆڕاگری لە هەمبەر هەڵاواردنی کۆمەڵایەتی و سیاسی کە لە ماوەی دەیەکانی دواتردا بوو بە ئیلهامبەخشی یەکێتی نێوان گرووپە هاوڕەگەزخوازەکان. ئەکتیڤایەتی گەیەکان لە دوای شۆڕشەکانی ستۆن واڵ لە شاری نیۆیۆرک لە ساڵی 1969 (دابڕمەن، 1994) وای کرد کە کەمینە سێکسییەکان زیاتر ببینرێن و وتووێژی زێدەتری کارناسانی بواری تەندروستیی دەروون لە بواری توێژینەوە لە مەڕ هۆگریی سێکسی لێ کەوتەوە. سەرباری ئەوەی ناتوانین بڵێین شۆڕشەکانی ستۆن واڵ ئاخێزگەی بزووتنەوەی مافەکانی گەی بووە، ئەم ڕووداوە بووە کاتالیزێرێک بۆ نەوەیەکی نوێ لە ئەکتیڤایەتی سیاسی. ئەوەی کەمە کەمە خۆی دەردەخست، شووناسێکی قبووڵکراوی نوێ لە هۆگریی سێکسی بوو کە ڕاکێشانی سێکسیی کەسێک بۆ هاوڕەگەزی خۆی وەک ڕەهەندێکی سروشتی و نەگۆڕی کەسایەتی ئەو سەیر کرد.

ناهاوسانان لە ئەدەبیات

ناهاوسانان لە سەردەمی ڤیکتۆریا، کاتێک کە هاوڕەگەزخوازی لە زۆرێک لە کۆمەڵگا ئەورووپی و ئەمریکییەکاندا بوو بە کارێکی تاوانبارانە، شتێکی ئەوتۆ لە مەڕ ناهاوسانان نەنووسرا بوو. ئایدیای شێوازی ژیانی لادەرانەی گەی لەم دارشتە مێژووییەدا دەرکەوت. بەر لە سەردەمی ڤیکتۆریا، خەڵک هاوڕەگەزخوازییان بە لاوە شووناسێکی جیا نەبوو، بەڵکوو وەک ئارەزوویەکی سێکسی سەیریان دەکرد کە لە چوارچێوەی دیترۆگەزخوازیدا ئیش دەکات. هەندێ لە کەلتوورەکان پێیان وا بوو کە هەموو کەس هەستی سێکسی بۆ هاوڕەگەزی لە خۆدا حەشار داوە.

پرسەکانی پەیوەست بە ناهاوسانان هەمیشە لە ڕۆمان، ئەو ڕۆمانانی وا دەکرێنە فیلم، کتێبی مێژوویی و توێژینەوەی پەیوەست بە مافە کۆمەڵایەتی و هاووڵاتییەکان، توێژینەوەی زانستی و ئەو ئەدەبیاتە سنووردارەی کە لە مەڕ ناهاوسانانە، بینراون. لە درێژەدا چاوێکی گشتی دەخشێنین بەو ئەدەبیاتەی کە تێیدا پێداگری لە سەر گێڕانەوەی ناهاوسانی کراوە.

ڕۆمانەکان

ڕۆمانی *دوو کوڕ*، *کاتی مەڵێکردن* بەرهەمی جیمی ئۆنیل، چیرۆکێکی عاشقانەی بەتینە لە مەڕ دوو کوڕی مێرمنداڵ و تێهەڵچوونیان لەگەڵ پیاوێکی بەتەمەنتر لە ناوەڕاستی جەژنی پاکی ساڵی 1916 لە دۆبلین.

شاری شەو بەرهەمی جان ڕۆکی، ڕۆمانێکە لە بارەی لەشفرۆشانی سەر شەقامەکانی گەی لە دەیە 50 و *ژیانی نەبینراو* بەرهەمی ئێی. لین هەریس دۆزینەوە سێکسییەکانی خوێندکارێکی مافی ئەمریکی - ئەفریقی شی دەکاتەوە.

ئەدەبیاتی لزباین پڕە لە هێما ئاشناکانی ئەشکەنجەیەکی دڵتەزێن. گوتاری هاوڕەگەزخوازی ژنان لە بەرهەمی کلاسیک (*چاڵی تەنهایی* ڕادکلیۆف هاڵ)دا خۆی نواند کە بۆ یەکەم جار لە ساڵی 1928 بڵاو بۆوە. وێنەی کلاسیکەکەی لە عەشقی دوو ئافرەتی هاوڕەگەزخواز ئاماژەیەکی دیاریکراو بوو بۆ سەر ژیانی خۆی. کتێبەکە دەستبەجێ پاش بڵاو بوونەوە قەدەغە کرا و تا ڕادەیەک پیشە ئەدەبییەکەی لە ناو برد. بەرهەمی ژانێت وینتێرسۆن لە ژێر ناوی *پرتەقاڵەکان تەنیا میوەکان نین* بەسەرهاتی وشیاربوونەوەی سێکسیی ئافرەتێکی گەنجە. ئەم کتێبە بوو بە براوەی خەڵاتی یەکەمی وایتبۆرد.

لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەهەم، *یاداشتە ڕۆژانەکانی* ئێن لیستێر چاپ کرا کە خەزێنەیەکی دەوڵەمەند لە مێژووی کۆمەڵایەتی لزباینەکانە. کتێب گێڕانەوەیەکە لە ژیانی ڕاستەقینەی ئێن لیستێر لە سێکس‌کردن لەگەڵ ئافرەتان. ئێن لیستێر خەڵکی شیبدێن هاڵ بوو (1791 - 1840) و ژنێکی زیرەک، کارخولقێن و لە باری کۆمەڵایەتییەوە دەسەڵاتخواز بوو کە تێدەکۆشا سەرتر لە ڕەچەڵەکی بنەماڵەیدا کە زۆریش ڕەسەن نەبوو، پێگەی خۆی جێگیر بکات. کاتێ مامە جەیمزی ئێن لە ساڵی 1826 مرد، ئێن بوو بە مێراتگری شیبدێن لە نزیک هالیفاکس لە یۆرکشایێر. ناوبراو ژنێکی بۆ خۆی دەستنیشان کرد بۆ ئەوەی جەستە و سامانەکەی لەگەڵ ئەو بەش بکات. ئەم کارە سەربەخۆیی و کۆنترۆڵی ئەو بە سەر دارایییەکەی پیشان دا. ئەم گێڕانەوە کە بە شێوەی یادداشتی ڕۆژانە هاتووە، بۆ شیکاری و خەیاڵپەروەری زۆر شت دەخاتە ئەستۆی وێناگەری خوێنەر خۆی. ناوبراو لە شیکاریی ڕاشکاوی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە خۆی بووارد و لە بەرامبەردا بە کەڵک وەرگرتن لە وشەی «ماچ کردن» واتایەکی زۆر سەرتر لە کردەوەی ماچکردنی خستە ڕوو. یاداشتە ڕۆژانەکانی ئێن لە چوار ملیۆن وشە پێک هاتووە و بە زمانێکی کۆددارانە نووسراوە کە ئاوێتەیەک بوو لە یۆنانی کۆن و قەدەر. ئەم یادداشتانە لە دەیەی 30 کۆدەکانی کرانەوە. ئەمە ئەوە پیشان دەدا کە لە سەدەی هەژدەهەم، ئەدەبیات زۆر بۆ هاوڕەگەزخوازی کراوە نەبوو.

بە پێچەوانەی هاوڕەگەزخوازی، گوتاری دووڕەگەزخوازی سەرەڕای ئەوەی لە سەرەتاکانی سەدەی نۆزدەهەم و کۆتاییەکانی سەدەی هەژدەهەم دەبینرا، هەر وا سنووردار بوو. *وێلامی تۆزاوی* یەکەمین ڕۆمانی ڕۆزامۆند لیمەن لە ساڵی 1927 گرنگییەکی زۆری هەبوو؛ چوونکە پیشاندەری ڕووانگەی پەیوەست بە دووڕەگەزخوازان لەو کاتدا بوو. بەرهەمی جەیمز بالدڤین لە ساڵی 1956 لە ژێر ناوی *ژووری جیڤانی* لە چیرۆکێکدا لە بارەی پیاوێکی ئەمریکی دانیشتووی پاریسە، دو بابەتی هاوڕەگەزخوازی و دووڕەگەزخوازی

دەخاتە ڕوو. چیرۆکی هەستی پیاوێک و پەیوەندیی عاشقانەی پڕ لە ژانی ئەو لەگەڵ کار بە دەستی بارێکی ئیتالیایی دەگێڕێتەوە کە ناوی جیۆانییە و لە بارێکی گەی پاریسی ئەوی ناسیوە. هەر بەم شێوە. *ڕەنگی مۆر* بەرهەمی ئالیس واکێر چیرۆکی تاڵی ئافرەتێکی گەنج بە ناوی سیسیل لە دەیەی 30 و عەشقی ئەو بەرامبەر بە ژنێکی دیکە دەگێڕێتەوە.

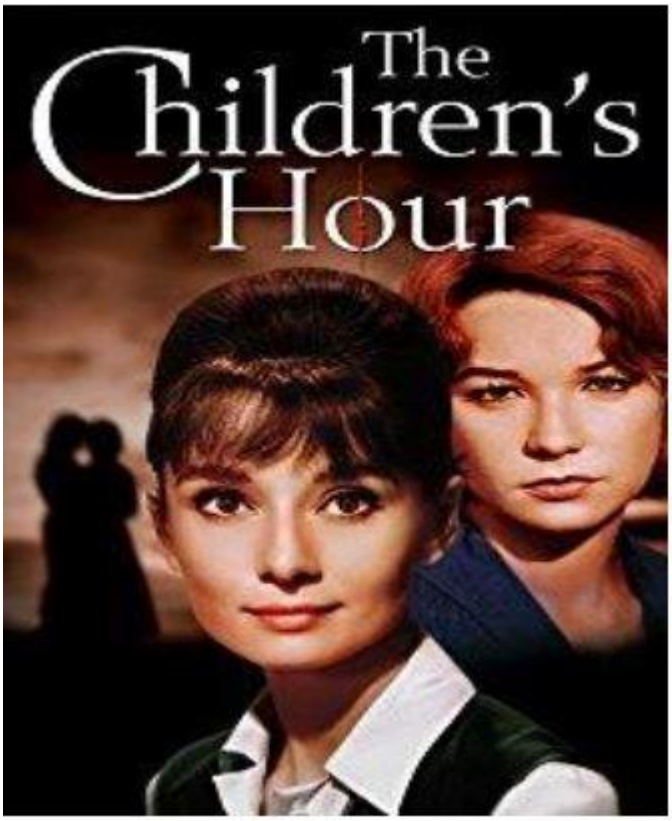
زۆرن ئەو ڕۆمانانەی وا ڕێگەی دژوار و پڕ لە چەرمەسەری لە پیاو بوونەوە بۆ ئافرەت و بە پێچەوانە پیشان دەدەن. *ئۆرلاندۆ*، ژیاننامەیەکە لە نووسینی ڤیرجینیا وۆلف، کە یەکێک لە کەسایەتییە ئەدەبییە پێشڕەوەکانی سەردەمی مۆدێرن و زۆر بەڕێزی سەدەی بیستەمە، سەبارەت بە شاعیرێکە کە لە پیاوەوە دەبێتە ئافرەت و چەندین سەدە دەژی. *میدڵ سێکس* بەرهەمی جێفری یوجینیدز و براوەی خەڵاتی پۆلیتێرز لە بارەی شاعیرێکە کە بە شێوەی بایۆلۆژیک دوو جار لە دایک بووە؛ جارێکیان بە شێوەی کچ و دواتر بە هۆی نەشتەرگەرییەوە بە شێوەی کوڕ لە دایک دەبێت. کۆمەڵە کتێبی *پێکەنینی لاف* و *ڕۆکتێز* (1996 - 1981 and Rockets Love) بە شێوەی وردبینانە پەیوەندیی دووڕەگەزخوازی تاوتوێ دەکا و ڕەنگ و مانایەکی جوان بەم وشە دەبەخشێت. کڕیزی کەت (1913 - 1944)، *کچانی ونبووی ئەلەن مۆر* (1991 - 2006). *نامۆکان لە بەهەشت تێری مۆر* (1993 - 2007) چەندین کەسایەتی دووڕەگەزخواز لە خۆ دەگرن. *کەسایەتی سێکسی* بەرهەمی کامیل پاگلیا (1990)یش پێشینەی شاراوەی لە ڕابردووی دووڕەگەزخوازی خستە ڕوو.

ڕۆمانگەلی سەبارەت بە ناهاوسانان کە کراون بە فیلم

لە ساڵی 1934، شانۆی ئەمریکی لیلیان هێڵمەن، *کاتژمێری منداڵان*، کە دواتر فیلمێکی زۆر پەسنبزوێنی لێ ساز کرا، چیرۆکی کچۆڵەیەکی بەدفەر دەگێڕێتەوە کە تۆمەتی هاوڕەگەزخوازبوون دەخاتە پاڵ دوو

مامۆستای قوتابخانەی شەوانە. لە ساڵی 1997، لە کۆمەڵە *قەدپاڵی نزیک* دەتوانین ئاماژە بکەین بە چیرۆکی کۆیستانی بڕۆکەبک لە نووسینی ئانی پڕۆلکس کە وەک شاکاری ئەو دەناسرێ و چیرۆکی دوو پیاوە کە لە هاوینێکدا بە هاوبەشبوونی خێوەتێک لەگەڵ یەکتر، هۆگری یەکتر دەبن. دواتر فیلمی درامی *ڕۆمانسی ڕۆژاوایی* بە دەرهێنەرایەتی ئانگ لی بە پێی ئەم چیرۆکە بەرهەم دێت. *مۆریس* بەرهەمی ئەی. ئێم. فاستێر چیرۆکی عەشقی دوو هاوڕەگەزخوازە کە لە سەرەتاکانی سەدەی بیستەمی ئینگلتەرا ڕوو دەدات. فاستێر بە نیاز نەبوو لە کاتی ژیانی خۆیدا بەرهەمەکەی چاپ بکا و پێی وا بوو کتێبەکە بڵاو نابێتەوە. دواتر کە ئەم ڕۆمانە بڵاو بۆوە، لە فیلمێکدا کەڵکی لێ وەرگیرا.

شانۆنامەی نیمچە ژیاننامەی تارڵ ئالوڤین مەک کارنی لە ژێر ناوی *لە ژێر تریفەی مانەگەشەو*، کوڕە *ڕەشەکان غەمگینن* بوو بە فیلمێکی درام سەبارەت بە شووناس و هاوڕەگەزخوازی لە ژێر ناوی «تریفە». تریفە لە ساڵی 2016، خەڵاتی باشترین فیلمی ئۆسکاری وەرگرت.

خاڵی گرنگ ئەوەیە کە کێ هۆگری لزباینەکان بێ، چ بۆ گەیەکان، دووڕەگەزخوازان یان تڕەنسەکان، ئەدەبیاتی سەبارەت بە هەموو ئەم هۆگریی و شووناسە ڕەگەزییە جۆراوجۆرانە ناوەڕۆکی سەرەکی یەکسانیان لە خۆ گرتووە: تەنیایی، ترس، دەرکران، گۆشەگیری، ئەستەمبوونی خۆ دەربڕین و لە خۆ بێزار بوون.

دوورنومای مێژوویی

مایکڵ فۆکاڵت (1981) لە لێکۆڵینەوەکانیدا هۆگریی سێکسی لە دوورنومای مێژوویی لە سەردەمی یۆنانی کۆنەوە هەتا سەردەمی مۆدێرن شی کردەوە. ناوبراو ڕاشکاوانە دەڵێ هۆگریی سێکسی بە درێژایی زەمەن و شوێن گۆڕانی بە سەر دێ و ئەوە وەبیر دێنێتەوە کە «سەرەڕای ئەوەی ڕفتاری سێکسییانە لە کۆمەڵگا کەڤنەکاندا هاوشێوەی هەر ئەو شتەیە کە ئەورۆکە لە ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە / دیترڕەگەزخوازاندا دەیبینین، ئەم وشانە لەگەڵ کۆمەڵگا کۆنەکاندا هاوئاراستە نین. بۆ وێنە، یۆنانیانی کۆن وشە یان چەمکگەلێکیان نەبوو کە لەگەڵ دوو جەمسەرێتی هاوچەرخی «هاوڕەگەزخواز» و «دیترڕەگەزخواز» هاوئاهەنگ بێ کەواتە ناتوانین ڕێک لەم دارشتە مێژوویە جیاوازەدا وشە مۆدێرنەکان بقۆزینەوە.[1]» بە گشتی هەموو ئەم شوونەسە ڕەگەزییانە بەشێک بوون لە مێژوو و لە هەموو کەلتوورەکاندا بوونیان هەبووە، ئەگەرچی لەوانەیە بە ناوی ناهاوسان دیاری نەکرا بێت.

توێژینەوە زانستییەکان

ئەم پێداچوونەوە بە ئەدەبیاتە ئەوە پیشان دەدا کە زۆر توێژینەوە ئەنجام دراون بۆ ئەوەی دەربیخەن کە ئاراستەکانی هاوڕەگەزخوازی دەتوانن بە گوێرەی زۆر فاکتەری وەک تایبەتمەندی حەشیمەتناسانانە، بگۆڕە کەسایەتی و پەیوەندیی و باوەڕە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان جیاواز بن.

کاری توێژینەوەیی ئیلیاسۆن[2] (1997) و هێرک (2002) پیشانی دەدەن کە ڕوانگەی پەیوەست بە دووڕەگەزخوازان زۆر جار تێکەڵ بە ڕوانگەی پەیوەست بە هاوڕەگەزخوازان بووە. کەواتە لە مەڕ ڕوانگەی دیترڕەگەزخوازان بۆ پیاوان و ژنانی دووڕەگەزخواز لێکۆڵینەوەی زۆر سنووردار ئەنجام دراوە. هەروەها ئەم باوەڕە هەیە کە هەستی ژنانی دیترڕەگەزخواز سەبارەت بە دووڕەگەزخوازان پتر لە پیاوانی دیترڕەگەزخواز ئەرێنین و ژنانی دووڕەگەزخواز لە پیاوانی دووڕەگەزخواز سەرتر سەیر دەکرێن. توێژینەوەکان ئەوە دەردەخەن کە کەسانی دیترڕەگەزخواز سەبارەت بە پەسندبوونی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە و گەیشتنی پیاوان و ژنانی هاوڕەگەزخواز بە ماف و ئازادی یەکسانیی مەدەنی دو ڕای جیاوازیان هەیە. لە ساڵی 2001، گۆڤاری تایم هەندێ بەڵگەی ڕوون کردەوە کە ئەنجامەکانی ساڵی 1995 پشت ڕاست کردەوە، داکۆکی لە تیۆرییەک دەکەن کە بە پێی ئەوە «جینەکانی گەی» لەوانەیە پێشتر پیاوان بۆ پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز ئامادە بکەن.

هەر بۆ ئەم مەبەستە، توێژینەوەیەکی نوێ لە زانکۆی کالیفۆرنیا ئەنجام درا و لە دانیشتنی ساڵانەی ئەنجومەنی ژنێتیکی مرۆیی ئەمریکا لە بالتیمۆر خرایە ڕوو کە ئیدعا دەکات لەوانەیە هاوڕەگەزخوازی لە ژێر کاریگەریی فاکتەرە ژینگەییەکانی قۆناغی منداڵی بەدی بێت. ئەم ئیدعایە پاش ئەوە بوو کە بیرمەندان بۆیان

---

[1]- فۆکاڵت، ئیم (1981). *The History of Sexuality, Volume 1: An Introduction* لەندەن، پلیکان

[2]- ئیلیاسۆن ئیم. جی. (1997). **The prevalence and nature of biphobia in heterosexual undergraduate students. Archives of Sexual Behavior.**

دەرکەوت ئەو گۆڕانکارییە ژنێتیکییانەی کە پاش لە دایکبوون ڕوو دەدات، دەتوانن دیاری بکەن کە ئایا پیاوێک هاوڕەگەزخوازە یان دیترڕەگەزخواز. لێکۆڵینەوە لە سەر دووانە کوڕەکان دەریدەخات کە کاریگەریی ژنێتیکی / ژینگەیی و گۆڕانکارییە کیمیاییەکانی ژنۆمی مرۆڤ کە بە بێ گۆڕانی زنجیرەی DNA، چالاکیی ژینەکان دەگۆڕێ، دەتوانێ کاریگەرییەکی فرەی لە سەر هۆگریی سێکسی هەبێت.

مافە شارۆمەندییەکان

زۆر بەرهەمی ئەدەبی لە ڕوانگەی نایەکسانیی کۆمەڵایەتی و شارۆمەندی و گەشەی ناهاوسانییەوە بابەتی ناهاوسانانیان تاوتوێ کردووە. بۆ وێنە، چان (2002) پیشانی دەدا کە چۆن لە چاو دیترڕەگەزخوازان، ناهاوسانان لە هۆنگ کۆنگ ڕفتاری نایەکسانیان لەگەڵدا دەکرێت.[1] هەر بەم شێوە، ئۆچا تێدەکۆشێ تۆێژینەوەیەک لە مەڕ پیشەی سێکسی لە وڵاتی تایلەند و ئەم بابەتە ئەنجام بدا کە کە چۆن ئاراستە و ڕفتاری نوێ لە وڵاتی تایلەند خەریکە دەردەکەوێت. ناهاوسانی لە تایلەند پێویستی بە لێکۆڵینەوە و تۆێژینەوەی زیاترە. سیراج (2012) ئەم خاڵە شرۆڤە دەکا کە چۆن ئایینی ئیسلام دەبێتە هۆی ڕەنج و ئازاری لزباینە موسڵمانەکان.[2]

یەکێتی ئازادی شارۆمەندێتی ئەمریکا (ACLU) هەمیشە لە دادگاکاندا زۆر چالاک بووە بۆ ئەوەی دەستەبەری مافەکانی ناهاوسانان بکات. گۆڤاری ئەو یەکێتییە لە ژێر ناوی **STAND** ڕاپۆرتێکی ترسناکی سەبارەت بە بارودۆخی مافەکانی گەی لە سەر ئاستی هەموو دنیا بڵاو کردەوە: باشترین و خراپترین وڵاتان لە ڕووی یەکسانییەوە. جارد پۆلیس (**Jared Polis**) ڕێکخراوێکە کە بۆ وەستاندنی هەموو بێچم و شێوازەکانی هەڵاواردن و هاوئاراستەکردنی یاسا لەگەڵ بەها گونجاوەکانی سەردەم، خۆی بە پابەند دەزانێت. لە مانگی نۆڤەمبەری ساڵی 2015، جارد لە پێناو تڕەنسەکان لە سەر ئاستی کۆنگرە هەستا بە دامەزراندنی یەکەمین گرووپی کاریی.

ئەدەبیاتی پەیوەست بە ناهاوسانان لە ئێران

لە ئێراندا کەم تۆێژینەوەی لە مەڕ ناهاوسانان ئەنجام دراوە. تەنیا کۆمەڵێ سنووردارى دیکۆمێنت و چەند وتارى ڕۆژنامەیی بوونى هەیە. ڕۆژەی زانیاری و تۆێژینەوەی خۆرهەڵاتی ناڤین (**MERIP**) زانیاری لە بارەی ڕێکخراوی داپەڕی ئاشکرای جیهانی (کە پێش لەمە پێی دەوترا کۆمیسیۆنی نێونەتەوەیی مافەکانی کەسانی گەی و لزباین) بڵاو کردەوە.

---

[1]- چان، فیل سی. دابلیۆ **The lack of sexual orientation anti-discrimination legislation in Hong Kong: breach of international and domestic legal obligations'.** بڵاڤۆکی نێونەتەوەیی مافەکانی مرۆڤ. ژمارە 6.
http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13642980500032347

[2]- سیراج، عاسفە (2012) **I don't want to taint the name of Islam": the influence of religion on the lives of Muslim lesbians..** بڵاڤۆکی تۆێژینەوەی لزباین. بەرگی 16. http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10894160.2012.681268

هەنگاوی ئاشکرای جیهانی سێ کارناسی کە بواری کاری هاوبەشیان هەبوو لە مانگی ئاکتەوبەری ساڵی 2015 بۆ وتوێژ لە مەڕ هەندێ پرسی ئایینی، یاسایی و کۆمەڵایەتی، کە کەسانی ناهاوسانی دانیشتووی وڵاتی ئێران ڕووبەڕووی دەبنەوە، کۆ کردەوە. پێشتر لە ساڵی 2012 و 2014 دوو خولی دانیشتنی لە دۆسۆلدۆرفی ئەڵمان بەڕێوە چوو کە تێیدا داپەڕی جیهانی ئاشکرای یاساناسان، چالاکڤانانی مافەکانی مرۆڤ و خوێندکارانی زانکۆی بۆ بەشداری لە کۆڕێک لە مەڕ بارودۆخی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران کۆ کردبۆوە. ناوی ئەم کۆڕە *مافەکانی ناهاوسانان لە ئێران* بوو. ڕاپۆرتەکان لە ژێر ناوی «مافەکانی لزباین، گەی، دووڕەگەزخوازان و تڕەنسەکان لە ئێران» پوختەیەک بوو لە ئەنجام و ئاکام گرتنەکانی کۆنفڕانس و ئاراستەی نوێ بە مەبەستی باشترکردنی بارودۆخی مافەکانی ناهاوسانانی ئێرانی.[1]

لە ساڵی 2013، ناوەندی دیکۆمێنتسازی مافەکانی مرۆڤی ئێران ڕاپۆرتێکی 60 لاپەڕەیی بە ناوی «شووناسی نکۆڵی لێ کراو: پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤی حەشیمەتی ناهاوسانی ئێران» ئامادە کرد. سەرەڕای ئەوەی چەندین دیمانە لەگەڵ گەی، لزباین و تڕەنسە ئێرانییەکان ئەنجام دران، بە هۆکاری ئەمنی، زۆربەی دیمانە لەگەڵ کراوان لە ئێراندا نەدەژیان. ئەم توێژینەوە بریتییە لە دیمانە لەگەڵ ئەو کەسانەی کە هەنووکە لە ئێراندا دەژین.

بە هەڵبژاردنی حەسەن ڕۆحانی وەک سەرۆک کۆمار، لە وڵاتی ئێراندا ئەم ئۆمێدە دروست بوو کە بارودۆخی مافەکانی مرۆڤ بۆ حەشیمەتی بەش مەینەتی ناهاوسانان باشتر ببێت؛ بەڵام هەتا هەنووکە ئەم ئومێدە هیچی لێ سەوز نەبووە. چوار ڕێکخراوی مافە مرۆییەکان (لێبووردنی نێودەوڵەتی، چاودێری مافەکانی مرۆڤ، کۆمیسیۆنی نێودەوڵەتی مافەکانی مرۆڤی پیاوان و ژنانی هاوڕەگەزخواز و ڕێکخراوی ناهاوسانانی ئێران) لە مانگی دیسەمبەری ساڵی 2013 نامەیەکیان نارد بۆ ڕۆحانی. ئەم گرووپانە داوایان لە ئێران کرد کە سزای دژ بە ناهاوسانی «کە 100 قەمچی بۆ پەیوەندیی سێکسیی ڕێککەوتنانە لە نێوان ژنان و سێدارە بۆ پەیوەندیی سێکسی (دخوول) ڕێککەوتنانە بۆ پیاوان» هەڵبووەشێنێتەوە. کارناسان لەو بۆچوونەدان کە بە پێچەوانەی دروشمە سەرەتاییەکان، ئێران هەمیشە وڵاتێکی کوشندەیە بۆ ناهاوسانان.

تیۆرییەکانی پەیوەست بە ناهاوسانی

ئێمە سرووشت بە پێشتر بەرنامە بۆ داڕێژراو و لە ژێر کاریگەریی بۆماوەییبوونی ژنێتیکی و دیکەی فاکتەرە بایۆلۆژیکەکان دەزانین. لە لایەکی تریشەوە، پاش گیرسانی نوتفە، تاک لە ژێر کاریگەریی فاکتەرە دەرەکییەکانی وەک ژینگە، ئەزموون و ڕاهێناندایە.[2] لە بواری ڕفتاری مرۆیی، پرسی کۆنی سرووشت لە هەمبەر پەروەردە و کاریگەری ژینگە، چ ژینگەی بەر لە لەدایکبوون و چ ژینگەی ژیانی تاک یان ژێنەکان لە باسە گرنگەکانی هۆگریی سێکسییە. تیۆرییە جیاوازەکانی هاوڕەگەزخوازی یان لە ئاراستەی سرووشتباوەڕی سەرچاوە دەگرن یان لە شێوازی سازکردنی کۆمەڵایەتی. لەم ماوەی کۆتاییدا ئەنجامێک دووجەمسەری هاوئاهەنگی پیشان دەدا کە بە پێی ئەو، کەسانێک کە پێیان وایە هاوڕەگەزخوازی تاوانە، زۆر

---

[1]- مافەکانی لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز و تڕەنسەکان لە ئێران. www.iglhrc.org/.../files/LGBTRightsInIran .

[2]- مەک لیۆد، نێس. نەی. (2007) . Nature Nurture in Psychology. www.simplypsychology.org/naturevsnurture.html

جار لەو باوەڕەدان کە هاوڕەگەزخوازی بژاردەیەکی تاکەکەسییە (تیۆریی ژینگەیی) و لە بەرامبەردا، ئەوانەی وا پێیان وایە هاوڕەگەزخوازی ئاسایی (نۆرماڵ)ـە، زۆربەیان باوەڕیان بە تیۆریی هۆکارێتی بایۆلۆژیک یان ژنێتیکییە.[1]

زۆربەی لێکۆڵەران لە سەر ئەوە ڕێک کەوتوون کە فاکتەرە بایۆلۆژی و کۆمەڵایەتییەکان لە سەر بەدی هاتنی هۆگریی سێکسی کاریگەرن؛ بەڵام هیچ فاکتەرێکی دیاریکەرەوەی یەکلاکەرەوە، سادە و یەکگرتوو بۆ هۆگریی سێکسی دیاری نەکراون و هیچ چەشنە بەڵگەیەکی لێبڕاوەش لە سەلماندنی فاکتەرێکی دیاریکراو بۆ هاوڕەگەزخوازی بوونی نییە. تۆێژینەوەی جۆراوجۆر ئاماژە بە فاکتەرگەلی دیاریکراوی جیاواز و تەنانەت لێکدژە دەکەن؛ بەڵام بیرمەندان ئەم گریمانە دەکەن کە ئاوێتەیەک لە فاکتەرە ژنێتیکی، هۆرمۆنی و کۆمەڵایەتی هۆگریی سێکسی دیاری دەکەن. ئەنجومەنی دەروونناسی ئەمریکا (**APA**) دەڵێ هەموو جۆرە فاکتەرەکان کاریگەری لە سەر هۆگریی سێکسیی کەسێک دادەنن.

تازەترین دەقە بڵاو کراوەکانی **APA** دەڵێن هۆگریی سێکسی یەک بژاردە نییە کە بتوانرێ بە ئیرادە و ویستی خۆمان بیگۆڕین و بە ئەگەری زۆر هۆگریی سێکسی ئەنجامی پەیوەندیی ئاڵۆزی فاکتەرە ژینگەیی، مەعریفی و بایۆلۆژیکییە و لە تەمەنی کەمدا بێچم دەگرێت. بەڵگەکان ئەوە دەردەخەن کە فاکتەرە بایۆلۆژیکییەکانی وەک فاکتەری ژنێتیکی و هۆرمۆنی زکماکی دەورێکی گرنگیان لە تامەزرۆیی سێکسیی تاکدا هەیە. سەرەڕای ئەم هۆکارانە، هەندێ کەس شوورناسی ڕەگەزیی ناهاوسان دەگرنە خۆیان کە بێگومان پێشتر لەواندا نەبووە. لە چوارچێوەی تیۆریی ژینگەیی، بایۆلۆژیک، کۆمەڵایەتی، سرووشتباوەڕ، پێکهاتەخواز و فیمینیستی چەندین تیۆریی جۆراوجۆر خراونەتە ڕوو.

زۆرێک لە تیۆرییە سەرەتاییەکان فاکتەری ژینگەیی (وەکوو پەیوەندیی لاواز لەگەڵ دایک و باوک و پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەزخوازان لە تەمەنی کەم)یان بە هۆکاری هاوڕەگەزخوازی دەزانن. سیگمۆند فرۆید یەکێک لە داکۆکیکارانی سەرەکیی ئەم تیۆرییە بوو.

لە زۆربەی ساڵانی سەدەی بیستەم، باوەڕی سەرەکی ئەوە بوو کە هاوڕەگەزخوازی ئەنجامی پەروەردەی تاکە. فرۆید باوەڕی بە هۆکارێتی ژینگەیی هاوڕەگەزخوازیی پیاوان بوو و هۆکاری سەرەکی لە پەیوەندیی لاواز لەگەڵ دایک و باوک (دایک / کوڕ) دەبینی. زۆربەی نووسەرانی دەروونپزیشک ڕێک کەوتن کە پەیوەندییەکی نزیک لە نێوان هاوڕەگەزخوازی و خۆپەسندی بوونی هەیە. بە گوێرەی بەڵگەکانی لوویس (1988)، فرۆید لە سەروبەندی ژیانی خۆیدا چوار تیۆری لە مەڕ هاوڕەگەزخوازی خستە ڕوو. یەکەمین تیۆرییەکان ئەوە بوو کە هاوڕەگەزخوازی لە گرێی ئۆدیپەوە سەرچاوەی سەندووە؛ بەو واتایەی کە کوڕی کەم تەمەن پەیوەندییەکی هەوەسانەی ئاسایی لەگەڵ دایکی خۆی ساز دەکات؛ بەڵام دایک سۆزێکی زۆر بە کوڕەکەی دەبەخشێ و لە ئەنجادا کوڕ بە شێوەیەکی ڕاڕایی ئەندامی زاوزێ خۆی بە لاوە گرنگ دەبێت.[2] تیۆرییەکی دیکە دەڵێ منداڵ جیاوازیی نێوان خۆی و ئەوی تری ناناسێتەوە و وا دەزانێ دایک ئاناتۆمییەکی هاوشێوەی ئەوی هەیە. لە قۆناغی خۆپەسندی، منداڵ پەی بە جیابوونی خۆی لە دایکی دەبا و حەڕەشەی

---

[1]- سالیوان و ڤودارسکی. (2002) **Social alienation in gay youth** بڵاوکۆی ڕەفتاری مرۆیی لە ژینگەی کۆمەڵایەتی. 5 (1).. 17-1، ل 4

[2]- لوویس، کێی. (1988) ***The psychoanalytic theory of male homosexuality*** نیۆیۆرک: سیمۆن و شاوێستێر

نێرەمۆکی دەتوانێ سزایەک بێ بۆ هەستی هەوەسی ئەو. کەواتە ئەو بە شێوەیەکی ڕاڕاییانە نوقمی ئەندامی زاوزێ خۆی دەبێت. بە گوێرەی تیۆرییەکی دیکە، کاتێک کە منداڵ بۆی دەردەکەوێ کە دایکی ئەندامی زا و زێی پیاوانەی نییە، وەحشەت دەکا و خۆشەویستی ئەو بۆ دایکی دەبێتە بێزاری. لەو کاتەوە، ناوبراو ژنێک بە ئەندامی زا و زێی پیاوانەوە دەستنیشان دەکا (کوڕێ بە پڕەنسیپی ئافرەتانەوە). تیۆری چوارەم و دوایی چەشنێکی دیکەی گرێی ئۆدیپ بوو کە دەیکوت کوڕانی هاوڕەگەزخواز عەشقێکی بەتینیان بۆ دایک و ئیرەییەکی لە ڕادە بەدەریان بەرامبەر بە باوک هەیە. ئەم ئیرەیی بردنە بە باوک بە شێوەی ئاواتخوازی بۆ مەرگ و خەیاڵپەروەرییەکی سادیستییانە لە تۆندوتیژی دەگرێتە خۆی. لە ئەنجامدا وەک کاردانەوە، منداڵ ئەم هەستانە دەکا بە هەستی عەشق بۆ هاوڕەگەز. شارەزایان بۆ ڕوونکردنەوەی هۆکارەکانی هۆگریی سێکسی تیۆرییە بایۆلۆژییەکان قبووڵ دەکەن.[1] تیۆرییە بایۆلۆژیکییە نوێترەکان دێڕی هۆگریی سێکسی بۆ ئاماژە بەو ژێنانە بە کار دەبەن کە لە ڕێگەی ستڕۆییدە سێکسییەکانی بەر لە لە دایکبوون هاوکاری گەشە، ڕێکخستن و پێکهاتەی سیستەمی عەسەبی دەکەن. پێکهاتەی کیمیایی و پێکهاتەی مێشک لەم ماوەی کۆتاییدا شرۆڤە کراوە و لە تۆێکارییەکدا جیاوازییەکانی پیاوانی هاوڕەگەزخواز پیشان دراوە. خوێندنەوەی دەروونپزیشکی زانکۆی بۆستۆن، ڕیچارد پیلاڕد و دەروون پزیشکی زانکۆی نۆرستێرن، جی. مایکل بیلی، سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی و دووانە کوڕە لێکچوو و لێکنەچووەکان پیشانی داوە کە لە دوانە لێکچووەکان ئەگەر یەکیان گەی بێ، چانسی گەی بوونی ئەوی تر نزیکەی 50 لە سەدە. سەبارەت بە دوانە لێکنەچووەکان ئەم ڕێژە نزیکەی 20 لە سەد بوو. هاوڕەگەزخوازی ڕیشەی بنەماڵەیی هەیە و لێکۆڵینەوەکان پیشانی دەدەن کە 8 بۆ 12 لە سەدی برایانی پیاوانی گەی گەین و ئەمە لە کاتێکدایە کە ئەم ڕێژە لە حەشیمەتی گشتیدا 2 بۆ 4 لە سەدە. توێژەرانی ئینگلتەرایی گۆڵن ویلسۆن و قازی ڕەحمان لە کتێبەکەی خۆیاندا بە ناوی گەی *لەدایکبوو: دەروونناسی زیندەوەرناسانەی هۆگریی سێکسی* بەو ئەنجامە دەگا کە هۆگریی سێکسی ئەو شتەیە کە ئێمە لەگەڵی لە دایک دەبین و لە ژینگەی کۆمەڵایەتیی خۆمان «وەدەست»ـی ناهێنین.

جەوهەرباوەڕان ئیدعا دەکەن کە هاوڕەگەزخوازی پێکهاتەیەکی هەم مێژوویی و هەم کەلتوورییە؛ لە هەموو سەردەم و سەدەکاندا بەشێک لە شارستانییەتی مرۆییە. ئەوە لە حاڵێکدایە کە پێکهاتەخوازی پێی وایە کە هاوڕەگەزخوازی زیاتر لە بڕگە زەمەنی و پێکهاتەی کەلتوورییەکاندا پێناسە دەکرێت.

بە گوێرەی تیۆریی دەور، هەستی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی ئەنجامی لاوازبوونی کلیشەکانی دەور و ڕۆڵە ڕەگەزییەکانە. کەواتە کزبوونەوەی دەور و یاسا دیاریکراوە وتراو و نەوتراوەکان حەڕەشەیەکن بۆ ئەو شتەی کە وەک پیاوانە و ژنانە سەیر دەکرێ و تووڕەیی کەسانێک دەبزوێنێ کە لەوانەیە لەو باوەڕەدا بن کە بە هۆی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانەی دژ بە عورف، ئەگەری شپرزەیی و پشێوی کۆمەڵایەتی لە ئارادایە. ئەم باوەڕە کە هاوڕەگەزخوازی بژاردەیە، هاوکاری پارێزراوبوونی ئەم تیۆرییە دەکات. وەک ئەوەی ئافرەتان و پیاوان بە گوێرەی ئەو چاوەڕوانییانەی کە لە ڕەگەزیان دەکرێ بە کۆمەڵایەتی دەبن، ئەو ئەزموونانەی وا ئەوان لە درێژایی ژیاندا ڕێنوێنی دەکا، هەمیشە ئاراستەی هاوشێوە تێپەڕ ناکەن. فیمینیستی هاوپەیمانی خەجت لە سەر

---

[1]- هافیلێر سترانسکی، ڕیمافدی جی. (1998). **Adolescent homosexuality. Advances in Pediatrics. Medline**

گرنگیی تاوتوێکردنی پەیوەندییەکانی نێوان شووناسە کۆمەڵایەتییەکان وەک پۆلێنبەندیی یەکتربڕی سەرکوت و نایەکسانی[1] دەکاتەوە و چوارچێوەیەکی پەنگراوی بەسوود بۆ ڕەخنە لە پێوەرەکانی هۆگریی سێکسییە.[2]

بەدەر لەم هەموو ئەم تیۆرییانە، هەندێ توێژینەوە هەن کە دژ بەم باوەڕە دەوەستنەوە کە هۆگریی سێکسی و شووناسی ڕەگەزێتی مرۆڤ بە پێی بایۆلۆژی دیاری کراون و هەمیشە نەگۆڕن و دەڵێن هیچ بەڵگەیەکی زانستی بۆ ئەم بابەتە بوونی نییە. لە بەرامبەر ئەم ڕوانگە، چەمکی ناهاوئاهەنگی ڕەگەزێتی منداڵی (CGN) بەدی دەکرێ، دیاردەیەک کە تێیدا منداڵان لە تەمەنی بەر لە باڵقبوون لەگەڵ سەرچەشنی دەروونناسانە یا کۆمەڵناسانەی چاوەڕوانکراوی پەیوەست بە ڕەگەزێتییان هاوئاهەنگ نابن. کەواتە منداڵێکی کەم تەمەن بەردەوام کۆمەڵێ ڕفتاری زۆر ژنانە یان پڕەنسیپی پیاوانە لە خۆی دەنوێنێ، ئەوە لە کاتێکدایە کە لە ڕفتاری ئاسایی کچانە و کوڕانە خۆی دەبووێرێت. لێکۆڵینەوەی بەربڵاو لە مەڕ ئەم دیاردە لە ناو پیاواندا ئەنجام دراوە. سەرەڕای ئەوەی هەموو پیاوانی هاوڕەگەزخواز وەک کوڕی کەم تەمەن، بە شێوەی زۆر زەق ڕفتاری ئافرەتانە لە خۆیان پیشان دەدەن، داتاکان پیشاندەری ئەوەن کە نزیکەی 75 لە سەد یان ڕەنگە پتری کوڕانێک کە ناهاوئاهەنگی ڕەگەزێتی منداڵی لە خۆیان پیشان دەدەن، بە هەڵکەوت گەی یان دووڕەگەزخوازن. سەرەڕای ئەمە، زۆر دووانەی لێکچوو هۆگریی سێکسیی جیاوازییان هەیە. لە ئەنجامدا ناهاوئاهەنگی ڕەگەزێتی منداڵی سەرچاوە لە هیچ کام لە دوو تیۆریی زاڵ لە باسی کۆنی «ئەوەی دەبێتە هۆی گەیبوونی کەسانێک: سرووشت یان پەروەردە، ژێن یان ڕفتاری فێرکراو» ناستێنێت.

---

[1]- گرەنشاو کیمبرلە (1991). **Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color**. نیستێنفۆرد. 43 (ژانڤییە)، 1241 – 1299.

[2]- مەک کاڵ، لیسلی (2005). **The complexity of intersectionality. Signs** بلاڤۆکی ژنان لە کەلتوور و کۆمەڵگا، 30 (بەهار)، 1771 – 1800.

بەشی 2

ناهاوسانی – ڕوانگەی جیهانی و سناریۆ یاساییەکان

بابەتەکان:

- ڕوانگەی جیهانی
- نەرمی نواندنی پتر بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی
- هۆگریی سێکسی لە داڕشتەی مافەکانی مرۆڤ
- ڕوانگەی ڕێکخراوی نەتەوەکان
- ڕوانگەی یاسایی

بەشی دوو

ڕوانینێکی گشتی بۆ ناهاوسانان و سناریۆ یاساییەکانیان لە سەر ئاستی جیهان

ناهاوسانان: ڕوانگەی جیهانی

یاساکانی دژ بە پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی شانزەهەم و نوێنەرایەتی بەشێکی مەزن لە کۆمەڵگای بریتانیا دەکەن کە لەو باوەڕەدا بوون هاوڕەگەزخوازی «بەدترین تاوان»ـەکانە.[1] ئەو کات هاوڕەگەزخوازی کردەوەیەکی پەسندنەکراو بوو کە تا ئەو ڕادە حەڕەشەی لە کۆمەڵگای ڤیکتۆریایی دەکرد کە شووناسێکی بە ناوی شووناسی هاوڕەگەزخواز لەم سەردەمەدا نەبوو (یان لانیکەم بە بێچمێکی دیاریکراو و سەربەستی نەبوو.) نەبوونی شووناسی هاوڕەگەزخواز بەو واتایە نەبوو کە شارۆمەندانی بریتانی لە تایبەتمەندی پیاوانی هاوڕەگەزخواز بێئاگا بوون، بەڵکوو لە درێژەی سەدەی نۆزدەهەم، کۆمەڵگا لەم کەسانە بێزار بوو.[2] ئامار و ژمارەی کەم لە بەر دەستە؛ بەڵام بێگومان ڕێژەی قۆڵبەست کردنەکان لە چاو ئەو کاتەی کە شەپۆلی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی لە دەیەی 50ـی زایینی باڵی بە سەر ئینگلتەرادا کێشا، لە ساڵی 1952 لە ئینگلتەرا، 670 دۆسییەی بە دواداچوونی یاسایی بۆ کردەوەی نێربازی، 3 هەزار و 87 دۆسییە بۆ هەوڵدان بۆ نێربازی یان پەیوەندیی سێکسیی زۆرەملێ و هەزار و 686 دۆسییە بۆ پەیوەندیی سێکسیی نێوان پیاوان (دخوول) کرا بووەوە.[3]

هەڵبەت ناتوانین بڵێین کە ئەمە بێزارییەکی جیهانی بوو. لە ڕاستیدا، هەندێ کەلتووریش هەبوون کە پەیوەندیی و عەشقی نێوان دوو هاوڕەگەزیان بەرز دەنرخاند. هیندووییزم هاوڕەگەزخوازی بە گوناح و تاوان نازانێت. لە ڕاستیدا ئەنجومەنی هیندووی ئینگلتەرا ڕاگەیێندراوێکی بەم ناوەڕۆکە بڵاو کردەوە کە «هیندوییزم هاوڕەگەزخوازی ئیدانە ناکات.»[4] کتێبی پیرۆزی سیکەکان، گۆڕۆ گرانت ساحێب، باس لە نەرمی نوێنی، یەکسانی و قبووڵکرانی هەموو کەس سەرەڕای نەتەوە، ئایین، ڕەگەز یان هۆگریی سێکسی دەکات. ڕێوڕەسمی هاوسەرگیریی سیکەکان لە ڕەگەز و ڕەگەزێتییەکی تایبەتدا تەسک نابێتەوە و لەم ئایینەدا، هاوسەرگیری لەگەڵ هاوڕەگەز مومکینە.[5]

شیکاریی تێگەیشتنی گشتی جیهان لە ناهاوسانی ئازاربەخش و سەرسامهێنەرە. بە گشتی لە ئەفریقا و خۆرهەڵاتی ناڤین هاوڕەگەزخوازی زۆر جار ڕەت کراوەتەوە.[6]

---

[1] - **Upchurch, Charles. Before Wilde: Sex between Men in Britain's Age of Reform. Berkeley: University of California, 2009. Print. Page 14 & 49.**

[2] **Brady, Sean. Masculinity and Male Homosexuality in Britain, 1861-1913. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005. Print. Page 11, 17, & 46**

[3] - **Whitaker, Brian. Unspeakable Love: Gay and Lesbian Life in the Middle East. Berkeley: University of California, 2006**

[4] - **Gay Histories and Cultures, Routledge, p. 438, George Haggerly**

[5] - **http://www.wahegurunet.com/gay-sikh**

[6] - The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW;pewglobal org. See also The Global Divide on Homosexuality Greater **Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW;pewglobal org)**

ئەفریقا

ئەفریقا ڕوانگەیەکی توندوتیژی بەرامبەر بە جڤاکی ناهاوسانان هەیە. زۆرێک لە ڕێبەرانی ئەفریقی ڕاشکاوانە بۆچوونی سووک و شەرمەزارهێنەریان لە مەڕ کەسانی ناهاوسان خستە ڕوو. ئەگەر ئەم بۆچوونانە سەبارەت بە هەر گرووپێکی تر بخرایەنە ڕوو، بێشک ڕەت دەکرانەوە. سەرۆک کۆماری پێشووی زیمباوە، مووگابە لە ڕا دەربڕینێکی ڕاشکاوانەدا لە مەڕ مافی ناهاوسانان وتی گەیەکان لە مرۆڤ کەمترن و شیاوی هیچ مافێکی مرۆیی نین و تەنانەت لە سەگ و بەرازیش خراپترن.[1] لە مانگی سێپتێمبەری ساڵی 1995، پەرلەمانی زیمباوە لە جووڵەیەکی یەکدەستدا یاسای ئازاردانی پتری هاوڕەگەزخوازان و یاسایەکی بۆ قەدەغەکردنی کردەوەی هاوڕەگەزخوازانە پەسند کرد.[2] لە ساڵی 1997، دادگایەک کەنعان باناناا (**Canaan Banana**) سێلف مووگابە (یەکەمین سەرۆک کۆماری زیمباوە)ـی لە 11 مژاردا نێرباز و سەپێنەری کردەوەی سێکسی بە تاوانبار ناسی و سزای 10 ساڵ زیندانی بۆ ئەو بڕییەوە. باناناا لە ساڵی 2003، بە هۆکارێکی نادیار مرد.[3] هەروەها سەرۆک کۆمار ئێمێرسۆن مەنانگاگوا بانگهێشتی پەیتا پەیتای وڵاتانی ئەوڕووپی لە کارگرووپی ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان بۆ پەسندکردنی هاوڕەگەزخوازی ڕەت کردەوە؛ سەرەڕای ئەوەی کە وتوویەتی زیمباوە خۆی بۆ پەرە پێدان و پشتیوانی لە مافەکانی مرۆڤ بە پابەند دەزانێت.[4] لە دیمانەیەکدا وێڕای ئاماژە بە ناهاوسانان وتی: «ئەم بابەتە لە یاسای بنەڕەتی ئێمەدا قەدەغەیە و ئەرکی سەر شانمە ملکەجی یاسای بنەڕەتیم بم.»[5] سەرۆک کۆماری گامبیا، یەحیا جەمە، داوای کرد یاسایەک لە دژی هاوڕەگەزخوازان پەسند بکرێ کە «لە یاساکانی ئێرانیش سەختگیرانەتر بێت.» و لە درێژەدا وتی ئەو لە وڵاتەکەیدا هەر گەی یان لزباینێک ببینێ، «ملی دەپەڕێنێت.» لە 27ـی مانگی سێپتێمبەری 2013، ناوبراو لە وتاردانی ڕێکخراوی نەتەوەکان ڕایگەیاند کە «هەندێ لە دەسەڵاتەکان هاوڕەگەزخوازی کە لە هەموو بێچم و حاڵەتەکانیدا زۆر شەیتانی، دژە مرۆیی و دژە خوداییە، بە ناوی مافەکانی مرۆڤەوە پەرەی پێ دەدەن.» ناوبراو لە درێژەدا وتی: «ئەوانەی بەم کارە هەڵدەستن، بە نیازن کۆتایی بە بوونی مرۆڤ بێنن.[6]» یەحیا جەمە هاوڕەگەزخوازانی ناو نا «بوونەوەرانی ئازاربەخش» و وتی هەتا ئەو جێی ئەو دەزانێ (**LGBT**) کورتکراوەی گولێتی (Leprosy)، سووزەنەک (Gonorrhoea)، باکتریا (Bacteria) و سڵ (Tuberculosis)ـە کە هەر هەمووی بۆ بوونی مرۆڤ زیانبەخشن.[7] نموونەیەکی تر لەم ڕا و بۆچوونە تووندوتیژانە دەتوانین لە ڕێبەرانی ئۆگاندادا بەدی بکەین. سەرۆک کۆماری ئۆگاندا فەرمانی بە ئیدارەی لێکۆڵینەوەی سزا دا بۆ ئەوەی لزباین و گەیەکان قۆڵبەست بکا و بیانخاتە زیندان. ناوبراو وتی پەیوەندیی گەیەکان دژ بە ئیرادە و ویستی خودایە.[8] هەڵبەت لەم ماوەی دواییدا بادانەوەی پیشان دا و وتوویەتی زیاتر لەمە یاسایەک دژ بە گەیەکان بە کار ناهێنێت. داپەڕەکانی ئەو بۆ بەهێزکردنی یاساکانی

---

[1] - (Christopher Brocklebank, 14th August 2012, 10:01 AM Police raid headquarters of LGBT rights group.).
[2] - Marc Epprecht, p180; Hungochani: The History of a Dissident Sexuality in Southern Africa
[3] - Flora Veit-Wild, Dirk Naguschewski Page 93 Body, Sexuality, and Gender v. 1 6)
[4] - Zimbabwe's LGBT community: why civil rights and health issues go hand in hand. https://www.news24.com/Africa/Zimbabwe/zimbabwes-lgbt-community-why-civil-rights-and-health-issues-gohand-in-hand-20180131-2. Accessed: Feb 26th, 2018
[5] - Ibid.
[6] - Gambian president says gays a threat to human existence-20130928, Reuters, 28 Sept 2013
[7] - See Tainting love". The Economist. 11 October 2014. Retrieved 17 October 2014
[8] - Uganda considers death sentence for gay sex in bill before parliament", Guardian, 29 November 2009.

دژ بە ناهاوسانان شکستیان خواردووە.[1] میسر لە کاتی چوونە ناو هاوپەیمانێتی دژ بە تیرۆریزمی ئەمریکا، لە ئەنتەرنێت بە دواداچوون بۆ پیاوانی گەی دەکا و دەیانگرێ بۆ ئەوەی شارۆمەندان ڕازی بکا کە نە تەنیا موسڵمانانی تووندڕۆ، بەڵکوو دەوڵەتیش دەروەستی پاراستنی ئەخلاقیاتی خەڵکە.[2] ئەم شەپۆلی بێزارییە ئاشکرایە بێگومان وای کردووە کە هاوژینەکان (کاپڵەکان) زیاتر وریا بن. سەرەڕای ئەوەی پیشاندانی خۆشەویستی لە بەر چاو جەماوەر لە کیشوەری ئەفریقا چ بۆ هاوڕەگەزخوازان و چ بۆ دیترڕەگەزخوازان نەشیاوە، لەم کیشوەرەدا پێشنیار بە ناهاوسانان دەکرێ کە زیاتر خۆ بپارێزن.[3]

سەرەڕای ئەمە، لە ناوی کۆی ئەم بۆچوون و کاردانەوە ئازاربەخشانەی ڕێبەرانی ئەفریقا، ڕێکخراوی مافە یەکسانەکان (TIERs) بە هاریکاری زانکۆی لاگۆس دەبێتە میوانداری یەکەمین کۆنفڕانس لە مەڕ ناهاوسانان، هەمەچەشنی، گشتگیری و یەکسانی لە وڵاتی نەیجەریا.[4]

ویلایەتە یەکگرتووەکان و شوێنەکانی دیکەی جیهان

وەک ویلایەتە یەکگرتووەکان و وڵاتانی دیکە لەگەڵ پرسی هاوسەرگیریی هاوڕەگەزان لە کێشمەکێشدان، ئەندازەگیری نوێی ناوەندی لێکۆڵینەوەکانی پیو پیشانی دا کە لە نێوان ناوچە جیا جیاکان بۆ ئەم پرسیارە گشتییە کە ئایا کۆمەڵگا دەبێ هاوڕەگەزخوازی قبووڵ بکا یان نا جیاوازییەکی زۆر بەرچاو بەدی دەکرێت. ئەم ئەندازە گرتنە کە لە سەر ئاستی 39 وڵات ئەنجام درا، پیشانی دا کە لە وڵاتانی ئەمریکای باکووری، یەکێتی ئەورووپا و زۆربەی وڵاتانی ئەمریکای لاتین بە گشتی هاوڕەگەزخوازییان قبووڵ کردووە.

لە وڵاتانی ئیسرائیل، پۆڵندا و بووليڤی و بەشگەلێک لە کیشوەری ئاسیا و ڕووسیا سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی بۆچوونی جیاواز لە ئارادایە. لە ساڵی 2017، لە چیچان بۆ پاکتاوکردنی گەیەکان بزووتنەوەیەکی دژ بە گەی پێک هێنرا. بەرپرسانی پۆلیس و ئاسایش پیاوانی گەی و دووڕەگەزخوازیان دەگرت، ئەشکەنجەیان دەکردن. دەوڵەتی کەنەدا لە هاوکاری لەگەڵ ڕێکخراوێکی نابەرژەوەندخواز لە تۆرێنتۆ، لە بێدەنگیدا ڕێگەی بە پیاوانی گەی و ژنانی لزباینی وڵاتی چیچان دا کە بێنە وڵاتی کەنەدا. زۆربەیان پیاو بوون؛ چوونکە ڕاکردن لە چیچان بۆ ئافرەتان ئەستەمتر بوو.[5]

---

[1] - Uganda's President says new anti-gay laws 'not necessary'- https://www.pinknews.co.uk/2015/09/16/ugandaspresident-says-new-anti-gay-laws-not-necessary/: Accessed: Feb 26, 2018

[2] - Gauch, S. (2002, March 1). Egypt cracks down on gays, trumping Islamists. Christian Science Monitor, p. 7

[3] - Planet, Lonely. "Gay and Lesbian travel in Africa - Lonely Planet". Retrieved 13 July 2016

[4] - Nigeria's first conference to discuss LGBT issues is here ...nostringsng.com/nigeria-conference-lgbt-attend

[5] - NY Times, Chechnya's Persecuted Gays Find Refuge in Canada September 3 2017

خۆرهەڵاتی ناڤین

هاوڕەگەزخوازی لە هەموو کۆمەڵگاکاندا بوونی هەیە و خۆرهەڵاتی ناڤینیش لەم حاڵەتە بەدەر نییە. ژیانی سەربەستی ناهاوسانان لە وڵاتانی بە حەشیمەت زۆرینە موسڵمان، دەگمەنە؛ بەڵام ئەم دیاردە لە شاراوەدا زۆر باوە. کۆمەڵگای موسڵمان بەردەوام باوکسالارە و بە پێی سرووشتی خۆی گرنگی بە پیاوەتی دەدا؛ بەڵام بە شێوەی سەیر و سەمەر لە کاتێکدا کە جیا کردنەوەی ڕەگەزێتی لە زۆربەی وڵاتانی کۆنسێرڤاتیڤی خۆرهەڵاتی ناڤین زۆر تۆختر، هاوکات ئەم جیاکردنەوە باوکسالارییانە هەندێ بارودۆخ دێنێتە ئاراوە کە تێیدا پیاوان لای پیاوانی تر ئاسوودەترن. ئەمە لە شوێنێکە کە ژنان لە پلەی دووهەمی گرنگبوون دان و دەست خستنە سەر ڕانی پیاوانی دیکە هێمای دۆستایەتییە، نە بانگهێشت بۆ پەیوەندیی سێکسی. پارکی سیبکە لە شاری دیمەشق بە درێژایی ڕۆژ زەوییەکی یاری پڕ لە دار و درەخت بۆ منداڵانە و لە شەودا بۆ پیاوانی گەنج بە نێوبانگە کە لە سەر کورسی دانیشتوون و لە لای دیوارەکانی دەخولێنەوە. لە وڵاتی ئەفغانستان، دەوڵەمەندان کوڕانی سەماکەر وەک کوڕانێک کە لەگەڵ پیاوان پەیوەندیی سێکسی ساز دەکەن، دەکرێنەوە (منداڵبازی).[1]

سەرەڕای ئەوەی لە ئێستادا دەتوانین کۆمەڵگای موسڵمان بە تەواوەتی هاوڕەگەزخوازتۆقاو وەسف بکەین، ئەم وێنایە کە هاوڕەگەزخوازتۆقێنی کێشەیەکی سەربەخۆیە، هەڵەیە. هاوڕەگەزخوازتۆقێنی بەشێک لە ساندرۆمێکە کە تێیدا مافی کەسەکان بە هۆی پاراستنی بەرژەوەندی ڕەچاو کراوە بۆ کۆمەڵگای گەورەتر، پشتگوێ دەخرێ و زۆر جار بەرگی «ئیسلامی» دەگرێتە خۆی. لە ئەنجامدا، لەم کۆمەڵگا زۆر باوکسالارییانەدا، بایەخی زۆری هاوئاهەنگی پیرۆزە و دەربڕینی تاکایەتی جێی قبووڵکران نییە. بە وتێکی ساناتر، لەم کۆمەڵگایانەدا لە سەر پاراستنی «نۆرمە» کۆمەڵایەتییەکان، پاراستنی ڕەوڵەت، لانیکەم لە شوێنە گشتییەکان و بە شێوەی ناچاریی لە شوێنی تایبەتی پێداگرییەکی زۆر دەکرێت. سیستەمی باوکسالار بەو ڕۆڵ و دەورانەی کە بە وردی بۆ پیاوان و ژنان پێناسە کراوە پشکی شێری لە کۆمەڵگادا بەر دەکەوێت. پیاوانی گەی، بەتایبەت ئەوانەی کە کۆمەڵێ پڕەنسیپ لە خۆیان پیشان دەدەن کە ژنانە بنوێنن، وەک کەسانێک سەیر دەکرێن کە بەربەرەکانێ لەگەڵ دیسیپلینی کۆمەڵگا دەکەن و بە چالنجی دەکێشن. سەیر لەوە دایە کە ئەم بابەتە بۆ پیاوان «پیاوانە» کە لەگەڵ پیاوانی دیکە پەیوەندیی سێکسی ساز دەکەن، کەمێک جیاوازە. ئەگەرچی یاسای نەریتی و حکومەتی ئیسلامی لە پەیوەندیی سێکسیی کۆمی، بکەر و بەرکار وەک یەک بە تاوانبار دەزانێ، خەڵک دژایەتییەکی کەمتریان بەرامبەر بە بکەر هەیە؛ چوونکە بکەر بەردەوام پیاوە و هەر ئەو کارە دەکا کە پیاوان بە شێوەی سرووشتی دەیکەن، تەنانەت ئەگەر ئەم کارە لەگەڵ ژنێکیش ئەنجام نەدرێت. لە لایەکی تریشەوە، هاوبەشی سێکسیی بەرکار بە قێزەون، شەرمهێنەر و بێحەیا لێی دەڕوانرێت. لەو ڕووەوەی کە ڕفتاری ئەو ڕفتارێکی «ژنانە»یە، گریمانەی ئەوە دەکرێ کە ئەو تەنیا بۆ چێژ بردن ڕفتارێکی هاوڕەگەزخوازانەی ئەنجام نەداوە؛ کەواتە دەبێ لەشفرۆش بێت.

ئەکتیڤایەتی ڕێکخراوانە بۆ مافەکانی گەی لە سەرەتاکانی دەیەی 2000 لە خۆرهەڵاتی ناڤین دەستی پێکرد. لە ساڵی 2002، کۆمەڵێ لە ژنانی فەڵەستینی گروپی «ئەسەوات» (دەنگەکان)یان پێک هێنا کە دواتر

[1] - **Straight but Narrow, The Economist www.economist.com/node/21546002**

گرووپێکی فەڵەستینی دیکە بە ناوی «ئەلقەوس» (کۆڵکە زێڕینە) چووە پاڵی. هەر دوو گرووپەکە لە وڵاتی ئیسرائیلن؛ بەڵام لەگەڵ ناوچە فەڵەستینییەکانیش لە پەیوەندیدان. دەوروبەری ساڵی 2004، گروپێک لە ئەکتیڤانی لوبنانی «حالم»یان پێک هێنا کە یەکەمین ڕێکخراوی ناهاوسانان بوو و بە ئاشکرا لە وڵاتێکی عەرەبیدا چالاکییان دەکرد. ئەمانە تەنیا گرووپی ئەکتیڤ نین. کۆمەڵێ گرووپی دیکەش لە ناوچە جیاجیاکاندا سەریان هەڵدا؛ بەڵام زۆریان خێرا لە ناو چوون. وێبگا و وێبلاگی ناهاوسانانی عەرەبیش هاوشێوەی گرووپە ئەکتیڤەکان دێن و دەڕۆن. گۆڤاری ئۆردنی **My Kali**، کە ئامانجەکەی «تاوتوێکردنی بابەتی هاوڕەگەزخوازتوقێنی و تڕەنس‌توقێنی و بەتواناکردنی گەنجان بۆ نەهێشتنی دووجەمسەرییە ڕەگەزێتییە باوەکان لە جیهانی عەرەب»ـە، لە ساڵی 2007 بە شێوەی ڕێکوپێک بڵاو دەبێتەوە.

ویتاکێر (2016) لە وتارێکدا دەنووسێت: «تەنانەت ئەورۆ، لە هەندێ لە وڵاتانی موسڵمان، کۆی شارەکانی بە هۆی هاوڕەگەزخوازی گریمانەیی دانیشتووەکانی، بوونەتە هەوێنی کۆمێدی. ئیدلیب لە وڵاتی سووریا یەکێک لەوانەیە؛ قەزوێن لە وڵاتی ئێران یەکێکی دیکەیە. لە وڵاتی پاکستان لە مەڕ چەند شاری بە نێو بانگ لە باکووری ئەم وڵاتە کۆمەڵێ نوکتە ساز کراوە. و نوکتەیەکی کۆن لە ئەفغانستان دەڵێ مەلەکان کاتی هەڵفڕین لە سەر بەرزاییەکانی قەندەهار بۆ خۆپارێزی یەکێک لە باڵەکانیان لە ژێریان دادەنن.»[1]

هێشتا ناهاوسانی ڕەگەزیی هیچ ڕێژەیەکی شانازییان لە هیچ یەک لە وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناڤیندا بەڕێوە نەبردووە؛ ئەگەرچی لە ساڵی 2003ـەوە سەرەڕای نارەزایەتییەکان، لە وڵاتانی تورکیا و ئیسرائیل چەندین ڕێژەیان بەڕێوە بردووە. چالاکیگەلێک لە وڵاتی لوبنان و دیکەی ناوچەکان سەبارەت بە ڕۆژی جیهانی خەبات لە دژی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی و تڕەنستوقێنی ئەنجام دراوە کە کەمتر بەرهەڵستی کراوە. کۆمەڵەی ناهاوسانان وای کردووە کە چیتر ناتوانرێ ئیدعای ئەوە بکرێ ناهاوسانی موسڵمان بوونی نییە. ئەوان یەکەمین هەنگاویان بەرەو گەیشتن بە مافەکانی خۆیان هاویشتووە.[2]

بەڵام لە ماوەی سێ ساڵی ڕابردوودا، دەوڵەتی ئیسلامخوازی دەسەڵاتداری AKP ڕێژەی شانازی ناهاوسانان لە ئەستەنبوڵ «بە هۆکاری ئەمنی» هەڵوەشاندووەتەوە. گێڕانەوەیەکی فەرمی کە بۆ پاساوی ئەم ڕێژە دەوترێ ئەوەیە کە ناهاوسانان لە خۆرهەڵاتی ناڤیندا بوونیان نییە، ئەوە لە حاڵێکدایە کە ئەوان هەن و ئاراستەی بنەماڵە و کۆمەڵگا هەمیشە هۆکاری ئازار و ترسی زۆرێک لە ناهاوسانان بووە. هۆکارێکی گرنگ کە کاریگەری لە سەر هەموو کەسانی ناهاوسان بۆ هۆگریی سێکسییان دادەنێ، ترس لە کاردانەوەی بنەماڵەیە. ئەم ترسە دەتوانێ بە شێوەی تایبەت بۆ موسڵمانان ئازاربەخش بێ و بڕیاردان ئەستەم بکات. کاردانەوەی بنەماڵە پەیوەستە بە چەند فاکتەری وەکوو چینی کۆمەڵایەتی و ئاستی خوێندەواریان. لە حاڵەتی تووندتردا، ئەم دەربڕینی هۆگریی سێکسییە دەتوانێ تاراندنی کەسەکە لە بنەماڵە و کەوتنە بەر هێرشی فیزیایی لێ بکەوێتەوە یان دەرمانئایینی بە سەردا بسەپێنرێ و لە بنەماڵە دەولەمەندترەکان، کەسەکە دەنێردرێ بۆ دەروونچارەسەری بێهوودە بەڵام گران.

---

[1] - **Whitakar, Brian. Everything you need to know about being gay in Muslim countries. 2016 https://www.theguardian.com/world/2016/jun/21/gay-lgbt-muslim-countries-middle-east**

[2] - **Everything you need to know about being gay in Muslim ... www.theguardian.com › World › LGBT rights**

زەختی هاوسەرگیری لە وڵاتانی موسڵماندا زۆر لە وڵاتانی ڕۆژاوایی زیاترە، سەڵتمانەوە یەکسانە لەگەڵ کارەساتێکی کۆمەڵایەتی و کاتێک خوێندنی گەنجان کۆتایی پێ دێ، هاوسەرگیریی منداڵان یەکەمایەتی بنەماڵەیە. بنەماڵە نەریتیترەکان خۆیان دۆزینەوەی هاوسەر بۆ ڕۆڵەکانیان لە ئەستۆ دەگرن؛ هاوسەرگیری بە دەستێوەردانی دەوروبەرییەکان وەک هەمیشە باوە. هەندێ لە ناهاوسانان دەتوانن بە خوێندنی دوور و درێژتر یان چوون بۆ دەرەوەی وڵات خۆ لەم ڕەوتە دوور بکەنەوە. سەرەڕای ئەمە، هەندێکی دیکەیان تووشی ئەم زەختە دەبن و ناچار بە هاوسەرگیرییەک دەبن کە بۆیان گونجاو نییە. کۆمەڵێ لە بەختەوەرترەکان هاوسەرێکی گەی یان لزباین لە ڕەگەزی بەرامبەر دەدۆزنەوە و لەگەڵ ئەو هاوسەرگیرییەکی ساختە دەکەن و هەندێکیش بڕیار دەدەن «هۆگریی سێکسیی خۆیان دەربڕن.» بەڵام ئەمە تەنانەت لە تارانیش دەگمەنە کە پێتەخت و شارێکی لیبڕالترە.

حەزرەتی محەمەد (س.خ) هیچکات سزایەکیان بۆ هاوڕەگەزخوازی دیاری نەکرد. تەنیا چەند ساڵ پاش کۆچی دوایی بەڕێزیان موسڵمانان لە مەڕ سزایەکی شیاو وتووێژیان کرد. لە وڵاتانێکی موسڵمانی وەک میسر و لوبنان کە حەشیمەتێکی زۆری مەسیحی لە خۆ دەگرن، ئاراستەی مەسیحییەکان بۆ هاوڕەگەزخوازی جیاوازییەکی ئەوتۆی لەگەڵ موسڵمانان نییە. بێزاری گشتی موسڵمانان لە هاوڕەگەزخوازی لە چیرۆکێکدا لە مەڕ سۆدۆم (**Sodom**) و گۆمۆراە (**Gomorrah**) و هاوڕەگەزخوازی لە قورئان و بەڵێنی کۆندا ڕیشەی داکوتاوە. گێڕانەوە قورئانی و ئینجیلییەکان لە بنەڕەتەوە زۆر هاوشێوەن. جیاوازی لەوە دایە کە لە ماوەی 60 ساڵی ڕابردوودا، زۆرێک لە مەسیحییەکان لە سەرتاسەری دنیادا شرۆڤەی جیاوازیان لەم چیرۆکە هەڵێنجاندووە و بەم ئەنجامە گەیشتوون کە ئەمە لە ڕاستیدا، ئیدانەکردنی دەستدرێژی پیاوانە و ڕفتاری هەڵە لەگەڵ نامۆیە نەک پەیوەندیی سێکسیی ڕەزامەندانەی نێوان دوو پیاو. بەڵام هەتا هەنووکە، ڕێژەیەکی کەمی موسڵمانان بۆ پێداچوونەوە بە شرۆڤەی خۆیان لەم چیرۆکە نەرمیان نواندووە.

هەر بەم شێوە، لە وڵاتانی موسڵماندا ئەو کەسانەی وا خۆیان بە گەی یان لزباین دەزانن، تەنیا بۆ ئاستی ڕفتاری سێکسیی خۆیان بچووک کراونەتەوە. زۆرێک لە ئەکتیڤانی ناهاوسان دەڵێن هیچ پشتیوانییەکیان لێ ناکرێ و لەگەڵ بێئابڕویی کۆمەڵایەتی بەربڵاو لەو وڵاتانەی کە زۆر لە ژێر کاریگەریی بەها ئایینی و کۆنسێرڤاتیەکاندا، دەست و پەنجە نەرم دەکەن. لە بنەڕەتدا شووناسی ئەم کەسانە لە ژیانی ڕۆژانەدا ڕەت دەکرێتەوە.

نەرمی‌نوێنی زیاتر لەگەڵ هاوڕەگەزخوازان

لەم ماوەی دوایی لە سەرتاسەری دنیادا، جۆرێک ئەرێنی‌خوازی بۆ هاوڕەگەزخوازان و دیکەی ناهاوسانان بەدی دەکرێت. لە وڵاتانی ئەمریکا و کەنەدا، ڕێژەی قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی لە کۆمەڵگا لە ساڵی 2007 هەتا هەنووکە، لانیکەم هەتا 10 لە سەد بەرز بوونەوەی بە خۆوە بینیوە.[1] ئەم بابەتە لە دەستکەوتە گرنگەکانی ئەندازە گرتنی نوێی ناوەندی پیوە کە لە دووی مانگی مارس هەتا یەکەمی مانگی مەی ساڵی

[1] - **(The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW ;pewglobal org)**

2013 لە سەر ئاستی 39 وڵات و لە ناو 37 هەزار و 653 کەس ئەنجام درا. هەروەها ئەم ئەندازە گرتنە پیشانی دا کە قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی بەتایبەت لەو وڵاتانەی کە ئایین دەورێکی کەمتری لە ژیانی خەڵکدا هەیە و هەروەها لە وڵاتانی دەوڵەمەندتر زیاترە.

یەکێک لە نموونە سەرسامهێنەرەکان ئوستڕالیایە. هاوسەرگیری لەگەڵ هاوڕەگەز ساڵانێکە وەک بەشێک لە گوتاری گشتیتری بە فەرمی ناسینی پەیوەندیی هاوڕەگەزان، لە بەرنامەی کاری سیاسی ئوستڕالیا بووە. ئوستڕالیا یاسای دژ بە هاوڕەگەزخوازی لەو کۆچبەرە بریتانیاییانە بۆ ماوەتەوە کە لە کۆتاییەکانی دەیەی 1700 هاتنە ئوستڕالیا. هەتا ساڵی 1949، کتێبە یاسای ویلایەتە باشووریەکانی ڤیکتۆریا سزای مەرگیان بۆ هاوڕەگەزخوازان دیاری کردبوو؛ بەڵام لە کۆتاییدا لە ساڵی 1975 هەندێ گۆڕانکاری هاتە کایەوە و ئوستڕالیای باشووری ڕایگەیاند هاوڕەگەزخوازی پیاوان تاوان نییە.[1] لە ئەنجامدا لە مانگی نۆڤەمبەری ساڵی 2017، ئوستڕالیا هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازانی خستە دەنگدانەوە و زۆرینەی کەسەکان لە بزاڤێکی مێژوویییدا دەنگی بەڵێیان پێدا؛ واتە نزیکەی هەشت ملیۆن کەس (یەکسان لەگەڵ 61.6 لە سەدی خەڵک) دەنگیان پێدا.[2] بە پێی ڕاپۆراتی ناوەندی لێکۆڵینەوەکانی پیو، ئەم وڵاتە ئێستە بیست و چوارەمین وڵاتی جیهانە کە هاوسەرگیری لەگەڵ هاوڕەگەز بە ڕێگە پێدراو دەزانێ.[3]

لە بەرامبەردا لە هەژارترین وڵاتاندا، ئەو وڵاتانەی کە ئایین و باوەڕی ئایینی باوە، کەم کەس لەو باوەڕەدان کە کۆمەڵگا دەبێ هاوڕەگەزخوازی قبووڵ بکات. لە ساڵی 2017، کتێبێک لە نووسینی پرۆفیسۆر ئیمی ئادامسێزیک پیشانی دا کە دەتوانرێ جیاوازییەکانی نێوان وڵاتان لە قبووڵکردنی هاوڕەگەزخواز بە سێ فاکتەر ڕوون بکرێتەوە: دەسەڵاتی ڕێکخراوە دیموکراتییەکان، ئاستی گەشەی ئابووری و داڕشتەی ئایینی ئەو ناوچانەی وا خەڵک لەوێ دەژین.[4] تەمەنیش لە هەندێ لە وڵاتان فاکتەرێکی دیکەیە؛ وڵامدەرە گەنجترەکان زیاتر لە کەسانی بەتەمەتر لە بۆچوونەکانی خۆیاندا، نەرمی نوێنیان پیشان دا. و لە حاڵێکدا کە جیاوازییە ڕەگەزێتییەکان لە وڵامەکاندا زاڵ نین، لەو وڵاتانەی کە ڕەگەزێتی بۆتە هۆی جیاوازیی وڵامەکان، ژنان لە چاو پیاوان، ئاسانتر هاوڕەگەزخوازی قبووڵ دەکەن.[5]

توێژینەوەیەکی دیکە هەر ئەم دەستکەوتانە سەبارەت بە قبووڵکرانی زیاتر پیشان دەدا. بگۆڕی دووحاڵەتی هاوڕەگەزخوازی کە لە درێژەی زەمەن ئەم دیاردەی هەڵە یان ناهەڵە دەزانی، لە نێوان ساڵانی 1973 و 1994 شرۆڤە کرا. ئامانج لەم شیکارییە نوێیە پێڕاگەیشتن بەم شێوازانە و لێکدانەوەی جیاوازییە ناوچەییەکانە. دەستکەوتەکان دەرخەری ڕەواڵی ڕوو لە هەڵکشان لە باوەڕی بە ناهەڵە زانینی هاوڕەگەزخوازی بوو. ئەم ژمارە لە 19 لە سەدی ساڵی 1973 بۆ 31 لە سەد لە ساڵی 1994 گەیشت کە هەڵبەت کۆتاییەکانی دەیەی 80 (کە مەرگ بە هۆی ئایدز لە ئەمریکا گەیشتە ئەو پەڕی خۆی) جیاواز بوو.[6] داتاکانی **GSS** دیسان بۆ

---

[1] - **https://www.voanews.com/a/australia-weeks-away-from-legalizing-gay-marriage/4122352.html**

[2] **(http://www.dailymail.co.uk/news/article-5079049/Marriage-equality-results-Australia votesYes.html#ixzz4zSvWAYwu)**

[3] - **Australia legalizes same-sex marriage – CNN, www.cnn.com/2017/12/07/asia/australia-same-sex-marriage.**

[4] - **Adamczyk, Amy (2017). Cross-National Public Opinion about Homosexuality: Examining Attitudes across the Globe. University of California Press. pp. 3–7**

[5] - ***The Global Divide on Homosexuality" (PDF). Pew Research Center. 4 June 2013. Retrieved 8 December 2014***

[6] - **Sullivan & Wodarski (2002), Social alienation in gay youth. Journal of Human Behavior in the Social Environment, 5 (1), 1-17. Page 4**

شرۆڤەی دووهەم و دیاریکردنی شێوازەکان بە کار هێنران.[1] **GSS** تەکنیکەکانی نموونەگیری ئەگەری و قەبارەی نموونەی گەورەی قۆستەوە. کۆی داتاکان ساڵانی 1996 و 1998یشی لە خۆ دەگرت. لە ساڵانی 1996 و 1998، ڕێژەی ئەو وڵامدەرانەی کە ڕایانگەیاند «هاوڕەگەزخوازی هەڵە نییە» بە ڕیز گەیشتە 33 و 34 لە سەد.

بە گوێرەی ڕاپۆرتی ڕوانگە کۆمەڵایەتییەکانی بریتانییەکان کە لە چەشنی خۆیدا گەورەترین ئەندازەگرتن بوو، گۆڕانکاری لە ڕوانگەی پەیوەست بە هاوڕەگەزخوازی یەکێک لە گەورەترین گۆڕانەکان لە بیر و بۆچوونی گشتی ئینگلتەرا لە ماوەی نەوەیەک بوو. بۆ وێنە، 25 ساڵ بەر لە ئێستا، نزیکەی دوو لە سەر سێی کۆی حەشیمەتی بریتانیا دژی پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز بوون؛ چوونکە لایان وا بوو ئەم پەیوەندییە لە ڕووی ئەخلاقییەوە بە شێوەی سرووشتی «هەڵە»یە و لە سەرەتاکانی دەیەی 80 پتر لە نیوەی حەشیمەت بیریان لەوە نەدەکردەوە کە مامۆستابوونی کەسێکی گەی یان لزباین «پەسندکراو» بێت و لە کۆی هەر دە کەس، پتر لە چوار کەسیان باوەڕیان بەوە نەبوو کە «ئەوان لە ژیانی گشتیدا دەبێ بەرپرسایەتییەکیان هەبێت.» لە بەرامبەردا، نوێترین ئەندازە گرتنی ڕوانگە کۆمەڵایەتییە بریتانییەکان لە ساڵی 2013 ئەوەی خستە ڕوو کە لە کۆی هەر پێنج کەس تەنیا کەسێک دژی پەیوەندیی گەی و لزباینەکانە. بە ڕەچاوکردنی ئەم خاڵە کە لە دەیەی 80 ڕێژەی ئەو کەسانەی کە دژی هاوڕەگەزخوازی بوون ڕووی لە زیادبوون کرد، خێرایی گۆڕان سەرسامهێنەر دەبێت. بە گوێرەی ئەم ئەندازە گرتنە، 56 لە سەدی ئەو کەسانەی کە لە ڕاپرسیدا بەشداریان کردبوو لایەنگری هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازان بوون و ئەمە لە یاسادا تۆمار کراوە.[2]

چ شتێک بۆتە هۆی جیاوازی لە ڕوانگە و پەسند کردن؟

جین تووانج، مامۆستای دەروونناسی سەندیەگۆ و نووسەری کتێبی *Generation Me* دەنووسێ ئەم گۆڕانە لە پێناو پەسندکران، لە درێژەی نەوەکاندا (کاتێک نەوەیەکی گەنجتر بۆتە جێگرەوەی نەوەی کۆنتر و پەرەسپێکتیڤێکی نوێی هێناوەتە ئاراوە) و نە تەنیا لە درێژەی زەمەندا ڕووی دا.[3] بە وتەی ناوبراو پەسندکرانی نەوەیەکی هاوئاراستە لەگەڵ گرنگترین گۆڕانە کەلتوورییەکان پەیوەستە بە تاکایەتیخوازی چەند دەیەی ڕابردوو. ڕەنگە ئەم مەسەلە پەیوەست بکرێتەوە بە ئازادی تاکایەتی زیاتر و دەسەڵاتی گرووپیی کەمتر، وەک لە وابەستەیی ئایینییەکاندا، هەوڵ بۆ بە یاسایی‌کردنی ماری جۆڤانا / حەشیش، نەرمی نوێنی لە هەمبەر جیاوازییەکان و ڕوانگەیەکی کراوەتر بۆ خواستە سێکسییەکان بەدی دەکرێت. ئەم گۆڕانانە دەتوانێ بە واتای چڕبوونەوەی زیاتر لە سەر "خۆ" بێت؛ بەڵام لە هەمان کاتدا دەتوانێ بە واتای نەرمی نوێنی زیاتر لەگەڵ دیترانی جیاواز بێت.

---

[1] - Davis, James A. and smith, Tom w., General Social Surveys, 1992- 1991: cumulative Codebook. Chicago: NORC, 1991.

[2] - John Bingham, Social Affairs Editor Revolution in attitudes to homosexuality is biggest change in ...www.telegraph.co.uk/news/politics/10297205/Revolution-in

[3] - Twenge, J.M., 2014. Generation me-revised and updated: Why today's young Americans are more confident, assertive, entitled--and more miserable than ever before. Simon and Schuster.

ئەگەرچی بە گشتی، ڕوانگەکان بۆ پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز ئەرێنیتر بوون[1]، هێشتا بۆ ڕزگارکردنی میلۆنان گەی و لزباین لە بندەستی ترس لە ناسینەوە، بێبەشبوونی ئابووریی پەنگراو و کردەکی، گاڵتە پێ کردن، شەرم و سەرکۆنە و سزا بۆ ڕفتارێکی نایاسایی ڕێگەیەکی دوور و درێژ لە پێشە. یاساکان و بەرپرسانی دەوڵەتی زۆر جار بۆ ئەم بەدڕفتارییە پاساو دەهێننەوە.[2] لێبووردنی نێودەوڵەتی ساڵی (2001) لە وڵاتانێکی وەک ئۆگاندا، زیمباوە، ڕۆمانی، مالێزی، کارایبب، ڕووسیا، چین، سریلانکا، پاکستان و ئەفغانستان ڕاپۆرتیان لە سەر حاڵەتەکانی دەستدرێژی، لێدان و زیندانی هەتا هەتایی بۆ وەک خۆیان دەڵێن "تاوانەکانی دژ بە دیسیپلینی سرووشت" بڵاو کردۆتەوە. لە ڕاستیدا لانیکەم 78 وڵاتی جیهان پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز بە تاوان دەزانن و لە هەندێ لە وڵاتان سەرپێچیکاران بە قەمچی یان مەرگ سزا دەدرێن. کەن لیڤینگاستۆن، سیاسەتوانی چەپ بە پێشینەیەکی دوور و درێژ لە مافی گەیەکان، لە ڕابردوودا پێشوازی لە یۆسف قەرزاوی زانای ئایینیی موسڵمانی دژ بە ئەمریکایی خەڵکی میسر، کردووە کە لایەنگری سزای مەرگ بۆ هاوڕەگەزخوازان بوو. تڕامپ لە ناکاو خزمەتی تڕەنسەکانی لە سوپا قەدەغە کرد و هۆکارەکەشی گەڕاندەوە بۆ «تێچووی قورسی پزیشکی».[3] ڕاستییەکی دڵتەزێن هەیە کە زۆرن ئەو ناهاوسانانەی کە ناتوانن پشت بە پشتیوانیی پۆلیس یان دادگا ببەستن.

هۆگریی سێکسی لە دارشتەی مافەکانی مرۆڤ

وەک لە بەشی یەکدا وترا، هۆگریی سێکسی لە لایەنێکی بەربڵاو لە هاوڕەگەزخوازی پەتییەوە بوونی هەیە تا دەگاتە دیترڕەگەزخوازی پەتی و جۆرە جیاوازەکانی دووڕەگەزخوازیش دەگرێتەوە.

لەم توێژینەوەدا گرینمانەی ئەوە دەکەین کە هۆگریی سێکسی و شووناسی ڕەگەزێتی لایەنە دانەبڕاوەکانی هەبوونن و هەرگیز نابێ ببنە هۆی هەڵاواردن یان دەستدرێژی. هۆگریی سێکسی، وەک مافێکی مرۆیی، دروستبوونی کۆمەڵەیەکی نوێی لە مافە پێناسە کراوەکانی لێ ناکەوێتەوە، بەڵکوو هەڵوەدای ئەوەیە کە ڕێ بباتە ناو کۆمەڵگەکی پێشتر ئامادەی ماف، کە مافە مرۆییە نێودەوڵەتییەکانیش پەسندیان کردووە. ئەم مافە بریتییە لە مافی ڕزگاربوون لە هەڵاواردن و ئازار لە پیشە، خزمەتگوزاری و ئیمکانیات، شوێنی نیشتەجێبوون و خانوبەرە، گرێبەستەکان و ئەندامێتی لە سەندیکاکان، ئەنجومەنە سیاسی و بازرگانییەکان.

تۆندوتیژی لە دژی تاکەکان تێکەڵ بە هەڵاواردنی نەتەوەیی، ئێتنیکی، کۆمەڵایەتی و هۆگریی سێکسی بووە. مێژوو بە ڕوونی پیشانی دەدا کە زۆر کەس بە هۆی هۆگریی سێکسییانەوە تووشی ئازار و گێچەڵ بوونەتەوە. ئەو کەسانەشی کە هەوڵیان داوە پشتیوانیی ئاشتیخوازانە لە هۆگریی سێکسی یان شووناسە ڕەگەزییە جیاوازەکان بکەن تووشی تۆندوتیژی و هەڵاواردن بوونەتەوە. زۆر جار بە هۆی هۆگریی سێکسیی کەسانی

---

[1] - Avery, D.R., McKay, P.F, & Wilson, D.C. (2007) "Engaging the aging workforce: The relationship between perceived age similarity, satisfaction with co-worker and employee Engagement", Journal of Applied Psychology, Vol. 25 No.9, pp. 1542-1556.

[2] - Amnesty International. (2001). Crimes of hate, conspiracy of silence. Oxford, United Kingdom: The Alden Press

[3] - See also Trump Says Transgender People Will Not Be Allowed in the Military, By Julie Hirschfeld Davis and Helene Cooper, July 26, 2017 NY Time

ناهاوسان بە جۆرێکی دیکە ڕفتاریان لەگەڵدا دەکرێ؛ چ ئەم ڕفتارە بەرهەمی داپەڕێکی تایبەت بێت، چ ئەنجامی یاساکان و ئەو سیاسەتانە بێ کە بە گوێرەی هۆگریی سێکسی ئامادە کراون. لە سەرتاسەری دنیادا ئەوانە ڕووبەڕووی تووندوتیژی و نایەکسانی و هەندێ جار ئەشکەنجە و سێدارە دەبنەوە و ئەمە تەنیا بە هۆی هۆگربوون بە کەسێکی تایبەت، ڕەوالەتیان یان کەسایەتییەک کە هەیانە، ڕوو دەدات.

پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤی ناهاوسانان بێچمی جۆراوجۆر لە خۆ دەگرێت: لە بێبەشبوونی ژیانەوە بگرە تا دەگاتە هەڵاواردن لە ئاستە جیاجیاکانی وەک دەست پێڕاگەیشتن بە مافە ئابووری، کۆمەڵایەتی و کەلتوورییەکان. پتر لە 80 وڵات هێشتا یاساگەلێکیان هەیە کە پەیوەندیی ڕێککەوتنانەی نێوان دوو ڕەگەزی گەورە ساڵ بە تاوان دەزانن. لە ڕوانگەی زۆرێک لە بەرپرسانی دەوڵەتی و بڕیاردەران، قسەکردن سەبارەت بە دەمارگرژی توندی هاوڕەگەزخوازدژانە هەم ڕەوایە و هەم پەسند کراو. ئەم ڕفتارە تا ڕادەیەک پەشۆکێنەرە؛ چوونکە بۆ هیچ کەمینەیەکی تر پەسندکراو نییە. 87 وڵات لە جیهاندا هێشتا ڕفتاری سێکسیی هاوڕەگەزخوازان بە تاوان دەزانن و بە هۆی میراتی یاسایی ئیمپراتۆری بریتانیا، 42 وڵات لە کۆی ئەم وڵاتانە بەشێکن لە وڵاتانی هاوبەرژەوەند. لە ساڵانی دواییدا، زۆر وڵات شایەتی دەرکەوتنی ناسیۆنالیزمی ڕەگەزیی نوێ بوونەتەوە کە بۆتە هۆی هەرچی زیاتر بەهێزتربوونی یاسای کۆلۆنیاڵی نێربازی لە دژی پیاوان و بە تاوانزانینی نوێی پەیوەندیی سێکسی نێوان ئافرەتان. ئەم بابەتە لە دژی وشیاریی ڕوو لە هەڵکشانی پەیوەست بەم ڕاستییەیە کە هۆگریی سێکسی مافێکی مرۆییە.[1]

پڕەسپێکتیڤی تازە دەرکەوتووی هۆگریی سێکسی وەک مافێکی مرۆیی دژی دوو جەمسەرێتی ئێستای مافە مەدەنی، سیاسی و ئابوورییەکان بۆ هەمووان بە ناهاوسانانیشە،[2] ئەگینا کەسانێک کە بە «جیاواز» دادەنرێن بە بڕینی دەروونی دابڕانی کۆمەڵایەتی و نەبوونی پاڵپشت، دەرد و ئازار بەرۆکیان دەگرێت. ئەمە ئەرکی سەرەکیی داکۆکیکارانی مافەکانی مرۆڤ و بیرمەندانە کە ئەفسانە و کلیشەکانی پەیوەست بە ناهاوسانان تاوتوێ بکەن و سەر لە نوێ گوتارێکی حەقتەوەر دروست بکەن کە هاوشێوەی ئەوەی مافەکانی نەوەی مرۆڤ بە فەرمی دەناسێ، جەخت لە سەر کەرامەت و پێگەی ناهاوسانان بکاتەوە.

بابەتی هۆگریی سێکسی و مافەکانی مرۆڤ بابەتێکی بەربڵاو و سیاسییە. دەمارگرژییەکان، کلیشە نەرێنییەکان و هەڵاواردنی بە قوولی نووقمی سیستەمی بەهایی کۆمەڵگا، سەرچەشنە ڕفتارییەکان و هۆگرییە سێکسییەکان بوون. ئەگەرچی دەسەڵات تەنیا کاراکتەر یان تەنانەت کاراکتەری سەرەکیی مافەکانی پەیوەست بە هۆگریی سێکسی نییە، لەم بوارەدا دەوری تەوەری دەبینێت. بێشک، هۆگریی سێکسی وەک مافێکی بنەڕەتی پرسێکی قوولی سیاسییە. لە ڕاستیدا کاتێک سەرنج لە سەر ماف و یاسا فەرمییەکانە، دەسەڵات کاراکتەری سەرەکی لە سیاسەتدانانە؛ تەنانەت ئەگەر تێگەیشتنی گشتیتر ئەوە بێ کە هۆگریی سێکسی لە پەیوەندی لەگەڵ زۆرێک لە سیستەمە کۆمەڵایەتی، سیاسی، نێوتاکایەتی و نێوانتاکایەتییە جیاوازەکان بێچم دەگرێت. چەمکی هۆگریی سێکسی بە هۆی گرنگی و هەستیاریی ئارەزووی سێکسی و پرسە سێکسییەکان و دەوری دەسەڵات لە سازدانی پەیوەندیی یاسایی نێوان تاکەکان و بە فەرمی ناساندنی ئەم پەیوەندییانە دەبێتە پرسێکی سیاسی.

---

[1] - **Human Rights, Sexual Orientation and Gender Identity in the ...commonwealth.sas.ac.uk/resources/publications**

[2] - ***About LGBT Human Rights". Amnesty International. (2013.).***

مافەکانی پەیوەست بە هۆگریی سێکسی بە شێوەیەکی زۆر زەق داوای گشتیبوون دەکەن؛ چوونکە پەیوەست دەکرێتەوە بە توخمێک لە سرووشتی کەسەکە کە لە هەموو تاکەکانی مرۆڤدا بوونی هەیە؛ هۆگریی سێکسی. کەواتە ئەم چەمکە پێویستی بە پێناسەی ژێرگرووپی دیاریکراوی مرۆڤایەتی نییە کە ئەم مافانە بیانگرێتەوە. بە ڕوانینێکی ئەرێنی بۆ ئارەزووی سێکسی وەک ڕەهەندێکی بنیاتی لە مرۆڤ و پێوەرێکی ناوەندی بۆ گەشەی تەواو و کاملّی کەسایەتی مرۆڤ، مافە سێکسییەکان هەڵگری دەفرایەتییەکی مەزن بۆ بێچمگۆڕین نە تەنیا ''کەمینەی سێکسی'' بەڵکوو ''زۆرینەی سێکسی'' کۆمەڵگان.[1]

یاساکانی مافی مرۆڤ بەردەوام لە گووارن و کاملّبووندان؛ لە بە فەرمی ناساندنی کۆمەڵێ ماف لە پەیماننامەکان و گرێبەستەکانی ڕێکخراوی نەتەوەکانەوە بگرە تا دەگاتە شێوازە ناوخۆییەکانی دەوڵەتەکان و بنەمای بڕیاردەری یاسا نێودەوڵەتییەکان. زۆرێک لەو پاڵپشتییانەی کە ئەوڕۆکە زۆر بە سادەیی لێیان تێدەپەڕین، ڕیشەیان دەچێتەوە سەر یاسا ناوخۆییە نێودەوڵەتییەکان کە بۆتە هۆی پەسندکردنی وردە وردەی ماددە گشتییەکانی یاسا نێودەوڵەتییەکان و لە زۆرێک لە سیستەمە یاساییەکاندا هاوبەشن. هێشتا لە کاتی ئامادەکردنی ڕەشنووسی زۆرێک لە ئامرازە نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤ لە زۆرێک لە وڵاتانی مۆدێرن، هاوسەرگیری بە واتای پەیوەندیی ژنێک و پیاوێکە و زک و زا داڕشتەی کۆمەڵایەتی و یاسایی ڕفتارێکی سێکسیی پەسندکراو پێک دێنێت.[2]

ئاراستەی مافەکانی مرۆڤ بۆ هۆگریی سێکسی و شووناسی ڕەگەزێتی لانیکەم چۆتە ناو وتووێژی جیهانییەوە. سەرەڕای ئەمە، ئێستا ئەم تێگەیشتنە بەربڵاوە لە ئارادایە کە گفتگۆ جیهانییەکان لە سەبارەت بە مژاری مافەکانی مرۆڤ خۆ بە خۆ و ئوتووماتیکانە گشتی نین، هاوشێوەی مافە مرۆییە ڕەگەزێتیتەوەرەکان کە دەڵێ هەندێ لە بێچمی شێوازە کەلتوورییەکان لە ڕاستیدا تووندوتیژی بە پێی ڕەگەزێتین و لە ئێستادا ڕێککەوتنێکی تازە دەرکەوتوو و پەسندکراون کە دەڵێ هۆگریی سێکسیی تاکێک هاوشێوەی ئایین و ئێتنیکەکەی شیاوی پاڵپشتییە. لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا، گۆڕانی مەزن بەتایبەت لە بە فەرمی ناساندنی هۆگریی سێکسی و لە کۆتاییدا مافە سێکسییەکانی تاک ڕووی داوە بە جۆرێک کە بواری گشتی و تایبەتی تا ڕادەیەک لە سەر ئەم بابەتە یەکیان گرتووە. ئەم ڕاستییە کە هۆگریی سێکسی هەر دوو بوارەکە لە خۆ دەگرێ، چەمکسازی لە مافەکانی مرۆڤ و خستنە ڕووی وێنەیەکی نوێ لەو زەروری و پێویست دەکات.

بەو پێیەی کە تاکەکان سەرەڕای ئەوەی بە ناو و نیتکەی سێکسی هەڵی بوون بە کەسایەتییەکی بواری گشتییان نییە، فوکووس خستنە سەر بەشداریکردن وەک جۆرێک بەهای کلیلی مافەکانی مرۆڤ گرنگە. هەر ئەوەندەش، چەمکی کەرامەتی مرۆیی گرنگە؛ ئەگەرچی دەتوانێ ئاڵۆز بێ و زیاتر بەتایبەت لە ژناندا ببێتە سنوردارکردنی ڕەگەزێتی. خۆ بواردن لەم چەمکە، هۆگریی سێکسی وەک کۆمەڵەیەکی یەکدەست لە داخوازییەکان لە چوارچێوەی مافەکانی مرۆڤ دەخاتە ژێر پرسیار. هێنانی هۆگریی سێکسی بۆ ناو جارنامەی

---

[1] - Saiz, Ignacio. "Bracketing Sexuality: Human Rights and Sexual Orientation –2004, pp. 66-67

[2] - Freedman, Lynn, Alice Miller, and J. Alexander. Public Health Monitoring and Accountability: A Map of Current Initiatives and Conceptual Challenges: A Briefing paper for OSI (2004) Freedman, Miller, and Alexander, 2004, pp. 7-9.

مافەکانی مرۆڤ بە پێداگریکردن لە سەر هاوبەشییەکانی مرۆڤ، پێویستی بە پابەندێتییەکی جیدییە بۆ ئاگاداربوون لە «بێچمە ئایدۆلۆژیکییەکان» کە بە سەر وێنای ئێمە سەبارەت بە ڕفتاری سێکسیی زاڵن.

بە خوێندنەوەی هۆگریی سێکسی لە چوارچێوەی یاساکانی مافی مرۆڤی نێودەوڵەتی، ئەوەی دەبێ سەرنجی بخرێتە سەر ئەوەیە کە نۆرمە نێودەوڵەتییەکانی ئێستا دەبێ چۆن شرۆڤە بکرێن بۆ ئەوەی مافەکانی دژ بە هەڵاواردنی ڕەگەزێتی وەکوو هەرێمێکی تایبەتی، یەکسانی، ئازادی ڕا دەربڕین و کۆبوونەوەکان لە خۆ بگرن. بنەمای مافی خواستە سێکسییەکان و ڕزگاربوون لە هەڵاواردنی ڕەگەز و ڕەگەزێتی، گشتایەتی مافەکانی مرۆڤ و ناوەڕۆکی لێکدانەبڕاوی ئەو مافانەن کە تەنیا بە هۆی مرۆڤ بوونیان، هی هەموو کەسێکە. ناهاوسانان داوای هیچ مافێکی «تایبەت» یان «زیادی» ناکەن، بەڵکوو ئەو مافانەیان دەوێ کە کەسانی دیترڕەگەزخواز لێی سوودمەندن. یەکسانی، کەرامەت و نەبوونی جیاکاری و هەڵاواردن بنەماگەلێکی بنەڕەتین کە ئاراستەی ئەو مافانە ڕێنوێنی دەکەن کە لە سەر بنەمای هۆگریی سێکسین. و داکۆکیکارانی مافەکانی مرۆڤ، پارێزەران و دیکەی چالاکڤانان هەوڵ بۆ بەدیهێنانی دەدەن.

پرەسپێکتیڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان

لە هەنگاوی یەکەمدا، پاش قسەکردن لە سەر مافی ناهاوسانان و دەرکەوتنی ڕێژەیەکی زۆری ناهاوسانان، کە بە کەڵک وەرگرتن لە ئیمکانیاتی خۆیان تێدەکۆشن سەرنجی هەموو جیهان بەرەو لای شێوازی ڕفتار و هەڵسووکەوت لەگەڵ ئەم گرووپە ڕابکێشن، لە زۆرێک لە وڵاتانی جیهان، چ لە سەر ئاستی ئێن جی ئۆکان و چ لە سەر ئاستی ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکانی وەکوو ڕێکخراوە نەتەوە یەکگرتووەکان، بە سەرنجێکی تایبەتەوە لەم بابەتەوە دەڕوانن. ڕێکخراوی نەتەوەکان بە شێوەی تایبەت لە ڕێگەی ئەو بڕیارنامانەی کە هەڵاواردنی بە پێی هۆگریی سێکسی و شوناسی ڕەگەزێتی ئیدانە دەکەن، هەڵوێستی خۆیان ڕوون کردۆتەوە. لە یەکەمین ڕاپۆرتی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە مەڕ مافەکانی کەسانی لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز و تڕەنس لە ساڵی 2011، کۆژرانی تاکەکان لە سەرتاسەری جیهان، توندوتیژی بە هۆی بێزاری، ئەشکەنجە و بە تاوانزانین و هەڵاواردن لە بواری پیشە، تەندروستی و خوێندن و وردەکارییەکانیان بە هۆی شوناسی ڕەگەزێتی یان هۆگریی سێکسیی ڕاستەقینە یان گریمانەیی تاکەکان تاوتوێ کرا. بە پێی ئەم ڕاپۆرتە، هاوڕەگەزخوازدژی و تڕەنستۆقێنی لە سەر ئاستی هەموو ناوچەکانی جیهاندابوونی هەیە. توندوتیژی سەپێنراو بە سەر ئەم گرووپە بە شێوەی تایبەت لە چاو دیکەی تاوانە دەمارگرژیتەوەرەکان، نگریستر بوو. «نموونەکان ڕادەیەکی زۆری توندوتیژی و دڕندایەتی پیشان دەدەن کە تێهەڵدان، ئەشکەنجە، بڕینی ئەندامانی لەش، یەختەکردن و پەلاماری سێکسی لە خۆ دەگرن.[1]»

ڤیتیت مانتارێبهۆرن کە بە تازەیی لە لایەن ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤ وەک کارناسی سەربەخۆی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە کاروباری پشتیوانی لە هەمبەر توندوتیژی و هەڵاواردنی ڕەگەزی و ڕەگەزێتی

---

[1] - UN Human Rights Council, Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity, 2011, UN Human Rights Council: Geneva

دیاری کراوە، لە یەکەم وتاردانی خۆی ڕەخنەی لە یاسا کۆنەکان و شرۆڤەی نائازادیخوازانە لە ئایین و کلیشەسازی گرت.[1]

کۆمیسێری باڵای مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان زەید ڕەعد ئەلحسێن، سەلەف ئەو ناوی پیلای، سکرتێری گشتی پێشووی ڕێکخراوی نەتەوەکان بان کی مۆن و دیکەی بەرپرسانی پلە بەرزی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە چەند ڕاگەیێندراوی گشتی باسیان لە پشتیوانی لە ناهاوسانان کردووە. لە ڕۆژی جیهانی مافەکانی مرۆڤ (10ـی دیسەمبەر)، سکرتێری گشتی یەکەمین وتاردانی خۆی لە کۆی وتاردانە سەرەکییەکانی بواری سیاسەتدانان تەرخان کرد بە بەدیهێنانی یەکسانیی بۆ ناهاوسانان و خوازیاری تاوانسڕینەوە لە هاوڕەگەزخوازی لە سەر ئاستی جیهانیی و دیکەی ئەو ئامادەکارییانە بوو کە کۆمەک بە وەستاندنی تووندوتیژی و هەڵاواردن دەکەن. ناوبراو وتی: «ئێمە وەک پیاوان و ژنانی خاوەن ویژدان، هەڵاواردنی گشتی و هەڵاواردنی تایبەتی بە پێی هۆگریی سێکسی و شووناسی ڕەگەزێتی ڕەت دەکەینەوە. لە شوێنێکدا کە دژایەتییەک لە نێوان ئاراستەی کەلتووری و مافە مرۆییە گشتییەکاندا بوونی هەیە، ئەوە مافە کە دەبێ ڕەچاو بکرێت.» لە ساڵی 2003، کۆمەڵەی گشتی لە ڕێگەی گرێبەستنامەکانی خۆیەوە لە بواری لە سێدارە دانی سەرەڕۆیانە، نایاسایی یان بە کەم یان پەیتا پەیتا خوازیاری سەرنج خستنە سەر کوژرانی کەسەکان بە هۆی شووناسی ڕەگەزیی یان هۆگریی سێکسییان بووە.

لە ساڵی 2011، ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان بڕیارنامەی 19/17ـی پەسند کرد کە یەکەمین بڕیارنامەی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە مەڕ شووناسی ڕەگەزێتی و هۆگریی سێکسی بوو و «نیگەرانی قووڵ»ـی بەرامبەر بە تووندوتیژی و هەڵاواردن لە دژی ئەو کەسانە ڕاگەیاند کە خاوەن شووناسی ڕەگەزێتی و هۆگریی سێکسی بوون. لە دوای بە فەرمی ناساندنی ناهاوسانان، ڕاپۆرتێک لە سەر کۆمیسیۆنی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان بڵاو بووەوە کە حاڵەتەکانی پێشێلکردنی مافەکانی کەسانی ناهاوسان وەکوو تاوان بە هۆی ڕق و بێزاری، بە تاوانزانینی هاوڕەگەزخوازی و هەڵاواردنی تێدا بە دیکۆمێنت کرد. ئەنجامەکانی ئەم ڕاپۆرتە بوو بە بنەمای باسێک کە لە مانگی مارسی ساڵی 2012 لە ئەنجومەن خرایە ڕوو. ئەمە یەکەم جارێک بوو کە ناوەندێکی نێودەوڵەتی ڕێکخراوی نەتەوەکان بە شێوەی فەرمی لە مەڕ ئەم بابەتە قسە بکا و هەر ئەم کارە ئاسانکاری بۆ یەکەمین ڕاپۆرتی فەرمیی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە مەڕ ئەم بابەتە کرد. هەر بەم شێوە، ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان هەموو جۆرەکانی بڕیارنامەی ڕێکخراوی نەتەوەکانی لە بواری مافەکانی مرۆڤ، هۆگریی سێکسی و شووناسی ڕەگەزێتی پەسند کرد کە دواتر دێن.

لە سێپتێمبەری ساڵی 2014، ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤ بڕیارنامەی نوێی (32/27) پەسند کرد کە جارێکی دیکە نیگەرانی خۆی لە پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ دەربڕی و داوای لە کۆمیسێری باڵا کرد بە ئامانجی بە گشتیکردنی شێوازە شیاوەکان بە مەبەستی ڕێگری لە سەر تووندوتیژی و هەڵاواردن، بە کەڵک وەرگرتن

[1] - OHCHR, LGBT Speeches and statementswww.ohchr.org/.../Pages/LGBTSpeechesandstatements.aspx

لە یاسا و ستانداردەکانی مافی مرۆڤ ڕاپۆرتێکی نوێ (A/HRC/19/41) بخاتە ڕوو و لە بیست و نۆیەمین دانیشتنی ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤ پێشکەشی بکات.[1]

یەکەمین بەڵگەی نێودەوڵەتی بە چاوپۆشی لە ڕەگەزی تاکەکان، مافی یەکسانی بە فەرمی ناساند، پێشەکی جارنامەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بوو.

«ئێمەی نەتەوەکانی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە نیازین نەوەکانی داهاتوو لە مەینەتی جەنگێک دەرباز بکەین کە دوو جار لە درێژەی ژیانمان غەمێکی نەوتراوی بۆ مرۆڤایەتی دروست کردووە و بڕوا و ئیمانی خۆمان بۆ مافە بنەڕەتییەکانی مرۆڤ، بۆ کەرامەت و بایەخی مرۆڤ و مافی یەکسانیی پیاوان و ژنان پشت ڕاست دەکەینەوە.»[2]

مادەی C 55 ـیش جەخت دەکاتەوە: «ڕێزی گشتی و ڕەچاوکردنی مافە مرۆییەکان و ئازادییە بنەڕەتییەکانی هەمووان، بە چاوپۆشی لە نەتەوە، ڕەگەز، زمان یان ئایین.»[3]

لە هیچ کام لە یاسا نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤ ڕاشکاوانە مافێک بۆ هۆگریی سێکسی ڕەچاو نەکراوە. بەڵام ئەم پرسە لە هەندێ لە ئامرازە نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤ وەکوو مادەی 2ـی جارنامەی جیهانیی مافەکانی مرۆڤ جەختی لە سەر دەکرێتەوە و بە ڕوونی باس لە ڕزگاربوون لە هەڵاواردن بە هۆی هۆگریی سێکسی دەکات.[4]

«هەر کەسێک بە بێ سەرنج خستنە سەر هەر چەشنە پۆلێنبەندییەکی وەکوو نەتەوە، ڕەنگ، ڕەگەز، زمان، ئایین، ڕوانگەی سیاسی یان ڕا و بۆچوونی دیکە، پێگەی نیشتمانی یان کۆمەڵایەتی، بارودۆخی خاوەندارێتی، لە دایکبوون و هتد، شیاوی سوودمەندبوون لە هەموو ئەو ماف و ئازادییانەیە وا لەم جارنامەدا هاتووە. هەروەها هیچ هەڵاواردنێک بە پێی پێگەی سیاسی، یاسایی، یان نێونەتەوەیی یان وڵات یان نیشتمانێک کە ئەو کەسەی لە خۆ گرتووە، ڕێگەپێدراو نییە تەنانەت ئەگەر ئەم وڵاتە یان نیشتمانە وابەستە، ناسەربەخۆ یان لە ژێر هەر چەشنە سنوداریێتی دەسەڵاتێکی دیکە بێت.»[5]

لە مادەی 2 *ICCPR* باس لە ئامادەکاری هاوشێوە بۆ نەهێشتنی هاڵاواردن دەکات:

«هەر وڵاتێکی ئەندامی ئەم کۆنوانسیۆنە پابەند دەبێ بەوەی کە بە بێ ڕەچاوکردنی ڕەنگ، نەتەوە، ڕەگەز، زمان، ئایین، ڕوانگەی سیاسی یان دیکەی ڕا و بۆچوونەکان، ڕیشەی نیشتمانی یان کۆمەڵایەتی، بارودۆخی

---

[1](United Nations Statement on LGBT discrimination - ohchr.org; www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/LGBT.aspx

[2] - Wellman, C., 2000. Solidarity, the individual and human rights. Human Rights Quarterly, 22(3), pp.639-657.

[3] - United Nations www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text

[4] - The International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. (ICESR)

[5] - http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/

خاوەندارێتی یان لە دایکبوون و هتد مافی ڕوونکراو لەم کۆنوانسیۆنە بۆ هەموو تاکەکان دەستەبەر بکا و ڕێزیان لێ بگرێت.»[1]

لە ساڵی 2014، ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان یەکەمین جارنامەی خۆی پەسند کرد کە مافەکانی ناهاوسانانی بە فەرمی دەناساند و بە دوای ئەودا ڕاپۆرتێکی لە سەر کۆمیسیۆنی ڕێکخراوی نەتەوەکان بڵاو کردەوە کە پێشێلکردنی مافەکانی ناهاوسانان وەکوو تاوانی سەرچاوە گرتوو لە ڕق و بێزاری، بە تاوانزانینی هاوڕەگەزخوازی و هەڵاواردنی بە دیکۆمێنت کردبوو. ئەم مافانە کاتێک زیاتر بە فەرمی ناسران کە کۆمیسیۆنی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان داوای لە هەموو ئەو وڵاتانە کرد کە هێشتا یاساگەلێکیان بۆ پشتیوانی لە مافە بنەڕەتییەکانی ناهاوسانان پەسند نەکرد بوو، بۆ ئەوەی داپەڕێک بنوێنن. هەر بەم شێوە ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان هەموو جۆرەکانی پەیماننامەی لە بواری مافەکانی مرۆڤ، هۆگریی سێکسی و شوناسی ڕەگەزیتی پەسند کرد.[2]

داڕشتەی یاسایی ناهاوسانان

ناهاوسانی: سیستەمە یاساییەکان

هەست و وانە ئایینییەکان زۆر لە یاساکاندا بەدی دەکرێت. بۆ وێنە، زۆرێک لە کلۆنیاڵە سەرەتاییەکانی ئەمریکا سزای تۆندیان بۆ هاوڕەگەزخوازان ڕەچاو دەکرد کە وشەیەکی گشتگیر بوو و جۆرە بەربڵاوەکانی کردەوەی سێکسی لە خۆ دەگرت کە زک و زای لێ نەدەکەوتەوە (هاوشێوەی پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز)، لە دەرەوەی چوارچێوەی هاوسەرگیری بوون (وەکوو پەیوەندیی سێکسی ژن و مێردیی کە بە شێوەی یاسایی هاوسەرگیرییان لەگەڵ یەکتر نەکردبوو) یان پێچەوانەی نەریتبوون (هاوشێوەی تێکەڵبوونی ژن و مێرد لەگەڵ ئافرەتێکی دیکە). ئەم یاسایانە ئەم چەشنە ڕفتارانەیان بە دێرگەلی ئاڵۆز و ناڕوونی وەکوو «گڵاوییەک کە شیاوی باس لێکردن نییە» وەسف دەکرد. لە هەندێ دەڤەری وەکوو کلۆنیاڵی نیۆهیۆن، سزای ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانەی ژنان و پیاوان مەرگ بوو.[3]

ئەو یاسایانەی وا کاریگەرییان لە سەر ناهاوسانان دادەنا لە وڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی دیکە جیاواز بوو: لە بە فەرمی ناساندنی یاسایی بۆ هاوسەرگیری لەگەڵ هاوڕەگەز یان جۆرەکانی دیکەی پێکەوە ژیان هەتا دەگاتە سزای مەرگ بۆ ڕفتاری سێکسی / ڕۆمانسی لەگەڵ هاوڕەگەز. زۆرێک لە یاسا دژەناهاوسانییەکان یەک یان چەند دانە لەم تایبەتمەندییانە لە خۆ دەگرن: زمانێکی ناڕوون یان یاساگەلێک کە ئاشکرایانە نێربازان بایکۆت دەکەن، دیاریکردنی سزای نەختی بۆ ڕفتاری سێکسیی ڕێککەوتووانە لەگەڵ هاوڕەگەز، زیندان یان سزای

---

[1] - International Covenant on Civil and Political Rights http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx

[2] - A/HRC/RES/32/2 S) - A/HRC/RES/17/19 and A/HRC/RES/27/32

[3] - Katz, J. N. (1976). Gay American history: Lesbians and gay men in the USA. New York: Thomas Y. Crowell Company

مەرگ؛ یاسای ئاشکرای دژی لزباین و دیاریکردنی تەمەنی سەرتر بۆ پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ هاوڕەگەز بە شێوەی ڕێککەوتووانە.

ئەو وڵاتانەی کە لە دژی ناهاوسانان یاسای توند بە کار دەبەن وەکوو وڵاتی عەرەبستانی سعوودی لە هەمان کاتدا شایەتحاڵی گەشەی پانتای گەیەکان لە سەر هەموو ئاستەکانی کۆمەڵگان. لە جێیەکدا کە یاسا کەمتر سەختگیرە، بەرپرسان ڕیگەی دیکە بۆ سەرکوتکردن دەدۆزنەوە. لە وڵاتانی عەممان و ئۆردن هێرش کرایە چەند پاتۆقی کەسانی گەی یان بە هۆکاری بێبنەمای وەکوو خواردنەوەی نایاسایی کحۆل داخراون. تەنانەت لە شوێنێکدا کە هاوڕەگەزخوازی یاساییە (وەکوو وڵاتی تورکیە) ڕەخنەی فەرمی دەتوانێ زۆربوونی هەبێت. عالییە کواف، وەزیری پێشووی کاروباری ژنان، ناهاوسانی بە «نەخۆشی» ناوزەد کرد؛ هەروەها نەعیم ساهین، وەزیری ناوخۆ، (هاوڕەگەزخوازی لەگەڵ ئایینی زەردەشتی و خواردنی گۆشتی بەراز) بە نموونەیەک لە «بێڕێزی، بێئەخلاقی و بارودۆخێکی نامرۆڤانە» وەسف کرد.

شرۆڤەی سزا یاساییەکان لە سەرتاسەری جیهان ئەوە پیشان دەدا کە چۆن لە هەندێ لە وڵاتاندا یاسا وەک ئامرازی وەحشت و تۆقاندن لە دژی ناهاوسانان بە کار دەبرێت.

کیشوەری ئەمریکا و ئەورووپای ڕۆژاڤایی

لە مانگی مارسی ساڵی 2017، بیست و دوو وڵات کە زیاتر کەوتبوونە کیشوەری ئەمریکا و ئەورووپای ڕۆژاڤایی (ئەرژەنتین، بەلژیکا، برازیل، کەنەدا، کلۆمبیا، دانیمارک، فینلەندا، فەرەنسە، ئیسلەند، لۆکزامبۆرگ، هۆلەندا، نەرویج، پەرتوگال، ئیسپانیا، سوویید، بەریتانیا، ئەمریکا و ئۆرۆگۆا) هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازانیان بە فەرمی ناساندووە و ئەگەر نە هەموو مافەکان، بەڵام ڕێز بۆ زۆربەی مافە مرۆییەکانی شارۆمەندانی ناهاوسان دادەنن.[1]

ئەفریقا

ئەگەرچی هاوڕەگەزخوازی لە سەرتاسەری ئەفریقادا بوونی هەبووە. بە گوێرەی ڕاپۆرتەکانی ئەنجومەنی نێونەتەوەیی گەی و لزباین (ILGA) لە ساڵی 2015[2]، 34 وڵات لە کۆی 55 وڵاتێک کە لە لایەن ڕێکخراوی نەتەوەکان یان یەکێتی ئەفریقا یان هەر دووکیان بە فەرمی دەناسرێن، هاوڕەگەزخوازییان قەدەغە کردووە.

[1] **PEW Research Center. Gay Marriage around the World. http://www.pewforum.org/2017/08/08/gay-marriagearound-the-world-2013/ Accessed: October 1st, 2017. -**

[2] **- Anthony Appiah and Henry Louis Gates, Encyclopaedias of Africa, Volume 2 OUP, USA, 2010**

ILGA ڕاپۆرتی داوە کە لە ئاگۆستی ساڵی 2016، 72 وڵات لە دژی کردەوەی ناهاوسانی خاوەن یاسای سزا بوون[1] و زۆربەی ئەم وڵاتانە دەکەونە کیشوەری ئەفریقا یان ئاسیا.[2]

لە یاساکانی وڵاتی کامێرۆن بۆ ڕفتاری هاوڕەگەزخوازی ماوەی پێنج ساڵ زیندان ڕەچاو کراوە. دۆسییەی دڵتەزێنی کۆرنیلۆس فۆندا وێنەیەکە لەم سزا بێبەزەییانە. کۆرنیلۆس فۆندا لە لایەن کۆمەڵێکەوە گیرا و بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی برایە ئیدارەی پۆلیس. ناوبراو بە بێتاوان ناسرا و نەیتوانی بارمتەی دیاریکراو دابین بکا و لە ساڵی 2013، بە تاوانی پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ گەنجێکی تەمەن 19 ساڵە بۆ نۆ ساڵ زیندان حوکم درا. ئەگەرچی بە شێوەی باو ئەوپەڕی حوکم بۆ پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز لە وڵاتی کامێرۆن 5 ساڵە، ئەم سزایانە بۆ پەیوەندیی لەگەڵ کەسێک کە 16 بۆ 21 ساڵانە، دو قات دەبێتەوە.[3] لە کۆی 76 وڵاتێک کە هاوڕەگەزخوازی تێدا نایاساییە، ڕێژەی ئەو کەسانەی کە بە هۆی گەیبوون دەخرێنە بەندیخانە، زۆرە.

جیهانی ئیسلام

لە کۆی وڵاتانی عەرەبی، سزای کردەوەی هاوڕەگەزخوازی لە وڵاتانی ئەلجەزیرە، بەحرەین، کوێت، لوبنان، لیبیا، مەراکیش، عومان، قەتەر، سۆمالی، تووس و سووریا زیندانە. ئەم سزایە لە بەحرەین هەتا دە ساڵە.[4] لەو وڵاتانەی کە یاسایەکی دیاریکراویان بۆ هاوڕەگەزخوازی نییە، لەوانەیە کەسانی ناهاوسان بەردەوام لە لایەن یاساوە ڕاو بنرێن. بۆ وێنە لە وڵاتی میسر، پشت بە یاسای کۆن لە دژی «گەندەڵی ئەخلاقی» دەبەسترێت. یاسای میسر ڕاشکاوانە هاوڕەگەزخوازی بە تاوان نازانێ؛ بەڵام زۆر ئامادەکارییە لە خۆ دەگرێ کە وەها ڕفتارێک وەک تاوان پیشان دەدات.[5]

لە ئاستێکی تۆقێنەتری دیکەدا، هاوڕەگەزخوازی دەتوانێ یەکسان لەگەڵ مەرگ بێت. لە وڵاتانی عەرەبستانی سعوودی، سوودان، یەمەن و مۆریتانی، هاوڕەگەزخوازی سزای مەرگی بە دواوەیە؛ ئەگەرچی وێدەچێ هیچ حاڵەتێکی لە سێدارە دان لانیکەم لە ماوەی یەک دەیەی ڕابردوو بۆ ئەم بابەتە ڕانەگەیێندراوە. چوارەدە وڵات بە حەشیمەتی زۆرینە موسڵمان، یاساگەلێک لە خۆ دەگرن کە سزای مەرگ بۆ ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە ڕەچاو دەکەن یان وەها لە سێدارەدانێک بە ڕێگە پێدراو دەزانن.[6] لە ئێرانی ئەوڕۆیی، هاوڕەگەزخوازی تاوانێکە کە سزای مەرگی لێ دەکەوێتەوە. ئەگەری ئەوە لە ئارادایە کە ئێران یەکێک لەو چەند وڵاتە بێ کە

---

[1] - **State Sponsored Homophobia 2016: A world survey of sexual orientation laws: criminalisation, protection and recognition" (PDF). International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association. 17 May 2016. Retrieved 19 May 2016.**

[2] - **See http://www.like2do.com/learn?s=LGBT_rights_by_country_or_territory**

[3] - **See Goaty's News UK, Cameroon police arrest man seized by anti-gay mob. Date: November 21st, 2012. Accessed: October 1st, 2017.**

[4] - **Whitakar, Brian. Everything you need to know about being gay in Muslim countries. 2016 https://www.theguardian.com/world/2016/jun/21/gay-lgbt-muslim-countries-middle-east**

[5] - **Mohamed, M.S., 2015. *Sexuality, Development and Non-conforming Desire in the Arab World: The Case of Lebanon and Egypt* (No. IDS Evidence Report; 158). IDS.**

[6] - ***2017 edition, State-Sponsored Homophobia report from ILGA, the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association***

شارۆمەندانی خۆی بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی لە سێدارە دەدات. لە کاتی شۆڕشی 1357 هەتاوییەوە (1979 زایینی) لە ئێران، دەوڵەتی ئێران پتر لە 4 هەزار کەسی بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی لە سێدارە داوە.[1] هەڵبەت دەوڵەتی ئێران ئەم ڕێژەی 4 هەزار لە سێدارە دانەی پشتڕاست نەکردووەتەوە و زانیاری سەبارەت بە ڕێژەی وردی ئەو ناهاوسانانەی کە لە سێدارە دراون، کارێکی هەر وا ئاسان نییە؛ بەڵام ڕەنگە بارودۆخەکە لە ئێراندا ڕووی لە گۆڕان بێ و لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا ڕێژەی کەسانی لە سێدارەدراو دابەزیوە و پۆلیس ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە بە هەند وەرناگرێ و بە نەرمی نوێنی هەڵسووکەوتیان لەگەڵ دەکات. ڕەنگ بێ ئەم گۆڕانی ئاراستەیە بە هۆی زەختی نێودەوڵەتی و ڕووماڵی ڕاگەیاندنەکانی ئەم بابەتە بێت.

لە سەر ئاستی جیهان، سەدان کەس بە هۆی ئەوەی وەک پێشێلکردنی یاساکان سەیری دەکرێ یان لە زیندانن یان چاوەڕێی دادگاییین. لە ئێستادا، ئەم وڵاتانە گەورەترین پێشێلکارانی مافە مرۆییەکانی ناهاوسانانن:

- میسر: خاوەنی یەکێک لە گەورەترین بەندیخانەکانی پیاوانی گەیە. بە گوێرەی دواین مەزەندەکان، نزیکەی 500 ناهاوسان لە ساڵی 2013ـەوە خراونەتە زیندان.[2]
- عەرەبستانی سعوودی: بە پێی دوا ڕاپۆرتەکان لە ماوەی ساڵێک، پۆلیسی ئایینی کۆی 260 کەسی قۆڵبەست و دادگایی کردووە.
- مەراکیش: هەموو ساڵێک داکۆکیکارانی مافەکانی ناهاوسانان قسە لە سەر دەیان دادگایی بە بابەتی پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز دەکەن کە بە دەگمەن لە ڕاگەیاندنەکاندا ڕەنگدانەوەی دەبێت.
- نەیجەریا: ڕاپۆرت لە سەر ڕێژەیەکی زۆری گرتن هەیە؛ بەڵام ڕاگەیاندنەکانی نەیجەریا بە دەگمەن بە دواداچوون بۆ ئەم ڕاپۆرت و دادگاییە دواییەکان دەکەن.

بە گشتی، سزاکان دەتوانن هەتا نۆ ساڵ بخایێنن. تەنانەت ئەگەر ئەم یاسا دژوارانە سەد لە سەد جێبەجێ نەبێت، هەمیشە پیشاندەری سەرکۆنەی کۆمەڵایەتی ناهاوسانانن و لە پاڵ حەڕەشەی بیرمەندانی ئایینی، پەرەیان بە هەڵاواردنی ڕۆژانەی دژ بەم کەسانە داوە و شەرعییەت و ڕەوای پێ دەدەن. ئەم بابەتە لە هەمان کاتدا ڕێگە بە تونداژۆکان دەدا کە پاکانە بۆ کاردانەوەی قێزەونی خۆیان بکەن و خۆیان بە حەقدار بزانن. چەند ساڵ بەر لەوەی داعش پیاوانی گەی لە هەورەبانی باڵاخانەکانەوە بخاتە خوارەوە، گرووپەکانی دیکە لە وڵاتی عێراق هێرشیان دەکردە سەر پیاوانی «ناپیاو» و هەندێ جار هێورانە بە دەرزی چەسپیان دەکردە کۆمیانەوە و دەیانکوشتن.

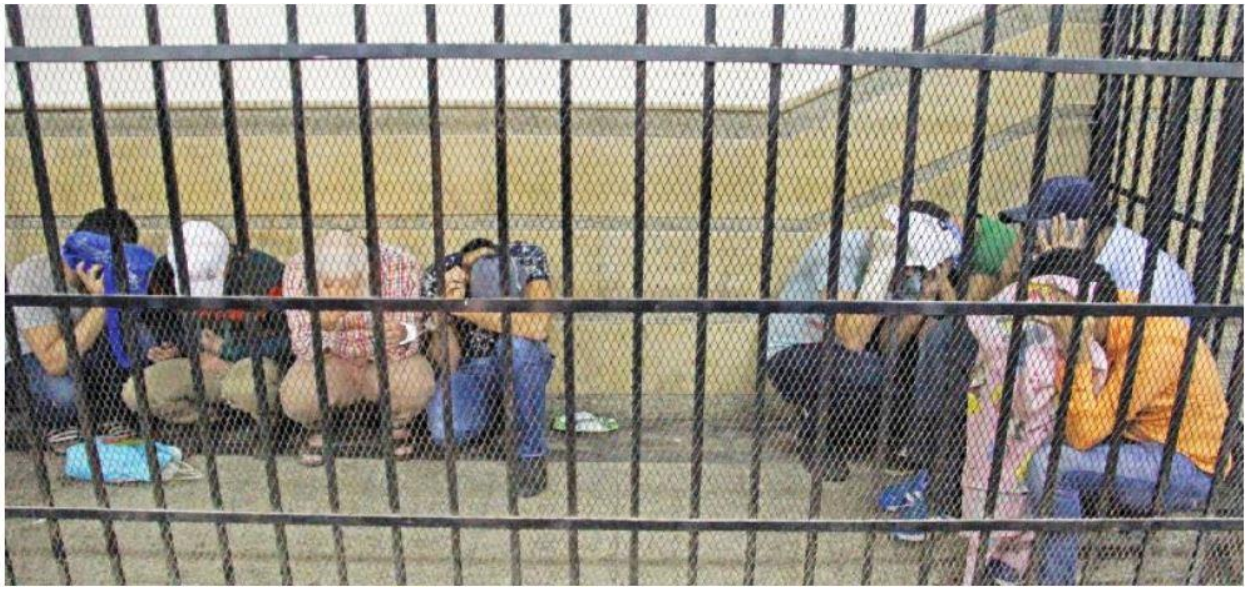
ئەم یاسایانە کاریگەرییەکی کارەساتباریان لە سەر ژیانی ئەو کەسانە داناوە کە ئەوەندە بێبەخت بوون کە قۆڵبەست دەکران. سەرەڕای ئەمە و بە پێچەوانەی هێرشی جار نە جار، بە گشتی بەرپرسانی ئەم وڵاتانە بە شێوەی چالاکانە بۆ دۆزینەوەی کەسانی گەی و قۆڵبەست کردنیان هەوڵ نادەن. هۆکارێک بۆ ڕێژەی کەمی ئەم بە دواداچوونە یاساییانە، ئەم ئەفسانە فەرمییەیە کە ئیدعا دەکا لە وڵاتانی موسڵمان ڕێژەی زۆری هاوڕەگەزخواز بوونی نییە. لە بنەڕەتدا هاوڕەگەزخوازی وەک دیاردەیەکی ڕۆژاوایی سەیر دەکرێ کە

---

[1] - **(Vexen Crabtree (3 January 2014). "The Battle between Monotheism and Homosexuality: Religious Prejudice**
Versus Equality: Islam". Retrieved 8 December 2014.

[2] - **See https://76crimes.com/12-in-prison-for-being-gay-13-more-awaiting-trial/. Accessed November 9, 2017**

هەڵبەت ڕێژەی زۆری قۆڵبەست کردنەکان ئەوە دەخاتە ژێر پرسیار. هەندێ لە ستەمکارترین حکومەتەکانی عەرەب وەکوو عێراقی سەردەمی دەسەڵاتداری سەدام حسێن و سوریای ژێر دەسەڵاتی بەشار ئەسەدیش هۆگرییەکی ئەوتۆیان بۆ هێرش کردنە سەر کەسانی گەی پیشان نەدەدا؛ ڕەنگە لەبەر ئەوە بێ کە گیرۆدەی پرسی دیکە بوون.[1]

تۆمەتبارانی میسری لە قەفەزی دادگا لە ماوەی دادگایی ساڵی 2014 (وێنە لە *DT News*)

بڕیارە یاساییەکانی ناهاوسانان

تەنیا نەفامییەکی ئەنقەستانە دەتوانێ ئەم ڕاستییە دابپۆشێ کە پەیوەندیی سێکسی، "پەیوەندییەکی گرنگ و هەستیارە لە هەبوونی مرۆڤ و لە چەقی ژیانی بنەماڵەیی، خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی و گەشەی کەسایەتی مرۆڤ"دایە[2]. ئەم ڕاستییە کە تاکەکان بە شێوەیەکی دیاریکراو خۆیان بە پەیوەندیی سێکسیی نزیک لەگەڵ دیتران پێناسە دەکەن، ئەوە دەردەخات کە ڕێگەی «شیاو»ـی زۆر بۆ وەها پەیوەندییەک ڕەنگە بوونی هەبێ و زۆرتر دەوڵەمەندیی پەیوەندییەک سەرچاوە لە ئازادیی تاک بۆ هەڵبژاردنی فۆرم و چییەتی ئەو پەیوەندییە تەواو تاکەکەسیانە دەگرێت. لە هەلومەرجیی جۆراوجۆردا، بە قبوولکردنی ئەو ڕاستییە کە کەسی جۆراوجۆر هەڵبژاردنی جۆراوجۆری هەیە، دەستەبەرکردنی ئەو ئازادییە لە هەڵبژاردن زەرووری دەنوێنێت.[3]

کۆنوانسیۆنی ڕێگری لە ئەشکەنجەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان زەبر و زەنگ، ئازاردان و ڕەنجی جەستەیی و دەروونی کە لە ڕێگەی جیا جیای وەکوو هەڵاواردن لە لایەن بەرپرسانی دەوڵەتی یان تاکەکەسی، کە لە پوتانسییەلێکی فەرمی یان بە ڕەزامەندیی ئەو دەسەپێنرێت بایکۆت دەکات (لێبووردنی نێودەوڵەتی،

---

[1] - Everything you need to know about being gay in Muslim ... www.theguardian.com › World › LGBT rights.

[2] - Paris Adult Theatre I v. Slaton, 413 U. S. 49, 413 U. S. 63 (1973); see also Carey v. Population Services International, 431 U. S. 678, 431 U. S. 685 (1977).

[3] - Grey, T.C., 1997. Bowers v. Hardwick Diminished. U. Colo. L. Rev., 68, p.373.

2001). زۆربەی ئەو تووندوتیژییەی کە دژ بە ناهاوسانان لە سەرتاسەری دنیادا ئەنجام دەدرێ، بە پێی ئەو کۆنواسیۆنە قەدەغەیە. ئەو ڕفتارە خراپ و بەدانەی کە لێبوردنی نێودەوڵەتی بە دیکۆمێنتی کردووە (2001) هەر دوو کۆنوانسیۆنی *ICCPR* و *ICESCR* پێشێل دەکەن. وەک لە بەشی پێشوودا وترا، یاساکانی دژ بە پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز مافی هەرێمی تایبەتی کە کۆنوانسیۆنی ئەوروپایی مافەکانی مرۆڤ دەستەبەری دەکەن، بە هەند وەرناگرن.[1]

لە کۆتاییەکانی سەدەی بیستەم و سەرەتاکانی سەدەی بیست و یەکەم، زیاتر سەرنج خرایە سەر پرسەکانی پەیوەست بە هاوڕەگەزخوازی لە ئەمریکا. سەرنج خستنە سەر هاوسەرگیریی هاوڕەگەزان لە ماوەی دەیەکانی ڕابردوودا وشیاری پتر سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی، گۆڕینی ڕوانگەی سەبارەت بە هۆگریی سێکسی و هەڵکشانی ڕێژەی ناهاوسانان و ڕێکخراوەکانی مافەکانی مرۆڤی لێ کەوتەوە کە دادگاکانیان قۆستەوە بۆ ئەوەی بە شێوەی یاسایی، مافە کۆمەڵایەتی و مەدەنییەکانی ناهاوسانان ببوژێننەوە. ئەوڕۆکە لە ئەمریکای هاوچەرخ، ڕوانگەی زۆرێک لە ئەمریکییەکان بۆ هاوڕەگەزخوازی بە هۆی چەندین دەیە کاری بێبڕانەوەی مرۆڤدۆستان، فیمینیست و ڕێکخراوەکان گۆڕانی بە خۆوە بینیوە.[2] ئەم گۆڕانکارییە بێژومارانە ژیانی بۆ هاوڕەگەزخوازان ئاسان کردووە. بڕیاری یاسایی گرنگی گشتیش گیراوە کە وەک جۆرێک سەرکەوتنی مێژوویی بۆ مافی ناهاوسانان هەژمار دەکرێت.

دۆسییەی Dudgeon v. The United Kingdom (1981) دۆسییەیەک لە دادگای مافەکانی مرۆڤی ئەورووپا بوو کە ڕایگەیاند بەشی 11ـی یاسای هەموارکردنەوەی یاسای سزا لە ساڵی 1885، کە ئاکاری هاوڕەگەزخوازانەی پیاوانە لە ئینگلتەرا، ڤێڵز و ئیرلەندی باکووریی بە تاوان دەزانی، کۆنوانسیۆنی مافەکانی مرۆڤی ئەورووپایی پێشێل دەکرد.[3] ئەم دۆسییە لەم ڕووەوە گرنگ بوو کە یەکەمین دۆسییەی سەرکەوتووی بەر لە ECtHR و دەستپێکێک بۆ دۆسییەیەکی دیکە بوو بە ناوی Norris v. Ireland،[4] کە سیاسەتمەداری ئیرلەندی بە ناوی ماری ڕابینسۆن، سەرۆک کۆماری پێشووی ئیرلەند و کۆمیسێری باڵای مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە ساڵی 1997 هەتا 2002 بە دواداچوونیان بۆ کرد. ئەم دۆسییە بە کارهێنانی بەردەوامی هەمان یاساکانی ساڵی 1885ـی لە کۆماری ئیرلەندی بە چالنج کێشا و خوازیاری یاسایەکی دیکە بوو کە لە کۆتاییدا بووە هۆی ئەوەی ئەنجومەنی ئەورووپا ڕایبگەیێنێ هیچ کام لە وڵاتانی ئەندامی ئەم یەکێتییە نابێ ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانەی ژنان یان پیاوان وەک تاوان سەیر بکەن. لە ڕێکەوتی 22ـی ئاکتەوبەری ساڵی 1981، دادگا لەگەڵ کۆمیسیۆن ڕێک کەوت کە بە تاوانزانینی ئاکاری هاوڕەگەزخوازانەی نێوان کەسانی گەورە ساڵ کە بەم ڕفتارە ڕازیین، لە لایەن ئیرلەندی باکووریی پێشێلکردنی مادەی 8ـی کۆنوانسیۆنی مافەکانی مرۆڤی ئەورووپایە کە دەڵێ: «هەمووان خاوەن مافی ڕێز گرتن لە هەرێمی تایبەتی و ژیانی خێزانی، ماڵ و پەیوەستەکانین.» بە پێی ئەم بڕیارە، لە مانگی ئاکتەوبەری ساڵی 1982 لە باکووری

---

[1] - Handbook on European non-discrimination law, European Union Fundamental Rights Agency / Council of Europe, 2010.

[2] - David Halperin, How to Do the History of Homosexuality (2002)

[3] - Lennox, C. and Waites, M., 2013. Human rights, sexual orientation and gender identity in the Commonwealth: From history and law to developing activism and transnational dialogues (pp. 1-59). Human Rights Consortium, Institute of Commonwealth Studies.

[4] - Kiely, Niall (23 April 1983). "Norris to go to rights court in Strasbourg". The Irish Times. p. 8.

ئیرلەند تاوانسڕینەوە لە پەیوەندیی پیاوانی هاوڕەگەزخواز کرا. پەیوەندیی هاوڕەگەزخوازانەی ژنان هەرگیز لە هیچ شوێنێکی ئینگلتەرا تاوان نەبوو. هەر بەم شێوە لە دۆسییەی Modinos v. Cyprus (1993) یاسای هاوشێوە بە سەرپێچی هاتە هەژمار.

لە ویلایەتە یەکگرتووەکان، Bowers v. Hardwick و Lawrence V Texas دوو د aneلە بڕیارە گرنگەکانی دادگای باڵا لە بواری یەکسانبوون لەگەڵ یاسا بنەڕەتییەکان، ئازادیی ڕفتاری سێکسی و هاوڕەگەزخوازی بوون.[1]

Bowers بڕیاری دادگای باڵای ئەمریکا بوو کە پشتیوانی لە یەکسانسازی یاسای نێربازان لە ویلایەتی جۆرجیا بوو. بە گوێرەی ئەم یاسایە، سێکسیی ڕێککەوتنانەی کۆمی و دەمی لە شوێنی تایبەتی نێوان دوو کەسی گەورە سااڵ بە مەرجێک کە هاوڕەگەزخواز بن، تاوان بوو. ئەفسەری تۆریک لە کاتێکدا کە کاغەزی فەرمانی بە دەستەوە بوو چوو بۆ ئاپارتمانی هاردویک. هاردویک کە بە ئاشکرا گەی بوو، میوانێکی شەوخەوی بوو کە لە سەر مۆبڵەکە ڕاکشا بوو. پاش کەمێک سووڕانەوە لە ناو ئاپارتمان، تۆریک درگای نیوە کراوەی ژووری خەوی هاردویکی بینی؛ چووە ژوورەوە و بینی کە تێیدا هاردویک و دۆستە پیاوەکەی خەریکی سێکسیی دەمین، لە کاتێکدا کە هەر دووکیان لە سەر ئەم سێکسە ڕێک کەوتبوون. هەر دووکیان بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی قۆڵبەست کران کە بە پێی یاسای جۆرجیا سێکسیی دەمی و کۆمی نێوان کەسانی هاوڕەگەز و دیترڕەگەزی لە خۆ دەگرت.[2] بەشێک لەم یاسایە لە ژێرەوە هاتووە:

ئ) کاتێک کەسێک هەر چەشنە کردەوەیەکی سێکسی کە بریتییە لە ئەندامە سێکسییەکانی کەسەکە واتە دەم یان کۆمی ئەویتری (هاوڕەگەز) ئەنجام بدا یان ببێتە بەرکاری ئەم کردەوە، ئەوە تاوانی هاوڕەگەزخوازی لێ وەشاوەتەوە.[3]

ب) کەسێک کە تاوانی نێربازی لێ وەشاوەتەوە، بۆ لانیکەم ساڵێک و لانی زۆری 20 ساڵ زیندان سزا دەدرێت.[4]

بەڵام یاسا هیچ جیاوازییەکی لە نێوان ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە و دیترڕەگەزخوازانە دانەنا. هاردویک بە پێی یاسای بنەڕەتی لە دادگای باڵا ئەم یاسایەی بە چالنج کێشا.

لە بڕیارێکدا کە ئێستا بە تەواوەتی بە هەڵە دادەنرێ، دادگا ڕایگەیاند کە یاسای بنەڕەتی مافێکی بنەڕەتی بۆ هاوڕەگەزخوازانێک کە نێربازی دەکەن، ڕەچاو ناکات. ڕوودانی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە لە خەڵوەتی ماڵەوە هیچ کاریگەرییەکی لە سەر ئەنجامەکە نییە. ڕفتاری نایاسایی هەرگیز تەنانەت کاتێک کە لە ماڵەوە

---

[1] - Franke, Katherine M. "The domesticated liberty of Lawrence v. Texas." Colum. L. Rev. 104 (2004): 1399.

[2] - Goldstein, Anne B. "History, homosexuality, and political values: Searching for the hidden determinants of Bowers v. Hardwick." Yale Lj 97 (1987): 1073

[3] - Goldstein, Anne B. "History, homosexuality, and political values: Searching for the hidden determinants of Bowers v. Hardwick." Yale Lj 97 (1987): 1073.

[4] - Goldstein, Anne B. "History, homosexuality, and political values: Searching for the hidden determinants of Bowers v. Hardwick." Yale Lj 97 (1987): 1073.

ڕوو دەدات، پارێزراوی ناهێنێت. دادگا وتی هیچ پەیوەندییەک لە نێوان بنەماڵە، هاوسەرگیری یان زک و زا لە لایەک و چالاکیی هاوڕەگەزخوازانە لە لایەکی تر بوونی نییە.[1]

چاکایەتی دۆسییەی **Bowers** لە دەربڕینێکی بەهێز و بۆچوونی دژبەردایە کە وەک سەرچاوە بە کارییان دەبات. بەرهەڵستکاران لەو بڕوایەدا بوون کە ئازادی لە هەمبەر دەستێوەردانی بێجێی دەوڵەت لە شوێنی ژیان یان پانتا تایبەتەکانی دیکە پشتیوانی لە تاک دەکات. پانتاکانی دیکە لە ژیانی ئێمەدا، لە دەرەوەی ماڵەوەن کە دەسەڵات نابێ لەو شوێنانەدا بوونێکی تۆخی هەبێت. سەربەخۆیی تاک بریتییە لە ئازادی ئەندێشە، بیر و باوەڕ و هەندێ ڕفتاری دۆستانە. ئەم مژارە "پەیوەست دەکرێتەوە بە یەکێک لە گشتگیرترین یاسا و مافە تایبەتەکان کە زیاترین بایەخیان لای مرۆڤی شارستانیی هەیە" و ئەم مافە هەمان "مافی سەربەستی"یە. ئەم ڕاستییە کە تاکەکان بە شێوە دیاریکراو خۆیان بە پەیوەندیی سێکسیی نزیک لەگەڵ دیتران پێناسە دەکەن پیشان دەدا کە بۆ وەها پەیوەندییگەلێک ڕێگەی «دروست»ـی زۆر لە گۆڕا هەیە و زیاتر دەوڵەمەندبوون لە پەیوەندییەک لە ئازادی تاک بۆ هەڵبژاردنی بێچم و شووناسی ئەم پەیوەندییە زۆر تایبەتییە سەرچاوە دەگرێت. پاڤێڵ پاش خانەنشینی لە دادگای باڵا لە دیمانەیەکدا لە ساڵی 1990 وتی ئەگەری ئەوە هەیە کە لە دەنگدان بۆ مانەوەی یاسای نێربازی تووشی هەڵە بوو بێت.[2] هەتا ساڵی 1961 هەر هەموو پەنجا ویلایەتەکەی ئەمریکا هاوڕەگەزخوازییان قەدەغە کردبوو و بیست و چوار ویلایەت و ناوچەی کلۆمبیا لە ساڵی 1986 وایان کرد.

سەرەڕای ئەمە، لە ماوەی هەوت ساڵ هەموو شتێک بە هۆی دۆسییەی Lawrence V Texas گۆڕانی بە سەردا هات. ئەو ڕاستییانەی کە بووە هۆی دروستبوونی دۆسییەی Lawrence V Texas بە شێوەیەکی زۆر سەرسامهێنەرانە هاوشێوەی دۆسییەی Bowers بوون. پۆلیسی هیۆستۆن لە دژی هێرشی چەکدارانە لە ملکێکی تایبەتی چووە ناو ئاپارتمانی لاڤرێنسی سکالانووس و ئەوی لەگەڵ پیاوێکی گەورە ساڵی دیکە بە ناوی گارنێر سکالانووس بینی کە خەریکی سێکس کردن (بە شێوەی ڕێککەوتنانە و لە شوێنێکی نهێنی و تایبەتی). هەر دوو پیاوەکە بە تاوانی نێربازی گیران، هەر هەمان شەو خرانە بەندیخانەوە، بڕی 200 دۆلار سزا دران و بە تاوانی پەیوەندیی سێکسیی لادەرانە کە پێشێلکەری یاسای تێگساس بوو، سزا دران. ئەم یاسایە پەیوەندیی سێکسیی نزیکی دوو کەسی هاوڕەگەزی بە ڕێگە پێدراو نەدەزانی. ئەم دۆسییە لە دادگای باڵا داوای پێداچوونەوەی بۆ کرا.[3]

لە جوولەیەکی گۆڵمەزییدا، دادگای باڵا ڕایگەیاند کە پیاوانی گەی و لزباین «خاوەن مافی ڕێز گرتن لە ژیانی تایبەتین. دەسەڵات بۆی نییە هەبوونی ئەوان بە کەمتر بزانێ یان لە ڕێگەی بە تاوانزانینی ژیانی سێکسیی تایبەتیان چارەنووسیان کۆنترۆڵ بکات. ئەم ئازادییە پاڵپشتیکراو لە لایەن یاسای بنەڕەتییە مافی هەڵبژاردنی

---

[1] - Franke, Katherine M. "The domesticated liberty of Lawrence v. Texas." Colum. L. Rev. 104 (2004): 1399.

[2] - See http://www.nytimes.com/1986/07/01/us/high-court-5-4-says-states-have-right-outlaw-privatehomosexual-acts-division.html?pagewanted=all. Accessed November 9th, 2017

[3] - Epstein, L., Martin, A.D., Quinn, K.M. and Segal, J.A., 2007. Ideological drift among Supreme Court justices: Who, when, and how important. Nw. UL Rev., 101, p.1483.

بە کەسانی هاوڕەگەزخواز دەدا کە لە چوارچێوەی ماڵەکانی خۆیان و ژیانی تایبەتی خۆیان پەیوەندییەکانیان دەستنیشان بکەن و سەربەستانە ڕێز و کەرامەتی خۆیان بپارێزن.»[1]

دادگا تەواو ئاگادار بوو کە بە پێچەوانەی دۆسییەی Bowers ئیش دەکات. دادگای ئەروپایی مافەکانی مرۆڤ لۆژیکی دۆسییەی Bowers ڕەت کردبووەوە و وڵاتانی دیکە بە مەبەستی پشتڕاست کردنەوەی مافی گەورە ساڵە هاوڕەگەزخوازەکان بۆ هەبوونی ڕفتارێکی دۆستانەی ڕێککەوتنانە داپەڕی هاوئاهەنگی هاویشتبوو.

تا ڕادەیەک هەموو یاساکان بە پێی چەمکە ئەخلاقتەوەرەکانن؛ بەڵام تەنانەت بە ڕەچاوکردنی ئەم مژارە، دۆسییەی Lawrence و داپەڕ لە دژی دۆسیەی Bowers بڕیارێکی یاسایی سەرسامهێنەر بوو. ئەم مافە نوێیە بەتایبەت بۆ ئایینە ڕێکخراوەکان و پێنج ئایینی سەرەکیی جیهان کە هەمیشە هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازانیان بە هەڵە دادەنا، زۆر خراپ بوو. هەتا ئەو کاتەی کە نێربازی بە تاوان دەهاتە هەژمار، ڕێکخراوە ئایینییەکان بۆیان بوو ئەم کەسانە دانەمەزرێنن.

لە هەنگاوێکی دیکەدا بۆ پەسندکردنی مافی هاوڕەگەزخوازان، بڕیاری دادگای باڵا لە مەڕ دۆسییەیەکی دیکە بە ناوی Obergefell v. Hodges، پرسی سەرەکیی مافە مەدەنییەکان لە سەرەتاکانی سەدەی بیست و یەکەمی چارەسەر کرد. لە بڕیارێکی 5 لە سەر چوار، دادگا ڕایگەیاند کە مافی بنیاتی هاوسەرگیری بۆ هاوژینە هاوڕەگەزەکانیش لە بڕگەی پەیوەست بە تەدارکاتی یاسایی و هەمیش لە بڕگەی پشتیوانیی یەکسان لەگەڵ چاکسازیی چواردەهەمی یاسای بنەڕەتی ئەمریکا دەستەبەر دەبێت.

دادگا ئاماژەی بە چوار هۆکاری دیاریکراوی بۆ پێدانی مافی بنیاتی هاوسەرگیری بۆ کاپڵە هاوڕەگەزخوازەکان کرد:

- مافی هاوسەرگیری جۆرێک ئازادی بنیاتییە؛ چوونکە جەوهەری سەربەخۆیی تاکایەتییە. ئەم مافە پشتیوانی لە دۆستانەترین پەیوەندیی نێوان دوو کەس دەکات.
- لە ڕێگەی فەرمیبوونی یاسایی، هاوسەرگیری دەتوانێ لە بواری بیناکردنی خانوبەرە و پەروەردەکردنی منداڵان پاڵپشتی لە بنەماڵەکان و منداڵان بکات؛ چوونکە هاوسەرگیری بە شێوەی مێژوویی وەک بەردی بناغەی دیسیپلینی کۆمەڵایەتی زانراوە.
- دادگا ڕوونی کردەوە بەو پێیەی کە هیچ جیاوازییەک لە نێوان پەیوەندیی دوو ڕەگەزی بەرامبەر و پەیوەندیی نێوان دوو هاوڕەگەز بە پێی ئەم یاسایانە بوونی نییە، بێبەشکردنی کاپڵە هاوڕەگەزەکان لە مافی هاوسەرگیری دژی بڕگەی تەدارکانی یاسایی چاکسازیی چواردەهەمە.
- دادگا هەروەها ڕایگەیاند کە ڕێگری لە هاوسەرگیریی هاوڕەگەزان دەبێتە هۆی دژایەتی هاوڕەگەزان لەگەڵ کۆمەڵگا؛ ئەوان لە ئیمتیازە بێژومارەکانی هاوسەرگیری بێبەش دەکا و بە بێ هیچ هۆکارێکی بێپاساو، دەبێتە هۆی ناسەقامگیری لە پەیوەندییەکانی ئەوان.

---

[1] - **Epstein, L., Martin, A.D., Quinn, K.M. and Segal, J.A., 2007. Ideological drift among Supreme Court justices: Who, when, and how important. Nw. UL Rev., 101, p.1483.**

دادگا بە ڕاشکاوی نووسی کە هیچ پەیوەندییەک قوولّتر لە هاوسەرگیری نییە؛ چوونکە هاوسەرگیری ئایدیالەکانی عەشق، وەفاداری، ملکەجێتی، گیانفیدایی و بنەماڵەی لە خۆدا هەڵگرتووە. لە پەیوەندیی ژن و مێردییدا، دوو کەس دەبنە شتێکی گەورەتر لەوەی کە هەر کامیان پێشتر بوون. وەک هەندێ لە داواکاران لەم دۆسییانەدا ئاماژەیان پێ کردووە، هاوسەرگیری هەڵگری عەشقێکە کە تەنانەت لەوانەیە پاش مەرگیش بمێنێتەوە. وتنی ئەوەی کە ژنان و پیاوان بێڕێزی بە ئایدیالی هاوسەرگیری دەکەن، گەمژەییە. ئەوان هەڵوەدای کەرامەتێکی یەکسان لە ڕوانگەی یاسان. سەرەی دوور و درێژی دۆسییەکان پیشاندەری گرنگایەتی پێکەوەبوونی دوو کەس لە پەیوەندییەکی عاشقانەی هەرمانە کە بۆ ئەوان بەرژەوەندی کۆمەڵایەتی دوو لایەنەی تێدایە. ئەم بڕیارە دادگاییانە خاڵی ئەو پەڕی کاری یاسایی بێبڕانەوە، گۆڕانکارییەکی بێوێنە بوو لە سیستەمی یاسایی وڵات و خێرایی گۆڕان لە هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازان هەم لە ناو بیر و بۆچوونی گشتی و هەمیش لە دادگاکاندا. بێگومان ئەم ڕێژەی دۆسییانە دەتوانێ هەر هەموو باسەکانی سەبارەت بە بزووتنەوەی هاوسەرگیری یەکسان فڕێ بدات و وڵامێکی کووتێنەر بێ بۆ دژبەرانی یەکسانی. ئەم بابەتە سەرکەوتنێکی پراوپڕە بۆ جڤاکی ناهاوسانان و بە فیقە دەڵێ بە چاوپۆشین لە هۆگریی سێکسیی مرۆڤەکان، یاسا بۆ هەمووان یەکسانە.

کۆمەڵگا تا دێ بەرەو کەماڵ و گووران دەچێ و کەسانی ناهاوسان بە نائەخلاقی، مەترسیدار، نەخۆش یان خراپتر نابێنێت. شیکاریی یاسای بنەڕەتیش بەرەو کەماڵ و گووران دەچێ و وەک دەبێ ببێ وڵامی گووڕانی کۆمەڵایەتی و کەلتووریی ئێمە دەداتەوە. بۆچوونەکان لە گۆڕاندان. لە وڵاتی ئەمریکا ڕاپرسییە گشتییەکان ئەوەیان دەرخست کە زۆربەی ئەمریکییەکان پاڵپشتی لە مافی هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازان دەکەن و ئەم پاڵپشتییە تەنانەت لە ناو ئەو گرووپانەی کە لە ڕابردوودا بەرهەڵستکار بوون، وەکوو مەسیحییە ئینجیلییەکان، تا دێت زیاتر دەبێت.[1]

سەرەڕای ئەمە، خۆڕاگرییەکی زۆریش لە کاتی واژۆکردنی یاسای بەرگری لە هاوسەرگیری (**DOMA**) لە لایەن سەرۆک کۆماری پێشووی ئەمریکا، بیل کلینتۆن، لە 21ـی دیسەمبەری ساڵی 1996 بەدی کرا.[2] ئەم یاسایە بە زۆرینەی دەنگ لە سەنای ئەمریکا و لە پەڕلەمانی نوێنەران پەسند کرا (بە ڕیز بە دەنگی 48 – 14 و 342 - 67).[3] ئەم یاسایە هاوسەرگیری لە ئاستی فێدڕالی نێوان ژنێک و پیاوێک پێناسە دەکا و هاوسەرگیریی یاسایی دوو هاوڕەگەز لە سایەی یاسای ویلایەتی و سوودمەندبوون لە سوودەکانی هاوسەرگیری بە گوێرەی یاساکانی فێدڕال قەدەغە دەکات. **DOM**کاپلّە هاوڕەگەزەکانی لە سوودەکانی

---

[1] - Ari Ezra Waldman A Legal Analysis of the Supreme Court's Historic. Towleroadwww.towleroad.com/2015/06/obergefell-v-hodges

[2] - Donovan, J.M., 1996. DOMA: An Unconstitutional Establishment of Fundamentalist Christianity. *Mich. J. Gender & L., 4*, p.335.

[3] - Barr, Bob. "No Defending the Defence of Marriage Act." Los Angeles Times (January 5, 2009): http://articles.
latimes.com/2009/Jan/05/opinion/oe-barr5

یاسای باجی فێدڕال، مووچەی سەربازانی دێرین، خانە نشینی، ئیمتیازەکانی پزیشکی و دابینکردنی کۆمەڵایەتی و مافی کۆچبەری بێبەش کرد.[1]

بڕیاری زۆرینەی دادگای باڵا لە مانگی جوونی ساڵی 2015 لە Obergefell v. Hodges بە شێوەی کردەیی بڕگەی سەرەتایی یاسای بەرگری لە هاوسەرگیری، کە دەڵێ هاوسەرگیری لە نێوان پیاوێک و ژنێکە، دەباتە ژێر پرسیار.[2] ئەم بڕیارە بووە هۆی کرانەوەی نیشتمانی لە بواری بە فەرمی ناسینی مافەکانی هاوسەرگیریی کاپڵە هاوڕەگەزەکان لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا.[3]

لەگەڵ ئەوەی وڵاتانی دیکە یاساگەلێک بۆ قەدەغەی هاوڕەگەزخوازی دادەبەزێنن، بریتانیا شایەتی هێور بوونەوەی بارودۆخەکەی لە دانیشتنی بەڕێوەبەران، پۆلی خوێندن و ئێستا لە پەرلەمانە. لە ماوەی دوو دەیە، وڵاتان لە ڕێگەی دەنگدان، یاسادانان و دەستێوەردانی یاسایی، هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازانیان یان قەدەغە کردووە یان یاسایی.

بەم حاڵەوە، پرسەکە دیسان خرایە ڕوو. سەرەڕای ئەم بڕیارە گرنگانە، ملکەجێتی بۆ باوەڕی ئایینی و ڕوانگەی نەرێنی بەرامبەر بە ناهاوسانان هێشتاش ئەنگێزەی داپەڕی زۆرینەی خەڵکە.[4] لە دیسەمبەری ساڵی 2017، دانیشتنی دادگای دووکانی **Masterpiece Cake** لە بەردەم کۆمیسیۆنی مافە مەدەنییەکانی کلۆرادۆ لە لایەن دادگای باڵای ئەمریکاوە ساز کرا. ئەم دۆسییە گەورەترین دۆسییەی ئازادییە ئایینییەکان بوو کە تێیدا خاوەنی مەسیحی نانپێژییەک لە کلۆرادۆ لە ساڵی 2012 بە هۆی باوەڕی ئایینییەوە ئامادە نەبوو کەیکی بووکێنی کاپڵێکی هاوڕەگەزخواز چێ بکات. جەک فیلیپس، خاوەن دووکان لە لیکۆڤوود، بە ئەدەبەوە ئامادە نەبوو کەیکی بووکێنی بۆ چارڵز کرێگ و دەیڤید ماڵینز چێ بکا کە بڕیار وا بوو لە ماساچۆست هاوسەرگیری بکەن و ئینجا میوانییەکە لە ماڵی ڤێلایی خۆیان لە کلۆرادۆ بەڕێوە ببەن. ئەوان سکاڵایان بردە لای کۆمیسیۆنی مافە مەدەنییەکان.[5] کلۆرادۆ لەو ویلایەتانەیە وا یاسای پشتیوانی لە هاوسەرگیریی ناهاوسانانی هەیە.

ئەگەرچی پێشنیارنامەی (**amicus brief**) چل و یەک لاپەڕەیی ئامادە کراو لە وەزارەتی دادی دەوڵەتی تڕامپ پشتیوانی لە خۆبواردنی جەک فیلیپس بە پێی ئازادی ڕادەربڕین دەکا، کۆمیسیۆنی مافە مەدەنییەکان جەخت دەکاتەوە کە ملنەدانی ئەو بۆ چێکردنی کەیکی بووکێنی یاسای دژە هەڵاواردنی ئەم ویلایەتە پێشێل دەکا و دەڵێ پیشە گشتییەکان نابێ لە پێدانی خزمەتگوزاری بە مشتەرییەکان بە هۆی نەتەوە، ئایین، ڕەگەز یان هۆگریی سێکسیی خۆ ببوێرن. دادگا داوای لە فیلپس کرد بە ڕەچاوکردنی یەکسانی، بۆ کاپڵە هاوڕەگەزەکانیش کەیکی بووکێنی چێ بکات.

---

[1] - Barr, Bob. "No Defending the Defence of Marriage Act." Los Angeles Times (January 5, 2009): http://articles.
latimes.com/2009/Jan/05/opinion/oe-barr5
[2] - Yoshimo, Kenji. "A New Birth of Freedom?: Obergefell v. Hodges." Harv. L. Rev. 129 (2015): 147.
[3] - Murrey, Melissa. Obergefell.V HHodges and Nonmarriage Inequality. 2016
[4] - https://www.christianitytoday.com/news/2017/december/supreme-court-masterpiece-cakeshop-christiansgay-weddings.html. Accessed December 22, 2017.
[5] - Colorado Court Rules Against Baker Who Refused to Serve Same ...www.nytimes.com/2015/08/14/us/colorado-court

دۆسییەی کلۆڕادۆ ڕەنگە یەکێک لە دۆسییە گۆڵمەزییەکانی دادگا لە پاییزی ساڵی 2017 بوو. دادگای باڵا دەیتوانی بڕیار بدا کە ئایا خاوەن پیشەکان بۆیان هەیە بە پێی ڕوانگەی ئایینی خۆیان لە خزمەت گەیاندن بە کاپڵە لزباین و گەیەگان خۆ ببوێرن یان نا. بە شێوەی پەنگراو ئەم بڕیارە دەیتوانی لێخۆشبوونی ئایینی لە یاساکانی مافە مەدەنییەکان بێ کە هەڵاواردن لە دژی گرووپەکانی دیکە بە ڕێگە پێدراو دەزانێ و لە ئەنجامدا کاریگەریی قووڵی لە سەر ویلایەتەکانی وەکوو کلۆڕادۆ دادەنا کە هەڵاواردن بە پێی هۆگریی سێکسی بە قەدەغە دەزانێت.

بەشی 3

دەلالەتە دەروونییەکانی هۆگریی سێکسی

بابەتەکان:

- دەلالەتە دەروونییەکانی هۆگریی سێکسی لە ژیانی کۆمەڵایەتی مێرمنداڵان
- ناهاوسانی و بنەماڵە
- ناهاوسانی و ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان
- شیکردنەوەی سەرچەشنەکانی نانۆرمێتی دەروونی و ئایینی
- منداڵبازی

بەشی سێیەم

دەلالەتە دەروونییەکانی هۆگریی سێکسی لە ژیانی کۆمەڵایەتی مێرمنداڵان

مێرمنداڵی (لە تەمەنی 13 هەتا 19 ساڵان) قۆناغی تێپەڕین لە منداڵییەوە بۆ گەورە ساڵییە کە هەندێ جار دەتوانێ قۆناغی مەترسیگری زیاتر، لادان و دۆزینەوە بێت. ئەم قۆناغە تێپەڕینی لەگەڵ پرسە پەیوەستەکانی سەربەخۆیی و شووناسدۆزییە و مێرمنداڵان تووشی بژاردەگەلێکی دژوار لە بابەتەکانی وەک مادەی هۆشبەر، کحۆل و هۆگریی سێکسی دەبنەوە. لەم تەمەنەدا، گرووپی هاوتەمەنەکان، هۆگریی ڕۆمانسی و ڕەواڵەتی کەسەکان دوو قات گرنگتر دەبێت و بە گشتی گەنجانی ناهاوسانیش زۆرێک لە قۆناغەکانی گەشەکردن هاوشێوەی هاوتەمەنانی دیترڕەگەزخوازی خۆیان تێپەڕ دەکەن. مێرمنداڵی قۆناغێکە کە بە پێناسەی شووناسی تاکایەتی دەناسرێتەوە و هۆگریی سێکسیی تاک لە نێوان ناوەڕاستەکانی قۆناغی منداڵی و سەرەتاکانی مێرمنداڵی بە بێ هیچ ئەزموونێکی سێکسیی پێشوویی دەردەکەوێت.

بۆ زۆرێک لە مێرمنداڵانی ناهاوسان، مێرمنداڵی دەتوانێ قۆناغێکی جەهەنەمی بێت؛ چوونکە ئەوان ڕاکێشانی سێکسی و سۆزداری خۆیان بۆ کەسانی هاوڕەگەزی خۆیان بۆ دەردەکەوێ کە زۆر جار هەستکردن بە شەرمیان تێدا دەبزوێنێت. لە ڕاستیدا شەرم و لووتبەرزی کۆمەڵە سۆزێکی بەهێزن کە لە ڕووی مێژووییەوە لەگەڵ شووناسە ڕەگەزییە ناهاوئاهەنگەکاندا لە پەیوەندیدان.[1] بۆ هەندێ کەس شەرم حەقیقەتی یەکەم و هەرمانی شووناسیانە.[2] مانت (2000) دەڵێ بۆ «کەسی هاوڕەگەزخواز» وشیاریی زیاتر لە هۆگریی بۆ هاوڕەگەز، هەستی کەوتنە پەراوێز دروست دەکات.[3] لەم حاڵەتەدا، لەوانەیە تاک لە هەستی خۆی شەرمزار بێ یان شەرم بە هەستی لووتبەرزی بگۆڕێتەوە. ئەم خاوەن تیۆرییانە پێشنیار دەکەن کە شووناسی ناهاوسانان، هەر چەندەش بێچمیان گرتبێت، دیسانیش لە ڕێگەی دووانەی شەرم / لووتبەرزی دروست دەبێت. مەخابن ناسینی شووناسی ناهاوسان خۆی لەم قۆناغە خەسارهەڵگرەدا دەتوانێ لێکەوتەی مەترسیداری بۆ سەر تەندروستیی جەستە و دەروونیان هەبێت.

بۆ گەنجانی ناهاوسان کە لە هەڵوەدان، لەگەڵ ئەوەی کە سەفەر بەرەو گەورە ساڵی ئاڵۆزتر و نامتمانەتر دەبێت، ڕێگەی پەسند کرانیش چەتوونتر دەبێت. لەو ڕووەوەی کە هاوڕەگەزخوازدژیی لەگەڵ سزا و هێرش لە ئاستی تاکایەتیدا ڕوو دەدات، ئەم بابەتە دەبێتە هۆی ئەوەی کە گەنجانی ناهاوسان دەمامکی درۆزنانەی دیترڕەگەزخوازی لە خۆیان بدەن؛ چوونکە ناو و نیتکەی نائاسایی، چەپەڵ و قێزەون لە هۆگریی سێکسی و ڕەگەزێتیان دراوە، زۆر جار هاوڕەگەزخوازدژیی دەبێتە هۆی ئەوەی گەنجان هەستی بێزاری لە خۆیان بە ئەزموون بکەن و ڕەنگە ئاستی متمانە بە خۆبوونیان کەم بێت. ئەم سۆزانە لە جێی خۆیاندا پرۆسەی خۆڕووخێنەری لە ڕفتارگەلی وەکوو خواردنەوەی کحۆل، بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر، ڕفتاری سیکسی نەپارێزراو و زیان بە خۆ گەیاندنیان لێ دەکەوێتەوە.[4]

ئەم قۆناغە خەسارهەڵگرە لە ژیانی ناهاوسانان زۆر جار تێکەڵ بەم ڕاستییە دەبێ کە زۆرێک لە گەنجان لە لایەن بنەماڵە یان ڕێکخراوە کۆمەڵایەتییەکانەوە پشتیوانییەکی ئەوتۆیان لێ ناکرێت. ئەو گەنجانەی کە

---

[1]- شەف، تی. جی. (1994) Emotions and identity: a theory of ethnic nationalis. تیۆری کۆمەڵایەتی و سیاسەتی شووناسی (ئاکسفۆرد: بێڵکۆل). ل 277-313

[2]- پایێل، نێس. و تریفت، نێن. جی. 1995. *Mapping the subject: geographies of cultural transformation* چاپخانەی دەروونناسی.

[3]- مانت، نێس. نار (2000). Shame/pride dichotomies in Queer as Folk پرۆفەی دەقیی، 14-46، 531

[4]- سالیوان و قودارسکی. (2002) Social alienation in gay youth بڵاقۆکی ڕفتاری مرۆیی لە ژینگەی کۆمەڵایەتی. 5 (1).. 17-1، ل 4

هۆگریی بۆ هاوڕەگەزی خۆیان بە ئەزموون دەکەن، بە شێوەیەکی ڕوو لە هەڵکشان بە هۆی شوناسی ناهاوسانییانەوە هەست بە بێتاقەتی دەکەن. تاوتوێکردنی پرسی هاوڕەگەزخوازان لە مێرمنداڵاندا ئاڵۆزترە.[1] بەڵگە زانستییەکان ئەوە پیشان دەدەن کە ئەگەری سەرهەرلّدانی خەمۆکی، بیر و خەیاڵی خۆکوژی و تەنانەت دەستدانە خۆکوژی لەو مێرمنداڵانەی کە هۆگرییان بۆ هاوڕەگەزی خۆیان هەیە، لەگەڵ کەسانی هاوڕەگەز پەیوەندیی سێکسی یان ڕۆمانسییان بووە یان خۆیان بە ناهاوسان دەزانن، لە چاو مێرمنداڵانی دیترڕەگەزخواز زیاترە.

ئەگەری قوربانیبوونی گەنجانی ناهاوسانی ئەوڕۆ لە جیهانی ڕۆژاوادا زیاترە؛ چوونکە زیاتر لە بەر چاون. لە بەرامبەردا، لە زۆربەی وڵاتانی ڕوو لە گەشە یان جیهانی ناڕۆژاوا، گەنجانی ناهاوسان نابینرێن. ئەگەرچی نەبینران دەتوانێ بە واتای قوربانی بوونی کەمتر بێ، بەڵام بە واتای ڕزگاربوون لە فاکتەرەکانی زەخت نییە. ئەندامانی گرووپی ناو و نیتکە لە سەری نەبینراو دەبێ «بە وردی هەموو هەڵسووکەوتەکان لێک بدەنەوە و بزانن کە پەیوەندییەکان لە سەر بنەمایەکی ساختەچییانە دادەڕێژرێن کە لەوانەیە هەر کات بدرکێنرێت.»[2] بە تاراندنی شاراوە لە لایەن بنەماڵە و کۆمەڵگا ئاستی ئیستریسی ئەمان زێدەتر دەبێت. خزمەتگوزاریی پڕۆفیشناڵ و کۆمەڵایەتی سنووردار بۆ کۆمەکـکردن بە گەنجانی ناهاوسان لە وڵاتانی ڕوو لە گەشە بوونی هەیە. ئیستریسی ڕاو نران و دەمامک لێدان لە سەر شوناسی ڕەگەزیی زۆر جار دەتوانێ زیان بە تەندروستیی جەستەیی و دەروونی کەسەکە بگەیێنێت.

ناهاوسانان و بنەماڵە

بۆ زۆرێک لە گەنجانی ناهاوسان پەیوەندیی لەگەڵ بنەماڵە ئازاربەخشە. کاردانەوە سەرەتاییەکانی دایک و باوک بۆ درکاندنی شوناسی ناهاوسانان زۆر جار خراپ و هەندێ جاریش تێکەڵ بە دەرکردن لە ماڵە. کەواتە، مێرمنداڵانی گەی لە بەر دەم تەنهایی، دەرکران، خەمۆکی و خۆژکووژیدان.[3] ئەگەرچی ڕەنگە پەیوەندیی بنەماڵەیی داڕشتەی سەرەکیی گەشەی مێرمندا بێت، توێژینەوەی کەم لە سەر دەوری پەیوەندییەکانی دایک و باوکی مێرمندا ئەنجام دراوە. دەقێک کە لە سەر پەیوەندیی بنەماڵەیی مێرمنداڵان و گەنجانی تڕەنس فوکووسی کردبێت، بوونی نییە. دایک و باوکەکان زانیارییەکی کەمیان لە مەڕ هۆگریی سێکسی و شوناسی ڕەگەزێتی مندا و مێرمنداڵەکانیان هەیە. بەو پێیەی کە ڕەنگە پشتیوانیی بنەماڵە کاریگەریی سەرەکی لە سەر متمانە بە خۆبوونی مێرمنداڵان دابنێ و بە ڕەچاو گرتنی دەوری گرنگی دایک و باوک لە چاکژیانەوەوی مێرمنداڵان، جێی واق وڕمانە کە گرنگییەکی ئەوتۆ بە منداڵپەروەری تایبەت بە مێرمنداڵانی ناهاوسان نەدراوە.

سەرەڕای هەموو ئەمانە، قبووڵکردنی هۆگریی سێکسیی ناهاوئاهەنگی مێرمنداڵانی ناهاوسان بۆ بنەماڵە هەر وا ئاسان نییە. لە زۆرێک لە کەلتوورەکان، هاوڕەگەزخوازی دەتوانێ ببێتە هۆی شەرمەزاری کەسەکە خۆی و کۆی ئەندامانی بنەماڵەکەی و ئاسەواری نەخوازراوی بۆ هەموو ئەندامانی بنەماڵە و هاوڕێیان لێ

---

[1]- گۆڤاری ئاریکاریی منداڵان و مێرمنداڵان. ئاگێستی ساڵی 2007، بەرگی 24، ژمارەی 4، ل369 – 383، جەیمز ئێی. کیتز، 2007، **Identity in Crisis: Spirituality and Homosexuality in Adolescents**

[2]- ڕایم، سی و فاتێرمەن، دی (1998). *Lesbian and gay youth: Care and counselling* نیۆیۆرک: چاپخانەی زانکۆی کلۆمبیا. ل 20.

[3]- یارگارفرێد، ئێم.، مینهۆڵد – بریگمان، ئێم. ئێی. و هۆ، ئار، **Family rejection, social isolation, and loneliness as predictors of negative health outcomes (depression, suicidal ideation, and sexual risk behavior) among** *0262*، **گۆڤاری گەنجانی ناهاوسان، 11 (4). ل 347 – 363.**

بکەوێتەوە. بۆ وێنە، کەس و کاری ئافرەتی کەسی ناهاوسان بە هۆی نەبوونی خوازبێنی دڵخوازی خۆیان ناتوانن شوو بکەن، خزمە نێرینەکانیان لە سەر ئیشی خۆیان دەردەکرێن و پێگەی کۆمەڵایەتی کۆی بنەماڵە دەچێتە ژێر پرسیار.[1] لە ئەنجامدا، لە زۆرێک لە ناوچە و دەڤەرەکانی خۆرهەڵاتی ناڤین لە ناو ئەندامانی بنەماڵەکانی هاوڕەگەزخوازدا بۆ وەدەستهێنانەوەی کەرامەتی بنەماڵە قەتڵی ناموسی ڕوو دەدات.[2]

کۆی ناسینەکان ئەوە پیشان دەدا کە پشتیوانیی بنەماڵە و پشتیوانیی ئایین یارمەتی بەرزبوونەوەی ئاستی متمانە بە خۆبوون دەدات و نەبوونی وەها پشتیوانیگەلێک دابەزینی متمانە بە خۆبوونی لێ دەکەوێتەوە. کاتێک منداڵان هۆگریی سێکسیی خۆیان ئاشکرا دەکەن، دایک و باوکەکان بڕوایان پێ ناکەن و پێیان وایە ئەوان خەریکی تێپەڕین لە قۆناغێکن یان گەی بوونیان بە هۆی کاریگەرییە دەرەکییەکانە. هەندێ لە گەنجانی گەی هاوکات لە لایەن بنەماڵەوە پەیامی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ وەردەگرن کە پیشاندەری بێبایەخ بوونیانە. بۆ وێنە، دایک و باوکەکان زۆر جار هەر لە هەڕەتی منداڵییەوە جیاوازییەکانی منداڵە گەیەکەیان بۆ دەردەکەوێ، لە ڕووی سۆزدارییەوە خۆیان لەو جیا دەکەنەوە. کاتێک پرسی هاوئاهەنگی ناڕەگەزێتی دێتە گۆڕەوە، ئەم جیابوونەوە تۆختر دەبێت. ڕاپۆرتی ئەو توێژەرانەی کە کاردانەوەی بنەماڵەیان بەرامبەر بە منداڵە ناهاوسانەکەیان لێک داوەتەوە، ئەوە پیشان دەدا کە قبووڵکردن و ڕەتکردنەوەی دایک و باوک دوو چێکراوی جیاوازن؛ کەواتە هەر دوو ڕفتاری قبووڵکردن و ڕەتکردنەوە دەتوانن لە ڕەوتی سازگاربوونی بنەماڵەکان پاش زانینی شوورناسی ناهاوسانی منداڵەکەیان ڕوو بدەن. داکۆکی لە سەرکردن یان قبووڵکردنی مێرمنداڵە ناهاوسانەکان یارمەتی سازگاری ئەرێنی، متمانە بە خۆبوونی زیاتر، پشتیوانیی کۆمەڵایەتیی زیاتر، تەندروستیی گشتی زێدەتر و کەمتربوونەوەی مەترسییەکانی سەر تەندروستیی دەروونی، ڕفتاری سێکسی مەترسیدار، بیری خۆکوژی و بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر دەدات.

بە لاوازبوونی پەیوەندیی لەگەڵ دایک و باوک، ناهاوسان زۆر جار لە کۆمەڵگا دوور دەکەوێتەوە یان دەست دەداتە ڕفتاری مەترسیداری وەکوو خۆڕووخێنی لە ڕێگەی خراپ بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر؛ چوونکە پێی وایە بە ئەنجامدانی ئەم کارانە هاوکاری پرۆسەی درکاندنی شوورناسی خۆی دەکا و لە پەرۆشی یان خەمۆکییەک کە بە هۆی شاردنەوەی شوورناسیەتی کەم دەکاتەوە. هەتا ساڵی 1982 گریمانەی ئەوە دەکرا کە هاوڕەگەزخوازان بۆ دامرکاندنی ئێش و ئازاری هەستی "جیاوازبوون و تەنهایی" بۆ کەمکردنەوەی «شەرمی سێکسی» کە بە هۆی هاوڕەگەزخوازدژیی چەسپاوە و بۆ هێور کردنەوەی ئیسترێسی ڕکابەری لە سەر هاوڕێی سێکسیی خۆشدیمەن مادەی هۆشبەر بە کار دەبەن. توێژەران لە لێکۆڵینەوەیەکدا[3] بە کارهێنانی مادەی هۆشبەریان لە ناو گەنجانی ناهاوسان تاوتوێ کرد و لێیان پرسین کە ئایا کاردانەوەیەکی کە لە لایەن ئەندامانی بنەماڵە، ڕاهێنەر، مامۆستا، پزیشکان، دراوسێ و هاوڕێکانیان بەرامبەر بە ناهاوسان بوونیان نوێندراوە لە جۆری قبووڵ کردن، ئاسایی یان دەرکران بووە. ئەو کاردانەوانەی کە بە دەرکران شی دەکرانەوە، دەیانتوانی بە کارهێنانی مادەی هۆشبەریش پێشبینی بکەن. هەڵبەت کاردانەوەی قبووڵکردن بە شێوەی ڕاستەوخۆ نەدەبووە هۆی کەمبوونەوەی بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر، بەڵام ڕێگری لە پەیوەندیی

---

[1]- جیمنز. مارینا. Gay Jordanian Now ‘Gloriously Free’ in Canada مانگی مەی ساڵی 2004

[2] - بیلگهان نۆزتورک، نێم.، 2011. Sexual orientation discrimination: Exploring the experiences of lesbian, gay and bisexual employees in Turkey. پەیوەندییە مرۆییەکان، 64 (8)، ل 1099 - 1118.

[3]- ڕزاریق، نێم.، شریمشاو، نێی و هانتێر، جێی.، 2009 . Disclosure of sexual orientation and subsequent substance use and abuse among lesbian, gay, and bisexual youths: critical role of disclosure reactions. دەروونناسی ڕفتاری گیرۆدەی مادەی هۆشبەر، 23 (١)، ل 1175

نێوان دەرکران و بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر دەکرد. لێکۆڵینەوەیەکی دیکە[1] لەم ماوەی دواییدا پەیوەندیی نێوان دەرکران لە لایەن بنەماڵە لە هەڕەتی مێرمنداڵی و تەندروستیی مێرمنداڵانی ناهاوسانی تاوتوێ کردووە و پەیوەندییەکی دیاریکراوی لە نێوان دەرکران لە لایەن بنەماڵە لە تافی مێرمنداڵی و بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر، هەستی خەمۆکی، دەستدانە خۆکوژی و مەترسی تەندروستیی سێسکی لە ناو گەنجانی ناهاوسانی پیشان داوە.

هیچ سەیر نییە کە کەسی هاوڕەگەزخواز لە ڕووبەڕوو بوونەوەی لەگەڵ ئەم وێنەی دەرەکییە لە خۆی، ئەم بێزارییە بە دەروونی بکاتەوە و بە قبوولکردنی شووناسی خۆی، پێگەیاندنی متمانە بە خۆبوون و دەربڕینی هۆگریی سێکسی لەودا چەتوون ببێت. زۆر توێژینەوە ئەوە پیشان دەدەن کە گەنجانی ناهاوسان ڕێژەیەکی زۆر لە پەرۆشی سۆزداری تاقی دەکەنەوە. نزیکەی 65 لە سەدی هەموو ئەو هاوڕەگەزخوازانەی کە هەڵوەدای چارەسەرن وەک هۆکارێک ئاماژە بە خەمۆکی دەکەن کە زۆر جار بەرهەمی سازگاربوون لەگەڵ هاوڕەگەزخوازی خۆیانە و لە کۆی ئەم ڕێژە، 50 لە سەد لە نێوان تەمەنەکانی 18 بۆ 21 ساڵان چارەسەر دەست پێ دەکەن.[2] ئەوە لە کاتێکدایە کە توێژینەوەکان ئەوە پیشان دەدەن گەنجانی ناهاوسان لە چاو دیترڕەگەزخوازان و ئەو گەنجانەی کە تڕەنس نین لە ڕووی پەرۆوشی و نیگەرانی سۆزداریەوە زیاتر ئازار دەبینن. هۆکارەکانی ئەم خەسارهەڵگری زۆر لێک نەدراوەتەوە یان بە ڕوونی باس ناکرێت. زۆر تۆژینەوە پشتیوانی لەم تیۆرییە دەکەن کە ئەزموونی نەرێنی بە هۆی ناو و نیتکەی ناهاوسانی بە پەرۆشییەکی درێژخایەن کۆتایی پێ دێ کە دەبێتە هۆی پەرۆشی سۆزداری لە ناو گەورەسالان و مێرمنداڵانی ناهاوسان و ئەم بابەتە دەوری ئاسانکەرەوەی بەدڕفتاری لەگەڵ ناهاوسان لە سەرهەڵدانی وەها پێشهاتگەلێک پیشان دەدات.[3] لەوانەیە مێرمنداڵانی ناهاوسان وەک قوربانییەک بۆ تابشتهێنان لە هەمبەر پشتیوانیی کۆمەڵایەتی و سەرچاوەی کەمتر سوودمەند بن یان ئەزموونی ئەوان وەک قوربانییەکی زێدەتر بێت.[4] توێژینەوەکانی ئەم دواییانەی ئەمریکا و نیوزیلەند لە سەر حەشیمەتە گەورەکان ئەوە پیشان دەدا کە ڕێژەی دەستدانە خۆکوژی لە ناو گەنجانی مێرمنداڵ زیاترە: لانیکەم چوار قاتی هاوتایانی دیترڕەگەزخواز.[5] نزیکەی هەوت لە سەدی وڵامدەران ڕوونیان کردبۆوە کە لە بەر ئەوەی کەسێک پێی وا بووە ئەمان گەی، لزباین یان دووڕەگەزخوازن، ڕووبەڕووی جیاکاری و هەڵاواردن بوونەتەوە. لە کاتی ئەم توێژینەوەدا جیاوازییەکی زۆر لە ڕێژەی هەڵاواردن بە پێی تەمەن، نەتەوە یان ڕەگەز بەدی نەکرا. پەرە سەندنی خەسارەت خۆی بە شێوەی تایبەت لە ناو ناهاوسانانی پیاودا زیاتر بوو. گەنجانی ناهاوسانیش بە شێوەی دیاریکراو لە چاو دیترڕەگەزخوازان زیاتر دەرکەوتەکانی خەمۆکیان پێوە دیار بوو.

ئەو کێشانەی کە هەندێ لە گەنجانی ناهاوسان لە پرۆسەی گەیشتن بە قۆناغی گەورەسالی ڕووبەڕووی دەبنەوە، بەم شێوەیە، ئەگەرچی بەم حاڵەتانە کۆتاییان پێ نایەت: لانەوازی، زەخت لێکردن لە قوتابخانە،

---

[1]- ڕایان، کیتلین و هۆینێر،دەیڤید و ئێم دیاز، ڕافاییل و خۆرخە سانچێز، جی. (2119). **Family Rejection as a Predictor of Negative Health Outcomes in White and Latino Lesbian, Gay, and Bisexual Young Adults.**

[2]- دایمۆند – فڕێدمەن، کاساندرا. **A multivariant model of alcoholism specific to gay-lesbian populations.** وەرزنامەی چارەسەری گیرۆدە بوون بە کحۆل 7.2 (1990): 117 : 111

[3]- بۆنتێمپۆ، دی، داگڵی نار. **Effects of at-school victimization and sexual orientation on lesbian, gay, or bisexual youths' health risk behavior.** گۆڤاری تەدروستی مێرمنداڵی، 2002، 364 - 374

[4]- دانبێر ئێی. **Race, gender, and sexual orientation in hate crime victimization: Identity politics or identity risk?** Violence and Victims. 2006;21:323 – 337. [PubMed]

[5]- باگلی سی، تڕەمبلی پی. **Suicidal behaviors in homosexual and bisexual males. Crisis. 1997;18:24–34.[PubMed]**

دەرکران لە بنەماڵە و کێشەی دۆزینەوەی شوێنێکی ئارام بۆ سازکردنی پەیوەندییەکی پاڵپشتانە. داتا وەدەست هاتووەکانی ئەندازە گرتنی ڕفتاری پڕمەترسی گەنجانی واشنینگتۆن دی.سی (YRBS) ئەوەی پیشان داوە کە ڕێژەی 40 لە سەدی ئەو گەنجانەی کە لە کەمینەی هۆگریی سێکسی بوون باسیان لە هەستکردن بە خەم و خەفەت یان داماوی لە ماوەی دوو هەفتەی بەر لە توێژینەوە کرد، ئەوە لە کاتێکدایە کە ئەم ڕێژە لە ناو گەنجانی دیترۆمگەزخواز 26 لە سەد بوو. ئەم داتایانە لە هەمان کاتدا ئەوە دەخەنە ڕوو کە ئەگەری بیرکردنەوە لە خۆکوژی لە ماوەی یەک ساڵی ڕابردوو لە ناو گەنجانی ناهاوسان دوو قاتی دیترۆمگەزخواز بووە (31 لە سەد لە هەمبەر 14 لە سەد)؛ ڕەنگە لە بەر ئەوەیە کە ئەم گەنجانە ڕووبەڕووی ئەو هۆکارە ئیستڕێسەیانە دەبنەوە کە پەیوەستن بە شووناسی ناو و نیتکە لێدراو.

مێرمنداڵانی ناهاوسان لەو ژینگە کۆمەڵایەتییانە دەژین کە لەوانەیە تێیاندا بکەونە بەر ئەزموونی خراپی وەکوو تاراندنی کۆمەڵایەتی و گۆشەگیری، پشتیوانیی کۆمەڵایەتیی لاواز، هەڵاواردن و ڕفتاری نەشیاوی فیزیایی و بێڕەیی.[1] ژینگەی قوتابخانە زۆر جار دەبێتە شوێنێک بۆ توندوتیژی بە هۆی هۆگریی سێکسی (SOV)؛ ئەم دێڕە لە لایەن داگڵی دروست بوو.[2]

ئەم پرسە زۆر زوو دەست پێ دەکات. لە کۆتایی قۆناغی سەرەتایی، گەنجانی ناهاوسان ئەم پەیامە وەردەگرن کە دیترۆمگەزخواز سرووشتی و دروستە و هاوڕەگەزخواز ناسرووشتی و هەڵەیە. ناهاوئاهەنگی لەگەڵ کلیشە ڕەگەزێتییەکان بەتایبەت بۆ کوڕان جێی قبووڵ کران نییە. بۆ ئەو گەنجانەی کە خۆیان بە ناهاوسان دەزانن، جووڵە بەرەو تافی مێرمنداڵی لەگەڵ هەڵکشانی ڕێژەی هۆرمۆنەکانە، کە بەشی سرووشتی باڵقبوونی ڕەگەزییە، زۆر جار ئەمە بەو واتایەیە کە چوونە ناو قۆناغی باڵقبوون تێکەڵ بە توندوتیژییە؛ چوونکە لەگەڵ نۆرمە ڕەگەزێتییەکان یەک ناگرێتەوە.

بەدڕفتاری دژ بە گەنجانی ناهاوسان زۆر جار لە شێوەی ئازاراندن، توندوتیژی و هێرشدا خۆی دەنوێنێت. توێژینەوەکان ئەوە پیشان دەدا کە قوتابیانی ناهاوسان پتر لە بیست جار لە درێژەی ڕۆژدا بە شێوەی ناو و نیتکەی ناشیرین دەکەونە بەر پەلاماری بەدهەڵسووکەوتی بێڕەیی و لەبزی. دەقەکانی بەردەست ئەوە دەخەنە ڕوو کە ڕەوڵەتی کەسەکە هۆکاری یەکەمی ئازار و چەرمەسەری ئەوە.[3] هۆکاری باوی دووهەم هۆگریی سێکسی یان شووناسی ڕەگەزێتی ڕاستەقینە یان گریمانەیی کەسەکەیە.

لێکۆڵینەوەیەک کە لە لایەن یەکەی ڕاهێنانی تەندروستیی قوتابخانەکان بۆ گرووپی شەڕی ستۆن واڵ ئەنجام درا، ئەوەی پیشان دا کە نزیکەی دوو لە سەر سێی قوتابیانی هاوڕەگەزخواز لە قوتابخانەکانی بریتانیا ئازار و چەرمەسەری دەبینن.[4] هۆشداری گەورەی دیکە بەرهەمی توێژینەوەیەک بوو کە وێنەیەکی تۆقێنەری لە ڕێژەی توندوتیژی هاوڕەگەزخوازدژانە پیشان دەدا کە کار بە دەستانی قوتابخانە و دیکەی قوتابیان بە کاریان دەهێنا. دەتوانین بڵێین هەر هەموو ناهاوسانانی ئەو قوتابخانە ئازاری لەبزییان تاقی کردبووەوە؛ 41 لە سەدیان هێرشی فیزیایی کرا بووە سەریان و 17 لە سەدیان وتبوویان حەڕەشەی مەرگیان لێ کراوە. تەنانەت ئەگەر

---

[1] - لامباردی ئێڵ، ویلچێنز ڕا، و پڕیسینگ دێی، مولوف دێی. Gender violence: transgender experiences with violence and discrimination. گۆڤاری هۆمۆسێکس 101 – 89:(1)42;2001

[2] - داگلی ئار، گراسمەن ئاەڵ، ستارکس، ئێم تی. Childhood gender atypicality, victimization, and PTSD among lesbian, gay, and bisexual youth. گۆڤاری تۆندوتیژی نێوان کەسیی. [PubMed] – 1482. 2006;21(11):1462

[3] - بڕەنس، ئێس، فرایسێن، ئێی و کلینگ، جێی. Appearance-related cyberbullying: A qualitative investigation of characteristics, content, reasons, and effects 2014

[4] - http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/6239098.stm.

کەسانی ناهاوسان بە شێوەی ڕاستەوخۆ توندوتیژی تاقی نەکەنەوە، هێشتا لە ژینگەیەکدان کە زمان و بۆچوونی هاوڕەگەزخوازدژانەی تێدا باوە.

ناهاوسانان و ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان

ڕێکخراوی GLSEN تێگەیشتووە کە گەنجانی ناهاوسان بە گشتی لە چاو گەنجانی دیکە کاتێکی زیاتر تەرخانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دەکەن. ئەوان ڕوو دەکەنە دۆستایەتی ناو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لە مەڕ هۆگریی سێکسی، تەندروستی و پرسگەلی وەک ئایدز (HIV) ئەنتەرنێت بە کار دەبەن. ئەگەری بەشداری نواندن لە چالاکییە سیاسییەکان لە ناو گەنجانی ناهاوسان دوو قاتە؛ بەڵام ئەم کارەش بە شێوەی ئۆنلاین ئەنجام دەدرێت. لەو ڕووەوەی کە گەنجانی ناهاوسان کاتێکی زێدەتر لە ناو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا بە سەر دەبەن، ئەگەری زیاترە کە توندوتیژی ناو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان تاقی بکەنەوە.[1] ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بەو هێرشانە دەوترێ کە بریتییە لە بڵاوکردنەوەی ئەلیکترۆنی وێنەی سووکەرانە، بڵاوکردنەوەی زانیاریی نهێنی یان ساختە و هەموو جۆرەکانی ئازاردانی ئۆنلاین. ئەم چەشنە ئازارانە بە کارهێنانی ئەنتەرنێت و دیکەی تەکنەلۆژیا پەیوەندیدارەکان بە مەبەستی زیان گەیاندن بە کەسانی دیکە بە شێوەی بە ئەنقەستانە، پەیتا پەیتا و دوژمنکارانە لە خۆ دەگرێت. ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ڕێگە بە ئازاردەران دەدا کە بێناو بمێننەوە.

بەو پێیەی تەکنەلۆژیا بەشی دانەبڕاوی ژیانی ڕۆژانەی ئێمەیە و زیاتر لە بەر دەستە، ڕێگە بە جۆاکی ناهاوسانان دەدا بۆ ئەوەی لە سەر ئاستی جیهانیی پەیوەندیی لەگەڵ یەکتر ساز بکەن و وێنەیەکی ئەرێنیتر لە پرسەکانی ناهاوسانان بۆ جیهان بخەنە ڕوو. لە لایەکی تریشەوە، ئەم قەڵەمڕەوی دیجیتاڵە بۆتە شوێنێکی دیکە بۆ پیشاندانی بێزاری لە گەنجانی ناهاوسان. دەربڕینی بێزاری دژ بە گرووپە کەمینەکان لە کۆمەڵگای ئۆنلاین جیدیترە تا لە کۆمەڵگای ئۆفلاین.[2]

ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان کە توندوتیژی و ملهووڕی لە خۆ دەگرێ، ئاستی متمانە بە خۆ بوون دادەبەزێنێ و لە سەر تەندروستیی دەروونیی و شێوازی ژیانی کەسەکە کاریگەری دادەنێت. ئەندازە گرتنێک لە ویلایەتی ئایوا لە سەر 444 گەنج پیشانی دا کە لە کۆی هەر دوو گەنج، یەکیان بە هۆی شوناسی ڕەگەزیی خۆیەوە ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانی بە تاقی کردووەتەوە.[3] پتر لە نیوەی ئەم گەنجانە ئامادە نین لای دایک و باوکیان ئەم ئازارانە بدرکێنن؛ چوونکە لەوانەیە دایک و باوکیان ڕادەی دەست پێڕاگەیشتنی ئەوان بە تۆڕە ئۆنلاینەکان سنووردار بکەنەوە. لە حاڵێکدا ئەم تۆڕانە "ڕێگەی پەیوەندیی ئەوان لەگەڵ دنیای دەرەوەیە".

هەروەها 40 لە سەدی وڵامدەران دەڵێن دایک و باوکیان باوەڕ بە ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ناکەن، 55 لە سەدیان ڕایانگەیاند کە دایک و باوکیان بۆ وەستاندنی ئەم ڕفتارە هیچ کارێک ناکەن و 57 لە سەدیان دەڵێن پێیان وا نییە بەرپرسانی قوتابخانە هیچیان لە دەست بێت. لە هەمان کاتدا 45 لە سەدی کەسەکان خەمۆکی خۆیانیان لە دوای ئازاردانیانەوە ڕاگەیاند، 38 لە سەدیان هەستیان بە شەرمەزاری کردووە و 28 لە سەد تەنیا

---

[1] - nobullying.com/lgbt-bullying-statistics

[2]- گلیسێر، دیکسیت، نێس، و گرین. دێی. پی (2002). Studying hate crime with the Internet: What makes racists advocate racial violence. گۆڤاری پرسە کۆمەڵایەتییەکان،58 ، 177 - 193

[3] - www.cnet.com/news/cyberbullying-hits-lgbt-youth

بە هۆی چوونە قوتابخانە تووشی دڵەڕاوکێ بوون. و لە کۆی هەر چوار کەس یەکیان ئاماژەی بە بیری خۆکوژی کردووە. ئەندازە گرتنێکی دیکە ئەوە دەخاتە ڕوو کە لە ساڵی ڕابردوودا ئەو مێرمنداڵانەی کە خۆیان بە ناهاوسان زانیوە، 52 لە سەد دەرفەتی بە ئەزموونکردنی توندوتیژییان بووە؛ لە حاڵێکدا ئەم ڕێژە لە ناو هاوتەمەنانی دیترڕەگەزخوازیان 38 لە سەد بوو.

دیارە ئەگەری بە ئەزموونکردنی توندوتیژی لە ڕێگەی بە کارهێنانی ئەنتەرنێت لە سەرەتاکانی تافی منداڵی، لە قۆناغی ئامادەیی و لە ناو ناهاوسانان یان ئەو کەسانەی خۆیان سەر بە کەمینەی سێکسی دەزانن، زیاترە. قوتابخانەکان بە شێوەی پەنگراو وەک مەترسیدارترین شوێن بۆ مێرمنداڵانی ناهاوسان دێنە هەژمار، دەبێ ڕفتاری هاوڕەگەزخوازدژانە لە هەموو ئاستەکاندا بخەنە ململانێوە بۆ ئەوەی تێگەیشتنێکی جیاواز لە شێوازی ژیان و هۆگریی سێکسی بگوازنەوە. هاریکاری سیاسەتدانەران، خاوەنپیشەکان و ڕێکخراوە فێرکارییەکان لەگەڵ گەنجان لە پێناو خەبات لە دژی نایەکسانیی ڕەگەزی و بە چالنجکێشانی هەڵاواردن لە هەموو تەمەنەکاندا، پێویستیی دەستێوەردانی دژی توندوتیژییە کە هەڵبەت نابێ تەنیا لە قوتابخانەکاندا سنووردار بکرێتەوە.

شرۆڤەی ئایین و سەرچەشنەکانی تێکچوونی باری دەروونی

ئایین:

ئایین لایەنێکی دیکە بە زەختەکان زیاد دەکا و لە دژی پەسند کرانی کۆمەڵایەتی هاوڕەگەزخوازی و هاوسەرگیریی هاوڕەگەزان هەمیشە فاکتەرێکی گرنگە. ئەوەی جۆری هۆگریی سێکسی دیاری دەکا تەنیا هۆگرییەکی پەتی بۆ کەسێک نییە، بەڵکوو تێگەیشتنی هەڵە لە ئایینە کە هەمیشە لە ژێر کاریگەریی سەرچاوەی بەهێزی ئایینی / کۆمەڵایەتیدایە. دەبێ سەرنج بدەین کە ئەگەرچی پابەندێتییە ئایینییەکانی بنەماڵە پەیوەندییەکی زۆری لەگەڵ قبوڵ کرانی هەیە، پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی لەگەڵ پشتیوانیی کۆمەڵایەتی لە ناهاوسانانی مێرمنداڵ هەیە.

لە درێژایی مێژوو و لە هەموو شوێنە جیاجیاکاندا، ڕوانگەکان بۆ پەیوەندیی ئایین و جۆرە جیاوازەکانی هۆگریی سێکسی جیاواز بووە. ڕوانگەی پەیوەست بە هاوڕەگەزخوازی نە تەنیا لە ڕێگەی باوەڕی ئایینی تاکایەتی بەڵکوو لە پەیوەندیی ئەم باوەڕانە لەگەڵ داڕشتەی نیشتمانیی ئایینی باڵادەست (تەنانەت لە ناو کەسانێ کە کەمتر ئایینپەروەرن یان شوێنکەوتەی داڕشتەی ئایینزای باڵادەست نین) دیاری دەکرێت. ئامۆژە ئایینییەکانی ئەوڕۆ لە ئایینە سەرەکییەکانی جیهان ئاراستەی جۆراوجۆریان سەبارەت بە ناهاوسانی هەیە.

لە ئایینی ئیسلام، تەنیا یەک خودا واتە خودایەکی تاقانە (اللّٰه) بوونی هەیە و موحەمەد (د.خ) پێغەمبەریەتی.[1] ئیسلام دووهەمین ئایینی گەورەی جیهان و ڕوو لە هەڵکشانترین ئایینی گەورە لە جیهانە کە پتر لە یەک ملیارد و 800 ملیۆن شوێنکەوتوو لە خۆ دەگرێ کە 24.1 لە سەدی کۆی حەشیمەتی جیهان پێک دێنێ و پێیان دەوترێ موسڵمان. موسڵمانان لە 49 وڵاتی جیهان زۆرینەی کۆی حەشیمەت پێک دێنن.[2] هەموو قوتابخانە گەورە ئیسلامییەکان هاوڕەگەزخوازی ڕەت دەکەنەوە و هۆگریی بۆ هاوڕەگەز بە سۆسەیەکی ناسرووشتی لە قەڵەم دەدەن. ئەم پەیوەندییە سێکسییە وەک کردەوەیەکی پێچەوانەی ڕۆڵی سرووشتی و ئامانجی چالاکیی سێکسی بەدی دەکرێت. لە ئایینی جوولەکەدا، تەورات (پێنج کتێبی یەکەمی ئینجیل) دەڵێ:

---

[1]- هۆری. سی. و چیپیندێل، پی. 2007 What is Islam?: A Comprehensive Introduction، چاپخانەی Virgin Books Limited

[2]- مائۆز، زێد. و هەندرسۆن، نێی نای، 2013. The world religion dataset, 1945–2010: Logic, estimates, and trends. International Interactions, 39(3

«[پیاو] بۆی نییە لەگەڵ پیاوێکی دیکە سەرجێیی بکا وەک ئەوەی لەگەڵ ئافرەتێک دەخەوێ، ئەمە سەرشۆرییە.»
قوتابخانە مەسیحییەکان ڕا و بۆچوونی جیاوازیان سەبارەت بە بابەتی هاوڕەگەزخوازی هەیە، لە مەحکوومکردنی ڕاستەوخۆوە بگرە تا دەگاتە قبووڵکردنی تەواو. زۆربەی قوتابخانە مەسیحییەکان پێشوازی لەو کەسانە دەکەن کە هۆگرییان بۆ هاوڕەگەزی خۆیان هەیە؛ بەڵام هێشتا دەڵێن کردەوەی سێکسی لەگەڵ هاوڕەگەز گوناحە. کلیسای کاسۆلیک، کلیساتی ئۆرتۆدۆکس و لقە سەرەکییەکانی وەک کلیسای چاکسازی لە ئەمریکا و کلیسای باپتیستی ئەمریکا هاوڕەگەزخوازی بە تاوان دەزانن.
سێ ئایینی سەرەکی، ئاراستەی جیاوازیان بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی هەیە لە قەدەغەکردنی ئەم کردەوە لە بێدەنگی هەتا قەدەغەی ڕاشکاو، بەرهەڵستی چالاکانە و لەبزی و پەسندکردنی کۆمەڵایەتی هاوڕەگەزخوازی هەتا سزای سێدارە لە خۆ دەگرێت.
لەوانەیە باوەڕە ئایینییەکان بۆ هۆگریی سێکسی فاکتەرێکی گرنگ بن. توێژینەوەیەک لە ناو ئەو کەسانەی کە بە شێوەی هەفتانە یان زیاتر لە ڕێوڕەسمی ئایینی بەشداری دەکەن، پیشانی دا کە بەرهەڵستی نواندن لە دژی پەسندکرانی کۆمەڵایەتی هاوڕەگەزخوازی لە ناویاندا کەمێک زیاترە، کاتێک نزیکەی یەک لە سەر سێی ئەو ئەمریکییانەی کە پێیان وایە هاوڕەگەزخوازی دەبێ قەدەغە بکرێ ڕووبەڕووی ئەم پرسیارە دەبنەوە کە بۆچی ئەم تێگەیشتنەیان هەیە، زیاترین هۆکارێک (52%) کە ئاماژەی پێ کرا ئەوەیە کە هاوڕەگەزخوازی دژی باوەڕی ئایینی و ئەخلاقی ئەوانە. ئەم بابەتە بە هاوکاری داتاکانی دیکەش پیشان دەدرێ کە دەڵێن کەسانی ئایینی زیاترین هاوڕەگەزخوازدژییان دەربڕیوە.[1]
بەڵام هەندێ لە مەسیحیانی لیبڕال پشتیوانی لە هاوڕەگەزخوازی دەکەن. کلیسای مێتڕۆپلیتین، بە شێوەی تایبەت، لقێک لە مەسیحییەت بە 40 هەزار شوێنکەوتووەوە، تەنیا بۆ خزمەتگەیاندن بە کۆمەڵگای مەسیحییانی ناهاوسان بنیات نرا و بە ئامێزێکی ئاوەڵاوە خزمەت بە ناهاوسانان دەکات. لە کۆمەڵگای کلیسای ئینگلتەرای، کۆمەڵێ زانای ئایینی هەن کە ڕاشکاوانە گەین: جێین ڕابینسۆن و ماری گۆلس پۆل ئۆسقۆفگەلێکی هاوڕەگەزخوازن لە ئەمریکا و ئێڤا بڕۆن هاوڕەگەزخوازی لە وڵاتی سوورییدە.
لە ساڵی 2005 بەڕێز ڕاب شناک، ڕێبەری ناسراوی پڕۆتستان لە واشیگنتۆن، بە گرووپێکی گەورەی گەنجانی وت کە پێی وایە هاوڕەگەزخوازی جۆرێک «بژاردە» نییە، بەڵکوو جۆرێک «هۆگریی»ـە، شتێک بە «ڕیشەی قووڵ» لە خەڵکدا. ئەگەرچی ئەو پشتیوانی لە دژایەتیکردنی هاوڕەگەزخوازی دەکرد، ئەم خاڵەشی وەبیر هێنایەوە کە «ئەگەر دەرکەوتنی ئەم بەڵگە زانستییانە حاشاهەڵنەگرە، دەبێ ئامادەی وڵامێکی مێهرەبانانە بین.»
بەڵام بارودۆخەکە لە حاڵی گۆڕاندایە و گۆڕانی سەرچەشنێکی دیاریکراو بەدی دەکرێ کە هاوکاری کەسانی ناهاوسان دەکا لە ئاشتیدا بژین. ڕێژەی ئەو ئایینزایانەی وا پشتیوانی هاوڕەگەزخوازیین هەمیشە لە سەر ئاستی هەموو جیهان ڕوویان لە زیاد بوونە و دنیای پێشکەوتوو خەریکی پەسندکردنی یاساگەلێک بۆ پشتیوانی لە مافی ناهاوسانانە. کلیسای کاسۆلیکیش بە ڕێبەرایەتی پۆپ فرانسیس هەندێ گۆڕانکاری لە پەیوەندیی لەگەڵ ناهاوسانان بە ئەزموون دەکاتەوە. لە هاوینی ساڵی 2014، پۆپ فرانسیس وتی: «تەنانەت ئەگەر

[1]- کەسلێر نار. سی، میڵکسۆن کێی. دی. ویلیامز دی. نار. **The prevalence, distribution, and mental health correlates of perceived discrimination in the United States. گۆڤاری تەندروستی و ڕفتاری کۆمەڵایەتی [PubMed] .1999;40(3):208–230**

کەسێک گەی بێ و خولیای خودا و تامەزرۆی ئیشی چاکە، من کێم کە بمهەوێ هەڵیبسەنگێنم؟» ئەم وتە لە سەرتاسەری کلیسای کاسۆلیک و جیهان سەرسامییەکی شەپۆلاسای دروست کرد؛ چوونکە هەڵوێستی ئەو لەگەڵ جێگرەوەی خۆی واتە پۆپ بەندیکتی شانزەهەم جیاواز بوو کە هاوسەرگیریی گەیەکانی بە حەرەشەیەک بۆ سەر ئاشتیی جیهانی دەزانی. ڕادەربڕینی ئەو سەرەتای قۆناغێکی گرنگ بوو کە تێیدا چەندین کاسۆلیکی پلە باڵا بە ئەنگێزە وەرگرتن لە هەڵوێستی کراوەی پۆپ، ڕا و بۆچوونی هاوشێوەیان دەربڕی. لە مانگی مەی، ئۆسقۆفی پلە باڵای ئیتالی وتی کلیسا گوێ بۆ باسی پەیوەست بە هاوسەرگیریی هاوڕەگەزان ڕادەگرێت. پاش چەند هەفتە، کاردینالی بڕازیلی، کلادیۆ هامس، وتی نازانێ مەسیح دژایەتی هاوسەرگیریی هاوڕەگەزانی دەکرد یان نا. لە سەرەتاکانی مانگی سێپتێمبەر، کاردینالێک لە نیۆیۆرک بە ناوی تیماتی دالێن بڕیاری کومیتەی ڕۆژی ڕێژەی سێنت پاتریک لە سەر ڕێگەدان بە گرووپێکی گەی بۆ ڕێژە لە ساڵی 2015 بە بەنێری خۆیانی پشتڕاست کردەوە. بیست و یەک ساڵ پاش ئەوە، کاردینال جۆن ئۆکانێر کە یەکێک لە جێگرەوەکانی دالێن بوو، وتی: ڕێگە دان بە گرووپێکی گەی بۆ ڕێژە بێڕێزیکردن بە بڕوانامەی پێغەمبەرانە.

ڕا و بۆچوونەکانی ئایینییەکانی دنیای مۆدێرن لەگەڵ جارنامەی کۆمیسیۆنی مافەکانی مرۆڤ هاوڕاستان کە دەڵێ ستاندارد نێودەوڵەتییەکان پێویستی بە سیاسەتێکی یەکدەستی دەسەڵات بۆ بنەبڕکردنی شێوازەکانە، تەنانەت ئەگەر بەرگریکاران بڵێن شێوازەکان ڕیشەیان لە باوەڕ و ڕێوڕەسمە ئایینییەکاندایە.[1]

سەرچەشنەکانی کێشەی دەروونی و ناهاوسانان

لە بنەڕەتەوە ڕوانینی مێژوویی بۆ هۆگرییە سێکسییەکان لە سەر هاوڕەگەزخوازی پیاوان چڕ بۆتەوە و پیشاندەری ئەوەیە کە لە سەردەم و سەدەکاندا، ڕوانینی کۆمەڵگا بۆ هاوڕەگەزخوازی ڕوانینێکی پڕ هەوراز و نشێو بووە. تیۆرییە جیاوازەکانی هاوڕەگەزخوازی یان لە ئاراستەی ژنێتیکی سەرچاوەیان گرتووە یان لە شێوازە چێکراوە کۆمەڵایەتییەکان.

گۆڕینی بارودۆخی هاوڕەگەزخوازی لە پۆلێنبەندیی کێشە دەروونییەکان ئەوە بە باشی پیشان دەدا کە چەمکی کێشەی دەروونی دەتوانێ لەگەڵ گوورانی چێکراوە کۆمەڵایەتییەکان و کۆمەڵگا بە خێرایی بگۆڕدرێت. لە ڕوانگەی مێژوییەوە، کۆمەڵگای پزیشکی یەکێک لە بەهێزترین هێزە کۆمەڵایەتییەکانی دژ بە گەیەکان بووە کە لە یەکەمین هەڵوێستی خۆیدا وتوویەتی گەیەکان لە بنەڕەتدا نەخۆشی دەروونین و پێویستیان بە چارەسەرە. ئاراستە مۆدێرنەکان بۆ هاوڕەگەزخوازی بنیاتی ئایینی، یاسایی و پزیشکیان هەیە. وێدەچێ هەتا بەر لە سەدە ناوەڕاستەکانی مامناوەند، کردەوە هاوڕەگەزخوازانەکان لە لایەن کلیساکانی مەسیحییەت لە سەرتاسەری ئەورووپا یان پشتگوێ دەخران یان مودارایان لەگەڵ دەکرا؛ بەڵام لە نیوەی دووهەمی سەدەی بیستەم دژایەتیکردنی هاوڕەگەزخوازان دەستی پێکرد و لە کۆتاییدا پەلی بۆ ڕێکخراوە ئایینی و سکۆلارەکانی سەرتاسەری ئەورووپا هاویشت. ئیدانەکردنی هاوڕەگەزخوازی و دیکەی ئەو ڕفتارە سێکسییانەی کە بە «ناسرووشتی» دەزانران پەرەی سەند و هەتا ئەورۆش درێژەی کێشاوە.

لە کۆتایی سەدەی نۆزدەهەم، پزیشکی و دەروونپزیشکی زۆر لەگەڵ ئایین و سیستەمی یاسایی بۆ گرتنە دەستی بابەتی هۆگریی سێکسی لە ڕکابەریدا بوون. لە ئەنجامدا، گوتاری هاوڕەگەزخوازی لە بواری گوناح

---

[1]- لێبووردنی نێودەوڵەتی، 2001. ل 45

و تاوان بەرەو قەڵەمڕەوی خەسارناسی دەروونی پەرەی سەند.[1] ئەم گۆڕانە مێژووییە وەک جۆرێک پێشکەوتن سەیر دەکرا؛ چوونکە کەسی نەخۆش لە چاو گوناحکار یان تاوانبار کەمتر شیاوی سزادانە.
بەڵام تەنانەت لە بواری پزیشکی و دەروونپزیشکیشدا ڕا و بۆچوونی جیاواز لە ئارادا بوو؛ هەمووان لە گۆشە نیگای خەسارناسییەوە لە هاوڕەگەزخوازییان نەدەڕوانی. یەکێک لە یەکەمین کەسانێک کە بە پێداگری نواندن لە سەر هاوڕەگەزخوازی پیاوان دەقێکی لە مەڕ خەسارناسی سێکسی نووسی ڕیچارد فۆن کرافت ئێبینگ، دەروونناسی نەمسایی و نووسەری کتێبی *Psychopathic Sexualise* لە ساڵی 1886 بوو. ناوبراو هاوڕەگەزخوازی بە نەخۆشییەکی پەرە سێنەر وەسف کرد. بەڵام سیگمۆند فرۆید و هاولاک ئێلیس هەر دووکیان هەڵوێستێکی وەرگرتریان هەبوو. لە سەرەتاکانی سەدەی بیستەم، ئێلیس وتی هاوڕەگەزخوازی زکماکییە و نە نائەخلاقی؛ و نەخۆشی نییە و زۆرێک لە هاوڕەگەزخوازان لە کۆمەڵگادا دەوری بەرچاویان هەبووە.[2]
فرۆید لەگەڵ ئێلیس هاوڕا بوو کە هاوڕەگەزخوازی نابێ وەک خەسارەتێک سەیر بکرێت. لە نامەیەکدا کە ئەوڕۆکە زۆر بە ناوبانگە فرۆید لە ساڵی 1935 بۆ دایکێکی ئەمریکی نووسیوە:
بێگومان، هاوڕەگەزخوازی ئیمتیازێک نییە، بەڵام مایەی سەرشۆڕیش نییە، گلاو نییە، سووکـکەر نییە و دەتوانێ وەک نەخۆشییەک پۆلێنبەندیی بکرێت. ئێمە ئەوە بە جیاوازی لە کارکردی سێکسی دەزانین کە بە وەستاندنی گەشەی سێکسی ڕوو دەدات. زۆر کەسانی هێژا لە سەردەمی کۆن و نوێدا هاوڕەگەزخواز بوون و لە ناویاندا کەڵە پیاوانی وەک (ئەفلاتوون، مایکڵ ئانژ، لیێوناردۆ داڤینچی و ...) بەدی دەکرێن. سەرکوتکردنی هاوڕەگەزخوازی وەک تاوانێک هەم بێویژدانییەکی گەورەیە و هەمیش توندوتیژی.
سەرەڕای ئەمە، تیۆریی سەرەتایی سیگمۆند فرۆید سەبارەت بە ڕەگەزێتیی مرۆڤ لەگەڵ ڕا و بۆچوونی ئێلیس جیاواز بوو. ئەو پێی وا بوو کە هەموو مرۆڤەکان بە شێوەی سروشتی دووڕەگەزخوازن و تەنیا بە هۆی ئەزموونەکانی خۆیان لەگەڵ دایک و باوکیان و دیتران، هاوڕەگەزخوازی یان دیترڕەگەزخوازی دەستنیشان دەکەن.
لە ساڵی 1957 توێژینەوەی هۆکێر لە دەرهێنانی هاوڕەگەزخوازی لە پێڕستی کێشە دەروونییەکان لە DSM دەورێکی گرنگی هەبوو. لێکۆڵینەوەکەی ئەو لە چەند ڕووەوە داهێنەرانە بوو. یەکەم، لە بری قبووڵکردنی ڕای زاڵ کە هاوڕەگەزخوازی جۆرێک خەسارەتە، ناوبراو پرسیارێکی خستە ڕوو لە سەر ئەوەی کە ئایا هاوڕەگەزخوازان و دیترڕەگەزخوازان لە سازگارییە دەروونییەکانی خۆیان لەگەڵ یەکتر فەرقیان هەیە یان نا. دووهەم، لە جیاتی لێکۆڵینەوەی نەخۆشی دەروونی، نموونەیەکی لە پیاوانی هاوڕەگەزخواز دەستنیشان کرد کە کارکردێکی ئاساییان لە کۆمەڵگادا هەبوو. بە وتنێکی دیکە، ئەو پێشەنگی توێژینەوەیەک بوو کە تێیدا گرووپێک لە هاوڕەگەزخوازانی لە گرووپی تاقیکاری و گرووپێکی لە دیترڕەگەزخوازانی لە گرووپی کۆنترۆڵدا دانا و بە ڕەچاوکردنی تەمەن، هۆش و ئاستی خوێندن، جۆرەکانی تاقیکاری دەروونناسی لە سەریان ئەنجام دا؛ ئینجا داوای لە گرووپێک لە کارناسانی دەروونناسی کرد بۆ ئەوەی مەزەندەی تەندروستیی دەروونی ئەوان بکەن و پێشبینی بکەن کە کێ گەی بوو و کێ دیترڕەگەزخواز. هیچ جیاوازییەکی مانادار

---

[1]- چاوێنسی، جی. (1983/1982). **From sexual inversion to homosexuality: Medicine and the changing conceptualization of female deviance.** *Salmagundi* ژمارە *58 - 59، 114 - 146*.

[2]- دێمێلۆز، جێی، فرێدمەن، ئێی. بی. *(1998). Intimate matters: A history of sexuality in America* نیۆیۆرک تایمز: هارپێر و ڕاڤ

بەدی نەکرا و ئەگەر شتێکیش بینرا، ئەوە بوو کە پیاوانی گەی کارکردێکی باشتریان هەبوو. لە ڕاستیدا، کارناسانی شیکاریی دەروونی نەیاندەتوانی جیاوازییەک لە نێوان وڵامە شیکراوەکانی بەشداربووانی ئەم دوو گرووپە بدۆزنەوە کە پیشانی دەدا هیچ جیاوازییەک لە نێوان تەندروستیی دەروونی ئەم دوو گرووپە بوونی نییە. ئەگەرچی گۆڕینی ڕوانگە بابەتێکی کاتگر بوو، ئەم لێکۆڵینەوە بووە هۆی جوواڵەیەک لە گوتاری پەیوەست بە چالاکییە سێکسییەکانی مرۆڤ لە کۆمەڵگای دەروونناسی و زۆر جار وەک خاڵی دەستپێکی تێگەیشتن و درکی ئەوڕۆیی لە هۆگریی سێکسی دەزانرێت.[1]

لە ساڵی 1968 دیسان ڕێنوێنی لێکدانەوەیی و ئاماریی ئەنجومەنی دەروونناسی ئەمریکا (DSM-II) لە پۆلێنبەندیی کێشە دەروونییەکان، هاوڕەگەزخوازی وەک کێشەی دەروونی ناوزد کرد. هەتا سەرەتاکانی دەیەی 70، ئەنجومەنی دەروونناسانی ئەمریکا وەک جۆرێک نەخۆشی لە سەر بنەمای چەمکە فرۆیدییەکانی لە وەستانی گەشەی سێکسی کە هۆکاری ژیانێکی بێبەری لە عەشق بوو، پۆلێنبەندیی هاوڕەگەزخوازی پاراست. بەم پۆلێنبەندیی هاوڕەگەزخوازییە دەڵێن ئەو – منناوەرگر یان شوونەناسی هاوڕەگەزخوازی نەرێنی کە لەگەڵ هەستی گوناح، شەرم، دڵەڕاوکێ و خەمۆکییە. تەمەنی دەستپێکی ئەم بارودۆخە مێرمنداڵییە و یەکێک لە هۆکارە کاریگەرییەکانی، بوونی ئاراستە دژە کۆمەڵایەتییەکانە.[2]

لە دیسەمبەری ساڵی 1973، لە دیسامبێری ١٩٧٣ وەفدێکی بەڕێوەبەریی ئەنجومەنی دەروونناسیی ئەمریکا لە ژێر گوشاری دەیان دەیتای ئەزموونگەرانە، نۆرمگەلی کۆمەڵایەتیی ڕوو لە گۆڕان و سەرهەڵدانی جۆاتێکی گەی چالاک لە سیاسەتی ئەمریکا، کۆتایی بە پۆلێنبەندیی هاوڕەگەزخوازی لە ژێر ناوی نوخۆشی دەروونی هێنا و لە DSM دەری هێنا. ئەنجومەنی دەروونناسیی ئەمریکا داوای لە هەموو ئەندامان کرد بە مەبەستی دەنگدان بەم بابەتە لە کۆڕبەنددا بەشداری بنوێنن. پێنج هەزار و 854 دەروونناس دەنگیان بە سڕینەوەی هاوڕەگەزخوازی لە DSM دا. ئەوە لە حاڵێکدایە کە 3 هەزار و 810 کەس خوازیاری ڕاگرتنی بوون. بەم چەشنە، ئەم ئەنجومەنە هاوڕەگەزخوازی لە DSM سڕییەوە و کردی بە بەدیلی «کێشەی هۆگریی سێکسی» بۆ ئەو کەسانەی «کە لەگەڵ هۆگریی سێکسیی خۆیان لێکدژن». سڕینەوەی تەواوی هاوڕەگەزخوازی لە DSM هەتا ساڵی 1987 درێژەی کێشا.[3] لە ساڵی 1992، ڕێکخراوی تەندروستیی جیهانیی بە بڵاو کردنەوەی ICD - 10 هاوڕەگەزخوازی لە پۆلێنبەندیی ICD دەرهێنا؛ ئەگەرچی ICD - 10 هێشتاش «چێکراوی هۆگریی سێکسی ئەو – منوەرنەگر»ـی لەگەڵە. لەم هەلومەرجەدا، تاک سەبارەت بە پێباشتری سێکسیی خۆی هیچ گومانێکی نییە بەڵام «پێی خۆشە ئەم هۆگرییە بە هۆی ئەو کێشە ڕفتاری و دەروونییانەی کە لێی دەبێتەوە، جیاواز بوایە.»[4]

ئاژەڵناس و تاکسۆنۆمیستی ناودار ئاڵفرێرد سی.کینسی و هۆکێری هاوکاری دەستیان کرد بە قۆستنەوەی توێژینەوەی ئەزموونیی وەک بنیاتێک بۆ زانستی ئەوڕۆیی لە مەڕ هۆگرییە سێکسییەکان کە دیترانیش بە کاریان هێنا بۆ ئەوەی کۆدی ئەفسانەی هاوڕەگەزخوازی وەک نەخۆشییەکی دەروونی بکەنەوە.[5]

---

[1]- هێسۆ – هائۆ چیانگ، هۆوارد. (2008) Effecting science, affecting medicine: Homosexuality, the Kinsey reports, and the contested boundaries of psychopathology in the United States, 1948-1965. گۆڤاری مێژووی زانستی ڕفتاریی. 44.311 - 1112/188.11

[2]- نانگسێر، نێڵ. جێی. (1983). Homosexual acts, actors, and identities نیۆیۆرک: Praeger

[3]- نیل بێرتۆن، سێمتێمبێر، 18، 2015. Hide and Seek, When Homosexuality Stopped Being a Mental Disorder

[4]- نیل بێرتۆن، سێپتێمبەر، 18 ,2015. Hide and Seek, When Homosexuality Stopped Being a Mental Disorder

5 - مۆندیمۆر، نێف. نێم. (2010). A natural history of homosexuality . چاپخانەی JHU

کینسی لە لێکۆڵینەوەکانی خۆیدا سەبارەت بە ڕفتاری سێکسیی گەورەسااڵنی ئەمریکی پیشانی دا کە ژمارەیەکی بەرچاو لە بەشداربووان لە لێکۆڵینەوەکەی ئەودا پاش تەمەنی 16 ساڵان ڕفتاری سێکسیی هاوڕەگەزخوازییان هەتا ئۆرگاسم بە ئەزموون کردووە.[1] هەروەها کینسی و هاوکارەکانی ڕوونیان کردەوە کە 10 لە سەدی پیاوانی گرووپی نموونە و 2 بۆ 6 لە سەدی ژنان (بە پێی دۆخی هاوسەردار بوونیان) کەم تا کورتێک لە ڕفتاری خۆیاندا لە ماوەی سێ ساڵی ڕابردوو و لە نێوان 16 بۆ 55 ساڵان بە تەنیا هاوڕەگەزخواز بوون. ئەنجامە ئەزموونییەکانی کینسی بوون بە یارمەتیدەری بزووتنەوەیەک کە هاوڕەگەزخوازی لە پێڕستی کێشە دەروونییەکان پاک کردەوە.

لە ماوەی چەندین ساڵ مشتومڕ و گفتوگۆ سەبارەت بەوەی کە ئایا هاوڕەگەزخوازی نەخۆشییەکی دەروونییە یان نا، بە پێی دەستێوەردانی دەروونناسانە یان مەعنەوییانە جۆرە جیاوازەکانی «چارەسەر» دەرکەوتن کە تێدەکۆشان هۆگریی سێکسیی تاک بگۆڕن، تەنانەت لە نەبوونی هەر چەشنە بەڵگەی زانستی بەڵگەدار بە پێی ئەوەی کە هۆگریی سێکسی دەتوانێ کۆنترۆڵ بکرێ یان بگۆڕدرێت.

لە دەیەکانی 50 و 60، هەندێ لە پزیشکان بۆ «چارەسەر»ی هاوڕەگەزخوازانی پیاو گۆڕینەدەرمانییان بە کار دەهێنا. ئەم چارەسەرە بەم شێوە بوو کە بە پیشاندانی وێنەی پیاوانی ڕووت و قووت بە نەخۆشەکان لە کاتێکدا کە شۆکی ئەلیکتریکی یان دەرمانیان پێدەدان، کارێکی دەکرد بۆ ئەوەی نەخۆش بڕشێتەوە. کاتێک بارودۆخەکە لە ڕادەی تابشتی ئەوان دەچووە دەر، وێنەی ژنانی ڕووت و قووتیان پێ نیشان دەدان یان ئەوانیان لەگەڵ پەرستارێکی گەنج دەنارد بۆ «جێژوانی عاشقانە». ڕێکخراوی سەرەکیی پشتیوانانی بێچمە سکۆالرەکانی ئەم چارەسەرە NARTH-ـە کە زۆر جار هاوکاری گرووپە ئایینییەکان دەکات. ئەم ڕێکخراوە لەو باوەڕەدایە کە دەتوانێ لە ڕێگەی گۆڕینەدرەمانیی هاوڕەگەزخوازی «شیفا بدا» یان «چارەسەری بکات».

دیارە ئەم شێوازە زۆر تونداژۆ و سوککەرانە هیچ سوودێکی نەبوو.

شێوازێکی دیکە کە بۆ هاوڕەگەزخوازی بە کار دەهێنرا، چارەسەری قەرەبووکردنەوە بوو. ئەم چەشنە چارەسەرە تێدەکۆشا مۆعجیزە ئاسایانە هاوڕەگەزخواز بکا بە دیترڕەگەزخواز. بە گوێرەی ڕەخنەیەک (1998) کە دێرشێر نووسیویەتی، پزیشکانی قەرەبوویی ئەوڕۆکە ئیلهام لە ڕاوێژکاریی قەشەکان وەردەگرن و وازیان لە شیکاریی دەروونیی نالاگیرانە هێناوە.

چارەسەری قەرەبووکردنەوە بە پێی هاوئاهەنگی لەگەڵ نۆرمە نەریتییەکان و ئایدیالسازی دیترڕەگەزخوازییە. پشتیوانانی ئەم قوتابخانە هزرییە بە مەبەستی پشتیوانی لە چاکسازی دژی گەی شایەتنامەگەلێکیان ئاماده کرد بوو و لەو بڕوایەدا بوون کە سەردانکەرانی هاوڕەگەزخوازیان دەبێ دەر بکرێن بۆ ئەوەی هاوڕەگەزخوازبوونیان چارەسەر ببێت.[2]

سەرەڕای دەرهێنانی هاوڕەگەزخوازی لە ڕیزی نەخۆشییەکان (ئەم بابەتە لە سەرتاسەری جیهان خەریکە بەدی دێت) هەندێ لە دەروونپزیشکان هەمیشە وەک جۆرێ نەخۆشیی ڕووبەڕووی ئەم پرسە دەبنەوە.

زۆر جار بۆ گۆڕینی سەپێنراو بۆ دیترڕەگەزخوازی کەڵک لە خزمەتگوزارییە پزیشکییەکان وەردەگیرێت. ئەم دەستێوەردانە پزیشکییانە بریتییە لە ڕاگرتن لە ناوەندەکانەوە تا دەگاتە بێزاریدەرمانی و چارەسەری

---

[1]- کینسی، ئێی. سی.، پۆمرۆی، دابلیۆ. بی و مارتین سی. ئێی. (1948). **Sexual behaviour in the human male.**

[2]- دۆرکین، ئێس. ئێچ.، **TITLE LGBT Identity, Violence, and Social Justice: The Psychological Is Political.**

کیمیایی.[1] زانستی پزیشکی کۆنیش بۆ گۆڕینی هۆگریی سێکسی بە کار دەهێنرێت. نەجم ئابادی بەم شێوە ڕوونی دەکاتەوە: «بە بۆچوونی بەرپرسانی پزیشکی و یاسایی، نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز، چارەسەرێک بۆ نانۆرمێتی نەخۆشئاسایە و هەندێ جار ئەم نەشتەرگەرییە بژاردەیەکی قبوولکراوی یاسایی و ئایینی بۆ دیترڕەگەزخوازکردنی ئەوانە پێشنیار دەکرێ وا هۆگرییان بۆ هاوڕەگەز هەیە.»

ئەو بوارەی کە دەتوانین ئەم مەسەلەی تێدا بەدی بکەین سوپایە.[2] خزمەتی سەربازی زۆر درگایان بەڕەو ڕووی پیاوانی ئێرانی بە تایبەت بە بوونی کارتی کۆتایی سەربازی دەکاتەوە. لەگەڵ کۆتایی هاتنی ماوەی سەربازی، پیاوان کارتێک وەردەگرن کە زۆر ئیمتیازی لە ڕووی داواکردنی پاسپۆرت، کڕین و فرۆشتنی فەرمی کاڵا، بەشداری نواندن لە چالاکیی بەشی دەوڵەتی و دامەزرانی دەوڵەتیان بۆ دەستەبەر دەکات. لە ساڵی 2010 نووسینگەی خەسارەتە کۆمەڵایەتییەکانی ڕێکخراوی چاکژیانەوە (بێهزیستی) وڵامی لۆبیگەری و ئەکتیڤایەتی ستراتیژی ئەو کەسانەی داوە کە خۆیان بە لاوە تڕەنس بوو و لە پۆلێنبەندیی هۆکاری لێخۆشبوون لە سەربازی بڕگەی «کێشە دەروونییەکان»ـی خستە جێی بڕگەی «کێشە گرێییەکان».[3]

لە سەر ئاستی تیۆریی، ئەم کارە دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی ئاستی هەڵاواردن لە دژی ئەو پیاوە تڕەنسانەی کە هەڵوەدای دۆزینەوەی هەڵی کارن؛ چوونکە ئەم لێخۆشبوونە کە لە سەر کارتەکانیان تۆمار دەکرێ، لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە قبوولکراوترە؛ بەڵام پیاوانی گەی هەمیشە بابەتی بڕگەی «کێشە دەروونی»یەکانن کە ئەوان لە ڕیزی «لادەرانی ئەخلاقی و سێکسی» جێ دەکاتەوە. بۆ ئەوان، ئەم کارتە بە ناو و وشەگەلی وەکوو «لادانی سێکسی»، «کێشەی ڕفتاری» یان «لێخۆشبوونی سوور» مۆر کراوە کە ناو و نیتکەگەلێکن کە بە شێوەی کردەیی هەڵی دامەزراندن لە کەسەکە زەوت دەکەن.

هەندێ لە دەروونناسان و دەروونپزیشکان هەمیشە ڕای تایبەتی و نەرێنیان بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی هەیە. بەڵام بەڵگە ئەزموونیی و نۆرمە پڕۆفیشناڵەکان داکۆکی لە سەر ئەم ئادیایە ناکەن کە هاوڕەگەزخوازی جۆرێک نەخۆشی دەروونییە یان لە ڕووی سروشتییەوە پەیوەندیی بە خەسارەتی دەروونییەوە هەیە. لە ڕاستیدا، بە ئاوڕدانەوە لە دڵەڕاوکێی بە هۆی ناو و نیتکەی سێکسی و دەمارگرژی، سەیرە ئەگەر هەندێکیان تووشی کێشەی دەروونیی نەبنەوە.

---

[1]- ئیسۆنسۆن، تی. کێی.، 2004. 2004. A Bioethical Analysis of Sexual Reorientation Interventions: The Ethics of Conversion Therapy. چاپخانەی یۆنیڤێرسال.

[2]- نەجم نابادی، نەلف. (2011). Verdicts of science, rulings of faith: Transgender/ sexuality in contemporary Iran. تویژینەوەی کۆمەڵایەتی. 78(2)، 1 - 24

[3]- چاودێری مافەکانی مرۆڤ (2010). "We are a buried generation": Discrimination and violence against sexual minorities in Iran

منداڵبازیی

زۆر جار کۆمەڵگا بە شێوەی گشتی و بە تەواوەتی بە هەڵە وا تێدەگا کە پەیوەندییەک لە نێوان هاوڕەگەزخوازی و منداڵبازییدا هەیە و پاساو بۆ ئەو هەڵاواردن و توندوتیژییە دێنێتەوە وا دژ بە ناهاوسانان دەسەپێنرێت. ئەندامانی جڤاکی ناهاوسانان زۆر جار بە شێوەی کلیشەیی وەک مەترسییەک بۆ سەر زۆرینەی خەسار هەڵگری کۆمەڵگا واتە منداڵان سەیر دەکرێن. هەندێ کەس دەترسن لەوەی کە منداڵەکانی خۆیان لەگەڵ کەسێکی هاوڕەگەزخواز لە شوێنێکی بێچاودێر بە تەنیا بە جێ بێڵن؛ چوونکە پێیان وایە لەوانەیە ئازار بە منداڵەکان بگا، دەستدرێژی بکرێتە سەریان یان بۆ هاوڕەگەزخوازی لە خشتە ببرێن.

وەک پێشتریش وترا، هۆگریی سێکسی نە نەخۆشی دەروونییە و نە لە ڕووی سرووشتییەوە پەیوەست بە کێشەیەکی دەروونییە. ئەنجومەنی دەروونناسانی ئەمریکا لە ساڵی 1968 منداڵبازی لە DSM دەرهێناوە. بەڵام لە جوواڵەیەکدا بەرەو ناو و نیتکەسڕینەوە لە منداڵبازی، لە نموونەی بە ڕۆژکراوی DSM لە نێوان ئەو منداڵبازانەی کە هۆگریی سێکسییان بۆ منداڵان هەیە و ئەو کەسانەی کە وڵامی ئەم چەشنە هۆگرییانە دەدەنەوە، جیاوازی داناوە. لەم نموونە نوێیەدا، گرووپی یەکەم پێیان خۆشە لەگەڵ منداڵان پەیوەندیی سێکسی ساز بکەن بەڵام خواستی ئەوان بۆ خۆیان و دیتران دڵەڕاوکێ و زیانی لێ ناکەوێتەوە، لە ڕیزبەندیی کەسانی خاوەن کێشەی دەروونی جێیان نابێتەوە.

گێرگۆری هێرک کە توێژەری دەروونناس و لە بواری منداڵبازیدا پلەیەکی باڵای هەیە، منداڵبازی وەک جۆرێک نانۆرمێتی دەروونیی / سێکسی پێناسە دەکا کە بە گوێرەی ئەو کەسەکە منداڵانی نابااڵق وەک هاوبەشی سێکسیی خۆی پێ باشترە و لەوانەیە ئەم پێ باشتر بوونە بباتە بواری جێبەجێکردن یان نەیبات. ناوبراو ئاماژە بەوە دەکا کە لە ڕاستیدا هەموو پێدۆفیلەکان زیان بە منداڵان ناگەیێنن. کەسێکی منداڵباز لەوانەیە هۆگر و ڕاکێشی منداڵان بێت؛ بەڵام هەرگیز پەیوەندیی سێکسییان لەگەڵ ساز نەکات. زۆربەی کەسانی منداڵباز هیچکات بۆ گەورە ساڵانی هاوڕەگەزخوازی خۆیان هۆگریی سێکسییان نابێت. ئەوان زۆر جار خۆیان پێ هاوڕەگەزخواز نییە؛ زۆربەیان تەنانەت ئەوانەی کە دەستدرێژی دەکەنە سەر منداڵانی هاوڕەگەزی خۆیان، خۆیان بە دیترڕەگەزخواز دەزانن. ئەوەی بۆ ئەوان زۆر بزوێنەرە، تەمەنی کەمە، نەک ڕەگەزێتی. توێژینەوەکان بە ڕوونی پیشانی دەدەن کە زۆربەی منداڵانبازان پیاوانی دیترڕەگەزخوازن.[1]

پەیوەندییەکی جەهەری لە نێوان هۆگریی سێکسی گەورە ساڵێک و خواستی ئەو بۆ خستنە مەترسی دیتران لە ئارادا نییە. بۆ وێنە، هیچ داتایەک لە بەر دەستدا نییە کە پیشانی بدا ئەگەری زۆرە کە کەسانی ناهاوسان لە چاو پیاوان و ژنانی دیترڕەگەزخواز لە شوێنی کاردا گێچەڵ بە بندەستەکانیان بکەن یان خاوەن تایبەتمەندییەکی دەروونی بن کە نەتوانن ئارەزووی سێکسی خۆیان کۆنترۆڵ بکەن یان دەسەڵاتی خۆیان بۆ مەبەستی خراپ بقۆزنەوە، ڕەچاوی یاسا و ڕێساکان نەکەن، بە شێوەی کاریگەر هەڵسووکەوت لەگەڵ دیتران نەکەن یان لە پێگە جۆراوجۆرەکاندا توانای قەزاوەتی دروستیان نەبێت. هێرک دەنووسێ ئەم وێنایە بەرهەمی بێزاریی کۆمەڵگا لە هاوڕەگەزخوازانی پیاو و هەوڵی هەندێ بۆ پیشاندانی پیاوانی گەی وەک مەترسییەک بۆ سەر بنەماڵەیە.[2]

---

[1] - *www.huffingtonpost.com/joe-kort-phd/homosexuality*

[2]- هێرک، جێی. ئێم. و مەک لمۆر، کێی، ئێی. 2013. Sexual prejudice. Annual Review of Psychology. 64، ل 309 - 333

هەر بەم شێوە، دکتۆر کارڵ جێنی و دکتۆر ئێی. دابلیو و ڕیچارد سنایپ و دیتران لە توێژینەوەکانی خۆیاندا هیچ بەڵگەیەکیان نەدۆزیوەتەوە کە پیشانی بدا ڕێژەی ئازاراندنی منداڵان لە لایەن هاوڕەگەزخوازان لە دیترڕەگەزخوازان زیاترە. سەیر لەوەدایە کە ئانا سی. سالتێر دەنووسێ کاتێک پیاوێک کچۆڵەکان ئازار دەدا، پێی دەڵێین «منداڵباز» و نە «دیترڕەگەزخواز». هەڵبەت کاتێک پیاوێک ئازاری کوڕانی کەم تەمەن دەدا، خەڵک بە شێوەی ئوتووماتیک وا وێنا دەکەن کە ئەو هاوڕەگەزخوازە. بە دڵنیاییەوە هەواڵەکانی پەیوەست بە حاڵەتەکانی دەستدرێژی سێکسی لە کلیسای کاسۆلیک ئەم نیگەرانییانەی زیاتر کردووە.
ڕای گشتی لە ناو توێژەران و کەسانی پڕۆفیشناڵی چالاک لە بواری دەستدرێژی سێکسی منداڵان ئەوەیە کە پیاوانی هاوڕەگەزخواز و دووڕەگەزخواز حەڕەشەیەکی تایبەتی بۆ سەر منداڵان نین. کەسایەتییەکی بەرچاوی دیکە لەم بوارەدا نیکۆلاس گڕۆسە. ناوبراو لە توێژینەوەیەکی کاریگەردا لە ساڵی 1982 نووسی: «ئایا گەورە ساڵانی هاوڕەگەزخواز بە گشتی لە ڕووی سێکسییەوە هۆگرییان بۆ منداڵان هەیە و ئایا منداڵانی ناباڵق زیاتر لە بەر دەم مەترسی گەورەتری ئازار لە لایەن گەورەساڵانی هاوڕەگەزخوازن تا گەورە ساڵانی دیترڕەگەزخواز؟ هیچ هۆیەک نییە کە وا بێت. هەتا ئێستا توێژینەوەکان پیشانیان داوە کە هیچ پەیوەندییەکی ماندار لە نێوان شێوازی ژیانی هاوڕەگەزخوازانە و ئازاری سێکسیدا بوونی نییە. لە ڕووی کردەییەوە هیچ ڕاپۆرتێک لە ئازاردانی سێکسیی کچان لە لایەن گەورەساڵانی لزباین یان ئازاردانی کوڕان لە لایەن پیاوانی هاوڕەگەزخوازەوە بوونی نییە.»[1]
هەر لەم پێناوەدا لە ساڵی 1998، دکتۆر نانانیل مەک کناگی سەبارەت بە تێکەڵبوونی هاوڕەگەزخوازی و منداڵبازی هۆشداریی دا. ناوبراو وتی: «پیاوێک کە تووشی تاوانێک لە دژی کوڕانی نابالق یان بالق دەبێ، لە ڕووی سێکسییەوە هیچ هۆگرییەکی بۆ پیاوانی بەتەمەنتر یان ژنان نییە.»[2] لە کاتێکدا توێژینەوە ئەزموونییەکان پیشان دەدەن کە هۆگریی سێکسی کاریگەری لە سەر ئەگەری دەستدرێژی کردنە سەر منداڵان لە لایەن ئەم کەسانەوە نییە،[3] زۆرێک لە دیترڕەگەزخوازان هێشتا لایان وایە کە هاوڕەگەزخوازان هۆگریی سروشتییان بۆ منداڵبازی هەیە.

---

[1]- نیکۆلاس گڕاس، ویلیام، ئێف هابسۆن و تامس وئێس. گری مێدکلیی: چاپخانەی زانکۆی کالیفۆرنیا، 2005

[2]- مەک، کانگی، ئێنم. (1998). Paedophilia: A review of the evidence گۆڤاری نیووزیلەندی و ئوستڕالیایی دەروون دەرمانیی. 32(2)، 252 - 265. ل 259

[3]- هێرک، گڕیگۆری ئێم. (2000). The Psychology of Sexual Prejudice. 9 (1). 19 - 22

بەشی 4

هێما دەروونییەکانی هۆگریی سێکسی

بابەتەکان:

- ناهاوسانی لە وڵاتی ئێران – پاژە ونبووەکان
- ئێران بەدەر نییە
- لزباینەکان لە داڕشتەی ئیسلامی
- پێشینەی مێژوویی لزباینەکان لە وڵاتی ئێران
- ئێرانییەکان – ئاشکرا نەکردنی شووناسی ڕەگەزیی
- ڕوانگەی یاسایی ئێران بۆ ناهاوسانی
- ڕوانگەی ئایینی – ئیسلامی
- ناهاوسانانی ئێرانی و پەنابەرێتی

ناهاوسانی لە وڵاتی ئێران؛ پاژە ونبووەکان

لە گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتی و کەلتوورییەکان ئێرانی هاوچەرخدا، ناهاوسانان سەرکوت کراون و ئەمە لە حاڵێکدایە کە ئاراستە ژنددژەکان دەورێکی سەرەکییان لەم پەراوێز خستنەدا گێڕاوە. سەرەڕای زیانبەرکەوتنی قووڵی چەمکی ژنانە و پیاوانە لە سەردەمی مۆدێرنسازی و ئیسلامیسازی وڵات، ڕەوتی ژنانەسڕینەوەی پانتای گشتی و یەکەمایەتی بەخشین بە گووتاری پیاوانە لە هەموو ئەو ڕەوالانەی کە نیازی وزەدان بە شووناسی ئایدیالی کۆمەڵایەتی خۆیانیان هەبوو، گرنگ بوو. هاوڕەگەزخوازانی ئێرانی، هەم بە هۆی هۆگریی سێکسیی خۆیان و هەم لەبەر هۆگرییە ڕەگەزێتییە ناهاوئاهەنگەکانی خۆیان، لەم ماوەی دواییدا بە مەبەستی دانووستان سەبارەت بە شووناسی کۆمەڵایەتی نوێیان و وەدەستهێنانی ئەم شووناسە، ڕویان کردووەتە کەس و کاری خەیاڵی و هاوڕێیەتی پشت درگا داخراوەکان. لەم بەشەی ئەم توێژینەوە، هاوڕەگەزخوازی لە ئێراندا تاوتوێ دەکرێ و لە مەڕ هاوڕەگەزخوازان لە ئێران هەندێ خاڵ ڕوون دەکرێتەوە. بەشی کۆتایی ئەم لێکۆڵینەوە لە ڕوانگی ئایینی و لە چوارچێوەی سیستەمی یاسایی ئێران و یاسا نێودەوڵەتییەکان هاوڕەگەزخوازی تاوتوێ دەکات. هەروەها ئەم بەشە ئەم بابەتە ڕوون دەکاتەوە کە لە پرسی پەرە سەندنی ناهاوسانی، ئێران بە هیچ چەشنێک بەدەر نییە. خاتوو مێهرئەنگیز کار لە بەشێک لە بەرهەمەکەی خۆیدا ئەم ئەنجامە دەست دەخا کە «ئەندامانی جڤاکی ناهاوسانان لە ئێران وەک کەسانێ سەیریان دەکرێ کە زۆر بە توندی لە بەها باوە ئایینییەکان یان چاوەڕوانییە کۆمەڵایەتییەکان دوور کەوتوونەتەوە. چالاکڤانانی مافەکانی ناهاوسانان لە هەوڵی خۆیاندا بۆ چەسپاندنی شووناسیان لە پانتای ئێستای ئێران کۆسپ و تەگەرەی زۆر گەورەیان لە بەر دەمە.» ئەم بەشە بە پێی زانیاری لە مەڕ بارودۆخی ئێستا و ڕابردووی ناهاوسانان لە ئێران نووسراوە و پێمان دەڵێ کە مەخابن هەتا ئەو جێی پەیوەستە بە بێبەشبوونی جڤاکی ناهاوسانان لە ژێربنەماکانی بناغەی کۆمەڵگا، ئێران ئاوارتە نییە.

ئێران ئاوارتە نییە

هاوڕەگەزخوازی هەمیشە وەک جۆرێک لەقەم و ناتۆرە، بابەتێکی کێشەبزوێن بووە و ئەم بابەتە بە هۆی ڕوانگەی هاوڕەگەزخوازدژانەی هەندێ لە ئەندامانی کۆمەڵگایە کە «ڕوانگەیەکی ڕادیکاڵانەیان بەرامبەر بە هۆگریی سێکسی، نۆرمە کەلتوورییەکانی پەیوەست بە هۆگریی سێکسی و ڕەگەزێتی هەیە و لەگەڵ ڕێکخراوە ئایینییەکان لە پەیوەندیدان.» ئێران کۆمەڵگایەکی نەریتییە کە هاوڕەگەزخوازی نەشیاوی و نانۆرمییەک سەیر دەکات. نە ئەم شێوە ڕوانینە لە وڵاتی ئێراندا بابەتێکی نوێیە و نە خەبات لە دژی ئەم پرسە. کۆمەڵگای نەریتیی کە دژی نانۆرمێتییەکان دەوەستێتەوە، لە ئێراندا بابەتێکی نوێ نییە؛ بەڵام شێوازێک کە لە ڕێگەی ئەوەوە ئێران نانۆرمێتی پیشان دەدا بۆ ئەوەی کەمینەکان کۆنترۆڵ بکا، هێشتا بابەتێکی گۆڵمەزییە کە لە ڕابردوودا بوونی بووە و ئێستاش بابەتێتی هەیە.

لە وڵاتی ئێران هیچ بەرنامەیەکی ستاندارد بۆ دووانە ڕەگەزێتییەکان بوونی نییە. خواستە سێکسییەکان دەتوانن پێناسە کۆمەڵایەتییە هەرمان و ڕیشەدارەکان تا ئەو ڕادە تێهەڵکێشی یەکتر بکەن کە هەندێ جار بۆ هاوڕەگەزخوازانیش لێکدانەوە، تێگەیشتن و قبووڵ کرانی خواستەکانیان ئەستەم دەبێت. لە ئێران کاتێک

پرسیار لە ڕەگەزێتیی کەسێک دەکرێ، ئەو ناتوانی بژاردەی سێیەم ڕەچاو بکات. هەموو کەس یان پیاوە یان ئافرەتە. بابەتەکە هێندە ڕوونە کە شوێنێک بۆ دوودڵی ناهێڵێتەوە. هەر چەشنە مەودایەک لەگەڵ ئەم سیستەمە ڕەگەزییە دووانەیە لە ئێراندا لە ڕیزبەندیی کێشە ڕفتاری و دەروونییەکاندا جێی دەبێتەوە. لە ئێران پێداگری لە سەر دەوری تەواوکەری ئەم دوو ڕەگەزە دەکرێ، بە جۆرێک کە هەر کام لەم دوو ڕەگەزە ڕۆڵی ڕەگەزێتیی دیاریکراویان هەیە. بەو پێیەی کە هاوڕەگەزخوازی دەتوانێ پێکهاتەی کۆمەڵایەتی باوکسالارانەی ئێران بباتە ژێر پرسیارەوە، ئێران و ئایدۆلۆژیای ئیسلامی دژایەتی هاوڕەگەزخوازی دەکەن. دێڕی «مافەکانی ناهاوسانان» خۆی جۆرێک ئامرازی سەرکوت کردنە. تاوانی بە هۆی بێزاری دژ بە جڤاکی ناهاوسانان بەشێک لە ئەزموونی ژیانی ئەم کەسانەیە. دێڕی LGBT «ناهاوسان»، لزباینەکان، گەیەکان، دووڕەگەزخوازان و تڕەنسەکان لە خۆ دەگرێت. تەنانەت ئەم دێڕە بە ڕەواڵەت گشتگیرەش کۆمەڵێ ئاستەنگ و سنووردارێتی هەیە. ئەم وشە بە پێی مێژوویێکە کە لە ڕۆژاوا بێچمی گرتووە و پڕە لە کێشمەکێش، دەستکەوت، ئەزموون و ئەو شووناسانەی کە تایبەتی کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکانە و تەنیا کۆمەڵگای ئێران ناگرێتەوە. هەر لەبەر ئەم هۆکارانە، تەنانەت ئەم وشەگەلە «پێشکەوتوو»انەش دەتوانێ چەواشەهێنەر بێ؛ چوونکە ناتوانن کێشمەکێشەکانی ناو وڵاتی ئێران پیشان بدەن. گێڕانەوە و هێماکانی ئەم بارودۆخە لە دەقە ئێرانی و کەسایەتییە مێژوویەکاندا بوونیان هەیە.

زۆر توێژینەوەی تایبەتی لە مەڕ ناهاوسانانی ئێران ئەنجام دراوە کە توانیویانە لە مەڕ جڤاکی ناهاوسانان زانیاری زیاتر کۆ بکەنەوە. ئەو ئاستەنگ و سنووردارکردنەوانەی کە لە لایەن ڕژیم و زانکۆکان، لەگەڵ لکاندنی ناوی نەرێنی لە سەر ئەم بابەتە زۆر هەستیارە، وای کردووە کە چالاکڤانانی کۆمەڵایەتی، خوێندکاران و توێژەران کەمتر خولیای ئەم بابەتە بن. لە دەرەوەی وڵاتانی ڕۆژاوایی، دەتوانین بڵێین هیچ توێژینەوەیەکی دەروونناسانە لە سەر قوربانیانی هۆگرییە سێکسییەکان لە ئێراندا ئەنجام نەدراوە. ئەم لێکۆڵینەوە بە نیازە ئەم بۆشایی زانیارییانە پڕ بکاتەوە.

سەیر لەوەدایە کە لە ناو ئەندامانی جڤاکی ناهاوسانان لە ئێران، دووڕەگەزخوازەکان تاقمێکن کە کەمترین سەرنجیان پێ دەدرێت. هیچ لێکۆڵینەوەیەک لە بارەی دووڕەگەزخوازان لە ئێراندا ئەنجام نەدراوە و هیچ داتایەک لەم بوارەدا لە بەر دەست نییە و لۆژیکی دەسەڵات دەڵێ دووڕەگەزخوازی گوناحە. بەم پێیە، نە تەنیا دووڕەگەزخوازی بێڕێزییە بە دیترڕەگەزخوازان، بەڵکوو تەنانەت لە دووانەی لزباین – گییش جێیان نابێتەوە. لە زۆر دیوەوە، دووڕەگەزخوازان تەنانەت لە ناو گرووپێکدا کە خۆشیان هێشتا قبوڵ نەکراون، قبوڵ ناکرێن. ئەم لێکۆڵینەوە بەدەر لە شیکاریی تێر و تەسەلی گوتاری ناهاوسانی لە ئێران، ڕاستییەکی نەخوازراوی دیکەشی ئاشکرا کرد: قبوڵ نەکرانی دووڕەگەزخوازان لە ئێران جۆرێک نۆڕم و ئاراستەیەکی زاڵ بووە.

ئێران بۆ نمایشدانی نانۆڕمییە گریمانەییە وتراوەکان ئەم شێوازە دەگرێتە بەر بۆ ئەوەی کۆنترۆڵی خۆی بە سەر کەمینە سێکسییەکاندا بپارێزێت. هێمای کۆنترۆڵ هەمیشە بوونی هەبووە. یاسای سزای ئێران بە هیچ چەشنێک مودارا لەگەڵ کەسانی ناهاوسان ناکات؛ بەڵام ئەوەی ڕاستی بێ لە زۆربەی حاڵەتەکاندا ئەم یاسایانە تەنیا لە کتێبەکانی یاسادان و ناگەنە ئاستی کردەیی. وەک پێشتریش لە بەشی یەکەمدا وترا دوایین لە سێدارە دانی کەسێک بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی دەیەیەک لەمەو پێش ڕووی دا. لە کاتێکدا کە هێشتا زەخت و سەرکوتێکی زۆر لە کۆمەڵگای ئێراندا بەدی دەکرێ و کەسانی ناهاوسان لە گرتن و بردنی سەرەڕۆیانە پارێزراو نین، یاسای وشک و تووندوتیژی سزای هاوڕەگەزخوازی هاوشێوەی ڕابردوو بە تۆخی جێبەجێ

نابێت. زۆر جار حکومەت بەرامبەر بەم گرووپانە نەرمی دەنوێنێت. پۆلیس هەمیشە هێرش ناکاتە سەر پاتۆقە ناسراوەکانی ناهاوسانان و زۆر جار ڕێگە بە گرووپە کۆمەڵایەتییەکان دەدرێ کە لە تێلگرام و فەیسبووک و واتساپ لەگەڵ یەکتر لە پەیوەندیدا بن. تەنانەت کاتێک پۆلیس هێرش دەکاتە سەر پاتۆقەکانیان، زۆر جار بەڕەڵایان دەکات. نوێترین نموونەی هێرشی پۆلیس بۆ سەر پاتۆقی هاوڕەگەزخوازان، گرتنی پتر لە سی گەی لە میوانییەک لە باغی بەهادۆران لە ڕێکەوتی 24 مانگی نەورۆزی ساڵی 1396ـی هەتاوی لە ئیسفەهان بوو. لە پێشدا هەمووان زیندانی کران؛ بەڵام توانیان بە هاوکاری پارێزەرەکانی خۆیان بە دانانی بارمتە ئازاد بکرێن و ڕەنگە بەڵێنی نووسراوەیان دابێ کە چیتر کۆبوونەوەیان نەبێت.
ئەم ئاراستە نەرمی نوێنییە ئافرەتان ناگرێتەوە. ئەوەی زیاتر بەدی دەکرێ ئەوەیە کە تەنانەت لە ناو کەمینە سێکسییەکاندا، لزباینەکان ئەگەر قۆڵبەست بکرێن لە چاو گەی و دووڕەگەزخوازە پیاوەکان ڕووبەڕووی ئاستەنگ و سنووردارێتی کۆمەڵایەتی و سەرکوتی سەختتر دەبنەوە. ئافرەتان هەر ئێستاش لە کۆمەڵگای ئێرانیدا پەراوێز خراون؛ چوونکە بوونیان بە پێی کۆمەڵگایەکی باوک سالار و سیاسەتی توندوتیژ پێناسە دەکرێ کە بوونی ئاستێکی بەرز لە هەڵاواردن لە دژی ژنان تەنانەت لە ناو کەمینە سێکسییەکاندا جێی سەرسووڕمان نییە.

لزباینەکان لە دارشتەی ئیسلامیدا

یاسا ئیسلامییە زاڵەکان کاریگەرییان لە سەر هۆگریی سێکسی لە قوڕئانی پیرۆز، وتەکانی پێغەمبەر (فەرموودە) و فەرمانەکانی ڕێبەرانی ئایینی (فتوا) داناوە کە هەر هەموویان داکۆکیکاری چالاکیی سێکسی لە پەیوەندیی سێکسی نێوان ژنێک و پیاوێکن. گوتاری هاوڕەگەزخوازی لە ئایینی ئیسلامدا لە بنەڕەتدا چالاکیی سێکسی نێوان پیاوان تاوتوێ دەکات.
کەمن ئەو فەرموودانەی کە ئاماژە بە ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانەی ژنان دەکەن. یاساناسان زۆر کوێرکوێرانە دەڵێن کە «هیچ سزایەکی حەدیی بۆ لزباینەکان بوونی نییە؛ چوونکە ئەوە زینا نییە. بەو پێیەی کە ژنان ئەندامی زا و زێی پیاوانەیان نییە و ناتوانن دخوول (تێکەڵبوون) ئەنجام بدەن، بەم شرۆڤە ئەوان لە ڕووی فیزیاییەوە ناتوانن زینا بکەن. بەڵام دەتوانرێ سزای تەمبێ کردنیان بۆ ڕەچاو بکرێ؛ چوونکە ئەم کارە گوناحە.»
سەرەڕای ئەوەی لە مێژوودا بە دەگمەن سزای لزباینەکان هاتووە، مێژووی تەبەری نموونەیەک لە سێدارە دانی دوو کچی لزباینی لە حەڕەمی ئەلهادیی دەخاتە ڕوو. ئەم نموونە لە کۆمەڵێک لە چیرۆکە زۆر گرنگەکاندا هاتووە کە ئاماژە بە ئاکاری خەلیفەی دەسەڵاتدار دەکەن.
وەک لە بەشی پێشوودا ئاماژەی پێکرا، هەر سێ ئایینی ئیبراهیمی سەرەکی هاوڕەگەزخوازی بە تاوان دەزانن و زۆر دژی پەیوەندیی دوو کەسی هاوڕەگەزن. ئەم سنوودارێتییە فشار و نیگەرانییەکی زۆری بۆ لزباینەکان هێناوەتە گۆڕێ و بەردەوام بەدی دێنێت؛ چوونکە هەست، هۆگریی و سۆزەکانیان بە ناسرووشتی و لادەرانە دەزانرێت. مۆدێلی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی ئیسلامی کە دیترڕەگەزخوازنۆرمی بەرز دەنرخێنێت، بە شێوەی کردەیی ژنانی لزباین کە ناچارن شووناسی خۆیان بشارنەوە، لەم گوتارەدا پشتگوێ دەخا و هۆگریی سێکسییان ڕەت دەکاتەوە. ژیانیان وەک لزباینی موسڵمان یەکتربڕییەکی تایبەت بەدی دێنێ کە تێیدا ئایین و

هۆگریی سێکسی بەرکەوتنیان لەگەڵ یەکتر دەبێ و سەرەڕای ئەمە لە ڕێگەی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی ئایینییەوە ئەم دوو هێمایە لێک دادەبڕێن و ڕێگە نادەن ئەم ژنانە ئارەزووی سێکسیی خۆیان بدۆزنەوە و دەربببڕن. زۆریان بە ژیانی شاراوە تێدەکۆشن خۆیان لەگەڵ ئەم دۆخە بگوونجێنن. تەنانەت ئەوانەی کە ئەندامی گرووپی پشتیوانی لە ناهاوسانانی موسڵمان بە ناوی «ئیمان»ـن، بەردەوام لەگەڵ تێکهەڵچوونەکان دەست و پەنجە نەرم دەکەن. ئاراستەی ئایینی زەخت و دەمارگرژانە لە هەمبەر هاوڕەگەزخوازی ڕێگە نادا کە باوەڕی ئایینی و هۆگریی سێکسییان پێکەوە ئاشت ببنەوە.

کتێبی *چاڵی تەنیایی* لە نووسینی نووسەری ئینگلتەرایی، ڕادکلیۆف هاڵ، کە بۆ یەکەم جار لە ساڵی 1928 لە لایەن جاناتان کیپ بڵاو کراوە، چیرۆکی پڕ لە دەرد و ئازاری ستەیفن گۆردۆن، ژنی ئینگلتەرایی چینی خۆشگوزەرانی کۆمەڵگا دەگێڕێتەوە کە هۆگریی ئەو بۆ هاوڕەگەز هەر لە تەمەنی کەمەوە دیارە. ئەم ڕۆمانە لزباین‌بوون وەک دۆخێکی سڕووشتی و خوداپێداوانە دەخاتە بەر چاو و داوایەکی دیاریکراو دەکا: «مافی ژیان بە ئێمەش بدەن.» ئەم داوایە لزباینە موسڵمانەکانی ئێرانیش دەگرێتەوە کە لەگەڵ پرسە جیاوازەکانی وەکوو تووندوتیژیی سێکسی، لاساییکردنەوەی کوێرانەی کەلتووری باوکسالاری، پەراوێز کەوتنی ژنان لە کۆمەڵگایەکی پیاوسالار، زەختی زۆر بۆ هاوسەرگیری و شوواناسی سەرکوتکەری ئایینی دەست و پەنجە نەرم دەکەن. کاریگەریی ئایینی ئیسلام کە زەقانە لە بێچم گرتنی شوواناسی کەسەکان لە هەموو ڕەهەندەکانی ژیانی ڕۆژانە و گەشەی تاکایەتیدا دەوری هەیە، دەتوانێ سەرچاوەی دەرد و ژانی ژنانی لزباینی ئێرانی بێ کە بەم شێوە ناتوانن شوواناسی خۆیان دەربڕن.

پێشینەی مێژوویی لزباینەکان لە ئێران

لە ئێرانی پشمۆدێرن، ئافرەتانێک کە جل و بەرگی پیاوانەیان لە بەر دەکرد بۆ ئەوەی بچن بۆ جەنگ یان لە ناڕەزایەتییەکاندا بەشداری بکەن، بە بەهێز، شیاوی ڕێز و خاوەن «هێز و دڵشێر» دەزانران. هەر بەم شێوە، ئەو ژنانەی کە نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز ئەنجام دەدەن یان لە حاڵی تێپەڕین لە ژنێتی بۆ پیاوەتین، مافی ڕەگەزێتیی یەکجار زۆر دەست دەخەن. ئەم مژارە لەوانەیە تا ڕادەیەک ڕوونی بکاتەوە کە بۆچی ژنانی بڕیار دەدەن ببنە پیاو، ڕۆژگارێکی ئاسوودەتریان لە کۆمەڵگای ئێرانیدا دەبێ و ڕەنگە هەر لەبەر ئەوەش بێ کە ڕێژەی گۆڕینی ژن بە پیاو لە ئێراندا لەو پەڕی خۆیدایە. لە بەرامبەردا ئەو پیاوانەی کە بە نیازن ببنە ئافرەت، مافی یاسایی و ئیمتیازی کۆمەڵایەتی زۆر لە دەست دەدەن و زۆر جار پتر لە جاران دەکەونە بەر نفرەت و بێزاری. لە ئێرانی باوکسالار، هاوسۆزی‌کردن بۆ کەسێک کە بە ئەنقەست مافە پیاوانەکانیان وەلا دەنێ، وێناهەڵنەگرە؛ چوونکە ئەم کارە وەک هێمای لاوازی لێی دەڕوانرێت. بۆ وێنە کەسێک بە هۆی دژایەتییەکی زۆر کە پاش نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز تاقی کردۆتەوە، وتوویەتی پێی خۆشە لە ڕێگەی نەشتەرگەری گەڕانەوە، بگەڕێتەوە بۆ ڕەگەزی سەرەتایی خۆی (پیاو) یان خۆکوژی بکات.

لە ئێرانی ئەوڕۆیی، ڕژیمی یاسایی دەسەڵاتدار لە دژی ژنان جیاکاری دەنوێنێت. ئەمە تەواو لەم ڕاستییەدا خۆی دەنوێنێ کە ئێران پەیماننامەی ڕێگری لە هەموو شێوازەکانی هەڵاواردنی دژ بە ئافرەتانی پەسەند نەکردووە. لە چاو گەیەکان، لزباینەکان بە هۆی سنووردارێتی، سزا و تەنانەت تەمبێی کۆمەڵایەتی بە هۆی قۆڵبەستکردن زیاتر دەناڵێنن. لزباینەکانیش هاوشێوەی کەمینە سێکسییەکانی دیکە لە ئازادیی جووڵە و

کردەوە بێبەشن و وێدەچێ لە ژێر گووشار و نکۆلێکردنی کۆمەڵایەتی زێدەتردا بژین. تەنانەت لە بواری ناشیرینکردنی «ئاکاری خراپ»، هەڵاواردنی کۆمەڵایەتی ڕەگەزێتیی هەمیشە لە ڕیزبەندیی و پێوەرەکانی شیاوی پەسندکرانی توندوتیژی ڕەگەزێتی دەوری سەرەکی هەیە.
هەڵاواردن لە دژی ژنان تەنانەت لە ناو کەمینە سێکسییەکاندا ئەوە پیشان دەدا کە لە چاو گەی و دووڕەگەزخوازانی پیاو، لزبایەنەکان زیاتر سنووردار کراونەتەوە و ئەگەر قۆڵبەست بکرێن سزای سەختتر چاوەڕێیان دەکات. ئەم بەڵگە گرنگە لە دیمانەی کۆمەڵێ ناهاوسان لە مەشهەد، تاران و ئیسفەهان وەدەست هات. تەنیا ئەنجام گرتنی مومکین بۆ ئێمە ئەوەیە کە تەنانەت لە ئەنجامی ئەمە وەک دەڵێن «ئاکاری خراپ»، پێگەی دەرەجە دووی ژنان لە کۆمەڵگای زۆر باوکسالاری ئێران هەمیشە دەورێکی گرنگی لە پێناسەی پانتای کاری ڕێگەپێدراو هەیە. لە هەمان کاتدا چالاکیی لزبایەنەکان زۆر لە بەر چاو نییە و هۆکەشی ڕەنگە ئەوە بێ کە لە کۆمەڵگای پیاوسالار، پیاوان سەرنجێکی ئەوتۆ بەم بابەتە نادەن و بە لایانەوە گرنگ نییە؛ بەڵام کاتێک کچان لزباین بووەی خۆیان دەردەخەن ڕووبەڕووی ئاستەنگ و سنووردارێتی دەبنەوە و لە هەندێ حاڵەتدا ناچار بە هاوسەرگیریی پێشوەختە دەکرێن.
کاتێک بۆ لزبایەنێک بڕیار دەدرێ کە هاوسەرگیری لەگەڵ پیاوێک بکا، چانس یان توانای زۆری بۆ خۆڕاگری لە هەمبەر ئەم بڕیارە نییە. ئەمە دەتوانێ بارودۆخێک بێنێتە کایەوە کە تێیدا کەسی لزباین سەرتاسەری ژیانی خۆی لە هاوسەرگیرییەکدا بە سەر ببا کە تێیدا بەردەوام پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ ناهاوڕەگەز بە سەریدا دەسەپێنرێت.
بەشی سەرەکیی کۆمەڵگای ئێرانی هێشتا زۆرە پیاوسالارە و بۆ ئەوان ڕا و ڕوانگەی ژنان گرنگییەکی ئەوتۆی نییە. ئەگەرچی پێشکەوتنی سنووردار و هەندێ گۆڕانکاری بە مەبەستی ئەنگێز دان بە ژنان بۆ هاتنە پێشەوە و نواندنی ڕۆڵی چالاک لە کۆمەڵگا ڕووی داوە، لە کۆماری ئیسلامی ئێران هێشتا ژنان لە ڕووی یاسایی و کۆمەڵایەتییەوە بێبەشن. کۆنترۆڵی کۆمەڵایەتی بەتایبەت لە شارە بچووکترەکان و ناوچە گوندییەکان زیاتر لە پیاوان بۆ ژنان ئەستەمترە.
ئەوەی لە بنەماڵە کۆنسێرڤاتیڤەکاندا زۆر بەدی دەکرێ ئەوەیە کە لە قۆناغێکدا ژنان تەنانەت ئەگەر لزباین و لە پەیوەندیی لەگەڵ پیاوان وەڕەز و بێزار بن، دیسانیش ناچار بە هاوسەرگیری دەکرێن. ئەمە ئەو کاتە ڕوو دەدا کە ژێربنەما باوەکان ئەوەندە بەهێزن کە هەڵبژاردنی تاکایەتی و کۆنترۆڵ تاک لە سەر هەڵبژاردنی ژیانی هاوسەرداریی دەخاتە ژێر ڕکێفی خۆیەوە. بۆ ئەو لزبایانەی کە بە پێچەوانەی خواستی خۆیان ناچار بە هاوسەرگیری لەگەڵ پیاوێک دەکرێن، ئەم پرسە دەبێتە خەسارەتێکی ڕووخێنەر بۆ سەر تەندروستیی دەروونی، سێکسی و تایبەتییان. بە گوێرەی یاسای مەدەنی ئێران، ژن دەبێ ملکەجی ویست و ئیرادەی مێردەکەی بێت (تەمکین – گوێرایەڵی). ئەم گوێرایەڵییە بوونی هەمیشەیی ژن بۆ پەیوەندیی سێکسی لە کاتی خوازراوی مێردیش دەگرێتەوە.
لەم بارودۆخەدا کە هەتا هەنووکەش دۆخێکی دژوارە، هەندێ لەم کچانە کە لە هۆگریی سێکسیی خۆیان ئاگادارن ئێستا خۆیان لە هەلومەرجێکی مەترسیدار و جەهەنەمیدا بەدی دەکەن؛ چوونکە تێدەگەن نە تەنیا هۆگری پیاوان نین بەڵکوو دەبێ لەگەڵ مێردێک بژین کە لە ئەنجامی هاوسەرگیرییەکی زۆرەملێدا بۆیان دەستنیشان کراوە. بۆ زۆرێک لەو ژنانەی کە ژیانیان بە پێی یاسا و نەریتی هەڵقوواڵاو لە ئایینی ئیسلام بێچمی گرتووە، مەرجدار بووە یان بەڕێوە دەبرێ، ئەم پرسە مۆتەکەیەکی وێناهەڵنەگرە. بە جێهێشتن ئەگەرچی

ناومەکین نییە، کارێکی زۆر چەتوونە و بەجێهێشتن بە هۆی لزباینبوون سەرشۆڕی لێ دەکەوێتەوە و کاریگەریی ڕووخێنەری لە سەر پێگەی کۆمەڵایەتی، ئابووری و تەندروستیی کەسەکە دادەنێت.
زیانی دیکە دەرکران لە لایەن بنەماڵەیە. زەخت لە سەر لزباینە موسڵمانەکان بە پێی ئەوەی لە کوێ دەژین، جیاوازە. ئەو لزباینە موسڵمانانەی وا لە ڕۆژاوا دەژین «بۆ دۆزینەوەی دەوری ڕەگەزێتی لە ڕێگەی هاوسەرگیرییەوە، لە لایەن بنەماڵەی خۆیانەوە زەخت دەکرێتە سەریان؛ چوونکە زۆریان بە واتای ڕۆژاوایی وشە بە شێوەی دیاریکراو هاوڕەگەزخواز نەبوون»، لە حاڵێکدا دەرکران لە لایەن بنەماڵە بۆ لزباینە موسڵمانەکانی دانیشتووی وڵاتانی ئیسلامی زۆر زیاترە.
زۆرن ئەو لزباینانەی کە هەوڵ دەدەن بە خۆ دیترڕەگەزخواز دەرخستن خۆیان لەگەڵ سنووردارییی سۆزداری سازگار بکەن و ئەمە لە تێکۆشان لە پێناو خۆگونجاندن لەگەڵ زەختی هاوسەرگیری دەگاتە ئەوپەڕی خۆی. لە هەندێ حاڵەتدا، لزباینە موسڵمانەکان ناچار دەکرێن ڕەهەندە جیاوازەکانی شووناسی خۆیان بە گوێرەی پێگە پاچە پاچە بکەن. «ئەمە بریتییە لە پاژە پاژەکردنی ژیانی خۆیان بۆ سەر ئەو بوارانەی کە کەسەکە تێیاندا گەی یان لزباین ببینرێ و پانتا و شوێنەکانی دیکە کە ئەم بابەتەیان تێدا حەشار داوە.»
شارۆمەندێتی یاسایی و کەلتووریی ژنانی لزباین زۆر بە تۆخی پەیوەستە بە شارۆمەندیی ڕەگەزییانەوە. لە کۆمەڵگا بە گشتی، لە شوێنێکدا کە پێگەی کەمینەی ئایینی و کەلتوورییان تەواو دیارە، ژنانی موسڵمانی لزباین یان دووڕەگەزخواز هاوشێوەی هاوتای دیترڕەگەزخوازی خۆیان دەبێ لەگەڵ پرسگەلی جیدیی کۆمەڵایەتی و یاسایی وەکوو هەڵواردنی نەتەوەیی و سیاسەتە دەوڵەتییەکان کە کاردکردی جەستە و شووناسیان بە سەردا دەسەپێنێ، دەست و پەنجە نەرم بکەن. بەڵام لە کۆمەڵگا ئایینی و کەلتوورییەکانی خۆیان، هۆگریی سێکسییان زۆر جار هەستی دەروەستیان دەخاتە ژێر پرسیار و ئەوان ناچار بە «بێڕێزی کردن» بە ئیسلام دەکات.
بارودۆخی «کەمینەی ناو کەمینە»ـی ئەوان پێداگری نواندن لە سەر هەوڵی ئەوان بۆ گەیشتن بە جۆرەکانی مافی مەدەنی و کۆمەڵایەتی وەکوو بوونی نوێنەرێکی شیاو، پاراستنی شێوازی ژیان / شووناس، ڕزگاربوون لە هەڵواردنی ڕەگەزی، هەبوونی باوەڕی ئایینی هاوئاراستە لەگەڵ هۆگریی سێکسی، بەشداری نواندن لە ژیانی کۆمەڵایەتی / ئایینی. ئەوان لە ڕێگەی «بردنە ژێر پرسیاری» هەموو دەق و نەریتە ئایینی و تۆڕە پشتیوانییە جەماوەرییەکان تێدەکۆشن ئەم ئامانجە بەدی بێنن. لە ڕاستیدا هەوڵەکانی ئەوان بۆ گەیشتن بە شارۆمەندێتی کەلتووری و یاسایی ئەوان دەخاتە پاڵ موسڵمانانی دیکە؛ بەڵام هەوڵی ئەوان لە ئاراستەی شارۆمەندێتی سێکسیی ئەوانی کردووە بە دژبەری زۆرینەی موسڵمانان، دەربڕینی شووناسی سێکسی بۆ ئەوان ئەستەم دەکات.
بەو پێیەی کە ئێران کۆمەڵگایەکی پیاوسالارە و تاکەکان بە زەینییەتی باوکسالاری دەژین، ئافرەت بوون خۆی لە خۆیدا لەم وڵاتە بێبەش بوون لە زۆرێک لە مافەکانی لێ دەکەوێتەوە. ئێستا بە هۆی بە تاوانزانینی کۆمەڵایەتی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە، لزباینبوون لە وڵاتی ئێران زیاتر سنووردار دەکرێتەوە. وەها ئاستەنگگەلێک دەبێتە هۆی ئەوەی زۆرێک لە لزباینەکانی ئێران ڕوو بکەنە «ژیانی ژێرزەوینی» و بە هۆی ترس لە پۆلیس و بە دواداچوونی یاسایی ژیانێکی شاراوەیان هەبێت. ئاکاری سێکسیی لزباینەکان بە گوێرەی یاسا سزای قەمچی بۆ دیاری کراوە. زۆریان لێیان دراوە، ناچار بە هاوسەرگیری یان دەرکران کراون.
لە بنەماڵە هەژار و زۆر ئایینپەروەرەکاندا، هۆگریی بۆ ژیان کە بە شێوەی سرووشتی سەربەستی و پشت بە خۆ بەستوویی لە خۆ دەگرێ، هۆگرییەکی زۆر باوە کە زۆر کەس هەرگیز تاقی ناکەنەوە. بە بێ پشتیوانیی بنەماڵە، ئەوان چارەیەکیان نییە مەگەر ئەوەی کە بۆ مانەوە هاوسەرگیری بکەن. حاڵەتگەلێک بووە کە ژنانی

لزباین لە لایەن خزم و کەسی خۆیان ڕفتاری خراپیان لەگەڵ کراوە و کەوتوونەتە بەر ئەشکەنجە بۆ ئەوەی «ڕازی» بە هاوسەرگیری بن. بۆ ئەم ئافرەتانە هاوسەرگیری هەمیشە بە واتای کۆتایی هاتنی دەرفەتی پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەزە.
بۆ لزباینەکان لە ئێران، پێکهاتەی مەرگهێنی یاسا هاوڕەگەزخوازدژەکانی وڵاتەکەیان و ئارستەی ئاشکرای دژ بە ناهاوسانان لە ناو زۆرێک لە ڕێکخراوە ئاسایشییەکاندا ژیانی زۆر ئەستەم کردووە. ئەم ئاراستەی ڕێکخراوە ئاسایشییەکان پەرە بە ڕفتاری خراپی خێزانی و کۆمەڵایەتی و توندوتیژی لە دژی ناهاوسانان دەدا کە بە هۆی هۆگریی سێکسیی خۆیان بە تاوانبار یان نەخۆش لە قەڵەم دەدرێن. پێویستە داتای زانستی / کوالێتی زێدەتر لە مەڕ لزباینەکان لە ئێران بەرهەم بهێنرێت. ئەم ڕاستییە تاڵە هەیە کە هەتا ئەو کاتەی زەینییەتەکان لە ئێران نەگۆڕدرێن، زۆرێک لە ژنانی لزباینی موسڵمان هەر وا لە پشێویدا ژیان دەبەنە سەر کە ژیانێکی دووانەی لێ دەکەوێتەوە کە تاکە ئامانجەکەیان ڕازی ڕاگرتنی بنەماڵەیە.

ئەو ناهاوسانانەی کە شووناسی خۆیان ئاشکرا ناکەن؛ ژیان لە شاراوە

هەڵوێستی ئێران لە هەمبەر هاوڕەگەزخوازی لە لایەن دەوڵەتی ئێران و زانایانی ئایینییەوە بە ڕوونی پێناسە و ڕوون کراوەتەوە؛ کەواتە دەربڕینی شووناسی ڕەگەزیی بۆ ناهاوسانان دژوارە و ئەوان ناتوانن هۆگریی سێکسیی ڕاستەقینەی خۆیان بدرکێنن. ئەم مەسەلە تەنیا مەسەلەی ئێران نییە و لەو وڵاتانەشی کە شووناسی هاوڕەگەزخوازانە ڕەخنەی لە سەرە یان قەدەغەیە باوە. لەم وڵاتانەدا پەیوەندیی نێوان دوو ڕەگەزی بەرامبەر تاکە پەیوەندییەکە کە بە فەرمی دەناسرێت. لە وەها کۆمەڵگاگەلێکدا چاوەڕوانی لە پیاو دەکرێ کە هاوسەرگیری بکا و هەتا ئەو کاتەی ئەرکی منداڵخستنەوە بە جێ دێنێ، کۆمەڵگا شۆفاری چالاکییەکانی دیکەیان ناکات. هەندێ لە پیاوانی ئێرانی کە هاوسەرگیری لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەریان دەکەن، وایان پێ باشە بۆ هەبوونی پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەزی خۆیان ڕوو بکەنە داوێنپیسی. دیتران پەنامەکێتی ئەوان بە تاکە بژاردەی مومکین دەزانن.
دەربڕینی شووناسی ڕەگەزیی پرۆسەیەکە کە تێیدا کەسی ناهاوسان هۆگریی سێکسی یان شووناسی ڕەگەزێتیی خۆی وەک بەشێک لە شووناسی گشتی خۆی قبووڵ دەکات. ئەمە نە تەنیا پرۆسەی قبووڵکردنی خۆ بەڵکوو ئاماژە بە خستنە بەر باسی شووناسی خۆیان لە لای دیتران دەکات. لە وڵاتی ئێران، لێکەوتەکانی پەیوەندیی ئاشکرای هاوڕەگەزخوازانە بریتییە لە بە ڕاوەدوونانی دەزگای داد، ئازاراندن، سەد دانە قەمچی هەتا سێدارە. هاوڕەگەزخوازی ڕازێکی سەر ئاوەڵا و دەربڕینی ڕێگەیەکی دژوارە و کارێکە کە تەنیا ڕێژەیەکی کەمی تاکەکان تەنانەت لە شارە گەورەکانی وەکوو تاران پێی هەڵدەستن. زۆرێک لەم کەسانە لە ناو ترسی هەمیشەیی ئاشکرابوونی بارودۆخیان و دەرکران دژەین.
لە بەرامبەردا، ژیانی کەسی تڕەنس، کە هەڵبەت بە هیچ چەشنێک ژیانێکی ئایدیال نییە، لە ژیانی هاوڕەگەزخوازان ئاسوودەترە. هاوڕەگەزخوازان تەنانەت بۆیان نییە بیر لە ڕاگەیاندنی هۆگریی سێکسیی خۆیان بکەنەوە. بە پێچەوانەی هاوڕەگەزخوازان، کەسانی تڕەنس لە وڵاتی ئێراندا بە یاساگەلی ئاسوودەتر دەژین و دەوڵەت بۆ نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەزیان پشتیوانیی دارایی لێ دەکات. فتوای ساڵی 1980ـی ئایەتوڵا خومەینی، دامەزرێنەری کۆماری ئیسلامی ئێران، بە ڕوونی ڕایدەگەیێنێ کە نەشتەرگەری گۆڕینی

ڕەگەز «ڕێگە چارەیەک»ـە بۆ کێشەی شووناسی ڕەگەزێتی. ناوبراو لە ڕێگەی ئەم فتوا ئایینییەوە ئیزنی بە دەوڵەت دا کە چاودێری ئەم نەشتەرگەرییانە بکات. ئەم چەشنە نەشتەرگەرییانە زیاتر بە ناوی GSC دەناسرێن.

بەڵام هەڵوێستی دەوڵەتی ئێران بۆ نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز لە ڕاستیدا ئامرازێکی دیکەیە بۆ نەهێشتن و بە دواداچوونی یاسایی گەی و لزبایەنەکان لە وڵاتی ئێران. باوەڕێک لە ناو زانایانی ئایینییدا هەیە و دەوڵەتیش پشتیوانی لێ دەکات: تاک لە لەشی ڕەگەزێکی هەڵەدا گیری کردووە. هاوڕەگەزخوازانی ئێرانی لە بەر خۆیان بۆ نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز هان دەدرێن و ڕێگری لە ژیانێکی ئازاد و ئاشتییانەی ناهاوسانان دەکرێت.

سەرباری ئەوەی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز سیاسەتی فەرمی دەوڵەت بۆ ناچارکردنی ژنان و پیاوانی ناهاوسان بۆ ئەنجامدانی ئەم کارە نییە. هەمیشە زەختێکی زۆریان لە سەرە. ئەنجامەکەی دەبێتە ئەوەی کە ئەم کەسانە ئێستا ناچار بە ژیانێکی تێکەڵ بە دەرد و بڕینی سۆزداریین. وێناکردنی ئەم بابەتە کێشە نییە کە زۆریان بە ڕاستی پێیان خۆش نییە نەشتەرگەری بکەن. حاڵەتگەلێک لە ڕفتاری خراپدا هەیە کە نەخۆش پاش نەشتەرگەری پێویستی بە خەواندنە. ئەم مژاری ڕفتارە خراپانە دەتوانن خۆیان لە پێشنیاری پزیشکی بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز و هۆرمۆن دەرمانیدا پیشان بدەن. بە پێی ڕاپۆرتی هەواڵێکی خۆجێیی لە کەمتر لە چوار ساڵ لە 2006 هەتا 2010 ڕێژەی هەزار و 360 نەشتەرگەری گۆڕانی ڕەگەز لە ئێران ئەنجام دراوە.[1] دەتوانین بڵێین ئەم نەشتەرگەرییانە کێشەی جەستەیی جیدی، خەمۆکی و لە هەندێ حاڵەتدا خۆکوژی لێ دەکەوێتەوە.

هەروەها زۆر خاوەن کار بە ئاشکرا لە دژی ئەو کەسانەی کە بە ناهاوسانیان دادەنن، جیاکاریی دەنوێنن و دەبنە هۆی ئەوەی کە ئەو کەسانەی کە وەک تڕەنس سەیر دەکرێن، بکەونە دۆخی ئابووریی لاوازەوە و تووشی نەداری و هەژاری ببنەوە. بەو پێیەی لە وڵاتی ئێران ئیشی سێکسی لە ژێر چەمکی هاوسەرگیریی کاتی لە مەزهەبی شێعەدا یاساییە، ئەنجامدانی ئیشی سێکسی باوە. بۆ کەسێکی تڕەنس کە نەشتەرگەریی گۆڕینی ڕەگەزی ئەنجام داوە، هاوسەرگیریی کاتی هەتا ڕادەیەک هاوسەرگیریی یەک کاتژمێری ڕێگە پێدراوە؛ چوونکە دەرفەتی دووگیانبوونی نییە و کەسەکە نیگەرانێتی ئۆبالّی هیچ بەرپرسایەتییەکی وەک باوکی داهاتوو ناکەوێتە ئەستۆی.

ڕوانگەی یاسایی ئێران بۆ ناهاوسانان

لە ساڵی 1979، ئێران لە ژێر مادەی 2ـی یاسای بنەڕەتی کۆماری ئیسلامی ئێران وڵاتێکی ئیسلامی بووە. سیستەمی یاسایی ئێران بە گوێرەی حکومەتی یاسای مەدەنی هاوشێوەی حکومەتی فەڕەنسە بنیات نراوە. دەوڵەت بریتییە لە وەلی فەقێ و هێزی جێبەجێکار، یاسادانەر و داد.

بە گوێرەی یاسای ئێران، هاوڕەگەزخوازی نایاساییە. ڕیشەی یاسای سزای ئێران دەچێتەوە سەر شیکارییەک لە ئایینی ئیسلام کە هۆگریی بۆ پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز وەک دۆخێکی هەمیشەیی قبووڵ ناکات. بە گوێرەی یاساکانی ئێران کە بە پێی شەریعەتی ئیسلامن، هاوڕەگەزخوازی نایاساییە و سزای سەد قەمچی هەتا سێدارەی لێ دەکەوێتەوە. لە نەبوونی بەڵگەکانی دیکە، «دانپێدانان» سزای سی و یەک هەتا 70 قەمچی بە

[1]- ناهاوسانانی ئێرانی و یاساکان: 12 ناپریل 2118 http://hir.harvard.edu/article/?a=9885،

دواوەیە؛ بەڵام دانپێدانانێک کە «چوار جار دووپات ببێتەوە» وەک بەڵگەی تاوان کە هۆکاری سەد قەمچی یان سێدارەیە، بەسە. دەزگای دادی ئێران دەتوانێ لە ژێر ئەشکەنجە «دانپێدانان» لە کەسەکان وەربگرێت.
بە گوێرەی یاسای سزای ئێران کە لە ساڵانی 2012 هەتا 2013 پێداچوونەوەی بۆ کرا، یاساکانی پەیوەست بە هاوڕەگەزخوازی گۆڕدران. بە گوێرەی نموونەی کۆنتر «بەشداربووی چالاک (پیاو) لە هەموو حاڵەتەکاندا ئەگەر ژێر تەمەنی یاسایی نەبێ وەبەر سزای مەرگ دەکەوێت.» بەڵام سنووردارێتی «تەنیا» هەتا 74 قەمچی بۆ کەسانی ژێر تەمەنی نموونەی کۆنتر لەم نموونە نوێیە سڕدراوتەوە.
سزای سێدارە حەڕەشەیەکی هەمیشەییە. ئەگەر پیاوێک لە پەیوەندیی هاوڕەگەزخوازانەدا دەوری «بەرکار»ی هەبێ، هەمیشە ڕووبەڕووی سزای مەرگ دەبێتەوە. «بکەر» بە هۆی هەندێ بارودۆخەوە مەحکوم بە مەرگ دەبێ یان بە سەد قەمچی حوکم دەدرێت. کەواتە پیاوانی ئێرانی کە لەگەڵ پیاوان پەیوەندیی سێکسییان هەیە (**MSM**) یان ئەو ژنانەی کە لەگەڵ ژنانی دیکە پەیوەندیی سێکسی ساز دەکەن (**WSW**) بە هۆی ڕفتاری خۆیان مەحکووم دەبن؛ پیاوان بە سێدارە و ژن بە قەمچی.
لە وڵاتی ئێران، یاسا و ڕێساکانی پەیوەست بە کەسانی ناهاوسان لەگەڵ هی کەسانی تڕەنس جیاوازە. گوتاری مێژوویی لەم بوارە پیشاندەری جۆرە جیاوازەکانی گوتاری ئایینییە و زۆرێک لە شوێنکەوتووانی ئایین وایان پێ باشترە کە شووناسی تڕەنسیان لە چوارچێوەی ئایینی ئیسلام وەک نۆرمێک سەیر بکەن. لە ساڵی 1967، ئیمام خومەینی وەها باسی لە فیقە کرد کە بە پێی ئەزموونی مێژوویی پێشنیاری ڕێنوێنی دەدات. کتێبی *تحریر الوسیلەی* خومەینی بەڵگەیەکی فەلسەفی گرنگ بوو کە لە سەرەتادا ئامانجەکەی تەنیا شوێنکەوتووانی خومەینی لەو کاتدا بوو و دواتر کە بوو بە وەلی فەقێی ئێران، ڕێی بردە ناو سیاسەتە نیشتمانییەکانیش. فیقهی خومەینی مافەکانی کەسانی تڕەنسی بۆ نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز بە فەرمی دەناسی. فیقهی پێشکەوتووی ئەو ئیدعای دەکرد کە «ئەلزۆهەریر یان نیگای یەکەم دژی ڕێگری لە نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەزێتییە.» وەک پێشتریش وترا، زەخت بۆ ئەنجامدانی ئەم کارە دەتوانێ زۆر توند بێت.
سیستەمی ئیداری ئێران لە قوربانیکردنی تڕەنسەکان دەوری سەرەکی دەبینێ و ئەمە زیاتر لە سەر ئاستە جیاوازەکانی دەسەڵاتداریتی، کۆمەڵایەتی و بنەماڵەییدا ڕوو دەدات. ئەم پرسە لە زۆرێک لە توێژینەوە ئینتۆگرافییەکانی وەکوو توێژینەوەی ئەفسانە نەجم ئابادی «خۆ لاساکەرەوەکان: تڕەنسێکسوالیتە و هۆگریی هاوڕەگەزخوازانە لە ئێرانی هاوچەرخ» (2013) باسی کراوە. ئەم توێژینەوە دەریدەخا کە چۆن کەمینە سێکسی و ڕەگەزێتییەکان لە وڵاتی ئێراندا تێکۆشاون لە گۆشە نیگای «خواست»ـەوە پەنا بەبەنە بەر سیستەمی ئیداری ئێران تا لە گۆشە نیگای «حەق»ـەوە. ئەمە ئەوە دەگەیێنێ کە کەسانی تڕەنس سیستەمی ئیداری نایەکدەستی ئێران لە بەرژەوەندیی خۆیان دەقۆزنەوە بۆ ئەوەی جۆرەکانی یاسا و ڕێسا بێچم بدەن کە نە تەنیا دەست پێگەیشتن بە سەرچاوەی پزیشکی بەڵکوو پانتایەک بۆ مانۆڕی ڕێژەیی بۆ ژیانێکی شیاوی تابشت بۆ ئەوان مومکین بکەن. وەک نەجم ئابادی دەڵێ لە بری هەوڵ بۆ گۆڕینی یاساکان، بۆ وێنە لە ڕێگەی پەڕلەمان، کەمینە سێکسی و ڕەگەزێتییەکانی لە ئێران لەگەڵ ڕێکخراوی بێهزیستی (چاکژیانەوە) و دیکەی بەشە ئیدارییەکانی دەسەڵات بۆ هێنانە دی ئەو گۆڕانکارییانەی وا پێویستیان پێیەتی، ئیش دەکەن.
لە ساڵی 2010، نووسینگەی خەسارەتە کۆمەڵایەتییەکانی ڕێکخراوی بێهزیستی وڵامی لۆبیگەری و ئەکتیڤایەتی ستراتیژی تڕەنسەکانی دایەوە و پۆلێنبەندیی هۆکاری لێخۆشبوونیان لە خزمەتی سەربازی لە «بڕگەی کێشە دەروونییەکان»ـی گۆڕی بۆ «بڕگەی کێشە هۆرمۆنییەکان». ئێستا کە ئەم "کێشە هۆرمۆنی"یانە وەک هۆکاری لێخۆشبوون لە سەر کارتەکەیان تۆمار دەکرێ، لانیکەم بە شێوەی تیۆری،

ئەو ڕێژە هەڵاواردنەی کە لە دژی تۆمنسە پیاوەکانی هەڵومەدای کار ئەنجام دەدرێ، کەمتر دەکاتەوە. نەجم ئابادی ڕوونی دەکاتەوە کە «بۆ بەرپرسانی پزیشکی و یاسایی، نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز بە شێوەی دیاریکراو چارەسەری نانۆڕمی نەخۆشئاسایە و هەندێ جار بڕارەدی قبووڵ کراوی ئایینی و یاسایی بەو دیترۆمگەزخوازانە دەناسێنن کە خواست بۆ پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ هاوڕەگەز یان ئەم چەشنە ڕفتارانەشیان هەیە.»

سیستەمی یاسایی ئێران لە پەیوەندیی لەگەڵ کەسانی ناهاوسان، بێبنەما، ئازاردەر و بێڕێزی هێنەرە؛ چوونکە هاوڕەگەزخوازی قبووڵ ناکا و بە فەرمی نایناسێت. دەزگای دادی ئێران هیچ چەمکێکی هۆگریی سێکسی بەدەر لە هۆگریی بۆ ڕەگەزی بەرامبەر بە فەرمی ناناسێت کەواتە لە ڕووانگەی یاساییەوە هاوڕەگەزخواز یان دووڕەگەزخواز مانای نییە و ئەمانە تەنیا کەسانێکن کە دەست دەدەنە ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە. کاریگەریی بەربڵاو و ڕووخێنەری ئەم یاسا و سزایانە لە سەر ڕفتاری سێکسی تایبەتی دوو کەسی هاوڕەگەزی گەورە ساڵ کە بەم ڕفتارە ڕازیین، چ لە سەر ئاستی شرۆڤە و چ لە سەر ئاستی کردەوە پێکەنینییە.

هەواڵنێری تایبەتی ڕێکخراوی نەتەوەکان، عەسما جەهانگیر، لە ڕاپۆرتی دووهەمی خۆیدا سەبارەت بە بارودۆخی مافەکانی مرۆڤ لە ئێران کە لە مەودای زەمەنیی یەکەمی مانگی ژانڤییە هەتا سی و یەکی مانگی جوون لە خۆ دەگرت، هەندێ زانیاری لە کۆمەڵێ لە کارناسان و سەرچاوەی کۆمەڵگەی مەدەنی بۆ وێنە بنیاتی عەبدولڕەحمانی بروومەند کۆ کردەوە بۆ ئەوەی «کێشە مافە مرۆییە جیدییەکان» لە ئێراندا شرۆڤە بکات. خاتوو جەهانگیر لە ڕاپۆرتی خۆیدا ڕەخنەی لە دەزگای دادی ئێران گرت و ڕێژەی ڕۆژ لە ڕۆژ زیادی لە سێدارە دان بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی کە وڵاتی ئێران بە نایاسایی لە قەڵەمی دەدا، ئیدانە کرد. بۆچوونە کاریگەرەکانی ناوبراو دۆخی دژواری ناهاوسانانی لە ئێراندا پیشان دا. هەڵوێستی ئەو لە هەمبەر ئەم بابەتە تڕووسکاییەکی دروست کرد و پیشانی دا کە پرۆسەیەک بەڕێوەیە بۆ ئەوەی ئاشتی و ئارامی بێنێتە ناو ژیانی ناهاوسانانی پەراوێز خراو.

شۆڕشی 1357ـی هەتاوی دەزگای دادی ئێرانی گۆڕی. بەشێک لەم گۆڕانکارییانە هاتنی یاسای شەریعەت بوو. شەریعەت هەر هەموو ئەو فەرمانانەی کە خودا لە دەقی قورئانی پیرۆزدا بە حەزرەتی محەمەدی (د.خ) ڕاگەیاندووە، بە گوێرەی تێگەیشتنی پێغەمبەر لە کەلام و کردەوە لە خۆ دەگرێت. لە وڵاتی ئێران، یاسای شەریعەت زۆر بە تۆندی لە ژێر کاریگەریی دەسەڵاتداریی ئایینییە کە کاریگەرییەکی زۆری لە سەر پرۆسە یاساییەکان هەیە و ئەو دڵنیاییە دروست دەکا کە یاسا و ڕێساکانی یاسای ئیسلام پێشێل نەکەن. بە گوێرەی ئەم یاسایە، یاسای تاوان و مەدەنی گۆڕانیان بە سەر هات و یاساکانی بنەماڵە وەکوو هاوسەرگیری، تەڵاق، سەرپەرشتی منداڵان و زۆرێک لە یاساکانی ژنان گۆڕانکارییەکی زۆریان بە سەر هات.

ئایین؛ ڕوانگەی ئیسلامی

بە ئاوڕدانەوە لە دەمارگرژییە ئایینییەکان، هیچ سەیر نییە کە هاوڕەگەزخوازان هەمیشە لە سەر ئاستی کۆمەڵایەتی لە کۆمەڵگا موسڵمانەکاندا وەک پرسێکی نەرێنی لێیان دەڕوانرێت. بەرهەڵستی ئایینی دژ بەم پرسە دەتوانین لە دەقی پیرۆزی ئیسلام (قورئان)، یاسای ئیسلام (شەریعەت) و گێڕانەوەی ڕەپاڵ دراوی

حەزرەتی محەمەد (فەرموودە) بەدی بکەین کە هەر هەموویان ڕووانگەیەکی زۆر نەرێنیان بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی هەیە.
شۆڕشی 1357 ئێران بووە هۆی ڕووخانی بەربڵاوی هاوڕەگەزخوازانی وڵات. وەک تایلۆر و هاوکاران (2015) وتیان: «ڕوون نییە چەند کەسی نادیترڕەگەزخواز پاش شۆڕشی ئیسلامی لە سێدارە دراون؛ بەڵام لە نێوان ساڵانی 1979 و 1990، ڕێژەی 107 سێدارە تۆمار کراوە.»[1]
ئایین زۆر جار لە تاراندنی ناهاوسانانی کۆمەڵگای ئیسلامی دەوری سەرەکی دەبینێ و ئاراستەی بیرکردنەوە و ئاکاری ملیۆنان کەسی ئایینپەروەرە. ئایین زۆر جار لەگەڵ «ناوکی» شووناسی موسڵمانان لە هاوئاهەنگیدایە کەواتە هەڵوێستی ئیسلامی لە هەمبەر هاوڕەگەزخوازی زۆر گرنگە. ئەم هەڵوێست و کردەوە پتر لە ڕێنوێنی ئایینییە، بەڵکوو ئایین گەوهەری سەرەکی لە بنەمایەکی سیاسییە؛ چوونکە ئەم دەسەڵاتە ئەخلاقییەی هەیە کە کاریگەری لە سەر ڕای کۆمەڵایەتی و ڕفتارەکان بەتایبەت لە هاوسەرگیری، ژیانی خێزانی و پەروەردە دابنێت. ئەم بابەتە لە هیچ شوێنێک هێندەی ڕووانگەی کۆمەڵگا بۆ هاوڕەگەزخوازی خۆی بە باشی نەنواندووە. بە واتایەکی سادەتر، لە پشت چاویلکەی ئایین، هاوڕەگەزخوازی کردەوەیەکی قێزەونە.
باوەڕی ئایینی لە ئاستەنگ دروستکردن لە سەر ڕێگەی قبوولکردنی کۆمەڵایەتیی هاوڕەگەزخوازی و هاوسەرگیریی هاوڕەگەزان هەمیشە هێزێکی بەتوانا و فاکتەرێکی دیاریکەرەوەیە. لە وڵاتی ئێران، هاوڕەگەزخوازی تاوانە و تڕەنسێتی نەخۆشییە. ئەم ڕاستییە تاڵە کۆمەڵایەتییە زۆر جار کاریگەری لە سەر ژیانی ناهاوسانانی ئێرانی دادەنێت. قوربان بە شێوەی دیاریکراو ئاماژە بە کەسانی تڕەنس ناکا، لە حاڵێکدا لەو پەڕی سەرسووڕماندا، دەوڵەتی ئێران ئاسانکاری نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەزی بۆ تڕەنسەکان کردووە. بە ئاوڕدانەوە لە کاری نەجم ئابادی، تایلۆر و هاوکاران کە دەڵێن «لە سەر ئاستی هەموو وڵاتانی جیهان، پاش تایلەند، کۆماری ئیسلامی ئێران زیاترین ڕێژەی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز لە ساڵدا ئەنجام دەدات.» یاسای سزای ئێرانیش گۆڕانی بە سەردا هات. مەجلیسی شۆڕای ئیسلامی پێداچوونەوەی بە یاسای سزای ئیسلامی نوێی لە ساڵی 2009 کرد و لە مانگی مەی ساڵی 2013، شۆڕای نیگابان کە ڕێکخراوێکی سەرتر لە مەجلیسی ئێرانە، ئەم یاسا نوێیەی پەسند کرد کە بە شێوەی فەرمی پێی دەوترێ یاسای سزای ئیسلامی. یاسای سزای نوێ جۆرە جیاوازەکانی سزا لە خۆ دەگرێت. بە گوێرەی یاسای ئیسلامی، سزاکانی حەد ئەو سزایانەن کە پەیوەستن بە «مافی یاسایی خودا»وە. لەم چەشنە سزایانەدا، فەرمان دیاری کراوە و دادگا بۆی نییە لێکدانەوەی دیکەی بۆ بکات. لە سزا تەمبێییەکاندا، بوار بۆ لێکدانەوەی دادوەر هەیە. یاسای سزای ئیسلامی نوێ بڕیتییە لە بڕگەگەلی لێکدژ و پاڕادۆکسی وەکوو یاسای قیساس یان تۆڵە کردنەوەی قەتڵ، بەردبارانکردن بۆ کردەوەی زینا، قرتاندنی ئەندامی لەش بە تاوانی دزێتی و هەندێ تاوانی ئاسایشی نیشتمانی و قەمچی بۆ بازنەیەکی بەربڵاو لە تاوانەکان.
لەگەڵ سەرهەڵدانی شۆڕشی ئیسلامی، یاسای سزای ئیسلامی نوێ بە شێوەی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ ژیانی ناهاوسانانی گۆڕی. بە شێوەی تایبەت، لە بەشی 2، مادەکانی 232 هەتا 241 پێ باشبوونی پەیوەندیی هاوڕەگەزخوازانە لە سیستەمی یاسایی بە تەواوەتی دیاری دەکەن. ناهاوسانان قبوولّ کراو نین و پشتیوانیان لێ ناکرێت. بە گوێرەی یاسای سزای نوێ هەموو چەشنە تۆندوتیژییەک بەرامبەر بە ناهاوسانان ئەنجام دەدرێت.

[1] - **Taylor, Yvette, Ria Snowdon. Queering Religion, Religious Queers Volume 38 of Routledge Studies in Religion. Page 45.**

مادەی 233 – نێربازی بریتییە لە تێخزانی ئەندامی زا و زێی پیاوان بارتەقای شوێنی خەتەنە بۆ ناو کۆمی مرۆڤێکی نێر (دخوول).
مادەی 234 – سزای حەدی نێربازی بۆ کەسێک کە دخوول ئەنجام دەدا ئەگەر ئەم کارە بە زۆرداریی یان زۆرەملێییەتی ئەنجام درا یان لە دۆخێکدا کە پێکهێنانی ژیانی هاوبەش بێ، دەبێ لە سێدارە بدرێت؛ بەدەر لەم حاڵەتە دەبێ بە سەد قەمچی سزا بدرێت. سزای حەد بۆ بەرکار لە هەر حاڵەتێکدا (چ حاڵەتی پێکهێنانی ژیانی هاوبەش بێ و چ نەبێ) سێدارەیە. ئەگەر بکەر ناموسڵمان بێ و بەرکار موسڵمان، سزای حەد بۆ بکەر سێدارەیە.
مادەی 235 – تەفخیز بریتییە لە دانان ئەندامی زا و زێی پیاو لە نێوان ڕان یان قوونی مرۆڤێکی پیاو.
مادەی 236 – لە تەفخیز، حەدی بکەر و بەرکار سەد قەمچییە و لەم حاڵەتەدا هیچ جیاوازییەک لە نێوان ژندار و بێژن و زۆرداریی و نازۆرداریی نییە.
مادەی 237 – هاوڕەگەزخوازی مرۆڤی نێر بەدەر لە نێربازی و تەفخیز وەکوو ڕامووسان و دەست لێدانی بە هەوەس، سزای سی و یەک هەتا هەفتا و چوار قەمچی تەمبێی دەرەجە شەشی لێ دەکەوێتەوە.
تێبینی 1 – حوکمی ئەم مادە مرۆڤی مێینەش دەگرێتەوە.
تێبینی 2 – حوکمی ئەم مادە ئەو حاڵەتانە ناگرێتەوە وا لە ڕووی شەرعییەوە سزای بۆ دەبڕێتەوە.
مادەی 238 – مووساحەقە بریتییە لەوەی کە مرۆڤێکی مێینە ئەندامی زا و زێی خۆی لە سەر ئەندامی زا و زێی هاوڕەگەزی خۆی دابنێت.
مادەی 239 – حەدی مووساحەقە سەد قەمچییە.
مادەی 240 – لە حەدی مووساحەقە، هیچ جیاوازییەک لە نێوان بکەر و بەرکار و موسڵمان و ناموسڵمان و هاوسەردار و سەڵت و زۆرەملێییەتی و نازۆرەملێییەتی نییە.
مادەی 241 – لە ئەگەری نەبوونی بەڵگەی سەلماندنی یاسایی لە سەر ڕوودانی تاوانی دژ بە پاکداوێنی و نکۆڵیکردنی تۆمەتبار هەرچەشنە لێکۆڵینەوە و لێپرسینەوەیەک بۆ دۆزینەوەی کاروباری شاراوە و نەبینراو قەدەغەیە. حاڵەتەکانی لێوەشانەوەی ناچارکردن، نەخوازراوی، ئازاراندن، ڕفاندنی یان هەڵفریواندن یان ئەو حاڵەتانەی کە بە پێی ئەم یاسایە تووشی تاوانی ناچارکردن هاتووە ئەم حوکمە نایگرێتەوە.
لەو حاڵەتانەی سەرەوە دەتوانین تێبگەین کە یاسای سزای نوێ پەیوەندیی هاوڕەگەزخوازانە بە تاوان دەزانێ و لایەنێک لە سزاکان لە 100 قەمچی بۆ پەیوەندیی سێکسیی ڕێککەوتووانە لە نێوان دوو ئافرەت (مادەی 239) هەتا سێدارە بۆ دخوولی سێکسی بە پێی ڕەزامەندیی نێوان هەر دوو پیاو (مادەی 234) دەگرێتەوە. هەروەها ئەم یاسایە دیکەی ڕفتارەکانی هاوشێوەی نێوان دوو هاوڕەگەز وەکوو دەست لێدان و ماچکردن بە تاوان دەزانێ و نزیکەی 74 قەمچی وەک سزا بۆیان ڕەچاو کردووە. مادەکانی 232 و 233 سزای مەرگ بۆ «بەرکار»ی پەیوەندییەکی سێکسیی ڕەزامەندانەی نێوان دوو پیاو ڕەچاو دەکەن، لە حاڵێکدا یاسا «بکەر» بۆ 100 قەمچی (ئەگەر موسڵمان و سەڵت بێت) سزا دەدات. پیاوانی ناموسڵمان و هاوسەردار کە لە پەیوەندییەکی سێکسیی ڕەزامەندانەدا بەشداری دەکەن، بە مەرگ حوکم دەدرێن.
سەیر لەوەدایە کە دووهەمین کتێبی بەشی چوارەمی یاسای سزای ئیسلامی کە هەموو چەشنەکانی تاوانی سێکسی لە خۆ دەگرێت، بەرامبەر بە بابەتی دەستدرێژی ژن و مێردی بێدەنگی هەڵبژاردووە. دەستدرێژی تاوانێکی لە باو کەوتووە، مەگەر ئەوەی کە کردەوەی سێکسی لە دەرەوەی بازنەی پەیوەندیی قبوڵ کراوی ئایین ڕوو بدات. ئەم لۆژیکە نەخۆشە ئەوە دەگەیێنێ کە دوو پیاوی گەورە ساڵ کە لە پەیوەندییەکی سێکسیدان

تاوانیان لێ وەشاوەتەوە و مەترسی مەرگ بۆ خۆیان دەکڕنەوە؛ بەڵام کەسێک کە بە ناوی هاوسەرگیرییەوە پەیوەندیی سێکسی بە سەر کچۆڵەیەکی تەمەن دە ساڵاندا دەسەپێنێ، ئەوە تاوانی لێ نەوەشاوەتەوە.
بە گوێرەی سزای یاسای نوێ، هاوڕەگەزخوازی و سزای سێدارە زۆر لێک نزیکن. ئێستا دەتوانین تێبگەین کە بۆچی زۆرێک لە ناهاوسانان لە بارودۆخی پڕ لە نیگەرانی و ترسێکی هەمیشەییدا دەژین؛ چوونکە بەرپرسانی ئێرانی لە قەرەبالّغدا سزا و سێدارەکان جێبەجێ دەکەن.

یاسای نێودەوڵەتی

ئێران جارنامە و ئامرازی مافە مرۆییە جۆراوجۆرەکانی واژۆ کردووە کە ڕاشکاوانە هەر چەشنە ڕفتاری خراپی سێکسی، زەینی یان جەستەیی لەگەڵ کەسەکان و بەتایبەت منداڵانی قەدەغە کردووە. بە گوێرەی ئەم بەڵگانە، دەوڵەتی ئێران هەندێ پابەندێتی هەیە و بە گوێرەی یاسای نێودەوڵەوتی دەبێ مافەکانی ژنان لە بواری یەکسانی و نەبوونی هەڵاواردن، دەربازبوون لە تووندوتیژیی خێزانی و ڕفتاری خراپی ئەندامانی بنەماڵە دەستەبەر بکات؛ بەڵام نەبوونی یەکگرتوویی لە نێوان ستانداردە نێودەوڵەتی و ئیسلامییەکان بابەتێکی ئاشکرایە. یاسای سزای ئێران کە بەردباران کردن، بڕینی ئەندامانی لەش و قەمچی لە خۆ دەگرێ، نموونەیەکە لە پێناسەی یاسای نێودەوڵەتی لە ئەشکەنجە. قەدەغەی ئەشکەنجە و ڕفتاری نامرۆڤانە لە ئامرازەکانی مافە مرۆییە گشتی و ناوچەییەکاندا جەختی لە سەر کراوەتەوە.
جارنامەی قەدەغەی ئەشکەنجە و ڕفتار یان سزای بێبەزەیی، نامرۆڤانە یان سووکەرانە، وردترین و بەڵگەمەندترین پێناسە لە ئەشکەنجە بە پێی یاسای نێودەوڵەتی دەخاتە ڕوو کە بەم شێوەیە:
«هەر کردەوەیەکی بە ئەنقەست کە بە هۆیەوە ئێش یان ئازارێکی زۆری جەستەیی یان دەروونی لە دژی کەسێک بە مەبەستی وەدەست هێنانی زانیاری یان دانپێدانان لەو یان کەسی سێیەم بسەپێنرێ، ئەوە ئەشکەنجەی پێ دەڵێن. (هەروەها) سزادانی کەسێک وەک کردەوەیەک کە ئەو یان کەسی سێیەم ئەنجامی داوە یان ئەگەری ئەوە هەیە کە ئەنجامی بدا، بە حەڕەشە و زۆرەملێی و لە سەر بنەمای هەڵاواردن لە هەر چەشن و کاتێک بە گەیاندنی ئێش و ئازار یان هاندان و بزواندن یان بە ڕەزامەندیی و بەرهەڵستی نەکردنی کاربەدەستی دەوڵەتی یان هەر خاوەن پلەیەکی دیکە ئەنجام بدرێ، وەک ئەشکەنجە لێی دەڕوانرێت. ئێش و ڕەنجێک کە بە شێوەی سرووشتی یان بە شێوەی لاساییانە پێویستیی سزای یاساییە، وەبەر ئەم (کۆنوانسیۆن)ـە ناکەوێت.»
لە مانگی ئاگۆستی ساڵی 2017، سەد و شەست و دوو وڵات ئەندامی ئەم پەیماننامە بوون؛ بەڵام ئێران هێشتا واژۆی نەکردووە.
سەرەڕای ئەمە، ئێران ئەندامی پەیماننامەی نێودەوڵەتی مافە مەدەنی و سیاسییەکانە. بە گوێرەی مادەی 7ـی ئەم پەیماننامە: «هیچ کەس نابێ ئەشکەنجە بدرێ یان ڕفتار یان سزای تووندوتیژ، نامرۆڤانە و بێڕێزی بە سەرددا بسەپێنرێت.»
ئێران ئەم پەیماننامەی لە چواری مانگی ئاپریلی ساڵی 1968 واژۆ و بە بێ مافی خۆبواردن لە 24 مانگی جوونی ساڵی 1975 پەسندی کرد. هەروەها ئێران پەیماننامەی مافەکانی منداڵی واژۆ کردووە. مادەی 37

ئەم پەیماننامە دەڵێ: «سزای سێدارە یان زیندان بە بێ هەڵی بەخشین ناتوانرێ بۆ منداڵانی ژێر تەمەنی 18 ساڵ بە کار بهێنرێت.»
ئێران بەو ئیدعایە پاکانە بۆ ڕەچاو نەکردنی ئەم مژارانە دەکا کە لە هەندێ مژاردا کە پەیماننامە «دژی فیقهی ئیسلامییە» مافی فەرمانێکی نوێ بۆ خۆی بە پارێزراو دەزانێت.

ئامار و ڕێژەی کارەساتبار

ئێران یەکێکە لەو هەوت وڵاتەی جیهان کە هێشتا سزای مەرگ بۆ هاوڕەگەزخوازی جێبەجێ دەکات. هەروەها ئێران لە چاو حەشیمەتی خۆی زیاترین ئاماری سێدارەی لە کۆی وڵاتانی دیکەدا هەیە. بە گوێرەی ژمارەی ڕەها، تەنیا وڵاتی چین ڕێژەی زیاتری سێدارەی لە چاو ئێران ئەنجام داوە. لە ساڵی 2009، ئێران 388 کەسی لە سێدارە داوە. لە نێوان ساڵانی 2010 و 2014، ڕێژەی سێدارەکان هەڵکشانی بە خۆوە بینیوە و بە گشتی گەیشتووەتە لانیکەم سێ هەزار و 242 حاڵەت.
ئێران بە پێچەوانەی ئەندامێتی لە هەموو جۆرەکانی پەیماننامەکانی مافەکانی مرۆڤ، هێشتا درێژە بە لەسێدارە دانی منداڵان دەدات. لە ساڵی 2007، ئێران هەشت مێرمندالّی لە سێدارە دا. لە ساڵەکانی 2008 و 2009، ئێران تاکە وڵاتێک بوو کە هێشتا بە پێچەوانەی پابەندییەکانی بڕیارنامەی مافەکانی مرۆڤ درێژە بە لە سێدارە دانی منداڵان دەدات. لە ساڵانی 2013 و 2014 ئێران لانیکەم یانزە حاڵەتی لە سێدارە دانی منداڵانی هەبووە و ئەمانە تاکە حاڵەتگەلێکن کە ئاشکرا بوون. بێشک ڕێژەیەکی یەکجار زۆری ئەم سێدارانە هەرگیز ڕاناگەیێنرێن.
لە ساڵی 2014، دوو پیاو بە ناوەکانی عەبدولّا قەوامی چاهزەن جیری و سەلمان قەنبەری چاهزەن جیری لە ڕێکەوتی 6 ئاگێست لە باشووری ئێران لە سێدارە دران و تاوانەکەیان ڕەنگە کردەوەی نێربازی بوو بێت. ڕوون نییە کە ئایا ئەوان بە هۆی گەیبوون لە سێدارە دران یان نا؛ چوونکە گێڕانەوەی لێکدژ و لێکنەچوو لە بارەیانەوە هەیە: سەرچاوەیەک لە ئێران وتی کە ئەوان گەی بوون و سەرچاوەیەکی دیکە لە مەڕ «تاوان»ـی ئەوان ڕوون نەبوو بەڵام ئەوانی وەک «تاوانبارانی نائەخلاقی» ناوزەد کرد. لە ساڵی 2011، سێ پیاوی ئێرانی پاش مەحکووم‌بوون بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی لە سێدارە دران. ئەم کەسانە تەنیا بە پیتی یەکەمی ناویان ناسران، لە باشووری ئێران لە شاری ئەهواز، ناوەندی پارێزگای خووزستان لە سێدارە دران. بەرپرسێکی داد لە ناو ئاپۆرەی خەڵکدا وتی کە ئەم سێ تۆمەتباره بە هۆی ئاکاری دژ بە شەریعەتی ئیسلام و «کردەوەی گڵاو» بە مەرگ حوکم دران. ڕێکخراوی مافەکانی مرۆڤ لە نەرویج وتوویەتی کە تاوانی ئەم پیاوانە «نێربازان» (تێکەڵبوونی یان دخوولی سێکسی نێوان دوو پیاو) بووە. دیار نییە کە ئایا ئەم پیاوانە هاوڕەگەزخواز بوون یان وەک هاوڕەگەزخواز ناسێنران. لە ساڵی 2007 ڕایگەیێنرا کە بیست تاوانبار بە تاوانی جۆراوجۆری وەک دەستدرێژی و نێربازی لە تاران لە سێدارە دران. وردەکاری زیاتر سەبارەت بەم ڕووداوە بە خەڵک نەدرا.
لە ساڵی 2005، لە سێدارە دانی دوو کوڕی مێرمندالّ بە ناوەکانی مەحموود عەسکەری و ئەیاز مەرهوونی لە ئاستێکی بەربڵاودا بە میدیایی کرا. ئەوان لە ئاپۆرەی خەڵکدا بە تاوانی بەشداری لە کردەوەی نێربازی و دەستدرێژیی لە سێدارە دران و ئەمە پێشبینی نەکراوی و توندوتیژی ڕوانگەی ئێران بەرامبەر بە بابەتی

هاوڕەگەزخوازی پیشان دا. وێنەی دڵتەزێن و هەژێنەری لە سێدارەدانی ئەوان بە شێوەی بەربڵاو لە ئەنتەرنێت بڵاو کرایەوە. هەر دوو ئەم کەسە لە کاتی تاواندا، منداڵ بوون و دەوترێ کە یەکیان تەنانەت لە کاتی جێبەجێکردنی فەرمانی لە سێدارە دان هێشتاش منداڵ بووە. هێشتا ڕوون نییە کە ئایا ئەم دوو لە سێدارە دانە بە شێوەی تایبەت بە هۆی هاوڕەگەزخوازبوونیان بوو یان نا. ئەو ڕاستییانەی کە بە پێی ئەوان وەک تاوان ناسراوە هەتا ئەوڕۆ هێشتا بە نادڕوونی ماوەتەوە.

هەر بەم شێوە، کوڕێکی مێرمنداڵ بە ناوی مولوودزادە بە تاوانی نێربازی و دەستدرێژی بۆ سەر سێ کوڕی مێرمنداڵ لە تەمەنی سیانزە ساڵاندا لە سێدارە درا. ئەوە لە حاڵێکدا بوو کە هەموو شایەتحاڵەکان لە سکاڵاکانی خۆیان پاشگەز ببوونەوە و مولەوودزادەش دانپێدانانی خۆی وەرگرتەوە. سزای سێدارە منداڵان ناگرێتەوە. لە سەر ئاستی نێودەوڵەتی بە شێوەی جیدی سکاڵا لە دژی سەرۆکی دەزگای دادی ئێران تۆمار کرا. ئەم لە سێدارەدانە بە ڕوونی پێشێلکردنی دوو پەیماننامەی نێودەوڵەتی جارنامەی مافەکانی منداڵ و پەیماننامەی نێودەوڵەتی مافە مەدەنی و سیاسییەکان بوو کە ئێران ئەوانی واژۆ کردبوو و بە گوێرەی ئەوان سزای سێدارە بۆ منداڵانی تاوانبار قەدەغە کراوە. سەرەڕای ئەم وەسفانە، مەولوودزادە بە بێ ئاگاداری بنەماڵە و پارێزەرەکەی لە سێدارە درا. مۆدلانا مەقرەبی، جێگری بەڕێوەبەری بەرنامەی خۆرهەڵاتی ناڤین و باکووری ئەفریقا لە لێبووردنی نێودەوڵەتی وتی ئێران پێشانی داوە کە لە تامەزرۆیەتی نەخۆشئاسایانە بۆ لە سێدارە دانی منداڵان و پێشێلکردنی یاسای نێودەوڵەتی هیچ ڕادە و سنوورێک ناناسێت.

یاسای سزای ئیسلامی نوێ ئەو کەسانەی کردۆتە ئامانج کە وا دەزانرێ هۆگریی سێکسییان نۆرمە کۆمەڵایەتییەکان تێک دەدا و ئەمە پاساوێکە بۆ دەسەڵات بۆ ئەوەی «سەرپێچیکاران» لە سەر ڕووی زەوی بسڕێتەوە. ئەگەر لە سەر زەینی گشتی نەکرا، لانیکەم لە پێکهاتەی زۆرێک لە یاسا سزاییەکان، یاساکانی نێربازی بە تاوانی چەپەڵی وەکوو کەڵکاوەژوویی، پەلاماری سێکسی، زینا و چەوساندنەوەی سێکسیی منداڵان پێکەوە گرێ بدا و ئەمە سەرلێشێواوی و توڕەیی گشتی خەڵکی لێ دەکەوێتەوە کە بەم شێوە هاوڕەگەزخوازی دەخەنە ڕیزی تاوانی ترسناکی وەکوو تۆندوتیژی سێکسی. ئازاری سێکسیی منداڵان و دەستدرێژی تاوانی شەرمەزارهێن و تۆقێنەرن؛ بەڵام هاوڕەگەزخوازی وا نییە. وەک لە بەشەکانی ڕابردوودا وترا، مەخابن هاوڕەگەزخوازی هەمیشە دەخرێتە ڕیزی منداڵبازی و داوێنپیسی سێکسی کە لە لایەن کۆمەڵگاوە بە شیاوی تاراندن، سزا و سێدارە دەزانرێن. یاسای سزای پەیوەست بە هاوڕەگەزخوازی لە ئێران کۆمەڵێ مافی مرۆیی بنیاتی پێشێل دەکات. بە گوێرەی ڕاپۆرتی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە ئاکتەوبەری 2017، دکتۆر ئەحمەد شەهید، هەواڵنێری تایبەتی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەوەتەکان لە ئێران، وتی سیستەمی سزایی کۆماری ئیسلامی لە ڕووی ڕەچاو گرتنی ستانداردە نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤ لاوازە؛ چوونکە بۆ وێنە هاوڕەگەزخوازی دەخاتە ڕیزی «تاوانی شیاوی مەرگ».

چاودێری مافەکانی مرۆڤ ڕاپۆرتێکی تەواوی لە ساڵی 2010 لە سەر بارودۆخی هاوڕەگەزخوازان و دیکەی کەمینە سێکسییەکان لە وڵاتی ئێران بڵاو کردەوە. ئەم ڕاپۆرتە ڕایگەیاند لەو ڕووەوەی کە دادگاکانی پەیوەست بە «پرسە ئەخلاقییەکان» گشتیی نین، لێکدانەوەی ئەوەی کە چەند کەس بە هۆی پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز لە سێدارە دراون، دژوارە. لێبووردنی نێودەوڵەتی مەزەندە دەکا کە لە ساڵی 1979، نزیکەی 5 هەزار کەس بە هۆی پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز لە سێدارە دراون.

کومیتەی مافە کەلتووری، کۆمەڵایەتی و ئابووریییەکان لەگەڵ کومیتەی مافەکانی مرۆڤ بە چەندین جار داوایان لە هەموو وڵاتانی ئەندام بۆ وێنە ئێران کردووە بۆ ئەوەی ئەو یاسایانە هەڵبووەشێننەوە کە پەیوەندیی

لەگەڵ هاوڕەگەز بە تاوان دەزانێت. دەوڵەتی ئێران ئەندامی ICESCR و ICCPR-ـە. مەرج و پابەندییەکانی ئەم بەڵگە نێودەوڵەتییانە ڕوونن. سەرەڕای ئەمە، وڵامی دەزگای دادی ئێران بە کار هێنانی یاسای سزای ئێستا بۆ بە تاوان زانینی پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەزە. ئەو کێشە و گرفتانەی کە گرووپە ناهاوسانەکان لە ئێراندا ڕووبەڕووی دەبنەوە، لە بنەڕەتدا ناوەڕۆکی یاساییان هەیە. لە ئەگەری زیان یان پشێلکردنی مافەکان، ئەگەر نەڵێین هیچ هارکارییەک لە ئارادا نییە، یارمەتی یاسایی سنووردارییان پێ دەگات؛ یاساکان بە شێوەی کردەیی لە پێناو پێشێلکردنی مافەکانی ئەم کەسانە جێبەجێ دەکرێن. یاساکان بە شێوەی سرووشتی بەرامبەر بە بەشە خەسارهەڵگرەکانی کۆمەڵگا، جیاکارییانە و دەمارگرژانەن و زۆر دژی پابەندێتییە نێودەوڵەتییەکانی ئێرانن.

موسڵمانان خۆیان بە تەواوەتی لە لەقەم و ناتۆرەی هاوڕەگەزخوازی و دەمارگرژی بۆ ئەو و لە هەندێ حاڵەتدا لە ئەگەری ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزیی کە سزایەکی زەخت چاوڕێیانە، ئاگادارن. بۆ ئەو ناهاوسانانەی کە لە وڵاتی ئێران سەرەڕای هەموو هەڵواردن و نەبوونی مداراکان ژیان بە سەر دەبەن، ئەمە وێنەیەکی ڕەشە.

تاوتوێی بارودۆخی هاوڕەگەزخوازان و دووڕەگەزخوازان لە وڵاتانی دراوسێ دەتوانێ پتانسێڵی ڕوانگەیەکی بەربڵاوتری بۆ چاکسازی یاسایی مومکین و ڕێگە چارە بۆ بەرەنگاربوونەوەی چالنجە کۆمەڵایەتییەکان لە ئێران دابین بکات. بۆ وێنە، لە وڵاتی تورکیا لە ساڵی 1858 پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز تاوانسڕینەوە کرا و هەڵواردنی یاسایی سنووردارتر بوونەوە. یەکێک لە گەورەترین دەستکەوتەکانی جڤاکی ناهاوسانان، چالاکڤانانی کۆمەڵایەتی و ئێنجیئۆکان لە وڵاتی تورکیا ڕێژەی شانازیی ناهاوسانان لە ئەستەنبوڵ بوو کە تورکیای خستە ڕیزی یەکەمین وڵاتی موسڵمان کە ئەم ڕووداوەی تێدا بەڕێوە چوو. ناهاوسانانی ئێرانی لە هەندێ لەم ڕێژانە لە ئەستەنبوڵ، ئامستردام و ستۆکهۆڵم لە ساڵانی 2015 و 2016 بەشداریان نواند.

سەرەڕای ئەم هەڵوێستە گشتییە زۆر مژدەبەخش و ڕوونە، کۆمەڵگای تورکیا هێشتا ڕوانگەیەکی نەرێنی بەرامبەر بە کەسانی ناهاوسان هەیە. بە پێی توێژینەوەیەک کە لە لایەن ناوەندی توێژینەوەکانی پیو لە ساڵی 2013 ئەنجام درا، تەنیا 9 لە سەدی تاکەکان لە وڵاتی تورکیا باوەڕیان بە قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی لە کۆمەڵگا هەبوو. خەڵکی تورکیا زۆر دژی قبووڵکرانی هاوڕەگەزخوازی لە سەر ئاستی کۆمەڵگا بوون. ئەم بەرهەڵستی نواندنە لە وڵاتانی ڕووسیا و لوبنانیش بەدی کراوە. پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز تاوان نییە؛ بەڵام بە ڕیز 80 لە سەد و 74 لە سەدی تاکەکانی ئەم وڵاتانە پێیان وا بوو کە کۆمەڵگا نابێ هاوڕەگەزخوازی قبووڵ بکات. سەرەڕای چاکسازیی یاسایی کە بێگومان هەنگاوێکی مەزنە، چالنج و ململانێ کۆمەڵایەتییەکان هەمیشە کۆسپی بەر دەم نەهێشتنی ئەو ململانێیانەن وا بەردەوام ڕووبەڕووی ناهاوسانان دەبێتەوە.

ناهاوسانانی ئێرانی و پەنابەرێتی

سزای پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز لە ئێران مەرگە. ڕوانگەی نەرێنی کۆمەڵگا، ئازاردانی ناهاوسانان لە لایەن دەوڵەت و زەختی بنەماڵە گیر و گرفتگەلێکی لێ دەبێتەوە کە دەبێتە هۆی ئەوەی زۆرێک لە ناهاوسانان پەنا ببەنە بەر وڵاتانی دیکە کە بارودۆخی ژیان لەوێ باشترە. زۆریان دەچن بۆ تورکیا و لە کۆمیسیاریای باڵای پەنابەران داوای پەنابەرێتی بۆ ئوسترالیا، کەنەدا یان ئەمریکا دەکەن. ئەگەر ئەوان پەنا ببەنە بەر

تورکیا، لە ژێر یاسای 187 تورکیا مافێکی سنووردارتر وەدەست دێنن (بریتییە لە دەست گەیشتنی سنووردار بە ئیش و خزمەتگوزاری تەندروستیی) و لە هیچ ئامراز یان سەرچاوەی ماڵیی بۆ دابینکردنی بژێوی ژیانی خۆیان سوودمەند نابن.

ناهاوسانێک کە داوای پەنابەرێتی دەکا دەبێ پیشانی بدا کە جڤاکی ناهاوسان لە وڵاتەکەی خۆیدا لە بەر چاوە و بە هۆی ئاشکرابوونی شووناسی ناهاوسانبوونەکەی، دەزگای داد قۆڵبەستی دەکات. زۆرێک لە ناهاوسانان لە کاتی داواکاری پەنابەرێتی پەنا دەبەنە بەر مژارگەلێکی وەکوو: پێشێلکردنی مافەکانی ناهاوسانان کە پێشێلی مافەکانی مرۆڤە؛ هاوڕەگەزخوازان و دووڕەگەزخوازان بە ترس لە گرتن و ڕاوەدوونران لە لایەن دەزگای داد و ئازار لە وڵاتی ئێران دەژین و ڕووبەڕووی مەترسی قۆڵبەستکردن و سزا دەبنەوە؛ کەواتە دەتوانن لە پێناسەی یاسایی ترسی پاساودار لە ڕاوەدوونران لە لایەن دەزگای داد جێگیر ببن و بەم شێوە وەبەر پەنابەرێتی بکەون.

بە داخەوە کەسانێک هەن کە ئەم بارودۆخە بە خراپی دەقۆزنەوە و بە درۆ خۆیان بە هاوڕەگەزخواز و دووڕەگەزخواز دەردەخەن، داوای پەنابەرێتی و دواتر نیشتەجێبوون دەکەن. ئەم چەشنە خراپ بە کارهێنانە لە کەسەکاندا سنووردار نابێتەوە. لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوو، کۆمەڵێ NGO بوون کە زۆربەیان لە لایەن پەنابەرانی ناهاوسانانی ڕابردوو بنیات نرا بوون. ئەم ڕێکخراوانە هاوکارییەکی نزیکیان لەگەڵ کۆمیساریای باڵای پەنابەران هەیە و لە وەرگرتنی پەنابەرێتی و گەیشتن بە وڵاتێکی پارێزراو هاریکاری پەناخوازانی ناهاوسانی ئێرانیان دەکرد؛ بەڵام لەم ساڵانەی دواییدا کۆمەڵێ ڕەخنەشیان ئاراستە کرا؛ چوونکە هەندێکیان بە گەندەڵی و خراپ بەڕێوەبەردنی سەرچاوەی دارایی (کە یارمەتی پشتیوانانی دارایشی دەگرتەوە) تۆمەتبار کراون.

بەشی 5

خوێندنەوەی لێکۆڵینەوەیی

بابەتەکان:

- شارە قەدەغەکان - خوێندنەوەی توێژینەوەیی
- پێشینەی لێکۆڵینەوە
- شێوازی بە کارهێنراو لە لێکۆڵینەوەکانی ڕابردوو
- شێوازناسی
- حەشیمەت و شوێنی جوگرافیایی لێکۆڵینەوە
- تاران
- مەشهەد
- ئیسفەهان
- بواری توێژینەوە و نموونە گیری
- شێوازی لێکۆڵینەوە
- کۆ کردنەوەی داتا و ئیشی مەیدانی
- تێبینی و سنووردارییە ئەخلاقییەکان
- کێشەکانی شێوازی کار لە ئەنجامی توێژینەوە لە مەڕ ناهاوسانان
- ڕوونکردنەوەی گێڕانەوەی توێژینەوە
- ئەنجامەکانی توێژینەوە – ئەنجامی چۆنایەتی خوێندنەوە توێژینەوەیی

بەشی 5

شارە قەدەغەکان – گەڵاڵەی توێژینەوەیی

پێشەکی:
ئەم لێکۆڵینەوە سێ بەش لە خۆ دەگرێ: پێداچوونەوەی ئەدەبیات، ئەندازە گرتنی چەندایەتی لە ناو کەسانی ناهاوسان لە سەر ئاستی هەر سێ شاری ئێران و حاڵەتتوێژی چۆنایەتی.
ئامانجی سەرەکی لە پێداچوونەوەی ئەدەبیات، زانیاری گەیاندنی گشتی لە گوتاری نووسراو لە مەڕ ناهاوسانانە کە پیشاندەری ئاراستەی هەمە جۆری سەبارەت بە هاوڕەگەزخواز و فاکتەرە کاریگەرەکانیەتی. ئەم بەشە هەروەها ڕا و بۆچوونی جیاواز سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی لە ڕوانگەی چیرۆکیی، زانستی، کۆمەڵایەتی و مێژوویی لە یۆنانی کۆنەوە بگرە تا سەردەمی مۆدێرن دەخاتە ڕوو.
پێداچوونەوەی ئەدەبیات بە کەڵک وەرگرتن لە جۆرەکانی سەرچاوەی زانیاری بە کار دەهێنرا کە وتاری توێژینەوەیی، ڕۆمانە قەدەغە کراو و بەڵگە دەوڵەتییەکانی لە خۆ دەگرت. ئەو ماوە زەمەنییەی کە بە لێکۆڵینەوەی کتێبخانەیی و پێداچوونەوەی ئەدەبیات تەرخان کرا، هاریکاری بەهێزبوونی گشتێتی ئەم گەڵاڵە توێژینەوەییەی کرد.

Photo:Ako Salemi FARS NEWS AGENCY

ئەندازە گرتنی چەندایەتی بناغەی سەرەکی هەموو گەڵاڵە توێژینەوییەکان پیشان دەدات. شێوازی دروست و ڕێکوالێتی بنەما و پێشەکی گەڵاڵەی توێژینەوەیین بۆ ئەوەی ئەو گەڵاڵە بتوانێ بایەخ و درێژخایەنی پێویستی هەبێت. لە نەبوونی شێوازی چۆنایەتی دروست، داکۆکیکردن لە سەر بایەخی ئەنجامەکانی توێژینەوە و ئەوەی کە ئایا بە شێوەی دروست خواستە ڕاستەقینەکانی جڤاکی ناهاوسانان پیشان بدات، دژوارە. شێوازەکانی

دیکه که بۆ خوێندنەوەی هاوشێوە هەن دەبێ بەراورد بکرێن بۆ ئەوەی دیاری ببێ ئایا لە دابینکردنی داتای پێویست بۆ لێکۆڵینەوەکانی داهاتوو و ئامادەکردنی سیاسەتی ئاڵۆز و دابینکردنی گوزمەی بڕیاردەران بەسوودن یان نا. شێوازی لێکۆڵینەوەی دروست دەستەبەرییەکە کە بە هۆیەوە دابینکەرانی شاراوەی بوودجە توێژینەوە بە جیدی بگرن.[1]

لێکەوتەی بە کارهێنانی شێوازی نە زۆر گونجاو یان کۆ کردنەوەی داتای لاواز و ناڕوون دەتوانێ چەواشەیی بێت. ئەمە دەبێتە هۆی شرۆڤەی هەڵەی ئەو پرسانەی کە کاریگەری لە سەر جڤاکی ناهاوسانان دادەنێت. کەواتە شەفافێتی و چۆنایەتی ڕاپۆرتدان لە ڕوانگەی ئەخلاقیشەوە لە بەر زۆر هۆکاری زانستی و بنەمایی گرنگە. ڕاپۆرتدانی دروستی شێوازە بە کارهێنراوەکان، داوەری هاوتایان و هەڵسەنگاندنی ڕەخنەیی توێژینەوە مومکین دەکا و لە هەمان کاتدا بەرهەمهێنانەوە و زۆرکردنی ئەنجامەکانی توێژینەوە ئاسان دەکا، بە فیرۆچوون کەم دەکاتەوە، ڕێگری لە دووپاتەی ناپێویست دەکا و ئاستی متمانەی گشتی بۆ لێکۆڵینەوەی زانستی بەرز دەکاتەوە. ئەم بەشە شێوازە بە کارهێنراوەکان و پرسەکانی هەر کام لەوان، تێبینی ئەخلاقی، سنووردارییەکان و لە ئەنجامدا شرۆڤەی توێژینەوە ڕوون دەکاتەوە. لایەنەکانی پەیوەست بە شێوازناسی، نموونەگیری، شێوازە چۆنایەتی و چەندایەتییەکان، ڕاوێژ لەگەڵ کۆمەڵگای خۆجێیی و سنووردارێتییە ئەخلاقی لە خۆ دەگرن.

پێشینەی توێژینەوە:

ئایدیای ئەم گەڵاڵە لێکۆڵینەوەیە لە ساڵی 1395ـی هەتاوی پاش بڵاو بوونەوەی پرۆژەیەک لە مەڕ هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان بە هەر دوو زمانی فارسی و ئینگلیزی[2] بەدی هات. کتێبی پەیوەست بە هاوسەرگیریی منداڵان لە زانکۆی ئاکسفۆردی شاری ئاکسفۆرد و لە کتێبخانەی نیشتمانی تاران لە وڵاتی ئێرانی ڕوونوێنی کرا. بەر لە لێکۆڵینەوە لە بارەی ناهاوسانان، زۆربەی بابەتە دڵخوازەکانی من پەیوەستن بە پرسەکانی کۆتایی منداڵی / تافی مێرمنداڵی هاوشێوەی نەریتە خەساربەخشەکانی وەکوو خەتەنەی کچان یان قەتڵی ناموسی.[3]

ئەم بابەتە گرنگانە بوون بە ئیلهامبەخشی توێژەر بۆ ئەنجامی ئەم توێژینەوە بۆ ئەوەی ئیشی خۆی هەتا جڤاکی ناهاوسانان پەرە پێ بدات. سەرەڕای جیاوازی و جۆراوجۆری ڕەوالەتییانە، خەتەنەی کچان و هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان هەر دووکیان ڕیشەیان دەچێتەوە سەر چوارچێوەیەکی سەرکوتکەر و ئەویش بە کۆیلەکردنی مرۆڤە. کۆیلایەتی بێچمی جۆراوجۆری هەیە: لە زنجیرەی بینراوی کۆیلەداربیەوە بگرە تا دەگاتە

---

[1] - **Webb D, Wright D (2001) Count Me In: Findings from the Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender Community Needs Assessment 2000 [online]. Available at http://www.lgbtmind.com/content/ACMI.htm (accessed 7 February 2010).**

[2]- **کامیل ئەحمەدی، 2016. زایەڵەی بێدەنگی. توێژینەوەی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیری پێشوەختنەی منداڵان لە ئێران. چاپخانەی نوڤا. ئەمریکا و http://kameelahmady.com/ecm-in-iran/Nova، چاپخانەی ساینسی نیۆیۆرک. & ئەحمەدی، کامیل (1396 هەتاوی). زایەڵەی بێدەنگی. توێژینەوەی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیری پێشوەختنەی منداڵان لە ئێران: شیرازە & http://shirazeh.org/ https://www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=62825**

[3]- **کامیل ئەحمەدی. 2015. بە ناوی ئەریت. توێژینەویەکی گشتگیر سەبارەت بە خەتەنەی ژنان لە ئێران. ل 49. چاپخانەی ئێن کات وەیس و چاپخانەی شیرازە: https://uncutvoices.com/books/ & http://kameelahmady.com/fgm-in-iran/ /http://shirazeh.org**

زنجیرەی نەبینراوی تاراندن و ناشیرینکردنی کۆمەڵایەتی. لەم پرۆسەدا، هەندێ لە کەسەکان هەتا ئاستی هیچ کەم دەکرێنەوە، دەنگیان کپ دەکرێ، بە فەرمی ناناسرێن و سەرکۆنە دەکرێن. ئەم ژێر گرووپانە لە ئێران نە تەنیا لە لایەن کۆمەڵگای مەدەنی پشتگوێ دەخرێن، بەڵکوو لە لایەن پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکانی وەکوو سیستەمی یاسایی، پۆلیس و دادگاش بێناز دەکەون کە لە بنەڕەتەوە دەبێ پشتیوانی لە گریمانەی بوونیان بکرێت. نە تەنیا ئەو کەسانەی وا لە سەر کورسی دەسەڵاتن ئەم کەسانە پشتگوێ دەخەن، بەڵکوو کۆمەڵگاش بە شێوەی گشتی سەرنجێکی ئەوتۆیان پێ نادات. زۆرێک لەم کەسانە قوربانی وێنای پێشتر دروست کراون و بە شێوەی خۆ بە خۆ لادەر، نانۆرم و لە ڕووی سرووشتییەوە بە مەترسیدار دەزانرێن. زۆریان لە ژێر باری ناو و نیتکەی بێڕێزییانە ژیان دەبەنە سەر. دیارە چاکژیانەوەی ناهاوسانان لە ژێر کاریگەری ئەم پرسانەیە و ئەم کەسانە لە ئەنجامی بەهێزبوونی پەیامە نەرێنییە کۆمەڵایەتییەکان، ناو و نیتکە و نایەکسانیی بەربڵاو زەرەرمەند دەبن و هەمیشە لەگەڵ ترسی قۆڵبەستکران دەژین؛ چوونکە یاسای ئیسلامی پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز بە تاوان دەزانێت. ئایدیای تاوتوێکردنی زیاتری ئەم بابەتە و کێشە کۆمەڵایەتییەکانی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران وردە وردە لە چوارچێوەی ئەم لێکۆڵینەوە بێچمی گرت.

ئەم توێژینەوە ڕوانگەیەکی گشتی لە چالاکناسی کەسانی ناهاوسان لە ئێران پێشان دەدا و ئیشی مەیدانی لە ناوەندێتی ئەم تاوتوێکردنانەیە. ئەم توێژینەوە بریتییە لە 500 گێڕانەوەی تایبەتی لە دەمارگرژی و بێچمە جۆراوجۆرەکانی هەڵاواردن کە بەشداربووانی ناهاوسان لە سەر ئاستی هەر سێ گەورە شاری ئێران ئاماژەیان پێداوە. بە پێچەوانەی توێژینەوەکانی دیکەی ئەم بواڕە، ئەم لێکۆڵینەوە هۆکار و هۆی ڕیشەیی ترس و سەرکوتی جڤاکی ناهاوسانان لە ئێران تاوتوێ دەکات.

گرووپە شاراوەکانی ناهاوسانان لە ئێران سنووری نەناسراویان هەیە کە ناسینەوەیان، نزیک بوونەوە لەوان و لە ئەنجامدا وەدەست هێنانی متمانەی ئەوان ئەستەم دەکات. یەکێک لە هۆکارەکانی ئەم نامتمانەییە، نەبوونی زانست و وشیاری لە بارەی هۆگریی سێکسییە. لە ڕاستیدا توێژینەوەی چەندایەتی لە مەڕ ڕوانگەی سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی لە ناو موسڵمانان ئەنجام دراون و هۆکاری سەرەکیش ئەو کێشانەن کە لە ئەنجامی لێکۆڵینەوە لە بارەی بابەتێکی تابۆ دێنە دی. هەروەها، وەک مووری (1997) دەڵێ[1] لە کۆمەڵگا موسڵمانەکاندا کەلتووری نکۆڵی گشتی هاوڕەگەزخوازان بوونی هەیە. لە هەموو ئەمانە گرنگتر، ئەم توێژینەوە بە نیازە یارمەتی کۆکردنەوە و شیکاریی سیستماتیکی داتاکانی پەیوەست بە ناهاوسانان لە ئێران بدا کە بۆشاییەکی گەورە و خواستێکی پێویستە.

ئەم دەقە لە ڕووی شێوەی سەیرکردنی ناهاوسانان زۆر تایبەتە. یەکەمایەتی یەکەم و گەورەترین پەرۆشی ئێمە ئەوە بووە کە تێبگەین چۆن دەمارگرژی و هەڵاواردنەکان، ناشیرینکردنی کۆمەڵایەتی و مەترسی سزا یاساییەکان تاوتوێ بکەین کە هەموو ڕۆژێ بوونیان هەیە. ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە لە پێوەرێکی بەربڵاودا پەیامێکی ڕوونیان هەڵگرتووە لە سەر ئەوەی کە لە وڵاتی ئێران گۆڕانێکی گەورە بۆ ناهاوسانان پێویستە. ئەم پەیامە لە سەر چاوەڕوانییەکی خۆش بینانەیە کە ئەم توێژینەوە بتوانێ بۆشایی زانیاری و توێژینەوەیی لە بواری ناهاوسانانی ئێران بە کۆ کردەنەوی داتای تازە و دەستە یەکی شیاوی متمانە پڕ بکاتەوە و ڕەنگە ئەم بابەتە چالنجی زۆری لەگەڵ بێت. بەڵام لە هەمان کاتدا کلیلی ئامادەکردنی سیاسەتگەلێکیشە کە بە پێی بەڵگە

---

[1] - **Murray, S.O (1997).The will not to know: Islamic accommodations of male homosexuality. In S.O. Murray & W. Roscoe (eds.), Islamic homosexualities: Culture, history and literature (pp.14-54). New York, NY: New York University Press.**

و بەهێزکردنی ڕەهەندی ئابووری، ڕاهێنانی هەموو کەسەکانە. هەروەها ئەم توێژینەوە دەتوانێ هاوکاری ئامادەبوونی کارناسان لە بواره جیاوازەکان بێ و گێڕانەوەیەکی گشتگیر لە ڕاستییە هەست پێکراوەکان بخاتە ڕوو.

شێوازناسی توێژینەوەکانی ڕابردوو

شێوازی ئەم توێژینەوە دەتوانین بە شێوازی باوەکانی وەکوو تەکنیکی چەندایەتی و چۆنایەتی هەتا دەگاتە کاری مەیدانی، ئەندازە گرتنی نیشتمانی و هتد بەراورد بکەین. هەر کام لەم شێوازانە بە هۆی زیاترین کارکردەوە دەستنیشان کراون و زۆر جار بە پێی تایبەتمەندی و پانتای توێژینەوە بە کار دەهێنرێن. ئەم بابەتە زۆر هەستیارە و زۆر جار تەنانەت لە ناو بنەماڵەکان وەک نهێنییەکی شاراوەیە. لە وڵاتێکی وەکوو ئێران کە نۆڕمە کۆمەڵایەتییەکان و سزای یاسایی سەخت پانتایەکیان بۆ ترس و پارانۆیاییەکی شیاوی تێگەیشتن داناوە، نە تەنیا هەمیشە دەبێ ئاوڕ لەو شێوازە خەڵکناسانە و کۆمەڵناسانەیە بدرێ کە لە یەکەمایەتیدان، بەڵکوو دەبێ سنووره ئەخلاقییە سرووشتییەکان کە لە چوارچێوەی ئەواندا ئەم شێوازانە بە کار دەهێنرێن، ڕەچاو بکرێت.

توێژینەوەی خەتەنەی ژنان لە ئێراندا. وێنە: کامیل ئەحمەدی

هەروەها، هێزە سیاسییە چالاکەکان لە وڵاتی ئێران کاریان هەم بۆ توێژەران و هەمیش بۆ بەشداربووانی ناهاوسان زۆر مەترسیدار کردووە. بۆ وێنە، لە کاتی ئەنجامدانی ئەرکە مەیدانییەکان، هەمیشە ترس لە ناسینەوە و قۆڵبەستکردنی پۆلیس یان ترس لەوەی کە کەسێک سیخوڕ بێ، بوونی هەبوو. لە ڕاستیدا ساتەوەختگەلێک هەبوو کە هەموومان ترسا بووین. کاتێک بەشداربووان وایان پێ باش بوو دیمانە لە پارک یان شوێنێکی گشتی دیکە ئەنجام بدرێ، پرسی ترس پتر لە جاران بە ئەزموون دەکرا. ئەم حەڕەشە

پڕپتانسێلانە کاریگەرییان لە سەر ڕەهەندی ڕەخنەیی کارەکە دادەنا. کەواتە ئەوە هەر ئەو شوێنە بوو کە بەکار هێنانی شێوازێکی پەتی دەبا بە مەبەستی پاراستنی ئاسایش و نهێنیپارێزی ناهاوسانان قوربانی بوایە. توێژینەوەیەک کە بە شێوەی تەواو ئەنجام دراوە بەڵام زیانی بە بەشداربووان گەیاندووە، هیچ بایەخێکی نییە. لە ڕابردوودا هەندێ توێژینەوە لە چوارچێوەی لێکۆڵینەوەی ڕەگەزێتی و مافەکانی مرۆڤ ئەنجام دراون کە لە ئاراستەی سەرەکیی خۆیان بەرامبەر بە بەشداربووان، تەواو لەگەڵ ئەم لێکۆڵینەوە جیاوازن. لە یەکەم ئیشی توێژینەوەیی نووسەری ئەم بەرهەمە لە بواری خەتەنەی ژنان، لێکۆڵینەوە لە سەر ئاستی چوار پارێزگای سەرەکی ئێران سەبارەت بەم نەریتە زیانبەخشە ئەنجام درا.[1] پاش مەزەندەی ناوە ناوەی گشتی ئەم ڕفتارە، تیمی لێکۆڵینەوە بەم ئەنجامە گەیشت کە لە سەر ئاستی هەر چوار پارێزگای ئازەربایجانی ڕۆژاوا، کرماشان، کوردستان و هورمزگان، هەڵکەوتوو لە ڕۆژاوا و باشووری وڵات، ئەم نەریتە باوە؛ ئینجا چوار لای جوگرافیای سەرەکیی وەک هێشووی یەکەم دەستنیشان کران کە هەر کامیان کەوتبوونە گەڕەکێکی شارییەوە. لە هەر شار یان شارۆچکەیەک، کۆمەڵێ گوند وەک هێشووی دووهەم بۆ هەڵسەنگاندنی زیاتریان دەستنیشان کران. هەندێ دیمانە لەگەڵ شارەزایان و کەسانی گرنگی هەر کۆمەڵگایەک ئامادە کرا؛ چوونکە ئەم کارە بۆ کۆکردنەوەی زانیاری زۆر بۆ هەنگاوە یەکەمەکانی توێژینەوە یارمەتیدەر بوو. ئەنجامی دەستکەوتەکان هەم بە فارسی و هەمیش بە ئینگلیزی بڵاو کرانەوە.

گەڵاڵەی توێژینەوەیی خەتەنەی ژنان بوو بە ڕێخۆشکەری گەڵاڵەی توێژینەوەی دواتر لە بواری هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان، هاوسەرگیریی کاتی و ناهاوسانان کە هاوشێوەی کوالێتی توێژینەوەی یەکەمە هەڵبەت بە لۆژیک و هەنگاوی جیاوازەوە. ئەم گێڕانەوە کۆمەڵایەتییانە لە زۆربەی ناوچە گوندییەکان و لە چینە کۆمەڵایەتی و ئابووریییەکاندا باون. بەم شێوە، پێکهاتەیەکی وردتر لە توێژەران بۆ هەوت پارێزگای گرنگی ئێران ناردران کە تێیاندا ڕێژە و نۆرەیی هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان لە ئاستێکی بەرزدا بوو. شێوازی سیستماتیک لەم ناوچانە بە مەبەستی نموونە گیری گیرایە بەر. هەروەها توێژینەوەی یەکەم، ئەنجامەکانی ئەم لێکۆڵینەوە هەم بە فارسی و هەمیش بە ئینگلیزی بوونیان هەیە.[2]

شێوازناسی توێژینەوەی ئێستا

زۆربەی گەڵاڵەی لەم شێوە لە کاتی تاوتوێکردنی بابەتی هاشێوە لە چوارچێوەی توێژینەوەی ڕەگەزێتی زۆر جار شێوازی گونجاو بە کار نابەن و دەتوانین بڵێین هەڵگری لاوازی چاوپۆشی لێنەکراوی نموونە گیرین. بە ئاوڕدانەوە لە دوو توێژینەوەی پێشووی نووسەر، ئەم توێژینەوە لەو هەڵە چکۆڵە حاشاهەڵنەگرانە کە دەیانتوانی بە شێوەی پەنگراو شێوازەکە بخەنە ژێر کاریگەریی خۆیان، چاپۆشی بکرێت. بە سەرنج خستنە سەر بابەتی زۆر هەستیاری ناهاوسانان و گێڕانەوەی پەنگراوی ناهاوسانی، تێوری لە ڕاستییەکان وەدوا کەوت. ئەم توێژینەوە بۆ هەرچی نزیکتر بوونەوە لە ناهاوسانان پێویستی بە هەوڵێکی یەکجار زۆر بوو.

---

[1] - کامیل نەحمەدی، 2016. زایەڵەی بێدەنگی. توێژینەوەی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان لە ئێران. چاپخانەی نوڤا. نەمریکا و http://kameelahmady.com/ecm-in-iran/Nova، چاپخانەی ساینسی نیۆیۆرک. http://shirazeh.org/ https://www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=62825

[2] - کامیل نەحمەدی، 2016. زایەڵەی بێدەنگی. توێژینەوەی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان لە ئێران. چاپخانەی نوڤا. نەمریکا و http://kameelahmady.com/ecm-in-iran/Nova، چاپخانەی ساینسی نیۆیۆرک. http://shirazeh.org/ https://www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=62825

ئەو داتایانەی کە دواتر دەیبینن ئەنجامی 180 دیمانەی قوولّی نیوە پێکهاتەمەندن کە لەگەڵ ناهاوسانان لە ئێران ئەنجام دراون. وردەکاری هۆگریی سێکسی دیمانە لەگەڵکراون، شێوازی لێکۆڵینەوە، زانیاری حەشیمەتناسی نموونە و شیکاریی داتاکانی ژێرەوە دەخرێنە بەر تیشکی لێکدانەوە.

ڕاهێنانی دیمانە لەگەڵکراوان:

کاتێک بە باشترین شێواز بۆ تاوتوێکردن بیر لە بابەتی ناهاوسانان، ڕەگەز و ڕەگەزێتی دەکەینەوە، گرنگە ئەوە باش بزانین زمان و ئەو پێناسانەی کە بۆ وەسفی ئەم کەسانە و پۆلێنبەندیی جۆراوجۆریان بە کار دەهێنرێن، کاریگەری هەم لە سەر بەشداربووان و هەمیش لە سەر توێژینەوە دادەنێت. پێداچوونەوە سەبارەت بەم چەشنە پرسانە گرنگە؛ چوونکە هەم توێژینەوەی چەندایەتی و هەم توێژینەوەی چۆنایەتی پێویستی بە پێناسە و پۆلێنبەندیی وردە. ئەم پرسە بۆ شرۆڤەی وردی داتا ئامارییەکانیش گرنگە. هەر لە بەر ئەوە، پێناسە و پۆلێنبەندیی جۆراوجۆر دەخرێتە پاڵ گرووپی تایبەتی کەسەکان.[1] و بەم شێوە، ئەم پرسانە هاریکاری بێچم گرتنی شێواز و بایەخی گەلاّلەکە دەکەن.

یەکێک لە گرنگترین تایبەتمەندییەکانی ئەم توێژینەوە ئەوەیە کە لە چاو لێکۆڵینەوەکانی پێشووتر، کە پێشتر شرۆڤە کران، ڕووبەڕووی زۆر چالنج بۆوە کە پێویستی بە سەرنجی بەپەلەیە. پێگەی کۆمەڵایەتی و هەلومەرجی ژیانی کەسانی ناهاوسان لە وڵاتی ئێران پێویستی بەوە بوو کە تیمی توێژینەوە ئاراستەیەکی نوێ بگرێتە بەر.

بۆ ئەم مەبەستە، کۆمەڵێ دیمانەکار ڕاهێنانیان بینی بوو بۆ ئەوەی ئامادەی ئەم کارە بن. چەند دانە کارگە و سەردانی مەیدانی بۆ دەست نیشانکردن و ئامادەکردنی ئەندامانی تیم بەڕێوە چوون. تیمێکی پێکهاتوو لە 8 خوێندکاری خوێندنی باڵا بە پێشینە و پسپۆڕی جیاواز لە کۆمەڵناسی، خەڵکناسی و یاریدەدەری لە ژێر چاودێری نووسەری توێژینە و یاریدەدەرەکەی بۆ ماوەی شەش مانگ ڕاهێنانیان بینی. ڕاهێنانی ئەوان لە دوو قۆناغدا ئەنجام درا: (1) ڕاهێنانی تاوتوێکردنی بابەتی هەستیار و تایبەت و (2) ڕاهێنانی ئیش لەگەڵ گرووپە خەسارهەڵگرەکانی کۆمەڵگا بە ڕێژەیەکی زۆر کەمی بەشداربوو بە بێ هیچ لاگرییەک. گرووپی دیمانەکار لە ڕێژەی یەکسانیی ژن و پیاو پێک هاتبوو بۆ ئەوەی دەستیان هەم بە لزباین و هەمیش بە گەیەکان بگات. ئەم لاگرییە سەرەتاییە دیمانەکارانی بۆ تەکنیکی پێویست بۆ خستنە ڕووی پرسیارگەلێک لە مەڕ هۆگریی سێکسی و لێکدانەوەی پرسە هەستیارەکان تەیار کرد. لە هەمان کاتدا، بۆچییەتی پرسیارەکانیش لەم ڕاهێنانەدا بە هەند وەرگیران، پۆلێنبەندییە جیاوازەکانی وڵامەکان ڕوون کرانەوە و پرسی نهێنیپارێزیش بە هەند وەرگیرا. یەک بە یەکی هەنگاوەکان بە دروستی بەرنامەیان بۆ داڕێژرا بۆ ئەوەی بەشداربووانی ئەم پلانە، کە دەست پێڕاگەیشتنیان زۆڕر ئەستەمە، لە کیس نەچن. ڕاهێنراوان لەم بابەتە ئاگادار بوون کە تەنانەت هەڵە بچووکە نائەنقەستەکانیش دەتوانن بە شێوەی پەنگراو لێکەوتەی ڕووخێنەری جیدییان لێ بکەوێتەوە.

---

[1] - **McManus S (2003) Sexual Orientation Research Phase 1: A Review of Methodological Approaches, National Centre for Social Research, London.**

حەشیمەت و شوێنی جوگرافیایی توێژینەوە

کەمتر لە دەیەیەک لەمەوبەر، بوونی لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز و تڕەنسەکان بە شێوەی گشتی لە لایەن سەرۆک کۆماری کاتی ئێران نکۆلّیان لێ دەکرا. لە ئێستادا، کەسانی ناهاوسان لە سەرتاسەری ئێراندا بوونیان هەیە و بە شێوەی دیاریکراو تەنیا بۆ گەڕەکێکی شار یان گوندێکی تایبەت تەسک نابنەوە. سەرەڕای ئەمە، بە گوێرەی بڕیارێکی ناوخۆیی، توێژینەوە لە سەر ئاستی شارە گەورەکانی ئێراندا ئەنجام درا؛ چوونکە لە دەڤەر و ناوچەکانی دیکە نە زانیاریی لە بەر دەست بوو و نە کەسانی خۆجێی ناوچە گوندییەکان دەیانتوانی بە هۆی ڕوانگەی مەحافزەکارانەوە لە کۆ کردنەوەی زانیاری هاریکاری بنوێنن. بۆ گەیشتن بەم ئامانجە، سێ شاری گەورەی ئێران کە بەرامبەر بە ناهاوسانان ڕووناکبیرتر بوون و ئازادییەکی زێدەتریان هەبوو، دەستنیشان کران. ڕووناکبیری بەو واتا نەبوو کە ئەوان گوتاری ناهاوسانیان قبوڵ کردبوو، بەڵکوو قبوڵیان کردبوو کە ناهاوسانی لە ناویاندا هەیە. ئەم سێ شارە بریتی بوون لە تاران، مەشهەد، ئیسفەهان. لەم شارانەدا پاتۆق و پارکی ناسراو هەن کە ناهاوسانان بە نهێنی لە گرووپی بچووکدا لە دەور یەکتر کۆ دەبنەوە یان بۆ یەکترناسین لەوێ چاویان بە یەکتر دەکەوێت. هەندێ لەم پارک و کافانە بەتایبەت لە شاری تاران بۆ هەمووان ناسراون؛ چوونکە زۆرێک لە ناهاوسانان لەم شوێنانەدا بە ڕەواڵەتیاندا دەناسرێنەوە. بە تاوتوێکردنی میکانیزمی پێکهاتەیی کە لە دژی کەسانی ناهاوسان لە سەر ئاستە جیاوازەکانی کردەییدا ئیش دەکەن و بە ئاوڕدانەوە لە جیاوازی کەلتووری، داڕشتەی کۆمەڵایەتی و چەندین دەیە دەسەڵاتداری نەریت، ئەم سێ شارە گەورە بژاردەی دروست بوون. زۆرێک لە گرووپە ناهاوسانەکان لەم شێ شارە کەڵک لە تۆڕی کۆمەڵایەتی وەردەگرن و بەردەوام دەستیان بە ڕاگەیاندنی کۆمەڵایەتی، چەندین تۆڕی کۆمەڵایەتی و پەیوەندییە دیجیتاڵییەکان دەگات. لە درێژەدا کورتە شرۆڤەیەک لە سەر هەر کام لەم شارانە دەخرێنە ڕوو.

تاران

تاران پێتەخت و ناوەندی ئیداری، ئابووری و کەلتووری ئێران و ناوەندی سەرەکیی چالاکیی پیشەسازیی و هەڵگرتن و گواستنەوە لە ناوچەکەیە. تاران پێکهاتەیەکە لە هەر دوو توخمی مێژوویی و پێشکەوتوو. ئەم شارە پرجموجۆڵە ڕێژەی 15 ملیۆن حەشیمەت لە خۆ دەگرێت و دەکەوێتە باکووری وڵات.[1]

ئەم شارە دەکەوێتە بناری چیاکانی ئەلبورز لە بەرزایی هەزار و 210 مەتر.[2] زۆربەی بینا دەوڵەتی و بازرگانییەکان لە ناوەندی ئەم شارەدان. دەڤەری تاران وەرزی جۆراوجۆر لە خۆ دەگرێت؛ بەهار و پاییزی کورت ماوە و زستانی سارد و هاوینی وشک و گەرم لێک جیا دەکاتەوە. زۆرینەی دانیشتووانی فارس زمانن و نزیکەی 99 لە سەدی حەشیمەتەکەی لە زمانی فارسی تێدەگەن و ئاخافتنی پێوە دەکەن؛ بەڵام حەشیمەتی زۆریش لە ئێتنیکەکانی دیکەی وەکوو ئازەری، ئەرمەنی، لوڕ و کوردەکانن کە زمانی فارسی زمانی دووهەمیانە.

هۆکاری پتەو هەن کە پیشانی دەدەن بۆچی تاران بۆ ئەم توێژینەوە هەڵبژێردراوە. یەکەم لەم ساڵانەی دواییدا گرووپگەلی بچووک لە ناهاوسانان ژیانیان لە دەوروبەری تاران دەست پێ کردووە. لە شەودا، پارکی ناسراوی نزیک شانۆی شار و زانکۆی تاران شوێنێکی زیندوو و پڕهاتوچۆیە بۆ پیاوانی گەی. ئەوان بۆ گەڕان، خۆ دەرخستن و ڕوانینی نهێنییانە لە تاریکیدا دێنە پارک و هەندێ جار بۆ ماوەی چەند خوولەک لە شوێنە گشتییەکاندا پێکەوە دیدار دەکەن یان دەچنە شوێنی سێیەم بۆ ئەوەی زیاتر پێکەوە لە پەیوەندیدا بن.[3]

ئەمە بەو مانا نییە کە ناهاوسان بوون لە شاری تاران نۆرمە.[4] ئەگەرچی کۆمەڵێ گرووپ لە ناهاوسانان ژیانی شەوانەیان هەیە، دەتوانین بڵێین هیچ نەرمی نوێنی و مدارایەک بۆ هاوڕەگەزخوازان بوونی نییە. دەست لە ناو دەست یەک خستن و ڕوانینی خۆشەویستانە بۆ یەکتر ڕفتارگەلێکی نائاسایی نین؛ بەڵام هەتا ئەو کاتە ڕێگەپێدراون کە تیشکی سەرنجەکان بەرەو لای خۆیان ڕانەکێشن. ئەمە وای کردووە کە کەمێک پانتای هەناسە دان بۆ ناهاوسانانی تارانی (لە چاو دیکەی شار و ناوچە گوندییەکان) دابین ببێت. بۆ وێنە، پیاوانی گەی چینە نزمەکان و ناوچە گوندییەکان، ئەو ناوچانەی کە ناو و نیتکە زۆرە، بە دەگمەن دەتوانن بەر لە هاوسەرگیری لە ماڵەوە بێنە دەرەوە. تەنانەت لە مۆدێرنترین و خۆشگوزەرانترین کۆمەڵگاکانیش هاوڕەگەزخوازی زۆر پەسندکراو نییە؛ بەڵام هەندێ لە ئێرانیانی چین مامناوەند و بەرز دەرەتانێک بۆ ژیانێکی هاوتەریب، بە دوور لە چاوی خزم و کەس و هاوڕێیان دەدۆزنەوە. دووهەم، زۆرێک لە ناهاوسانان بەرەو شاری تاران کۆچ دەکەن؛ چوونکە شارێکی لیبرالتر و دەتوانن بە هۆگریی جیازەوە، پانتایەکی ئازادیان هەبێت. بەو هۆکارانەی کە باس کرا، تاران بۆ ئەم توێژینەوە دەستنیشان کرا. لە کۆتاییدا پێوەرێکی دیکەش هەبوو: دەست پێڕاگەیشتن بە ناهاوسانان لە تاران لە چاو ناوچە گوندیی و شارییە بچووکترەکان ئاسانترە.

---

[1] - **The world's largest cities and urban areas in 2006". City Mayors. Accessed October 6, 2017**

[2] - **Tools, Free Map. "Elevation Finder". www.freemaptools.com. Retrieved October 6, 2017**

[3] - **Abbasi-Shavazi, Mohammad Jalal; McDonald, Peter; Hosseini-Chavoshi, Meimanat. (September 30, 2009). "Region of Residence". The Fertility Transition in Iran: Revolution and Reproduction. Springer. pp. 100–101.**

[4] - **The Tehran Bureue.vIntimate spaces: coming out in Iran. https://www.theguardian.com/world/iranblog/2015/jun/11/iran-gay-coming-out-intimate-spaces. Accessed October 6, 2017**

مەشهەد

شاری مێژوویی مەشهەد یەکێکە لە ناوچە کاریگەرەکان لە ڕووی کۆنینەناسی، گەشتیاری، بینای مێژوویی و ئایینی. ڕووبەری ئەم شارە نزیکەی 328 کیلۆمەتری دوو جایە. مەشهەد بە سێ ملیۆن حەشیمەتەوە دووهەمین شاری گەورەی پاش تارانە و یەکێکە لە شارە گەورەکانی جیهانی ئیسلام.[1] ئەم شارە ساڵانە دەبێتە میوانداری نزیکەی 21 ملیۆن گەشتیار لە سەرتاسەری وڵات و 2 ملیۆن گەشتیاری بیانی لە وڵاتانی شێعە. شاری مەشهەد پێشەنگ و شوێنێکی گرنگە بۆ بیرمەندان و توێژەران کە قوتابخانەی شێعە و زانستی ئیسلامی بڵاو دەکەنەوە. وەک شوێنی پێکەوە ژیانی ئایین و تاقمە جۆراوجۆرەکان، مەشهەد ناوەندی ڕووداوی گرنگی مێژوویی و شۆڕشگێڕانە بووە. ئەم شارە بە هۆی بوونی مەزاری ئیمامی هەشتەمی شێعەکان، ئیمام ڕەزا (س.خ) گرنگییەکی تایبەتی هەیە کەواتە بە تایبەتمەندییە ڕەزەوییەکان، کە ڕیشەی لە ئەزموونی مێژووییدا هەیە، ڕازێنراوەتەوە.

مەشهەد لە ڕۆژهەڵاتی ئێرانە و ناوەندی پارێزگای خوراسانی ڕەزەوییە. ئەم شارە لە ڕووی گوتار و پەرە سەندنی ناهاوسانێتی خاوەن گرنگییەکی زۆرە. وەک ناوەندی کەلتووریی کە لە ناو گەشتیاراندا لایەنگرێکی زۆری هەیە، مەشهەد ڕێگە بە ناهاوسانان نادا ئەو چەشنەی پێیان خۆشە لەم شارەدا بژین. بۆ وێنە لە ناوەڕاستەکانی ساڵی 2014، دوو مێرمنداڵ بە تاوانی نێربازیی لە بەر چاو خەڵک لە شاری مەشهەد لە سێدارە

[1] - **Razavi Khorasan (Iran): Counties & Cities - Population Statistics in Maps and Charts". www.citypopulation.de.**

دران.[1] لە ئێران هەمووان دەبێ وەک کەسێکی دیترۆگەزخواز بژین. بە وتنێکی دیکە، دیترۆگەزخوازی هۆگریی سێکسیی زۆرەملێ بۆ هەمووان لە ئێرانە و ئەم بابەتە بە شێوەی تایبەت لە کاتی ئەنجامدانی توێژینەوە لە شاری مەشهەد هەستی پێ کرا. کەسەکان بە هۆگریی سێکسیی جیاوازەوە دەبا جۆرێ هەڵسووکەوتیان بکردایە کە دیترۆگەزخواز بنوێنن. لەم بەشەی توێژینەوە، توێژەران نە تەنیا تێدەکۆشان ڕێژەی ناهاوسانان لە ناو ژنان و پیاوانی گەورە ساڵ لە مەشهەد مەزەندە بکەن، بەڵکوو تێکۆشان شێوازی ژیانی ئەوان کە ئەم ڕێژە زۆرەی ڕەواڵەتبازییە بخەنە ڕوو.

ئیسفەهان

ئیسفەهان شاری مەحافزەکار و بەناوبانگی گەشتیاری لە ئێرانە و بێگومان یەکێک لە گرنگترین شارە مێژوویییەکان و ناوەندە شارییەکانی سەرتاسەری مێژووی ئێرانە.[2] ئەم شارە کەوتۆتە ناوەندی ئێران کە شوێنی یەکتربڕی چوار خاڵی وڵاتە. ئیسفەهان تایبەتمەندی کەلتووری و کۆمەڵایەتیی خۆی لە پارێزگا دراوسێکانی بەتایبەت شارە سنوورییەکان وەرگرتووە. بە گوێرەی دواین سەرژمێری (2014) کۆی حەشیمەتی ئەم پایتەختە 5 ملیۆن و 7000 کەس بووە.[3] گرووپی ئێتنیکی زۆرینەی شاری ئیسفەهان فارسە و زۆربەی کەسەکانی بە فارسی و بە شێوەزاری ئیسفەهانی ئاخافتن دەکەن. زۆربەی حەشیمەتەکەی موسڵمان و شیعەن.

---

[1]- لە ئێران گەی و غەدرکردن لە نافرەتان بوونی نییە. http://abcnews.go.com/US/story?id=36426 . دوو میرمندانی گەی لە پارێزگای خۆراسان کە لە ئاپۆرەی خەڵکدا لە سێدارە دران.
https://en.wikipedia.org/wiki/Mahmoud_Asgari_and_Ayaz_Marhoni

[2] - Michael Dumper, Bruce E. Stanley. Cities of the Middle East and North Africa: A Historical Encyclopaedia

[3]- ڕێکخراوی تۆمارکردنی ناو، 2014
https://www.sabteahval.ir/Upload/Modules/Contents/asset99/salnameh93.pdf

بەشێکی گەورەی حەشیمەتەکەی باوەڕی نەریتخوازانەیان هەیە و ئەم وەفاداربوونە بە نەریتەکان لە داڕشتەی پارێزگادا هەستی پێ دەکرێت. هەمەجۆری گرووپە ئێتنیکەکانی وەکوو تورکی قەشقایی، لوڕی بەختیاری و فارسەکان بۆتە هۆی بێچم گرتنی نۆرم و کەلتوورەکانی ئەم پارێزگایە. لە ماوەی جەنگی ئێران و عێراق، پارێزگای ئیسفەهان هاتنی هەزاران کۆچبەری بە خۆوە بینی کە لە پارێزگای خوزستان و دیکەی ناوچە سنورییەکان هاتنە ئەم پارێزگایە. ئەم پێکهاتەی فارس، لوڕ، بەختیاری، جوولەکە و ئەرمەنییە خۆی لە خۆیدا دەورێکی گرنگی لە بێچمدانی ڕەوالەتی حەشیمەتناسی پارێزگادا هەیە. ئیسفەهان شوێنێکی پارێزراو لە شەڕ بوو. زۆریی کارخانەی پیشەسازیش بۆتە سەرنجڕاکێشییەک بۆ کۆچبەرانی بێکار و لانەواز.
بێگومان، ناتوانرێ نکۆڵی لە بوونی ڕێژەیەکی زۆری ناهاوسانان لە ئیسفەهان بکرێت. نەوەی نوێی ئیسفەهان ئازاد و ئازادئەندێشە هەرگیز لە هەمبەر ئەزموونی ئایدیا و شێوازە نوێکانی ژیان سستی نانوێنێت.[1] حاڵەتە زۆرەکانی گرتنی گەیەکان لە شاری ئیسفەهان بەدی دەکرێ کە پیشاندەری چالاکبوونی ئەوان لە شارە. بەم پێیە، ئیسفەهان بۆ ئەم توێژینەوە دەستنیشان کرا بۆ ئەوەی پیشانی بدا چۆن نەوەی نوێی ناهاوسان لەم شارە وێڕای هەموو پێشینەی مێژوویی، ئایینی و کەلتوورییەکانی ماوەتەوە.

شێوازەکانی لێکۆڵینەوە

شێوازی لێکۆڵینەوەی پێکهاتەیی

ڕاوێژە دوور و درێژەکان بووە هۆی هەڵبژاردنی لایەنێک لە شێوازەکان و تەنانەت ئەم شێوازانەش دەیانتوانی لە شارێکەوە بۆ شارێکی جیاواز بن. ئەم لێکۆڵینەوە شێوازی لێکۆڵینەوەی پێکهاتەیی بە کار هێنا کە هەموو تەکنیک، چەمک و زمانە چەندایەتی و چۆنایەتییەکانی لە توێژینەوەیەکی یەکدەستدا ڕەچاو گرتووە. کەڵک وەرگرتن لە شێوازی پێکهاتەیی لێکۆڵینەوەکە دەوڵەمەندتر دەکا؛ چوونکە هەر تەکنیکێک لایەنگر و دژبەری خۆی هەیە.[2] بۆ ئەم بابەتە، ئەگەرچی توێژینەوە ناتوانێ بڵێ بۆچی پرسیارێکی تایبەتی بۆ شێوازێکی تایبەت بە کار هێناوە، توانیویەتی دەستی بە کەسانێکی زیاتر بگات.
دوو شێوازی زاڵ لەم لێکۆڵینەوەدا هەن کە بە شێوەی باو لە هەموو کارێکی لێکۆڵینەوەییەدا کەڵکیان لێ وەردەگیرێ، واتە توێژینەوەی چۆنایەتی و چەندایەتی. بۆ ئەم توێژینەوە تایبەتە، هەر دوو شێوازەکە بە کار هێنراون بۆ ئەوەی کۆمەڵێ زانیاری لە بەشداربووان وەدەست بهێنرێت. بە پێچەوانەی خوێندنەوە لێکۆڵینەوەییەکانی ڕابردووی نووسەر بە ناوەڕۆکی هاوشێوە، دوو شێواز لەم لێکۆڵینەوەدا بە کار هێنراون کە هەم لە ڕووی تەکنیکی و هەمیش لە ڕووی ئەخلاقییەوە دروست بوون. لە بەشی دواییدا، شێواز و ئاراستە بە کارهێنراوەکان بۆ ناسین و دیمانە لەگەڵ بەشداربووان و سییانەمەندیی، شرۆڤە یا هەڵێنجاندنی زانیاری شی دەکەینەوە.

---

[1] - **Khorashad, Behzad S., et al. "Sexual orientation and medical history among Iranian people with Complete Androgen Insensitivity Syndrome and Congenital Adrenal Hyperplasia."** ***Journal of psychosomatic research*** **92 (2017): 55-62.**

[2] - **Johnson, B., & Christensen L. (2012). Educational Reseach: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.**

شێوازی نموونەگیریی تۆپەڵە بەفری:

وەک پێشتریش وترا، نموونەگیری زنجیرەیی تەکنیکێکی باوی بیرمەندانی زانستە کۆمەڵایەتییەکانە کە خولیای کارکردن لەگەڵ ئەو گرووپانەن کە ناسین یان دۆزینەوەیان ئەستەمە. ئەمە زیاتر کاتێک ڕوو دەدا کە ئەم گرووپە بە جۆرێک پەراوێز خراوانە، بێماڵ و حاڵن یان کەسانێکن کە پێشینەی زیندانیان هەیە یان لە چالاکیی نایاساییدا بەشداربیان بووە. بە کارهێنانی ئەم تەکنیکی نموونەگیرییە بۆ ئەو کەسانەش باوە کە ئەندامەتیان لە گرووپێکی تایبەت بە دژواری دەناسرێتەوە، وەکوو ناهاوسانانی ئێرانی.
سەبارەت بە لێکۆڵینەوە لە ناهاوسانان لە ئێران، نموونەگیری بە شێوەی شێوازێکی چەمکی گەڵاڵە کرا کە ڕێگەیەک بوو بۆ زاڵبوون بە سەر ئەو چالنجە زۆرانەی کە ئامادەبوونی گرووپە دەست پێڕانەگەیشتووەکان لە توێژینەوەیەکدا ئەستەم دەکات. ئەم ئاراستە پەرەی بە بنەمای ڕەهەندی گەشەسەندن هەتا کاریگەربوونی ستراتیژی توێژینەوە بۆ ناساندنی گرووپە شاراوە دەست پێڕانەگەیشتووەکان دا و شووناسی کۆمەڵگای نوێ بەرز دەکاتەوە بۆ ئەوەی باشتر نوێنەرایەتیی گرووپی گشتی بکا کە گرووپێکی شاراوەی تێدا نیشتەجێیە.[1]
یەکێک لە قازانجەکانی نموونەگیریی تۆپەڵە بەفری پتانسیێلی کەلتووری و متمانەی سرووشتییە کە لە ناو بەشداربووواندا بە شێوەی پەنگراو پەرە دەستنێتێت. ئەمە وای کردووە کە ئەگەری ناسینی ئەو کەسانەی کە ئامادەی قسەکردن لەگەڵ تیمی توێژینەوەن، بەرز ببێتەوە.

توێژینەوەی چەندایەتی:

یەکەمین هەنگاو بۆ کۆکردنەوەی داتا لەم توێژینەوەدا ئەنجامی ئەندازەگرتنی چەندایەتییە. ئامانجی ئەندازەگرتن کۆکردنەوەی زانیاری لە مەڕ بیر و بۆچوون، ئاراستە، باوەڕ، بەها، وەرگرتن، کەسایەتی و سەرچەشنە ڕفتارییەکانی بەشداربووان بوو. ئەمە یەکەمین توێژینەوە لە بارەی کۆمەڵگای ئەو ناهاوسانانە بوو کە لە ناوخۆی وڵاتدا نیشتەجێن. هەروەها، بە کارهێنانی پانتای گشتی لە کاتی ئەنجامدانی ئەندازە گرتن بووە هۆی ئەوەی کە زۆرێک لە بەشداربووان زۆر بە ئاسوودەیی وڵامی پرسیارەکان بدەنەوە و ئەمە بووە بناغەی خوێندنەوەی لێکۆڵینەوەیەکی ورد کە لە داهاتوودا ئەنجام بدرێت. بەشداربووان لە ڕێگەی نموونەگیری تۆپەڵە بەفری شوێنیان دۆزراوە و ئەندازە گرتن لە پێشدا لە ناوچە تایبەتەکانی توێژینەوە بڵاو کرایەوە و ئینجا کەسەکان گواستیانەوە بۆ هاوڕێیانی خۆیان، پیاو و ئافرەت، کە ئەندامی جڤاکی ناهاوسانان بوون و لە هەمان گەڕەکیشدا دەژیان. دیمانەی قوواڵی تاکەکەسی لەگەڵ ئەم کاراکتەرە گرنگانە داتای سەرەکیان دابین کرد. هەندێ جار دیمانەی سەرەکی لەگەڵ دیمانە گرووپییەکان یان دوو کەسی و کۆنفرانسی تەلەفۆنی تەواو دەبوون. ئیشی مەیدانی لە مەودای کاتی نێوان مانگەکانی سێپتێمبەر و دیسەمبەری ساڵی 2017 ئەنجام درا. هەموو دیمانەکان شرۆڤەیی و پەیوەندییانە و بە پێی ڕێکاری بابەتێک بوو کە چەمکە سەرەکییە خوازراوەکانی پێڕست کردبوو. دیمانەکان نەرمی‌نوێن بوون بۆ ئەوەی بتوانرێ سەرنج بخرێتە سەر پرسیاری وردی هەموو بابەتەکانی پەیوەست بە بەشداربووان.

---

[1] - **Magnani R, et al. Review of sampling hard-to-reach and hidden populations for HIV surveillance. Aids. 2005;19 (Suppl 2):S67 – 72.**

هەروەها، بەشی چەندایەتی لە ڕێگەی مەزەندەی سیستماتیک لە ژێر کاریگەریی پرسیارنامەکان بوو. شێوازی تۆپەڵە بەفری بۆ هەموو ناهاوسانان بە کار هێنرا؛ لە بنەڕەتدا بە واتای ناوهێنانی ئەو کەسانە بوو کە دەزانێ هۆگرییە سێکسییەکەی دەکەوێتە کام ڕیزبەندیی ئەم توێژینەوە (ناهاوسان). بە کەڵک وەرگرتن لەم ستراتیژە، بەشداربووان ئاماژەیان بە هاوڕێ ناهاوسانەکانی خۆیان یان کەسانێک کرد کە بە ناهاوسانیان دەزانی. کەواتە بەشێک لە کۆکردنەوەی داتا چەندایەتییەکان گرێدراو بە مەزەندەی تاکەکەسی و ڕاستگۆیی تاکەکان هەبوو کە خۆیان ئەندامی گرووپی ناهاوسانان بوون.

توێژینەوەی چۆنایەتی:

شێوازی چۆنایەتی هەمیشە شێوازگەلێکی کاریگەر بۆ تاوتوێکردنی جۆرە هاوشێوەکانی پرسیاری توێژینەوەیی بوون. توێژینەوەی چۆنایەتی «ڕیشەی دەچێتەوە سەر ئەم گریمانە کە تاکەکان ڕاستییە کۆمەڵایەتییەکان لە چوارچێوەی واتا و شرۆڤەکاندا چێ دەکەن.»[1] توێژینەوەیەکی چۆنایەتی توێژینەوەیەکی شیکارییە و زۆر گرنگە کە توێژەران ستانداردی باڵای چۆنایەتی و تەکنیکی بایەخپێوی بە کار بێنن. بۆ وێنە، توێژەران کاتێکی زۆر بۆ کۆکردنەوەی داتا مەیدانییەکان تەرخان دەکەن.[2] لەم لێکۆڵینەوەدا، ئەمە واتە هەتا ئەو جێگایەی دەکرێ دیمانەگەلێک ئەنجام بدرێ بۆ ئەوەی هەموو ڕیزبەندییەکان پڕ بکاتەوە و چیتر هیچ بابەتێکی نوێ نەخرێتە ڕوو.

بۆ ئەم توێژینەوە شێوازی چۆنایەتی گونجاوە؛ چوونکە ئیزن بە لێکۆڵەران دەدا کە دەنگە جیاوازەکان و ڕوانگە ئاڵۆزەکانی ئەم گرووپە پەراوێز خراوە ببیسن و یادداشتی بکەن. ڕەهەندی چۆنایەتی ئەم توێژینەوە لە سێ دیوەوە بینرا: چوارچێوەی باسی سیاسیی پەیوەست بە ژیانی ناهاوسانان، پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و نۆرمەکانی جوگرافیای بەشداربووان و داڕشتەی شیکاری. ئەم هۆکارانە لایەنێکی ئاڵۆز بە خوێندنەوەی توێژینەوەیی زیاد دەکەن؛ بەڵام بە هاوکاری لێکۆڵینەوەیەکی کوالێتی ورد، شرۆڤەیەکی دروست و دەوڵەمەند لەم دیاردە ئاڵۆزە خراوەتە ڕوو.

دیارە دەتوانرێ بە شێوازی جۆراوجۆر لێکۆڵینەوەیەک ئەنجام بدرێت؛ بەڵام دەبێ کاریگەری و سوودی ئەم خوێندنەوە لە پەیوەندیی لەگەڵ ڕاستییە کۆمەڵایەتییەکان ڕەچاو بکرێت. بەو پێیەی کە دابەزاندنی دروستی ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوە گرنگە، ئەمە بە شێوەی سرووشتی وای کرد بۆ ئەوەی ئێمە شێوازی چۆنایەتی تیۆریی داتابنیات (GT) بقۆزینەوە. وەک پێشتریش ئاماژەی پێ درا، ئەم توێژینەوە شێوازە پێکهاتەییەکان لە خۆ دەگرێ، واتە شیکاری و ئەنجامی کۆمەڵایەتی لە بنەڕەتەوە لە شێوازی تیۆریی داتابنیات وەدەست دەهێنرێن. کەواتە ئەو دیمانەی کە ڕەهەندێکی بەربڵاو لە ژیانی ناهاوسانان لە خۆ دەگرت، شرۆڤە و بە کۆدینگی شێوازی تیۆریی داتابنیات تۆمار کران.

سەرەڕای هەلومەرجی زەخت و هەستی ترس، ئەوەی دەرکەوت وێنەیەکی زۆر خۆشبینانە و ڕوون لەو شتە بوو کە لە ئێستادا لە ژیانی ناهاوساناندا ڕوو دەدات. زۆرێک لە ناهاوسانان ئاستی بەرگە گرتنیان بەرز

---

[1] - Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2007). Educational research : an introduction (8th ed.). Boston: Pearson/Allyn & Bacon. Page 767.

[2] - Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2007). Designing and conducting mixed methods research. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

بوو. کۆمەڵێ پرسیاری کراوە بە ئەنقەست خرابوونە ڕوو بۆ ئەوەی ناهاوسانانی دیمانە لەگەڵکراو بە ئاسوودەییەوە بۆچوونی خۆیان دەربڕن، پرسەکانی بە تێر و تەسەلی شی بکەنەوە و لەگەڵ کەسانی دیکە بیگشتێنن. ئەوەی دەست بەجێ بینرا ئەوە بوو کە زۆربەیان تامەزرۆ بوون ڕا، بیر و بۆچوون و ڕوانگەی خۆیان لە مەڕ پرسە ماددییەکان بخەنە بەر باس. هەروەها بۆ تیمی لێکۆڵینەوە تەواو دیار بوو کە گوتاری تاڵی ناهاوسانی دەبێ لە زمانی جڤاکی ناهاوسانان ببیسترێت.
کۆمەڵێ پرسیاری خۆماڵیکراو وەک ناوکی سەرەکی بۆ دیمانە لە هەر بەشێک لە پرسیارەکان دەستنیشان کران و ئاقاری دیمانە لە نێوان لزباین، گەی و دووڕەگەزخوازان جیاواز بوو.
لە کاتێکدا کە دیمانەکان چاو بە چاو ئەنجام دەدرا، تۆێژەران یادداشتیان هەڵدەگرتەوە و بینراو و بۆچوونی کەسانی ناهاوسانیان تۆمار دەکرد. پاش هەر دیمانەیەک، یادداشتە شرۆڤە کراوەکان کۆ دەکرانەوە. ئەمە بووە هۆی دروستبوونی سەرچاوەیەک بۆ سیانەسازی داتا و پێشینەیەک بۆ وێنەیەکی تەواو لە ناهاوسانان. بە ئەنجام دانی ئەم کارە، لێکۆڵەر دەیتوانی لە دیکەی ڕەهەندەکانی هێزی کەسانی ناهاوسان دڵنیا ببێتەوە و زانیارییەکان بە کەڵک وەرگرتن لە بێچمە جۆراوجۆرەکانی داتا، سەرچاوە و شێوازەکان بۆ پشتڕاست کردنەوەی بەڵگە وەدەست هاتووەکان سیانە سازی بکات.

تیۆریی داتا بنیات

لە شێوازی تیۆریی داتا بنیات، لەگەڵ ئەوەی داتاکان کۆ کرانەوە، پرۆسەی شیکاریی دەست پێ دەکا و هەتا ئەو کاتەی لێکۆڵینەوە کۆتایی پێ نەهاتووە، درێژە دەکێشێت. کاتێک داتا پێویستەکان کۆ کرانەوە و دابەزێنران، دەتوانین بچینە قۆناغی دواتر – دانانی پێوەر بۆ داتاکان. شێوازی تیۆریی داتابنیات، ئەو جۆرەی کە ستراوس و کۆبێرن (1998) وەسفیان کردووە، «تیۆرییەکە کە لە داتایەکەوە هەڵدەچێندرێ کە بە شێوەی سیستماتیک لە ڕێگەی پرۆسەی تۆێژینەوە کۆ دەکرێتەوە و شیکاری بۆ دەکرێت.»[1]
بە زۆر هۆکار تیۆریی داتابنیات دەست نیشان کراوە.[2] یەکەم، ئەم تیۆرییە نەرمی نوێنییەکی زۆری هەیە بۆ ئەوەی ئیزن بە بەشداربووان بدا کە لە ڕێگەی بابەتە ناسراوەکان هەندێ ئەزموون وەدەست بێنن. دووەم، بەو پێیەی کە زانیاری زۆر لە بارەی بوونی ناهاوسانان لە ئێراندا نییە، پێویستە تۆێژەر لە پرۆسەکانی کۆکردنەوە و شیکاریی، کە هاوکات ڕوو دەدەن و هەر کامیان ئەوی دیکەی لێ دەکەوێتەوە، نەرمی نوێن و کراوە بێت.
بەرهەم هێنانی داتابنیات ئاراستەیەکی بە کۆدینگ کراو، تەوەریی و بژاردەیی بە کار دەبات. هەموو داتاکان دابەزێنراون، تۆێژەر ڕاست پاش کۆتایی هەر دیمانەیەک کۆدینگیان دەکات. ئەم کارە دەرفەتی یادداشت هەڵگرتنەوە، چارت کێشانەوە و گۆڕینی ئاراستەی تۆێژینەوە بە پێشکەوتنی پرۆسەی کۆ کردنەوەی داتا دابین دەکات. هەموو دابەزاندنەکان تۆێژەر ئەنجامی دەدا و لە بابەتە تۆمار کراوە دیجیتاڵەکانەوە بگرە تا دەگاتە دەقی دابەزێنراو لە خۆ دەگرێت. لەم تیۆرییەدا، داتاکان بەر لە پێداچوونەوەی تەواوی ئەدەبیات کۆ کرانەوە

---

[1] - Strauss, A. L., & Corbin, J. M. (1998). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (2nd ed.). Thousand Oaks: Sage Publications. Page 12.
[2] - Punch, M. (1998). Politics and ethics in qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), The landscape of qualitative research: Theories and issues (pp. 156-184). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

و ئینجا شی کرانەوە کەواتە «تیۆریی داتابنیات» بە گوێرەی داتاکانی دنیای ڕاستەقینە بەدی هاتووە، نە چەمکی گریمانەیی بە پێی توێژینەوە پێشوویەکان کە لەوانەیە کاریگەری لە سەر «بێلایەنی» توێژەران دابنێت.[1]

کۆکردنەوەی داتا و کاری مەیدانی

لە سەرەتاکانی ساڵی 2016، دوو چەشن کاری مەیدانی دەستی پێکرد. لە جۆری یەکەم، لە ڕێگەی گرووپی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پەیوەندی لەگەڵ کەسانی ناهاوسان ساز کرا. لە وڵاتی ئێران، کۆمەڵگای ناهاوسان نەناسراو و ناسکە. تیمی لێکۆڵینەوە تەنانەت لە شوێندۆزی، پەیوەندی و سازدانی گفتوگۆیەکی ئاگادارانە تووشی گرفت دەبوو. لە جۆری دووهەم، قەبارەیەکی زۆر لە داتاکان لە مەڕ ناهاوسانان لە ڕێگەی ئەندازە گرتنەکانەوە کۆ کراوە.
ئەم خوێندنەوە توێژینەوەییە. دابەزاندن و ئامانجەکەی بە کەسەکە پێشنیار دەکرا بەو هیوایەی کە لە کۆتاییدا بە دانیشتنی چاو بە چاو و گفتوگۆ کۆتایی پێ بێت. لە سەرەتادا، بە هۆی ئەزموونی ناخۆشی ڕابردوو، ڕەشبینی و بێمتمانەییەکی زۆر لە ئارادا بوو، وەدەست هێنانی متمانەیان و پیشاندانی ئەم متمانە بە لێکۆڵینەوە، کارێکی ئەستەم و دژوار بوو. لێرەدایە کە شێوازی دووهەم بەسوود دەبێت. هەر کەسێکی ناهاوسان هاوڕێکەی خۆی دەناساند یان دانیشتنێکی لەگەڵ گرووپێکی دیکەی هاوڕێکانی ساز دەکرد. ئامانجی وتوێژکار پاراستنی ئەم زنجیرە و درێژەدان بە شێوازی نموونە گیری تۆپەڵە بەفری لەگەڵ شێوازەکانی دیکەی وەکوو توێرسازی بوو.

تێبینی و سنووردارییە ئەخلاقییەکان

سنووردارییەکان:

ناسینی سنووورداریی زەمەن و گوزمە لەم خوێندنەوە توێژینەوەییەدا گرنگە. ئەم تایبەتمەندییانە دەبێ لە کاتی تاوتوێکردنی داتاکانی پەیوەست بە ناهاوسانان ڕەچاو بکرێن.
لە کاتی ئەنجامدانی ئەم توێژینەوە هەستیارە، بیری سەرەتایی من ڕاکێشی ئەم خاڵە بوو کە چۆن ئەنجامەکان دەتوانن ببنە سیاسەت، دەستێوەردان و بەرنامەی نوێ بۆ ناهاوسانان. هیوادارین کە توێژینەوەکانی داهاتوو بە حەشیمەتی زێدەتر و ڕەنگە لە سەر ئاستی نیشتمانی و گشتگیر ئەنجام بدرێت. ئەگەرچی بە گشتی، کەسانی ناهاوسان کۆمەڵگایەکی گۆشەگیرن. ئەم بابەتە لە ئێران تۆختریشە. زۆر ناهاوسان لە وڵاتی ئێران لە هەمبەر ڕوانگەی نەرێنی ئایینی و یاسایی و ڕەتکردنەوە بەرگری لە شوونا سی ڕەگەزیی خۆیان دەکەن. ئاستەنگی دەروونی و کۆمەڵایەتی سەر ڕێگەی ناهاوسانان زۆرە. بە ئاوڕدانەوە لە ژیانی ئەشکەنجەهێنەر و پەنامەکانە

[1] - **Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2007). Educational research: an introduction (8th ed.). Boston: Pearson/Allyn & Bacon.**

و ترس لە دەربڕینی شووناسی ڕەگەزیی لە ناو کەسانی ناهاوسان، ئەم لێکۆڵینەوە ناتوانێ لە سەداسەد ئیدعای ئەوە بکا کە ئەم نموونە نوێنەرایەتی کۆمەڵگای گشتی ناهاوسان دەکات.
لە سۆنگەی ڕیوایی و وردبینی لێکۆڵینەوەوە، تیمی توێژینەوە بۆ دەستەبەریی دروستی زانیارییەکان (ناوەڕۆک)، کە لە دەقەکانی بەر دەستی ئێمەدا وەدەست کەوتن، لە هیچ هەوڵێک درێغیان نەنواند. بە هۆی هەستیاریی زۆری بابەتەکە، ڕەهەندی یاسایی جڤاکی ئامانج و هەروەها ڕوانگەی کۆمەڵایەتی بۆ کەمینە سێکسییەکانی کۆمەڵگا کە ئامادەی قبووڵکردنی ئەم گرووپانە نییە، ئیدعای تەواوبوون و دروستیی داڕشتە بەشێک لە ئامانجەکانی ئەم توێژینەوە نییە. بۆ دەستەبەریی ئەو پەڕی تێگەیشتنی کەسانی ناهاوسان لە تاقمی جیاواز و لە کۆمەڵگایەکدا کە ئەوان پەسند ناکا، شێوازی تیۆریی داتابنیات بە وردییەکی زۆرەوە بە کار هێنرا. دروستیی ناوەڕۆک دەبێ بە شێوەی ڕاستەوخۆ لەگەڵ سەرچاوەی سەرەکیی زانیارییەکان بەراورد بکرێت.

تێبینییە ئەخلاقییەکان:

تێبینییە ئەخلاقییەکان لە ستراتیژی نموونەگیری (و کۆکردنەوەی داتا) زۆر گرنگن. موور و میلێر (1999) دەڵێن ئەندامانی کۆمەڵگا خەسارهەڵگرەکان زۆر جار ڕیسکی جۆراوجۆر تاقی دەکەنەوە کە لەوانەیە سەربەخۆییان بباتە ژێر پرسیار و لە ئەنجامدا ئەوان دوو قات (یان ڕەنگە سێ قات و زیاتر) خەسارهەڵگرتر دەکات.[1] ئەم بابەتە واتە توێژەران لەوانەیە لە ئیشکردن لەگەڵ ئەو کەسانەی کە بە خەسارهەڵگر دەزانرێن یان دەکەونە ئەم تاقمەوە، خۆ ببوێرن[2] و لە ئەنجامدا خواست و پەرۆشییەکانی توێژینەوە، بواری کردەوە و سیاسەت ئاوڕیان لێ نادرێتەوە. سەرەڕای ئەو سنووردارێتی و هێڵ و سنووورە ئەخلاقییە زۆرانەی کە لێکۆڵینەوە بۆ بابەتە هەستیارەکان ڕووبەڕووی دەبێتەوە، ڕوونە کە هەندێ لە پرسیارەکانی لێکۆڵینەوە تەنیا لە ڕێگەی ئیشکردن لەگەڵ کەسانی خەسارهەڵگر وڵام دەدرێتەوە. لە پێناو ئامانجەکانی لێکۆڵینەوە، ئەم لێکۆڵینەوە کۆمەڵێ تەکنیکی بۆ دڵنیابوون لە پارێزراوی گرتە بەر.
لە هەمان کاتدا شێوازە ئەخلاقییەکان بە کار هێنران بۆ ئەوەی دەستەبەری ئەوە بکا کە گەنجان بە بەشداریکردن لەم لێکۆڵینەوە تووشی زیان نابن.
بەو پێیەی کە ئەم لێکۆڵینەوە هەڵگری بابەتە مرۆییەکان بوو، دەستخستنی مۆڵەت لە لێژنەی لێکدانەوەی ناوەندیی Institutional Review Board پێویست بوو. زۆر سەرنجی ئەم خاڵەش درا کە کەسانی گەنج بە تەواوەتی لە شووناسی لێکۆڵینەوە ئاگادار بوون و لێی تێدەگەیشتن. بنەمای نهێنییەتی بە بێناوبوونی داتا و کەڵک وەرگرتن لە نازناو بۆ بەشداربووان، ڕێکخراو و شوێنەکانیان پارێزرا. هەم دیمانەکە ئەنجام درا و هەمیش داتا بینراوەکان کۆ کرانەوە. لە شوێنی دڵخوازی خۆیان بەشداربووان دیمانەیان لەگەڵ کرا. بە ئاگادار کردنەوەی بەشداربووان، ئەوان داکۆکییان کرد کە وەک خۆبەخشی بەشداربوو لەم لێکۆڵینەوە لە مافەکانی خۆیان ئاگادارن کەواتە ئیزنیان بە توێژەر دا کە داتا کۆکراوەکان بە کار بێنێت.

---

[1] - **Moore LW, Miller M (1999) Initiating research with doubly vulnerable populations, Journal of Advanced Nursing, 30, 5, 1034–1040.**
[2] - **Moore LW, Miller M (1999) Initiating research with doubly vulnerable populations, Journal of Advanced Nursing, 30, 5, 1034–1040.**

بە ئاوڕدانەوە لەوەی کە دیمانە لە پانتایەکی ئاوەڵا و گشتی زیاتر بە شێوەی گفتگۆیەکی ئاسایی ئەنجام دەدران تا وەک دیمانەیەکی فەرمی، بەشداربووان وایان بە باش زانی لە دیمانەی قووڵ و دوور و درێژدا بەشداری بکەن و زۆربەی دیمانەکان بە شێوەی دەنگیی تۆمار دەکران (بە کەڵک وەرگرتن لە ئامێری تۆماری دیجیتاڵ) و دواتر بۆ شیکاری دادەبەزێنران. فایلە دەنگییەکان پاش دابەزاندن لە ناو دەبران و هەموو ناو و زانیارییەکان ناسرانەوە، گۆڕدران یان بۆ ئەوەی شوونەناسی بەشداربووان بە نهێنی بمێنێتەوە، دەسڕانەوە. لەو شوێنانەی وا نۆرمە نەریتییەکانی کۆمەڵگا باڵادەست بوون و لە شێوازی بە کۆمەڵایەتیکردنی تاکەکان دەوری گرنگیان هەبوو و لە مەڕ ڕاهێنانی سێکسی کاریگەری لە سەر بۆچوونی ئەوان دادەنا، ئیشکردنی لەگەڵ کەسانی ناهاوسان ئەستەم دەکرد. بۆ وێنە لە شاری ئیسفەهان، تەنانەت کاتێک کەسەکان لە لایەن دۆستێکی هاوبەش ناسێنرا بوون، وڵامی هەندێ لە پرسیارەکانیان نەدەداوە. بە ڕەچاوکردنی هەستیاری و خەسارهەڵگری زۆری بەشداربووان، پرسە تایبەتی و ڕۆژانەکانیان لەوانە بوو ببێتە کۆسپی بەر دەم قەزاوەتی ئەخلاقی. بۆ ئەوەی زیان بە بەشداربووان نەگا، هەندێ جار نووسەر دەبوایە تامەزرۆیی و کونجکۆڵی خەڵکناسی خۆی فیدا بکردایە و لە بەرامبەردا تیمی پڕۆفیشناڵی ڕاهێنراوی بپارێزیبایە.

ململانێ شێوازناسییەکان لە ئەنجامدانی توێژینەوە لە مەڕ ناهاوسانان

چالنجە شێوازناسییەکان لەگەڵ توێژینەوەی سەبارەت بە ناهاوسانان لە وڵاتێکی هاوشێوەی ئێران زۆرە. ئەم کێشانە بریتیین لە پێناسە، ئەندازەگرتن و نموونەگیریی وردی بەشداربووان و تێبینییە ئەخلاقییەکان کە لە سەرەوە سەرنجی پێدرا. بەشی دوایی بە وردەکارییەوە دەڕوانێتە ئەم چالنجانە و ئەوەی کە یەکەم توێژەران لەوانەیە کەسانی ناهاوسان پێناسە، ڕیزبەندی یان پۆلێنبەندی بکەن و دووهەم دەڕوانێتە کێشە جەوهەرییەکان کە لەگەڵ نموونەگیریی ئەم کۆمەڵگایەن و سێیەم ئەوەی کە تێبینییە ئەخلاقییەکان ڕەچاو ناکا کە لە کاتی ئیشکردن لە سەر ناهاوسانان دەخرێنە ڕوو.

ڕاپەڕاندنی توێژینەوە لە مەڕ کەسانی ناهاوسان ئاستەنگی زۆر لە بەر دەمە؛ چوونکە ژێرکۆمەڵێک لەو کەسانە تاوتوێ دەکا کە سەبارەت بەوان پێناسەی ستاندارْدی باوبوونی نییە و لە ڕاستیدا شیاوی ناسینەوە نین. نموونەگیری لە جڤاکی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران دژوارە؛ چوونکە گرووپێکی کۆمەڵایەتیین کە دەست پێڕاگەیشتنیان ئەستەمە. ئەم چالنجانە دژوارتریش دەبن؛ چوونکە زۆرێک لە کەسەکان لە کۆمەڵگای ناهاوسان متمانەیان بە خوێندنەوە لێکۆڵینەوەییەکان نییە.

کۆسپی سەرەکی بەر دەم ئەم لێکۆڵینەوە ڕێژەی کەمی بەڵگە بوو کە بتوانێ مەزەندەیەکی دروست لە ڕێژەی ناهاوسانان لە ئێران بداتە دەست. لە کاتێکدا کە کۆمەڵێ توێژینەوە لە ڕەهەندی بچووکدا بەدی دەکرێن کە ئەزموونەکانی ناهاوسانان لە ژیانی گشتیدا تاوتوێ دەکەن، بەڵگەی زۆر کەمن کە بە وردەکارییەوە ئەندازەی ڕاستەقینەی کۆمەڵگای مەبەستیان پیشان دەدەن. هۆکارەکانی نەبوونی ئەم بەڵگانە جیاواز و جێی مشتومڕن. بۆ وێنە بەتز (2008) وتی کاتێک داوا لە کەسەکان دەکرێ بۆ ئەوەی هۆگریی سێکسیی (یان ڕەگەزێتی) خۆیان پێناسە بکەن، بە گشتی ناتوانرێ ئەو وردەکاریانە ببنرێن کە لەوانەیە لەگەڵ پێناسە و پۆلێنبەندیی جیاوازیی کەمینە سێکسییەکان بن. کەواتە، سەبارەت بەوەی کە بە ڕاستی چ شتێک یان چ کەسێک

هەڵدەسەنگێنرێ، سەرشێوێنەرە.[1] بە پرسیارەکان چالنجی زیاتریش دێنە ئاراوە کە بەش بە حاڵی خۆیان لایەنێک لە ناو و نیتکە مومکینەکانیان لێ دەکەوێتەوە.
چالنجێکی دیکە کە لێکۆڵەران ڕووبەڕووی دەبنەوە کات و هەوڵی زێدەترە کە بۆ پاراستنی ستانداردی شێوازەکانی دیمانەیەکی قوڵ پێویست بوون. سەرەڕای هەوڵ و سەرنجێک کە بە کات و تۆمارکردنی داتاکان لە کاتی ڕاهێنانی تیم درا، دیمانەکان زۆر جار دوور و درێژ بوون و هاوئاهەنگ کردنیان زۆر ئەستەم بوو.
هیوادارین ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە ببێتە هۆی گۆڕانکاری لە کۆمەڵگا، سیاسەتەکانی دەوڵەت، ڕێبەرانی نەریتی و دیکەی کاراکتەرەکان. دەوری ئەو ناهاوسانانەی کە جەسارەتیان هەبوو و بەسەرهات و ئەزموونی خۆیان خستە بەر باس، زۆر پڕبایەخ بووە.

ڕوونکردنەوەیەک لە بارەی گێڕانەوەی توێژینەوە

چەمکی ڕەگەزێتی چێکراوی کۆمەڵایەتییە کە ڕۆڵ و شوونەسە جۆراوجۆرەکان دەخاتە ئەستۆی ژنان و پیاوان. لە زۆربەی حاڵەتەکاندا، جیاوازییە ڕەگەزێتییەکان بێکاریگەر نین. لە ڕاستیدا لە بەشی هەرە زۆری کۆمەڵگا، ڕەگەزێتی پیشاندەری بێچمێکی دیاریکراو لە توێژبەندیی کۆمەڵایەتی و ڕەگەزییە. یەکێک لە بێچمە گرنگ و هەستیارەکان شوونەسی ڕەگەزێتییە کە زۆر جار بۆ تاکەکان و گرووپە جۆرەکانی دەرفەت و چانسی ژیان دیاری دەکات. کاریگەریی بەرچاوی ڕەگەزێتی لە سەر دەوری کۆمەڵایەتیی دیاریکراو – لە بنەماڵەوە بگرە تا سیاسەتەکانی دەوڵەت - نابێ پشتگوێ بخرێت.
هەر گفتوگۆیەک لە بارەی کەمینە سێکسییەکان لە وڵاتی ئێران، ڕەنجی کۆمەڵایەتیی جڤاکی و ئەزموونی ڕۆژانەی ئەوان، نە تەنیا ڕوانگەیەکی گشتگیر سەبارەت بە دارشتەی کۆمەڵایەتی و نائاکامییە کۆمەڵایەتییە بە ئەزموون کراوەکان لە لایەن ئەم کۆمەڵگا بێدەنگە و زۆر جار ترساوە دەداتە دەست، بەڵکوو بە شێوەی تۆڕێکی تێهەڵکێشراوی ژێربنەما ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانی باوکسالاری ئێران تاوتوێ دەکا کە زۆر کاریگەری لە سەر ئایین، یاسا و ناوەندە فێرکارییەکان دادەنێت. پرسی هۆگریی سێکسی لە وڵاتی ئێران بۆتە پێچەڵاوپێچێکی ئاڵۆز لە دژواری و نەناسراوەکان کە بێگومان ژیانی کۆمەڵایەتیی زۆرێک لە کەمینە سێکسییەکانی خستۆتە ژێر کاریگەریی خۆی. ئەگەرچی زۆربەی کۆمەڵگا نێودەوڵەتییەکان لایەنێک لە هۆگرییە سێکسییەکان بە فەرمی دەناسێ کە لە پێناسەی بایۆلۆژی سەرترە، لە کۆمەڵگای ئێران، هۆگرییە سێکسییە جیاوازەکان وەک نانۆرمی لێیان دەڕوانرێت. وەک بە دروستی وتراوە «هیچ وتوویژێک، هیچ قسەیەک لە بارەی ئێمە یان ژیانی ئێمە ناوترێت.»[2] ئەمە بە هۆی قبوڵ نەکرانی کەمینە سێکسییەکان لە وڵاتی ئێرانە کە ڕیشەکەی دەچێتەوە سەر نۆرمە چەندین سەدە قبوڵ کراوەکان، نەریتە خۆڕاگرەکان و لە هەموو گرنگتر لە دەوری تۆخ و پڕڕەنگ و تەوەریی ئایین. ئەمە وای کردووە کە هەر داپەڕێک بۆ ڕوون کردنەوەی ئەم بابەتە دژوارتریش ببێت.
چیرۆکە ڕاستییەکانی کۆمەڵگای ناهاوسان لە ئێران پتر لە گێڕانەوەی باوی ڕۆژاواییین. چیرۆکی ڕاستەقینە گێڕانەوەیەکی دەوڵەمەند و چالاکە کە هەڵگری داهێنەرایەتی، شێعر، تابشتهێنان، عەشق و بنەماڵەیە.

---

[1] - Betts, P. (2008). Developing survey questions on sexual identity: UK experiences of administering questions on sexual identity/orientation. ONS (Office for National Statistics) Page. 4
[2] - Growing up gay in Iran, WWW, the guardian.com

قەسیدەگەلێکی کۆن لە بارەی عەشقی نێوان هاوڕەگەزان هەیە کە تەنانەت پاش ئایینی ئیسلامیش درێژەیان بووە و پاش سەردەمی کلۆنیاڵ فەرامۆش کران. ژنان و پیاوان بە شێوازگەلی تایبەت دەیانتوانی سۆز بۆ یەکتر دەربڕن کە ئیزن بدەن ژیانیان، کە بە فەرمی ناناسرێ و قسەی لێ ناکرێ، لە شاراوەدا بە بەردەوامی بمێنێتەوە. ئەوان بێدەنگن بەڵام هەمیشە هەن. لە پشت ئەم گێڕانەوە ساکارانە، عەشق بۆ هاوڕەگەز تێهەڵکێشی هەقایەتی زۆر لە ژیانی ڕۆژانەی ئەم کەسانە لە ئێران بووە. دیارە سەرەڕای بوونی سەرکوتی دەسەڵات و سازانی پەیتا پەیتا کە ناچار بەو کارانە دەکرێن بۆ ئەوەی خۆیان بپارێزن، زۆرن ئەو ناهاوسانانەی کە لە ئێراندا دەتوانن درێژە بە ژیانی خۆیان بدەن و هەستی هاوپەیوەندیی لە ناو خۆیاندا بەهێز بکەن.[1] «بەهێزترین ڕەهەندەکانی ئەم چیرۆکانە لە مەڕ جۆاکی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران لە وردەکاریی یان داڕشتەکان سەرچاوە ناگرن. لە بەرامبەردا، ئەوان لە دەنگی کۆمەڵێ بگێڕەوە دێن کە لە لایەن توێژەرانەوە دەبیسترێن کە کارێکی وا دەکەن بەسەرهاتە جەرگبڕەکانیان هەموو ئەو پرسانە پیشان بدا کە زۆرێک لە ناهاوسانان ڕووبەڕووی دەبنەوە. ئەم خوێندنەوە سەرنجڕاکێشە و بایەخی بیستنی هەیە. ناهاوسانان لە ئێران ململانێ لەگەڵ پارامەترە ڕەق و تەقەکانی ڕەگەزێتی و بنەماڵە دەکەن و لەم ئاراستەدا، لە بنەڕەتەوە پێکهاتەی ئەم کۆمەڵگا ئایینی و باوک سالارە دەگۆڕن.

ئەم توێژینەوە بە نیازە ئەزموونی ژیاوی سێ گرووپی سێکسی تاوتوێ بکات. دیمانەکان لەگەڵ گرووپە ناهاوسانەکان لە سەر ئاستی سێ شاری گەورە و ناسراوی ئێران بە کەڵک وەرگرتن لە پرسیارنامە ئەنجام دران کە بە شێوەی تایبەت بۆ ئەم مەبەستە ئامادە کرا بوون. لەم خوێندنەوەدا، پێباشبوونەکان، هۆگریی و ڕەهەندەکانی دیکەی هاوڕەگەزخوازی بە وردی ڕەچاو کران. بە پشت بەستن بە ئێتنۆگرافی، چیرۆکەکان و دیمانە دەستە یەکەکانی ئەم خوێندنەوە توێژینەوەییە و بەشی دواترەکەی پرۆسە و دەرەنجامەکان شی دەکەنەوە. ئاراستەکان لە ئێران لە هەمبەر هاوڕەگەزخوازی کاریگەرییەکی یەکلاکەرەوەی لە سەر ڕێژەی دەمامک لێدانی کەسەکان بۆ شاردنەوەی هۆگریی سێکسییان داناوە. ئەم گێڕانەوە هەست و ترسە شاراوەکانی ئەو کەسانەی کە لە ئێران دەژین، دەخاتە ڕوو. لە ئەنجامدا، کەسەکە هەستێکی هەستپێکراوی دەبێ کە ژیان بۆ کەسێک کە هۆگرییە سێکسییەی زۆر ئیدانە کراوە چ بێچمێکی دەبێت. چیرۆکگەلێک ئەوڕۆ دەگێڕدرێنەوە کە هەرگیز نەبیسراون و نەنووسراون. ئەم چیرۆکانە لە ئێراندا ڕوو دەدەن، ئەو شوێنەی کە هاوڕەگەزخوازی نایاساییە.

شیکاریی داتاکان: وەک پێشتریش وترا، شێوازە بە کارهێنراوەکان بۆ شیکاریی شێوازە پێکهاتەییەکانن کە زۆر جار لە توێژینەوەی هەڵگری ئەم ناوەڕۆک و هەستیارییە بە کار دەهێنرێن.[2] شێوازەکان بریتیین لە شێوازی چۆنایەتی، چەندایەتی و تێۆریی داتابنیات و تۆپەڵبەفری. دەبێ بزانین لە حاڵێکدا کە ئەم شێوازانە لێرەدا بە ڕیزبەندییەکی تایبەت هێنراون، پرۆسەکان لە ڕاستیدا ئەگەر زنجیرایەتییان بووە، دەگمەن بووە. بە کارهێنانی پێکهاتەیی لە شێوازێکی هەمیشە یەکسان لە شیکاریی داتا، نموونە گیری و کۆ کردنەوەی داتا بە شێوەی بەردەوام ئەنجام درا و هەر کام بەوی دیکە وابەستە بوو. ئەم کارە پێویستی بە شیکاری لە هەر کام

---

[1] - **Iran's persecution of gay community revealed | World news ... www.theguardian.com › World › Iran**

[2] - **ones, Susan R, Vasti Torres, and Jan Arminio.** ***Negotiating the Complexities of Qualitative Research in Higher Education: Fundamental Elements and Issues*****. Routledge, 2013. Whitaker, Brian.** ***Unspeakable Love: Gay and Lesbian Life in the Middle East*****. Saqi, 2011.**

لە قۆناغەکان توێژینەوە بوو. پاش کۆ کردنەوەی داتا لە بەشداربووان، کە لە سەرتاسەری پرۆسەی دیمانە ئەنجام درا، دەستبەجێ شرۆڤەی داتا دەستی پێ کرد. ستراوس و کۆربۆن (1998) پێنج ئامانجیان بۆ ڕەوتەکانی کۆدینگ دیاری کرد: (1) دانانی تیۆری هەتا تاقیکردنەوەی؛ (2) خستنە ڕووی ئامرازی شرۆڤە بۆ توێژەران بە مەبەستی بەڕێوە بردنی قەبارەیەک لە داتا سەرەتاییەکان؛ (3) یارمەتیدانی شرۆڤەکاران بە ڕەچاوکردنی واتای تری دیاردەیەک؛ (4) سیستماتیک و هاوکات داهێنەر بوون و (5) ناسینەوە، بەرهەم هێنان و لکاندنی ئەو چەمکانەی کە بەشە سازێنەرەکانی تیۆرییەکن. لە کاتێکدا کە لە بنەڕەتەوە کۆکردنەوە و شیکاریی داتا شرۆڤەییە، ئەم پرۆسە هەڵگری هەنگاوی دیاریکراو دەبێت. یەکەمین هەنگاو کۆدینگی کراوەیە کە لە درێژەیدا پۆلێنبەندیی زانیارییەکان لە دیمانە سەرەتاییەکان ئەنجام دەدرێ و ژێرگرووپ، تایبەتمەندی و ڕەهەندگەلێک لە خۆ دەگرن (پانتا و جیاوازی لە هەر چینێکدا). لە کۆدینگی کراوە، داتاکان بۆ سەر بەشە دیاریکراوەکان دابەش دەبن، بە وردی تاوتوێ و بۆ دۆزینەوەی لێکچوون و لێکنەچوونەکان بەراورد دەکرێن.[1] هەر کات تایبەتمەندییەکان گشتین یان پێناسەی دیاریکراوی ڕیزێکن، ڕەهەندەکان پیشاندەری شوێنی ئەو تایبەتمەندییە لە لایەن یان پانتایەکن.[2] لەم خوێندنەوەدا، دەتوانین ئەم تایبەتمەندییانە و ڕەهەندەکانی لە دەرەوەی کۆ کردنەوەی داتا پێناسە بکەین.

هەنگاوی دووهەم لە شیکاریی کۆدینگی تەوەرییە، پرۆسەیەک لە دووبارە پێکەوە لکانی ژێرگرووپەکان بە یەکتر بە شێوەیەکی نوێ و لە ڕووی واتاییەوە جیاواز بۆ دۆزینەوەی پەیوەندییەکانی نێوان تایبەتمەندی و ڕەهەندەکان. کاتێک کۆدینگ بە شێوەی تەوەریی ئەنجام دەدرێ، توێژەر خوازیاری «وڵامدانەوەی پرسیارگەلێکە وەکوو بۆچی یان چۆن، کوێ، چۆناوچۆن یان بە چ ئەنجامێک.»[3] لەم قۆناغەدا بارودۆخەکان تاوتوێ کران و خستنە ڕووی پەیوەندییەکان (گریمانە جیاوازەکان) ئامادە بوون.

کۆدینگ هەڵبژاردەی هەنگاوی دواییە[4] و «پرۆسەی تێکەڵکردن و پاڵاوتنی تیۆریی» یان دانانی ڕیزێکی ناوکی یان ناوەندی کە پەیوەستە بە هەموو ڕیزەکانی ترەوە. ئەمە هێڵی سەرەکیی چیرۆکە کە لە کۆتاییدا وڵامی پرسیارەکانی توێژینەوە دەداتەوە. بۆ ئەوەی تاقمێک، وەک تاقمی سەرەکی بزانرێ دەبێ توانای شیکاریی هەبێ کە لە «توانای ئەو بۆ کۆ کردنەوەی ڕیزبەندییەکانی دیکە لە پاڵ یەکتر بۆ دانانی گشتێتییەکی ڕوونەوە دێت. لە هەمان کاتدا ڕیزێکی سەرەکی دەبێ بتوانێ ڕوونکردنەوەیەکی بۆ جیاوازیی شیاوی تێبینی ناو ڕیزەکان هەبێت.»[5] دانانی ڕیزێکی سەرەکی وای کرد «هێڵی گێڕانەوەیی» بەدی بێ کە بە ڕوونی دیاردەی لە حاڵی بێچم گرتنی ڕوون دەکردەوە کە لەم بارەوە، ئەزموونی کەسانی ناهاوسان و دروستکردنی هەستی کارامەیی و سازگاریی لەوان لە داڕشتەی ئێراندا بوو.

---

[1] - (Strauss & Corbin, p. 102).

[2] - Corbin, J. and Strauss, A., 2008. Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. *Thousand Oaks*.Page. 116

[3] - Corbin, J. and Strauss, A., 2008. Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. *Thousand Oaks*.Page. 116

[4] - Corbin, J. and Strauss, A., 2008. Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. *Thousand Oaks*. Page. 143

[5] Corbin, J. and Strauss, A., 2008. Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. *Thousand Oaks*. Page 146

ئەنجامەکانی توێژینەوە

ئەنجامەکانی توێژینەوە کۆ کرانەوە، تاوتوێ کران و بە هاوکاری تیۆری **GT** سیپانەسازی کران بۆ ئەوەی بارودۆخێکی ڕاستەقینە بۆ زۆرینەی خوێنەران لە ڕێگەی هێڵکاری و گێڕانەوەی ڕاستەوخۆ دیاری ببێت.
ئەم ئەنجامانە پیشاندەری شرۆڤەیەکی تەواو لەو شتەن کە توێژینەوە لە ڕێگەی پرۆسەی لێکۆڵینەوەی گشتگیر لە سەر ئاستی هەر سێ شاری گەورە و گرنگی ئێران وەدەستی هێناوە.
وەک پێشتریش باس کرا، بۆ وەدەست هێنانی داتای ڕاستەقینە و هاوئاهەنگی ئەنجامەکان هەر دوو شێوازی چەندایەتی و چۆنایەتی بە کار هێنران بۆ ئەوەی ڕاستییە هەست پێکراوەکانی ژیانی ناهاوسانان بدۆزینەوە.
ئەم توێژینەوە کە لە دوو بەشدا دێت، ئەنجامە کۆدکراوە ئاڵۆزەکان پیشان دەدا کە بە هاوکاری **GT** وەدەست هاتوون، لە حاڵێکدا کە لە شێوازی چەندایەتی ئەنجامە ژمارەییەکان وەدەست دێت.

مۆدێلی چەمکی ئەزموونی ژیاوی کەمینە سێکسییەکان لە شارە گەورەکانی ئێران (69 - 1396)

ڕاس فاسینجێر (1998) کە ئیشەکەی ڕەنگە لە چاو کاس یان ساڤین – ویلیامز لە ناو کارناسان و خوێندکاراندا کەمتر ناسراوە، مۆدێلێکی گشتگیری لە پێکهاتنی شووناسی گەی / لزباین داهێنا. ئەگەرچی ئەم مۆدێلە قۆناغ بە قۆناغە، فرەڕەهەندییە و لایەنی دووانەی گەشە هەم لە سەر ئاستی شووناسی تاکایەتی و هەمیش لە سەر ئاستی شووناسی کۆمەڵ پیشان دەدات. یەکەمین قۆناغ لە کۆی چوار قۆناغی فاسینجێر ئاگاداربوون لە (ڕووانگەی تاکایەتی، جیاوازی لەگەڵ هاوتەمەنە دیترڕەگەزخوازەکان، لە ڕوانگەیەکی جڤاکی، بوونی هۆگریی سێکسیی جیاواز لە ناو کەسەکان)ـە.
قۆناغی دووهەم دۆزینەوەیە؛ لە سەر ئاستی تاکایەتی سۆز و تامەزرۆیی سێکسی بۆ کەسانی هاوڕەگەز، لە سەر ئاستی گرووپی ئەوەی کە چۆن کەسێک لە ڕیزی گەیەکاندا وەک چینێکی کۆمەڵایەتی جێی دەبێتەوە. ئاستی دواتر پیشاندەری پابەندێتییەکی قووڵ بۆ ئەم چەمکە شووناسەیە کە بەردەوام لە گۆڕاندایە. لە سەر ئاستی تاکایەتی بێچم گرتنی زانست و باوەڕەکان لە مەڕ شووناسی هاوڕەگەزخوازانە و لە سەر ئاستی تاکایەتی بەشداری تایبەتی لە گرووپی سەرچاوەی نادیترڕەگەزخواز بە تێگەیشتن لە ستەم و لێکەوتەکانی قسەکردن و بەشداریکردن لە گرووپە نادیترڕەگەزخوازەکان.
قۆناغی کۆتایی دروونیی سازی / سەنتز، تێکەڵبوونی شووناسی هاوڕەگەزخوازانە لەگەڵ شووناسی گشتی خۆیە. لە ڕوانگەی کۆمەڵەوە، شووناسی تاک وەک شووناسی ئەندامێکی گرووپی کەمینە لە هەموو داڕشتە کۆمەڵایەتییەکان.

ئەنجامە چۆنایەتییەکانی خوێندنەوەی توێژینەوەیی

1 – 1: ئاشکراکردنی شووناس و قبووڵکردنی هۆگریی سێکسی

پاش دۆزینەوەی هۆگریی سێکسی، ئەوەی گرنگ دەبێ کاردانەوەی تاک و شێوازی تێکەڵکردن و قبووڵکردنی ئەم ڕاستییەیە. بە گوێرەی مۆدێلی فاسینجێر لە پێکهاتنی شووناسی لزباین / گەی، هاوڕەگەزخوازان شووناسی خۆیان بە پێی دوو ئاستی تاکایەتی و گرووپی لە چوار قۆناغدا پێک دێنن: (1) وشیاریی (2) دۆزینەوە (3) دەروونی سازی (4) سەنتێز.[1] ئەم چوار قۆناغە پرۆسەیەکی هێڵی شیاوی پێشبینی نین، بەڵکوو کۆمەڵەیەکن لە چوار قۆناغی باو کە دەتوانن بە هەر ڕیزایەتییەک بێنە پێشەوە. سەرەڕای ئەمە، دەتوانین بڵێین هەر هەموو هاوڕەگەزخوازان ئەم چوار قۆناغە بە هەندێ لە جیاوازییە تاکایەتییەکان تێپەڕ دەکەن. گرتنە بەری مۆدێلی فاسینجێر لە بێچم گرتنی شووناسی لزباین / گەی بەو واتایە بوو کە زۆرێک لەو هاوڕەگەزخواز و تڕەنسانەی کە لە مەشهەد دەژیان سەرەڕای ئەوەی کە گەیشتبوونە قۆناغی وشیاریی و قبووڵکردنی شووناسی ڕەگەزیی خۆیان، گەیشتن بەم قۆناغەیان بە لاوە زۆر ئازاربەخش بوو.
لەو کاتەی کە کەسی ناهاوسان پەی بە شووناسی ڕەگەزیی خۆی دەبا هەتا ئەو کاتەی دەگاتە قۆناغی قبووڵ کردن، لەوانەیە هەوراز و نشێوێکی زۆر بە تاقی بکاتەوە. زۆریان نەیاندەتوانی بە وردی بڵێن کە چ کاتێک هەستیان بە هۆگریی سێکسیی خۆیان کردووە. ئەمە لەوانەیە بە هۆی هەستی ئازاربەخشی بەردەوام

[1] - **Fassinger, Ruth E. "Lesbian, Gay, and Bisexual Identity and Student Development Theory."** ***Working with lesbian, gay, bisexual, and transgender college students: A handbook for faculty and administrators*** **(1998): 13-**

جیاوازبوون لەگەڵ دیتران بێت؛ چوونکە ئەوان لە منداڵییەوە هۆگرییان بۆ کەسانی هاوڕەگەزی خۆیان بووە. بۆ زۆرێک لەم کەسانە ئەم زەقێتییە بەرچاوەی مێرمنداڵی و هەموو گۆڕانکارییە هۆرمۆنی و فیزیۆلۆجی و باڵقبوونی ڕەگەزییان لەگەڵ بوو. زۆرێک لە کەسەکان لە بیرەنگیدا لەگەڵ ئەم دۆزینەوە ڕاهاتن کە هۆگرییان بۆ هاوڕەگەزی خۆیان ببێ و لە ڕێگەی نکۆڵی و هەوڵەوە تێدەکۆشان هۆگریی سێکسیی خۆیان بگۆڕن زۆریان دەیانزانی کە دەرکەوتەی گەورەساڵێکی دیترڕەگەزخواز و هۆگریی بۆ ڕەگەزی بەرامبەر لەواندا نییە.

لزباینی تەمەن 19 ساڵە:
ئێمە لە قوتابخانە دوو گرووپ بووین. گرووپێک ناهاوسان بوو و گرووپێک خۆیان وەک ناهاوسان پیشان دەدا.

لە بەرامبەردا، ئەم ڕێگە چەتوونەی قبوولکردنی شووناسی لزباین / گەی یارمەتی گەشەی وشیاریی تاکایەتی دا، بۆ وێنە ئەوەی کە توانای ئەوانی بۆ تێگەیشتن لە ڕووانگە جیاوازەکان، گرنگایەتی بەختەوەری دیتران و هۆگریی بۆ وتووێژ سەبارەت بە بابەتە ئەستەمەکانی بەرز کردەوە. لە ناو ناهاوسانانی مەشهەدیدا ئەوە بینرا کە هۆگریی سێکسیی ئەوان دژواری وتووێژی ئازادانە لە بارەی بابەتە تابۆکانی وەکوو ڕەگەزیتی بۆیان ئاسان کردووە. هەروەها ئەم خۆوشیارییە هەستێک لە بەرگە گرتن و لێبڕاوەیی لەواندا لە بارەی ئەوەی هەڵەیە و ئەوەی هەڵە نییە، دروست کردووە. سەفەری تاکەکەسییان وای کردووە داوا لە دیتران بکەن کە بە دادپەروەرییەوە لەگەڵیان مامەڵە بکەن.

نەوەی خۆشبینی ناهاوسانانێک کە لەگەڵ تەکنەلۆژیا گەشەیان کردووە، ئێستا نەوەیەکە کە جیهان لە ڕێگەی لێنزی دیجیتاڵ دەبینێت. ئێستا چ ئەم کرانەوە وەک درگایەک بەرەو ڕووی بەدی هاتنی هۆگریی سێکسی شرۆڤە بکرێ یان ببێتە هۆی دەرکەوتنی نەوەیەکی نوێ لە ڕۆشنبیرانی سێکسی لە ناو ناهاوسانانی لایەنگری تەکنەلۆژیا، جێی گفتوگۆیە. ئەوەی ئاشکرایە ئەوەیە کە کاریگەریی پانتای تۆرە کۆمەڵایەتییەکان و گرووپە جیاوازەکانی تۆرە کۆمەڵایەتییەکان کاریگەرییەکی هەمیشەییان لە سەر ئەم گرووپە داناوە. میدیاکان لە ڕێگەی کەناڵی تەلەڤیزیۆنی و ئەنتەرنێت و ئەم ڕاستییە کە خەڵک لە کەڵک وەرگرتن لە دواین تەکنەلۆژیای پەیوەندییەکان بەڕۆژن و لە ئاستێکی شیاودا شارەزای زمانی ئینگلیزین، هەر هەموویان لە ئاشکراکردنی شووناسی ڕەگەزیی کەسەکان دەوری گرنگ دەبینن.

لە وتارێکدا لە ژێر ناوی «گۆڕانکاریگەلێک لە ئاراستە ڕەگەزییەکان» ئەفسانە نەجم ئابادی ئاماژە بە مۆدێرنبوونی ئێران دەکات. ناوبراو نەشتەرگەرییەکانی گۆڕینی ڕەگەز و دەست پێڕاگەیشتن بە تەکنەلۆژیای لە تایبەتمەندییەکانی گواستنەوە لە قۆناغێکەوە بۆ قۆناغێکی دیکە دەزانێت. دەتوانین بڵێین هەموو بەشدار بووانی ئەم توێژینەوە میدیا کۆمەڵایەتییەکان، هەندێ بەرنامە و نەرمامێری تایبەتیان بۆ سازدانی پەیوەندیی بە کار دەهێنا. بە سوود وەرگرتن لەم ئەپلیکێیشنانە، کەسەکە دەیتوانی شوێنی جوگرافیایی کەسی ناهاوسانێکی دیکە چالاک بکات یان دیکەی هاوڕەگەزخوازان لە خەریتە لە نزیک خۆی بە کەڵک وەرگرتن لە موبایلەکەی بدۆزێتەوە. شایەنی ئاماژەیە کە وەها بەرنامەگەلێک فیلتێر دەکرێن بەڵام بە کەڵک وەرگرتن لە فیلتێرشکێن شیاوی دەست پێڕاگەیشتنن.

وەک پێشتریش وترا (بڕوانە بەشی چوارەم) بەو پێیەی گرووپە تلگراممییەکان زۆر جار چاودێری و قەپات دەکرێن، کەسەکان پەیتا پەیتا گرووپی نوێ دادەمەزرێنن. سەرەڕای ئەمە تەنانەت ئەنتەرنێتیش پارێزراو نییە. ئەگەرچی ئەپلیکێشەنە کۆنەکانیش وەکوو Grindr، Scruff و Hornet وەکوو فەیسبووک و تووێتەر فیلتێر نین، هەندێ لە کۆمەڵگا ناهاوسانەکان هێشتا لەو باوەڕەدان کە پۆلیسی پانتای تۆرە کۆمەڵایەتییەکان (فتا) چاودێرییان دەکات. باشترین ڕێگە چارە بەر یەککەوتنی بە هەڵکەوت و نەناسە. ئەوەی ئاشکرایە ئەوەیە کە لە ناو کەسانی ناهاوسان لە وڵاتی ئێران، بە شێوەی سەرسامهێنەر هەستێک لە لووتبەرزی و سەرتری و تابشت هێنان بەدی دەکرێت. زۆرێک لەم کەسانە بۆ پەسندکردنی خۆیان وەک کەسێکی گەی لە کۆمەڵگایەکی

هاوڕەگەزخوازتۆقاو ڕێگەیەکی سەختیان گرتۆتە بەر. تیمی توێژینەوە هێز و تابشت هێنانی ئەوانیان تەنانەت لە سەروبەندی بایکۆتی کەلتووری و کۆمەڵایەتی بینی کە بە شێوەی تایبەتی خەسارهەڵگریان دەکات. ئەمە بێگومان بەڵگەیەکە بۆ بەتوانابوونی ئەوان سەرەڕای بە تاوان زانینیان لە لایەن کۆمەڵگاوە.

شرۆڤەی قوڵی دیمانەکان بە شێوەی سەیر و سەمەر ژمارەیەکی لە دیمانە لەگەڵکراوان پیشان دا کە لە سەرەتادا لە بوونی ناوێک بۆ هۆگرییە سێکسییەکەشیان بێئاگا بوون. ئەم ڕاستییە کە بەر لەوە کۆمەڵگا هۆگریی سێکسی بۆ ژن و پیاو سنووردار دەکردەوە هیچ شوێنێکی بۆ ڕەهەندێکی دیکە نەدەهێشتەوە و ڕەنگە هەر ئەمە هۆکاری بێئاگایی بێ. لایەنەکانی هۆگریی سێکسی لەگەڵ ئەو پێوەرە کۆمەڵناسی و زانستییانە کە بە سەر جۆرەکانی هاوڕەگەزخوازی زاڵن، سازگار نین. زۆر پێویستە کە سەرنجێکی زیاتر بپرژێنرێتە سەر شووناسی کەمینە سێکسییەکان و ئەو پرسانەی کە لەگەڵیانن.

قبووڵکردنی هۆگریی سێکسیی خۆی بە شێوەیەکی موجیزە ئاسا لە تافی مێرمندالێیدا کۆتایی پێ نایەت. پرۆسەی خۆدۆزینەوە و قبووڵکردنی ڕەگەزێتی لە درێژەی زەمەندا ڕوو دەدات. کەسەکان لەگەڵ هۆگریی سێکسیی خۆیان لە پانتایەکی سنووردارەدا ئاشنا دەبن. وەک پێشتریش وترا، هەستی جیاوازبوون لە هاوتەمەنەکان بە هێماگەلی وەکوو بێهۆگریی یان بێوزەیی لە سازدانی پەیوەندیی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر، نەبوونی تامەزرۆیی سێکسیی چاوەڕوانکراو، ڕەزامەندیی لە سەر پەیوەندیی سازکردن لەگەڵ کەسانی هاوڕەگەز لە قوتابخانە، هەبوونی هۆگریی جیاواز لە هاوتەمەنەکان و و هۆگریی بۆ ئەو ڕفتارە سێکسییانەی کە بە کلیسە سێکسییەکانی کۆمەڵگا پێتناسە ناکرێ، خۆی دەردەخات.

لە قۆناغی دواییدا مۆدێلی فاسینجێر، تێکەڵبوون و ناسینەوەی ئەندامێک لە گرووپێکی کەمینەی تایبەت ڕوو دەدات. ناهاوسانانی ئێرانی تێدەکۆشن لە لایەن کۆمەڵگاوە بە فەرمی بناسرێن و قبووڵ بکرێن و ئەم کارە بە وەدەست هێنانی جەسارەتی دەربڕینی شووناس لە سیستەمێکدا ئەنجام دەدەن کە هاوڕەگەزخوازی قەدەغە دەکات. ترسی ئەوان ڕاستییەکی کۆمەڵایەتی و بەشێکە لە ژیانی ئەوان (بۆ وردەکاری زێدەتر بڕوانە بەشی دوو). توێژینەوەیەکی ناوخۆیی پیشانی دا کە گرووپێک لە ناهاوسانان ڤیدیۆگەلێک لە خۆیان لە فەیسبووک لە کەمپەینێکدا خستە ڕوو بۆ ئەوەی هەڵاواردن لە دژی کەمینە سێکسییەکان لە ئێران پیشان بدەن، ئەو شوێنەی کە هاوڕەگەزخوازان بە مەرگ مەحکووم دەکرێن.[1]

دایکم دەگێڕێتەوە کە بە منداڵی حەزم لێ بوو کوڕ بوایەم. تەنانەت بۆ منیش سەیرە. پێیانم دەوت بە فەڕشاد بانگم لێ بکەن. جل و بەرگم لە بەر نەدەکرد. زۆرێک لە کچان وێنەیەکیان لە ڕۆژی بووکێنی و ئەم چەشنە شتانە هەیە، ئەو کات من بیرم لەوە دەکردەوە کە لەگەڵ بووکێک هاوسەرگیری دەکەم. هاوڕێ کچەکانمم خۆش دەویست؛ عاشقی کچی دراوسێکەمان بووم. دواتر شەیدای کچە مامەکەم بووم. چوونکە نۆرمە کۆمەڵایەتییەکان پێت دەڵێن دیترڕەگەزخوازی ئاساییە، پێم وا بوو کەواتە هەر وایە. بیرم دەکردەوە کاری دروست هاوسەرگیری لەگەڵ پیاوێکە.

لووا تەمەن 28 ساڵان، دووڕەگەزخواز، تاران

[1] - **We are everywhere: gay and lesbian Iranians come out on Facebook. https://www.theguardian.com/world/2011/sep/11/gay-iranians-facebook-defiance. Accessed December 12, 2017**

ئەنجامە چۆنایەتییەکانی ئەم توێژینەوە بە وررەکارییەوە لە درێژەدا دێن:

1 – 2 ڕیشەکانی هۆگریی سێکسی

بە مەبەستی تێگەیشتن لە پەیوەندیی هاوڕەگەزخوازانە، دەبێ ڕیشەی ئەم چەشنە هۆگرییانە لێک بدرێنەوە. باسی زانستی پەیوەست بە ڕیشەناسی هاوڕەگەزخوازی و تاوتوێکردنی هۆگرییە سێکسییەکان بابەتێکی ئاڵۆز و لە دەرەوەی چوارچێوەی ئەم گەڵاڵە لێکۆڵینەوەییەیە. وەک پێشتریش وترا، دەتوانین پانتایەکی بەربڵاو لە تیۆری و چەندین قوتابخانەی هزری لەم بوارەدا بدۆزینەوە (بڕوانە بەشی 2). زۆرێک لەم تیۆرییانە بە دروستی درک و قبووڵ نەکراون.

دوو تیۆریی سەرەکی لە بارەی هۆکارەکانی هۆگریی بۆ هاوڕەگەز هەیە؛

یەکیان ئەوەی کە هۆگریی بۆ هاوڕەگەز لە بنەڕەتەوە لە ژێر کاریگەریی فاکتەرە ژنێتیکی و بایۆلۆجیکییەکاندایە. و ئەوەی دیکە کە بە شێوەی بەربڵاو پەسند کراوە و بایەخی لێکدانەوەی زیاتری هەیە، ئەوەیە کە هاوڕەگەزخوازی زگماکییە. بە واتایەکی ساناتر بەم پێیە کەسەکان «گەی» لە دایک دەبن. تیۆرییەکی دیکە دەڵێ هۆگرییە هاوڕەگەزخوازییەکان لە بنەڕەتەوە لە ئەنجامی کاریگەرییە دەروونی و ژینگەیی و ئەزموونە سەرەتاییەکان بەدی دێن. لە کۆتاییدا، ڕەنگە چەند فاکتەر هەبن کە دێنە پاڵ یەکتر و دەبنە هۆی هاوڕەگەزخوازی.
ئەوەی سەرنجی وتوێژکارانی بەرەو لای خۆی ڕاکێشا، ئەوە بوو کە ئایا بەشداربووان لەو باوەڕەدان کە ڕووداو یان فاکتەرێکی تایبەت بۆتە هۆی هۆگریی سێکسییان و چ ئاراستە یان کورتە مێژوویەکی شوونасە لە سەر وێنەیان لە خۆیان کاریگەری دادەنێت. شرۆڤەی دیمانەکان ئەوەی پیشان دا کە هەندێ لە کەمینە سێکسییەکان هۆگریی سێکسیی خۆیان تەنیا بە هەستێک دەزانن کە لەگەڵی لە دایک بوون. ئەگەر وا بێ، ئەم ڕوونکردنەوە ئەم تیۆرییە پشتڕاست دەکاتەوە کە فاکتەرە ژنێتیکی و بایۆلۆجیکییەکان کاریگەرن. زۆریان هاوڕەگەزی خۆیان وەک دیاردەیەکی سرووشتی لە پارامەترە هۆگرییە سێکسییەکان دەزانی؛ چوونکە ئەم بابەتە زۆر بە ئاسانی لە چەمکە بایۆلۆجیکییە مرۆییەکان و ڕفتارە گوورانییەکندا جێی دەبێتەوە. لەم پێناوەدا، ئەوان وێڕای ئاماژە بە مێژووی دوور و درێژی هاوڕەگەزخوازی لە شێعر و فۆلکلۆری ئێران، ئیدعا دەکەن کە ئەم پرسە هەمیشە بووە. هەندێ لە وێنەکانی ڕۆمای کۆن ڕەچاو دەکەن و هەندێکیش ئاماژە بە شاعیران و کەسایەتییە ئەدەبییە کۆنەکان دەکەن.
بە گوێرەی کاردانەوەی بەشداربووان لە مەڕ یاری و حاڵەتە منداڵییەکان کە وەک پێوەری ژنێتیکی و زگماکی هۆگریی سێکسی شرۆڤە دەکرێن، هەندێکیان وتیان کە چۆن فێر بوون لە تەمەنی کەمەوە هۆگریی و تامەزرۆیی نائاساییان بە بەراورد لەگەڵ هاوتەمەنانی خۆیان پیشان داوە. بە واتایەکی تر، پەیوەندییەکانیان، هاوڕێکانیان، هۆگریی تایبەتی و تایبەتمەندیی کەسایەتیان لە نۆرمە چاوەڕوانکراوەکان بە پێی ڕەگەزی فیزیایی ئەوان جیاواز بوو.
پێشینەی هۆگریی بۆ هاوڕەگەز پێشتر سەرنجی خرایە سەر. جی. مایکڵ بیلی، دەروونناس لە زانکۆی نێرتۆسترۆن و دەروونتوێژی کەنەدی، کۆنت زاکێر وتارێکی کاریگەرییان لە سەر فاکتەرە کاریگەرەکانی

سەر هاوڕەگەزخوازی لە منداڵان بڵاو کردەوە و لە ساڵی 1995 ڕەخنەیەکی کێشەسازیان لە گۆڤاری دەروونناسی گەشە چاپ کرد. بیلی و زاکێر ئەم گریمانەیان خستە ڕوو کە هاوڕەگەزخوازان سەرچەشنێکی پێچەوانە لە ڕفتارە ڕەگەزییەکان لە تافی منداڵیدا لە خۆیان دەنوێنن. – کوڕانی کەم تەمەن کە پێیان باشترە کچان بکەنە هاویاری خۆیان و زۆر خولیای کەرەسەی ئارایشتی دایکیانن و ئەو کچۆڵانەی کە بە شێوەیەکی سەیر و سەمەر ڕاکێشی وەرزشی هۆکی یان زۆرانبازی پڕۆفیشناڵ دەبن.[1] ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە لە لایەن خوێندنەوەکانی دیکە زیاتر تاوتوێ کراون. لە درێژەی چەند خوێندنەوە بیرمەندان پیشانیان داوە کە ئەم جیاوازییە ڕەگەزییانە زۆر بە زەقی لە هەمبەر فێربوون خۆڕاگرن و زۆر توێژینەوە هەن کە ئەم بابەتە پشت ڕاست دەکەنەوە.[2] چەندین توێژینەوە ئەم سەرچەشنە گشتییەیان پیشان داوە و پەیوەندییەکی توند و تۆڵیان لە نێوان لادان لە دەورە ڕەگەزێتییە باوەکان لە منداڵی و هۆگریی سێکسییان لە گەورە ساڵیدا ئاشکرا کردووە. لەم ماوەی دواییدا بیرمەندانی زانستی گەشە بە ئامانجی تێپەڕاندنی کلیشەکان و ناساندنی وردی پڕبایەختڕین هێماکانی هاوڕەگەزخوازی لە ساڵانی دواتر خوێندنەوەیەکی کۆنتڕۆڵ کراویان ئەنجام داوە، ئەو شتەی کە توێژەران پێی دەڵێن «پێش هاوڕەگەزخوازی».[3] بە چاو لێکردنێکی ورد لە تافی منداڵی ئەو گەورە ساڵانەی کە ئێستا «گەی»ـن، لێکۆڵەران کۆمەڵێکی ئاڵۆزیان لە تایبەتمەندییەکانی ڕفتارە سەرەتاییەکان دۆزیوەتەوە کە وێدەچێ لە ناو هەموو هاوڕەگەزخوازان هاوبەش بێت.

لزباین و گەیەکان زۆربەیان پێشینەیەکی ڕفتاری عاشقانەی ئەفلاتوونیان هەبووە: ئەو کوڕە منداڵانەی کە هۆگری کەرەسەی ئارایشتی دایکەکانیان دەبن؛ ئەو کچۆڵانەی کە هۆگریی بۆ وەرزشی پیاوانە پیشان دەدەن. لە لایەکی دیکەوە، هەندێ بەشداربوو هەبوون کە ناڕاستەوخۆ و لە میانەی وتووێژدا، پێداگرییان لە سەر فاکتەرە ژینگەییەکان دەکرد کە لە ژینگەیەکی تەکـڕەگەزانە یان قەڵەمڕەوی ئاشنای پیاوانە بوون کە زیاتر هەڵسووکەوتیان لەگەڵ کەسێکی هاوڕەگەزە. لەم قۆناغەدا، پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەزان لە سەر ئاستی ئەفلاتوونیە. وەک کەسێک ئاماژەی پێ دا «ئێمە ئەو کات هەستمان نەدەکرد جیاوازین. قوتابخانەی کوڕانە و گەورە بوون لە ناو کوڕان هەستی ئاسایی‌بوونی پێ بەخشین. هەموو کوڕان تا ڕادەیەک پێکەوە دۆستایەتییان هەبوو. ئێمە لە سەر یەک لایەنێکی بووین؛ بەڵام تەنانەت ئەوانەی وا لە کۆتایی لایەنەکە بوون ئێمەیان پێ نائاسایی نەبوو.»[4] ئەمە واتە پاش ئەوەی کەسێک لە ژینگەیەکی تەواو پیاوانە (وەکوو سەربازی) یان ژینگەیەکی تەواو ژنانە (خەوتنگەی کچان یان قوتابخانەی شەو و ڕۆژی کچان) بێت، لە هۆگریی سێکسیی خۆی بۆ کەسی هاوڕەگەز ئاگادارە. هۆکارێکی گەورە دەتوانێ دەستڕاگەیشتن بە ڕەگەزی بەرامبەر بێ کە تا ڕادەیەک بە هۆی سنووردارێتی کۆمەڵایەتی لە بنەماڵە نەریتیی ئایینییەکان پێش دێت.

فاکتەرە بایۆلۆجی بۆماوەییەکان لەگەڵ ئەزموونە ژینگەییەکان پێکەوە پەیوەندییان هەیە. کاریگەریی ژینگەی دەوروبەر لە سەر هۆگرییەکان، هۆگریی و ڕفتارە سێکسییەکان دەگەڕێتەوە سەر گرنگی فاکتەرە ڕفتاری و کۆمەڵایەتییەکان. بە واتایەکی دیکە کلیشە ڕەگەزێتییەکان و پێکهاتەی ڕۆڵ و دەورە وەدەست هێنراوەکان، کە لە درێژەی گەورەبووندا بۆ تاک دەگوازرێنەوە، لە کۆتاییدا بە دەروونیی دەبن. پلەی جیاواز و ورد لە ژن‌دژی

---

[1] - **Kelley D. Drummond, Susan J. Bradley, Michele Peterson-Badali and Kenneth J. Zucker in Developmental Psychology, Vol. 44, No. 1, pages: 34–45; 2008.**

[2] - **How to Find Out If Your Kid Is A Pre-Homosexual / Queerty. www.queerty.com/how-to-find-out-if-your-kid-is-a**

[3] - **Is Your Child Gay? : Article : Scientific American Mind, www.nature.com**

[4] - **Growing up gay in Iran As told to a Tehran Bureau correspondent, Copyright © 2013 Tehran Bureau**

هان دەدرێ و وەک بەشێکی سروشتی لە منداڵی قبوڵ دەکرێت. هەندێ لە هاوڕەگەزخوازان یان دووڕەگەزخوازان ئەزموونەکانی خۆیان وەک قوربانی توندوتیژی، چەساندنەوە و ئازاری سێکسی خستە ڕوو و ئەم بیرەوەرییە دڵەڕاوکێنانە بوونە بیرەوەری هەمیشەیی، بوونە هۆی خەسارەتێکی بەردەوام. چەوساندنەوەی سێکسی بە شێوازی هاوشێوازگەلی لێکچوو و لێکنەچوو زیانیان پێ دەگەیێنێ؛ بەڵام ئەم چەشنە بیرەوەرییانەش هەر بەم ئەندازە خەسارتەبخشن. ئەوان هاوڕەگەزخوازی وەک ئامرازی سوکنایی‌بەخشی خۆیان سەری دەکەن.
لە ناو ئەو هاوڕەگەزخوازانەی کە لەم توێژینەوەدا بەشداریان کردبوو، گرووپێکی سێیەم هەبوون کە هۆگریی سێکسیی خۆیان نە وەک دیاردەیەکی ژێنتەوەری بایۆلۆجیکی دەزانی و نە ژینگە ژنانە یان پیاوانەکان. ئەم گرووپە ناهاوسانانە لە ژینگەیەکی پڕ لە عەشق دەژین. لای ئەوان هۆگریی سێکسی یەکسانە لەگەڵ عەشق و عەشق نە ژنێتیکییە نە وەدەستهێنراوە، بەڵکوو دیاردەیەکی سرووشتییە کە هێشتا زانست نەیتوانیوە بیناسێت. ناتوانرێ چەمکی عەشق بە چوارچێوە دەستکرددییەکان بەراورد بکرێت. نموونەگەلی لەم چەشنە شیکارییانە دەتوانین لە وتەی ئەو کەسانەدا بدۆزینەوە کە باوەڕیان بە ڕێگەی عیرفانی نوێ هەبوو. ئەوان باوەڕیان وا بوو کە عەشق بە هەموو ڕووبەری خۆیەوە ناتوانێ لە ڕەگەز، ڕۆڵ یان هۆگرییەکی تایبەتدا سنووردار بکرێتەوە. بە وتنێکی دیکە، ئەوان لە دنیایەکی ڕۆمانسیدا دژەین کە عەشق نەبێ هیچ لەوێ گرنگ نییە.

1- 3 – پەیوەندییە هاوڕەگەزخوازییەکان چۆن دەست پێ دەکەن؟

لەم بەشەدا، شرۆڤەی پەیوەندییە هاوڕەگەزخوازییەکان دەست پێ دەکەین و ئەم شرۆڤە بە گوێرەی ئەو زانیارییانەیە کە لە ماوەی دیمانەکاندا وەدەست هاتوون و ئینجا وردەکاریی هەر کام لەم پەیوەندییانە تاوتوێ دەکەین.
یەکەمین پەیوەندیی سێکسی لە قۆناغی خوێندنی ئامادەییدا ڕوو دەدا، سەرەڕای ئەوە لە هەندێ حاڵەتی دەگمەندا لە قۆناغی خوێندنی سەرەتاییشدا بەدی کراوە. وەها پەیوەندییەگەلێک پەیوەندیی سێکسی جیدیتریان لێ دەبێتەوە. لەم تەمەنەدا، کەسەکان هێشتا پاکێتی منداڵییان هەر هەیە.
مێرمندالّی لەگەڵ گۆڕانکارییە قوولەکان لە بواره جیاوازەکاندایە. باڵقبوونی هزری، گەشەی دەروونی – کۆمەڵایەتی و کۆمەڵێک لە گۆڕانکارییە فیزیاییەکان کە ڕەنگدانەوەی پروسەی عەسەبی و هۆرمۆنین، هەر هەموویان تێهەڵکێشی پرۆسەیەکن کە پێیان دەوترێ باڵقبوون (پێگەیشتن). پرۆسەی باڵقبوون لەگەڵ هەڵکشانی ڕێژەی هۆرمۆنە سێسکییەکانە. لە ماوەی باڵقبوون، کۆمەڵێ هۆرمۆن دەدڵێن کە دەبنە هۆی ئەوەی هێلکەدانەکان هۆرمۆنی ئافرەتانەی ستروژن بەرهەم بێنن. دیارترین گۆڕانکارییەکانی لە ماوەی باڵقبوون کاریگەریی زۆری هۆرمۆنەکان پیشان دەدەن. هێما دووهەمییەکانی گۆڕانکاری ڕەگەزی (دروستبوونی مەمک، گەشەکردنی جووتە گونەکان و ئەندامی زاوزێی پیاوانە و تووکی ئەندامی زاوزێ)، گۆڕانکارییەکان لە پێکهاتەی فیزیایی و زک و زادا بە تەواوەتی دەبینرێن.[1]

[1] - **Puberty stages for boys and girls, WWW; emedicine.com**

ئاگادار بوون لە هۆگریی سێکسی لە تافی باڵقبووندا خۆی دەنوێنێ و ئەمە هەمان ساتەوەختێکە کە هۆرمۆنەکان دەست دەکەن بە چالاکی. گۆڕانکاری هۆرمۆنی لە دەستپێکی قۆناغی باڵقبووندا دەست پێ دەکەن، دەبنە هۆی هەستی زۆر و هۆگریی و ورووژانی سێکسی. ئەگەرچی جیاوازییەکی زۆر لە نێوان تاکەکاندا هەیە، بۆ ناهاوسانانی مێرمندااڵی ئێرانی کونجکۆڵی ئەم هەستە سێکسییە سروشتییانە دژی پەیامی وشک و ڕەق و تەقی کۆمەڵگایە کە دەڵێ هۆگریی و پەیوەندیی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر قەدەغەیە و لە ڕوو شەرعیشەوە حەرامە.

بەردەوامبوونی پەیوەندییەکانی نێوان لزباینەکان

پرسی ڕۆڵە ڕەگەزێتییەکان یەکێک لە ئاڵۆزترین بابەتەکان لە کۆمەڵگای هاوچەرخی ئێرانە.[1] ئێران دەتوانین بڵێین وڵاتێکە بە پێکهاتەی نەرمینەنوێنی باوکسااڵرییانە. ئەگەرچی دۆخەکە کەمێک لە حاڵی گۆڕانە، هێشتا زۆر ژن لە سایەی سەدەیەک سەرکوتی ڕێز لێگیراو لە سیستەمی باوک سااڵریدا دەژین. هۆگریی سێکسیی هاوڕەگەزخوازانە لە وڵاتی ئێران زیاتر لە سەر گوتارێک چڕ بۆتەوە کە هاوڕەگەزخوازانی پیاو تاوتوێ دەکا و لزباین و دووهاوڕەگەزخوازەکان کەمتر بوونەتە بابەتی دیمانە.
لزباینەکان یەکەم وەک ژن و ئینجا وەک لزباین وەبەر هەڵاواردن کەوتوون. لە کاتی شۆڕشی ئیسلامییەوە لە ساڵی 1357 هەتاوی، هەندێ لە مافەکانی ئافرەتان سنووردار کراون یان پشتگوێ خراون. جیا لە سنووردارییەکانی مافەکانی ژن، لزباینەکان لە وڵاتی ئێران ڕووبەڕووی سنووردارییگەلێک دەبنەوە کە بەرهەمی بە تاوان زانینی پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز و نامدارایی بەربڵاوی کۆمەڵگایە. ئەم هەڵاواردنە دو قاتە زۆر پەرە بەو ڕفتارە خراپانە دەدا کە ڕووبەڕووی دەبنەوە.[2]
ئەگەرچی زۆربەی بەڵگە مێژووییەکان لزباینەکان بە هەند وەرناگرن، پەیوەندیی لزباینەکان هەندێ جار هاوتەریب لەگەڵ پەیوەندیی دیترڕەگەزخوازانە بوونی هەبووە. بێگومان، زۆرێک لە پرسەکانی پەیوەست بە پەیوەندییەکانی لزباینەکان، پیشاندەری هەوراز و نشێوەکانی پەیوەندیی دۆستانەن کە لە پەیوەندییەکانی کەسانی دیترڕەگەزخوازیشدا بوونی هەیە و تایبەت بە لزباینەکان نییە. پەیوەندییەکانی نێوان لزباینەکان هۆشداریەکە بەو وێنا کلیشەییانەی کە ژنان زیاتر لە پیاوان لە پێگەیاندنی دەوریان هەیە و لە چاو پیاوان خێرا هەستی خۆیان دەردەبڕن. هەروەها، کۆمەڵگا چاوەڕوانی ئەوەی لە ئافرەتان هەیە کە بێنە ناو پەیوەندییەک، هۆگری پیاوێک بن، کۆمەڵێ مندااڵ بخەنەوە و هەتا هەتایە لە خۆشبەختیدا بژین. ئەمە خۆی ئەفسانەیەکی عاشقانەیە کە بە گوێی هەموو ژناندا دەخوێنرێت. لە بەرامبەردا، لزباینەکان چەندین ئافرەت دەدۆزنەوە و عاشقی دەبن. چاوەڕوانی کۆمەڵگا لە ژنان بۆ ئەوەی هاوسەرگیری بکەن لەگەڵ نەبوونی سەربەخۆیی ئابووری و یاسایی (ژنان تەنیا 16 لە سەدی هێزی کار پێک دێنن.) ئەمە بەو واتایەیە کە لزباینەکان وەک ژن زۆر جار دەبێ ملکەجی ئەو بڕیارانە بن کە پیاوانی بنەماڵە بۆیان دەردەکەن.[3] ئەمە

---

[1] **Culture of Iran - history, people, clothing, traditions … www.everyculture.com**

[2] **- Being Lesbian and Trans in Iran | OutRightwww.outrightinternational.org/being-lesbian-and.**

[3] **- بارودۆخی مافەکانی مرۆڤ لە کۆماری ئیسلامی ئێران: ڕاپۆرتی سکرتێری گشتی. ئەنجوومەنی گشتی ڕێکخراوی نەتەوەکان، ئەنجوومەنی مافەکانی مرۆڤ، A/HRC/28/26, (February 20, 2015), page 7, available at: p://www.ohchr.org/EN/HR, Bodies/HRC/RegularSessions/Session28/Documents/A_ HRC_28_26_ENG.doc**

دەتوانێ هەندێ هەڵومەرج بێنێتە ئاراوە کە تێیاندا لزباینەکان هەر هەموو ژیانی خۆیان لە هاوژینییەکدا بە سەر ببەن کە تێیدا پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەریان بە سەردا دەسەپێنرێت.
لزباینێتی کۆمەڵێ مەترسی لەگەڵە. بە گوێرەی یاسای سزای ئێران، سزای موساحەقە یان پێدا ماڵینی ئەندامی زاو و زێی دوو ئافرەت سەد قەمچییە. عەشقی دوو ژن ڕاستەوخۆ دژی یاسای سزایە. بەدەر لە سنووردارێتی مافەکانی ژن، لزباینەکان لە وڵاتی ئێران ڕووبەڕووی کۆمەڵێ بەربەست دەبنەوە کە بە هۆی بە تاوان زانینی پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز و نامدارایی بەربڵاوی کۆمەڵگایە. یەکتر ماچکردنی دوو ژن لە شوێنی گشتیدا قبووڵ ناکرێ و ئەگەر قۆڵبەست بکرێن سزای قەمچییان بۆ دەبڕدرێتەوە.
ئەندامانی کۆمەڵگای لزباین لە کۆماری ئیسلامی ئێراندا نە تەنیا لە کۆمەڵگایەکی نانەرمی‌نوێنی پیاوسالاردا گەورە بوون، بەڵکوو لە کۆمەڵگایەکدا دەژین کە هۆگریی سێکسیی ئەوان بە بێبایەخ و تاوان سەیر دەکرێت. ئەم کەسانە دەست و پەنجە لەگەڵ ئاوێتەیەک لە هەڵاواردنی یاسایی، ئازاری کۆمەڵایەتی، تووندوتیژی خێزانی و کردەوەی تونداژۆیانە نەرم دەکەن کە هەم شارۆمەندان و هەمیش دەسەڵات تێیدا دەور دەبینن. لە حاڵێکدا لزباین و هاوڕەگەزخوازان ئایدیالی هاوبەشی وەکوو خەبات لە دژی جیاوازییە بنەڕەتییەکان لە دارشتەی کۆمەڵایەتیی ئێران، ئامۆژەی سەختی ئایینی و ئەو ناو و ناتۆرانەیان هەیە کە هاوڕەگەزخوازی وەک گوناحێکی نەبەخشراو سەیر دەکەن، پێکهاتەی ئایدۆلۆژیایی پیاوسالاریی زاڵ بە سەر لزباینەکان دەبێ ڕەچاو بکرێت.
بەدەر لە کێشە چارسەرکراوەکان، ماوەی پەیوەندیی لزباینەکان لە پەیوەندیی نێوان دو پیاو زیاترە و لە هەندێ حاڵەتدا ئەم پەیوەندییانە پێکەوەبوون و پابەندێتی لێ دەکەوێتەوە. لە ساڵی 1948، کینسی بۆی دەرکەوت کە پەیوەندیی درێژخایەن لە نێوان هاوڕەگەزخوازان بە شێوەی ئاشکرا کەم بوو؛ بەڵام ئێستاش پەیوەندیی درێژخایەنی نێوان گەیەکان باوترە، ئەوەی ڕاستی بێ کە ئەوان تەنیا هاوبەشێکیان نەبوو. ئەم توێژینەوە بە دوای توێژینەوەی کلاسیکی مەک وێرتێر و ماتیسۆن دێت کە لە ساڵی 1984 لە **The Male Couple** ڕوونی کردەوە و بۆی دەرکەوت کە تەنانەت کاپڵێکی پیاویش ناتوانن بۆ پتر لە پێنج ساڵ وەفادار بمێننەوە.[1]
زۆربەی ڕاپۆرتەکانی میدیاکان سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی لە ئێران لە سەر بناغەی سەرکوتکردنی ئەو گەی و لزباینانەیە وا لە وڵات ڕایان کردووە. هەندێ وتوویانە ئەگەر لە ئێران دەتانهەوێ جیاواز بن، دەبێ ئەم جیاواز بوونە بشارنەوە و پاشان سەربەستن هەر کارێک کە پێتان خۆشە بیکەن یان هەتا ئەو کاتەی کەس هەواڵی لە ئێوە و شێوازی ژیانی ئێوە نییە، دەتوانن سەربەست و ئازاد بن.[2]
لە حاڵێکدا کە ئەزموونی ئەو کەسانەی کە توانیان لە وڵات ڕا بکەن تا ڕادەیەک هاوشێوەی ئەزموونەکانی هاوڕەگەزخوازانی ئێرانییە، ئەم ئەزموونانە زۆر جیاوازن لەگەڵ ئەزموونی ئەو کەسانەی کە مانەوە لە وڵاتیان دەست نیشان کرد یان دەرفەتیان بۆ ڕۆشتن نەبووە. فاکتەرێکی گرنگ لەم گەڵاڵە توێژینەوەییە ئەوەیە کە هەندێ لە دیمانە لەگەڵکراوان خۆجێیی نەبوون. لە ناو بەشداربووانی ئەم توێژینەوە لە تاران، زۆربەیان کەسانی خوێندکار یان پیشەدارانی گەنج بوون و هەندێکیان بە ڕەچەڵەک خەڵکی تاران نەبوون. شێوازی ژیانی سەربەخۆی ئەوان بە جۆرێ ئەوانی لە چاوی کونجوکۆڵی بنەماڵە دوور کردۆتەوە و پەرۆشی و زەختی ئابووری پێکەوەبوون بژاردەیەکی باشتری بۆیان چێ کردووە. هەروەها لە کۆمەڵگای نیمچە نەریتیی گەنجی

---

[1] - Gay Male Relationships are Inherently Unfaithful — Joseph ...www.josephnicolosi.com/an-open-secret-thetruth-about
[2] - Growing up gay in Iran

زانکۆیی پانتای نیشتەجێبوونی هاوبەشانە ئاسایی و قبوولّ کراوە (وەک لە کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکانیش زۆر جار بەدی دەکرێت). کەواتە لە کاتێکدا کە دوو کەس لە دوو ڕەگەزی بەرامبەر لە ڕووی یاسایی و عورفەوە بۆ پێکەوە بوون هان نادرێن، پێکەوە ژیانی دوو پیاو یان دوو ئافرەت بە شاردنەوەی هۆگرییە سێکسییەکانیان، وەک بابەتێکی نانۆرم لێی ناڕوانرێت.
هەندێ ئەم هەڵەیان لە بەر دەستە کە بە دوور لە چاوی هاوڕێ و خزم و کەس درێژە بە ژیانە هاوتەرییەکان بدەن. دیوە سێکسی و سۆزدارییەکانی کەمینە سێکسییەکان بەشی گرنگی ئەو بۆچوونانە بوو کە کەسەکان ئامادەی ئاشکرا کردنین.

لە سەردەمی زانکۆ ئەزموونی زۆر دژوار هاتە پێشەوە کە هەموو ژیانمی گۆڕی. کەسێک لە زانکۆ بوو و ئێمە زۆر هۆگری یەکتر بووین. من هۆگریی خۆمم بۆ ئەو دەربڕی و ئەویش وێدەچوو کێشەی نەبوو. بەڵام ئەو دیترڕەگەزخواز بوو. بە هەر حاڵ ئێمە دوو ساڵ لە پەیوەندیدا بووین کە ساڵ و نیوێک زۆر بە لامەوە دژوار بوو. پێی وابەستە بووم. ژیانم لە دەست چوو. ستۆدیۆیەکم هەبوو کە تێیدا گۆرانیم دەچڕی. وازم لە هەموو شتێک هێنا. دەستم لە شێعر هۆنینەوە هەڵگرت و دەستم کرد بە خواردنەوەی شەراب، زیاتر لە بەر ئەوەی پەیوەندییەکی هەڵەم دەست پێ کرد بوو.

ئەوەی لە هەموو دیمانە کۆ کراوەکاندا گرنگ بوو ئەوە بوو کە لە شیکاریی بارودۆخی کەمینە سێکسییەکان لە وڵاتی ئێران سەرنجێکی تایبەتی خرایە سەر داڕشتەی کۆمەڵایەتی و کەلتووری و شوێنی نیشتەجێبوونی ناهاوسانان. لەم خوێندنەوەدا دەرکەوت کە جۆری ئەزموونە سۆزداریی و سێکسییەکان لە سەر ئاستی هەر سێ شاری مەبەست بەستەگی بە جۆرێک داڕشتەیی ڕەگەزیی شارەکەوە هەبوو و ئەوەی کە جیاوازییەکان پەیوەستە بە کلتوری تایبەتی زاڵ لە هەر گەڕەکێکدا. ناهاوسانان لە شاری تاران لە چاو ناهاوسانانی ئیسفەهان و مەشهەد ئازادییەکی زیاتریان بۆ وادەی دیدار لە پارک یان دەست پێڕاگەیشتن بە هەندێ پاتۆق و میوانییەکانی کۆتایی هەفتە (بە ناوی Life) هەیە کە دەتوانن چاویان بە یەکتر بکەوێ یان پێکەوە ژوان دابنێن. ئەگەرچی ئەم شوێنە دەگمەن و تا ڕادەیەک ئارامانە ئیزنی پیشاندانی خێرای سۆزەکانیان پێ دەدا، ترس لە بەرپرسان هەمیشە باڵی بە سەریاندا کێشاوە. ئەوان هەمیشە حەڕەشەی ئەم مەترسییەیان لە سەرە.[1]
لە ڕووی داڕشتەی شارییەوە، ئیسفەهان شارێکی نەریتییە لە وڵاتی ئێران و هاوشێوەی زۆرێک لە شارەکانی ئێران، لەوێ بابەتی کەمینە سێکسییەکان زۆر تابۆیە بە جۆرێک کە دانیشتووانەکەی تەنانەت لە بوونی دیاردەی هاوڕەگەزخوازییش ئاگادار نین.
بە ئاوڕدانەوە لە شوونەسی تابۆی ئەم بابەتە کە لە ئایدۆلۆژیای ئایینی و بێئاگایی کۆمەڵگا لە بوونی ناهاوسانان شاردراوەتەوە، شوێنیدۆزیی کەسانی تامەزرۆ بۆ بەشداری لەم خوێندنەوە توێژینەوەییە، مەترسیدار بوو. ئەم بابەتە ئاستەنگێکی چالنجبزوێن و ئەستەم بوو. یەکێک لە هۆکارەکانی دەرکەوتنی ئەم کێشە ئاستی بەرزی بێمتمانەیی بوو. ئەم نامتمانەییە لە لایەکەوە ئەوان لە هەڵبژاردنی هاوبەشی سێکسیی وازوازیی دەکا و لە لایەکی تریشەوە بە شێوەیەکی حاشاهەڵنەگر ماوەی پەیوەندییان کەم دەکاتەوە.

---

[1] - What it's like to be gay in Iran, Sune Engel Rasmussen, The Week theweek.com/articles/532005/what-like-gay-iran

هەستی لە ژێر چاودێریبوون هەم لە لایەن شارۆمەندانی ئێرانی و هەمیش لە لایەن دەسەڵاتەوە چەرمەسەرییەکی گەورەیە. شایەنی ئاماژەیە کە لە ماوەی دیمانەی تەلەفۆنی و چاو بە چاو خێرا ئەم ئەنجامەمان دەست خست کە زۆرێک لە ناهاوسانان تەنانەت متمانە بە هاوڕەگەزخوازانی دیکەش ناکەن. داوا لە دیمانە لەگەڵکراوان کرا بۆ ئەوەی لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ئاسانکاری بۆ دیمانەیەکی چاو بە چاو بکەن. پاش دیمانەی چاو بە چاو پەیوەندیی لەگەڵ دۆست و هاوڕێکانیان ئاسانتر بووەوە.
بە ئاوڕدانەوە لە تەمەنی کورتی پەیوەندییەکان، ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوە ئەوەیان دەرخست کە دیمانە لەگەڵ کراوان باسیان لە ئەستەمبوونی دۆزینەوەی هاوبەش دەکرد. چالنجی دۆزینەوەی هاوبەشێکی هەمیشەیی باری قورسی سەر شانی گەیە ئێرانییەکان بوو. لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا، ئەوان لەگەڵ دۆستە هاوبەشەکانیان پەیوەندییەکیان دەست پێ کردبوو و پاش ماوەیەکی کورتی پەیوەندیی سێکسی، پەیوەندییەکەیان کۆتایی پێ هاتبوو.
ناپاکی و نەبوونی پابەندێتی دوو لایەنە لە پەیوەندییەکانی نێوان کەمینە سێکسییەکان بوونی هەیە. نە تەنیا لە ناو هاوڕەگەزخوازان خۆیان، بەڵکوو پەیوەندییەکی مانادارى درێژخایەنیش کەمە. هەندێ جار بە هۆی پەیوەندیی نەخوازراو لەگەڵ ناهاوڕەگەزخوازان، ئەوان بە هۆی زیان و ئازاری قەرەبوو نەکراو دەناڵێنن کە لەوانەیە لە درێژەی ژیانیان لەگەڵیان بمێنێتەوە.
هۆکارە بنچینەییەکانی ئەم پەیوەندییە زۆرە کورت خایەنانە زۆرن. پەیوەندیی نێوان دوو دیترڕەگەزخواز دەتوانێ ڕیشەی لە کەلتوور و ئایینێکدا بێ کە بە پێی یاسا، تاکەهاوسەری پاش دامرکاندنی وروژانی ناو ژووری خەو بەهێز دەکات. کاپڵەکان ناچارن دامرکاندنی خێرای هۆگریی سێکسی تێپەڕێنن و هەڵوەدای بێچمێکی مانادار لە چێژ و ڕزگاری بن. بە پێچەوانەوە هاوژینە هاوڕەگەزەکان، پێشێلکەری شتێکن کە بە پێی زۆربەی ستانداردە نەریتییەکان دەبێ پەیوەندییەکی تاکەهاوسەرانە بێ، شانۆی بێزاری پەیوەندیی «یەک – پیاو – یەک - ژن»ـن. داکۆکیکارانی ئەم ستانداردانە کاپڵە هاوڕەگەزەکان لە هەمبەر هەمان نۆرم و چاوەڕوانییە کۆمەڵایەتییەکان کە بنیاتی بنەماڵەی مۆدێرنن، بە وڵامدەر نازانن.
زەختی دوو لایەنە لە سەر چێکراوە مێژوویییەکانی تاکەهاوسەری لە ڕکابەری لەگەڵ نەبوونی پەسندێتی کۆمەڵایەتیی پەیوەندییەکانی دوو هاوڕەگەز زۆر جار لایەنێکی دیکە لە نیگەرانی و پەرێشانی لە پەیوەندییەکاندا ساز دەکا کە لە پەیوەندییە ئازادەکاندا دەبێتە هۆی سنووردارێتی. لەو ڕووەوەی کە کەسەکان لە پەیوەندییەکی درێژماوە پارێزراو نین و ناتوانن هەستی وابەستەیی کە زۆر جار لە پەیوەندییەکی درێژەماوەدا ساز دەبێ تاقی بکەنەوە و ڕوو دەکەنە پەیوەندیی کەم خایەن کە لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا خۆی وەک جۆرێک داوێنپیسی و بەڕەڵایی سێکسی پیشان دەدات.

1 - 3: کاریگەریی هاوڕەگەزخوازی لە سەر بنەماڵە

هیچ بەڵگەیەکی زانستی لە سەر ئەوە نییە کە هۆگریی سێکسی، چ دیترڕەگەزخوازی و چ هاوڕەگەزخوازی و چ هەر شتێکی دیکە، هەڵبژاردەیەکی لە ڕووی ئیرادەی ئازادە. پاش لە دایک بوون بە شێوەی خۆ بە خۆ، کۆمەڵێ لە چاوەڕوانی و بەهاکان لە بێدەنگیدا لە لایەن دایک و باوک و کۆمەڵگا و بنەماڵە بە ئێمە دەدرێت. لەم یەکە کۆمەڵایەتییانەدا، کەلتوور، وەفاداریی بۆ بنەماڵە و ئابڕوو و ناوبانگی بنەماڵە بوونی هەیە.

هەرچەشنە بەراورد یان ڕای ئەندامانی بنەماڵە دەتوانێ بە زەقی کاریگەری لە سەر ئاکاری تاک دابنێت. واتا و دەسەڵاتی بنەماڵە کە پێگەی کەلتووری و کۆمەڵایەتیی تاکیش ساز دەکەن، چالاکن و بەشێکی سەرەکیی شووناسی تاک پێک دێنن. بنەماڵە ئەوەندەی بتوانێ پەرە بە کاریگەریی خۆی لە سەر بوارەکانی دیکە دەدا بۆ ئەوەی کاریگەری لە سەر شووناس و شێوازی ژیان دابنێت. لە وڵاتی ئێران منداڵان پاش ئەوەی هاوسەرگیری دەکەن، بە شێوەی کردەیی دو بنەماڵە تێکەڵ دەبن و ماف و هاوپەیوەندییەک پێکەوە ساز دەکەن کە دەتوانین بڵێین لە پیرۆزی نزیکە.[1]

لە ماوەی ساڵانی هەستیاری بێچمگرتنی شووناس لە ژیان، تاک بە ڕوانین، بینین و لە کۆتاییدا بە دەروونیکردن فێر دەبێ کە چاوەڕوانی و بەها باشەکان چیین. بەو پێیەی کە بنەماڵە یەکەمین مامۆستایە، ڕۆڵی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ دەبینێت. ئەوەی کە بە هەڵکەوت تاک لە کوێ یان لە چ بنەماڵەیەکدا لە دایک دەبێ، دەورێکی دیاریکەرەوەی لە شووناسی ئەو، ئەو زمانەی کە بۆ پەیوەندیی سازکردن بە کاری دەبا، پێگەی کۆمەڵایەتی و ئایینیی ئەو هەیە و هەموو ئەم فاکتەرانە بەشێکی بەرچاو لە شووناسی کەسێک پێک دێنن.

لەم لێکۆڵینەوەدا، شووناس دیاردەیەکی تەوەرییە کە لە چوارچێوەی فاکتەرە ناوبردەکراوەکانی سەرەوە بێچم دەگرێت. شووناس کۆمەڵەیەکی ئاڵۆزە لە وابەستەییە مادی و مەعنەوییەکانی مرۆڤ. شووناس ئاوێتەیەکە لە چێکراوە کۆمەڵایەتی و ئایدۆلۆژییەکان کە لە چوارچێوەی پێگەی کۆمەڵایەتیی دیاریکراو چێ دەبێ و هەر دوو ڕەگەزی پیاو و ئافرەت بە گوێرەی دەورێک کە هەیانە، ئەو جیاوازییە بایۆلۆجییانەی کە لە هەر ڕەگەزێکدا هەیە یان ئەو ناوەڕۆکە یاسایی و پابەندێتییەی کە بە سەر هەر دوو ڕەگەزدا دەسەپێنرێت، وەدەست دێن. ئێمە هەروەها فێر دەبین کە شووناسی ڕەگەزییمان دووشەقە.[2] بە وتنێکی دیکە، فێری ئەم ئایدیایە دەبین کە ڕەگەزێتی یان ئافرەتانەیە یان پیاوانە و پانتایەکی بۆر لەم نێوەندەدا بوونی نییە. لە هەمان کاتدا فێرمان دەکەن کە بەشی بۆری لایەنی ڕەگەزیی مرۆڤ لە ڕووی ئەخلاقییەوە، گەندەڵە.

هەر لە یەکەم ساتەوەختی لە دایک بوون و لە سەرتاسەری قۆناغەکانی منداڵی، مێرمندااڵ و گەورەساڵی، بە کۆمەڵایەتیبوون پرۆسەیەکی بەردەوامە لە کۆمەڵێکی جیاواز لە ڕێکار و قەدەغەکان. پێکهاتەی بنەماڵە دەورێکی گرنگی لەم دیاردەدا هەیە و پەیوەندییە خزمایەتییەکان باڵیان بە سەر شووناس و هەڵسووکەوتی تاکایەتیدا کێشاوە.

ڕۆڵی بنەماڵە هەمیشە بەستراوەتەوە بە زەختێک کە زانراو یان نەزانراو بە سەر هەر کام لە ئەندامانی بنەماڵە بە هۆی ڕۆڵی گریمانەیی، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، دەروونی و سیاسی دەوری گریمانەیی دەسەپێنێت. هاوڕەگەزخوازی لە ناو بنەماڵەدا کێشەیە؛ چوونکە ژیانی کۆمەڵایەتی زۆر جار لە ناو چوارچێوەی ئەو ئەزموونە کۆمەڵایەتییانەدا دروست دەبێ کە تایبەتمەندی پیاوانەیان هەیە.[3] هۆگریی سێکسی لە دەرەوەی دووانەی پیاوانە – ژنانە بەردەوامیی پەیوەندییەکی ژنانە – پیاوانەی باوکسالار و سەرکوتکەر تێک دەدات. هەر هێمایەک لە گەیبوون دەتوانێ کاریگەرییەکی جیدی لە سەر ئەو بنەماڵانە دابنێ کە لەگەڵ قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی منداڵەکەیان کێشەیان هەیە. ئەم کێشانە تایبەت بە وڵاتی ئێران نییە. هەموو ساڵێ، هەزاران

---

[1] - **Culture of Iran - history, people, clothing, traditions. www.everyculture.com.**

[2] - **Lucie Ddurberman (ed) Gender and Sex in Society**

[3] - **Sandra, Harding. (1935) Introduction: Is There a Feminist Methodology, Open University Press**

منداڵی ناهاوسانی ئەمریکی کە شووناسی خۆیان ئاشکرا کردووە، لە ماڵەوە دەردەکرێن و یەک لە سەر چواری بێماڵەکان لە وڵاتی ئینگلتەرا، ناهاوسانن.
بۆ زۆربەی ئەو کەسانەی کە وەک ناهاوسان دەناسرێن، ڕوانین و قبووڵکردن یان قبووڵنەکردنی بنەماڵە (و کۆمەڵگا) کێشەیەک گەورەترە. ساڵانی یەکەمی ژیان بناغەی بە فەرمی ناسینی هۆگریی سێکسییان پێک دێنێ و ئەم قۆناغە دەست پێکردن و پەی بردن بە شووناسی ڕەگەزیی خۆی وەک ناهاوسانە. بۆچوونی کەسەکان لە درێژەی لێکۆڵینەوە پیشاندەری دەرد و ئازارێک بوو کە ئەوان لە کاتی پەی بردن بە هۆگریی جیاوازی خۆیان و بڕیاردان بۆ شاردنەوەی ئەم هۆگرییانە تاقییان کردۆتەوە. کەسانی ناهاوسان ساڵانێکی زۆریان لە شەڕی نابەرابەری شاردنەوەی هۆگریی سێکسی بە فیڕۆ داوە و ئەوە هەمان کاتێکە کە باشترە تەرخانی گەشەی تاکایەتی و کەسایەتی بکرێت.
ڕێگری لە ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزی لە بنەماڵە دژوارترین کاری کەمینە سێکسییەکانە. ترس لە دروستبوونی کێشەی بنەماڵەیی هاوشێوە زیانی زەختی سۆزداریی، دەروونی و مەعنەوی تێهەڵکێشی ژیانی هەموو ناهاوسانانە. بەشداربووان ئاماژەیان بە کاردانەوەکانی بنەماڵە کرد کە ئازاربەخشترین ئەزموونی ژیانی ئەوان و چالنجی گەورەی بەر دەمیان بوو.
بابەتێک کە لە بڕگەیەکدا کاریگەری لە سەر هەموو ناهاوسانان دادەنێ، ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزیی لای بنەماڵەیە. ئەمە دەتوانێ بۆ موسڵمانان بە شێوەی تایبەت دژوار بێت (بۆ شرۆڤەی زیاتر بڕوانە بەشی 2). پێچەڵاوپێچی ئاستەنگە کۆمەڵایەتییەکان زۆرن: بنەماڵە، ترس لە بوونە هۆکاری شەرمەزاربوونی بنەماڵە و لە دەستچوونی ڕێز لە کۆمەڵگا، ناو و نیتکەی سێکسی و ڕوانگەی کۆنسێرڤاتیوانە بۆ هاوڕەگەزخوازی. نەریت و کەلتووری باوکسالاری ئێرانی سات لەگەڵ سات وەبیرهێنەرەوەی ئەم خاڵەیە کە ئەمانە پێکهاتەگەلێکی بەهێزن کە تاک دەبێ بە تەنیایی باری قورسی ئەوانە هەڵبگرێت. زۆر بنەماڵە بۆ ئەوەی بتوانن بەها تاکایەتی و ئایینییەکان لەگەڵ عەشقی خۆیان بۆ منداڵە ناهاوسانەکانیان لە هاوسەنگیدا ڕابگرن، زۆر هەوڵ دەدەن.
کاری کوشندەی ڕەواڵەتبازێتی و شاردنەوەی هۆگریی سێکسی لە بنەماڵە گەورەترین و دڵتەزێنترین ئەشکەنجەی کەمینە سێکسییەکانە. دەرد و ڕەنجێک کە هەر لەو پانتا پارێزراوەی بنەماڵەدا بە سەر کەمینە سێکسییەکاندا دێ زۆر گەورەتر لەو شتەیە کە لە شوێنەکانی دیکەی وەکوو قوتابخانە بە ئەزموونی دەکەن. بۆ زۆرینەی ناهاوسانان، پەیوەندیی پیرۆزی خوێنی لە بنەماڵە بنیاتی زۆرێک لەو گێڕانەوانەیە کە بە قوولّی بێچمی بە ژیانی ئەوان داوە و ئێستا ڕاستەوخۆ لە هەمبەر خزم و کەسانێکدا دایاندەنێ کە هەرگیز بۆ قبووڵکردنی شووناسی ڕەگەزییان ئامادە نابن؛ چوونکە وەها بابەتێک دژی هەموو ئامۆژە و وانە فێربووەکانیانە. بۆ زۆرینەی ناهاوسانان ئەم بابەتە سەرچاوەی بەردەوامی ڕەنج و خەسارەتی زۆر بووە. توێژینەوەکەمان پێشانی دەدا کە ترس لە سزای بەردباران‌کردن هۆکارێکی دیکەیە بۆ ملکەجێتی ئەوان بەرامبەر بەو وانانەی کە کۆمەڵگا بە تاکی فێر دەکات. دیسانیش بەڵگەی تەواو سەبارەت بە زۆر گرنگبوونی داکۆکی کۆمەڵایەتی و بنەماڵەیی لەم بوارەدا هەیە.
لە کۆمەڵگا و گرووپە بنەماڵەییەکاندا، هاوڕەگەزخواز بە شتێک سەیر دەکرێ کە دەبێتە هۆی شەرمەزاری تاک و کۆی بنەماڵە و ئاسەوار و دەرهاویشتەی ناخۆشی بۆ هەموو ئەندامانی بنەماڵە و هاوڕێیان هەیە. یەکێک لە باوترین لێکەوتە کۆمەڵایەتی و ئابووریییەکان ئەوەیە کە ئەندامانی مێینە بە هۆی نەبوونی خوازبێنی

تامەزرۆ ناتوانن هاوسەرگیری بکەن و ئەندامە نێرینەکانیش لەوانەیە لە سەر ئیش دەربکرێن و بە گشتی پێگەی کۆمەڵایەتیی بنەماڵە بچێتە ژێر پرسیار.
ئەو بنەماڵانەی کە لە هۆگریی سێکسیی کەسەکە ئاگادارن، بە بێهوودە پەنا دەبەنە بەر هەر چەشنە تاکتیکێک بۆ ئەوەی کەسەکە بگۆڕن و باوەڕی قوولیان هەیە کە هۆگریی سێکسی بارودۆخێکی شیاوی گۆڕانە و قۆناغێکی تێژتێپەڕە. ئەم توێژینەوە پیشانی داوە کە زۆربەی دیمانە لەگەڵکراوان ئەم کاردانەوەی بنەماڵەیان تاقی کردۆتەوە؛ ڕێژەی ئەو بەشداربووانەی کە ئەزموونی جیاوازیان هەبوو کەمتر لە پەنجەکانی دەستێک بوو. کاتێک بنەماڵە لە هۆگریی سێکسی کەسەکە ئاگادار بووە، نە تەنیا وڵامەکەی دەبێتە هۆی ئەوەی دۆخەکە نەگۆڕێت، بەڵکوو لە زۆربەی حاڵەتەکاندا بنەماڵە سەرکوتکەرتر بووە و کۆنترۆڵێکی زیاتری بە سەر کەسەکەدا سەپاندووە. ئەوان باوەڕێکی قوولیان بەوە هەیە کە دەتوانن تاک بکەنە ئەو کەسەی کە وەک ئەندامێکی ئاسایی بنەماڵە ببێتە خاوەن هۆگریی سێکسیی پەسندکراو. تەنانەت لەو بنەماڵانەی کە نەرمی‌نوێنتر و کراوەترن، ئامادەییان بۆ پێشوازیکردنی گەرم لە هاوڕەگەزخوازی نییە. کەواتە هەتا ئەو کاتەی ئەم ئامادەییە بوونی نەبێ، بنەماڵە بەردەوام زەختانە هۆگریی سێکسی، کە پیاوان و ژنان لە خۆ ناگرێ، ئیدانە دەکەن و لە دژی بەرهەڵستی دەنوێنن.
هەندێ لە بنەماڵەکان هاوخەمییەکی زۆریان بۆ دیتران هەیە. ئەو بنەماڵانەی کە باوەڕیان بە پەسندکردنی ئەم کەسانە هەیە، لە خزم و کەس، دراوسێ و هەڵسەنگاندنی نەرێنی ئاشنا و ناسیاوەکان دەترسن کە زۆر جار بۆ ژیان لە شاراوە و سەرنجی بنەماڵە هانیان دەدەن. سەرزەنشت و پەسند نەکران لە لایەن کۆمەڵگا دوو لەمپەری گەورەن. بەدەر لەم ترسانە، ئایدیای ئابڕو و وەجی بنەماڵەش هەیە کە بارێکە بە سەر تەندروستیی دەروونی و جەستەی هەموو ئەندامانی بنەماڵە. هۆگریی سێکسی دواین هێمای سووکبوونی بنەماڵە و حەڕەشەیەکی جیدییە بۆ سەر «ئابڕووی بنەماڵە». ئەمە بەو مانا دێ کە چەمکی ئابڕووی تاک پەیوەستە بە ڕێزگرتن لە چوارچێوە کۆمەڵایەتییەکان کە پەیوەندییان بە دەور و ڕۆڵە ڕەگەزێتییەکان هەیە، بەڵکوو ئەم هۆگرییە سێکسیانە ئابڕووی بنەماڵە و کەس و کاریش کۆنترۆڵ دەکەن.
ترس لە ڕیسوا بوون، بەدناوی، گاڵتە پێکردن و لە کۆتاییدا تاراندن سێبەرێک لە شەرم دەخاتە سەر هەموو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی کەمینە سێکسییەکان. ئەم کاردانەوە ئاشکرایانە لە ناو پێکهاتەی بنەماڵە لە ژێر کاریگەریی پێگەی کۆمەڵایەتی، ئابووری و کەلتووریی دایک و باوکەکاندایە (ئاستی خوێندن، دەمارگرژیی کەلتووری و باوەڕە ئایینییەکان)؛ بەڵام هەموویان کەم تا کورتێک لە یەک پێوەردان. ئەمە ئەوە دەگەیێنێ کە تەنانەت لەو بنەماڵانەشی کە کراوەن، یەکەم کاردانەوە زۆر جار ناڕەحەتبوون لەم بابەتەیە. بنەماڵەکان زۆر جار سۆراغی دەستێوەردانە دەرمانییەکان دەگرن و هیوادارن دەرمان لە گۆڕینی شووناسی ڕاستەقینەی کەسەکە یارمەتیدەر بێت.
بەدەر لە تاراندن و درک نەکردن، کەمینە سێکسییەکان ئاماژەیان بە مامەڵەی جیدیتر و تونداژۆتری بنەماڵە کردووە. لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا تاراندنی کتوپڕ، بێبەش بوون لە میرات وەک منداڵ و ڕۆڵە و سەرکۆنەی لێ کەوتووەتەوە.
لە حاڵەتەکانی تردا، کەسی هاوڕەگەزخواز – بە پێچەوانەی ڕاکێشبوونی ئاشکرا بۆ کەسی هاوڕەگەز – کۆڵ بۆ پەیوەندییەکی ئاڵۆز لەگەڵ کەس ڕەگەز بەرامبەر دەدا تەنیا بۆ ئەوەی بنەماڵە و هاوڕێیان لێی ڕازی بن. لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا، بەشدار بووان وتیان بە زەختی ناڕەزایەتی خۆیان دژ بەم پەیوەندییە ڕاگەیاندووە و هیچ کات لەگەڵ کەسی ڕەگەز بەرامبەری خۆیان پەیوەندییان ساز نەکردووە، لە ناو ئەو کەسانەی کە وەها

پەیوەندییەکیان هەبووە، پەیوەندیی سێکسییان نەبووە و هەر لە یەکەم دەستپێکی نگریسەوە ئەم پەیوەندییە گەیشتبووە لەمپەری سۆزداریيەکی بێبەری لە هەست. شیکاریی وڵامی دیمانەکان سەرچەشنێکی دڵهەژێنی پیشان دا: لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا، بەشدار بووان لە داواکارییەکانی هاوڕێ و بنەماڵەی خۆیان نوقم دەبوون و بە بێ ڕەچاوکردنی هۆگریی سێکسیی خۆیان و هۆگریی تایبەتی بۆ کەسی هاوڕەگەز، هاوسەرگیرییان لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر کرد. ئەگەرچی مەخابن لێکەوتەکانی وەها هاوسەرگیرییگەلێک شیاوی پێشبینییە، ڕەنج و ناڕەزایەتی بە هۆی هاوسەرگیریی زۆرەملێ زەبرێکی دیکەیە کە لە شووناسی ناسکی کەسەکە دەدرێ و توێژێکی دیکە لە زیانی دەروونی بە برینە قوولەکانیان زیاد دەکات.

ئەگەر دیسان لە دایک ببمەوە حەزم نەدەکرد هاوڕەگەزخواز بوایەم. ئەوەی پێویست بوو کردم؛ پەیوەندییم لەگەڵ ماڵە پارێزراوەکان گرت بۆ ئەوەی درگام لێ بکەنەوە و ئەوان دەستیان کرد بە وتاردان. پێیان وتم دیارە کچێکی باش نیت. کچی چاک بە با تێهەڵدان نەخۆیت.

نێرگیز، 27 ساڵە، مەشهەد

سەبارەت بە کەمینە سێکسییە لزبانەکان، زەختێتی ئەم کاردانەوانەی بنەماڵە و کۆمەڵگا وای کردووە کە پێگەی پێشتر سست و لەقیان لەوەش زیاتر بکەوێتە بەر حەڕەشە و ببێتە هۆی چەند قاتبوونی نایەکسانی، زەختی دەروونی، جەستەیی و سێکسیی ئەوان. پێچەڵاوپێچی چالنجە کۆمەڵایەتییەکانی بەر دەم لزبانەکان لەگەڵ بێبەشبوونی کۆمەڵایەتی و بە فەرمینەناسین لە گوتاری باوکسالار ئیسلامیدا زاڵە کە جیاوازیی ڕەگەزێتی، سووکایەتی ڕەگەزێتی و سنووڕە بەرتەسککەرەوە ڕەگەزێتییەکان بۆ ژنان پشتڕاست دەکاتەوە.

ئەکبەر، 35 ساڵان، تاران

دەزانی چۆنە ئەم چەشنە هۆگرییانەم پێ خۆش نەبوو و هەر لە بەر ئەوەشە کە ببڕم کردەوە لەگەڵ کەسێکی ڕەگەز بەرامبەری خۆم هاوسەرگیری بکەم. پێم وا بوو ئەم هۆگرییانەم کز دەکاتەوە. سەرەتاکان خراپ نەبوو بەڵام دواتر بۆم دەرکەوت کە بە ڕاستی ناتوانم.

لزبانەکان زیاتر تووندوتیژی بە تاقی دەکەنەوە، هەڵاواردنی ڕەگەزێتی سەرکوتکەر نە تەنیا خۆی لە کلیشە ڕەگەزێتییەکانی پیاوانە و ئافرەتانەدا پیشان دەدا، بەڵکوو لە سەرسەختی ئێرانی باوکسالار و تەنانەت لە ناو کۆمەڵگای کەمینە سێکسییەکانیشدا خۆی دەنوێنێت. هەندێ لە ڕووی جەستەییەوە ڕووبەڕووی دەستدرێژی دەبنەوە. لە ڕووبەڕوو بوونەوەی زەختی دوو قاتی هەڵاواردنی ڕەگەزێتیی باوکسالارانە لە لایەک و پەسند نەکران لە لایەن کۆمەڵگا لە لایەکەوە، ئەو لزبانانەی کە ئێستا لە ناخەوە لەگەڵ خۆی «نەخوازراو» لە تەقەلادان، خۆیان لە گۆڕەپانی بەربەرەکانێی گەورەتردا بەدی دەکەن و ئەمە لە حاڵێکدایە کە بە هیچ چەشنێک زانست و پتانسییەلێکیان بۆ خەبات لە دژی پێکهاتەی جیاکارانە نییە. تەنانەت ئەگەر تاک پەنا بباتە بەر ئەکتیڤێکی کۆمەڵایەتی، ڕێکخراو و بزاڤەکانی مافەکانی ژنان سوودێکی ئەوتۆیان نەبووە. بە گوێرەی گێڕانەوە تایبەتەکانی بەشداربووان، زۆربەی «ماڵی پارێزراو»ەکان لە لایەن ڕێکخراوی چاکژیانەوە بەڕێوە دەبرێن و هەندێ لەو کچانەیان کە قوربانی تووندوتیژی خێزانین، ڕاو ناوە. بێگومان هەندێ لەم کچانە بە هۆی

هۆگریی سێکسیی خۆیان لە ڕووی جەستەییەوە چەوسێنراون. زۆربەی «ماڵە پارێزراوەکان» لە پرسی تووندوتیژی فیزیایی ناسەرکەوتوو بوون.
بە ئاوڕدانەوە لە دەستپێکی بەشی ئاسایی گەشە و کونجکۆڵییە سێکسییەکان و ئاگاداری زیاتر لە هۆگریی سێکسیی خۆیان، حاڵەتی هیچ دوو کەسێک بۆ پەیوەندیی و دۆزینەوەی سێکسی هاوشێوەی یەکتر نین. لە دەستپێکی ناسینی هۆگریی هاوڕەگەزخوازانە، لێکدژییە دەروونییە گێژکەرەکان و هەستی شەرم لەوانەیە وڵامێک بۆ زەختە دەرەکییەکان بێت. خەڵک زۆر جار بە قۆناغێکی تاقیکردنەوە و هەڵە وەکوو سازدانی پەیوەندییەکی سۆزداری یان سێکسی لەگەڵ کەسی بەرامبەر دەست پێ دەکەن. ئەم پەیوەندییە لەوانەیە بە شێوەی کاتیی هۆگرییە ڕاستیەقینەکانی کەسەکە ناڕوون بکەن؛ شیکاریی سەختی قبووڵکردنی خۆ ئاڵۆزتر دەبێ و هاوسەرگیریی زۆرەملێ، دەزگیراندارێتی نەخوازراو و پەیوەندییگەلێکی لێ دەکەوێتەوە کە زیاتر هێمای مەسڵەحەتە تا هەست کەواتە جێ شوێنێکی هەمیشەیی لە سەر حاڵەت و کەسایەتی کەسەکە بە جێ دێڵێت.

1 – 4. قۆناغی تاراندن و دەرکران

بێجگە لەم ڕاستییە گرنگە کە بەشداربووان بە کۆمەڵ ئاماژەیان بە وێنەی زەینی هاوبەش لە کاردانەوەی بنەماڵەکانیان دەکرد، ئەوەی گرنگە ڕەوتی بەردەوامی پرۆسەی ڕوو لە گەشەی ئاسایی بوونەوەی هاوڕەگەزخوازی و قبووڵکردنی خۆ بە پێناسەیەکی نوێ لە «خۆ»یە. ئەم پرۆسە هاوشێوەی پرۆسەی ئاسایی‌کردنەوەیە کە لە ژێر ناوی کاردانەوەی ستراتیژی دەخرێتە بەر باس. شوێنێکە کە «خۆ» بە شێوەی «ئەوەی هەم» پێناسە دەکرێتەوە و «نە ئەوەی دەبێ ببم». ئەم قۆناغە ئەگەر بە دروستی بێتە ئاراوە، دەتوانێ یەکەم هەنگاو لە سەقامگیری بێ ئەگینا دەتوانێ نکۆڵی شووناسی ڕەگەزیی لێ بکەوێتەوە.
ئەگەرچی ئاراستە ئەرێنییەکان بۆ پیاوانی گەی و لزباین لە ماوەی ئەم چەند دەیەی ڕابردوو ڕووی لە هەڵکشان بووە، ئاراستەکان بۆ کەسانی دووڕەگەزخواز ئەگەر لێکدژ و لێکنەچوو نەبن، تا ڕادەیەک بێکاریگەرن. بە پێچەوانەی دڵخوازێتی دەروونی وێنەی گەی یان لزباین، دووڕەگەزخوازی پەرێشانی زەینی زۆر و ئاڵۆزێتی لەگەڵە. کەسانی دووڕەگەزخواز کە لە درێژایی مێژوودا لە بەرەکانی پێشەوەی خەباتی ناهاوسانان بوون، هەمیشە لەم گووتارانەدا پشتگوێ دەخرێن. هەتا ئەو جێی کە لە ڕووی لۆژیکییەوە بە ئاگاین، لە وڵاتی ئێران ئەم توێژینەوە تاکە لێکۆڵینەوەیەک بووە کە لە بارەی کۆمەڵگای دووڕەگەزخوازان وەک گرووپێکی دیار ئەنجام دراوە. هەمیشە دروستێتی دووڕەگەزخوازی جێی پرسیارە؛ باوەڕێک لە ئارادایە کە دووڕەگەزخوازان بەرامبەر بە هۆگریی سێکسیی خۆیان سەرلێشێواو یان لە قۆناغی تێپەڕیندان. پیاوان و ژنانی دووڕەگەزخواز لە چاو ئەو کەسانەی کە بە تەنیا دیترڕەگەزخواز یان هاوڕەگەزخوازن بە ئاسێتکی بەرزتر ڕووبەڕووی نایەکسانێتی جەستەیی و دەروونی و دیکەی جیاکارییەکانی بواری تەندروستی دەبنەوە.[1] کەسێکی دووڕەگەزخواز بۆ ئەوەی خۆی لە چوارچێوەیەکی پێناسە کراودا دابنێ، دەبێ هەوڵ بدا و پاش کۆمەڵێ هەوڵی سەرشۆڕانە، کەسەکە واز لە گەڕانی دەروونی دێنێ و زۆر جار (ئەگەر نە بە هەڵە) خۆی لە چوارچێوەیەکی دیارتردا دەگوونجێنێ کە بە پێی هۆگریی و کۆمەڵە ئەزموونی ڕابردووی کەسەکە دەتوانێ

[1] - **Negative Attitudes Slow Acceptance of Bisexuality, psychcentral.com/news/2016/11/01/negative..**

چوارچێوەی هاوڕەگەزخوازی یان دیترڕەگەزخواز بێت. ئەم ناو و نیتکانە زۆر جار تەنیا دەبێتە هۆی دابڕانی زیاتر و لە کۆتاییدا ڕێگری لە قبوولکرانی تەواوتر دەکات.
بە هەر حاڵ، بەدەر لە پێگەی ئەم کەسانە لە لایەنێکی سێکسی ئەوەی خاڵی هاوبەشی هەموویانە، دژایەتی دوژمنکارانە و کاردانەوەی تۆندوتیژی کۆمەڵگایە. گرنگترین هۆکار لە ژیانی ڕۆژانەی ئەوان ترس لە ئاشکرا بوون لە لایەن ئەندامێکی بنەماڵە یان دیکەی کەسانی گرنگ لە ژیانیان یان ئەو کەسانەیە کە هەڵسووکەوتیان لەگەڵ دەکەن و دەتوانن کاردانەوەگەلی وەکوو خۆ بە دوورگرتن، قبوولّ نەکردن یان دوژمنایەتی لە خۆیان پیشان بدەن. گەورەترین نیگەرانی ئەوان دابڕانی شاراوەی ئازاربەخش لە بنەماڵە و ئەو کەسانەیە کە خۆشیان دەوێن؛ بەڵام لە ئەگەری دەربڕینی شووناسی ڕەگەزیی خۆیان، قبوڵیان ناکەن. ئەم دەڤەرە دەڤەرێکی بە تایبەت چەتوون و نەخوازراو بۆ تاوتوێکردن بەتایبەت لە حاڵەتێکدایە کە بنەماڵەی کەسەکە یان دایک و باوکی توخمی سەرەکیی هەبوونی ئەو پێک دێنن.
ترس لە ڕیسوابوون، بەدناویی، گاڵتە پێکردن و لە کۆتاییدا تاراندن سێبەرێک لە شەرم دەخاتە سەر هەموو هەڵسووکەوتە کۆمەڵایەتییەکانی کەمینە سێکسییەکان. هەروەها کاردانەوەی ئاشکرا بە هۆی کاریگەریی پێگەی کۆمەڵایەتی، ئابووری و کەلتووریی دایک و باوکەکانە (ئاستی خوێندن، دەمارگرژیی کەلتووری و باوەڕە ئایینییەکان) بەڵام هەموویان کەم تا کورتێک یەکن. ئەمە ئەوە دەگەیێنێ کە تەنانەت لەو بنەماڵانەشی کە کراوەن سۆراغی چارەسەر دەگرن و زۆر جار کەسەکە ناچار دەکەن کە لە هەوڵێکی سەرشۆڕانەدا بۆ چارەسەر بگەڕێ بۆ ئەوەی شووناسی ڕاستەقینەی خۆی بگۆڕێت.
بەشێک لە ناو و نیتکە هاوڕەگەزخوازی سروشتی زمانی فارسییە کە لە دوو وشەی جیا بۆ هاوڕەگەزخوازی پێک هاتووە.[1] ئەمە زۆر کێشەی لە ناو گرووپی کەمینە سێکسییەکانی لە سەر پێناسەی هاوڕەگەزخوازی یان هاوڕەگەزبازی لێ کەوتۆتەوە. ئەم توێژینەوە جیاوازییە بنەڕەتییەکانی نێوان ئەم دوو گێڕانەوە گرنگەی لە پەیوەندیی لەگەڵ بابەتی ئەم توێژینەوە دۆزیوەتەوە. هاوڕەگەزخوازی هۆگریی سێکسیی قبوولکراو لە تاکدا بەدی دەکرێ، لە حاڵێکدا هاوڕەگەزبازی بێچمێکی نەخوازراوی پەیوەندییە کە ئاماژە بە دۆست و خزم و کەسی بەشداربوو دەکات. هەر دوو چەمکەکە بە هۆی نەبوونی پێناسەی ڕوون هەست پێنەکراو و ناڕوونن. جۆاکی ناهاوسانان لە وشەی هاوڕەگەزخوازی (بە واتای وشەیی هۆگر بوون بە هاوڕەگەز) کەڵک وەردەگرن. لە حاڵێکدا دەوڵەت و ڕاگەیاندنە دەوڵەتییەکان وشەی هاوڕەگەزباز بە کار دەبەن کە واتایەکی نەرێنی هەیە و ئاماژە بە کەسێک دەکا کە لەگەڵ کەسانی هاوڕەگەزی خۆی «سێکس» دەکات.

1 – 5 – شووناس: ستراتیژی سازگاری

شووناسی «کەمینەی سێکسی» لەگەڵ ئایدۆلۆژیای لێکدژ بۆ ئەو کەسەی کە پەیوەستە بەم گرووپەوە شتێکە کە هەموو کەسێک تێدەکۆشێ ئاسانکاری بۆ بکا، بۆ ئەوەی ئاسایی بکاتەوە و لە چوارچێوەیەکدا بیگونجێنێت. بۆ وڵامدانەوە بە گەڕان بۆ شووناس و شێوازی ژیانێکی تایبەت، هاوڕەگەزخوازان ستراتیژی جیاواز دەگرنە بەر بۆ ئەوەی بۆشایی پەیوەندییەکانیان پڕ بکەنەوە و بتوانن لەگەڵ پاراستنی سەقامگیری زەینی و سێکسی درێژە بە ژیانی خۆیان بدەن. یەکێک لەم ستراتیژانە هەوڵ بۆ «ئاسایی کردنەوە»ـی خۆیە. هەندێ لە

[1] - **What it's like to be gay in Iran -theweek.com/articles/532005/what-like-gay-iran**

نموونەکان بریتیین لە نکۆڵیکردن لە هۆگریی سێکسیی خۆیان، ناشتنی بیر و خەیاڵی پەیوەست بە هۆگریی سێکسی، هەوڵ بۆ گۆڕینی شووناسی ڕەگەزیی و ناچارکردنی خۆ بە پەیوەندیی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر. زۆرێک لە کەسەکان دێنە ناو پەیوەندیی دیترڕەگەزخوازانەوە بۆ ئەوەی تەنیا لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە شیاوی قبوڵکران بن. ئەم ستراتیژانە لە سەر بنەمای وازهێنان لە پاشماوەکانی شووناسی ڕەگەزییان تەنیا ڕێکارێکی کاتیی و لە کۆتاییدا بێهۆشییەکی نەخوازراوە. لەو دیوی ئەم جەسارەتە، هۆگریی سێکسیی ڕاستەقینەی ئەوان هەر دەمێنێتەوە.

ئەوەی زۆر لە لایەن تیمی لێکۆڵینەوە و لە کاری مەیدانی پێداگری لە سەر کراوە. هەوڵ لە پێناوی درک و گۆڕینی ئەزموونی ژیاوە بۆ ئەم شیکارییەیە. پشێوی بە هۆی بە کارهێنانی «ناو و ناتۆرەی نەشیاو» کاتێ دەردەکەوێ کە تاک خۆی بە «هاوڕەگەزخواز» بزانێ، لە ئێستادا ڕفتار و کورتە مێژووی پەیوەندییەکەیان لە ڕاستیدا ئەوە پیشان دەدا کە ناو و نیتکەی دووڕەگەزخواز پێناسەیەکی شیاوترە بۆ ئەو.

زۆربەی وڵامدەرانی ئەم تاقمە هۆگرییە سێکسییە «دووڕەگەزخواز» وتیان کە لەم شووناسی ڕەگەزییەیان بێئاگان. زۆر کەس لە ڕابردوودا لەگەڵ هەر دوو ڕەگەزەکە لە پەیوەندیدا بوون و زۆر کەسی تر وەک کەسێکی «دیترڕەگەزخواز» ڕاستییەکانی ژیانیان دادپۆشی. وەک پێشتریش وترا، دووڕەگەزخواز بوون هێشتا سەرکۆنە دەکرێ و زۆر کەس لەو باوەڕەدان کە دووڕەگەزخوازبوون بوونی نییە. دووڕەگەزخواز بوون یەکێک لە تابۆکانی کۆمەڵگایە. ئەم تاقمە هێشتا بە خەستی پشتگوێ دەخرێ و بە هزرئاڵۆز و دەمارگرژیی و کلیشە ژاراویی کراوە. بەو پێیەی کە کەسانی دووڕەگەزخواز هەست ناکەن کە سەر بە گرووپی هاوڕەگەزخوازان یان دیترڕەگەزخوازانن، بە هەڵبژاردنی ناوی گەی سووکنایی بە خۆیان دەبەخشن و بەم شێوە لە چوارچێوەیەکی پێناسەکراودا دەگوونجێنرێن. لەوانەیە دووڕەگەزخوازەکان لە ژێر زەخت بڕیار بدەن خۆیان بە هاوڕەگەزخواز بزانن لە بری ئەوەی لە کەلتوورێکدا کە هەر وا بە ئاسانی لێیان تێناگا، ڕێگەی سەغڵەتی میانەڕۆ بگرنە بەر. دوو هۆکار بۆ ئەم حاڵەتە بوونی هەیە: «بێئاگایی لە بوونی دووڕەگەزخوازی» و «پەسندکردنی ڕێژەیی گریمانەیی گەی یان دیترڕەگەزخوازی هەتا دووڕەگەزخوازی».

کۆمەڵگای ئێرانی و کۆمەڵگای پەیوەست بە ناهاوسانان بە شێوەی گشتی توانا، خواست و لە هەموو گرنگتر مەیلیان بۆ تێگەیشتن لەم هۆگۆییە سێکسییانە نییە کە بە شێوەی دیاریکراو دژ بە نۆرمە کۆمەڵایەتییەکانن. هەر هۆگرییەکی سێکسی کە لە دەرەوەی دووانەی پێناسەکراوی پەیوەندیی ژن و پیاو ئیش بکا بە خەستی وەک کێشە، شەرم، نەخۆشی یان نانۆرمێتی لێی دەڕوانرێ و ناو و نیتکەی لێ دروست دەبێ کە هەندێ لە ڕێبەرانی ئەفریقایی بەردەوام بۆ پێناسەی کەسانی ناهاوسان کەڵکی لێ وەردەگرن. چاوخشاندنێک بە زەبری پەیتا پەیتای گیر و گرفتی ناهاوسانان ئەم حاڵەتانە پیشان دەدا: فاکتەری پەرۆشیهێنی دەرەکی و ئەگەری تارێنراوی لە لایەن بنەماڵە و دۆستان، گەورە بوون لە دنیایەک کە نۆرم و بەهاکانی دیترڕەگەزخوازانەیە، خۆڕاگری بەهێزی ئایین و هەڵوێستە تونەکەی لە دژی هاوڕەگەزخوازی، یاسا و بوونی بەردەوامی سێبەری مەرگ و کاریگەریی نەرێنی ناو و نتیکەی کۆمەڵایەتیی هاوڕەگەزخوازی، جێی سەرسوڕمان نییە کە ئەم لێکەوتە قورسانە ببینرێن و بە دەروونی بکرێن.

لە میانەی بە کۆمەڵایەتیبوون لە ڕێگەی قوتابخانە، هاوڕێ و بنەماڵە کەسی ناهاوسان بۆی دەردەکەوێ کە هۆگرییە سێکسییەکەی لە لایەن کۆمەڵگا تووشی ناو و ناتۆرەی ناسرووشتی و کێشە بۆتەوە. کاریگەریی یاسای عورفی و کەلتووریی نەنووسراو نە تەنیا لە وێنای کەسەکە لە خۆی و لێکەوتە ڕفتارییەکانیدا خۆی دەردەخا، بەڵکوو لە لایەنێک لە کاردانەوەی ناسرووشتی و هەندێ جار مەترسیدار لە سەرکوتکردنی خۆی،

نکۆڵی لە خۆی و تووشی ڕفتاری مەترسیداربوون خۆی دەنوێنێ کە هەر هەموویان کاریگەریی ڕووخێنەریان لە سەر تەندروستیی دەروونی ئەوان هەیە.

1 – 6 – کاریگەریی ئایین و باوەڕە ئایینییەکان

لە کاتێکدا کە ئاراستەکان بەرامبەر بە جڤاکی ناهاوسانان لە سەرتاسەری جیهان لەم ماوەی دواییدا مدارایەکی زێدەتری بووە، ئێران هێشتا یەکێکە لەو وڵاتانەی کە لە هەمبەر گۆڕان خۆڕاگری دەنوێنێت. لە هەندێ لە ناوچەکانی ئێراندا، تەنانەت هاوڕەگەزخوازی وەک بابەتی گفتوگۆ ڕەت دەکرێتەوە و لە ئەنجامدا گرووپەکانی پشتیوان‌دۆزی ناهاوسانان پێک نایەت و هیچ گۆڕانێک نایەتە کایەوە. ژێربنەمای ئایینی لە وڵاتی ئێران «سەرووپێکهاتە»ـی یاسایی و سیاسی دروست دەکا کە بە پێی فیقهی نەریتیی شیعە پێناسە دەکرێت. ئەم حکومەتە ئایدۆلۆژیکییە بە دەگمەن ڕێگە بە دەنگەکانی دیکە دەدا کە ببیسترێن و شرۆڤە ڕەق و تەقە ئایینییەکان دەپارێزێت.[1]

وەک کۆمەڵگایەکی نەریتخواز، ئێران پێداگری لە سەر ئایین (و مۆعجیزە) لە نۆرم و بەها ڕفتارییەکان دەکا و هانی بەردەوامێتی (پەیوەندییە قوولەکان)ـی ڕابردوویەکی ڕاستەقینە یان گریمانەیی دەدات.[2] ئایین لە وڵاتی ئێران دەوری تەوەریی هەیە. زۆربەی پێکهاتەکانی بنەماڵە بە پێی ئامۆژە ئایینییەکانن و زیاتر سەبارەت بە وانەکانی پێغەمبەری ئیسلامە (س.خ). کاریگەریی توندی ئایین لە سەر شووناس و شێوازی ژیانی تاکەکان ئێستاش سەرسامهێنەرە بەڵام بۆ ناهاوسانان لەوەش زیاترە؛ چوونکە باوەڕە ئیسلامییەکان لە بنەڕەتەوە هاوڕەگەزخوازتوقاون. هەرچی بنەماڵەیەک ئایینیتر و دەمارگرژتر بێ، زەختێکی زیاتر دەخرێتە سەر تاک. ئایین تەنیا بابەتی باوەڕ و نوێژی تایبەتی نییە، بەڵکوو بواریکی گشتی پێک دێنێ کە کۆی گەل لە خۆ دەگرێت. بە ئاوڕدانەوە لە پێگەی کۆمەڵایەتی و بایۆلۆژیکی کەمینە سێکسییەکان، ئایین نیڵێکی زەختی بەهێز بۆ کۆنترۆڵی سێکسی دابین دەکات.

بە گوێرەی ئەوەی تاوتوێ کرا و خرایە بەر گفتوگۆ، تەنیا دەتوانین بەم ئەنجامە بگەین کە ئایین، یاسای پەسندکراوی وڵات و داڕشتەی نەرەتیی کۆمەڵگا هەر هەموویان فاکتەرگەلێکی گرنگن کە لە ژیانی سنووردارای هاوڕەگەزخوازاندا ڕۆڵیان هەیە. ئەمە پەیوەندیی ناهاوسەنگ، نانۆرمێتی دەروونی و لە کۆتاییدا شێوازی ژیان و شووناس‌دۆزی جیاوازی لێ دەکەوێتەوە. ئەم شووناسە هەندێ هێما لە خۆ دەگرێ کە بە گوێرەی داتا کۆکراوەکانی ئیشی مەیدانی بابەتی فوکووس بوون. دیارە ئەم شووناسە تازە بێچم گرتووە ستراتیژ و کارکردی ڕفتاری تایبەت لە خۆ دەگرێ کە لە بەشی داپەڕە ستراتیژییەکان شی کرانەوە.

بە ڕەچاو گرتنی کاریگەریی ئایین بە سەر شاری مەشهەد و شووناسی تابۆی ئەم بابەتە، ئەم دوو هێزە کاریگەریی ئایین، شووناس و شێوازی ژیانی تاکیان ڕوون کردەوە.[3] بەدەر لە کاریگەریی داڕشتەیی بە سەر بنەماڵە و شووناس‌دۆزی، باوڕە ئایینییەکان لە شاری مەشهەدیش زاڵن و ئەم بابەتە کەمینە سێکسییەکان لە شاری مەشهەد لە شارەکانی دیکە جیا دەکاتەوە. باوەڕی ئایینی کەمینە سێکسییەکان نە تەنیا ئەوان لە ئاست

---

[1] - **Denied Identity: Human Rights Abuses Against Iran's LGBT ... www.iranhrdc.org/english/publications/reports/1000000398...**

[2] - **Difference between Traditional and Modern Society, www.yourarticlelibrary.com › Society**

[3] - **Between Religion and Desire: Being Muslim and Gay in Indonesia, ww.sjsu.edu/.../courses/soci172/s0/10GayMuslim.pdf**

قبوولْکردنی خواستەکانیان خۆڕاگر دەکا، بەڵکوو دەبێتە هۆی ئەوەی لە سەر شاردنەوەی شوورناسی خۆیان سوور بن. ناو و نیتکە لەگەڵ هاوڕەگەزخوازی لە کۆمەڵگا ئیسلامییەکان دەتوانێ کاریگەرییەکی زۆر لە سەر موسڵمانان دابنێ کە خۆیان بە گەی دەزانن. لە وڵاتی ئێران، زۆربەی خەڵک چەمکەکانی بنەمای ئیسلام لە ژیانی خۆیان بە کار دەبەن و پەیوەندییە سێکسییەکانیش هەتا ئەو جێی دژی نۆڕمە کۆمەڵایەتییە قبوولْ کراوەکان نەبێ، بە شیاو سەیر دەکرێت. هاوڕەگەزخوازی قبوولْ ناکرێ چ بگا بەوەی نۆڕمێکی کۆمەڵایەتیی قبوولْکراو بێت.

ئایین دیوێکی دیکەی زەختی سەر کۆمەڵگای ناهاوسانانی ئێرانییە. وەک لە بەشی 1دا وترا باوەڕە ئایینییەکان هەمیشە فاکتەر و هۆکاری سەرەکی بوون کە لە خاڵی یەکتربڕی چاکسازی کۆمەڵایەتیی پێشەنگ و قۆناغی تێپەڕیندان و لە قبوولْکردنی هاوڕەگەزخوازی کێشە دەنێنەوە. کۆمەڵگای ئێرانی بایەخێکی زۆر بە ڕەچاوکردنی عورف و باو دەدا و تێیدا دەربڕینی تاکایەتی سەرکۆنە دەکرێت؛ بە دەوری پێناسەکراو بۆ پیاوان و ژنان لە پانتایەکی دوو جەمسەریدا پێداگری لە سەر پاراستنی «نۆڕمە» کۆمەڵایەتییەکان دەکرێت. هاوڕەگەزخوازی بەربەرەکانێ لەگەڵ ئەم دیسیپلینی کۆمەڵایەتییەدا دەکات. بۆ ملیۆنان کەسی شوێنکەوتەی کوێرکوێرانەی ئایینێکی بێبەری لە مدارا و نەرمی‌نوێنی کە بە پێداگرییەوە دەڵێ هاوڕەگەزخوازی گوناحێکی نەبەخشراوە، بابەتێکی گرنگە. کاتێ نۆڕمە کۆمەڵایەتییە پیرۆزەکان لە چوارچێوەی پارامەترە قبوولْ کراوە ئیسلامییەکان حەڕەشەیان لێ دەکرێ، ئایین دەبێتە ئامراز و یەکەیەکی هاوسەنگکەرەوە بۆ ڕێکخستن و کۆنترۆڵی ڕفتارە کۆمەڵایەتییەکان. بۆ بنەماڵە، هاوڕەگەزخوازی هاوشێوەی وازهێنان لە ئایینە (ارتداد: لادان لە ئایین).

ئایین بە دروستکردنی پشێوی زەینی بۆ سەر تاک دەتوانێ گووشارێک بێ لە سەر بڕیارە تاکایەتی، کۆمەڵایەتی و ڕەگەزییەکانی تاک. شرۆڤەی زۆر لە گوتاردا بوونی هەیە کە ئایا گەی بوون لە ئایینی ئیسلامدا قبوولْ کراوە یان نا و زۆرێک لە هەوڵدان بۆ ئەوەی مەعنەوییەت و هۆگریی سێکسیی خۆیان هاوئاهەنگ بکەن. ئەو کۆمەڵە گەیە موسڵمانانە کە هۆگریی سێکسیی خۆیان وەک کردەوەیەکی نائەخلاقی یان هەڵە چەمکسازی دەکەن هەمیشە هەڵوەدای متمانە بە خۆبوونن. بۆ وێنە، ئەم ڕوانگە ڕەچاو بکەن و بە شێوەیەکی بەربڵاویش پەسند کراوە و پێی وایە هاوڕەگەزخوازی گوناحە. ئایین ئیسلام پێداگرانە و بە بێ دوودڵی هاوڕەگەزخوازی بە ڕفتارێکی لادەرانە دەزانێت. بۆ کەسانی ناهاوسان، دەستپێکی ناسینی هۆگریی سێکسی بە بێهیواییەکی مەعنەوی و ئایینیی ئێگزیستانسیال سەرکوت دەبێت. زۆر کەس بێگومانن لەوەی کە هاوڕەگەزخوازتوقێنی بە هێزەوە لە کەلتووری ئێرانییدا دەمێنێتەوە. هەستی دەروونی‌سازیکراوی ئایین کە توخمی بوونی تاکە، چەمکی کۆمەڵایەتی و ئایینیی ژنانە و پیاوانە و پەیوەندیی لەگەڵ ناهاوڕەگەز وەک تەنیا پەیوەندییەکی کۆمەڵایەتیی قبوولْکراو لە چوارچێوەی ئیسلامی دەبنە هۆی ئەوەی تاک لە جارنامەی ئیدانەبوونی هاوڕەگەزخوازی و پێکهاتەیی ئایینی هەستی سرووشتی خۆی بخاتە بەر قەزاوەت. دیارە ناو و نیتکەی لەگەڵ هاوڕەگەزخوازی لە کۆمەڵگا ئیسلامییەکان کاریگەرییەکی قوولّی لە سەر ئەو موسڵمانانە داناوە کە خۆیان پێ گەیە.

دەتوانین زۆر بە ڕاحەتی ببینین کە چۆن باوەڕی ئایینی لە ڕەتکردنەوەی هاوڕەگەزخوازی دەتوانێ ببێتە هۆی ئەوەی کە هەندێ لە گەیە موسڵمانەکان هاوڕەگەزخوازدژییەکی بە دەروونیکراو لە خۆیاندا پێبگەیێنن. بۆ ئەو ناهاوسانانەی کە دەبنە ئامانجی بێزاری هاوڕەگەزخوازدژان، هەوڵی دەروونی ناچارییان کە هەندێ

جار تەنیا پاش ساڵانێک ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ هۆگرییە سێکسییە دیاریکراوەکان دەگۆڕێت، بەش بە حاڵی خۆی دەبێتە هۆی نکۆڵی لە ئایین و بێباوەڕبوون بە سزا ئایینییەکان.
کەسانی ناهاوسان هەمیشە بابەتی شرۆڤە مرۆییەکانن و ئەم شرۆڤانە لەوانەیە بە پێی کات، زەمەن و هەلومەرجی کۆمەڵایەتی گۆڕانیان بە سەردا بێت. لەم پێناوەدا، زۆربەی وڵامدەران پشتیوانیی شرۆڤەی ئەخلاقتەوەرتری دەقە ئایینییەکانن کە ڕێز لە زۆرینەیی و جیاوازییەکانی نێوان خولقێنراوەکانی خودا دەگرن و لە هەمبەر شرۆڤە زاڵەکانی قورئان کە بیرمەندان بۆ ئیدانەکردنی هاوڕەگەزخوازی پەنای بۆ دەبەن، خۆڕاگری دەکەن. موسڵمانان پەنا دەبەنە بەر بەسەرهاتی لووت لە قورئان (وەکوو بەسەرهاتی لات لە ئینجیل) بۆ ئەوەی بڵێن ئیسلام ئەو پیاوانە ئیدانە دەکا وا هۆگری پیاوانن. گەی موسڵمانی زۆر شرۆڤەی جیاوازییان لێی هەیە: ئەم چیرۆکە تۆندوتیژی ئیدانە دەکا و نە کردەوەیەکی سێکسیی تایبەت.[1] لە هەوڵ بۆ ئاشتکردنەوەی ئیمان و هۆگریی سێکسیی خۆیان، ئەوان لە نێوان «ئاکاری هاوڕەگەزخوازانە» و «شووناسی هاوڕەگەزخوازانە» فەرق دادەنن بۆ ئەوەی ئەم ڕاستییە پشتڕاست بکەنەوە کە بە پێی گەڵاڵەی خودایی نادیترڕەگەزخواز لە دایک بوون. کەواتە، هاوڕەگەزخوازی ئەوان دەربڕینی خواستی خودایی و نە هەڵبژاردەیەکی تایبەتی پەتی هەوەس یان خواستێکی پڵیت و چەپەڵ. هەروەها ڕێژەیەکی کەمی بیرمەندانی ئیسلامی، زیاتر لە ڕۆژاوا، پێداچوونەوەیەکیان بە وانە ئیسلامییەکان لە مەڕ پەیوەندیی سێکسی دوو هاوڕەگەز دەست پێ کردووە و بەو ئەنجامە گەیشتوون کە ئیدانەکردنی تەنیای شرۆڤەیی زۆر هەڵەیە.[2]

28 ساڵان، دووڕەگەزخواز لە تاران
«من هیچ کارێکی وا ناکەم کە کاریگەری لە سەر خودا دابنێم، نە نوێژ دەکەم و نە قورئان دەخوێنمەوە. ڕۆژوو ناگرم. سوێند بە خودا دەخۆم و سێکسیی کۆمی دەکەم.»

سەرەڕای ئەمانە، زۆر کەس هەڵبژاردەیان سنووردارە؛ لە سەر بڕواکانتان وەفادار بن، خۆتان بن چوونکە ناتوانن بە دەمامک لێدان یان نکۆڵیکردن لە سەر هۆگریی هاوڕەگەزخوازیتان بەردەوام بن.
کاتێک کەسێک لە پشتیوانیی بنەماڵە و دەوروبەرییەکانی بێبەشە و ئایینیش سووکنایی‌بەخش نییە و کەسەکە دەتارێنێ، هیچ سەیر نییە کە کەسەکە باوەڕە ئایینییەکانی لە دەست دەدا و چاوەڕوێی پشتیوانیی سەرچاوە سکۆلارەکانە.
لە بەرامبەردا، فاکتەری ئایین هەندێ جار تاکەکان بەرەو ئایدۆلۆژیایەکی کۆنسێرڤاتیڤانەتر هان دەدا. کەسانی ناهاوسان کە هەمیشە لە کاردانەوە و قەزاوەتی نەرێنی بنەماڵە دەترسن، تێدەکۆشن سازگاری بنوێنن و ئەوەندەی دەکرێ لاسایی ڕفتار، گوتار و شێوازی جلوبەرگ لە بەرکردنی دیترڕەگەزخوازەکان بکەنەوە. ئەم مەحافزەکارییانە دەتوانێ پەیوەندیی کورتخایەنی لێ بکەوێتەوە.
ڕۆحی ئیسلام هاودڵی، نەرمی‌نوێنی و تێگەیشتن نەبێ هیچی دیکە نییە و سەرەڕای ئەمەش ناهاوسانان هیچ چوارچێوەیەکی ئایینی ئەرێنیان بۆ پشتبەستن بە ئیسلام نییە. پەسندکردن یان داکۆکی هاوڕەگەزخوازی هاوشێوەی هەژاندنی بنەماکانی ئایینی ئیسلام سەیر دەکرێت. سەرەڕای ئەمە، خواست بۆ ئایینێک کە گرووپە

---

[1] - **Muslim attitudes about LGBT are complex, far from universally ... www.usatoday.com/.../muslim-lgbt-gay-views/86046404**
[2] - **Islam and Homosexuality: What does the Koran say ... www.haaretz.com/middle-east-news/1.724908**

ناهاوسانەکان بە فەرمی بناسێ و قبوولّی بکا کە پێیان باشە سکۆلار بن، لەم بڕگە زەمەنییە نابینرێت. ئەمە وای کردووە کە زۆرێک لە کەسەکان ڕێگەیەکی نوێ بەرەو هێزێکی مەتافیزیایی و ئایدۆلۆژیای مەعنەوی بەدیل لە ژیانی خۆیاندا بگرنە بەر بۆ ئەوەی درێژە بە ئایینی زاڵ و دەسەڵاتداری ئیسلام بدەن. ئەم چەمکانە بریتین لە مرۆڤایەتی، باوەڕ بە کەرامەتی مرۆیی وەک ئایینی ڕاستەقینە یان هۆگریی بۆ ئەو عیرفانە نوێیانە کە باوەڕیان بە مەلەوەری سێکسییە. ڕەنگە ئەم سەدە بتوانێ گێڕانەوەیەکی مێژوویی بێ لە ئاوێتەیی، نەرمی‌نوێنی و پێکەوە ژیان کە لە پشتیوانیی ڕووکەشی و هاشتاگی هاوپەیوەست سەرتر چوو بێ. وەک چیرۆکە دەستنیشانکراوەکانی خوارەوە پیشانی دەدەن سەفەر بەرەو قبوولّ کران سەفەرێکی دژوارە. لە ژێرەوە کۆمەڵێ لە دەنگە غەمبارەکانی جڤاکی ناهاوسانان لە کاری مەیدانیدا بەدی دەکەن:

لزباین، 31 ساڵان، لە مەشهەد

باشم لە بیرە کە لە تافی منداڵیدا لەگەڵ دایک و باوکم دەچووم بۆ مزگەوت؛ بەڵام پاش ئەم پرس و کێشانە، لە قۆناغی یەکەمدا حاڵەتی بەرگریکارانەم بەرامبەر بە خودا هەبوو چوونکە بە ڕاستی لە ژێر گووشاردا بووم. خودا دەیتوانی منیش هاوشێوەی دیکەی کەسانی هاوڕەگەزم بخولقاندبوایە، دەمتوانی ژیانێکی ئاساییم هەبوایە، هاوسەرگیری بکەم؛ منداڵم بخستایەتەوە؛ دەمتوانی بە ئاسوودەیی بژیم. من هێشتاش هەمان هەستم هەیە. ئەو پرسەی ئێمە ڕووبەڕووی بووینەتەوە هەندێ جار وا دەکا باوەڕەکانمان پشتگوێ بخەین بەڵام ئەم کێشە بووە هۆی ئەوەی زۆرێک لە باوەڕەکانم لە دەست بدەم. پێم خۆشە ڕۆژێ بمرم و تەنیا لە خودا بپرسم بۆچی. کەسانێک هەن کە من لەگەڵیان لە پەیوەندیدام و هەندێکیش وەکوو من هەر ئەم کێشەیان هەیە. من بە ڕاستی ماندوو بووم.

گەی، تەمەن 23 ساڵان، لە ئیسفەهان
دیارە ئێمە تاوانبارین، ئێمە لە وڵاتێکی موسڵماندا دەژین و بێگومان ئێمە موسڵمانین. ئێمە باوەڕمان بە خودا و ڕۆژی قیامەتە بەڵام ئەم باوەڕە لاوازە. بەڵام من ئیمان و بڕوام هەیە. من نکۆڵی لە خۆدا ناکەم. سەرەڕای ئەمە، پەیوەندیم هەیە، سێکس دەکەم و هەمیشە هەوڵم داوە ئەم دوو ڕەهەندە لە یەکتر جیا بکەمەوە. بۆ من، دیترەگەزخواز یان هاوڕەگەزخواز بوون هیچ پەیوەندییەکی بە خودا، ئایین و ڕۆژی دواییەوە نییە. من ئەوان پێکەوە گرێ نادەم. من هەست ناکەم گوناحێکم کردبێت. باوەڕە ئایینییەکانم لاوازن؛ بەڵام من ئەم بابەتەم بە ئاسوودەیی قبوڵ کردووە و کێشەم نییە.

پەیوەندیی هاوڕەگەزخوازان لەگەڵ یاسا

ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران ئازاریان پێ دەگەیێنرێ و هێرش دەکرێتە سەریان. یاساکان لە دژی ئەوانن؛ ئەوان لە هەمبەر ئازار، چەوسانەوە و تووندوتیژی بنەماڵە و کۆمەڵگا خەسارهەڵگرن. پەیوەندیی هەتا هەتایی و دانەبڕاوی نێوان ئایین و نۆرمە سێکسییەکان لە ئێران و سیستەمی یاسایی و کۆمەڵە یاسایەکی توند و تیژدا بوونی هەیە کە ئەو کەسانە سزا دەدا کە ئایین و نۆرمە سێکسییەکان ڕەچاو ناکەن. سزا یاساییەکان لە لایەن دەوڵەت، دەزگای داد و هەڵسووڕاوانی نادەوڵەتی وەکوو قوتابخانەکان، کۆمەڵگاکان و بنەماڵەکان دەسەپێنرێن. یاساکانی ئێران لە هەمبەر هەڵاواردن یان ئازار بە هۆی هۆگریی سێکسی یان شووناسی ڕەگەزێتی هیچ پشتیوانییەک ئاراستە ناکەن. کەسانی ناهاوسان لەم مافە یاساییە بێبەشن کە ئەم هەڵەیان بۆ بڕەخسێنێ کە خۆیان بن.

یاسای سزای ئێران وشەی نێرباز بە گەڕانەوە بە ناوی حەزرەتی لووت (لووت لە قوڕئان) و چیرۆکی نێربازەکان بە کار دەبات. پەیوەندیی ئەم بەسەرهاتە لەگەڵ هاوڕەگەزخوازی جێی مشتومڕە؛ بەڵام هەر ئەوەندە بەسە کە بەرپرسانی ئایینی لە وڵاتی ئێران بڕیاریان داوە وەها شرۆڤەیەک بگرنە بەر.
لە یاسای سزای ئێران کە لە بەشی یەکی کتێبەکانی پێشووی نووسەر بە تێر و تەسەلی باسی لێ کرا، بۆشاییەکی نکۆڵیەهڵنەگر لە نێوان پەسندکراوە سزایی و ڕاستییە جێبەجێکارییەکاندا بوونی هەیە. تۆژینەوەکانی ئەم دووایانە پیشانیان دا کە سزاکان بۆ پەیوەندیی هاوڕەگەزخوازانە (بڕوانە بەشی 5)، منداڵبازی و لزباین بوون ئاوێتەیەکن لە سزای جەستەیی وەکوو قەمچی. لە ئەگەری دووبارە بوونەوەی ئاکارەکە و بوونی بەڵگە، کەسی هاوڕەگەزخواز بە مەرگ یان بەردباران‌کردن سزا دەدرێت، ئەگەرچی ساڵانێکە وەها حوکمێک دەرنەچووە و وێدەچێ دەزگای داد و پۆلیس هەتا ئەو جێی لە ڕێژەیەکی زۆردا کۆ نەبنەوە و بە شاراوەیی بمێننەوە، جڤاکی ناهاوسانان قبووڵ دەکەن.
سەرنجی ئێران بۆ سەر یاساکان لە وڵاتی ئێرانی ئەورۆیی هێشتا باری قورسی سەر جڤاکی ناهاوسانانە. ئەگەرچی ئەم یاسایانە وەک پێشێلکەری مافەکانی مرۆڤ لێیان دەڕوانرێ، ڕێکەوت و پێشینەی جێبەجێ کردنیان لە کۆمەڵگای ئێرانی دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 2005. کاردانەوەی دیمانە لەگەڵ کراوان پیشان دەدەن کە ئەوان هەڵوەشانەوەی وەها سزاگەلێک بە مومکین نازانن.
کاتێک سەبارەت بە زانیاری یاسایی ئەوان پرسیار لە کەمینە سێکسییەکان کرا، زۆریان سەبارەت بە وردەکارییەکانی جێبەجێکردنی یاساکان سەریان لێ شێواو بوون، ئەگەرچی هەندێ لە بەشداربووان کەڵکیان لە وشەگەلی وەک سێدارە یان بەردباران یان قەمچی وەرگرت. وەک بینرا لە کاتێکدا کە زۆرێک لە کەمینە سێکسییە بەشداربووەکان بە خەستی هەستیان دەکرد کە لە ژێر کۆنترۆڵدان، حاڵەتێک لە کەمتەرخەمیش بەدی دەکرا؛ چوونکە لەم ماوەی دواییدا هیچ حاڵەتێکی سێدارە یان بەردباران لە ئارادا نەبووە و زۆریان ئەگەری وەها سزاگەلێکیان زۆر بە کەم دەزانی. دەورە دران لە بازنەیەکی پارێزراو وای کردووە زۆریان لە دۆخێکی بەرگرییانەدا بژین و ئەمە بە هەڵە دەبێتە هۆی ئەوەی زۆرێک وا بزانن لە پانتای تایبەتی خۆیان پارێزراون و دەتوانن بە شێوەی نهێنییانە پەیوەندیی سێکسیی خۆیان بپارێزن. سەرەڕای ئەوەی کە لە سەر ئاستی تاکایەتی لە مەڕ یاساکان نیگەرانی زۆر هەیە، زۆریان خۆیان خزاندووەتە ناو گرووپی بچووکی کۆمەڵایەتییەوە کە تەنیا پێداگری لە سەر شاراوە بوون و بوونە ئەندامی نەبینراوی کۆمەڵگا دەکەن. ڕەنگە بەرپرسانی ئێرانی زۆر جار چاوپۆشی لە ڕووداوە کۆمەڵایەتییەکانی گەیەکان دەکەن؛ بەڵام تەنانەت هەر ئەم سنووری ڕێککەوتنی مدارا و نەرمی نوێنییەش دەتوانێ مەترسیدار بێت.

لزباین، 27 ساڵە، لە تاران
ئێستا گرووپەکانم (گرووپی ناهاوسانان لە تیلیگرام) دەسڕمەوە و بۆ بەیانی دیسان لە گرووپەکاندا دەگەڕم بۆ ئەوەی شتێکی باشتر بدۆزمەوە، گرووپەکانم دەسڕمەوە، تەلەفوونەکەم دەکووژێنمەوە. پێموا هەتا هەنووکە 20 دانە سیم کارتم کڕیوە و هەموویانم سووتاندووە. بە خۆم دەڵێم وازی لێ بێنە؛ چیتر ئەم کارە مەکە. قوڕئان دەکەمەوە؛ بۆ بەیانی دیسان بە شوێن گرووپەکانمدا دەگەڕم. دیسان بە شوێن یەکێکی باشدا دەگەڕم. پێموا هەتا ئێستا دە باتری مووبایلم گۆڕیوە. من هەر لە سەرەتای ڕۆژەوە هەتا شەو سەرم لە ناو مووبایلدایە. دایکم دەڵێ ئەگەر لای خودا بپارێتەوە ڕەنگە بگەڕێتەوە. ڕەنگە کارێک دەست بخەی، بچێتە سەر کار.

ئەو هێزە ناخۆشانەی کە کۆنترۆڵ، دەسەڵات و چاودێری بە سەر هۆگریی سێکسیی کەسەکاندا دەسەپێنن – ئەگەرچی لەوانەیە هاوشێوەی یاسا و پۆلیس هێزی دەرەکی و زۆرەملی بن – زۆر جار دەبنە هێزێکی بێدارکەرەوە کە کەسەکە خۆی لە ناخیدا دروستی دەکات. ئێستا کەسەکە لە گێژاوی خۆسەنسۆرپی و بێزاریدایە. سەیر ئەوەیە سەرەڕای ئەوەی ترسی قۆڵبەستکران لە لایەن پۆلیس و سزای سێدارە لە ئارادایە، ئەم ترسە بە هۆی نیگەرانیان لە بێئابڕوویی بنەماڵە یان ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزییانە ساڵەهای ساڵ بە وردییەوە شاردرابووەوە.

بە ئاوڕدانەوە لە پرسەکانی سەرەوە، دەتوانین وێنەیەکی ڕوونترمان لە کاریگەریی یاسا لە سەر ژیانی تاک لە بەر دەست بێت. کۆمەڵێ بەڵگە لە ئارادان لە سەر ئەوەی کە داپەڕەکانی پۆلیس تەنیا لە دژی کۆبوونەوەی کەمینە سێکسییەکان لە شوێنە گشتییەکانی وەکوو پارک و کافەکانی ناوەندی شارە، ئەو شوێنانەی کە سەرنجی پۆلیس بەرەو لای ئاپۆرەی گەورەتر ڕادەکێشێت. ئەم پارکانە پاتۆقی ناسراوی کۆمەڵگای ناهاوسانەکانە. لە درێژەی لێدوانەکاندا، بەشداربووان ئاماژەیان بەوە دەکرد کە ئاستی پەیوەندییان بۆ دیدار و چاو پێکەوتن لە شوێنە ناسراوەکانی وەکوو پارکە تایبەتەکانی کەڵانشارەکانی وەکوو تاران، مەشهەد و ئیسفەهان کەم بووەتەوە. ئەم چەشنە وڵامە ئەمنییانە شێوازێکی کلاسیکە بۆ سازدانی پانتایەکی هاوسەنگ و ڕادیکاڵی نەریتخواز و کۆنترۆڵی کۆمەڵگا مرۆییەکان لە قۆناغە جیاوازەکاندا بە هۆکاری وەکوو هۆگریی کۆمەڵایەتی یان چاودێری بە سەر پەیوەندییەکان. ئەم وڵامە، وڵامێکە بۆ ئاڵۆزی و تێهەڵکێشراویی نوێ و کۆن لە ڕێگەی تاوتوێکردنی حەڕەشەکان. بەڵام ئامانجی سەرەکی گرتن یان سزادان نییە، بەڵکوو بڵاوە پێکردنی کۆبوونەوە گەورەکان لە شوێنە گشتییە ناسراوەکان بە هۆکاری ئاسایشییە.

سەرباری هەموو ئەو جینایەتانەی کە لە دژی گەیەکان لە وڵاتی ئێران ئەنجام دەدرێ، شیکارییەکی قوڵتر لەم کاردانەوەیەکدا پیشان دەدا کە لە ڕاستیدا وشیاریی گشتی دیترەگەزخوازان لە هاوڕەگەزخوازی لە ئاستێکی نزمدایە. گرنگ نییە چ لۆژیکێک بخرێتە ڕوو. حەقیقەتی بوونی کەمینە سێکسییەکان نە دەتوانرێ نکۆڵی لێ بکرێ و نە دەتوانرێ پشتگوێ بخرێت. سەرەڕای ئەمە ئەوەی لێرەدا گرنگە ئەوەیە کە لە ناو بردنی ڕەوالەتی کەمینە سێکسییەکان بە واتای حەشاردان یان داپۆشاندنی بوونی ئەوان نییە. لەوانەیە ستراتیژ خۆ بواردن لە پڕەنگکردنی بوونی ئەوان و وەدەستهێنانی پێگەی یاسایی و سەرنجی ڕاگەیاندنە نێودەوڵەتییەکان بێت. سیستەمی ئەمنییەتی باڵادەست لە سەر ڕاکێشانی سەرنج بۆ سەر ئەم گرووپە کە هەموو نۆرمە قبووڵکراوە ڕفتارە سێکسییەکانی وەلا ناوە، سوور نییە. وەک سەرۆک کۆماری پێشووی ئێران، مەحموود ئەحمەدی نەژاد، جارێکیان وتی: «لە ئێران هاوشێوەی وڵاتی ئێوە هاوڕەگەزخوازمان نییە.»[1] ئەم بۆچوونە سەرسوڕهێنەرە ڕەنگە لە سەداسەد هەڵە نەبێت. لەو ڕووەوەی کە هاوڕەگەزخوازی نایاساییە و سزای بە دواوەیە، وێنای ئەوەی کە کەسێک سەربەستانە وەک گەیەک لە وڵاتی ئێراندا بژیێت، ئەستەمە. وتەی ئەحمەدی نەژاد ڕاشکاوانە هەڵە بوو. چوونکە زۆر گەی ئێرانی لە شاراوەدا دەژین. خاڵ تەنیا ئەوەیە کە دەوڵەت هەتا ئێستا بڕیاری بە هەند نەگرتنیانی گرتوتە بەر.[2]

---

[1] - **A Rare Glimpse Into Iran's Underground Gay Community. www.towleroad.com/2114/12/when-thenpresidentmahmoud..**

[2] - **We don't have any gays in Iran,' Iranian president tells Ivy. www.dailymail.co.uk/news/article-483746/We-dontgays.**

بڵاوه پێکردنی گرووپه هاوڕەگەزخوازەکان و ڕێگری لە کۆبوونەوەیان لە شوێنە گشتییەکان لە بۆنەگەلی وەکوو ئاهەنگی لە دایک بوون، سەیران، ساڵیادی بۆ وێنە دامەرزاندنی کەناڵی تیلگرامی و هتد پیشان دەدا کە کۆمەڵگای ئێرانی بۆ شاردنەوەی کەمینە سێکسییەکان هەتا کوێ دەڕوات. ئەم داپەڕانە بۆ ئارامکردنەوەی زۆرینەیەک ئەنجام دەدرێ کە لە هاوڕەگەزخوازی دەترسێ و لێی بێزارە.
تیمی لێکۆڵینەوەکەمان شایەتحاڵی حەڕەشەی هەمیشەیی پۆلیسی ئاسایش بوو. پۆلیس و هێزەکانی گەشتی ئێرشاد چەندین جار کاری مەیدانیان وەستاندووە و بوونەتە هۆی ئەوەی بەشداربووان خێرا بڵاوەی پێ بکەن بۆ ئەوەی نەناسرێنەوە. شایەنی ئاماژە پێدانە کە شێوازەکان لە شارەکانی تاران، مەشهەد و ئیسفەهان جیاواز بوون و تەنانەت ئەم جیاوازییانە لە گەڕەکە جۆراوجۆرەکانی شارێکیشدا بوونی هەبوو. بەدەر لە کێشەی دابینکردنی ئاسایشی بەشدار بووان کە حەزیان لە دیمانە بوو، ئەم شێوازە پۆلیسییەی هێرش و ڕاکردن وای کرد کاری دیمانە بە دەستێوەردانی پۆلیس دژوار بێت.

لە کاتی دیمانە، پیاوێکی گەی لە مەشهەد هەستی خۆی بەم شێوە دەربڕی:
«کۆبوونەوەی کەمینە سێکسییەکان بە گوێرەی دارشتە و جۆریان خەسارهەڵگری ئێستایی دەوروژێنن. کۆبوونەوە بۆ ئاهەنگی لە دایکبوون یا ساڵیاد لە ئەگەری بوونی کەسانی تڕەنس یان کەسانێک کە ئارایشتیان کردووە یان جلوبەرگێکی نائاساییان لە بەرە، کاردانەوەی جیاوازی پۆلیسی لێ دەکەوێتەوە. بەتایبەت لە شاری مەشهەد و تاران بیستوومە ڕووداوی باش بۆ هاوڕەگەزخوازەکان ڕووی داوە، وەکوو میوانی یان شتی تر بەڵام مەشهەد و هەر دوو شارەکان شوێنی مەزارگەی کەسایەتییە گرنگە ئایینییەکانن و هەر بەو هۆیەش تۆقێنەرن. بەڵام نازانم بۆچی.»

وەک پێشبینی دەکرێ، دەرکەوت کە هەستی متمانە لە کەمینە سێکسییەکان بە هۆی ئەزموونی جەرگبڕی گرتن لە لایەن پۆلیس و هێرش کردنە سەر میوانی یان شوێنە گشتییەکان لە ناو چووە. بۆ دڵنیا کردنەوەی دیمانە لەگەڵکراوان لە گفتوگۆی چاو بە چاودا پێویست بوو تیمی لێکۆڵینەوەی مەیدانی زەمەن و وزەیەکی زیاتر تەرخان بکات. لە درێژەی لێکۆڵینەوەدا، زۆرێک لە کەسەکان ژوانی خۆیانیان لە دواهەمین ساتەوەخت تەنانەت پاش هەوڵێکی زۆر بۆ جێبەجێکردنی دیدار و چاو پێکەوتن هەڵوەشاندەوە؛ چوونکە متمانەیان نەبوو و لە ناسینەوە دەترسان. بە شێوەی تایبەت، ئەنداماین تیمی کاری مەیدانی لە ئیسفەهان چەندین جار لە ساتەوەختە دواییەکاندا ڕووبەڕووی هەڵوەشاندنەوە دەبوونەوە. کەواتە توێژەران لە هەڵبژاردنی نموونەی گەورەتری هاوڕەگەزخوازان هەوڵێکی زۆرتریان دا.
شرۆڤەی دیمانەکان ئەوەی دەرخست کە پەرۆشی و نیگەرانی کەمینە سێکسییەکان تەنیا بۆ هێزە ئاسایشییەکانی پۆلیس سنووردار نەبۆتەوە و درکاندنی شاراوەی هۆگریی سێکسیی ئەوان لای بنەماڵە، دۆستان و خزم و کەسیش بۆ ئەوان جۆرێک نیگەرانییە.

1 – 8 لێخشبوونی سەربازی، چانس یان ڕێگەی بەرگری؟

وەک پێشتریش وترا، ڕاشکاوانە گەی بوون دۆخی ژیانی تاک بە خەستی دەخاتە سەغڵەتەوە. هەر ئاواش بێچمی ڕەواڵەتی ئافرەتانە دەردەسەر دروست دەکا چ جای ئەوەی شووناسی ڕەگەزیی خۆی بدرکێنێت.

درکاندنی شووناسی ڕەگەزیی وەک پیاوێکی گەی لە وڵاتی ئێران کۆمەڵێ ئاسەواری بە دواوەیە؛ چوونکە هاوڕەگەزخوازی چ لە سەر ئاستی کۆمەڵایەتی و چ لە سەر ئاستی یاسایی لە گەورەترین تابۆکانە. بەڵام، ئەم تابۆیە خۆی لە بێچمی پارادۆکسێک سەبارەت بە پرسی خزمەتی سەربازیدا پیشان دەدا.

کاتێک پیاوێک دەگاتە تەمەنی یاسایی (18 ساڵ)، دەبێ بچێ بۆ سەربازی ناچاریی دوو ساڵە. هەموو پیاوانی تەندروست و بەتوانا کە لە قوتابخانەی ئامادەیی دەردەچن یان واز لە خوێندن دێنن، ئەگەر بۆ زانکۆ دەرنەچن دەبێ بچن بۆ سەربازی. بە کۆتایی هاتنی ئەم خوولە دوو ساڵانەیە کارتێک دەردەکرێت. ئەم کارە بە شێوەی پەنگراو دەتوانێ ژیان ساناتر بکاتەوە. بە بێ ئەم کارتە، پیاوی ئێرانی ناتوانێ بە شێوەی فەرمی کڕین و فرۆشتن بکا، لە چالاکیی فەرمیی کەرتی گشتیی بەشداری بکا، لە لایەن دەوڵەتەوە دابمەزرێ یان پاسپۆرت وەربگرێت. هەندێ لە کۆمپانیاکانی کەرتی تایبەت ئاماده نین ئەو کەسانە دابمەزرێنن کە سەربازییان نەکردووە.[1]

بە گوێرەی هەڵکەوتەی جوگرافیایی، دۆخی هاوژینی یان خوێندن هەندێ جار ژێر تەمەنی 18 ساڵانە. خزمەتی زۆرەملێی سەربازی هەندێ جار بە هۆی دوور و درێژ بوونی، ئەوەی کە تاکەکان دەبێ تەنیا سەربازی بکەن و هەموو دۆخە سنوردارکەرەوەکەی، دڵخواز نییە. هەندێ کەس تێدەکۆشن بۆ خۆ بووارەدن لە سەربازی ڕێ دەرەتانێک بدۆزنەوە. بنەماڵە خوداپێداو و دەوڵەمەندترەکان بۆ دەور لێدانی سەربازی هەموو درگایەک دەکوتن چ لە ڕێگەی بەرتیل بێ چ لە ڕێگەی ناردنی بە قاچاغی کەسەکە بۆ دەرەوەی وڵات یان نەخۆشنوێنی و ڕێگەی دیکە بۆ خۆدزینەوە لە سەربازی.[2] لێخۆشبوون لە سەربازی ئەو یاسا و ڕێسا تایبەتانە دەگرێتەوە کە هەندێ جار هەموار دەکرێنەوە. کەواتە بە گوڕانی یەک یان دوو وشە لە یاسایەک دەتوانرێ ژیانی کۆمەڵێکی زۆری خەڵک بگۆڕدرێت. سەربازیکردن بابەتێکی ئاڵۆزی شیکاریی کەمینە سێکسییەکان لە سوپایە. ژینگەی داخراوی سەربازخانە و دوو ساڵ خزمەتی ناچاریی سەربازی دەتوانێ هۆگریی هاوڕەگەزخوازانە ببزوێنێت.

پرۆسەی وەرگرتنی لێخۆشبوون کاتگرە و پێویستی بە ئامادەکردنی بەڵگەی پەیوەست بە تڕەنسێتی یان هاوڕەگەزخوازبوونە. کەسەکە بەر لە دەستپێکی ئەم ئەزموونە دووساڵانە دەبێ پشکنینی پزیشکی و هەڵسەنگاندنی دەروونی ئەنجام بدات. هەندێ جار کەسی هاوڕەگەزخواز سەبارەت بە دەور یان دۆخی ڕەگەزیی خۆی درۆ دەکا و وا خۆی پیشان دەدا کە هاوبەشی سێکسیی مێینەیە یان ئارایشت و پۆشاکێکی تایبەتی هەیە بۆ ئەوەی لە دادگا براوە بێ و لێخۆشبوونی بۆ دەربکرێت. لە وەها حاڵەتگەلێکدا، هاوڕەگەزخوازی هۆگرییەکی سێکسی بایۆلۆژیک نییە، بەڵکوو ڕەوالەتبازی دەرەکی شتێکە کە وەک ڕەوالەتی ژنانە سەیر دەکرێت. بەدەر لە ئارایشت، جل و بەرگ و ڕەوالەت، ئەندازەی کەسێک هێمایەکی ڕوونی دیاریکەرەوەیە: کەسانی هاوڕەگەزخواز بە لەشی پیاوانەی درشتەوە کەمتر چانسی بردنەوەیان لە دادگادا هەیە.

ئەگەر کارناسان یان پزیشکان کۆمەڵێ بەڵگەی پەیوەست بە «هاوڕەگەزخوازبوون» بەدی بکەن، سەربازی داهاتوو بۆ بەراوردی زیاتر دەنێرنەوە. ئەگەر لێکدانەوەی فیزیۆلۆجی هاوڕەگەزخوازبوونی تاک پشتڕاست بکاتەوە، لێخۆشبوونی فەرمیی هەمیشەیی بۆ کەسەکە دەردەکرێت. زۆر جار و نە هەمیشە تاقیکردنەوەیەکی کۆمەی تەواو پڕئیستڕێس و تەواو سووککەرانە پاش هەڵسەنگاندنی دەروونی ئەنجام دەدرێ. ئەگەر بینینی

---

[1] - Gay Men in Iran's Military Can Seek Exemption - Al-Monitor www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/08/

[2] - Gay Men in Iran's Military Can Seek Exemption - Al-Monitor www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/08/

پزیشک بەڵگەی پەیوەست بە ڕوودانی دخوولی نێوان دوو هاوڕەگەز پیشان بدا، ئەم بابەتە بە شێوەی فەرمی دەنووسرێ و دەنێردرێ بۆ سوپا. لە هەندێ حاڵەتدا، پشکینی وردتریش ئەنجام دەدەن بۆ ئەوەی بڕیاردەران لە دۆخی داواکار دڵنیا بن و ئەم متمانە دەست بخەن کە ئیدعای هاوڕەگەزخوازی ڕاستە و بۆ ڕاکردن لە خزمەتی سەربازی نەبووە.[1]

بەشداربووان سەبارەت بە سووکایەتی و پەستی بێبەزەییانە ئاماژەیان بە ئەزموونگەلێک کرد کە وەک باجی وەرگرتنی کارتی لێخۆشبوون تاقییان کردبووەوە. ئەوان باسیان لە بەشداریکردن لە خولی ناچاریی بیست کەسی یان زیاتر دەکرد. لە ڕاستیدا خوولە ناچارییەکان پلەتفۆرمێکن بۆ دەربڕینی ئایدۆلۆژیای دژە هاوڕەگەزخوای لە ڕێگەی سووکایەتی پێکردن و شەرم. ڕاوێژکار هەوڵ دەدا ڕازییان بکا کە هۆگریی سێکسییان بگۆڕن و بگەڕێنەوە سەر دیترۆگەزخوازی. پێیان دەوترێ کە هۆگرییان بۆ هاوڕەگەز نەخۆشییە. بەشداربووان سووکایەتی، تۆمەت و سەرکوتی ئایدیا و قسە جۆراوجۆرەکانیان وەک ئەزموونێکی دووپاتە لەم خوولانەدا وەبیر دەهێنایەوە. بە گوێرەی کاردانەوەی بەشداربووان، بەدەر لە بەشداری لە خولی دەروونناسی، ئەم کەسانە پشکنینی دیکەشیان ئەنجام داوە و زۆریان دەبوایە بەر لە وەرگرتنی کارتی لێخۆشبوون، پشکنینی هۆرمۆنیشیان ئەنجام بدابوایە.

وەرگرتنی لێخۆشبوونی سەربازیی بۆ پیاوانی هاوڕەگەزخواز و دیترۆگەزخواز زۆر جیاوازە. بۆ دیترۆگەزخوازان، لێخۆشبوون واتە پاراستنی دوو ساڵی گەنجێتی، هاوسەرگیری و شانسی خوێندن و دۆزینەوەی هەڵی کار. بەڵام، بۆ هاوڕەگەزخوازان ئەگەرچی بۆ ساتەوەختێک بە ئۆقرەیی و ئاسایش دەگەن، خێرا دەبێتە نیگەرانییەک کە بە هۆی ژیان لە ناو کەسانێکە کە لەوانەیە هێرش بکەنە سەریان. لە دوای ئەم ئاسوودەیی و ئۆقرەییە کەمخایەنە، هەڵی کار دێتە ئاراوە کە بابەتێکی گرنگە. یەکێک لەو ئاسەوارە هەست پێکراوانەی کە کەسانی خولیای هەڵی کاری خاوەن کارت هەستی پێ دەکەن، ئەوەیە کە لێخۆشبوونیان ئێستا بۆتە ئاستەنگی بەردەم دۆزینەوەی هەڵی کار. ئەم کارتە دەبێتە هۆی ئەوەی کەسەکە لە بازاڕدا کڕیاری نەبێت.

نەخۆشی دەروونی یان کێشەی کەسایەتی هۆکارگەلێکن کە لە سەر کارت دەنووسرێن. کێشەی کەسایەتی دەستبەجێ وەک دێری نەرمی‌نوێنتری هاوڕەگەزخواز سەیر دەکرێت. هەندێ جار کارت ژمارەی ئەو یاسایەش کە بە هۆی ئەوەوە لێخۆشبوونی بۆ دەرکراوە، پیشان دەدات. کەواتە لێکدانەوەی هۆکاری لێخۆشبوون زۆر ئاسانە. بەو پێیەی زۆرێک لە خاوەن کارەکان بە دامەزراندنی پیاوانی هاوڕەگەزخواز هەست بە ئاسوودەیی ناکەن، وەدەست هێنانی ئیش بۆ گەیە لێخۆشبووەکان زۆر چەتوونە. دۆزینەوەی هەڵی کار لە کەرتی دەوڵەتی یان هەر کۆمپانیا و ڕێکخراوێکی دەوڵەتیدا بۆ پیاوانی گەی ئەستەمە. ئەم بابەتە ئاسەواری ئابووریی ڕوونی بە دواوەیە. ناو و نیتکە و هەڵاواردن بە هۆی هۆگریی سێکسی کە لە بنەڕەتەوە لە سەر کارت تۆمار دەکرێ، دەتوانێ ببێتە هۆی داهاتی کەم و هەڵی کاری سنووردارتر بۆ کەسانی ناهاوسان. لەوانەیە بەرپرسانی ئێرانی وایان پێ باش بێ کە بۆ پەرە سەندنی هاوڕەگەزخوازی لە ئێران بێدەنگی هەڵبژێرن؛ بەڵام دەتوانین بڵێین کە کاتێ نۆرەی سەربازیی دێت، هەموو شتێک ئاشکرا دەبێت.

[1] - Gay Men in Iran's Military Can Seek Exemption - Al-Monitor www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/08/

1 – 9 – خزمەتگوزارییە ڕاوێژکارییەکان و یارمەتییەکانی دیکە

وەک لە بەشەکانی ڕابردوودا بە چڕ و پڕی شرۆڤە کرا، سەردانی پزیشک یان دەروونناس بە کۆمەڵێ نیاز و ئامانج ئەنجام دەدرێت. جیاوازییەکی گەورە لەوەدایە کە کاتێک کەسێک سەردانی پزیشک دەکا، هەڵوەدای چارەسەر و دامرکاندنی دەرکەوتەی فیزیایی نائاساییە و هیواداره کاریگەرییە پزیشکییەکان لە پێدانی دەرمانەوە بگرە تا دەگاتە نەشتەرگەری هاوکاری بکەن. کاتێک کەسێک سەردانی دەروونپزیشکێک دەکا، ئەوە زیانێکی دەرووني لە ئارادایە. کاتێ ناهاوسانێک سەردانی دەروونپزیشک دەکا بۆ ئەوەی بابەتی پەیوەست بە هۆگریی سێکسیی خۆی بخاتە ڕوو، ئەوە خولیای چارەسەر یان گۆڕان نییە بەڵکوو تێدەکۆشێ بەرەنگاری هۆگریی سێکسیی خۆی ببێتەوە و هەڵوەدای جۆرێک ئاشتییە.

وەک ئەنجامی «هۆکارەکانی» هاوڕەگەزخوازی ڕەنگدانەوەی ترسەکانی کۆمەڵگان، چارەسەر پیشاندەری سزای شیاوە بۆ هەڵە گریمانەییەکانی ئەوان. کەسانی ناهاوسان ئازار دەچێژن؛ چوونکە فێر بوون کە لە پێشدا زیاتر بە هۆی کۆمەڵگا و پاشان کۆمەڵگای زانستی بناڵێنن کە هاوڕەگەزخوازی وەک نەخۆشییەکی دەرووني لە قەڵەم دەدا. لە ژێر چەتری هەموو ئەم هەوڵانەی دەروونتوێژان و دەروونپزیشکان بۆ گۆڕینی ڕەگەز، باوەڕێکی فەلسەفی بنەڕەتی بوونی هەیە؛ ڕفتار و هۆگریی سێکسیی مرۆیی بە شێوەی پەنگراو نەرمی‌نوێنە. زۆر دەروونپزیشک بە ڕێگە چارەی «نەرێنی» وڵامی ئەم پرسیارەیان داوەتەوە. بۆ وێنە، دەروونناسێک پەیوەندیی لەگەڵ کەسێک لە ڕەگەزی بەرامبەر بە ئامانجی گۆڕینی هۆگریی سێکسیی کەسەکە پێشنیار دەدات. ئەم ڕێگە چارانە لە کۆتاییدا دەبنە هۆی ئەوەی کە بەشداربووان بچنە ناو پەیوەندیی ئاڵۆزترەوە کە وروژانی سێکسی و خەفەتی لێ دەکەوێتەوە و دەبێتە هۆی هەستی لە دەست چوونی شووناس.[1]

سەرەڕای هاوەنگی گشتی لە سەر ئەم بابەتە کە هاوڕەگەزخوازی نەخۆشییەکی دەرووني نییە، دەروونپزیشکانێکی «پڕۆفیشناڵ» لە وڵاتی ئێراندا هەن کە هاوڕەگەزخوازی بە نەخۆشی لە قەڵەم دەدەن و تێدەکۆشن کەسەکە بخەنە ناو چوارچێوەیەکی پێناسە کراوی دەورە ڕەگەزییەکان. بێئەنجامی و کەمایەسی ئەم چەشنە ڕاوێژکارییە بۆ نەخۆشەکان وای کردووە کە دەروونپزیشکان لە قۆناغی پەیتا پەیتای یەک لە دوای یەکی بەشداربووانی ناهاوسان پێکەوە بناسێنن. ئەگەرچی ئەم شێوازە لەوانەیە ئەنجامی ئەگەریی کورتخایەن و ئەرێنی هەبێت، کاریگەریی نەرێنی حاشاهەڵنەگریشی لێ دەکەوێتەوە. هەر کام لەم دەروونپزیشکانە بە شێوەی جۆراوجۆر و بە جیا کاردانەوەیان بەرامبەر بەم کەسانە و بنەماڵەکانیان هەیە. ئەم ئاراستانە بێگومان دەبنە هۆی ئەوەی کەسی ناهاوسان کۆبوونەوەی ڕاوێژکاری بە جێ بێڵێ؛ چوونکە وێدەچێ ئەم دیدارانە بێسوود بن و لە باشتربوونی بارودۆخ و هەستی ئەو هیچ دەورێکیان نەبێت. ئەنجامە ئەندازە گیراوەکان کە لە ناو ناهاوسانانی مەشهەد و ئیسفەهان ئەنجام درا، پیشانی دا کە ناهاوسانان چ هەستێکیان بەرامبەر بە چارەسەری دەروونپزیشکی هەیە.

کەمینە سێکسییەکان متمانەیان بە ڕۆڵی ڕاوێژکاران و دەروونپزیشکان نییە و بە نەرێنی لێیان دەڕوانن. وریایی و مەحافزەکاری بەردەوام کە هەمیشە لە ژیانی ناهاوساناندا هەیە تەنانەت لە لای یارمەتیدەرێکی

---

[1] - **History of Treatment/The Medical Treatment of Homosexuality. edited by Cabaj & Stein, American Psychiatric Association, 1996.**

کۆمەڵایەتی یان دەروونتوێژیکیش بەردەوامە. بێمتمانەیی ڕێگە بە کەسەکە نادا کە قەڵغانەکەی فڕێ بدا و گیر و گرفتەکانی بخاتە ڕوو. ئەو ناتوانێ داوای پشتیوانی یان ڕاوێژکاری و پێشنیارێکی بەسوود بکات.
بابەتی گرنگی دیکە دووانەی ڕەگەزێتی لەم دیدار و چاو پێکەوتنانەیە. ئەم توێژینەوە پیشانی دا کە لە ناو بەشداربووانی پیاو، داوای هاوکارییەکی شارەزایانە پیشاندەری لاوازیی بوو. پیاوان هۆگرییەکی کەمتر بۆ دەربڕینی «لاوازیی» پیشان دەدن. لە لایەکی تریشەوە، بەشداربووانی ئافرەت بۆ هاریکاری و وەرگرتنی ڕاوێژکاری تامەزرۆترن. بە ئاوڕدانەوە لەوەی کە دەروونناسی لە کەلتووری گشتیدا پرسێکی نوێیە، سەردانی دەروونپزیشک هێشتا شوورەییە. نەخۆش پێی باشە لە کاتی چوونە ناو نووسینگەی ڕاوێژکار نەبینرێ؛ چوونکە نایهەوێ وەک کەسێک لێی بڕوانرێت کە لە چارەسەری کێشەکانیدا لاوازە.
کەمێک ڕوونکردنەوە سەبارەت بە ژینگەی دەروونی و کەلتووریی سەردانی ڕاوێژکار لە وڵاتی ئێران دەتوانێ لێرەدا بەسوود بێت. لە ماوەی دەیەکانی ڕابردوودا، دەروونناسی لای هەمووان ناسراوە؛ چوونکە ئێستا ناوەندی شیاوی دەستپێڕاگەیشتن وەک شوێنی سەردان بوونیان هەیە کە کەسەکە لە ئەگەریی ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ گیر و گرفتی تایبەتی یان بنەماڵەیی، دەروونی و سۆزداریی سەردانیان دەکات.
لە ئێستادا لە ئێران دوو سەرچاوەی دەرکردنی مۆڵەت لە بواری دەروونناسی وەک پیشەیەکی زانستی هەیە: 1) سیستەمی پزیشکی کۆماری ئیسلامی و 2) ڕێکخراوی چاکژیانەوەی ئێران. بە ڕەچاوکردنی ئەم دوو بوارەی ڕاوێژکاری وەک پیشەیەک، تێگەیشتین کە دوو جۆری جیاواز لە کارناسان لەم بوارەدا بوونیان هەیە: ئەو دەروونناس و ڕاوێژکارانەی کە ئیش بۆ دەوڵەت دەکەن و ئەوانەی نۆرینگەی تایبەتیان هەیە. دەروونناسانی تاقمی یەکەم زانست و زانیارییەکی کەمیان سەبارەت بە پرسەکانی پەیوەست بە هۆگریی سێکسی لە کۆبوونەوەی کاریی خۆیان هەیە و لە کۆتاییدا دەسەڵات و کۆنترۆڵێکی ئەوتۆیان لە سەر جێبەجێکردنی ئایدیاکانی خۆیان نییە.
هەندێ کەس کە پارەی تێچووی ڕاوێژکاری تایبەتیان نییە، دەروونناسانی دەوڵەتی هەڵدەبژێرن. ئەم کەسانە وەک نەخۆش بە دەروونناسانێک لە ڕێکخراوی چاکژیانەوە دەناسێنرێن بۆ ئەوەی لە کۆبوونەوەی ڕاوێژکاری بێبەرامبەر سوودمەند بن. لەم کۆبوونەوانەدا، کارناسان ستراتیژ و ڕێگە چارەی سنووردارییان بۆ چارسەری «نەخۆشانی هاوڕەگەزخواز» هەیە. ئەم دەروونناسانە زۆریان کارمەندی دەوڵەتن. کاتێک هاوڕەگەزخوازی لە یاساکانی ئێراندا هیچ شوێنێکی بۆ نییە، ڕاوێژ لەگەڵ دەروونناسێکی دەوڵەتی شیاوی تێگەیشتن نییە. لە ڕاستیدا دەروونناسێک کە تەنانەت قبووڵکردنی هۆگریی سێکسیی خۆی وەک ڕووداوێکی سرووشتی لە لایەنێکی ڕەگەزیدا پێشنیار دەکات، لە بنەڕەتدا هەڵوێستێک لە دژی بنمایەکی پێناسە کراو لە لایەن خاوەن کارەکەی خۆی واتە دەوڵەت دەگرێت. ئەمە تەنانەت لەوانەیە هەڵوەشانەوەی مۆڵەتی کاری دەروونناسیشی لێ بکەوتەوە.
گرووپی دووهەم کەسانێکی لە بنەماڵە خوداپێداون کە دەتوانن لە باری ماڵییەوە سەردانی دەروونناسی تایبەت بکەن کە لە ناوەندەکانی شاردا نۆرینگەی تایبەتیان هەیە و هیچ وابەستەییەکیان بە دەوڵەت نییە. ئەم دەروونناسانە تێگەیشتنێکی تا ڕادەیەک باشتریان لە پرسەکانی شووناسی ڕەگەزیی هەیە و ڕەنگە کەمتر نیگەرانی ئۆتۆلۆژی و فوکووس کردنە سەر چارەسەری هاوڕەگەزخوازی بن؛ کەواتە ئەوان دەتوانن بە هێز و دسەڵاتێکی زێدەترەوە ڕاوێژ بدەن.

1 – 10 – توندوتیژی و تەندروستیی دەروونی هاوڕەگەزخوازان

توێژینەوەیەک بۆ بەراوردکردنی شێوازەکانی وابەستەیی لە ناو ناهاوسانان و دیترڕەگەزخوازان پیشان دەدا کە بە ئاوڕدانەوە لە ئاستی ئیستریس، جیاوازییەکی دیار لە نێوان شێوازەکانی سۆزداریی هاوڕەگەزخوازان و دیترڕەگەزخوازاندا هەیە. لە کەلتووری ڕۆژاوایی، پیاوان لە پشتی یەکتر دەدەن یان یەکتر لە باوەش دەکەن و ئەمە تەنیا هێمای خۆشەویستییەکی دوو لایەنەیە کە لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە قبووڵ کراوە. لە بەرامبەردا، لە ئێران زۆرێک لە ناهاوسانان لە شوێنی گشتیدا ئەم خۆشەویستییە پیشان نادەن.

پەنامەکی و ترس لە ناسینەوە بە مێرمندالّی کۆتایی پێ نایەت. بۆ وێنە، توێژینەوەی پەیوەست بە ئەزموونی ناهاوسانان لە شوێنی ئیش پیشان دەدا کە ترس لە هەڵاواردن و شاردنەوەی هۆگریی سێکسی باوە[1] و دەرکەوتەی پیشەیی، تەندروستیی و دەروونیی ڕووخێنەری لێ دەبێتەوە. ئەم لێکۆڵینەوانە پیشان دەدەن کە ناهاوسانان بۆ بەرەنگاربوونەوەی ترس لە لایەک و زەروورەتی یەکپارچەیی کەسایەتی لە لایەکی ترەوە ستراتیژی شاردنەوە و درکاندنی شووناس دەگرنە بەر.[2]

ئەو کەسانەی کە بەرامبەر بە هۆگریی سێکسیی خۆیان ئاستی قبووڵ کردنیان کەمترە، ئاستی ئیستریسیان زیاترە. ئەنجامی توێژینەوەکە دەریدەخات کە پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆ لە نێوان ئاراستەی نەرێنی کۆمەڵگا و ئاستی ئیستریسی تاکەکان بەدی دەکرێت. پێویستیی هەمیشەیی دەمامک لێدان لە سەر شووناسی ڕاستەقینەی خۆ لەگەڵ لەقەمی ناهاوسانی لە لایەن کەلتووری کۆمەڵگاوە دەتوانێ کێشەی زەختتری دەروونی لێ بکەوێتەوە. ژیان لە سیستەمی وشکی ئێران و بێگومان ڕاهاتن لەگەڵ لەقەمی کۆمەڵایەتی و سەرکۆنە لە کۆمەڵگایەکی نەریتخواز دژوارە. ڕێژەی کێشەی دەروونی بە شێوەی تایبەت لە ناو کەسانی دووڕەگەزخواز و ئەو کەسانەی کە دەترسن یان بڕیار دەدەن کە شووناسی ڕەگەزێتی یان هۆگریی سێکسیی خۆیان نەدرکێنن، زۆرە؛ بەڵام ئەوان خۆیان وەک بەشێک لەم کۆمەڵگایە نازانن زۆر جار دەبێ بە تەنیا لە دژی هەڵاواردن خەبات بکەن، ئەزموونێک کە زۆر جار هۆکاری گۆشەگیرییە و تەندروستیی سۆزداری و دەروونی تاک دەڕووشێنێت. ئەگەرچی هەر هەموو ناهاوسانان ڕووبەڕووی ململانێی تەندروستیی دەروونی، هەڵاواردن یان توندوتیژی نابنەوە، زۆر کەس باسیان لە تەندروستیی دەروونی کردووە.

لزباینەکان

ڕێژەی ڕاستەقینەی خەمۆکی و دڵەڕاوکێ لە ناو لزباینەکان ڕوون نییە و داتاکان لە توێژینەوە جۆراوجۆرەکاندا، جیاوازە؛ بەڵام بە گشتی دەقەکان پیشانی دەدەن کە لزباینەکان ڕێژەیەکی زۆر لە کێشە دەروونییەکانیان لە خۆ دەگرن. لێکۆڵینەوە حەشیمەتەوەرەکان باشترین داتاکان پیشان دەدەن. لێکۆڵینەوەی نیشتمانی لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا پیشانی داوە کە ڕێژەی کێشەی دڵەڕاوکێ لە ناو لزباینەکان پتر لە ژنانی دیترڕەگەزخوازە.[3]

---

[1] - Croteau JM. Research on the work experience of lesbian, gay, and bisexual people: An integrative review of methodology and findings. Journal of Vocational Behavior. 1996;48:195–209.

[2] - Waldo CR. Working in a majority context: A structural model of heterosexism as minority stress in the workplace. Journal of Counseling Psychology. 1999;46:218–232.

[3] - Cochran, S.D., V.M. Mays, and J.G. Sullivan, Prevalence of mental disorders, psychological distress, and mental health services use among lesbian, gay, and bisexual adults in the United States. Journal of Consulting & Clinical Psychology., 2003. 71(1): p. 53-61

لە بەرامبەردا توێژینەوەیەکی دیکە لە وڵاتی هۆڵندا ڕێژەیەکی زۆری خەمۆکی لە ناو لزبایناکان بە بەراورد لەگەڵ ژنانی دیترڕەگەزخواز پیشان دا و نە ڕێژەی سەرتری دڵەڕاوکێ و نیگەرانی.[1] هەر ئەم توێژینەوە پیشان دەدا کە لزبایناکان دوو قاتی دیتران لانیکەم دوو جار لە ژیاندا تووشی کێشەی تەندروستیی دەروونی دەبنەوە. ڕیسکی خەمۆکی و کێشەی دیکەی تەندروستیی دەروونی، وەکوو بیر و خەیاڵی خۆکوژیی، لە ناو ئەو ئافرەتە لزبایناناەی کە شووناسی ڕەگەزیی خۆیان ئاشکرا نەکردووە[2] و ئەوانەی کە ئەزموونی ڕووبەڕوو بوونەوەیان لەگەڵ ملهووڕی و هەڵاواردنیان هەیە، زیاترە.

من وا هەست دەکەم لە کۆتاییدا هەموو ژنێک دەبێ پاڵ بە پیاوێکەوە بدات. تەنانەت لە پەیوەندیی لزبایناکان، ئەو کەسەی کە دەوری بەهێزتر دەگێڕێ، هەمیشە پێویستی بە کەسێکی بەهێزترە بۆ ئەوەی پاڵی پێوە بدات. مێهرشاد، تەمەن 18 ساڵان، لزباین

لە کۆتاییدا، کۆی کێشە درێژخایەنەکان کە زۆربەی کەمینە سێکسییەکان ڕۆژانە بە ئەزموونی دەکەن، وەکوو گاڵتە پێکران لە ماڵ، قوتابخانە و شوێنی ئیش و تەنانەت لە شەقام، مەترسی زۆری قۆڵبەست کردن، چەوسانەوە، ملهووڕیی و توندوتیژی سێکسی دەبێتە هۆی دۆخێکی نادادپەروەرانە، نامرۆڤانە و تابشتنەهێنی ژیان. زۆریان لە ژێر زەختی سەرکوتی کۆمەڵایەتی و دەوڵەتی دەژین. کاتێک وەها هەلومەرجێک بە

[1] - **Sandfort, T.G., et al., Same-sex sexual behavior and psychiatric disorders: findings from the Netherlands Mental Health Survey and Incidence Study (NEMESIS). Archives of General Psychiatry, 2001. 58(1): p. 85-91**

[2] - **Koh, A.S. and L.K. Ross, Mental health issues: a comparison of lesbian, bisexual and heterosexual women. J**

Homosex, 2006. 51(1): p. 33-57 Kitts, R. Adolescence. Gay adolescents and suicide: understanding the association. Adolescence, 40(159), 621-628. 2005.

نەگۆڕاوی دەمێنێتەوە، ڕێگە بۆ خەساری کۆمەڵایەتی زیاتری وەکوو ئێچ ئای ڤی، تووندوتیژی، کێشەی دەروونی، خەمۆکی و خۆکوژی زیاتر خۆش دەبێت.

لە زۆرێک لە حاڵەتەکاندا، کەسەکە هیچ ڕێدەرەتانێک لەم ژینگە وەرنەگر و تارێنەرە درێژخایەنە بەدی ناکا و زۆر جار پەنا دەباتە بەر خۆکوژی. ئەوەی لە درێژەی ئەم لێکۆڵینەوەدا ڕوون بۆوە ئەوە بوو کە زۆرێک لە بەشداربووان دەستیان دابووەوە خۆکوژی. زۆریان بەسەرهاتگەلێکیان لە هەوڵی سەرنەکەوتوویان بۆ کۆتایی هێنان بە ژیانیان گێڕایەوە.

بە وتەی عابید (2006) لە کۆی هەر 30 گەی، 20 کەس لە قۆناغێکی ژیانیاندا دەستیان داوەتە خۆکوژی. توێژینەوەکانی پێشوو دەڵێن ئەم هەنگاوانە بە خەستی پەیوەستن بە فاکتەرە ئیسترێسبەخشە دەروونی – کۆمەڵایەتییەکانی وەکوو ناسازگاریی ڕەگەزێتی، ئاگاداریی سەرەتایی لە گەی بوون و قوربانی بوونەوە. باوترین شێوازەکانی خۆکوژی خواردنی حەب، خنکان بە گاز یان بڕینی دەماری دەست بوون. زۆرێک لە کەسەکان بڕینی بە هۆی کردەوەی خۆکوژییان بە تیمی توێژینەوە پیشان دا. ئەگەرچی هەندێ لەم بڕینانە کاڵ ببوونەوە، بەڵام لە دڵ و زەینیاندا بە بێ هیچ سووکناییەک هێشتا هەر قووڵ بوون.

ئەو کاردانەوە توند و تیژ و سووکایەتییەخشانە کە لە سەر شەقام و شوێنە گشتیەکاندا بەدی دەکرێن لە کۆمەڵگای ئەواندا، ئەو شوێنەی کە ڕەگەزێتی دەکەوێتە بەر تیشکی هەڵسەنگاندن و قەزاوەت و بە بێزاری و نفرەتەوە لێی دەڕوانرێ، خۆی دەنوێنێت.[1] ئەم کاردانەوانە لە شوێنی کاریشدا دەبینرێن کە کەسەکان بەشێکی هەرە زۆریان کاتی خۆیان لەوێ بە سەر دەبەن. ئەمە تەنیا تایبەت بە وڵاتی ئێران نییە. لە سەرتاسەری جیهان، ناهاوسانان ڕووبەڕووی هەڵاواردنی بەربڵاو لە شوێنی کار دەبنەوە و دیسان ئاشکرا دەبێتەوە کە وڵاتی ئێران بەدەر نییە. کۆسپ و تەگەرەکانی بەر دەم ناهاوسانان بۆ دەست گەیشتن بە چاودێری تەندروستی لەگەڵ تووندوتیژی و پرسەکانی پەیوەست بە تەندروستیی دەروون کە ئەم تاقمە وەک هاوڕەگەزخوازتوقێنی بە ئەزموونی دەکەن، دەتوانێ ماوەی ئەو ساڵانەی کە ناهاوسانان دەتوانن ئیش بکەن، کەم بکاتەوە.

دیمانە لەگەڵکراوان زۆر بەسەرهاتی بێڕێزی، دەستدرێژیی، سووکایەتی و سەرکۆنەیان لە شوێنی کاردا گێڕایەوە کە حەڕەشەیەکی خێرا و ڕاستەقینە بۆ سەر ئاسایشی دەروونی و ئابووریی ئەوان بووە و توێژێکی دیکەی لە لەمپەری بێهیوایی لە جیهانی ناهاوساناندا بەدی هێنا. دیارە جیا لە ڕفتاری ناشیرینی هاوکاران، ئەگەری بەرزبوونەوەی ئاستی پیشە و پێشکەوتن بۆ کەمینە سێکسییەکان، کە ناتوانن شوورناسی ڕاستەقینەی خۆیان بشارنەوە و لە شوێنی کاردا ڕەواڵەتبازی بکەن، زۆر کەمە.

سەرنەکەوتن لە ڕەواڵەتبازی یان ماندوو بوون لە لاساییکردنەوەی هۆگرییە سێکسییە قبووڵ کراوەکان لە کۆمەڵگا چانسی کەمینە سێکسییەکان بۆ هەبوونی هەڵی کار کەم دەکاتەوە. ئەو بەڕێوەبەرانەی کە لە دامەزراندنا بڕیار دەدەن، زۆریان ئامادە نین کەمینە سێکسییەکان دابمەزرێنن. ئاشکراکردنی هۆگریی سێکسی مەترسی لە دەستدانی هەڵی کار و دەرکەوتەی ڕووخێنەری وەکوو بەراوردی کارکردی نەرێنی، بە ناکارامە لە قەڵەم دران یان پشتگوێ خران بۆ بەرزکردنەوەی پلەی لێ دەکەوێتەوە. وەدەست هێنانی پۆستێکی دەوڵەتی یان سیاسی لە ڕاستیدا ناومکین و لە حەقیقەتدا زۆر چەتوونە.

---

[1] - Gay and Transgender People Face High Rates of Workplace Gay and Transgender People Face High Rates of
Workplace ...www.americanprogress.org/issues/lgbt/news/2011/

توندوتیژی خێزانی لە لایەن هاوژین لە داڕشتەی پەیوەندییە دیترڕەگەزخوازەکاندا سەرنجی پێدراوە؛ بەڵام ڕێژەی ڕوودانی توندوتیژی خێزانی لە پەیوەندیی هاوڕەگەزخوازانیشدا زیاترە. بۆ دیترڕەگەزخوازان هەندێ ڕێگەی یاسایی بۆ پشتیوانی وەکوو فەرمانی گرتن بوونی هەیە. هۆکاری توندوتیژی خێزانی لە پەیوندیی دیترڕەگەزخوازان پیاوێکە کە بە شێوەی فیزیایی یان لەبزی ژنێک دەچەوسێنێتەوە و بەم شێوە قوربانیانی توندوتیژی خێزانی لە پەیوەندیی دوو هاوڕەگەز پشتگوێ دەخرێن. بەو پێیەی کە ژیان بۆ زۆر کەس ئاوێتەیەک لە دان بە خۆداگری، سەرکوت و دژایەتی خێزانی و کۆمەڵایەتی بووە، ئەم کەسانە لە هەمبەر ئەزموونی پەیوەندییە سێکسییە تونداژۆکان خەسار هەڵگرترن. کەمینە سێکسییەکان لە کلیشە نەریتییەکانی قوربانی توندوتیژی خێزانی جێیان نابێتەوە. هاوڕەگەزخوازان و بە تایبەت ئەو کەسانەی ڕۆڵی ژنانەیان هەیە، بە شێوەی پەنگراو و زەینی توندوتیژی قبووڵ دەکەن. لە پەیوەندیی توندازۆیانەی ناهاوسانان، نیگەرانی سەرەکی ئاشکرابوونی پەیوەندیی هاوڕەگەزخوازانەیە کە دەتوانێ کاریگەری لە سەر پرسی چەوساندنەوە دابنێت. زۆر کەس حەزیان لە دەربڕینی ئەم حاڵەتانە نییە بۆ ئەوەی پرسەکە گشتی نەبێتەوە و زۆرێک لە پاشماوەکان هەست بە شەرم و لەقەمی دەکەن. لە وڵاتی ئێران، کەمینە سێکسییەکان ناتوانن لە مافە مەدەنی و یاساییەکان سوودمەند بن و ناتوانن لە ڕەوتی پەیوەندییەکی ناتەندروستیی توندازۆ بەرگری لە خۆیان بکەن. لە ڕاستیدا بە شێوەیەکی بەربڵاو و سیستماتیک، ناهاوسانان لە هەر چەشنە مافی پشتیوانیی یاسایی بێبەشن. لەو ڕووەوەی یاساکان لە وڵاتی ئێران هەر ئێستاش پەیوەندیی ئەوان وەک بەرهەڵستی ڕەها لە دژی نۆرمە ئایینییەکان و جۆرێک سەرکێشی سەیر دەکات. کەمینە سێکسییەکان کە لە ئاشکرابوونی شوونەسیان دەتۆقن، پەیوەندییەکی ئاسوودەیان لەگەڵ سیستەمی یاسایی، پۆلیس و هێزەکانی ئاسایش (ئینتزامی) نییە.

لە پەیوەندیی تونداژۆیانەی هاوڕەگەزخوازان زۆر فاکتەری وەکوو بەدڕفتاری لە منداڵی و نۆرمە کەلتوورییەکاندا هەیە. هەندێ جار ئیسترێسی هەمیشەیی ڕووداوی تاڵی منداڵی لە گەورەسالێدا دەبێتە شەرمێکی بەردەوام کە لەوانەیە لە پەیوەندیی گەیەکاندا ئیسترێسی زێدەتری لێ بکەوێتەوە.[1] پەلاماری سێکسی و کەڵکاوەژوویی لەم جۆرانەدا زۆرن و کەسەکان زۆر جار دواتر لە پەیوەندییەکانی خۆیاندا ئەم دەستدرێژییە سێکسییانە زۆر بە ئەزموون دەکەن. وەک پێشتریش وترا، ئەم پەیوەندییانە کەمخایەن و ڕووکەشین و ئەمە دەبێتە کۆسپێک کە کەسەکان بەتایبەت ئەوانەی کە «دەوری پیاوانە»یان هەیە، بە شێوەی سۆزداری و تەندروست سەرمایەگوزاریی لە سەر هاوبەش و هاوژینی خۆیان بکەن.

لە ناو بەڵگە زۆرە کۆکراوەکان لە لایەن تیمی توێژینەوە، وتەی گەیەکی تەمەن 25 ساڵەی خۆش قسە و خاکەڕا لە شاری ئیسفەهان شایەنی ئاماژەیە. ناوبراو ئەو کاردانەوە کاریگەرەی کە بە تاقی کردبووەوە، لای ئێمە خستییە ڕوو.

توندوتیژی بێژەیی (یان ملهووڕی لەبزی) بابەتێکە کە لە ناو هاوڕەگەزخوازاندا زۆر باوە. توندوتیژی لەبزیی ناهاوسانان دەتوانێ لە لایەن کەسانی نەناسیاو یان کەسانی ناوسیاوی کەسەکە بێت. چەساندنەوەی لەبزی لە سەرەتادا لە ناو بنەماڵە و هاوژینەکانەوە دەست پێ دەکا و دەگاتە جنێو لە گرووپ و هاوتەمەنان و ئازار و سووکایەتی لەبزی لە شوێنی کار. ئەو کەسانەی وا دەکەونە بەر ئامانجی ئەم چەشنە توندوتیژییانە، لە سەرپێچیکردنی یاساکانی هاوڕەگەزخوازنۆرمی بەدی دەکرێن و پرۆتۆکۆلە ڕەگەزێتی و دەورە

---

[1] - **A Same-Sex Domestic Violence Epidemic Is Silent - The Atlantic www.theatlantic.com/health/archive/2013/11/a**

ڕەگەزییەکان پێشێل دەکەن. لە هەندێ لە خراپترین سناریۆکاندا، بەشداربووان ئاماژەیان بە پەلاماری سێکسی و حەڕەشە بە هێرشی فیزیایی، کەڵکاوەژوویی و سێکسی زۆرەملێیی کرد.
تووندوتیژییەک کە کەسەکان بە هۆی ڕەگەزێتییان بە سەریان دێ، زۆر جار بە شێوەی یارییە سێکسییەکان خۆی دەنوێنێت. دیاریکردنی ئەنگێزەی تووندوتیژی ئەستەمە: دیاریکردنی شووناسەکان خۆ و هێرشکردنی ڕاست بۆ سەر ئەو کەسانەی کە ڕەگەزێتیان هەستێکی ناخۆشیان پێ دەدا: پیاوانێک بە هەستی لاوازی شووناسی تاکایەتییەوە؛ هێرش بۆ سەر ناهاوسانان بۆ بەرەنگاربوونەوەی هەستی خۆیان لە پێگەیەکی خوارتر یان ئاراستەی سادیستی. بە ئاوڕدانەوە لە ڕێژەی تووندوتیژی لەم پەیوەندییە سێکسییانە، ناڕاست نییە ئەگەر بڵێین دیترۆگەزخوازان هەستی هاوڕەگەزخوازانە و نەخۆشی سێکسی / دەروونیی شاراوەی خۆیان سەرکوت و بۆ هاوڕەگەزخوازانی گەنجتری دەگوازنەوە.

منداڵبازی

دیترۆگەزخوازی لە نەریتێک لە پەیوەندییە بەهێزە پیاوانەییەکان، کە مۆری کەلتووری ئیسلامی لێدراوە، لەگەڵ منداڵبازی فەرقی هەیە. منداڵبازی بە پەیوەندیی نێوان پیاوانی بەساڵاچوو لەگەڵ کوڕانی کەم تەمەنتر دەوترێ کە زۆر جار تێکەڵ بە تووندوتیژی، ئازاراندن و هەڵخڵەتاندنە. لێکدانەوەی ئاڵۆزییە قوواڵەکانی نێوان پیاوانی بەساڵاچوو و کوڕانی کەم تەمەن گوتاری گشتگیرتر و جیاوازتری لێ دەکەوێتەوە.
ئەم پەیوەندییە یەک لایەنە سێکسییە تێهەڵکێشی ئازاراندن لە منداڵی، چەوساندنەوەی سێکسی و دەستدرێژییە. کاتێک کوڕانی کەم تەمەن (وەک هاوبەشی مێینە) هۆگری کەسێکی بەتەمەن دەبن و لەم پەیوەندییە ئاگادارن، مافی هەڵبژاردن و ئازادییان بۆ نییە. کاتێک کەسێکی بە تەمەنتر خواستەکانی لە سەر قوربانی جێبەجێ دەکا، فێری ناکا بەڵکوو لە ئاقاری دڵخوازی خۆیدا ڕێنوێنی دەکات. ئەم پەیوەندییە بە شێوەی تەوساوی لە لایەن پیاو پێی دەوترێ «پرۆژەی درێژخایەن». ئەم پرۆژە درێژخایەنە شێوازێک پیشان دەدا کە لە ڕێگەی ئەوەوە پەیوەندییە سێکسییەکانی نێوان پیاوانی هاوڕەگەزخواز و کوڕان بێچم دەگرێت.
بە وتەی بەشداربووان، ئەم کەسانە ماڵی جیا و شوێنێکیان بۆ پەیوەندیی سێکسی هەیە کە لە دەرەوەی تۆڕی بنەماڵەدا ڕوو دەدات. شوێنە پیشەسازییەکان، کۆگای کۆمپانیاکان، ڕیستوڕانتەکان، کافە، ماڵی دووهەم یان نووسینگەی کار و هتد دەتوانن شوێنێک بۆ ئەم کارە بن.

گەی، تەمەن 25 ساڵان، لە ئیسفەهان
من هاوڕەگەزخوازم؛ کەسێکی دڵناسکم، لەگەڵ کەسێک کە بە لامەوە باش و ڕاستگۆ بوو، بوومە دۆست. پاش ماوەیەک داوای لێ کردم لەگەڵی بچمە ماڵەکەی. هەستێکی گەرم و بەتینی پێ نیشان دام و وتی ئێمە دوو کاپڵی ڕاستەقینەن و باشترین هاوژینین. ئەمە زۆری کاریگەری لە سەر دانام. لە کۆتاییدا چووم و بۆم دەرکەوت دوو سێ کەسی دیکەش هەن. ئەوان تا توانیان لێیان دام، دەست و قاچیان بەستمەوە و ئەوەی ویستیان بە سەریان هێنام. ئێستا من خوێنڕێژیم هەیە، لە ناو چووم و زەینم زۆر ئاڵۆزاوە.

لە چوارچێوەی ئەم پەیوەندییە یەک لایەنە پرسی زمانیش هەیە. ئەو پیاوانەی کە هاوبەشی سێکسیی هاوڕەگەزیان هەیە وەک سووکایەتی پێیان دەوترێ «کوونی» کە پێناسەیەکی بێڕێزییانەیە و بۆ سووکـکردنی ئەویتری بە کار دەهێنرێت. وەرگر، چ پیاو بێ چ ئافرەت، پێی دەوترێ کوونی کە واتای نەرێنی وشەکە بەهێز دەکا و واتای نەرێنیش بە هاوڕەگەزخوازی دەدات.

خوێندکاری زانکۆ بووم کچێکم بینی 7 – 8 ساڵ لەگەڵی هاوڕێ بووم. زۆر بە هەڵکەوت بوو. تەنیا لە هەوڵی زەینی و بیر و خەیاڵی خۆکوژی ڕزگار ببووم. نازانم دروستە یان هەڵە. جارێکیان دەستم دایە خۆکوژی و دەتوانم بڵێم مردم. دیسان زیندوویان کردەوە. دەمویست خۆم بکووژم چوونکە کەس لێم تێنەدەگەیشت. بۆ وێنە خوشکەکانم دەیانوت ئێمە مێردمان هەیە و ئەگەر مێردەکانمان لە بارەی تۆ بزانن، ئەوە بەڕەڵامان دەکەن. ئابڕوو و وەجمان لە مەترسیدایە. خەڵک قسە دەکەن و منیش دەستم دایە خۆکوژی.

لزباین، 32 ساڵان، لە تاران

باوبوونی ئەم وشە زمانییانە لە چوارچێوەی دەورە ڕەگەزییەکان دەبێتە هۆی ئەوەی کۆمەڵگا بە ڕێزێکی پترەوە لەو پیاوانەی کە دەوری «نێرینە»یان هەیە بڕوانێت. پەرە سەندنی وەها زمانێکی ئاراستەداری ڕەگەزێتیانە و کاریگەریی ئەو لە سەر تێگەیشتن و قبوولکردنی کۆمەڵگا لە کلیشە ژنانە و پیاوانەکان، پیاوانی بکەر دەخاتە پێگەیەکی ڕێزدارەوە. ئەوان هەر ئەو کەسانەن کە خاوەن دەسەڵات و کۆنترۆڵی پەیوەندیی سێکسی بۆ دیاریکردنی یاسا و هەلومەرجەکانن. ئەم پیاوانە توانای دخوولیان هەیە. بە پێچەوانەوە هاوبەشی مێینە وەک کەسایەتییەکی بێنرخ و بێ بایەخ سەیر دەکرێ و دەوری سێکسی ئەو تێکەڵ بە جنێو و زمانی بێڕێزییە.

نا پێم خۆش نییە. دوو کەرەسەی سێکسم لە ماڵەوە هەیە. کەسێک کە لەگەڵی بووم دووانی پێدام بۆ ئەوەی بیانبەمە ماڵەوە. وتم نامهەوێ. وتی هەڵیگرە و کاتێک هاتم خۆم بە کاری دێنم. زۆر حەزم لێی نییە. ئەم کارە بە پاچە پلاستیکێک ئەنجام دان هیچ چێژێکی نییە.

محەمەد، 62 ساڵان، تاران

1 – 11 – هاوسەرگیری و منداڵی هەڵبژاردە

وەک چەندین جار لە دیمانەکاندا وترا، پرسی درێژخایەنی دیکە بۆ هاوڕەگەزخوازان و دووڕەگەزخوازی ئێرانی ئەوەیە کە پەیوەندیی نێوان ئەوان بە شێوەی یاسایی بە فەرمی ناناسرێت. بۆ ناهاوسانان ئەمە ڕەنگە بە واتای دەست پێڕانەگەیشتن بە ئیمتیازەکانی گەلاڵە تەندروستییەکان، باجی دەوڵەتی، پشتیوانی لە هەمبەر هەڵواردن یان دیکەی مافە یاساییەکان بێ کە کاپڵەکان (ژن و مێردەکان) لێی سوودمەندن. ئەوان بە بێدەسەڵاتی ڕەهای خۆیان هەوڵ بۆ هاوسەرگیری و بە فەرمیکردنی پەیوەندیی سێکسیی خۆیان دەدەن. وڵاتی ئێران وڵاتی لایەنگری هاوسەرگیریی هاوڕەگەزان نییە. دیارە کاتێک چانس بۆ پەیوەندیی فەرمی لە ئارادا

نییە، پەیوەندیی نافەرمییە و لە زۆرێک لە حاڵەتەکاندا ڕووکەشی و لە باو کەوتووە کە لە ئەنجامدا زیانی سۆزداریی زیاتری بۆ هاوڕەگەزخوازان لێ دەکەوێتەوە.
بە پێی یاساکانی ڕێکخراوی چاکژیانەوە، لە ئێستادا ئەو کەسانەی کە لە ڕووی دەروونی، جەستەیی و ماڵییەوە مەرجەکان دەیانگرێتەوە، دەتوانن بۆ منداڵی هەڵبژێردراو هەوڵ بدەن. کەسانی گەنج و سەڵتیش ئەم یاسایە دەیانگرێتەوە؛ بەڵام لەو ڕوەوەی کە کەمینە سێکسییەکان لە وڵاتی ئێران هیچ چانسێکیان بۆ هاوسەرگیری لەگەڵ کەسی هاوڕەگەزی خۆیان نییە، بە شێوەی خۆ بە خۆ بۆ داواکردنی منداڵی هەڵبژێردراو وەبەر مەرجەکان ناکەون.

1 – 12: نەبوونی ڕاهێنانی پرسە تەندروستیی و سێکسییەکان

هاوبەشی سێکسیی بێژومار یان پەیوەندیی زۆر دەتوانێ کێشەی تەندروستی لێ بکەوێتەوە. ئەوەی لە ناو بەشداربووواندا بینیمان ئەوە بووە کە پرسی تەندروستیی بە لایانەوە نیگەرانییەکی ئەوتۆ نەبوو. بە گوێرەی ڕا و بۆچوونەکانی ئەوان، گرنگیدان بە پرسە تەندروستییەکان لە بە کارهێنانی کاندۆم و حەبی دژە دووگیانی سنووردار دەبووەوە. هەندێ جار کەسەکان بۆ چێکاپ و پشکنینی خوێن سەردانی ناوەندە تەندروستییەکانیان دەکرد؛ بەڵام ڕێژەی ئەم حاڵەتانە زۆر نەبوو.
لە وڵاتی ئێران چاودێری تەندروستیی و خزمەتگوزاریی پێشگری گونجاوی کەلتووریی پێویستە کە تایبەت بەم کۆمەڵگایە بێت؛ بەڵام هاوڕەگەزخوازدژیی هێشتا لەمپەرێکی گەورەیە. ناهاوسانان ڕووبەڕووی چالنجی و ئاستەنگی تایبەتی وەکوو تووندوتیژی، پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ، لەقەم یان هەڵاواردن دەبنەوە. لەقەم لێدان دەتوانێ جۆرە جیاوازەکانی کێشەی درێژخایەنی تەندروستی لێ بکەوێتەوە. بە تاوانزانینی پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز، نێربازی، جلوبەرگ لە بەرکردن بە شێوەی ڕەگەزی بەرامبەر و «ساختەکاری ڕەگەزێتی» ئەم «هاوڕەگەزخوازتۆقێنی کۆمەڵایەتی»یە بەهێز دەکا کە نموونەیەکی هەموو ڕۆژەیە لە هەڵاواردن. و هەر دوو هۆکارەکە دەبنە هۆی ئەوەی کەسانی ناهاوسان دەستیان بە پێشگیری، پشکنین و چارەسەری ئێچ ئای ڤی نەگات. لە ئەنجامدا، هەندێ لە ناهاوسانان نەزانانە بە ڤایرۆسی ئێچ ئای ڤییەوە دەژین یان لە قۆناغەکانی دواتردا کە چارەسەر ئەستەمتر دەبێ، نەخۆشییەکەیان ئاشکرا دەبێت.
لە ناو گەیەکاندا ترسێکی زۆر لە ئایدز هەیە. زۆربەیان ڕایانگەیاندووە کە زۆربەی ئەوانەی وا تووشی ئایدز هاتوون، گەی بوون. هۆشداریی پێویستە. لە ڕۆژی جیهانی ئایدز (یەکەمی دیسەمبەری ساڵی 2017)، وەزیری تەندروستی ئێران، حەسەن هاشمی، ڕایگەیاند کە وڵاتی ئێران لە بەر دەم پەرەسەندنی ڕوو لە زیادبووی ئێچ ئای ڤیدایە. ناوبراو کە لە کۆنفڕاسێک سەبارەت بە ئاگادار بوون لە ئایدز لە وەزارەتی تەندروستی قسەی دەکرد، وەبیری هێنایەوە کە لە ماوەی یانزە ساڵی ڕابردوو حاڵەتەکانی ئایدز نۆ قات بەرز بۆتەوە. ناوبراو هەروەها هۆشداریشی دا کە نەبوونی ڕاهێنانی سێکسی و تابۆی کۆمەڵایەتیی پەیوەست بە نەخۆشییە نزیکییەکان لە کۆمەڵگای ئێراندا لەو فاکتەرانەن کە لەم ڕەوتی ڕوو لە زیادبوونەدا دەوریان هەیە.
بارودۆخی ئێچ ئای ڤی لە وڵاتی ئێران پارادۆکسێکی چالنجبزوێنی لێ دروست دەبێ کە پەیوەستە بە کاریگەرییە تێهەڵکێشراوە کۆمەڵایەتی و جیۆپۆلۆتیکییەکانەوە (کە پەیوەستە بە بواری تەندروستی.) حاڵەتە نوێکانی ئێچ ئای ڤی بە هۆی پەیوەندیی سێکسیی ناتەندروست لە هەمبەر ڕەوتی پێشووی تووشبوون لە

ڕێگەی دەرزی مادەی هۆشبەرەوە ڕوویان لە هەڵکشانە؛ بەڵام تابۆ کەلتوورییەکانی پەیوەست بە گوتاری پەیوەندیی سێکسی هێشتا بۆ ئەم کارەساتە بێدەنگییان هەڵبژاردووە.[1]
سێکسی کۆمی، سێکسی دەمی و گرنگینەدان بە تێبینییە تەندروستییەکان ڕیسکی ئەم نەخۆشییە زۆر دەکەن. سەرەڕای ترسێکی زۆر لە ئایدز، ڕێژەی ئاگاداریی لە تەندروستیی سێکسی و پرسە پەیوەستەکان لە ناو کەمینە سێکسییەکان زۆر کەمە. بۆ وێنە، گەیەکان، دووڕەگەزخواز و دیکەی ئەو پیاوانەی کە لەگەڵ پیاوان پەیوەندیی سێکسییان هەیە، دەبێ بەردەوام بۆ نەخۆشییە نزیکییەکان پشکنینان بۆ بکرێ، یان بە هۆی هەستی شەرم یان ترس لە ڕاپۆرتدان بە بەرپرسان، پیاوانی هاوڕەگەزخواز هەوڵ بۆ چێکاپی بەردەوام و پشکنینی نەخۆشییە نزیکییەکان نادەن. لە بەرامبەردا، لزبایەنەکان بە تەواوەتی لە بوونی کاندۆم بێئاگا بوون.

هاوڕێیەکم کتێبێکی فڕۆیدی بە ناو «کۆمەڵە وتارێک سەبارەت بە ڕەگەزێتی» پێدام بۆ ئەوەی بیخوێنمەوە. دانیشتم و کتێبەکەم خوێندەوە. لە هەندێ لە بەشەکانی تێنەگەیشتم بەڵام ئەوەی دەبا لێی تێگەیشتایەم، تێگەیشتم.

سەجاد، تەمەن 25 ساڵە، لە تاران

هەروەها دەرکەوت کە بەکار هێنانی کەرەسەی سێکسی لە ناو هاوڕەگەزخوازان و دیترڕەگەزخوازان باوە. ئەمە خۆی هۆکارێکی ترە بۆ نەخۆشییە نزیکییەکان. ئەوەی کە ئایا هاوڕەگەزخوازان لە چاو دیترڕەگەزخوازان زیاتر کەرەسەی سێکس بە کار دەبەن یان نا، جێی مشتومڕە. لە ناو ژنانی لزباین، بە کار هێنانی کەرەسەی سێکسی وەکوو ویبراتۆر یان دیلدۆ باوە.[2] جیاوازیی لە ڕفتاری سێکسی دەتوانێ هۆکاری بەشێک لەم ناکۆکیاینە بێت. ئەم کەرەسانە زیاتر بە شێوەی نایاسایی لە بازاڕی ڕەشدا دەکڕدرێن نەک لە سەرچاوەیەکی دڵنیا و هەر لە بەر ئەوەش زۆریان ستریل نین. کەرەسە سێکسییەکان دەتوانن ببنە هۆی هەوکردنی نزیکی لە ڕێگەی خوێنەوە (هەوکردنی خوێنی).
زۆرێک لە پرسە تەندروستیی و ژنانەییەکانی لزباینەکان لەگەڵ پرسەکانی ژنانی دیترڕەگەزخواز یەکن. بەڵام هەندێ فاکتەری تایبەت هەن. یەکەم ئەوەی کە ڕفتارە سێکسییەکانی لزباینەکان هەموو ئەو شتانەی کە ژنانی دیترڕەگەزخواز هەیانە بەدەر لە دخوولی ئەندامی پیاوانە بۆ ناو واژەن لە خۆ دەگرێت. ئەم بابەتە بۆ ڕیسکی ئێچ ئای ڤی زۆر گرنگە. دووهەم ئەوەی کە، ئەگەر ئافرەتێک بیهەوێ بێتە دایک، دەبێ بۆ دەست پێڕاگەیشتن بە بژاردەکانی ئەم ئامانجە قۆناغێکی سەغڵەت تێپەڕ بکات. سێیەم ئەوەی کە، جیا لە پرسە ژنانەکان، بابەتی گشتیتری وەکوو نەخۆشی درێژخایەن یان دەروونی دەتوانن کاریگەری لە سەر تەندروستیی جەستەیی و هتد دابنێن. لە کۆتاییدا لزباینەکان لە پانتایەکی کۆمەڵایەتی، دەروونی و ئابووری تایبەتدا دەژین. ئەگەری ئەوە هەیە کە هەر کەس لە ناوەندێکی تەندروستیی، تەنیا بە هۆی هۆگریی سێکسییەوە، پشتگوێی بخرێ یان دژایەتی بکرێت؛ ئەگەر نەتوانێ لە ئیمتیازەکانی هاوبەشی خۆی سوودمەند بێ ئەوە دەست پێڕاگەیشتنی ئەو بە تەندروستیی و بیمە لەوانەیە سنووردار بێتەوە؛ لەوانەیە سەرچاوە چاودێرییە تەندروستییەکان خزمەتگوزارییەکانی خۆیان بە جۆرێک پێشکەش بکەن کە پێشوازی لە لزباینەکان نەکەن

[1] - HIV in Iran - The Lancet, www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736...
[2] - Bailey JV, Farquhar C, Owen C: Sexual behaviour of lesbians and bisexual women. Sex Transm Infect 79:147,
2003

یان بۆیان کاریگەر نەبێت؛ و ڕەنگە لە چاو ژنانی دیترڕەگەزخواز، لزباینەکان قۆناغەکانی ژیانی زک و زا بە جۆرێکی دیکە سەیر بکەن کە دەتوانێ لە سەر هەڵبژاردەکانی ئەوان بۆ پێشگیری کاریگەری دابنێت.[1]
وا دیارە زیاترین چالاکی بۆ لزباینەکان خۆڕەحەتکردنی دوو کەسی و سێکسی دەمی – واژەنییە.[2] ڕیسکی زۆری باکتریای واژینۆز لەو ژنانەدا بەدی دەکرێ کە لەگەڵ ژنانی دیکە پەیوەندیی سێکسییان هەیە، پێشینەی بە کارهێنانی کەرەسەی سێکسی هاوبەشیان هەیە یان هاوبەشە سێکسییەکانیان هەڵگری باکتریای واژینۆز بوون.[3] لێککەوتنی پێست لەگەڵ پێست یان دەم و ئەندامی زاوزێ لەگەڵ کەرەسەی سێکسی هاوبەش و ئالۆگۆڕی شلەی واژینال یان خوێنی سووڕی مانگانە لە ڕێگەی بزواندنی دەستی دەبنە هۆی ئەوەی ژنانی لزباین و دووڕەگەزخواز لە هەمبەر هەوکردنی نزیکی خەسار هەڵگرتر بن. ژنانی دووڕەگەزخواز مەترسیی تووشبوونیان بە ئێچ ئای ڤی زیاتر لەو ئافرەتانەیە کە تەنیا لەگەڵ ژنان پەیوەندیی سێکسییان هەیە؛ چوونکە ئەوان لەگەڵ پیاوانیش لە پەیوەندیدان کە شلەی شاوەتەکەیان پڕۆتینێکئ هەیە کە ڤایرۆسێکی کاریگەری لە خۆدا هەڵگرتووە.
ڕاهێنانی تەندروستیی سێکسی لە ڕێگەی ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان وەک یەکێک لە نموونەکانی مافەکانی مرۆڤ، پێویستییەک بۆ گەشە و پەرە پێدانی یەکسانی دەناسرێت.[4] لە وڵاتی ئێران ڕاهێنانی تەندروستیی سێکسی بۆ کەسانی سەڵت لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە سەرکۆنە دەکرێ و هۆکارەکەشی چەندین سەدە قەدەغەی کەلتووری و ئایینیی پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیری و لەقەمی پرسە سێکسییەکانە.
ڕاهێنانی سێکسی دەتوانێ زانیارییە دروستەکان بگوازێتەوە و ئەفسانە و زانیارییە هەڵەکان بخاتە لاوە. ئەگەری ئەوە لە ئارادایە کە ئەو گەنجانەی کە هەر ئێستا لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانەوە بەم بابەتە ئاشنا دەکرێن زانیاریی هەڵە وەدەست بێنن. ئەگەرچی ڕاهێنانی سێکسی لە قوتابخانە دەتوانێ ڕوانگەیەکی ڕاستەقینە و تەندروست سەبارەت بە پەیوەندیی سێکسی بخاتە ڕوو، مخابن پڕۆگرامی خوێندنی وڵاتی کۆماری ئیسلامی ئێران لەم بوارەدا هیچ وانەیەک پێشکەش ناکا و بە ڕێگەپێدراوی نازانێت.
وەها چەواشەگەلێک هێمای تەواون لە سەر ئەوەی کە نەبوونی ڕاهێنانی سێکسی چۆن دەبێتە هۆی تێگەیشتنی لاواز یان نەبوونی هەر چەشنە تێگەیشتنێک لە پرسە سێکسییەکان. ئەمە هەروەها ئەوە پیشان دەدا کە چۆن ئەم نەزانینە دەتوانێ ببێتە هۆی کێشەی تەندروستیی جیدی نە تەنیا بۆ تاکەکان بەڵکوو بۆ کۆی کۆمەڵگا. کەمینە سێکسییەکان لە هەر چەشنە ڕاهێنانێکی سێکسی بێبەشن و کەمە زانیارییەکانیان لە ڕێگەی خوێندنەوەی لێکبڵاو یان گفتوگۆ و لێکۆڵینەوەکانی خۆیان وەدەست هاتووە.
ڕێکخراوی چاکژیانەوە لە خۆشگوزەرانی و تەندروستیی تاکەکان لە هەموو جیهاندا زیاترین گرنگی هەیە، بە جۆرێک کە کەمینە سێکسییەکان بە پێی ئاماری تایبەتی وەکوو لە دایکبوون، مەرگ، هاوسەرگیری و هتد لەم ڕێکخراوەدا تۆمار دەکرێن. کەواتە ئەم ئاماری حەشیمتەناسییە کە هەر ئێستاش بوونی هەیە، زۆر بە ئاسانی دەوڵەت یان ئێن جی ئۆکان کەڵکی لێ وەردەگرن بۆ ئەوەی لە دەست پێڕاگەیشتن بە زانست و دیکەی هاوکارییە پێویستەکان هاریکاری هاوڕەگەزخوازان و دووڕەگەزخواز بکەن. بەو پێیەی کە لە وڵاتی ئێراندا ناهاوسانی بە نگریس و پڵیت لە قەڵەم دەدرێ و ڕەت دەکرێتەوە و نکۆڵی لێ دەکرێت، ناهاوسانان بە هیچ

---

[1] - Gynaecologic Issues for Lesbians | GLOWM, www.glowm.com/section_view/heading/Gynecologic Issues for.
[2] - Supra at 55
[3] - Are sex toys safe? - Health questions - NHS Choices www.nhs.uk/chq/Pages/1690.aspx?CategoryID=118&...
[4] - UNFPA. Comprehensive sexuality education: Advancing human rights, gender equality and improved sexual and reproductive health. 2010.

چەشنێک لە ئاماری حەشیمەتناسی بوونیان نییە و لە هیچ کام لە یاسا و سیاسەتەکانی بواری خۆشگوزەرانی بەدی ناکرێن. ئامار و ڕێژەی سەرسامهێنەری نەخۆشییە نزیکی و دژوارەکانی کەمینە سێکسییەکان دەتوانێ بە پشتیوانیی ڕێکخراوی چاکژیانەوە لەم گرووپانە کەم ببێتەوە. ڕەوادان بە کەمینەکان و سەرنج پرژاندنە سەر ئاڵۆزییە تایبەتەکان یەکەمین هەنگاو لە هەر کردەوەیەکدا بۆ باشتربوونی بارودۆخی ئەوانە.

1 – 13: کاردانەوە ستراتیژییەکان

لە وڵامی سەرکوت و کەمایەسییە بە ئەزموونکراوەکان، کەمینە سێکسییەکان هەمیشە بەرکار و ملکەج بوون و هەندێ جار کاردانەوەی سیستماتیک یان ناسیستماتیکی خوازراو یان نەخوازراو لە خۆیان دەنوێنن؛ زۆربەی کەمینە سێکسییەکان وایان پێ باشترە کە هۆگریی سێکسیی خۆیان بشارنەوە؛ چوونکە بنەماڵە، ئایین و هێزە ئاسایشییەکان سەرچاوەی پشتیوانی لاوازن کە لە ڕاستیدا بوونیان نییە. شاردنەوە یەکەمین میکانیزمی ستراتیژانەی سازگارییە کە کەمینە سێکسییەکان بۆ خۆڕاگری لە هەمبەر زەخت و گووشار دەیگرنە بەر. ئەنجامی لێدوان لەگەڵ هەندێ لە هاوڕەگەزخواز و دووڕەگەزخوازان ئەوەی پیشان دا کە هەمووان بە شاردنەوە ڕازی بوون و بە شێوەی بە کۆمەڵ کەڵکیان لەم ستراتیژە وەردەگرت.

14.1: هاوسەرگیریی ساختەکارانە

ئێران وڵاتێکە کە یاساکان تێیدا مەلەوەرن و تاکەکان لە چینە جیاوازەکان و ئاستە جیاوازەکانی ئایینپەروەری بۆ دۆزینەوەی ڕێگەی خۆقوتاردان لە ناو سیستەمی ئیسلامی شانازی بە خۆیانەوە دەکەن. هاوسەرگیریی ساختەکاری یەکێک لە سەیرترین و گەورەترین ڕێگەکانی خۆقوتاردان و ڕا کردنە. ناهاوسانان ناچارن بۆ بوون لەگەڵ کەسێک کە خۆشیان دەوێ، ڕێگەی «داهێنەرانە» بدۆزنەوە. ڕاستییەکی تاڵە کە بە ملیۆنان پیاوی گەی و ژنی لزباین لە جیهان «هاوسەرگیریی ساختەکارانە» وەک ڕێگەیەک بۆ ئارامکردنەوەی ئەندامانی بنەماڵە و کۆمەڵگای گەورەتری خۆیان دەستنیشان دەکەن. هاوسەرگیریی ساختەکاری باشترین شێوازە بۆ ئەوەی هەمووان ڕازی بن و هەر چەشنە گومانێک لە مەڕ هاوڕەگەزخوازی بسڕنەوە. گەورەترین ئەنگێزەی هاوسەرگیریی ساختەکاریی ئارام کردنەوەی دایک و باوکە. زۆر کەس دەترسن کە بە ئاشکرابوونی شووناسی لزباین، گەی، دووڕەگەزخوازی یان تڕەنسێتیان لە لایەن بنەماڵەوە دەربکرێن. بێگومان ئەمە دۆخێکی ئاڵۆز دێنێتە ئاراوە؛ چوونکە ژیانێکی ساختەکارانەیە کە دەتوانێ لە ناکاو تێک بچێت.

ئەو تاقمە هاوڕەگەزخوازانەی کە لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و میدیا کۆمەڵایەتییەکانی دیکەدا چالاکن یان لەگەڵ تۆڕێک لە هاوڕێیان لە پەیوەندیدان، بە شێوەی بە کۆمەڵ ڕووبەڕووی زەختی بنەماڵە بۆ هاوسەرگیری دەبنەوە. دوو کەس لە زەختکردن بۆ هاوسەرگیری کاریگەرن. یەکەم، زۆریان مل بۆ زەختی بنەماڵە بۆ هاوسەرگیری لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر دادەنەوێنن بەڵام بە شێوەی پەنامەکی پەیوەندیی خۆیان لەگەڵ کەسی هاوڕەگەزی خۆیان درێژە پێ دەدەن. وەک پێشتریش ڕوون کراوە ئەم هاوسەرگیرییانە هەر لەگەڵ یەکەم ساتەوەختی دەستپێکی نگریسییەوە لە ڕووی سۆزداریيەوە لەمپەرێکی بێبەری لە هەستە. دووهەم ئەوەی کە ئەوان ڕازی بە هاوسەرگیری دەبن بۆ ئەوەی بتوانن لە بارودۆخێکی براوە – براوە زەخت و گووشاری زۆری بنەماڵە لە ناو ببەن و بەردەوام درێژە بە پەیوەندیی شاراوەیان لەگەڵ کەسی دڵخوازی خۆیان بدەن. بنەماڵە ڕازییە؛ چوونکە ڕۆڵەکەیان هاوسەرگیری کردووە و لە هەمان کاتدا ئەم هاوسەرگیرییە ساختەکارییە ڕێگە بە کاپڵەکان دەدا لە دەرەوەی هاوسەرگیری پەیوەندیی لەگەڵ ڕەگەزی دڵخوازی خۆیان ساز بکەن. بۆ سەرکەوتنی وەها ستراتیژگەلێک پێویستمان بە لێکۆڵینەوەی پتر.

جۆرێکی دیکەی هاوسەرگیری کاتێکە کە کەسێک لەگەڵ دیترڕەگەزخوازێک هاوسەرگیری دەکا نەک لەگەڵ هاوڕەگەزخوازێک و هەمان ئامانج کە ڕزگار بوون لە زەختی بنەماڵە و کۆمەڵگایە، دەگرنە بەر. لە وەها هەلومەرجێکدا، ئەم ڕێگە چارە، ڕێگە چارەیەکی خێرایە بۆ ئەو کەسەی کە لەگەڵ هۆگریی سێکسیی خۆی ڕاهاتووە یان تێدەکۆشێ شوورناسی ڕەگەزیی خۆی ئاشکرا بکات. ئەم هاوسەرگیرییە بە شێوەی کاتی گرفتەکە چارەسەر دەکا، لە حاڵێکدا کە کەسەکە لە پشتیوانیی ماڵی، سۆزداری و دەروونیی هاوبەشی دیترڕەگەزخوازیی خۆیان سوودمەند دەبێت. ئەم بابەتە لە دیمانەکردن لەگەڵ بەشداربووان ئاشکرا بوو، ئەو

بەشداربووانەی کە بە پێچەوانەی هاوسەرداربوون پەیوەندیی سێکسیی خۆیان لەگەڵ هاوبەشە هاوڕەگەزخوازەکانیان پاراستبوو. هەبوونی ژیانی دووانە و لە دەموچاودانی دەمامکی دیترڕەگەزخوازی دەبێتە هۆی هەوڵێکی دڵتەزێن بۆ شاردنەوەی ژیان.

ڕێگە چارەی سێیەم کە لە ڕێگەی ئیشی مەیدانی دەرکەوت هۆگریی بەشداربووان بۆ بە جێهێشتنی وڵات و کۆچکردن بە هیوای ژیانێکی ئازادتر لە کۆمەڵگایەکی کەمتر سەرکوتکەر بوو بۆ ئەوەی لەوێ بتوانن وەک ناهاوسانێک بە بێ هیچ ترسێک لە دواداچوونی یاسایی بە مافە سەرەکییە مرۆییەکان بگەن. ئەوان پرۆسەی کۆچکردن و داخوازی پەنابەرێتی دەست پێ کردبوو. هەندێ تێدەکۆشاون لە تەمەنی کەمتردا کۆچ بکەن و بۆ ئەم پرۆسە وەها هەوڵێک دراوە کە دەڵێی هەمیشە بەشێک لە ژیانی ئاسایی ئەوان بووە. ئەم بابەتە وەک دەبینرێ بەتایبەت سەبارەت بە کۆچکردن بەرەو ئەمریکا، هەر وا ئاسان نییە.

پەنابەرێتی چاکی کۆچ کردنە کە ڕێگە بە هەندێ لە کەسانی سەر بە نەتەوەکانی دیکە کە لە ڕاوەدوونان و چاودێری داد دەترسن، دەدا کە بە شێوەی یاسایی بۆ هەمیشە لە وڵایەتە یەکگرتووەکان بمێننەوە. ئەو کەسانەی کە پەنابەرێتی وەردەگرن دەتوانن بۆ نیشتەجێبوونی هەمیشەیی یاسایی (بە کارتی سەوز) پاش ساڵێک قبوولکرانی پەنابەرێتی دەتوانن دەست بە کار بن. بەدەر لە هەندێ حاڵەتی تایبەت، داوای پەنابەرێتی دەبێ لە ماوەی ساڵێ پاش دواییین هاتنی داواکار بۆ ئەمریکا بکرێت.[1]

داوای پەنابەرێتی بە پێی ترس لە ڕاوەدوونان کە لە ناو ناهاوسانان بە هۆی هۆگریی سێکسییان دەخرێتە ڕوو بە شێوەی تایبەت چ لە قۆناغی داوا کردن، چ دانووستان و چ برانەوەدا تەنانەت سەرەڕای بوونی بەڵگەی تەواو لە بەدڕفتاری و ڕاوەدوونانی یاسایی ئەستەمە. ڕەوتی پەنابەرێتی ناهاوسانان لە ئەمریکا بە توندی گرێدراوە بە پانتای ناوخۆی سیاسی، کۆمەڵایەتی و یاسایی پەیوەست بە گەی و لزباینەکان. ئەم دۆخە لەگەڵ کێشەی سەلماندنی شووناسی ناهاوسانی بە هۆی هۆگریی سێکسی بە شێوەی تایبەت داوای پەنابەرێتی چالنجدار دەکات.[2]

ئەم ململانێیە بە شێوەی تایبەت بە بوونی دەوڵەتی ئێستای ئەمریکا چەتوونتر بووە کە سیاسەتی کۆچکردنی سەختگرانەتری وەکوو سنووردارکردنی ڕێگە یاساییەکانی گەیشتن بە شارۆمەندێتی یاسایی گرتووەتە بەر. لە وتاردانێکیدا وتراوە سیستەمی کۆچکردن پڕ لە «ساختەکاری و خراپ بە کارهێنان»ـە کە ڕێگەی بۆ ملیۆنان کۆچبەر کردۆتەوە کە بە شێوەی نایاسایی بێنە ناو وڵاتەوە و «پارێزەرانی پیسی کۆچ» ئالیکاری سەردانکەرانی خۆیان دەکەن بۆ ئەوەی «ئیدعای درۆ» هەڵبەستن بۆ ئەوەی داپەڕی پەیوەست بە بارودۆخی «ترسی بڕواپێکراو» دەست پێ بکەن و ئەوان بتوانن لە ئەمریکا بمێننەوە.[3]

یاسای سزای ئیسلامی و یاساکانی کۆمەڵگا بە خەستی دژە هاوڕەگەزخوازین و خزمەتی زۆرەملێی سەربازیی، ناهاوسانان ناچار بە کۆچ بۆ وڵاتێکی تر دەکا کە تێیدا یاسا کۆمەڵایەتییەکان ساناتر و داکۆکیکارتر و زیاتر پەسندکراوی گشتییە. لە ناو ئەو وڵاتانەی کە بۆ کۆچ لایەنگرییان زیاترە، دەتوانین ئاماژە بە وڵاتانێکی وەکوو تورکیا و گورجستان بکەین. ئەوانەی توانای دارایی باشتریان هەبێ ئەوە ئەمریکا یان کەنەدا دەستنیشان دەکەن.

---

[1] - **Applying for Asylum - Immigration Equality,www.immigrationequality.org/.../applying-for-asylum**

[2] - **The Difficulties of U.S. Asylum Claims Based on Sexual. www.migrationpolicy.org › Migration Information Source.**

[3] - **Sessions's claim that 'dirty immigration lawyers' encourage. www.washingtonpost.com/news/factchecker/wp/2017/...**

بەگشتی هەلومەرجی نەخوازراوی ژیان لە وڵاتی ئێران و ژیانی پەنامەکی، سەرکوت و بێزاری وای کردووە کە زۆرێک لە بەشداربووان حەز بکەن ئێران بە جێ بێڵن و بۆشیان گرنگ نییە بۆ کوێ بچن. وەک پێشتریش وترا (بڕوانە بەشی 4) ڕاپۆرتەکانی هاوڕەگەزخوازی لە وڵاتی ئێران بە گوێرەی پێشینەی ترسێکی جێکەوتوو لە ڕاوەدوونانی یاسایی و ستەمن. ئەم ناهاوسانانە کە دەتوانن ببنە پەنابەر، ئێستا لە وڵاتێکی ئارامترن و چیتر لە وڵاتی ئێران ناژین. لە بەرامبەردا ئەوانەی وا بەختیاریانە کە سەر بکەون، ڕێژەیەکی زۆری کەسانێکیش هەن کە دەرفەتی یان توانای ئابووری بە جێهێشتنی وڵاتیان نییە.

جۆرێکی دیکە لە کاردانەوەی ستراتیژی کەمینە سێکسییەکان لە هەمبەر زەختە کۆمەڵایەتییەکان، بەشداری نواندن لە چالاکیی کۆمەڵایەتییە. ئەم کاردانەوانە لە لایەن کەسانێکە کە بە قوولّی باوەڕیان بە هۆگریی سێکسیی خۆیان هەیە و لە بنەماڵەی کراوەتر و پاڵپشتترەوە دێن و ئەگەرچی ڕەنگە لە قبووڵ کردندا تەواو نەبن، سەختگیر و تونداژۆ نین.

ئەم کەسانە چیتر شووناسی خۆیان ناشارنەوە. ئەم گرووپە ئەو خوێندکارە گەنجە زانکۆییانە لە خۆ دەگرێ کە بزوتنەوەیەکی سەربەخۆیان دەست پێ کردووە بۆ ئەوەی لەم ڕێگەوە شووناسی ڕاستەقینەی ژیانی کەمینە سێکسییەکان بە هەمووان پیشان بدەن. لە گرووپە تلیگراممییەکان بەم بزوتنەوە دەڵێن «ئاسایی کردنەوە» کە بریتییە لە کۆمەڵێ چالاکی وەکوو گفتوگۆ لەگەڵ هاوڕۆل، دراوسێ و خزم و کەس و کار بۆ گۆڕینی ڕوانگەی ئەوان دەکەن، هەر چەند بە ڕێژەیەکی کەمیش بێت. ئەوان بانگەواز دەکەن کە لە زانکۆکان (نەک زانکۆی شوێنی خوێندنی خۆیان) هەندێ بابەت پێشکەش دەکەن، بنەماڵەکانی دیکە دەدوێنن و لەگەڵ ئەو کەسانەی کە لە شەقام ناهاوسانان دەچەسێننەوە بە پەرەپێدانی هاشتاگ «ئاسایی کردنەوە» گفتگۆ دەکەن.

ستراتیژی بزووتنەوەی ئاساییکردنەوە بە پێی پێناسەیەکە کە ناهاوسانان لە هەمبەر لێنزی بە نائاسایی زانین لە لایەن کۆمەڵگاوە لە خۆیانیان هەیە. ناهاوسانان بە نیازن پیشان بدەن کە لە پارامەترە قبووڵکراوە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکاندا بوونیان هەیە. ئەم ئاساییکردنەوە بە هەوڵی زیاتری لزباین و گەیەکان بۆ مافی زیاتر، درێژە بە کاردانەوەکانی خۆی دەدات. ئامانج گۆڕینی کۆمەڵگا تەنانەت لە سەر ئاستی یەک کەسییە.

کاردانەوەی ستراتیژی دیکە کە ئەویش لە ڕیزی چالاکییە کۆمەڵایەتییەکاندا جێی دەبێتەوە، پێکهێنانی کۆمەڵەی هاوتەریب بۆ بەرەنگاربوونەوە لە دژی هاوڕەگەزخوازدژیی و زەختە کۆمەڵایەتییەکانی ئێرانە. ئەندامانی ئەم جڤاتانە کە لە هەڵسەنگاندنی نەرێنی و تاراندن وەڕەز بوون لەگەڵ یەکتر هاودڵییەکی زێدەتریان هەیە؛ چوونکە هەموویان لە ژیانیاندا نیگەرانی تایبەتی هاوبەشیان هەیە. ناهاوسانانی چالاک لەم وردە کەلتوورانەدا دەتوانن لە کۆمەڵەی بچووکی نەبینراو، شوێنێک کە کەسێک بۆ کۆمەڵێ لە هاوڕێیان دەبێتە کەسایەتی دایک یان پوور، بژین. کۆمەڵە هاوتەرییەکان لایەنێکی بەربڵاو لە دەرفەتەکان بۆ تۆڕسازیی کۆمەڵایەتی بە ئامانجی قەرەبووکردنەوەی ئەو کەمایەسییانەی کە زۆرێک لە ناهاوسانان لە بنەماڵە و ژیانی کۆمەڵایەتی بە ئەزموون دەکەن، پێشکەشی ئەندامان دەکەن. لەم کۆڕانەدا، کەسەکان هەستی دەروەستی کۆمەڵایەتی، ئاگاداری زیاتر لە مافە یاسایی و شارۆمەندییەکان و متمانە بە خۆبوونی زیاتر بۆ پاراستنی تەندروستی و خۆشگوزەرانیی خۆیان بە ئەزموون دەکەنەوە. ئەوان لە ڕێگەی ئەم کۆمەڵە بچووکانەوە، پەیوەندییگەلێک ساز دەکەن و سیستەمی پاڵپشتی بۆ خۆیان دەدۆزنەوە. زۆرێک لەم کۆمەڵە هاوتەریبانە لە وڵاتی ئێران بە شێوەی ژێرزەوینی ئیش دەکەن. پانتا ئارام و پارێزراوەکەیان زۆر شکێنەر و ناسکە. شایەنی ئاماژەیە کە ئەم جڤاتانە دەتوانن بە شێوەی تۆری کۆمەڵایەتییەکان یان کۆبوونەوە بن و هەر کامیان ڕێکاری

خۆیانیان هەبێت. هەروەها لایەنێکی بەربڵاو لە دەرفەتی تۆڕسازیی کۆمەڵایەتی ئۆنلاین، هەڵبەت بە خۆپارێزییەوە، بوونیان هەیە.
لە کۆتاییدا داپەڕی ستراتیژانەی دیکە هی ئەو کەسانەیە کە بە پێچەوانەی ئەو پەنابەرانەی کە وڵات بە جێ دێڵن، دەرفەت یان بواری ماڵیی بە جێ هێشتنی زێدی خۆیانیان هەیە. کەسانی ناهاوسان زۆر جار بە هۆی خوێندن یان ئیش زێدی خۆیان بە جێ دێڵن. زۆر جار ئەوان لە شارە گەورەکانی وەکوو تاران هەست بە ئازادییەکی زێدەتر دەکەن. هەندێ بە هۆی ترس لە ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزییان لای بنەماڵە، بڕیار دەدەن لە شارێکی دیکە نیشتەجێ بن. بۆ دابینکردنی تێچووی قورسی ژیانی سەربەخۆ بە بێ هیچ یارمەتییەکی دەرەکی، هەندێ جار پێکەوە لە شوێنێکدا دەژین بۆ ئەوەی تێچووی ژیان بەڕێوە ببەن و ڕەنگە لە پشتیوانیی سۆزداریش سوودمەند بن. کێشەی ئەم چەشنە پێکەوە ژیانانە ئەوەیە کە کەسەکان نە وەک بژاردە یان پێباشبوون بەڵکوو وەک تاکە ڕێگە چارە ڕوو دەکەنە ئەم شێوازی ژیانە. ئەگەر کەسێک دەرفەت یان بواری ماڵی ئەوتۆی نەبێ لە ڕووی ئابووریییەوە دەبێ لە شوێنێکدا بژی کە شووناسی ڕەگەزیی پەنامەکی و هەستیار و شاراوەیە و مافی کە لە بنەڕەتەوە نییە، لە لایەن ژێدەرێکی تونداژۆوە پێشێل دەکرێت.
شایەنی ئاماژەیە کە هاوڕەگەزخوازی لە بۆشاییدا بەدی نایە و بێگومان بۆ کۆمەڵگا لێکەوتەی دەبێت. هەندێ جار دەرهاویشتەکان بە هیچ چەشنێک لە بەرژەوەندی ناوەندگەلێکی وەکوو دەسەڵات، ئایین یان پەروەردە نییە. بە فەرمی ناسرانی ناهاوسانان پێویستی بە گۆڕینی ئاراستە و یاسایە. یاسای سزای ئێران کە لە دژی هاوڕەگەزخوازی ئاراستەی دوژمنکارانەی کۆمەڵگا تۆکمە دەکا و یاساکانی هێشتا ناهاوسانان ناشیرین پیشان دەدەن، خۆی پەرە بە دەرهاویشتەی نەخوازراو دەدات. بێدەنگی و بە فەرمی نەناسرانی ئەم کەسە خەسارهەڵگرانە کە هێشتا بەردەوامە، ڕاستییەکی دڵتەزێن و ناخەڕێنە.

دیمانە لەگەڵکراوان

چارتی ژمارە 1 جڤاکی ناهاوسانان لە شارەکانی تاران، مەشهەد و ئیسفەهان پیشان دەدات. بەم پێیە، تاران بە چوار هەزار و 274 هاوڕەگەزخواز زیاترین ڕێژەی لە خۆ گرتووە و دواتر شاری مەشهەد بە دوو هەزار و 466 و ئیسفەهان بە دوو هەزار و 171 کەس دێن. بە گشتی لە سەر ئاستی هەر سێ شارەکە 136 هاوڕەگەزخوازمان دواند. هەر شارێک پانتا و گرنگیی خۆی هەبوو. ئەنجامەکان ئەوە پیشان دەدەن کە لە شارە هەڵبژێردراوەکاندا ناهاوسانێکی زۆر بەدی دەکران بە جۆرێک کە دەتوانن لە وڵاتێکی وەکوو ئێران شووناسی خۆیان ئاشکرا بکەن، لە کۆڕە هاوبیرەکانی خۆیاندا ئەم کارە دەکەن و سەربەستانە سەبارەت بە هۆگریی سێکسییان قسە دەکەن.

1. ئەنجامی چەندایەتی توێژینەوە

وەک پێشتریش پێداگری لە سەر کرا بە ئاوڕدانەوە لە ژیانی پەنامەکی ناهاوسانان و ترسی شیاوی تێگیشتنی ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزیی، ئەم توێژینەوە ناتوانێ لە سەدا سەد ئیدعا بکا کە حەشیمەتی نموونە نوێنەری حەشیمەتی گشتی ناهاوسانانە. سەرەڕای ئەمە، هەندێ شت دەرکەوت. ئەم توێژینەوانە بۆ وەدەست هێنانی مەزەندەیەک لە ڕێژەی هاوڕەگەزخوازان لە وڵاتی ئێران بە چڕبوونەوە لە سەر سێ کەڵانشاری

تاران، مەشهەد و ئیسفەهان، تەکنیکی مەیدانی و دیمانەی ئامانجداری بە کار هێناوە کە ئەنجامەکانی لە ژێرەوە دەخرێتە ڕوو:

ڕێژەی پتر لە 4 هەزار کەسی ناهاوسان تەنیا لە شاری تاراندا دەژین کە وەک پێشتریش وترا تا ڕادەیەک بە هۆی ئەم باوەڕەیە کە تاران کەمێک لیبرالترە و کەسەکان بە هۆگریی تایبەتەوە دەتوانن لەوێ پانتایەکیان بۆ خۆیان هەبێت. لە بەرامبەردا، نیوەی ئەم ڕێژە لە شارەکانی مەشهەد و ئیسفەهانن. شایەنی ئاماژە پێدانە کە ئەم ژمارە ئەو کەسانە دەگرێتەوە کە شوورناسی خۆیان ئاشکرا کردووە و بە جۆرێک ئەم شوورناسە بۆ کۆمەڵگای ئەوان ناسراوە. بێگومان، ڕێژەیەکی بێژومار لە کەسەکان هەن کە وایان پێ باشترە کە شاراوە بن.

لە وڵاتی ئێران، سێ هێز کە ڕفتاری تاک ئاراستە دەکەن بیریتین لە یاسا، ئایین و عورف کە هەر سێکیان لە دژی هاوڕەگەزخوازیین. ئەوان بە شێوەی جیا، بە کۆمەڵ و هاوکات ئیش دەکەن. کەواتە هاوڕەگەزخوازان لە وڵاتی ئێراندا ناتوانن هاوشێوەی ناهاوسانان لە وڵاتی دیکە شوورناسی خۆیان ئاشکرا بکەن. سەرەڕای ئەمە، هێماگەلێک هەن کە پێوشوێنێک لە قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی پیشان دەدەن؛ ئەوەی کە ئەم شێوازی ژیانە تایبەتە بە ڕەچاو گرتنی خۆپارێزی پتر لە جاران ڕووی لە گەشە کردنە. ئەم بابەتە هەتا ئەم ماوەی دواییش بۆ کۆمەڵگای ئێرانی نەناسراو بوو و هیچ لێکۆڵینەوەیەکی ورد لەم بارەوە ئەنجام نەدرا بوو؛ بە هۆی ئەوەی بەرپرسان وەک دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی یان تەنانەت پرسێکی کۆمەڵایەتی لە بابەتەکە دەڕوانن کەواتە سەبارەت بە پەرەی ئەم پرسە داتایەک لە بەر دەست نییە. ڕوانگەیەکی وردتر بۆ بارودۆخی هاوسەرداریی ئەوان پیشان دەدا کە هەموویان سەڵتن؛ چوونکە لە ڕەوڵەتدا هۆگری هاوسەرگیری و پێکهێنانی بنەماڵە نین. ئەم کەسانە زیاتر گەنجانی 20 بۆ 31 ساڵەن کە لەگەڵ نزیک بوونەوەیان لە تەمەنی 31 ساڵان ئەم ڕێژە دادەبەزێت. هەر بەم شێوە، ئاستی خوێندنی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران گوزارشتە لەوەی کە کەسەکان بە ئاستی خوێندنی باڵاتر هۆگرییەکی کەمتریان هەیە، لە حاڵێکدا ئەم ڕێژە کەتر خولیای خوێندن لە ئاستی باڵان، لە حاڵێکدا ئەم ڕێژە لە ناو کەسانی خاوەن بڕوانامەی دیپلۆم بەتایبەت لە ئیسفەهان لە ئاستێکی بەرزدایە و دەگاتە 40 لە سەد. هەروەها دەردەکەوێ کە بەدەر لە خوێندن، ناهاوسانان لە هەموو چینەکاندا بوونیان هەیە.

ئەم توێژینەوە پێگەی ئابووری – کۆمەڵایەتیی ناهاوسانان لە ئێرانیشدا شی دەکاتەوە. پێگەی کۆمەڵایەتی – ئابووری نە تەنیا داهات بەڵکوو سەرکەوتنی خوێندن، ئاسایشی ماڵی و تێگەیشتنی زەینی لە پێگە و چینی کۆمەڵایەتی لە خۆ دەگرێت. ئەنجامەکان پیشاندەری هۆگریی بۆ ناهاوسانی لەو بنەماڵانەدایە کە داهاتی مامناوەند و زۆریان هەیە، لە حاڵێکدایە چینە نزمەکان تەنیا لە ئیسفەهان چالاک بوون. نزیکەی سەد لە سەدی تاکەکان دانیان پێدا نا کە لە کاتی باڵبوونداا هۆگریی خۆیانیان قبووڵ کردبوو، لە کاتێکدا کە قبووڵکردنی بنەماڵە لەم شارانەدا زۆر کەمە. زۆربەی ناهاوسانانی ئێرانی لە پەیوەندییەکانی خۆیاندا بنەمای تایبەت ڕەچاو دەکەن کە ئەم بابەتە لە ئیسفەهان و دواتر لە مەشهەد و تاران زۆر بەدی دەکرێت. بەڵام کەسانێکیش هەن کە پەیوەندیی ناسەقامگیر یان پەیوەندیی بێژوماریان هەیە.

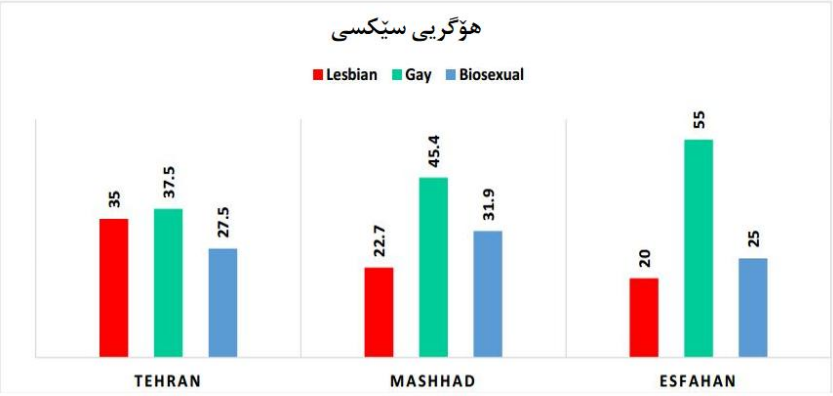
لە شاری مەشهەد بەراوردی پەیوەندیی سەقامگیر لەگەڵ پەیوەندیی بێ ژومار پەنجا پەنجایە. ئەم توێژینەوە دروستبوونی ئاسەوارەکانی خەمۆکی و خۆکوژیی ناهاوسانانی بۆ دەرکەوت کە دەگەڕێتەوە بۆ چالنجە و

کێشە دەروونییەکان. ئەگەری ئەزموونی نیگەرانی دەروونی لە ناو لزبایەنەکان بە بەراورد لەگەڵ ژنانی دیترۆگەزخواز زۆرە. ئەم ڕێژە لە مەشهەد لە ئاستێکی بەرزدایە و نزیکەی 50 لە سەد، لە ئیسفەهان 40 لە سەد و لە تاران 35 لە سەد بوو.

2.1 هۆگریی سێکسی

چارتی ژمارە 1 پیشاندەری پەرەسەندنی لزبایەنەکان، گەی و دووڕەگەزخواز لە حەشیمەتە نموونەکانی تاران، مەشهەد و ئیسفەهانە. لە تاران باوبوون بەم شێوەیە: لزبایەنەکان 35 لە سەد، گەیەکان 37.5 لە سەد و دووڕەگەزخوازان 27.5 لە سەد. ئەم ڕێژانە لە شاری مەشهەد بەم شێوەیە: 22.7 لە سەد، گەیەکان 45.5 لە سەد و دووڕەگەزخوازان 31.9 لە سەد و لە ئیسفەهان بریتییە لە: لزبایەنەکان 20 لە سەد، گەیەکان 55 لە سەد و دووڕەگەزخوازان 25 لە سەد. ئەم چارتانە پیشان دەدەن کە لە سەر ئاستی هە سێ شارەکە ڕێژەی گەیەکان لە لزباین و دووڕەگەزخوازەکان زیاترە. ڕێژەی 35 لە سەدی لزبایەنەکان لە تاران پیشاندەری ئاستی ئازادیی ڕێژەیی ئەوان لە مەشهەد و ئیسفەهانە.

چارتی ژمارە 1: باوبوونی هۆگرییە سێکسییەکان لە حەشیمەتی نموونە

2.2 دۆخی هاوسەردارێتی

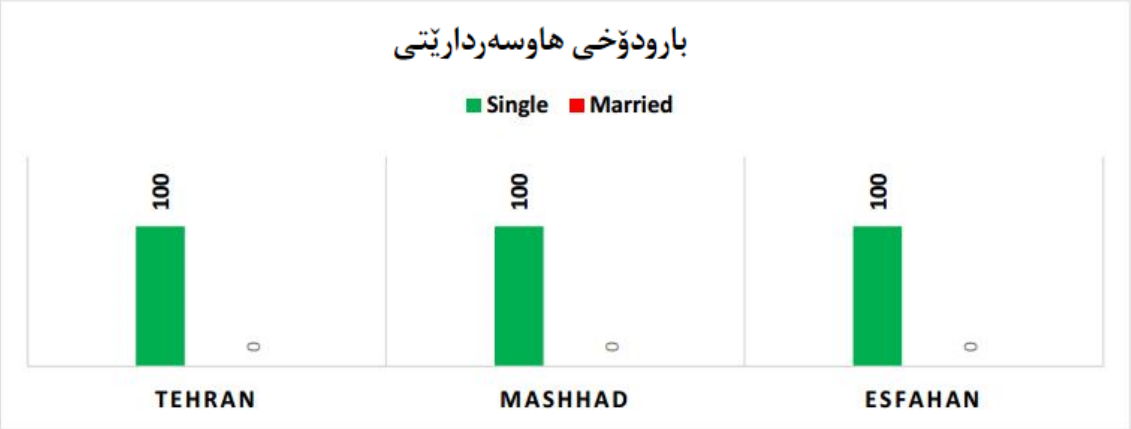
چارتی ژمارە 2 دۆخی هاوسەردارێتی حەشیمەتی ئامانج لە سەر ئاستی هەر سێ شاری تاران، مەشهەد و ئیسفەهان پیشان دەدات. سەد لە سەدی حەشیمەتی نموونە سەڵتن. بە زۆر هۆکار، ژنان و پیاوانی هاوڕەگەزخواز لەوانەیە پەیوەندیی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر دەست پێ بکەن. یەکێک لە هۆکارە سەرەکییەکان پێکهێنانی بنەماڵە بایەخی نەریتییەکەیەتی. بە گوێرەی ئەم چارتە، هەر ئەم حەشیمەتە هیچ هۆیەک بۆ چوونە ناو پرۆسەی هاوسەرگیری و ژیانی خێزانی بە شێوەی نەریتیی، ئایینی و یاسایی شک نابات. سەرەڕای ئەمە، سەرباری ملکەجێتی بۆ داخوازی بنەماڵە و کۆمەڵگا، بە هۆی زەختی سێکسی و شوناسی کە دەکرێتە سەر هاوبەشی هاوڕەگەزخواز هەر هاوسەرگیرییەک بەم شوناسە تێک دەدات. تەنیا ڕێژەیەکی زۆر کەمی ئەم هاوسەرگیرییانە بەردەوامن.

2.1 تەمەن

چارتی ژمارە 3: ڕێژەی گرووپە تەمەنییەکان لە حەشیمەتی نموونە

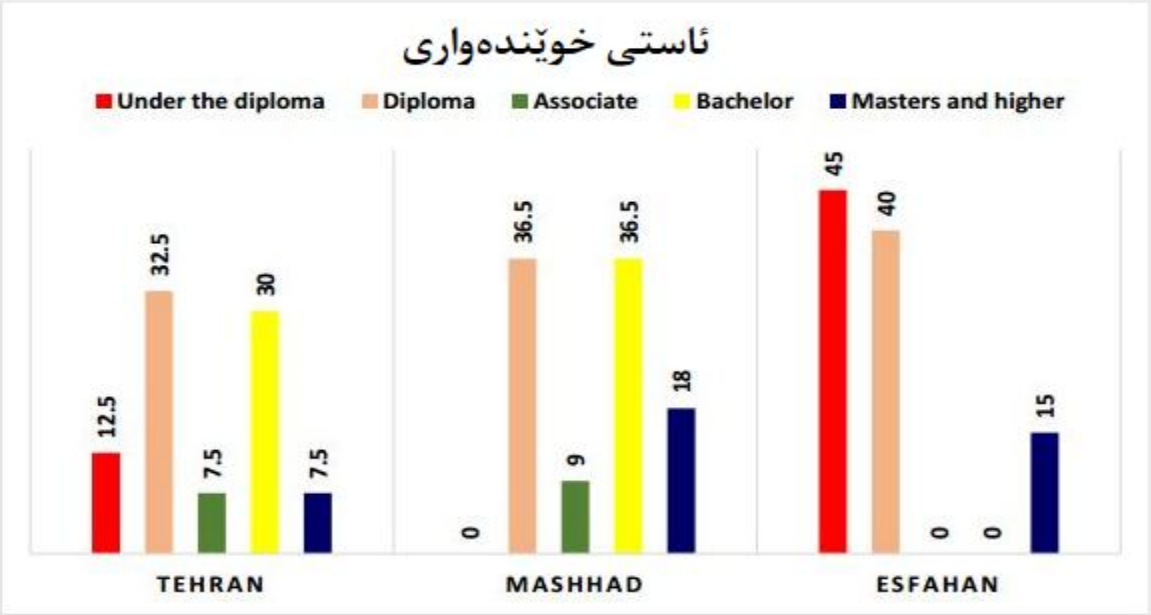
2.3 بارودۆخی هاوسەردارێتی

چارتی ژمارە 2: ڕێژەی هاوسەردارێتی لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە 3 لایەنی تەمەنیی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئیسفەهان پیشان دەدات. بە گوێرەی ئەم چارتە لە تاران 30 لە سەد هاوڕەگەزخواز ژێر تەمەنی 20 ساڵ و 60 لە سەدی ئەوان نێوان 20 بۆ 31 ساڵ و 10 لە سەد زوور تەمەنی 31 ساڵ بوون. لە مەشهەد 27.4 لە سەد ژێر تەمەنی 20 ساڵ، 54.5 لە سەد نێوان 21 بۆ 30 ساڵ و 18.1 لە سەد زوور تەمەنی 31 ساڵانن. لە شاری ئیسفەهان ئەم ڕێژە بە ڕێز 30 لە سەد، 50 لە سەد و 7 لە سەدن. ئەنجامەکان ئەوە پیشان دەدەن کە هاوڕەگەزخوازان لەم حەشیمەتە نموونەییەدا پتر لە تەمەنی 20 بۆ 31 ساڵانن. دەتوانین کەم بوونەوەی بەرچاو لە گرووپی سی ساڵانەکاندا بەدی بکەین.

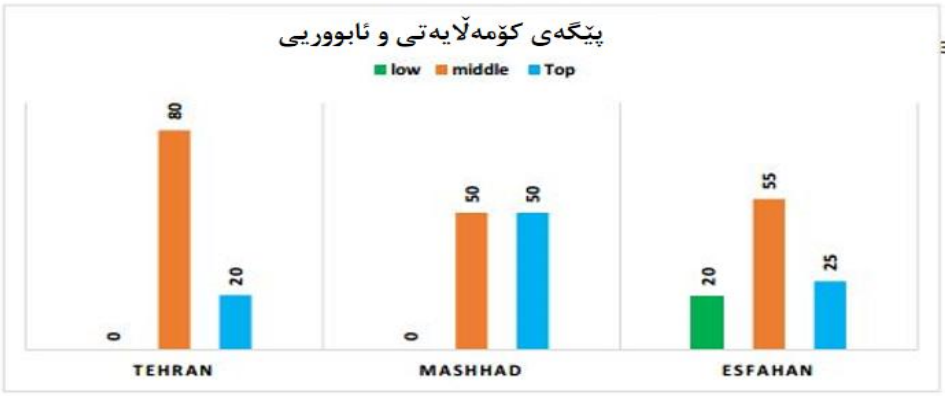
2.4 ئاستی خوێندەواری

چارتی ژمارە 4: ڕێژەی ئاستی خوێندەواری لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە 4 ئاستی خوێندەواری هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئیسفەهان پیشان دەدات. لە تاران 12.5 لە سەد هاوڕەگەزخوازان دیپلۆمیان نەبوو. 7.5 لە سەدیان پیش دانیشگاهیان تەواو کردبوو (دواناوەندی)، 30 لە سەد بڕوانامەی بکالۆریۆسیان هەبوو و 7.5 لە سەدیان هەڵگری بڕوانامەی باڵا بوون. لە مەشهەد ئەم ڕێژە بە ڕیز 36.5 لە سەد، 9 لە سەد، 36.5 لە سەد و 18 لە سەدە و لە ئیسفەهان 45 لە سەد دیپلۆمیان نییە. 40 لە سەد هەڵگری بڕوانامەی دیپلۆمن و 15 لە سەد خوێندنی زانکۆیان هەیە. بە گوێرەی تیۆریی ورده کەلتوورەکان لە ڕووی کارکردیی، دەتوانین لە نێوان چینە نزمەکانی کۆمەڵگا بە ئاستی خوێندەواری کەمەوە ناهاوئاهەنگی بەدی بکەین. بەڵام بە پێی هیلکاریی، دەتوانین بڵێین کە وێدەچێ هۆگریی سێکسی کەسێک بەستەگی بە ئاستی خوێندەواریی ئەوەوە نییە. دەتوانین لە کەسانی نەخوێندەوار، کەسێک بە ئاستی خوێندەواری کەم و کەسێک بە بڕوانامەی باڵای خوێندەوە هاوڕەگەزخوازی بەدی بکەین. چارت پیشان دەدا کە زۆربەی ئەو کەسانەی کە خاوەن بڕوانامەی دیپلۆم و بڕوانامەی بکالۆریۆسن، بەتایبەت لە ئیسفەهان، هۆگریی هاوڕەگەزخوازانەیان هەیە.

2.5 پێگەی کۆمەڵایەتی و ئابووری

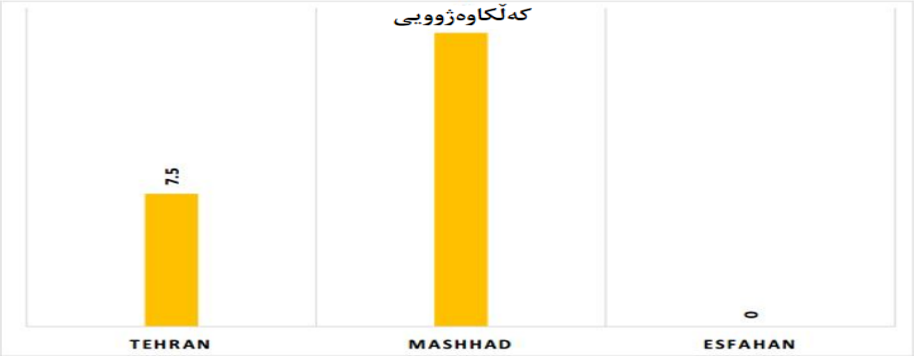
چارتی ژمارە 5: ئاستی پێگەی کۆمەڵایەتی و ئابووری لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە 5 پەیوەستە بە پێگەی کۆمەڵایەتی – ئابووریی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئیسفەهان. لە تاران 80 لە سەدی هاوڕەگەزخوازان لە چینی مامناوەند و 20 لە سەد لە چینی خوداپێداودان. لە مەشهەد 50 لە سەدیان لە چینی مامناوەند و 50 لە سەدیان لە چینی خوداپێداون.

لە ئیسفەهان، 20 لە سەدی هاوڕەگەزخوازان لە لایەنی پێگەی کۆمەڵایەتی ئابووریی نزمتر، 55 لە سەد لە چینی مامناوەند و 25 لە سەد لە گرووپی بەرزتردان. کۆهێن لە کتێبەکەی خۆیدا لە ژێر ناوی «کوڕانی تاوانبار» (1995) دەڵێ کوڕان بە پێگەی کۆمەڵایەتی ئابووری نزمترەوە ناڕازی و بێهیوان. ئەوان هاوئاراستە لەگەڵ کەسانی خاوەن پێشینەی ئابووریی هاوشێوە زۆر جار گرووپگەلێک پێک دێنن بۆ ئەوەی پەرە بە وردە کەلتوورەکان بدەن کە دژی نۆرمی چینە مامناوەند و سەرترەکانە. ڕفتاریان زۆر جار دژی ئەو شتەیە کە کۆمەڵگا وەک ڕفتارێکی شیاوی قبوولکردن سەیریان دەکات؛ بەڵام بە پێچەوانەی ئەوەی کۆهێن دەیڵێ، ئەنجامی توێژینەوەکان دەریدەخا کە پەیوەندیی سێکسی ئەگەر لە ئاراستەی ڕفتاری گشتی نەبێ، لە چوارچێوەی چینی مامناوەند و سەرتردا بەدی دەکرێت.

من واقعاً پول لازم دارم. اگر دنبال نوع هستید نگاهی بندازید و بیاید و از پشت با من رابطه داشته باشید. عکس نمی‌دهم. 50 تومن در شب هم می‌گیرم. اگر برایم لباس زنانه بیاورید می‌پوشم. تهران هم می‌آیم. نیما. 24 ساله. مازندران. امل

2.6 ئاراستەی کۆمەڵگا

چارتی ژمارە 6: ڕێژەی کەڵکاوەژوویی منداڵی لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە 6 ڕێژەی کەڵکاوەژوویی تافی منداڵی لە حەشیمەتی نموونە پیشان دەدات. لە بنەڕەتەوە ئێمە بە نیاز بووین لە کاریگەریی کەڵکاوەژوویی لە کاتی منداڵی بەتایبەت دەستدرێژیی لە تافی منداڵی و لەوەی کە ئایا ئەم بابەتە دەبێتە هۆی هاوڕەگەزخوازی یان نا و یان لە هاوڕەگەزخوازیدا بوونی هەیە یان نا، دڵنیا ببینەوە.

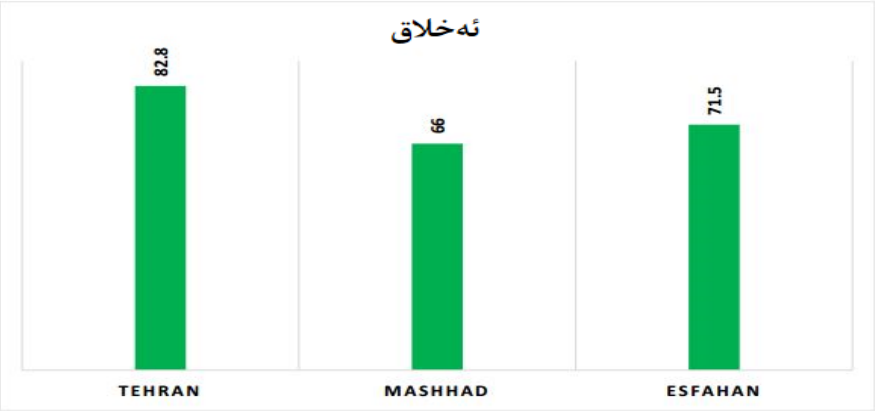
بە پێی چارت، 7.5 لە سەدی هاوڕەگەزخوازان لە تاران و 16.6 لە سەدیان لە مەشهەد لە هەڕەتی منداڵیدا دەستدرێژی کراوەتە سەریان. ئەو لێکۆڵینەوانەی کە لە سەر دەوری بنەماڵە و ژینگەی منداڵی چڕ ببوونەوە هەوڵیان دا هاوڕەگەزخوازی وەک دیاردەیەکی گرێدراو بە سۆز و قۆناغەکانی گەشە و گووران پیشان بدەن.[1] بە گوێرەی تیۆریی زەختی گشتی ڕابێرت نێگنیۆ ئەوانەی زەخت و گووشاریان لە سەرە بە شێوەیەک هەڵسووکەوت دەکەن کە بۆ نۆڕم و یاساکانی کۆمەڵگا قبوولکراو نییە. نێگنیۆ دەڵێ پەیوەندیی سێکسیی نەرێنی لە تاکدا دەبێتە هۆی سۆزداریی نەرێنی ئینجا دەگاتە ڕفتاری خراپ و لادان. پەیوەندیی سێکسیی نەرێنی بریتییە لەو پەیوەندییە سێکسییانەی کە بەها پیرۆزەکانی وەکوو پاکی و داوێنپاکی لە کەسەکە وەردەگرێ یان شتێکی ئازاربەخشی وەکوو دەستدرێژیی بە سەردا دەسەپێنێت.[2] ئەزموونی دیاردەی نەرێنی وەکوو دەستدرێژی لە تافی منداڵی یەکێک لەو هۆکارانەیە کە دەبێتە هۆی ئەوەی کەسەکە بەرەو لادانی کۆمەڵایەتی، هاوڕەگەزخوازی و دەستدرێژیی وەک ئامرازێک بۆ دەربڕینی توندوتیژی خۆی مل بنێت. کەواتە کەڵکاوەژوویی لە کاتی منداڵی چ هۆکارێکی دەروونی بێ یان نەبێ، کە دەتوانێ هۆگریی هاوڕەگەزخوازانەی لە مێرمنداڵیدا لێ بکەوێتەوە، دەبێ زیاتر تاوتوێ بکرێت؛ بەڵام ئەم توێژینەوە پیشان دەدا کە دەتوانێ خۆی فاکتەرێک بێت.

---

[1] - **Agnew, Robert, and Helene Raskin White. 1992. "An Empirical Test of General Strain Theory." Criminology**
30(4): 475-499.

[2] - **Agnew, Robert, and Helene Raskin White. 1992. "An Empirical Test of General Strain Theory." Criminology**
30(4): 475-499.

2.7 ڕەهەندی ئەخلاقیی هاوڕەگەزخوازی

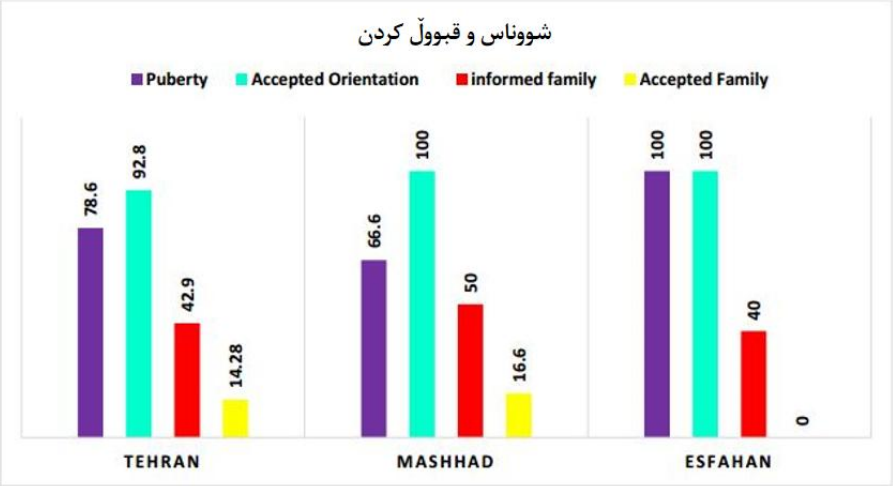

چارتی ژمارە 7: ڕێژەی بۆچوونی دیمانە لەگەڵکراوان بە بەراورد لەگەڵ ڕەهەندی ئەخلاقیی هاوڕەگەزخوازی

چارتی ژمارە 7 پیشاندەری ڕا و بۆچوونی حەشیمەتی ئامانج بە بەراورد لەگەڵ ڕەهەندی ئەخلاقیی هاوڕەگەزخوازییە. 82.8 لە سەد لە تاران، 66 لە سەد لە مەشهەد و 71.5 لە سەدی حەشیمەت لەو بۆچوونەدا بوون کە هاوڕەگەزخوازی دیاردەیەکی ئاسایی و سرووشتییە. لە سیستەمی ئەخلاقی و یاسایی پێشمۆدێرن، کردەوەی سێکسی زۆر جار تەنیا وەک ئامرازی زک و زا و وەک گرنگترین کارکردەکەی سەیر دەکرا. هەر چەشنە کردەوەی سێکسی کە زک و زای لێ نەکەوێتەوە، بە نائەخلاقی لێی دەڕوانرا. بۆ وێنە، خۆڕەحەتکردن و پەیوەندیی کۆمی لەگەڵ ئافرەتان، بە کارهێنانی کەرەسەی بەرگیری و پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ کەسانی هاوڕەگەز بە نائەخلاقی و لە ڕوانگەی ئایینییەوە بە گوناح دەهاتە هەژمار. کەواتە ڕێژەی زۆرتری زک و زا بۆ مانەوەی حەشیمەت، بەرگری لە کۆمەڵگا و ئابووریی هۆزەکان پێویست بوو. ئەم پێویستییە لە سیستەمی نۆڕمیی کۆمەڵگا بە شێوەی سزادان و سەرکۆنەی هەر چەشنە کردەوەی سێکسیی خۆی دەنواند کە زک و زای لێ نەدەکەوتەوە.

لە بەرامبەردا، سەردەمی مۆدێرن سەردەمی تەقینەوەی حەشیمەتی مرۆییە. مامناوەندی هیوا بە ژیان بەرز بووەوە و دەوری هێزی فیزیایی مرۆڤ لە کاروباری سەربازی و ئابووری زۆر کاڵ بۆتەوە. ڕێژەی منداڵخستنەوەش لە ڕێژەی مردن زیاترە. کەواتە ئەوڕۆ زک و زا چیتر چاکی و ئامانجی کۆتایی پەیوەندیی سێکسی نییە و ئەم ئامانجی زک و زایە بەرەو چێژبردن و نزیکیکردن گۆڕانی بە سەردا هاتووە. ئەم گۆڕانە خۆی لە سیستەمی نۆڕمیی دنیای مۆدێرن، شوێنێک پیشان دەدا کە پەیوەندیی سێکسی بە بێ منداڵخستنەوە هیچ کێشەیەکی تێدا نییە؛ لانیکەم ئەم ئاراستە ئێستا جێی گومانە. کەواتە، ئێستا هاوڕەگەزخوازی لە زۆر ڕووەوە بە سرووشتی لە قەڵەم دەدرێت. ئەم ڕوانگە ئەخلاقییە لە لایەن فەیلەسووفانەوە خرایە بەر باس، لە حاڵێکدا لێکەوتەی تەندروستی و ناکارامەییەکانی هاوڕەگەزخوازی بەدی نەکراوە. بەڵام، ئەم ڕوانگە نوێیە لە لایەن ئەو هاوڕەگەزخوازانەوە زۆر پێشوازیی لێ دەکرێ کە پێیان وایە عەشقی ڕۆمانسی و چێژ گەوهەری سەرەکیی پەیوەندییەکانی جیهانی مۆدێرنن. لەم ساڵانەی دواییدا، ڕوانگەکان سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی لە وڵاتانی ڕۆژاوایی هەموار کراوەتەوە و وێنەی ئەرێنی لەو لە ڕۆژنامەکان، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و میدیاکاندا زیاتر پەرەی سەندووە.

2.8. شووناس و قبووڵکردن

چارتی ژمارە 8: ئاستی ئاگاداریی و قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی لە لایەن تاک و بنەماڵە

خۆتێگەیشتنی کەسانی ناهاوسان لە هۆگریی سێکسی یان شووناسی ڕەگەزێتیی خۆیان چالنجێکی گرنگە بۆ ئەوان و بۆ کۆمەڵگای ئێرانی. چارتی ژمارە 8 ڕێژەی هاوڕەگەزخوازانێک پیشان دەدا کە لە ماوەی باڵق بوونداپەیان بە هۆگریی سێکسییان بردووە و وەک شووناسی ڕەگەزیی خۆیان قبووڵیان کردووە؛ هەروەها پیشان دەدا کە بنەماڵەکان لە سەر ئاستی هەر سێ شاری تاران، مەشهەد و ئیسفەهان لە هاوڕەگەزخوازی ئاگادار بوون و قبووڵیان کرد. لە شاری تاران 78.6 لە سەد، لە شاری مەشهەد 66.6 لە سەد و لە ئیسفەهان 100 لە سەدی وڵامدەران دانیان پێدا نا کە لە ماوەی باڵق بوونیاندا لە هۆگریی سێکسی خۆیان ئاگادار بوون. لە ڕووی قبووڵکردنی هۆگریی سێکسی خۆیان، 92.8 لە سەدی وڵامدەران لە تاران و 100 لە سەدیان لە شاری مەشهەد و ئیسفەهان وتیان هاوڕەگەزخوازییان وەک هۆگریی سێکسی خۆیان قبووڵ کردووە. بە گوێرەی چارتی سەرەوە، لە تاران 42.9 لە سەد، لە مەشهەد 50 لە سەد و لە ئیسفەهان 40 لە سەدی تاکەکان وتیان بنەماڵەکانیان لە هۆگریی سێکسییان ئاگادار بوون و 14.28 لە سەدیان لە تاران و 16.6 لە سەدیان لە ئیسفەهان شووناسی ڕەگەزیی ڕۆڵەکانی خۆیانیان قبووڵ کردووە.

وینه ی ژمارە 9: ڕۆڵی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە دۆستایەتی و پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەزخوازان

سازدانی پەیوەندیی لەگەڵ دایک و باوکەکان لە لایەن زۆربەی وڵامدەران بە گرفت پێناسە کرا. وەک لە چارتدا دەرکەوت، لە نێوان 40 لە سەد هەتا 50 لە سەدی کەسەکان باسیان لە ئاگادار کردنەوەی دایک و باوکیان لە هۆگریی سێکسی خۆیان کرد. سەرەڕای ئەمە، ڕێژەی قبووڵکردن تا ڕادەیەک کەم و لە نێوان 14 لە سەد بۆ 16 لە سەد لە شاری تاران و مەشهەد بوو و لە ئیسفەهان ئەم ڕێژە نزیکەی سیفر بوو. زۆرینەی بنەماڵە ئێرانییەکان لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە مەحافزەکار و کۆنسێرڤاتیڤن و ئەستەمە بەم باوەڕە وەفادار بن. ئەوان تەنانەت ئەگەر لە هۆگریی سێکسی منداڵەکەیان بە ئاگا بن، هەمیشە داوایان لێ دەکەن بەشێک لە شووناسی خۆیان لەگەڵ ئەندامانی دیکەی بنەماڵە و ئەندامانی کۆمەڵگا نەخەنە بەر باس.

2.9. تۆڕسازی کۆمەڵایەتی

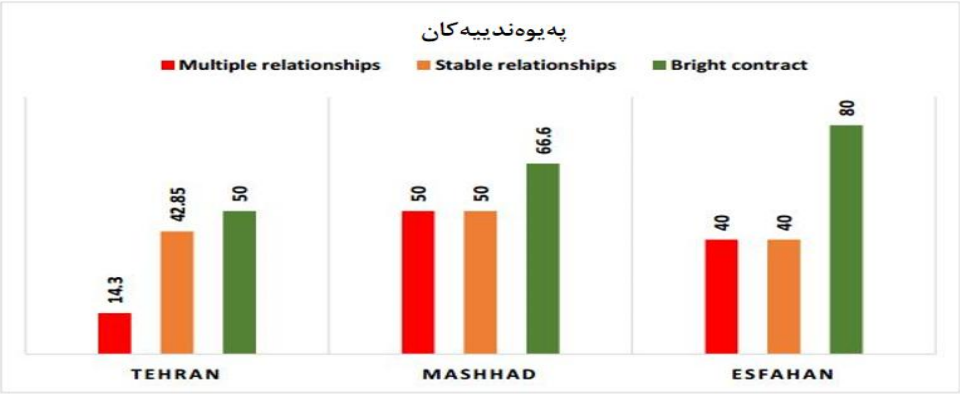
چوارچێوەی گەشەی شووناسی ناهاوسانان هماک (2005) پیشان دەدا کە فاکتەرە کەلتوورییەکانی وەکوو میدیا لەوانەیە لە سەر بواری گرینگەکانی وەکوو دەروونناسی خۆوازانینی تاک کاریگەری دادەنێت.[1] چارتی ژمارە 8 پەرە سەندنی هاوڕەگەزخوازانە پیشان دەدا کە لە ڕێگەی ئاڵوگۆڕی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پێکەوە ئاشنا بوون. بە گوێرەی خشتەکەی سەرەوە، 64.3 لە سەدی کەسەکان لە تاران و 60 لە سەدیان لە ئیسفەهان لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و لە کاتی وتووێژ لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پەیان بە شووناسی خۆیان بردووە. هەروەها 71.4 لە سەدی حەشیمەتی نموونە لە تاران، 33.3 لە سەدیان لە مەشهەد و 100 لە سەدیان لە ئیسفەهان لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵ کەسانێک بە هۆگریی سێکسی هاوشێوە بوون بە هاوڕێ. 35.7 لە سەدی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، 83.3 لە ئیسفەهان و مەشهەد و 60 لە سەدیان لە ئیسفەهان ڕازی بەم دۆستایەتییانە بوون. وەک لە چارتدا دەبینرا، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە گەشەی کۆمەڵایەتی و پەیوەندیی پتەوتر لە نێوان هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئیسفەهان دەورێکی گرنگیان هەیە. لە ڕووی دەروونی و کۆمەڵایەتییەوە، گرنگترین ئامرازەکانی پشتیوانی لە هاوڕەگەزخوازان پانتایەکی وەکوو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و دۆستانی هاوڕەگەزخوازە. تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پەیوەندیی نێوان هاوڕەگەزخوازان ئاسان و خێرا دەکەنەوە. ئێدڤین ساترلەند لە تیۆریی ئەنجومەنی دابڕان دەڵێ نائاسایی‌ترین ڕفتارەکان لە گرووپە سەرەتاییەکانی وەکوو بازنەی دۆستان فێر دەکرێن.[2] لەم ئاستی ئاڵوگۆڕی کۆمەڵایەتییە، ساترلەند دەڵێ وەک چۆن تاکەکان ملکەجی یاساکانن، فێر دەبن کە نائاسایی بن. تاکەکان ڕفتاری نائاسایی لە ڕێگەی پرۆسەی پەیوەندیی سازکردن و هەڵسووکەوت لەگەڵ دیتران فێر دەبن. بە گوێرەی بۆچوونی ساترلەند، پەیوەندیی دۆستانە و گرووپی کە لە نێوان هاوڕەگەزخوازان لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانەوە بێچم دەگرن و ڕوویان لە هەڵکشانە، شیاوی فێر بوونن. کەسەکان دەچنە ناو گرووپە هاوڕەگەزخوازەکانەوە، سەبارەت بە شووناسی هاوڕەگەزخوازی فێر دەبن و دەروونی دەکەنەوە.

---

[1] - Hammack, P. L. 2005. The life course development of human sexual orientation: An integrative paradigm. *Human Development,* 48: 267–290.

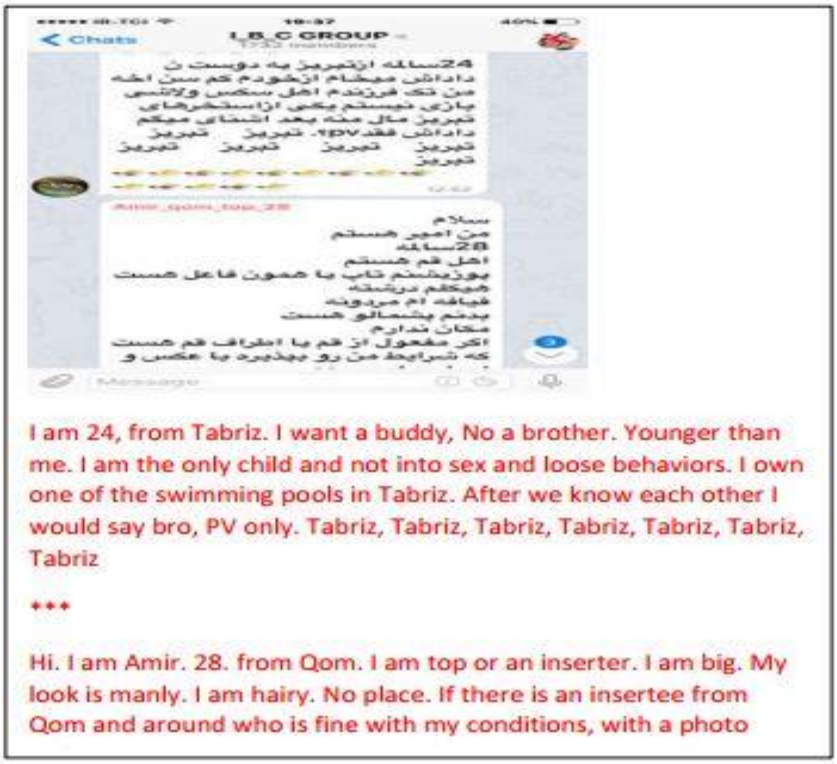
[2] - Sutherland, E.H., Cressey, D.R. and Luckenbill, D., 1995. The theory of differential association. *Deviance: a symbolic interactionist approach. General Hall, Lanham*, pp.64-68.

2.10 پەیوەندییەکان

چارتی ژمارە 10: ڕێژە جیاوازەکانی پەیوەندیی هاوڕەگەزخوازانە لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە 10 پەرە سەندنی پەیوەندییە دیارەکان، هەمیشەیی یان کاتی لە ناو ناهاوسانان لە تاران، مەشهەد و ئیسفەهان پیشان دەدا و بە گوێرەی ئەم چارتە، 14.3 لە سەدی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، 50 لە سەدیان لە مەشهەد و 40 لە سەدیان لە ئیسفەهان پەیوەندیی سێکسی ناڕوونی زۆریان هەیە. بەڵام 42.85 لە سەدیان لە تاران، 50 لە سەدیان لە مەشهەد و 40 لە سەدیان لە ئیسفەهانیش پەیوەندیی هەمیشەییان هەبوو. هەروەها 50 لە سەدی ئەوان لە تاران، 66.6 لە سەدی ئەوان لە مەشهەد و 80 لە سەدیان لە سەر هەندێ لە پەیوەندییەکانی خۆیان سوور بوون.

پلامر باس لە چوار جۆر هاوڕەگەزخوازی لە کەلتووری مۆدێرنی ڕۆژاوایی دەکا: هاوڕەگەزخوازی جارنەجار کە ڕووبەڕوو بوونەوەیەکی کەمخایەنە و زیاتر پێکهاتەی ژیانی سێکسی تاک پێک ناهێنێ و وەکوو عەشقی کۆڕانی قوتابخانەیە.[1] جۆرێکی دیکەی هاوڕەگەزخوازی چالاکییەکانی پێگەیەکە کە ئاماژە بە هەلومەرجێک دەکا کە بە شێوەی بەردەوام تێیدا کردەوەی هاوڕەگەزخوازانە ئەنجام دەدرێ بەڵام نابنە پێباشی سەرەکیی کەسەکە. لە شوێنگەلێکی وەکوو کەمپەکانی سوپا کە پیاوان بە بێ ژن دەژین، وەها ڕفتارگەلێک باوە. هاوڕەگەزخوازیی نهێنیکراو ئاماژە بەو کەسانە دەکا کە چالاکیی هاوڕەگەزخوازانەیان بە لاوە پێ باشترە بەڵام لەو گرووپانە دووبارە پەرێزن وا ئەم کارە زۆر بە ڕاحەتی بە لایانەوە قبووڵ کراوە. لێرەدا، هاوڕەگەزخوازی کردەوەیەکی پەنامەکییە کە لە هاوڕێ و هاوکاران دەشاردرێتەوە. هاوڕەگەزخوازی وەک شێوازی ژیان کەسانێک دەگرێتەوە کە شووناسی خۆیان درکاندووە و بۆ ئەوان پەیوەندیی لەگەڵ کەسانێک بە هۆگریی سێکسی هاوشێوە بەشی گرنگی ژیانە. کاتێک سەیری چارتی ژمارە 10 دەکەین، دەبینین کە لە چوارچێوەی چوار جۆر هاوڕەگەزخوازیی پلامێر، زۆرینەی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئیسفەهان لە ڕیزی هاوڕەگەزخوازیی نهێنی و هاوڕەگەزخوازی وەکوو ڕێگەی ژیاندان.

2.11. توندوتیژی و هەڵاواردن

چارتی ژمارە 11. ڕێژەی توندوتیژی و هەڵاواردن لە دژی هاوڕەگەزخوازان

چارتی ژمارە 11 ڕێژەی توندوتیژی، هەڵاواردن و سووکایەتی داسەپێنراو بە سەر هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئیسفەهان پیشان دەدات. بە گوێرەی ئەم چارتە، زیاترین ڕێژەی توندوتیژی و هەڵاواردن لە ئیسفەهان (80 لە سەد) و ئینجا لە ئیسفەهان (66.6 لە سەد) و تاران (7.1 لە سەد) ڕوو دەدات. لە چاو تاران، مەشهەد و ئیسفەهان نەریتیخوازتر و ئایینیترن؛ کەواتە هاوڕەگەزخوازی بە لادان و نانۆرمی

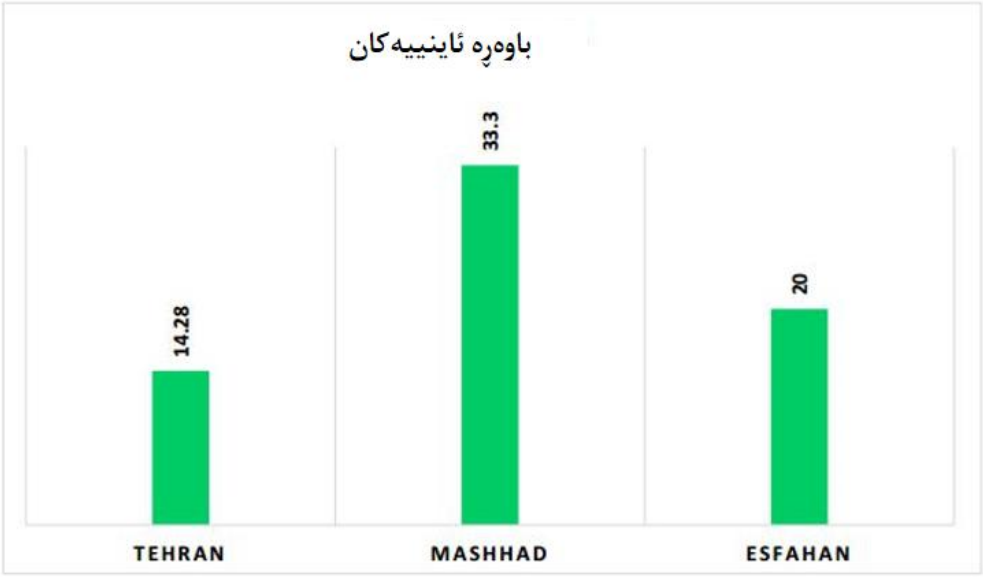
[1] - **Plummer, K. ed., 2002.** ***Modern homosexualities: fragments of lesbian and gay experiences*****. Routledge**

دەزانن. هیچ سەیر نییە کە ئەم دوو شارە ڕێژەیەکی زۆر لە تووندوتیژی لە دژی هاوڕەگەزخوازان پیشان دەدەن.

بەرهەڵستکارانی هاوڕەگەزخوازی، ئەوە بە گەندەڵی ئەخلاقی یان بابەتێکی ناسرووشتی لە قەڵەم دەدەن. هاوڕەگەزخوازدژیی و ناولێنان لەم کۆمەڵگایانەدا هۆکارە سەرەکییەکانی تووندوتیژی و هەڵاواردنن. لە کۆمەڵگای ئێران، هاوڕەگەزخوازی بە پێی یاسا شیاوی سزاگەلی وەکوو سێدارە و قەمچییە. لە ڕەهەندی ئایینییەوە، ئەم بابەتە شیاوی قبووڵکردن نییە و ڕفتارێکی نانۆرمییە. بەو پێیەی کە هاوڕەگەزخوازی وەک ناهاوئاهەنگی کۆمەڵایەتی و وەک لەقەمێک سەیر دەکرێ، زۆر کەس لەو بڕوایەدان کە هاوڕەگەزخوازان شایەنی تووندوتیژی و هەڵاواردنن.

بە گشتی، کۆی خەڵک هاوڕەگەزخوازی بە حەڕەشەیەک بۆ سەر تەندروستیی ئەخلاقیی کۆمەڵایەتی دەزانن. هێرشی توند لە دژی هاوڕەگەزخوازان و کوشتن بەردەوامن و زۆرێک لە ناهاوسانان هێرش کردنە سەر هاوڕەگەزخوازان بە پێی یاسا دەخەنە ڕیزی تاوانی بە هۆی بێزارییەوە.

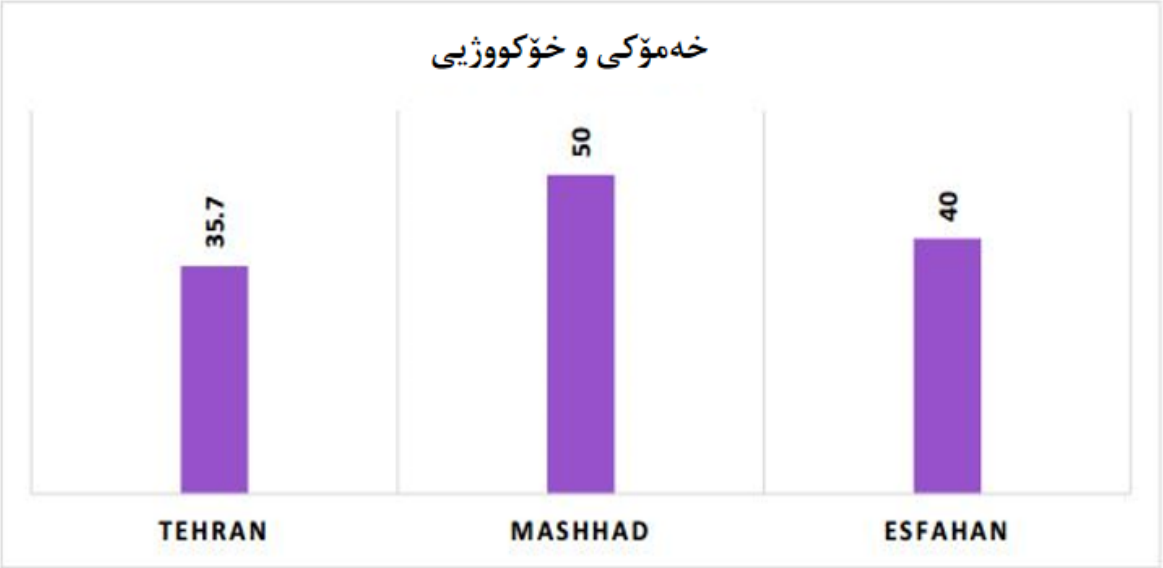
2.12. باوەڕە ئایینییەکان

چارتی ژمارە 12: ڕێژەی باوەڕە ئایینییەکان لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە 12 پیشاندەری باوبوونی باوەڕە ئایینییەکان لە ناو ئەم حەشیمەتە لە تاران، مەشهەد و ئیسفەهانە. بە گوێرەی ئەم چارتە، 14.28 لە سەدی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، 33.3 لە سەدیان لە مەشهەد و 20 لە سەد لە ئیسفەهان باوەڕیان بە چەمکگەلی ئایینی وەکوو خودا و نوێژ و ڕۆژوو هەبوو. ئەم داتایانە پیشان دەدەن کە هاوڕەگەزخوازان لە شاری مەشهەد باوەڕی ئایینی بەهێزتریان هەیە؛ چوونکە پەروەردە و بە کۆمەڵایەتی بوونیان لە سایەی ئایین لەم شارەدا باوترە. ئیسفەهان و تاران مۆدێرنترن و باوەڕی ئایینی لەواندا کاڵترە.

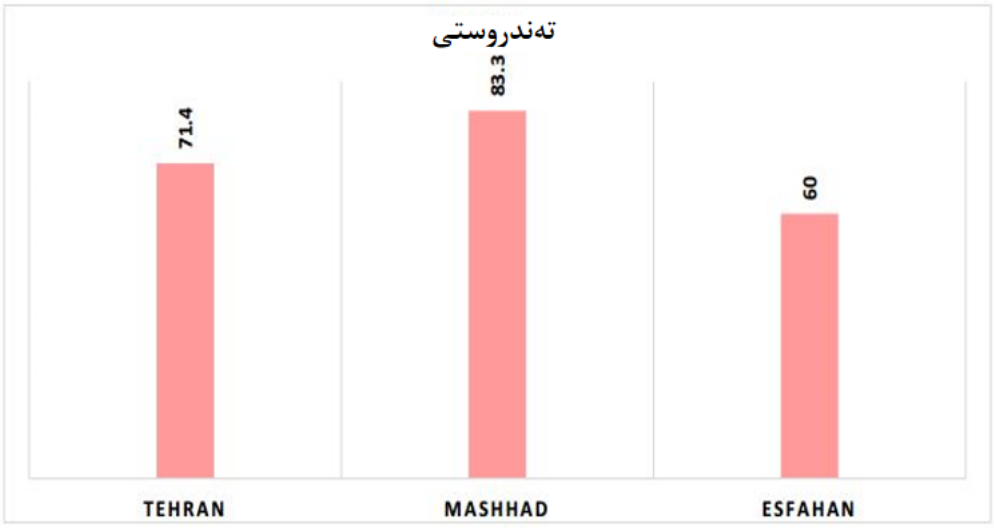
2.13. خەمۆکی و خۆکوژیی

چارتی ژمارە 13: ڕێژەی خەمۆکی و خۆکوژیی لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە 13 پیشاندەری خەمۆکی و خۆکوژیی لە ناو هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئیسفەهانە. تاران بە 35.7 لە سەد، ئیسفەهان بە 40 لە سەد و مەشهەد بە 50 لە سەدی حاڵەتەکانی خۆکوژیی پیشان دەدرێن. ئەم ژمارانە پێمان دەڵێن کە بە هۆی باوبوونی بەها نەریتییەکان و زەختەکان لە مەشهەد و لە ئەنجامدا ڕێژەی سەرتری توندوتیژی و هەڵاواردن، خۆکوژی لە ناو هاوڕەگەزخوازانی ئەم شارە زیاترە.

2.14 تێبینییە تەندروستییەکان

چارتی ژمارە 14: ڕێژەی هاوڕەگەزخوازانێک کە تێبینییە تەندروستییە سێکسییەکان لە حەشیمەتی نموونەدا ڕەچاو دەکەن.

چارتی ژمارە 14 ڕێژەی هاوڕەگەزخوازانێک پیشان دەدا کە پەیوەندیی سێکسی پارێزراو لە پەیوەندییەکانی خۆیاندا ڕەچاو دەکەن. لە تاران، مەشهەد و ئیسفەهان زۆر کەس ئامادە کاریی بۆ پاراستنی خۆ لە هەمبەر مەترسییە تەندروستییەکان ڕەچاو ناکەن. لە مەشهەد 83.3 لە سەد، لە تاران 71.4 لە سەد و لە ئیسفەهان 60 لە سەدی هاوڕەگەزخوازان بابەتە تەندروستییەکان ڕەچاو ناکەن. ئەم ڕێژە لە حەشیمەتی نموونەی هەر سێ شارەکەدا ژوور 50 لە سەدە کە پیشاندەری ناوشیارییەکی زۆر لە ناو گەی، لزباین و دووڕەگەزخوازان سەبارەت بەم بابەتەیە.

بەشی 6

پارادایمە لە حاڵی گۆڕانە جیهانییەکان و ڕێگەی داهاتوو

پێڕستی بابەتەکان:

- گۆڕانی پارادایمە جیهانییەکان و ڕێگەی داهاتوو
- گۆڕانی پارادایمە ناهاوسانییەکان
- لە وڵاتانی ئیسلامیدا چ ڕوو دەدا؟
- ڕوانینێک بۆ داهاتوو
- ئەنجام گرتن

پارادایمە لە حاڵی گۆڕانە جیهانییەکان و ڕێگەی داهاتوو

هەر گۆڕانێکی گەورە دژواری خۆی هەیە و ورده ورده ڕوو دەدات. چاوخشاندنێک لە مێژوو ئەم بابەتە پشتڕاست دەکاتەوە. سەیری ئەو ساڵانە بکەن کە درێژەی کێشا بۆ ئەوەی ڕێکاری ئاماری و لێکدانەوەی ئەنجومەنی دەروونناسانی ئەمریکا (DSM) توانی هەڵوێستی خۆی بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی، وەک نەخۆشییەکی دەروونی، بگۆڕێ، ساڵانێک کە درێژەی کێشا هەتا دیوانی باڵا بواره سرووشتییەکانی هەرێمی تایبەتی لە پرسە سێکسییەکان بە فەرمی بناسێ (بڕوانە باسی بابەتی لارێنس لە بەشی 4) یان ڕاگەیێندراوی باڵاترین دادگا لە زنجیرە پلەی یاسایی ئەمریکا و بڕیارە جیاوازەکانی دادگا ئەوروپاییەکان کە مافی هاوسەرگیرییان بە کەسانی هاوڕەگەز دەدا. ئەم بڕیارەی دادگا خاڵی ئەو پەڕی مافی ناهاوسانان بوو. پاش چەندین دەیە دواکەوتن، قبوولکردنی گشتی هاوڕەگەزخوازی ڕووی لە هەڵکشانە.

کۆمەڵگای نێودەوڵەتی هەمیشە لە هەڵوێستی خۆی لە سەر ئەوەی کە مافەکانی مرۆڤ و پشتیوانیی یاسایی بۆ هەمووانە بە ناهاوسانانیشەوە، ڕوون و یەکدەنگ بووە. ئەمە لە بڕیاری دادگاکان، دەوڵەتە پشتیوانەکان، ئەکتیڤییە جیاوازەکان، گۆڕانی یاسا و ڕێساکان، داخوازی بۆ ڕفتاری باشتر، بە فەرمی ناساندنی یاسایی ئەم کەمینە خەسارهەڵگرە و قبوولکردنی زیاتری ئەم گرووپەدا خۆی نواندووە؛ بەڵام ئەم ڕفتارە بوێرانە و بە فەرمی ناساندنی ژیانی ناهاوسانان هەمیشە لە خۆرهەڵاتی ناڤین، بۆ وێنە ئێران بابەتێکی شکێنەر و هەستیارە.

ئەم توێژینەوە لێکۆڵینەوەیە یەکێک لە گشتگیرترین توێژینەوەکانە لە چەشنی خۆیدا کە ناهاوسانان نە تەنیا لە داڕشتەی جیهانی بەڵکوو لە پانتای ئێرانیشدا لە خۆ دەگرێ، کەسانێک کە لە نەبوونی سووکناییبەخش یاسایی و پشتیوانییە کۆمەڵایەتی پەلەقاژێ بۆ گەشە و مانەوە دەکەن. ئەم توێژینەوە بە گوێرەی ئەندازە گرتن لە نێوان 500 بەشدار بوو لە سەر ئاستی هەر سێ شاری گەورە ئەنجام دراوە و بۆ خوێنەرانی ڕوون دەکاتەوە کە لە حاڵێکدا کە هاوڕەگەزخوازی لە زۆرێک لە کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکان زۆر قبوولّ کراوە هێشتا بابەتێکی شووڕەیی و لە زۆرێک لە حاڵەتەکاندا قەدەغە و لە کۆمەڵگا ئیسلامییەکاندا مەرگهێنە. ئەم بەشە پاژە جیاوازەکانی گیر و گرفتی سەرەکی کە ناهاوسانان لە سەرتاسەری دنیا ڕووبەڕووی دەبنەوە دەخاتە پاڵ ئەو پارادایمانە وا خەریکی دەرکەوتن و گۆڕان لە سەر ئاستی هەموو دنیا و گۆڕانکارییە پێویستەکان لە جیهانی ئیسلامن.

پارادایمە لە حاڵە گۆڕانەکانی ناهاوسانی

پێشتر، کەسانی ناهاوسان ناچار بوون بە شێوەی گۆشەگیرانە ژیانێکی پەنامەکییان هەبێ، لای دۆست و بنەماڵە درۆ بکەن و دیوێکی گرنگی شووناسی خۆیان بشارنەوە. ئەوان زۆر جار ڕووبەڕووی کێشەی زۆر دەبنەوە بە هۆی گەورە بوون لە کۆمەڵگایەک کە تێیدا دیترڕەگەزخوازی تەنیا هۆگریی سێکسی قبوولّ کراوە و هاوڕەگەزخوازی وەک لادانێک سەیر دەکرێت.[1] زۆر ناهاوسان لە کاتێکدا کە شووناسی خۆیان دەشارنەوە بۆ ئەوەی ڕووبەڕووی بێزاری خەستی کۆمەڵگا نەبنەوە، هێشتا لە شوێنە پارێزراوەکاندا کۆ دەبنەوە بۆ ئەوەی جیاکارییەک لە دژیان نەسەپێنرێت. وەک پێشتریش وترا، یەکێک لەو شوێنانە بارێک بوو لە نێوێورک بە

[1]-**Problems Faced by LGBT People in the Mainstream Society: www.ijims.com/uploads/cae8049d138e24ed7f5azppd_597.pdf**

ناوی ستۆن وال کە خزمەتی بە کۆمەڵگای گەیەکان دەکرد (بڕوانە بەشی یەک، گێڕانەوەی مێژوویی بۆ شرۆڤەی ستۆن وال). ئەگەرچی لە ڕابردووشدا گرووپی پشتیوانی کەسانی گەی هەر هەبوون، هێرش بۆ سەر ستۆن وال بوو بە دەستپێکی بزووتنەوەی ڕاستەقینە لە پێناو یەکسانیی هاوڕەگەزخوازان لە ئەمریکا.[1] میراتی ستۆن وال بووە هۆی سەرنج خستنە سەر هەڵاواردنێک کە لە کۆمەڵگای گەیەکاندا بەدی دەکرێ و هاوڕەگەزخوازان تا دێت واز لە شاردنەوەی شووناسی خۆیان دێنن.

LGBT بۆتە دێڕی بچووک کراوی باو بۆ پێناسەی هۆگریی سێکسی و ڕەگەزێتیی کەمینەکان. لە ئێستادا، لە زۆرێک لە وڵاتانی ڕۆژاوایی، کەسانی ناهاوسان لە کۆمەڵگا زۆرینە دیترڕەگەزخوازەکاندا دەژین و بۆ ئاشکراکردنی شووناسی ڕەگەزیی خۆیان نە دەترسن و نە پەڵپ و بیانوو دەهێننەوە. کۆمەڵگای ڕۆژاوایی بە هۆی چالاکیی کەلتووریی‌یەوە زیاتر لە ڕێگەی میدیاکان و لە ژیانی ڕۆژانەدا، بزووتنەوەی تاکایەتی و کۆمەڵایەتی، وتووێژ و گۆڕینی پاڕادایمی ڕوانگەکان بۆ هاوڕەگەزخوازی وەرگرتر بووە و حەشیمەتێکی نوێ بە چەمکێک لە کەلتووری ناهاوسانی گەورە دەبن کە ئاوێتەی ژیانی ئەوان بووە. دەوڵەتی ئەمریکا وڵامی ئەم گۆڕانی ڕوانگەی گشتیی‌یەی داوەتەوە و ئارامانە کەمایەسی و یاسا جیاکاریی‌یەکانی لە دژی کۆمەڵگەی ناهاوسانان، کەسانێک کە تەنیا بە هۆی پێ باشتربوونی سێکسی جیاوازەوە قێزەونن، هەڵوەشاندووەتەوە.[2] سەرەڕای ئەمە، سەرباری بوونی هەموو ئەم ڕاستیی‌یە مژدەبەخشانە، کۆمەڵگای ناهاوسان ماوەیەکی زۆر بۆ گەیشتن بە لێک تێگەیشتن لەگەڵ کەسانی دەوروبەری خۆیان لە هەوڵدا بوون.[3]

فاکتەری کاریگەر لە پەرە پێدان و گەشەی هەرچی پتری پشتیوانیی‌یەکان لە مافەکانی هاوڕەگەزخوازان پیشاندانی کۆمەڵگای هاوڕەگەزخوازان بووە. ئەمریکیی‌یەکان چ لە ڕێگەی پەیوەندیی تایبەتی و چ لە ڕێگەی میدیاکانەوە تێدەگەن کە هاوڕەگەزخوازی زۆر بەربڵاوتر لەو شتەیە کە پێشتر وێنایان دەکرد و ئەمە قبووڵکردن و قبووڵکردنی زیاتری کەلتووری ناهاوسانی لێ دەکەوێتەوە. بە پێی ئەنجامەکان توێژینەوەی PEW «49 لە سەد وتیان هاوڕەگەزخوازی دەبێ لە لایەن کۆمەڵگاوە قبووڵ بکرێ و 41 لە سەد وتیان دەبێ ڕەت بکرێتەوە.»[4]

کاتێک هەندێ لە دادگا ویلایەتیی‌یەکان بڕیاریان دا قەدەغەبوونی هاوسەرگیریی دوو ڕەگەز بە یاسایی ڕابگەیێنن و دیتران ئەم قەدەغە بوونەیان بە نایاسایی لە قەڵەم دەدا، چاوەڕوانی لە دیوانی باڵا دەکرا بۆ ئەوەی یاسایەکی نیشتمانی ڕابگەیێنێ کە تێیدا هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازان یاسایی یان نایاسایی بێت.[5] ڕای دیوانی باڵای ئەمریکا لە مەڕ قەدەغەبوونی هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازان لە سەر ئاستی پێنج ویلایەتی

---

[1] - Galarza, Priscilla. "The History of Gay Rights in America." University Wire Nov 18 2113. ProQuest. Web. 24 Oct. 2014

[2] - Galarza, Priscilla. "The History of Gay Rights in America." University Wire Nov 18 2113. ProQuest. Web. 24 Oct. 2014.

[3] - Galarza, Priscilla. "The History of Gay Rights in America." University Wire Nov 18 2113. ProQuest. Web. 24 Oct. 2014 .

[4] - PEW Research-The Global Divide on Homosexuality-Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries. http://www.pewglobal.org/2013/06/04/the-global-divide-on-homosexuality/. Accessed: October 16, 2017

[5] Wolf, Richard. "Supreme Court Will Consider Hearing Gay Marriage Cases." USA Today. Gannett, 29 Sept. 2014. Web. 03 Nov. 2014.

(ئۆتاهـ، ئێکلاهاما، ویرجینیا، ئیندیانا و ویسکانسین) خاڵی ئەو پەڕی بڕیاردان لە دیوانی باڵای ئەمریکا بوو. دادگا خۆجێییەکان و پێداچوونەوە لە ویلایەتەکانی دیکەش بە بڕیاری یاسایی ئەم ئاقارەیان گرتە بەر کە هەمووان لە ئاراستەی دیوانی باڵان. بە گوێرەی ئەم بڕیارانەی ئەم دواییە سەبارەت بە یەکسانیی هاوڕەگەزخوازان و گۆڕانی زۆر کە لە ڕۆژاوا و ئەورووپا بۆ قبوولْ کرانی ئەم بابەتە ڕووی داوە، هیچ سەیر نییە کە بڕیاری ساڵی 2015ـی دیوانی باڵایی ئەمریکا سەبارەت بەوەی کە هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازانە تاوانە، دژی یاسای بنەڕەتییە. لە ئێستادا 37 ویلایەت لەوانە کۆلۆمبیا هاوسەرگیریی گەیەکانیان بە یاسایی ڕاگەیاندوە[1] و 21 وڵاتی دیکەش هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازان بە یاسایی لە قەڵەم دەدەن. لە ساڵی 2015، دیوانی باڵای مەکسیک فەرمانێکی دەرکرد کە بە پێی ئەو هاوسەرگیریی کاپلە لزباین و گەیەکان ئاسانتر بوو. ئەگەرچی دادگا بە شێوەی تەکنیکی ئەم پەیوندییەی لە سەرتاسەری وڵات بە یاسایی نەکرد، هەنگاوێکی مەزنی لەم پێناوەدا هاویشت. لە ساڵی 2011، ویلایەتی باشووری مەکسیک بە ناوی کووینتانارۆ هاوسەرگیریی گەیەکانی بە ڕێگە پێدراو ناوزەد کرد. لە ساڵی 2014، کۆنگرەی ویلایەتی باکووری کۆهۆیلا داکۆکی لە سەر پەیوەندیی هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازان کردەوە و لە ساڵی 2015، چیهۆ ئاهۆ ئا لە دراوسێتی مەکسیک هەر ئەم کارەی ئەنجام دا. پاش ساڵانێک مشتومڕی سیاسی و باسی گشتی سەرنجڕاکێش، پەرلەمانی ئوستڕالیا دەنگی بە یاسایی‌بوونی هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازان دا. لە وڵامی بزووتنەوەی کۆمەڵایەتیی ناهاوسانان، هەندێ وڵاتی وەکوو بڕازیل تا دەهات خواستە تایبەتەکانی ئەم گرووپەیان ڕەچاو دەکرد. هاوڕەگەزخوازدژیی لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا، هۆکاری کوژرانی، 2 هەزار و 403 کەسی گەی، لزباین و دووڕەگەزخواز بووە. لە کۆتایی ساڵی 2003، دەوڵەت بەرنامەیەکی کە هەڵگری سیاسەتەکانی بواری تەندروستی وەکوو «بەرنامەی بڕازیلی بێبەری لە هاوڕەگەزخوازدژیی» بەڕێوە برد و لە ساڵی 2010، نموونەی یەکەمی بەرنامەی گشتگیری نیشتمانیی تەندروستیی ناهاوسانانی ئاماده بوو.

ئەم ساتەوەختە بۆ پێشکەوتنی مافە مرۆییەکانی هاوڕەگەزخوازان ساتەوەختێکی مێژوویی بوو.[2] بە پێچەوانەی ئەو پێشکەوتنەی کە لە ئاردایە، هێشتا گیر و گرفتگەلێک پەیڕەو دەکەین کە کەسانی ناهاوسان بۆ گەیشتن بە سیستەمی تەندروستی بە هۆی دەمارگرژیی و ڕفتاری جیاکارانە ڕووبەڕووی دەبنەوە و ئەم هەڵسوکەوتانە زیاتر لە لایەن کەسانێکە کە لە بەشی تەندروستیی ئیش دەکەن.

لە بەرامبەردا، پێکهاتەی ئاراستەی کۆمەڵایەتی لە حاڵی وەرچەرخان و ڕکابەری بۆ بەهرە لە ژاپۆن وای کردووە کە دنیای بازرگانی نەرمی بنوێنێت. سەرەڕای ئەمە، بارودۆخ بۆ کرێکارە ژاپۆنییە گەیەکان لەم ماوەی دوایدا گۆڕاوە و چاوەڕوانی شاردنەوە لە تاک، کە هەرگیز دەرینابڕدرێ، هێشتا نۆرمە. دەوڵەت کە لە ژێر دەسەڵاتی مەحافزەکارەکاندایە، خۆی لە قەرەی ئەم بابەتە نادات. هاوسەرگیریی گەیەکان هیچ کات

---

[1] - **By the numbers: Same-sex marriage – CNNPolitics www.cnn.com/2012/05/11/politics/btn-same-exmarriagethe District of Columbia: Alabama, Alaska, Arizona, California, Colorado, Connecticut, Delaware, Florida, Hawaii, Idaho, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Maine, Maryland, Massachusetts, Minnesota, Montana, Nevada, New Hampshire, New Jersey, New Mexico, New York, North Carolina, Oklahoma, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, Utah, Vermont, Virginia, Washington, West Virginia, Wisconsin and Wyoming.**

[2] **Barbosa RM, Facchini R. Access to sexual health care for women who have sex. Cad Saude Publica. 2009;25:291–300. doi: 10.1590/S0102-311X2009001400011. -**

بابەتی گفتوگۆی جیدی سیاسی نەبووە. لە ساڵی 2016، لە ژێر گووشاری گرووپێکی ئەکتیف، شاری باکووریی ساپۆرۆ وەک یەکەمین شار لە وڵاتی ژاپۆن مۆڵەتی پێکەوەژیانی بۆ هاوڕەگەزەکان دەرکرد. دوا بە دوای ئەم جووڵەیە، سیستەمێکی هاوشێوە لە بەشی شیبۆیا لە تۆکیۆ لە ساڵی 2015 دامەزرا. ئەگەرچی ئەم مۆڵەتنامەیە لە ژاپۆن هیچ ڕوویەکی سیاسی نییە چوونکە یاسای هاوسەرگیریی دەوڵەتی نیشتمانی دیاری دەکا، مۆڵەتنامەکان ئاستێک لە داکۆکی فەرمی بۆ بزووتنەوەی یەکسانخوازی تازە دەرکەوتوو لە خۆ دەگرن و هەندێ قازانجیان لەگەڵە. بۆ وێنە، بەرپرسانی خانوبەرەی گشتی لە ساپۆرۆ و شیبۆیا دەبێ هەر کەسێک کە وەها مۆڵەتنامەیەکی پێیە، وەک کڕێچی بە فەرمی لە قەڵەمی بدەن.[1]

ئەکتیڤیی ئەنتەرنێتیش بەرز بوونەوەی بە خۆوە بینیوە، لە کاتێکدا کە زۆر پانتا و شوێنی کۆبونەوە کە سەردەمانێک ئەکتیڤی ناهاوسانیان پێناسە دەکرد (بارەکان، کتێبفرۆشییەکان و فێستیڤاڵەکانی مۆسیقای ژنان) لە حاڵی لە ناوچوونە و وشەی «کوویير» بۆ زۆرێک لە ئەکتیڤانی گەنجی ئافرەت بۆتە بەدیلی وشەی لزباین.[2] بە داخەوە لە کاتێکدا کە سەرنجەکان لە سەر ئەکتیڤی جیهانی لە ئەمریکا چڕ بۆتەوە، دەستکەوتەکان لەگەڵ یاساکانی یەکسانخوازی هاوشێوە لە سەر ئاستی 75 وڵاتی دیکە کە هێشتا هاوڕەگەزخوازی بە نایاسایی لە قەڵەم دەدەن، یەکسان نییە. لە ساڵی 2016، ئەکتیڤی و دەربڕینی ناهاوسانی هێشتا لە سەر ئاستی 10 وڵاتی موسڵمان وەکوو ئێران، عێراق، مووریتانی، نەیجەریا، قەتەر، عەرەبستانی سعوودی، سۆمالی، سوودان، ئۆگاندا و یەمەن سزای مەرگی بە دواوەیە.[3]

لە وڵاتانی ئیسلامی چ ڕوو دەدا؟

لە کاتێکدا کە هاوڕەگەزخوازی لە زۆرێک لە وڵاتانی ڕۆژاوایی زیاتر قبوڵ کراوە، هێشتا لەقەمی لەگەڵە و لە زۆرێک لە وڵاتانی ئیسلامی قەدەغەیە.[4] ئاراستەکان بۆ جڤاکی ناهاوسانان هاوشێوەی هەموو جیهان، لە خۆرهەڵاتی ناڤین هیچ گۆڕانێکی بە سەردا نەهاتووە. خۆرهەڵاتی ناڤین هێشتا بەرامبەر بەم گۆڕانە ئەوپەڕی خۆڕاگری دەنوێنێت. لە زۆرێک لە دەڤەرەکانی ئەم ناوچەدا قسەکردن لە سەر هاوڕەگەزخوازی سەرکۆنە دەکرێ و ئەمە گۆڕانکاریی بۆ گرووپە پشتیواندۆزە ناهاوسانەکان ئەستەم دەکات. لە توێژینەوەیەکدا سەبارەت بە ئاراستە جیهانییەکان بۆ هاوڕەگەزخوازی لە لایەن ناوەندی لێکۆڵینەوەکانی پیو دەرکەوت[5] کە لە هەمبەر 80 لە سەدی کەنەدی و ئینگلتەراییەکان، کەمتر لە 5 لە سەدی کەسانی توێژینەوە لە سەر کراو لە وڵاتانی میسر، ئەندۆنسیا، ئۆردن، پاکستان، فەڵەستین و تووندس باوەڕیان وایە کە کۆمەڵگا دەبێ دان بە هاوڕەگەزخوازیدا بنێت. تەنیا وڵاتانێکی موسڵمان کە زیاتر مدارایی نواند، مالێزی (9 لە سەد)، تورکیا (9 لە سەد) و لوبنان (18 لە سەد) بوون کە دیارە ئایینی ئیسلام لە ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئەواندا دەورێکی

---

[1] - www.nytimes.comct/..Gay in japan and no longer visible .October 16, 2017 business/japan-work-gay.html

[2] Donn Short, Don't Be So Gay! Queers, Bullying, and Making Schools Safe, UBC Press, 2113

[3] - www.nytimes.comct/..Gay in japan and no longer visible .October 16, 2017 business/japan-work-gay.html

[4]-Homosexuality and Islam | Rusi Jaspal-Academia.edu www.academia.edu/6868516/Homosexuality_and_Islam

[5] - Whitaker, Brian. Unspeakable Love: Gay and Lesbian Life in the Middle East. Berkeley: University of California, 2006

کەمتری هەیە.[1] زۆربەی وڵاتانی ئیسلامی هاوڕەگەزخوازی بە قەدەغە دەزانن و لە زۆرێک لەو وڵاتانە سزای هاوڕەگەزخوازی مەرگە. لە کۆمەڵگا ئیسلامییەکان، هەر دوو ئامادەکاریی داد و بانداد گیراوەتە بەر لە دژی هاوڕەگەزخوازی پەیامێکی ڕوون بۆ کۆمەڵگا دەگوازێتەوە کە هاوڕەگەزخوازی هەڵە، نائەخلاقی و نایاساییە و هەر لە بەر ئەمەش سزای لەگەڵە. کۆماری ئیسلامی ئێران کە لە ژێر دەسەڵاتی یاسای شەریعەتە، ڕوانگەیەکی یاسایی تووندوتیژی بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی هەیە کە بریتییە لە قەمچی و سێدارە. یاساکانی ئێران دەڵێن ئەگەر دوو پیاو کە پەیوەندیی خوێنیان لەگەڵ یەکتر نییە لە سەر جێیەک بخەون، بۆ 60 قەمچی سزا دەدرێن و ئەوەی کە سزای هاوڕەگەزخوازانە بە بێ دخوولی کۆمی لێدانی 100 قەمچییە. هەر بەم پێیە، دخوولی کۆمیی سزای سێدارەی لێ دەکەوێتەوە.[2] بە پێی یاسای شەریعەت، کەسەکان تەنیا کاتێک بە هاوڕەگەزخوازی سزا دەدرێن کە چوار جار دانیان پێدا بنێن یان چوار پیاوی موسڵمانی «خۆپارێز» شایەتی بدەن کە پەیوەندیی سێکسی ئەوانیان بینیوە.

ناتوانین بڵێین کە هیچ کام لە وڵاتانی ئیسلامی ژینگەیەکی کۆمەڵایەتی یان یاسایی پشتیوانی بۆ ناهاوسانان دابین دەکەن؛ لانیکەم ئەم بابەتە لە ئێستادا بوونی نییە. بۆشایی میکانزیمە پشتیوانییە کۆمەڵایەتییەکان یان ڕێکخراوە پشتیوانە ئیسلامییەکان بۆ ئاسوودەیی دەروونی و کۆمەڵایەتیی ناهاوسانان زۆر هەستی پێ دەکرێت. لە ساڵی ڕابردوو نمایشی گشتی بەدڕفتارییەکانی داعش لە سووریایەک کە پێش بوونی داعشیش دۆخێکی مەترسیداری هەبوو، سەرنجی کۆمەڵگای نێودەوڵەتی بەرەو لای خۆی ڕاکێشا بوو.[3] لە ڕاستیدا هەلومەرج بۆ کۆمەڵگای ناهاوسانانی عێراقی پاش ڕووخانی سەدام حسێن لە ساڵی 2003 ڕووی لە کزبوونەوە نا. گرووپە ئیسلامییەکان لەم پشێوی سیاسییەدا سەریان هەڵدا و دەستیان کرد بە کردنە ئامانجی گەیەکان و تەنیا لە ساڵی 2012، 200 ناهاوسانیان کوشت. ئەوڕۆکە، ئەم گرووپانە لە دژی داعش هاوکاری دەوڵەتی عێراق دەکەن و ئازادی بەردەوامیان لە کوشتنی کەمینە سێکسییەکانیان پێ دراوە.

جگە لە هەوڵی سنووردارکردنی خۆجێیی، لە داهاتوویەکی نزیکدا ئاسەوارێک لە گۆڕان لە گۆڕینی پێگەی کۆمەڵایەتی یان یاسایی ناهاوسانانی میسردا بەدی ناکرێت. لە وڵاتی لوبنان، دەرکەوتنی ڕێکخراوەکانی پشتیوانیی ناهاوسانان لە خەبات لە پێناو مافە کۆمەڵایەتی و یاساییەکان هەنگاوێکی گرنگ بووە و لە ڕوانگەکاندا هەندێ گۆڕانکاری لێ کەوتوتەوە. ئەم گۆڕانکارییە وەک بەرهەمی فاکتەرگەلی کۆمەڵایەتی – سیاسی پێناسە دەکرێ کە هاریکاری دەرکەوتنی لاگیریی نوێی لە لوبنان کردووە.

ئەگەرچی ناهاوسانبوون لە زۆرینەی وڵاتانی ئیسلامی قەدەغەیە، هەندێ حاڵەتی ناوازەش لە خۆ دەگرێت. تەنیا ڕێژەیەکی کەمی وڵاتانی خاوەن زۆرینە موسڵمانی وەکوو ئۆردن هاوڕەگەزخوازییان بە یاسایی

---

[1]-Homosexuality and Islam | Rusi Jaspal - Academia.edu www.academia.edu/6868516/Homosexuality_and_Islam

[2] - Parnian, H. (2006). The sexual rights of women and homosexuals in Iran. In S. Seidman, N. Fischer & C. Meeks (eds.), Handbook of the new sexuality studies(pp.348-352).London: Routledge.

[3] - Jaspal, R. & Breakwell, G.M. (Eds) (2014). Identity Process Theory: Identity, Social Action and Social Change

. Cambridge: Cambridge University Press.

کردووە؛ بەڵام تەنانەت لەم وڵاتانەشدا پشتیوانیی یاسایی کەم لە کەسانی ناهاوسان دەکرێ و لەوانەیە سزایان بۆ ببڕدرێتەوە.

گەورەترین وڵاتی موسڵمانی جیهان، ئەندۆنسیایە کە کەلتوور و نەریتی دووڕەگەزخوازی پڕ جموجۆڵی هەیە کە بە شێوەیەکی بەربڵاو لە لایەن خەڵکەوە بە مودارواوە هەڵسوکەوتیان لەگەڵ دەکرێت.[1] هاوڕەگەزخوازی و پەیوەندیی سێکسی گەیەکان لە ئەندۆنسیا نایاسایی نییە. سەیر ئەوەیە کە پیاوان و ئافرەتانی تڕەنس لە زۆرێک لە کەلتووڕە ئیسلامییەکان لە سەرتاسەری جیهان قبووڵ کراوە. لە ڕاستیدا ئایدیای پیاو یان ئافرەتێک کە خۆی وەک ئەندامێکی ڕەگەزی بەرامبەر دەزانێ، قبووڵکراوتر لەو پیاو یان ئافرەتەیە وا هۆگریی سێکسی بۆ کەسێکی هاوڕەگەزی هەبێت.

نە ئەوەی کە بە تەواوەتی هیوادار بین بەڵام هەندێ هەنگاو لە ژیانی تڕەنسەکان لە وڵاتانی میسر و ئێران هاوێژراوە. لە ساڵی 1988 نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز لە لایەن بیرمەندانی ئەڵئەزهەر لە میسر، کۆنترین زانکۆی ئیسلامی جیهان، بە گوێرەی یاسای شەریعەت بە قبووڵ کراو ڕاگەیێنرا. لە ئێران لە ساڵی 1987، ئایەتوڵا خومەینی گۆڕانی ڕەگەزی بە ڕێگە پێدراو ڕاگەیاند. بنەمای ئەم ئاراستە قبووڵکردنانە ئەم باوەڕەیە کە کەسەکە بە تڕەنسێتی لە دایک دەبێ بەڵام هاوڕەگەزخوازی بژاردەیە؛ کەواتە هاوڕەگەزخوازی وەک گوناح لە قەڵەم دەدرێت. بەم حاڵەوە، زۆر موسڵمانی تڕەنس هێشتا پاش نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز لە پێگەی پێشووی خۆیاندا دەبینرێن. زۆریان ناتوانن ڕا بکەن و بچن بۆ وڵاتێکی دیکە بۆ ئەوەی نەناسرێنەوە. بێگومان زۆر مومکینە کە زۆریان بە هۆی گووشار و زەختەوە ئامادەن نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز بکەن (بۆ وردەکاریی زیاتر سەبارەت بە نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز بڕوانە بەشی 3).

ئەکتیڤایەتی بۆ ناهاوسانان لە لوبنان دامەزرانی ڕێکخراوگەلێکی وەکوو هێلێم (HELEM) بۆتە گرووپی پێشڕەوی دنیای عەرەب کە خزمەتگوزاری تەندروستی و یاسایی بۆ ناهاوسانان دابین دەکات. ئەم ناوە کورتکراوەی ڕێکخراوی پشتیوانی لە لزباین، گەی، دووڕەگەزخوازان تڕەنسەکانی لوبنانە. لوبنان وڵاتێکە کە لە ناوچەکەدا زیاترین مودارا لەگەڵ شێوازی ژیانی ناهاوسانان لە خۆی پیشان دەدات. هێلێم هێندەی پێویست قبووڵ کراوە و ئەوەندە لە لوبنان دەستی دەڕوا کە بەردەوام میوانداریی ڕووداوەکانی پەیوەست بە ناهاواسانانە و تەنانەت لە شەقامەکاندا خۆپیشاندان لە دژی تووندوتیژی بەرامبەر بە جڤاکی ناهاوسانان لە لوبنان دەکات. سەرەڕای ئەمە، لە کاتێکدا کە بەیرووت لە چاو وڵاتان و شارەکانی دراوسێی خۆی لیبرالترە، هەروەها لە چاو کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکان نەرمی‌نوێنی و مودارایەکی کەمتر لە خۆی دەنوێنێت. خزمەتگوزارییەکانی هێلێم تەنیا لە پشتیوانیی ڕێژەیەکی کەمی تاکەکاندا بەسوود بووە کە زۆریان کەسانی دەوڵەمەندتری کۆمەڵگان و ئەو کەسانەی کە سەر بە گرووپی پەراوێزخراو و بێبەشن، پشتگوێ خستووە و لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا زیانی پێ گەیاندوون.[2] بۆ وێنە، بیرمەندانێکی وەکوو ماساد لەو باوەڕەدان کە ئەم ڕێکخراوانە بیانین یان لە لایەن بیانیگەلی وەکوو ILGA و HELEM پاڵپشتی دارایی دەکرێن کە بە پەرە سەندنی ڕیزەکانی شووناسی ڕەگەزیی کۆمەڵگای ڕۆژاوایی لە هەوڵی دامەزرانی کۆمەڵگای گەی لە لوبنانن.

---

[1] - **The sudden intensity of Indonesia's anti-gay onslaught. http://www.bbc.com/news/world-asia-35657114. [Accessed December 27th, 2017].**

[2] - **Leave or be killed," The Sydney Morning Herald, July 6, 2111**

بە گوێرەی بۆچوونی نووسەر، ئەم بابەتە ڕفتاری ناهاوسانانە بە کێشەیەک دەزانێ و لە ئەنجامدا دەبێتە هۆی دەستێوەردانی زیاتر بۆ پشتیوانیی لەم کۆمەڵگایانە.[1] ئەم بابەتە سەرنجی ڕاگەیاندنە عێراقی و عەرەبییەکانی بەرەو لای خۆی ڕاکێشاوە. بۆ وێنە، لە بەغدا، زانای ئایینی شێعە موقتەدا سەدر، لە هەڵوێستێکی گشتیدا پشتیوانی لە ئاراستەی مرۆیی لە بەرامبەر بە ناهاوسانان کرد و وتی ئەم کەسانە نابێ تووندوتیژییان لەگەڵ بکرێت.[2] بەو پێیەی کە زانایانی ئایینی بۆ دەستێوەردان لە هەموو کاروباری حکومەت و لە وردەکارییەکانی ژیانی کۆمەڵایەتیی خەڵکدا خاوەن مافی ئەخلاقین، شایەنی ئاماژەیە کە زانایانی ئایینی لە وڵاتی عێراق لە دیاریکردنی ڕای گشتی گرنگترین و کاریگەرترین و ڕۆڵبەخشترین بوون. ڕاگەیێنراوی ئایەتوڵا سەدر کێشەساز بوو؛ چوونکە لەگەڵ هەڵوێستی دیکەی زانایانی ئایینی و ناوەندە ئایینییەکانی وەکوو بیرمەندانی شێعە لە عێراق و لە ئێران یەکی نەدەگرتەوە. لە حاڵێکدا زانایانی ئایینی لە هەر دوو وڵات بانگەشەیان بۆ قەدەغەی هاوڕەگەزخوازی لە ئیسلام دەکرد، جیاوازیی لە شێوازی تاوتوێکردنی بابەتەکەیە.

زۆربەی حەشیمەتی عێراق سەرکۆنەی هاوڕەگەزخوازی دەکەن؛ بەڵام لایەنگری تووندوتیژی لە دژی ئەم کەسانەش نین. لە عێراق و لووبنان لە یاسادا جەخت لە سەر هیچ سزایەک دژ بە هاوڕەگەزخوازان نەکراوە. لە ئێران بەم شێوە نییە و دۆخەکە تەواو جیاوازە. یاسای بنەڕەتی بە پێی شەریعەتی ئێران هاوڕەگەزخوازیی پیاوان بە تاوانێکی شیاوی سێدارە لە قەڵەم دەدا و بە گوێرەی یاسای بنەڕەتی ئێران، لزباینەکان بۆ 100 قەمچی سزا دەدرێن.[3]

ڕوانینێک بۆ داهاتوو

سەرکوتی کۆمەڵایەتی کە ناهاوسانان بەرەو ڕووی دەبنەوە، لە وڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی دیکە جیاوازە و ئاستە جیا جیاکانی تووندوتیژی، هەڵاواردن و لەقەم لە خۆ دەگرێ کە ڕەنگدانەوەی داڕشتەی خۆجێیی زاڵە. لە هەمان کاتدا، کۆمەڵگاکان لە هەمبەر ململانێی گەشە دەتوانن بەها، نۆرم، نەریت، زمان، وەرگرتن و ئاراستەکانی خۆیانیان هەبێ کە دەتوانن هاوکاری تێگەیشتنی باشترین شێوازی ڕووبەڕوو بوونەوەی پرسی ناهاوسانان بکەن. شێوازێکی جیهانی گرنگ و ئەرێنی کە بەرهەمی ئەم گوتارەیە، ئەوەیە کە هەمەچەشنی و هۆگریی سێکسی زۆرە و لە سەرتاسەری جیهاندا سەرنجی پێ دەدرێت. سەرنجدانی زیاتر بە شووناس، بزووتنەوە و گوتارە ناهاوسانییەکان دامەزرانی ڕێکخراوەکانی مافە یاساییە نێودەوڵەتییەکانی لێ کەوتۆتەوە کە تووندوتیژی بە هۆی هۆگریی سێکسی و شووناسی ڕەگەزیتی لە سەر ئاستی هەموو جیهان دەخەنە ژێر تیشکی سەرنج و بە دیکۆمێنتی دەکەن.

---

[1] - **Massad, J. (2015) Islam in Liberalism, Chicago: University of Chicago Press**

[2] - **https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/09/homosexuality-lgbt-iraq-iran-muqtada-sadr.html. Accessed: October 16, 2017.**

[3] - **https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/09/homosexuality-lgbt-iraq-iran-muqtada-sadr.html. Accessed: October 16, 2017.**

ئەنتەرنێت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پانتایەکیان بۆ ئاڵۆگۆڕی زانیاریی ئەرێنییەکان سەبارەت بە شوونەسەکانی ناهاوسانان دابین کردووە. لە هەمان کاتدا، ئەنتەرنێت شوێنێکی لەبارە بۆ پەرە پێدانی – لانیکەم لە سەر کاغەز – پشتیوانیی یاسایی لە مافەکانی کەمینە سێکسییەکان.

لەو وڵاتانەی کە لەقەمی نادیترۆگەزخواز بوون زۆرە، کەسەکان لە ڕێگەی ئەنتەرنێتەوە دیکەی ناهاوسانان دەدۆزنەوە. ئەنتەرنێت ئامرازی دەستی کەسانی خواپێداوترە، سەرەڕای ئەمە هێشتا کەناڵێکە بۆ ئاڵوگۆڕ و هاوپەیوەندێتی. شوونەسی ئاڵوگۆڕی ئەنتەرنێت پانتایەک دروست دەکا کە تێیدا کۆمەڵگاکان بێچم دەگرن و گفتوگۆ دەست پێ دەکات. دنیاکانی ئۆنلاین و ئاف‌لاین دەرفەتگەلێک بۆ پەیوەندیی کەسەکان، پشتیوانی، بزووتنەوە و تەکنیکەکانی ئاڵوگۆڕی زانیاری بۆ مانەوە دابین دەکەن. لە ئێران، دەوڵەت ئەو وێبگایانەی کە لە ڕووی سیاسی، ئایینی یان ئەخلاقییەوە بە مەترسیداریان دەزانێ، دایدەخات؛ بەڵام زۆر کەس لە ئێران دەست پێڕاگەیشتنیان بە نەرم ئامێری فیلتەرشکێن هەیە کە ڕێگەیان پێ دەدا ئەم سەنسۆرانە دەور لێ بدەنەوە.[1]

هەندێ لە دەوڵەتەکانی ئاسیا و ئوقیانووسییە بۆ پەراوێز خستنی جۆاکی ناهاوسانان پەرە بە تێگەیشتنێکی سنووردار لە «بەها ئاسیاییەکان»[2] کە پێداگری لە سەر کۆمەڵگا یەکدەستەکان دەکەن تا کۆمەڵگا هەمە چەشنەکان.[3] بە واتایەکی گشتیتر، وڵاتانی ئیسلامی بەردەوام لە هەمبەر ئایدیای هۆگریی سێکسی بەرهەڵستی دەنوێنن؛ چوونکە ئەم بابەتە بە بێبەری لە بنیاتی یاسایی لە یاسا نێودەوڵەتییەکان و دژی ئامۆژە ئیسلامییەکان لێی دەڕوانن.[4] ڕێکخراوی هاوکاری ئیسلامی گۆڕەپانی سەرەکیی هاوئاهەنگی ئەم چەشنە ناڕەزایەتییانە بووە.

لە ئێران، کەسانی ناهاوسان هەمیشە لە بەر دەم ئازار دان. یاساکانی دژ بەوان وشک و ناموداریانەیە و لە هەمبەر ئازار، چەوسانەوە و تووندوتیژی لە بنەماڵە و کۆمەڵگا ئەوان خەسار هەڵگرتر دەکات. فیلم، دیکۆمێنت، مۆسیقا و دیکەی بێچمە هونەرییەکان لە ساڵانی دواییدا تروسکە هیوایەکی بۆ ناهاوسانان لە ئێران بەدی هێناوە کە ڕوانگەیەکی نوێ دەخاتە ڕوو کە دەتوانێ ببێتە هۆی گۆڕانی ئاراستە. بۆ وێنە لە ساڵی 2011، فیلمی ئێرانی «ئاوێنەکانی ڕووبەڕوو» (آینه‌های روبرو) هەڵی گۆڕانکاری ئاراستەی هێورانە لە ناو کەسانی ئایینپەروەر بۆ کەمینە سێکسییەکان پیشان دەدات. فیلمی چیرۆکی ئێدی، پیاوێکی گەنجی تڕەنسە کە تێدەکۆشێ لە بنەماڵەیەک ڕا بکا کە ناچار بە هاوسەرگیری دەکەن بۆ ئەوەی حەیا و وەجی بنەماڵە بپارێزرێت. لەم فیلمەدا، ژنی ئایینپەروەری نەریتخواز لە پێشدا زۆر لە ژنانی تڕەنس بێزار و وەڕەزە. پاش کەمێک، بە بینینی ئازاری ژنێکی تڕسن بە هۆی تووندوتیژی باوکی، ژنە ئایینییەکە لە کۆتاییدا بەم ئەنجامە دەگا کە سەپاندنی وەها دەرد و ئازارێک بە سەر دیتران وێناکردنی «شەڕ» لە واتای ئایینییە. «ئاوێنەکانی ڕووبەڕوو» ئیدعا ناکا کە ڕێگە چارەیەکی بۆ کێشەکە دۆزیوەتەوە؛ بەڵام تێدەکۆشێ بە ڕوانینێکی مرۆڤانە لەم گۆشە تاریکەی کۆمەڵگا پشتیوانی لەم ئایدیایە بکا کە «نکۆڵی لێکردن یان بە هەند وەرنەگرتنی ئەم کەسانە ڕێگە چارەی کێشە نییە.»

---

[1] - **(LGBT Rights in Iran by Shima Houshyar, published October 21, 2015).**
[2] - **(LGBT Rights in Iran by Shima Houshyar, published October 21, 2015).**
[3] - **Oslo Conference Report, supra n 6 at 20; cf. the Asian values debate, supra n 274**
[4] - **See Baderin, *International Human Rights and Islamic Law* (2003) at 117.**

لە بەراورد لەگەڵ وڵاتی ئێران، لەم ساڵانەی دواییدا، ئەفریقای باشووری و ئێکوادۆر یەکەمین وڵاتانێک بوون کە دژ بە هەڵاواردن لە دژی کەمینە سێکسییەکان کۆمەڵێ ژێر بنەمایان هێنایە ناو یاساکانی خۆیان. هەرچی لە مەڕ بوونی پێرسۆنێلی ناهاوسان لە سوپا دوودڵییەک بوونی هەبێ یان «هاوسەرگیریی گەیەکان» دژوار بێ، دیسانیش چەندین وڵات پێکەوە ژیانی مەدەنییانەی هاوژینە هاوڕەگەزەکانیان بە فەرمی ناسیوە.[1]

بۆ وێنە، سێ وڵاتی ئەورووپی هەن کە لە ساڵی 2014 یاسای یەکسانیی هاوسەرگیرییان پەسند کرد. لە لۆگزامبۆرگ، پەرلەمانی بە هێزەوە دەنگی ئەرێنی بە هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازان دا.[2] لە وڵاتی بریتانیا، یاسادانەرانی ناوچەی سکۆتلەند بە شێوەی هاودەنگ چوونە پاڵ ئینگلتەرا و وێڵزەوە و یەکسانیی هاوسەرگیرییان بە یاسایی کرد.[3] لە ساڵی 2015، ئیرلەند یەکەم وڵاتێک بوو کە لە ڕیفراندۆمێکی گشتیدا یەکسانیی هاوسەرگیری بە فەرمی ناساند. هەر لە هەمان ساڵدا، ئیرلەند پڕۆژە یاسای بە فەرمی ناسینی ڕەگەزێتی پەسند کرد و بەم شێوە بوو بە پێنجەمین وڵات کە ڕێگەی بە تڕەنسەکان دا ئاسەوارە ڕەگەزێتییە یاساییەکانی خۆیان تەنیا بە پێی شاراوەکانی بگۆڕن نەک بە پێویستبوونیان بە دەستێوەردانی پزیشکی. ئەگەرچی ئەم وڵاتانە زۆرینەیان ڕۆژاوایین، ئەکتیڤەکان لە ڤییەتنام و مەکسیکیش بۆ گۆڕانکاریی هاوشێوە دانووستان دەکەن.[4]

هەروەها ئەکتیڤەکان لە هەوڵەکانی خۆیان بۆ پەرە پێدانی بەرنامەکانی مافەکانی مرۆڤ توانیان هێدی هێدی تووندوتیژییە جۆراوجۆرەکانی بەر دەم ناهاوسانانیش لە خۆ بگرن. لە ساڵی 1991، ڕێکخراوی سەرەکیی مافە مرۆییەکان سەرنجی پرژاندە سەر ئازار و ڕاوەدوونانی ناهاوسانان. بۆ وێنە، پەیڕەوی کاری لێبووردنی نێودەوڵەتی پشتیوانی لە کەسانی ڕاوەدوونراو بە هۆی هۆگریی سێکسییان ئەوانیش لە خۆ دەگرێت. چاودێری مافەکانی مرۆڤ کە لە ساڵی 1978 دامەزرا، ڕێکخراوێکی نێودەوڵەتی و نادەوڵەتییە کە کار لە سەر توێژینەوە و پشتیواندۆزیی لە بواری مافەکانی مرۆڤدا دەکا و ئێستا بۆ ناهاوسانان بەرنامەیەکی چالاکی هەیە.[5]

لەم ماوەی دواییدا، کەسانی ناهاوسان کە زیاتر لە داڕشتە موسڵمانەکاندا ژیان بە سەر دەبەن، دەستیان کردووە بە ڕێکخستنەوەی خۆیان. سەربەستانە لە ناو کۆمەڵدا قسەکردن ئامرازێکە بۆ ناهاوسانان بۆ ئەوەی بەسەرهاتی خۆیان بگێڕنەوە. ئەم کارە بەتایبەت بۆ ئەوانەی کە لە کۆمەڵگا سەرکوتکەرە کۆمەڵایەتی و هاوڕەگەزخوازدژییە سیاسییەکاندا دەژین کەمێک کات دەبات. هەندێ جار ئەم هەڵاواردنە ئاشکرایە کە دەبێتە هۆی خۆڕاگری. بەڵام، ستراتیژی وەرگرتنەوەی پانتای گشتی پێویستی نە تەنیا بە هەڵسەنگاندنی وردی مەترسی بەڵکوو پێویستی بە بووێرییەکە کە لە درێژەی کاتدا توکمە بکرێت. بۆ وێنە، ئەگەرچی «لامبدا»ی

---

[1] - **Internationalist, New. "The World Guide: An alternative reference to the countries of our planet." (2001). "Luxembourg Approves Gay Marriage," Huffington Post, June 19, 2114. Accessed: October 16, 2117, http://www.huffingtonpost.com/2014/06/19/luxembourg-gay-marriage-_n_5511360.html**

[2] - **"Finnish Parliament approves same-sex marriage," Yle, Nov. 28, 2114. Accessed: October 16, 2117, http://yle.fi/uutiset/finnish_parliament_approves_same-sex_marriage/7657759.**

[3] - **"Scotland's same-sex marriage bill is passed," BBC, Feb. 4, 2114. Accessed: October 16, 2017, http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-25960225.**

[4] - **Transition, and Mine - The New York Times, www.nytimes.com/2017/10/18/opinion/ireland-gay.**

[5] - **HRW, 2013. https://www.hrw.org/sites/default/files/wr2013_web.pdf. Accessed: October 16, 2017.**

ئەستەنبوڵ لە ساڵی 1993 چالاک بووە، یەکەمین ڕێژەی شانازیی خۆی لە پێتەختی تورکیا پاش یەک دەیە بەڕێوە برد و لەو کاتەدا تەنیا 50 پێشەنگ بوێری چوونە پاڵ ئەوانی هەبوو.[1]

کەوتنە بەر چاوی ناهاوسانان زۆر جار باجی قورسی زیانی دەروونی و ئەشکەنجەی جەستەیی لەگەڵە. ئەکتیڤی لزباینەکان تەنانەت ململانێیەکی گەورەترە؛ بەڵام هەندێ خەریکی خۆشکردنی ئەم جادەن. نموونەیەکیان «ئەسەوات»یە[2]، ڕێکخراوێک کە بۆ لزباینەکان، دووڕەگەزخوازەکان، تڕەنسەکان و نێوانڕەگەزییە فەڵەستینییەکان لە ساڵی 2002 پێک هات. ئەسەوات ماڵێکی بۆ ژنانی ناهاوسانی فەڵەستینی بینا کرد کە شوێنێکی ئارام، پشتیوانگەر و بەتواناکەری پێدان بۆ ئەوەی بتوانن وەک گرووپێکی کەمینەی خۆماڵی دانیشتووی وڵاتی ئیسڕائیل کێشمەکێشە تاکایەتی، کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانی خۆیان تاوتوێ بکەن؛ ژنانێک لە کۆمەڵگای پیاوسالار و ژنانی ناهاوسان لە کەلتوورێکی بەربڵاوی دیترڕەگەزخواز – تەوەر.[3]

سەرەڕای مەترسییەکان، گرووپە پشتیوانەکان لە چرۆ کردندان، ئەگەرچی هێشتا هەندێکیان ناتوانن بە شێوەی ئاشکرا چالاکی بکەن.[4] لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا، ناهاوسانانی موسڵمان لە ناوچە جیا جیاکانی وەکوو مەراکیش، ئەندۆنسیا، تورکیا، ماڵێزی، ئۆردن، لوبنان، ئورشەلیم، ئەفریقای باشووری، نەیجەریا، فەڵەستین، دوبەی و عەرەبستانی سعوودی و لە وڵاتی خاوەن حەشیمەتی گەورەی موسڵمانی خۆجێیی وەکوو هێند، لە دەور یەکتر کۆ بوونەتەوە.

سەیر لەوەدایە کە سەرکوتکەرترین ڕژیمەکانیش بە شێوەی ناچاریی و ئەوەندەی پەیوەستە بە دەربڕینی شووناسی ڕەگەزێتیانەوە، خراپترین نین. دیارە تڕەنسەکان لە وڵاتانی ئێران و ئۆردن دەتوانن دووانەی ڕەگەزێتی لە بەرژەوەندی خۆیان بگۆڕن و هەندێ کەس بە ڕاستی لە لایەن زانایانی ئاییینی بناژۆخوازەوە بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز پشتیوانی (بۆ وێنە پشتیوانیی ماڵی) دەکرێن. بە داخەوە هەمیشە گووشارێکی ڕاستەقینە بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز و چارەسەری پزیشکی بوونی هەیە.

---

[1] - Hélie, Anissa. "Threats and survival: the religious right and LGBT strategies in Muslim contexts." WOMEN IN ACTION-ROME THEN MANILA- 1 (2006): 19.

[2] - http://www.aswatgroup.org/en. Accessed: October 16, 2017.

[3] - http://www.aswatgroup.org/en. Accessed: October 16, 2017.

[4] - McDowall, A. & Khan, S. (2004). The Ayatollah and the transsexual. The Independent (UK), p. 34

ئەگەرچی کۆمەڵگای نێودەوڵەتی ناهاوسانان بە ئارامی لە لایەن کۆمەڵگا و دەوڵەتەکانەوە دەناسرێن، لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست بارودۆخی جڤاکی ناهاوسانان هێشتا مەند و دڵهەژێنە. لە سەرتاسەری خۆرهەڵاتی ناڤین، ناهاوسانان بە هۆی هەم یاسای دژ بەوان و هەمیش لەقەمی کۆمەڵایەتی بە شێوەی بەربڵاوتر ڕووبەڕووی ئاستی جۆراوجۆری سەرکوت دەبنەوە. بەدەر لە ئیسرائیل، زۆربەی وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناڤین ڕاشکاوانە ئیدانەی جڤاکی ناهاوسانان دەکەن. لە ئەنجامدا، جڤاکی ناهاوسانان لە خۆرهەڵتی ناوەڕاست بە شێوەی ژێرزەوینی بوونیان هەیە و زۆریان لە ترس لە ئاشکرا بوون دەژین. جیا لە چەند حاڵەتی دەگمەن نەبێ، پڕسپێکتیڤی ناهاوسانان لە خۆرهەڵاتی ناڤین تاریک و لێڵ و تەنانەت بە توندی کوشندەیە. ناهاوسانانێکی زۆر لە ژیانی ڕۆژانەی خۆیاندا ڕووبەڕووی کێشمەکێش دەبنەوە و زۆرێک لە هەوڵەکانیان وەکوو ئازار لە قوتابخانە، دەرکران، تێهەڵدان و دەستدرێژی لە ماڵەوە، یان هۆگری بۆ ڕاکردن لە ماڵ شوونناسێکی کۆمەڵایەتییان هەیە. ئەم دیاردە لە زۆربەی ناوچەکانی جیهان لەوانە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا ناسراوە. زۆرێک لەم بەدڕفتارییانە بە هۆی مەترسی تووندوتیژی زیاتر لە لایەن بەرپرسانەوە ڕوون ناکرێتەوە. پۆلیسی ئاسایش زۆر جار هێرش دەکاتە سەر میوانی و کۆبوونەوەکانی دیکەی ناهاوسانانی ئێرانی و هەندێ جار ئەم هێرشانە گرتن و زیندانی لێ دەکەوێتەوە.[1]

کورد بە هۆی پێشکەوتنێک کە لە یەکسانیی مافەکانی ژن بوویەتی، لە دیکەی دراوسێ موسڵمانەکانی خۆی جیایە. ئەوان شانازی یەکەی تەواو ئافرەتانەیان لە خەباتی دژ بە داعش بووە. بەڵام جارێ زۆر زووە ئەگەر بڵێین ناوچە کوردنشینەکان ڕۆژێ لە ڕۆژان دەتوانن ببنە داڵدەیەکی ڕێژەیی بۆ ناهاوسانان. سەرەڕای ئەمە، دەتوانین لە ساڵی 2015 لە جیهانی ئیسلامدا هەست بە شەپۆلی گۆڕانکارییەکان بکەین. پارتی پێشڕەوی کورد لە تورکیا بۆ یەکەم جار خاوەن پاڵێوراوێکی (ئاشکرا)ی گەی لە پەرلەمانی تورکیا بوو. بەڕێز خەباتی سۆلۆ بە پێی پەیامێک لە سەر بنەمای مافی یەکسان بۆ گەیەکان لە تورکیا بۆ ماوەی 17 ساڵ بوو و لە سەر پێگەی پەرە پێدانی مافەکانی ناهاوسانان وەستا.

[1] - **LGBT Rights in Iran by Shima Houshyar, published October 21, 2015**

هەروەها تەنانەت لە ناو بنەماڵە تا ڕادەیەک سکۆلارەکان، بنیاتە هۆزایەتییەکانی کلتوری کوردیی، کە زیاتر لە ناوچە گوندییەکاندا بەدی دەکرێ، دەتوانن بە خەستی ڕفتاری کۆمەڵایەتی سنووردار بکەنەوە. هۆزەکان هێشتا بەها و نۆرمە ناموسییە کۆنسێرڤاتیڤەکانی خۆیان پاراستووە، تەنانەت ئەگەر ئایین یەکێک لە فاکتەرەکانی پشت ئەم نامدارایە بێت.

لە وڵاتی ئێران، ڕەواڵی نوێی سزای ئیسلامی کە شۆڕای نگابان لە ساڵی 2013 لە خولێکی پێنج ساڵەی تاقیکاری پەسندی کرد، لە ئاکتەوبەری ساڵی 2014 بڕیارە جێبەجێ ببێت. بە گوێرەی بەڵگەیەک کە لە پێشەکیدا ئاماژەی پێ درا، ڕەوتی سزاکان بە پێی سیاسەتی دەسەڵات بۆ «بە ئیسلامی کردن» سیستەمی یاسایی ئێران بە ڕۆژ کراوەتەوە. سەرەڕای ئەمە، یاسای سزای نوێ بریتییە لەو چاکسازییانەی کە پشتیوانی لە کەسانێکی باشتر دەکا کە تۆمەتبار بە ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە کراون.[1] بە پێی یاسای سزای ئێران، مەترسی جیدی وەکوو سزای سێدارە، حەڕەشە لە کەسانی تۆمەتبار بە هاوڕەگەزخوازی دەکات. هەر بۆیە، پارێزەران دەبێ لەم چاکسازیی و دەرفەتە پەنگراوەکان کە لە یاسای نوێدا دەبینرێ بۆ پشتیوانی لە کەسانی ناهاوسان ئاگادار بن بۆ ئەوەی ڕێگری لە گرتن یان مەحکووم بوونیان بە تاوانی هاوڕەگەزخوازبوون بکرێت.[2]

داعش لە کاتی دەرکەوتنیەوە، لە ڕووی دادەوە دەستی کرد بە ڕاوەدوونانی کەمینە ئایینییەکان، ژنان و ئەو کەسانەی کە شووناس یا شێوازی ژیانیان لەگەڵ باوەڕە وشک و دەمارگرژییەکانی ئەم تاقمە هاوئاراستە نەبوو.[3] هەر ئێستاش ڕێژەی جیاوازیی تووندوتیژی، گۆشەگیری زۆر و لەقەمی کۆمەڵایەتی بە ئەنقەست وێرانکەرن؛ بەڵام لە چەمکی دەوڵەتی ئیسلامی، دۆخەکە بە لای ڕووخێنەریدا شکاوە. لە ناوچەکانی ژێر کۆنترۆڵی دەوڵەتی ئیسلامی، جیهادیستەکان لە دژی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە و مۆدێلی قژی ئاڵاو والا کۆمەڵێ فەرمانیان دەرکرد و هەر کەسیان لە کاتی کردەوەی نێربازیدا بگرتبایە، سزای مەرگ بوو. تەنیا لە ڕۆژێکی مانگی سێپتێمبەر، دەوڵەتی ئیسلامی 9 پیاو و کوڕێکی تەمەن 15 ساڵانی بە هۆی هاوڕەگەزخواز بوونەوە لە شارێکی سووریا کوشت. دادگا فۆرمالیتەکانی داعش پەیوەندیی سێکسی گەیەکانی بە تاوانی شیاوی سزای مەرگ ڕاگەیاند، سزای دڕندانەی هاوئاراستە لەگەڵ خوێندنەوەی تووندڕەوانەی شەریعەتیان بۆ ئەم کارە دیاری کرد.

ئەم نموونە تەنیا یەکێک لە نموونە خراپ بە کارهێنانەکانی داعش لە دەمارگرژی کۆمەڵایەتی و ئایینییە کە پێشتر لە مەڕ کەسانی گەی بوونی هەبوو و ئێستا بۆ پاساوی کردەوەی سوودیان لێ دەبینێت. ئەم ڕەواڵە هەتا ساڵی 2017 سەرەڕای چەندین پاشەکشێ درێژەی هەبوو. سزاکان تووندژۆیانە، وەحشییانە و ماوەڕای تێگەیشتنی مرۆڤن. یەکێک لە باوترین سزاکان خستنە خوارەوەی کەسێک لە سەر بینای باڵاخانەکان بوو. ئەو کەسانەی کە لەم کەوتنە خوارەوە نەمردایەن لە لایەن کۆمەڵێ کەسەوە بەردباران دەکران کە لە ناویاندا منداڵیش دەبینرا. لە مانگی ژانڤییەی ساڵی 2015، دوو پیاو لە شاری پالمیرای سووریا بەم چارەنووسە حوکم

---

[1] - https://www.amnestyusa.org/reports/flawed-reforms-irans-new-code-of-criminal-procedure/ [Accessed December 20th, 2017].

[2] - "Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Rights in Iran Analysis from Religious, Social, Legal and Cultural Perspectives" by "INTERNATIONAL GAY AND LESBIAN HUMAN RIGHTS COMMISSION

[3] - Sources: ARA News, Iraqi News, Daily Mail

دران. شاری پالمیرا ئەو کات لە ژێر کۆنترۆڵی دەوڵەتی ئیسلامی بوو. ئەوان پاش ئەوەی بەرپرسێک لە دەوڵەتی ئیسلامی بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی فەرمانی لە سێدارە دانیان دەردەکرد، لە سەر هەورە بانی میوانخانەیەک فڕێ دەدرانە خوارەوە.[1]

لە مانگی ژانڤییەی ساڵی 2017، داعش کوڕێکی تەمەن 17 ساڵانی لە مووسڵی عێراق بە فڕێدانی لە سەر بینایەک کوشت. پیاوێکی گەنجی نەناسراوی دیکە لە مانگی مارس لە سەر هەورە بانی بینایەک خرایە خوارەوە. دیارە کۆمەڵێ کەسی چاوەڕێ لە خوارەوەی بیناکە پیاوەکەیان بەردباران کرد و کوشتیان. بۆ پەرە پێدانی ترس، داعش وێنەی هەر دوو کوشتنەکەی لە ڕێگەی هەژماری بەکارهێنەری وابەستە بە خۆی لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بڵاو کردەوە. لە ژانڤییەی ساڵی 2015، گرووپێکی ڕادیکاڵ وێنەگەلێکی بڵاو کردەوە کە شەڕکەرانێکی پیشان دەدا کە پیاوانی تۆمەتبار بە هاوڕەگەزخوازی لە بینایەک لە شاری مووسڵ لە عێراق دەخەنە خوارەوە.

تۆڤی بچووکی گۆڕان لە درێژەی چەندین دەیەی درێژخایەن بەدی دێن. لە ساڵی 2002، هەرێمی کوردستانی عێراق یاساکانی سەردەمی سەدام حسێنی هەڵوەشاندەوە کە بە توندی مافی بەرپرسانی بۆ گرتنی یاسایی کەسانێک کە توندوتیژی ناموسیان دەکرد، سنووردار کردەوە. لە ساڵی 2007، سەرۆک وەزیرانی هەرێمی کوردستان، بارزانی، کۆمسیۆنێکی تایبەتی بە ئامانجی جێبەجێکردنی یاسایەک بۆ بەرەنگاربوونەوە و پێ ڕاگەیشتن بە توندوتیژی ناموسی لە دژی ژنان پێک هێنا و ڕێگری لە پیاوماقوولانی گوند بۆ بڕیاردان سەبارەت بەم بابەتانەی دەرەوەی سیستەمی دادگا کرد. لە ڕاستیدا ئەمە یەکەمین هەنگاوە بەرەو خەبات لە دژی پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ لە زۆرێک لە بوارەکانی وەکوو ناهاوسانان. لە ماوەی ساڵانی ڕابردووەدا، دەوڵەتی هەرێمی کوردستان (دەسەڵاتی سەربەخۆ لە پارێزگا باکوورییەکانی عێراق) بە تەواوەتی لە پۆلیسی نەفام کە گەیەکان سزا دەدات، گۆڕدرا و کەمتر لەم بابەتانەدا دەستێوەردان دەکات.[2] لە بەرامبەردا، ئیسرائیل لە بەرگری لە مافی ناهاوسانان لە پێشکەوتووترین وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناڤینە. لەم وڵاتەدا، مافی ناهاوسانان بە فەرمی قبووڵ کراوە و ئەندامانی کۆمەڵگای ناهاوسان بۆیان هەیە پێکەوە پەیوەندیی مەدەنییان هەبێ کە تا ڕادەیەک هاوشێوەی پەیوەندیی هاوژینە دیترڕەگەزخوازەکانە. وڵاتان یان دیکەی ناوچەکانی شایەنی ئاماژە بریتییە لە عێراق، ئۆردن و فەڵەستین کە پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ هاوڕەگەز بە نایاسایی نازانن.[3] لە وڵاتی لوبنان سەرەڕای ئەوەی کە هاوڕەگەزخوازی هێشتا نایاساییە، کۆمەڵگای ڕوو لە گەشەی ناهاوسانان لەم وڵاتە تا دێت زۆرتر دەکەوێتە بەر چاو و بە شێوەی تایبەت لە بیرووت، ناهاوسانان کۆمەڵگایەکی تەندروست و هەڵبەت ژێرزەوینییان پێک هێناوە.[4]

---

[1] - **The Islamic State's shocking war on gays - The Washington Postwww .washingtonpost.com/news /worldviews/wp/2016**

[2] - **In ISIS' Shadow, LGBT Kurds Take A Stand | HuffPost, www.huffingtonpost.com/entry/in-isis-shadow-lgbt-kurds**

[3] - **ILGA the International LGBTI Assoc. "Lesbian and Gay Rights in the World." IGLA. May 2010**

[4] - Zoepf, Katherine. "What Happened to Gay Beirut?" The New York Observer, 16 Aug. 2007

ئەنجام گرتن

ئەم توێژینەوە هەوڵێکە بۆ هاوکاری توێژەران و ئەکتیڤان بۆ پێداچوونەوەیەکی زیاتر سەبارەت بە شێوازە مانەوەییەکان کە لەوانەیە بتوانن ژیانی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران باشتر بکەن. ململانێ سەرەکییەکانی ناهاوسانان لە ئێران لە ناو بردنی ڕوانینی نەرێنی کۆمەڵایەتییە کە بە توندی نامدارایی، هەڵاواردن و ڕاوەدوونانی یاساییە. ئەم ڕوانگە نەرێنییە کاتێ پەیوەندیی جیدیتر دەبێ کە یاسا و ڕێساکانی ئێران نکۆڵی لێبڕاوەی مافەکانی ناهاوسانان پشتڕاست و بەهێز دەکات. ئاگادارکردنەوە و خەبات لە دژی بێزاریی ئامانجی سەرەکیی ئەکتیڤانی کۆمەڵایەتیی ئێنجی‌ئۆکانە. بەڕێوە بردنی خەباتی ناهاوسانی لە کۆمەڵگای ئێران و ئامادە بوونێکی چالاکتر لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان تێگەشتنێکی گشتی باشتر لە ناهاوسانان دەداتە دەست و لە چارەسەرکردنی زۆرێک لە پرسەکانی ئەوان دەور دەبینێت.

کۆمەڵێ لەو پرسانەی کە پێشتر ئاماژەیان پێ کرا، دەبێ ڕەچاو بکرێن. هەر بەم شێوە، ململانێکانی ژیان، پرسە کێشە سازەکان پێناسە و پۆلێنبەندیی بکرێت و زمانی بە کارهێنراو بۆ وەسفی ناهاوسانان دەبێ بخرێنە بەر تیشکی سەرنج. سەرەڕای هەموو کێشەکان تەنانەت لە زەختترین وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناڤین، ناهاوسانان هێشتا بە شێوەی ژێرزەوینی کۆ دەبنەوە و لە هەمبەر باوەڕی گشتی، بەها کەلتووری و ڕێکخراوە ئایینییەکان کە هێشتا سووکایەتیان پێ دەکەن و ڕێگەی دەست پێڕاگەیشتنیان بە مافەکانیان نادا، درێژە بە گەشە و باڵاکردن دەدەن.

بەو پێیەی کە لە سەدەی بیست و یەکەمداین، زەخت بۆ ڕەچاوکردنی مافی ناهاوسانانی خۆرهەڵاتی ناڤین لە لایەن ژێدەری بیانی وەکوو گرووپەکانی مافی مرۆڤی نێونەتەوەیی، دەوڵەتە بیانییەکان و کۆمەڵگای ناهاوسانی نێونەتەوەیی ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ زیاتر دەبێت.[1] هاواری سەرکۆنەی نێودەوڵەتی بە هۆی ڕفتارێک کە لە خۆرهەڵاتی ناڤین لە دژی ناهاوسانان دەکرێت، چیتر کپ ناکرێت.

ئەوەی ڕوونە، بەتایبەت سەبارەت بە گرووپێک هێشتا لەقەم و ناو و نیتکەی لە دوایە، میکانیزمی بەربڵاوی کۆمەڵایەتییە کە لە تێگەیشتنی جیاوازییەکانی ئاستە جۆراوجۆرەکانی هەڵاواردن لە وڵاتانی جیهان دەورێکی گرنگی هەیە. ئەم توێژینەوە بەم ئەنجامە دەگا کە قبووڵکردنی کۆمەڵایەتی پێوەرێکی گرنگە کە زۆر توێژینەوە هەوڵی تێگەیشتنی ڕۆڵی ئەویان هەیە. تێگەیشتن لەم دیاردە دەستبەجێ بۆ ڕوونکردنەوەی ئاستە جیا جیاکانی هەڵاواردنی بە ئەزموون کراو لە ناو ناهاوسانان بە کەڵک دێت. لێکۆڵینەوەی زۆر لە بواری قبووڵکردنی کۆمەڵایەتی بۆ ڕوونکردنەوەی پانتا و کاریگەریی ئەم هێمایە بەسوود دەبێت.

دواوتە ئەوەی کە، ئەم توێژینەوە پێویستییەکی زۆر بۆ هەوڵی تیۆری و شێوازێکی زیاتر بۆ گۆڕانکاری و تێگەیشتن لەم پرسە گرنگە کۆمەڵایەتییە ئاشکرا دەکات. وەک لەم توێژینەوە دا پێداگری لە سەر کراوە، ناهاوسانان بەردەوام ڕووبەڕووی لەقەم و ناو و نیتکە و هەڵاواردنی زۆر دەبنەوە کە بە توندی کاریگەری لە سەر تەندروستیی جەستەیی و دەروونی ئەوان دادەنێت. زانینی ئەوەی کە چۆن دەتوانرێ ئەم ناو و نیتکە و هەڵاواردنە کەم بکرێتەوە، پاژەی گرنگی باشتربوونی ژیانی ناهاوسانانە. ئەم توێژینەوە گرنگایەتی تاوتوێی قبووڵکرانی کۆمەڵایەتیی هاوڕەگەزخوازی و بایەخی ئاراستەیی سەرتاسەری و تیۆریی‌تەوەر بۆ ڕوونکردنەوەی ئاستە جیاجیاکانی هەڵاواردنی ئەزموونکراو لە سەر ئاستی هەموو وڵاتان بیشان دەدات.

---

[1] - GME Gay Middle East." Gay Middle East. 2011.; "Amnesty International; Canada." Amnesty International. 2011

بەڵام، کردەوەی مانادار دەتوانێ لە چوارچێوەی پانتایەکی لەبار لەگەڵ سیاسەتدانەران، سیاسەتمەداران و بلیمەتە سیاسییە ڕۆشنبیرەکان ئەنجان بدرێت. ئەم کارە گۆڕینی ئایدۆلۆژیای نەریتیی و نۆڕمە سەختگیرانەکانیش لە خۆ دەگرێت. لە ئێران، شوێنێک کە هاوڕەگەزخوازی هێشتا وەک تاوان سەیر دەکرێ و سزای مەرگی بە دواوەیە، پڕۆژەی پشتیوانی لە هەڵگرتنی ئابووری و کۆمەڵایەتیی کەمینە سێکسییەکان هەم ئەستەمە و هەمیش ئەگەری کاریگەری ئەوتۆی نییە. هیوادارین کە بتوانین بە پێداگری نواندن لە سەر ئەوەی کە بێبەشی ناهاوسانان کاریگەری لە سەر هەمووان دادەنێ، بۆ تێگەیشتن لەم بابەتە یارمەتی وڵاتان بدەین کە بە کۆتایی‌هێنان بە هەڵاواردن دەتوانن لە زۆر ئیمتیاز سوودمەند بن.

بێبەش‌کردنی جڤاکی ناهاوسانان هۆکاری سەرەکیی هەژاری و کۆسپی بەر دەم پێشکەوتنە.[1] بێبەش‌بوونی ناهاوسانان نە تەنیا بە هۆی ئەنجامەکانی دواتر لە سەر ژیانی تاکەکان و هەژاری کۆی گرووپ بەڵکوو بە هۆی کاریگەریی نەرێنی لە سەر ئابووری و کۆمەڵگا لە ڕەهەندی بەربڵاوتر بابەتێکی پێشکەوتنییە. گەیشتن بە پێشکەوتنی هەمە لایەنە پێویستی بە تێکەڵبوونی زیاتری پرسەکانی ناهاوسانان لە پرۆسەکان، سیاسەتەکان و بەرنامە دارشتانەیە کە لە ناویاندا پەنجەرەی دەرفەتی نوێ دەکرێنەوە؛ لەم ئاراستەدا دەتوانین کەڵک لە فێربووانی کارەکانی پێشووی ئەم بوارە وەربگرین کە بە ئابووری و تەندروستییەوە دەست پێ دەکات.[2] پتر لە 31 لە سەدی حەشیمەتی هەشتا ملیۆنی تەمەنیان لە نێوان 15 بۆ 29 ساڵانە و ئەم حەشیمەتە زۆر گەنجە دەرفەتێکە بۆ گۆڕان، چالاکیی نوێی سیاسی و بە شێوەی پەنگراو ڕوانگەیەکی نوێ بۆ ڕەگەزێتی. بەرەو پێشەوە بردنی ئەم ڕوانگە نەوەیەک پێویستی بە کۆکردنەوە، گشتاندن و فرمۆلیتەکردنی بەرنامەیەکی فێرکاری سەبارەت بە تێکەڵبوونی ناهاوسانان لە هەموو ئاستەکانی ژیانە. هەر چەشنە پێشکەوتن لە تاوتوێکردنی پێویستییە بنەڕەتییەکانی جڤاکی ناهاوسانان لە ئێران بە هاوکاری ئەم هێمایانە خێراتر دەبێت؛ پڕ کردنەوەی بۆشایی زانیارییەکان، لێکۆڵینەوە لە داتاکان و کۆکردنەوەی داتای پتەو، پشتیوانی لە توێژینەوەکان، تاقیکردنەوەی ئایدیای نوێ و داهێنەرانە و بەرنامە دارشتن بە پێی هەڵسەنگاندنی ورد. هەر کات ئەنجامەکانی وەها تێکۆشانێک بە شێوەی ڕوون و شەفاف بە گشتی بکرێن، کۆمەڵگای ڕوو لە گەشە کە لەم بوارەدا ئیش دەکەن، پەرە بە بژاردە سەرکەوتووەکان بدات و خۆی لە دووپاتکردنی هەڵەکان بە دوور دەگرێت.

سەرەڕای ئەمە، لە هەمبەر حەشیمەتی ناهاوسان تێبینی سەخت هەیە و بە گشتی دژی کەسانی نادیترڕەگەزخوازە. کەواتە پێویست ناکا دەوڵەت، لە خۆرهەڵاتی ناڤین بە گشتی و لە ئێران بەتایبەتی، ئیشێک بکات. گووشاری نکۆڵی لێکردن و دژایەتی لە لایەن کۆمەڵگا، ڕێکخراوە مەدەنی و بنیاتی بنەماڵە دەسەپێنرێ کە وای کردووە دەوڵەت زەحمەت نەکێشێ و بە هەندی وەرنەگرێت. ئەم بابەتە بە تەواوەتی لە بزووتنەوەکانی سەرتاسەری خۆرهەڵاتی ناڤین بەدی دەکرێ کە کەسەکان لە هەمبەر ناهاوسانان هیچ مودارا و نەرمی‌نوێنییەکیان نییە. لەم سیناریۆیەدا، ناوەندە دەوڵەتییەکان چێژ لە پێگەی دڵنیا و سەقامگیر دەبینن. ئەم دۆخەی ئێستا پێویستی بە گۆڕانە و مافی سەلمێنراوی ناهاوسانان دەبێ لە هەموو بەستێنە کۆمەڵایەتییەکاندا بە فەرمی بناسرێت.

---

[1] - Hylton, E., 2011. Developing work in and with communities. *Occasional Paper Volume 4*, p.55.

[2] - Mulé, N.J., Ross, L.E., Deeprose, B., Jackson, B.E., Daley, A., Travers, A. and Moore, D., 2009. Promoting LGBT health and wellbeing through inclusive policy development. *International journal for equity in health*, *8*(1), p.18.

سەبارەت بە نووسەر

کامیل ئەحمەدی، خەڵکناسی کۆمەڵایەتی و توێژەر، براوەی خەڵاتی «ناموووس» لە زانکۆی یاسای لەندەن لە بنیاتی مافەکانی ژنان **(IKWR)** و براوەی خەڵاتی «ئاشتی» بنیاتی جیهانی ئاشتی بەشی ئەدەبیات و زانستە مرۆییەکان لە زانکۆی **جۆرج واشینگتۆنە**. توێژینەوەکانی کامیل ئەحمەدی سەبارەت بە گەشەی کۆمەڵایەتی و نێودەوڵەتی، ئێتنیکەکان و پرسەکانی پەیوەست بە ڕەگەزێتی (جێندەر) و منداڵان بووە. وتار و توێژینەوەکانی پێشووی ناوبراو بە زمانەکانی ئینگلیزی، تورکی ئەستەنبوڵی، فارسی و کوردی لە ژێر ئەم ناوانە چاپ کراون:

- **ڕوانینێکی دیکە بۆ ڕۆژهەڵات و باشووری ڕۆژهەڵاتی تورکیا** (ڕوانینێکی خەڵکناسانە بۆ داب و نەریتی مزۆپۆتامیا)؛ Etkim press (Istanbul, Turkey 2009)

-**بە ناوی نەریت** (توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە خەتەنەی ژنان لە ئێران) کە لە لایەن Uncut Voices Press-Frankfurt و وەشانخانەی شیرازە چاپ کراوە؛

- **زایەڵەی بێدەنگی** (توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیری پێشوەختەی منداڵان لە ئێران) بڵاو بۆتەوە لە Nova Science Publisher, Inc., New York 2017؛

- **ماڵێک لە سەر ئاو** (توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە سیغە / هاوسەرگیری کاتی لە ئێران) کە دەقە فارسییەکەی لە لایەن وەشانخانەی شیرازە بڵاو بۆتەوە و وەشانخانەی مێهری لە لەندەنیش دەقە ئینگلیزییەکەی چاپ کراوە؛

- **ماڵێک بە درگای ئاوەڵاوە** (توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیری سپی لە ئێران) بە ئینگلیزی و فارسی کە وەشانخانەی مێهری لە لەندەن چاپ کراوە؛

- توێژینەوەیەکی دیکە بە ناوی **تاڵانی منداڵی** بۆ ئەنجوومەنی پشتیوانی لە مافەکانی منداڵان ئەنجام درا کە بابەتی زبڵگەڕی منداڵانی لە تاران تاوتوێ کردووە و لە ساڵی 1398ـی هەتاوی ڕوونوێنی کرا؛

- دەقی ئینگلیزی و فارسی دەقی **شاری قەدەغەکراو** (توێژینەوەیەک سەبارەت بە ناهاوسانان لە ئێران) کە هەندێ وتاریشی بە زمانەکانی فارسی و ئینگلیزی لێ دەرکێشراوە و چاپ کراوە و لەم ماوەی دواییدا لە لایەن وەشانخانەی مێهری لە لەندەن چاپ کرا؛

- و توێژینەوەیەکی ناوبراو لە ژێر ناوی لە **سنووردەوە هەتا سنوور** (توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە شوناس و ئێتنیکایەتی لە ئێران) کە 5 ئێتنیکی عەرەب، بەلووچ، کورد، فارس و تورکی تاوتوێ کردووە کە هەندێ وتاریشی بە زمانەکانی فارسی و ئینگلیزی لێ دەرکێشراوە و چاپ کراوە و لەم ماوەی دواییدا لە لایەن وەشانخانەی مێهری لە لەندەن چاپ کرا؛

-دواییین توێژینەوەکانی نووسەر سەبارەت بە **خەتەنەی پیاوان** و **جۆرەکانی کاری منداڵان لە ئێران** خەریکە چاپ دەکرێت.

توێژینەوەکانی لە ماڵپەڕی خۆیان دەست دەکەوێت: www.kameelahmady.com

سەرچاوە کان:

کتێبەکان / بڵاوکەرەکان

Abbasi-Shavazi, Mohammad Jalal; McDonald, Peter; Hosseini-Chavoshi, Meimanat. (September 30, 2009). “Region of Residence”. The Fertility Transition in Iran: Revolution and Reproduction. Springer. pp. 100–101.

Adamczyk, Amy (2017). Cross-National Public Opinion about Homosexuality: Examining Attitudes across the Globe. University of California Press. pp. 3–7

Ahmady. K. 2015. In the Name of Tradition. Female Genital Mutilation in Iran.pp.49. Uncut/VOICES Press http://kameelahmady.com/fgm-in-Iran

Ahmady, Kameel. An Echo of Silence- A comprehensive research Study n Early Child Marriage (ECM) in Iran (2016). http://kameelahmady.com/wp-content/uploads/2016/10/English-final-web.pdf

Amnesty International (2001). Crimes of hate, conspiracy of silence. Oxford, United Kingdom: The Alden Press

Anthony Appiah and Henry Louis Gates (2010), Encyclopaedias of Africa, Volume 2 OUP, USA.

Avery, D.R., McKay, P.F, & Wilson, D.C. (2007) “Engaging the aging workforce: The relationship between perceived age similarity, satisfaction with co-worker and employee Engagement”, Journal of Applied Psychology, Vol. 25 No.9, pp. 1542-1556.

Ayatollah-e Ozma-e Syed-e ʿAbdol-e Hossein-e Dastagheib-e Shirazi, Gonāhan-e Kabīrah [nd] [own translation]; Interview with Arsham Parsi, 14 March 2017; Arsham Parsi and Marc Colbourne, Exile for love: The journey of an Iranian queer activist (Halifax and Winipeg: Roseway Publishing, 2015), 12-13.

Bagley C, Tremblay P. Suicidal behaviors in homosexual and bisexual males. Crisis. 1997;18:24–34.[PubMed]

Bailey JV, Farquhar C, Owen C: (2003) Sexual behaviour of lesbians and bisexual women. Sex Transm Infect 79:147.

Barbosa RM, Facchini R. (2009) Access to sexual health care for women who have sex. Cad Saude Publica. 2009;25:291–300. doi: 10.1590/S0102-311X2009001400011.

Barr, Bob. “No Defending the Defence of Marriage Act.” Los Angeles Times (January 5, 2009): http://articles. latimes.com/2009/Jan/05/opinion/oe-barr5

Beemyn, Genny, and Susan Rankin. 2011. The Lives of Transgender People. New York: Columbia University Press.

Betts, P. (2008). Developing survey questions on sexual identity: UK experiences of administering questions on sexual identity/orientation. ONS (Office for National Statistics) Page. 4

Bilgehan Ozturk, M., 2011. Sexual orientation discrimination: Exploring the experiences of lesbian, gay and bisexual employees in Turkey. *human relations*, *64*(8), pp.1099-1118.

Bogaert, A.F. (2004). Asexuality: Prevalence and Associated Factors in a National Probability Sample. The Journal of Sex Research 41(3): 279-287

Bontempo DE, D'Augelli AR. Effects of at-school victimization and sexual orientation on lesbian, gay, or bisexual youths' health risk behavior. J Adolesc Health. 2002;30(5):364–374. [PubMed]

Boswell, J. (1980). Christianity, social tolerance and homosexuality. Chicago: University of Chicago Press.).

Brady, Sean. Masculinity and Male Homosexuality in Britain, 1861-1913. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005. Print. Page 11, 17, & 46

Brown, Jonathan (The Independent) (16 October 2009), "BBC Unveils Drama About Gentleman Jack - 'The First Modern Lesbian'", San Francisco Sentinel, retrieved 6 June 2010

Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity.*

Butrica, "Some Myths and Anomalies in the Study of Roman Sexuality," in Same-Sex Desire and Love in Greco-Roman Antiquity

Chan, Phil C. W. (2005) 'the lack of sexual orientation anti-discrimination legislation in Hong Kong: breach of international and domestic legal obligations', The International Journal of Human Rights, Vol.9, No.1, pp.69-106, [Online], Available: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13642980500032347 [7 November 2012].HonHH

Chauncey, G., Jr. (1982/1983). From sexual inversion to homosexuality: Medicine and the changing conceptualization of female deviance. *Salmagundi*, No. 58-59, 114-146.

Chauncey, G. (1995). Gay New York: The Making of the Gay Male World 1890-1940. London, England: Flamingo.

Cheng, L. (1999), Globalization and women's paid labour in Asia. International Social Science Journal, 51: 217–228. doi:10.1111/1468-2451.00190

Christianity. *Mich. J. Gender & L.*, *4*, p.335

Christopher Brocklebank (2012) Police raid headquarters of LGBT rights group.

Cochran, S.D., V.M. Mays, and J.G. Sullivan, Prevalence of mental disorders, psychological distress, and mental health services use among lesbian, gay, and bisexual adults in the United States. Journal of Consulting & Clinical Psychology., 2003. 71(1): p. 53-61

Corbin, J. and Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. *Thousand Oaks*. Page. 127

Crenshaw, Kimberlé (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. Stanford Law Review, 43 (July), 1241–1299.

Croteau JM. Research on the work experience of lesbian, gay, and bisexual people: An integrative review of methodology and findings. Journal of Vocational Behavior. 1996;48:195–209.

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2007). Designing and conducting mixed methods research. Thousand Oaks, CA: Sage Publications

D'Emilio, J., & Freedman, E.B. (1988). *Intimate matters: A history of sexuality in America*. New York: Harper & Row

David Halperin (2002), How to Do the History of Homosexuality

Davis, James A. and smith, Tom w., General Social Surveys, 1992- 1991: cumulative Codebook. Chicago: NORC, 1991.

Dean, Carolyn J. (1996) Sexuality and Modern Western Culture. Twayne Publishers. New York. Page. 22

Dempster, Sarah (1 June 2010), "The Secret Diary of Miss Anne Lister and 30 Rock", The Guardian, Guardian Media Group, retrieved 4 June 2010

Diamond-Friedman, Cassandra. "A multivariant model of alcoholism specific to gay-lesbian populations." Alcoholism Treatment Quarterly 7.2 (1990): 111-117.

Donn Short, (2003). Don't Be So Gay! Queers, Bullying, and Making Schools Safe, UBC Press

Donovan, J.M., 1996. DOMA: An Unconstitutional Establishment of Fundamentalist

Drescher J. Queer diagnoses: parallels and contrasts in the history of homosexuality, gender variance, and the diagnostic and statistical manual. Arch Sex Behav. 2010; 39(2):427–60.

Dunbar E. Race, gender, and sexual orientation in hate crime victimization: Identity politics or identity risk? Violence and Victims. 2006;21:323–337. [PubMed]

Dworkin, S. H., & Yi, H. (2003). LGBT identity, violence, and social justice: The psychological is political. *International Journal for the Advancement of Counselling*, *25*(4), 269-279.

Eliason, M. J. (1997). The prevalence and nature of biphobia in heterosexual undergraduate students. Archives of Sexual Behavior.

Epstein, L., Martin, A.D., Quinn, K.M. and Segal, J.A., 2007. Ideological drift among Supreme Court justices: Who, when, and how important. Nw. UL Rev., 101, p.1483.

Eve Kosofsky Sedgwick (1985), Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire (New York: Columbia University Press, 1985), pp. 83-96.

Fassinger, Ruth E. "Lesbian, Gay, and Bisexual Identity and Student Development Theory." *Working with lesbian, gay, bisexual, and transgender college students: A handbook for faculty and administrators* (1998): 13-.

Frankowski BL(2004); American Academy of Pediatrics Committee on Adolescence (June 2004). "Sexual orientation and adolescents". Pediatrics. 113 (6): 1827–32. PMID 15173519. doi:10.1542/peds.113.6.1827.

Franke, Katherine M. (2004) "The domesticated liberty of Lawrence v. Texas." Colum. L. Rev. 104 : 1399.

Freedman, Lynn, Alice Miller, and J. Alexander. Public Health Monitoring and Accountability: A Map of Current Initiatives and Conceptual Challenges: A Briefing paper for OSI (2004) Freedman, Miller, and Alexander, 2004, pp. 7-9.

Freud, S. (1905). Three essays on the theory of sexuality. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*. (Vol. 7, pp. 123-245). London: Hogarth Press. (Original work published 1905)
Friman, J., 2014. LGBT-rights: sexual orientation, gender identity and the human rights.

Fone, Byrne R. S. (2000). Homophobia: a history. New York: Metropolitan Books.

Foucault, M (1981) *The History of Sexuality, Volume 1: An Introduction*, London, Pelican.

Galarza, Priscilla. "The History of Gay Rights in America." University Wire Nov 08 2013. ProQuest. Web. 24 Oct. 2014
Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2007). Educational research : an introduction (8th ed.). Boston: Pearson/Allyn & Bacon. Page 767

Gauch, S. (2002). Egypt cracks down on gays, trumping Islamists. Christian Science Monitor, p. 7

Gibbon, Edward (1781). The History of the Decline and Fall of the Roman Empire

Giddens, Anthony (2013). The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies. John Wiley & Sons.

Glaser, J., Dixit, S., & Green, D. P. (2002). Studying hate crime with the Internet: What makes racists advocate racial violence. *Journal of Social Issues*, 58, 177-193.
Goldstein, Anne B. "History, homosexuality, and political values: Searching for the hidden determinants of Bowers v. Hardwick." Yale Lj 97 (1987): 1073

Grey, T.C., 1997. Bowers v. Hardwick Diminished. U. Colo. L. Rev., 68, p.373.

Handbook on European non-discrimination law, European Union Fundamental Rights Agency / Council of Europe, 2010

Hare, Jan. (1994). Concerns and issues faced by families headed by a lesbian couple. Families in Society. 32. 27-35.

Hélie, Anissa. "Threats and survival: the religious right and LGBT strategies in Muslim contexts." WOMEN IN ACTION-ROME THEN MANILA- 1 (2006): 19.

Herek, Gregory M (2000b) 'The Psychology of Sexual Prejudice', 9(1) Current Directions in Psychological Science 19-22.

Herek, G. M. (2002). Heterosexuals' attitudes toward bisexual men and women in the United States. Journal of Sex Research, 39(4), 264–274.

Herek, G.M. and McLemore, K.A., 2013. Sexual prejudice. Annual Review of Psychology, 64, pp.309-333.
History of Treatment/The Medical Treatment of Homosexuality. edited by Cabaj & Stein, American Psychiatric Association, 1996

Horrie, C. and Chippindale, P. (2007). What is Islam?: A Comprehensive Introduction. Virgin Books Limited.
Hubert Kennedy, Karl Heinrich Ulrichs (1997) : First Theorist of Homosexuality," in Science and Homosexualities, ed. Vernon Rosario (pp. 26–45). New York: Routledge)

Hsueh-Hao Chiang, Howard. (2008). Effecting science, affecting medicine: Homosexuality, the Kinsey reports, and the contested boundaries of psychopathology in the United States, 1948-1965. Journal of the history of the behavioral sciences. 44. 300-18. 10.1002/jhbs.20343.
Huwiler Stronski SM, Remafedi G (1998) Adolescent homosexuality. Advances in Pediatrics, 45, 107–44. Medline

Hylton, E., 2011. Developing work in and with communities. *Occasional Paper Volume 4*, p.55.
ILGA the International LGBTI Assoc. "Lesbian and Gay Rights in the World." IGLA. May 2010
Jacobs, Sue-Ellen, Wesley Thomas, and Sabine Lang. 1997. Two Spirit People: Native American Gender Identity, Sexuality, and Spirituality. Champaign, IL: University of Illinois Press.)

Jäckle, S., & Wenzelburger, G. (2015). Religion, religiosity, and the attitudes toward homosexuality—A multilevel analysis of 79 countries. Journal of homosexuality, 62(2), 207-241.

James, A. Cates (2007) Child and Adolescent Social Work Journal August 2007, Volume 24, Issue 4, pp 369–383, Identity in Crisis: Spirituality and Homosexuality in Adolescents

James B. DeYoung (2000), Homosexuality, claims Examined in light of the bible and Other Ancient Literature and Law By p. 322

James M. Lovelock. (2014) Using the Klein Sexual Orientation Grid in Sociological Studies. Journal of Bisexuality 14:3-4, pages 457-467.

Jaspal, R. & Breakwell, G.M. (Eds) (2014). Identity Process Theory: Identity, Social Action and Social Change Cambridge: Cambridge University Press.

Jerrold S. Greenberg, Clint E. Bruess, Sara B. Oswalt Jones & Bartlett Publishers, 2016

Jill M. Chonody, Phillip S. Kavanagh, Michael R. Woodford. (2016) Does Closeness to Someone Who Is Gay, Lesbian, or Bisexual Influence Etiology Beliefs About Homosexuality? Journal of Homosexuality 63:12, pages 1726-1748.

Jimenez, Marina. (2004) "Gay Jordanian Now 'Gloriously Free' in Canada." Gay Middle East.
Johnson, B., & Christensen L. (2012). Educational Reseach: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.

Jonathan Ned Katz, Gay American History: Lesbians and Gay Men in the USA (1978)

Jones, Susan R, Vasti Torres, and Jan Arminio. *Negotiating the Complexities of Qualitative Research in Higher Education: Fundamental Elements and Issues*. Routledge, 2013.

Jordans, Frank (17 June 2011). "U.N. Gay Rights Protection Resolution Passes, Hailed As 'Historic Moment'". Associated Press.

Katz, Jonathan Ned (1995) The Invention of Heterosexuality. New York, NY: Dutton (Penguin Books).

Katz, J. N. (1976). Gay American history: Lesbians and gay men in the USA. New York: Thomas Y. Crowell Company

Katz-Wise, Sabra L. (2015). "Sexual fluidity in young adult women and men: Associations with sexual orientation and sexual identity development." Psychology & Sexuality 6.2, 189-208.

Kelley D. Drummond, Susan J. Bradley, Michele Peterson-Badali and Kenneth J. Zucker in Developmental Psychology, Vol. 44, No. 1, pages: 34–45; 2008

Kevin L Ard, Harvey J Makadon. IMPROVING THE HEALTH CARE OF LESBIAN, GAY, BISEXUAL AND TRANSGENDER (LGBT) PEOPLE: Understanding and Eliminating Health Disparities. Page 3

Khorashad, Behzad S., et al. “Sexual orientation and medical history among Iranian people with Complete Androgen Insensitivity Syndrome and Congenital Adrenal Hyperplasia.” *Journal of psychosomatic research* 92 (2017): 55-62.

Kiely, Niall (23 April 1983). “Norris to go to rights court in Strasbourg”. The Irish Times. p. 8.

Kinsey, A.C., Pomeroy, W.B., & Martin, C.E. (1948). Sexual behaviour in the human male. Philadelphia: W.B. Saunders.Kinsey, A.C., Pomeroy, W.B., Martin, C.E., & Gebhard, P.H. (1953). Sexual behaviour in the human female. Philadelphia: W.B. Saunders.
Kitts, R. Adolescence. Gay adolescents and suicide: understanding the association. Adolescence, 40(159), 621-628. 2005

Klassen, A., Williams, C., & Levitt, E. (1989). Sex and morality in the U.S. Middletown: Wesleyan University Press.

Kreiss JL, Patterson DL. Psychosocial issues in primary care of lesbian, gay, bisexual, and transgender youth. J Pediatr Health Care.1997;11 :266– 274. See also Remafedi G. Adolescent homosexuality: psychosocial and medical implications. Pediatrics.1987;79 :331– 337

Koh, A.S. and L.K. Ross, Mental health issues: a comparison of lesbian, bisexual and heterosexual women. J Homosex, 2006. 51(1): p. 33-57

LaMar, Lisa, and Mary Kite. “Sex differences in attitudes toward gay men and lesbians: A multidimensional perspective.” Journal of Sex Research 35.2 (1998): 189-196

Lennox, C. and Waites, M., 2013. Human rights, sexual orientation and gender identity in the Commonwealth: From history and law to developing activism and transnational dialogues (pp. 1-59). Human Rights Consortium, Institute of Commonwealth Studies.

Lev A. I. (2004). Transgender Emergence: Therapeutic Guidelines for Working with Gender-Variant People and their Families. New York, NY: Haworth Clinical Practice Press.

Lovaas, Karen, and Mercilee M. Jenkins. “Charting a Path through the 'Desert of Nothing.'“ Sexualities and Communication in Everyday Life: A Reader. 8 July 2006. Sage Publications Inc. 5 May 2008

MacKinnon, Sexual Harassment (1979), p. 219. Aegis: Magazine on Ending Violence Against Women [July-August 1979]: 50-51).

Magnani R, et al. Review of sampling hard-to-reach and hidden populations for HIV surveillance. Aids. 2005;19(Suppl 2):S67–72.

Makarem, G. (2011) ‘The Story of HELEM’, Journal of Middle East Women’s Studies 7.3:

98–112

Maoz, Z. and Henderson, E.A. (2013). The world religion dataset, 1945–2010: Logic, estimates, and trends. International Interactions, 39(3), pp.265-291.
Marc Epprecht (2004), p180; Hungochani: The History of a Dissident Sexuality in Southern Africa . McGill-Queen's Press – MQUP

Massad, J. (2015) Islam in Liberalism, Chicago: University of Chicago Press

McCall, Leslie (2005). Te complexity of intersectionality. Signs: Journal of Women in Culture and Society, 30 (Spring), 1771–1800

McDowall, A. & Khan, S. (2004). The Ayatollah and the transsexual. The Independent (UK), p. 34

LGBT Rights in Iran by Shima Houshyar, published October 21, 2015

McConaghy, N. (1998). Paedophilia: A review of the evidence. Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 32(2), 252-265. p. 259
McLeod, S. A. (2007). Nature Nurture in Psychology. Retrieved from www.simplypsychology.org/ naturevsnurture.html. Accesed November 4, 2017

McManus S (2003) Sexual Orientation Research Phase 1: A Review of Methodological Approaches, National Centre for Social Research, London.

Michael Dumper, Bruce E. Stanley. Cities of the Middle East and North Africa: A Historical Encyclopaedia

Mohamed, M.S. (2015). *Sexuality, Development and Non-conforming Desire in the Arab World: The Case of Lebanon and Egypt* (No. IDS Evidence Report; 158). IDS.

Mondimore, F.M. (2010). A natural history of homosexuality Money J. (1994). The concept of gender identity disorder in childhood and adolescence after 39 years. J. Sex Marital Ther. 20 163–177. 10.1080/00926239408403428 [PubMed] [Cross Ref]

Monro, Surya. Bisexuality: Identities, politics, and theories. Springer, 2015.

Moore LW, Miller M (1999) Initiating research with doubly vulnerable populations, Journal of Advanced Nursing, 30, 5, 1034–1040.

Mulé, N.J., Ross, L.E., Deeprose, B., Jackson, B.E., Daley, A., Travers, A. and Moore, D., 2009. Promoting LGBT health and wellbeing through inclusive policy development. *International journal for equity in health*, *8*(1), p.18.

Munt, S. R. (2000) Shame/pride dichotomies in Queer as Folk. Textual Practice, 14, 531–46.
Murrey, Melissa (2016). Obergefell.V HHodges and Nonmarriage Inequality.

Myers, JoAnne. Historical dictionary of the lesbian and gay liberation movements. Scarecrow Press, 2013

Naguschewski, D., Veit-Wild, F. (2005). *Body, sexuality, and gender*. Amsterdam: Rodopi

Najmabadi, A. (2011). Verdicts of science, rulings of faith: Transgender/ sexuality in contemporary Iran. Social Research, 78(2), 1-24.

Neel Burton M.D. (2015), Hide and Seek, When Homosexuality Stopped Being a Mental Disorder

*Nicholas Groth PhD, William F. Hobson MS & Thomas S. Gary Med*keley (2005): University of California Press.

Nosek BA, Greenwald AG, Banaji MR (2007) The Implicit Association Test at age 7: A methodological and conceptual review. In: Bargh JA, editor. Automatic processes in social thinking and behavior. London: Psychology Press. pp. 265–292.

Nungesser, L.G. (1983). Homosexual acts, actors, and identities. New York: Praeger

Ochs, Robyn, and Sarah E. Rowley. "Getting bi." Bisexual Resource Center (2009).Page 249

Paris Adult Theatre I v. Slaton, 413 U. S. 49, 413 U. S. 63 (1973); see also Carey v. Population Services International, 431 U. S. 678, 431 U. S. 685 (1977).

Parnian, H. (2006). The sexual rights of women and homosexuals in Iran. In S. Seidman, N. Fischer & C. Meeks (eds.), Handbook of the new sexuality studies(pp.348-352).London: Routledge.

Pickett, Brent, "Homosexuality", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = https://plato.stanford.edu/archives/fall2015/entries/homosexuality/

Pile, S. and Thrift, N.J. eds. (1995). *Mapping the subject: geographies of cultural transformation*. Psychology Press.

Poasa, Kris. (1992). "The Samoan Fa'afafine: One Case Study and Discussion of Transsexualism." Journal of Psychology & Human Sexuality 5(3):39–51

Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. Psychological Bulletin, 129, 674-697.

Prioreschi, Plinio (1996). A History of Medicine. Horatius Press. pp. 21–23, 29

Punch, M. (1998). Politics and ethics in qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), The landscape of qualitative research: Theories and issues (pp. 156-184). Thousand Oaks, CA: Sage Publications

Rich, Adrienne (1980). Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence. Only women Press Ltd. p. 32. ISBN 0-906500-07-9.

Richard Parkinson: Homosexual Desire and Middle Kingdom Literature. In: The Journal of Egyptian Archaeology (JEA), vol. 81, 1995, pp. 57–76.[1]Archaeological Sites". Wayback.archive.org. 2010-10-20. Archived from the original on 20 October 2010

Robinson, P. (1976). The modernization of sex. New York: Harper & Row
Rosario M, Schrimshaw EW, Hunter J, Gwadz M. Gay-related stress and emotional distress among gay lesbian and bisexual youths: A longitudinal examination. Journal of Consulting & Clinical Psychology. 2002;70(4):967–975. [PubMed]

Ryam, C., & Futterman, D. (1998). *Lesbian and gay youth: Care and counselling*. New York: Columbia University Press. Page 20.
Ryan, ruby, Joelle.REEL GENDER: EXAMINING THE POLITICS OF TRANS IMAGES IN FILM AND MEDIA, 2009.Page 8Spencer A. Rathus. Childhood: Voyages in Development. Cengage Learning, 2013.

Saiz, Ignacio. "Bracketing Sexuality: Human Rights and Sexual Orientation –2004, pp. 66-67

Sandfort, T.G., et al., Same-sex sexual behavior and psychiatric disorders: findings from the Netherlands Mental Health Survey and Incidence Study (NEMESIS). Archives of General Psychiatry, 2001. 58(1): p. 85-91

Sandra, Harding. (1935) Introduction: Is There a Feminist Methodology, Open University Press

Troiden R: Homosexual identity development. Journal of Adolescent Health Care 1988;9(2):105-13.
Scheff, T. J. (1994) Emotions and identity: a theory of ethnic nationalism. In C. Calhoun (ed.) Social theory and the politics of identity (Oxford: Blackwell), pp. 277–303

Schlatter, Evelyn; Steinback, Robert (9 December 2010). "10 Hateful Anti-Gay Myths Debunked". AlterNet. Retrieved 18 June 2013. And Halperin, David (2007). Haggerty, George, ed. "Deviant Teaching". A Companion to Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Queer Studies. Wiley-Blackwell: 146–167
Schilt, Kristen; Westbrook, Laurel (August 2009). "Doing Gender, Doing Heteronormativity: 'Gender Normals,' Transgender People, and the Social Maintenance of Heterosexuality". Gender & Society. 23 (4): 440–464 [461])

Siraj, Asifa (2012), ' "I don't want to taint the name of Islam": the influence of religion on the lives of Muslim lesbians', Journal of Lesbian Studies, Vol. 16, No.4, pp.449-467, [Online], Available: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10894160.2012.681268 [1st November, 2012].

Spade D. (2008). Documenting Gender. Hastings Law Journal. 59:731-842. Available from: http://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Spade-Documenting-Gender-Apr-2008.pdf

Steven Waldman(2003) , A Common Missed Conception- http://www.slate.com/articles/life/faithbased/2003/11/a_common_missed_conception.html

Strauss, A. L., & Corbin, J. M. (1998). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (2nd ed.). Thousand Oaks: Sage Publications. Page 12

Sullivan & Wodarski (2002), Social alienation in gay youth. Journal of Human Behavior in the Social Environment, 5 (1), 1-17. Page 4

Svensson, T.K. (2004). A Bioethical Analysis of Sexual Reorientation Interventions: The Ethics of Conversion Therapy. Universal-Publishers.

Swaab, D., Chung, W., Kruijver, F., Hofman, M., & Ishunina, T. (2001). Structural and functional sex differences in the human hypothalamus. Hormones and Behavior, 40, 93-98. doi:10.1006/hbeh.2001.1682

Taylor, Yvette, Ria Snowdon. Queering Religion, Religious Queers Volume 38 of Routledge Studies in Religion. 2015. Page 45.

Tong, Rosemarie. Feminist Thoughts: A more comprehensive Introduction. Avalon Publishing, 2013

Twenge, J.M.(2014). Generation me-revised and updated: Why today's young Americans are more confident, assertive, entitled--and more miserable than ever before. Simon and Schuster.

UNFPA. (2010) Comprehensive sexuality education: Advancing human rights, gender equality and improved sexual and reproductive health.

Upchurch, Charles (2009). Before Wilde: Sex between Men in Britain's Age of Reform. Berkeley: University of California, 2009. Print. Page 14 & 49

Vexen Crabtree (2014). "The Battle between Monotheism and Homosexuality: Religious Prejudice Versus Equality: Islam"

Waldo CR. Working in a majority context: A structural model of heterosexism as minority stress in the workplace. Journal of Counseling Psychology. 1999;46:218–232.

Wayne R. Dynes, Stephen Donaldson. "Encyclopedia of Homosexuality". Garland Pub., 1990

Webb D, Wright D (2001) Count Me In: Findings from the Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender Community Needs Assessment 2000 [online]. Available at http://www.lgbtmind.com/content/ACMI.htm (accessed 7 February 2018)

Weeks, Jeffery. (1988) Sexuality and Its Discontents Meanings, Myths and Modern Sexualities. Routledge and Kegan Paul, London. Page 192

Wellman, C. (2000). Solidarity, the individual and human rights. Human Rights Quarterly, 22(3), pp.639-657.

Whitaker, Brian (2006). Unspeakable Love: Gay and Lesbian Life in the Middle East. Berkeley: University of California.

Williams, Craig Arthur. Roman homosexuality: Ideologies of masculinity in classical antiquity. Oxford University Press on Demand

Wood, T, Julia "Gendered Lives: Communication, Gender and Culture". Page 62

Yadegarfard, M., Meinhold-Bergmann, M.E. and Ho, R., 2014. Family rejection, social isolation, and loneliness as predictors of negative health outcomes (depression, suicidal ideation, and sexual risk behavior) among Thai male-to-female transgender adolescents. Journal of LGBT youth, 11(4), pp.347-363.

Zoepf, Katherine. "What Happened to Gay Beirut?" The New York Observer, 16 Aug. 2007

ماڵپەڕەکان

American Psychological Association. (2008). Answers to your questions: For a better understanding of sexual orientation and homosexuality. Washington, DC: Author. [Retrieved from www.apa.org/topics/sorientation.pdf.]

American Psychological Association Answers to Your Questions About Sexual, www.massresistance.org/answers-to-your-questions.pdf

Defining Sex, Gender, and Sexuality - Boundless www.boundless.com

Ev Brian Whitaker 21 June 2016, Everything you need to know about being gay in Muslim ... www.theguardian.com

Institute of Medicine (IOM) (2011), The Health of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People:

Building a Foundation for Better Understanding. Washington, DC: The National Academies Press.

James Baldwin's Giovanni's Room: The Guardian, www.theguardian.com

http://www.nationalacademies.org/ hmd/Reports/2011/The-Health-of-Lesbian-GayBisexual-and-Transgender-People.aspx.

http://dx.doi.org/10.1007/s10508-009-9531-5. See, also O'Flaherty M, Fisher J. Sexual orientation, gender identity and international human rights law: contextualising the Yogyakarta Principles. Human Rights Law Rev. 2008; 8(2):207–48

San Francisco Human Rights Commission, LGBT Advisory Committee. “Bisexual Invisibility: Impacts and Recommendations”, March 2011.

“Poet Adrienne Rich, 82, has died”. Los Angeles Times. March 28, 2012. Retrieved March 29, 2012.

Recognize asexuality as its own, unique sexual orientation .www.theprovince.com/health/asexuality+needs+recognized

Valentine, G., Skelton, T. and Butler, R. (2002) the vulnerability and marginalisation of lesbian and gay youth: ways forward. Youth and Policy, 75, 4–29

To Fight Poverty, We Need to Fight Homophobia and Transphobia http://www.worldbank.org/en/news/feature/2016/05/17/to-fight-poverty-we-need-to-fight-homophobia-and-transphobia [Accessed November 30th, 2017]

Tollefson, Kaia. “Straight Privilege: Unpacking the (Still) Invisible Knapsack.” Online Submission (2010).

Straight but narrow | The Economist, www.economist.com/node/21546002

Victorian sexualities the British Library www.bl.uk/.../articles/victorian-sexualities,)

United States Holocaust Memorial Museum Archived 19 January 2012[1] Johnson, David K. (2004). The Lavender Scare. Chicago University Press

The Stonewall riots in June 1969, www.theatlanticwww

(https://www.theguardian.com/books/2001/sep/16/fiction.)

(Oranges Are Not the Only Fruit: the Bible | Books - the Guardian www.theguardian.com).

“The life and loves of Shibden Hall's Anne Lister”, BBC News, BBC, 25 May 2010, retrieved 6 June 2010

The Color Purple by Alice Walker, www.goodreads.com/book/show/11486

Orlando: A Biography eBook by Virginia Woolf-Rakuten Kobowww.kobo.com/gb/en/ebook/orlando-a-biography

Middlesex by Jeffrey Eugenides | Books | The Guardian, www.theguardian.com

https://www.theguardian.com/books/2013/jul/05/rereading-maurice-e-m-forster

Moonlight Review | Movie – Empire, www.empireonline.com/movies/moonlight/review

[1] www.telegraph.co.uk/science/2016/03/15/homosexuality-may Also see homosexuality may be caused by chemical modifications to DNA www.sciencemag.org/news/2015/10/homosexuality -may-be

Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Rights in Iran, www.iglhrc.org/.../files/LGBTRightsInIran_0.pdf

What Makes People Gay? - The Boston Globe, www.boston.com

Gay people not 'born that way,' sexual orientation not fixed. www.rt.com/news/356848-study-sexual-orientation

Razavi Khorasan (Iran): Counties & Cities - Population Statistics in Maps and Charts". www.citypopulation.de.

http://www.wahegurunet.com/gay-sikh

The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW;pewglobal org. See also The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW;pewglobal org)

Zimbabwe's LGBT community: why civil rights and health issues go hand in hand. https://www.news24.com/Africa/Zimbabwe/zimbabwes-lgbt-community-why-civil-rights-and-health-issues-go-hand-in-hand-20180131-2. Accessed: Feb 26th, 2018

Uganda considers death sentence for gay sex in bill before parliament", Guardian, 29 November 2009.

Uganda's President says new anti-gay laws 'not necessary'- https://www.pinknews.co.uk/2015/09/16/ugandas-president-says-new-anti-gay-laws-not-necessary/: Accessed: Feb 26, 2018

Planet, Lonely. "Gay and Lesbian travel in Africa - Lonely Planet". Retrieved 13 July 2016

Nigeria's first conference to discuss LGBT issues is here ...nostringsng.com/nigeria-conference-lgbt-attend

NY Times, Chechnya's Persecuted Gays Find Refuge in Canada September 3 2017

Straight but Narrow, The Economist www.economist.com/node/21546002

Whitakar, Brian. Everything you need to know about being gay in Muslim countries. 2016 https://www.theguardian.com/world/2016/jun/21/gay-lgbt-muslim-countries-middle-east

Everything you need to know about being gay in Muslim ... www.theguardian.com › World › LGBT rights

(The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW ;pewglobal org)

https://www.voanews.com/a/australia-weeks-away-from-legalizing-gay-marriage/4122352.html

(http://www.dailymail.co.uk/news/article-5079049/Marriage-equality-results-Australia-votes-Yes.html#ixzz4zSvWAYwu)

Australia legalizes same-sex marriage – CNN, www.cnn.com/2017/12/07/asia/australia-same-sex-marriage.

The Global Divide on Homosexuality" (PDF). Pew Research Center. 4 June 2013. Retrieved 8 December 2014

John Bingham, Social Affairs Editor Revolution in attitudes to homosexuality is biggest change in www.telegraph.co.uk/news/politics/10297205/Revolution-in

http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/19session/A.HRC.19.41_English.pdf

UN Human Rights Council, Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity, 2011, UN Human Rights Council: Geneva

OHCHR, LGBT Speeches and statementswww.ohchr.org/.../Pages/LGBTSpeechesandstatements.aspx(United Nations Statement on LGBT discrimination - ohchr.org; www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/LGBT.aspx

United Nationswww.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-texthttp://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/

International Covenant on Civil and Political Rights http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages /CCPR.aspx

A/HRC/RES/32/2 S) - A/HRC/RES/17/19 and A/HRC/RES/27/32

PEW Research Center. Gay Marriage around the World. http://www.pewforum.org/2017/08/08/gay-marriage-around-the-world-2013/ Accessed: October 1st, 2017.

State Sponsored Homophobia 2016: A world survey of sexual orientation laws: criminalisation, protection and recognition" (PDF). International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association. 17 May 2016. Retrieved 19 May 2016

Goaty's News UK, Cameroon police arrest man seized by anti-gay mob. Date: November 21st, 2012. Accessed: October 1st, 2017

Whitakar, Brian. Everything you need to know about being gay in Muslim countries. 2016 https://www.theguardian.com/world/2016/jun/21/gay-lgbt-muslim-countries-middle-east

2017 edition, State-Sponsored Homophobia report from ILGA, the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association

Everything you need to know about being gay in Muslim. www.theguardian.com World › LGBT rights

http://www.nytimes.com/1986/07/01/us/high-court-5-4-says-states-have-right-outlaw-private-homosexual-acts-division.html?pagewanted=all. Accessed November 9th, 2017

Ari Ezra Waldman A Legal Analysis of the Supreme Court's Historic. Towleroadwww.towleroad.com/2015/06/obergefell-v-hodges

Yoshimo, Kenji. "A New Birth of Freedom?: Obergefell v. Hodges." Harv. L. Rev. 129 (2015): 147.

https://www.christianitytoday.com/news/2017/december/supreme-court-masterpiece-cakeshop-christians-gay-weddings.html. Accessed December 22, 2017.

Colorado Court Rules Against Baker Who Refused to Serve Same www.nytimes.com/2015/08/14/us/colorado-courtBBC News | Education| Gay bullying in schools. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/6239098.stm. Accessed December 22, 2017

BBC NEWS | Education | Gay bullying in schools common' news www.bbc.co.uk/1/hi

/education/6239098.stm Accessed Dec 22, 2017

Homosexuality and Pedophila: The False Link | HuffPost www.huffingtonpost.com/joe-kort-phd/homosexuality

Human Rights Watch. (2010). "We are a buried generation": Discrimination and violence against sexual minorities in Iran. Retrieved September 21, 2013, from http://www.hrw.org/reports/2010/12/15/we-are-buried-generation. Page 24

LGBT Bullying Statistics - NoBullying - Bullying nobullying.com/lgbt-bullying-statistics

Pedophilia Is No Longer Always A Mental Disorder, APA Sayswww.huffingtonpost.com/2013/11/01/dsm-pedophilia-menta

Cyber bullying hits LGBT youth especially hard - CNETwww.cnet.com/news/cyberbullying-hits-lgbt-youth. Accessed November 9th, 2017

Bullying among lesbian, gay and bisexual young people in Englandwww.cls.ioe.ac.uk/shared/get

What Makes People Gay? - The Boston Globe, www.boston.com

Iranian's Queers & Laws: http://hir.harvard.edu/article/?a=9885 {Accessed April 12, 2018}

Why Hasn't the US Ratified the UN Women's Rights ... – SSRN, papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1900265

The world's largest cities and urban areas in 2006". City Mayors. Accessed October 6, 2017.

Tools, Free Map. "Elevation Finder". www.freemaptools.com. Retrieved October 6, 2017

[1] The Tehran Bureue.vIntimate spaces: coming out in Iran. https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/jun/11/iran-gay-coming-out-intimate-spaces. Accessed October 6, 2017

Iranian teenagers from the province of Khorasan who were publicly hanged – https://en.wikipedia.org/wiki/Mahmoud_Asgari_and_Ayaz_Marhoni

The National Organization for Civil Registrations, 2014. https://www.sabteahval.ir/Upload/Modules/Contents/asset99/salnameh93.pdf

Applying for Asylum - Immigration Equality.www.immigrationequality.org/applying-for-asylum

A Rare Glimpse Into Iran's Underground Gay Community. www.towleroad.com/2014/12/when-then-presidentmahmoud..

A Same-Sex Domestic Violence Epidemic Is Silent. The Atlantic www.theatlantic.com/health/archive/2013/11/a.

Culture of Iran - history, people, clothing, traditions. www.everyculture.com

Difference between Traditional and Modern Society, www.yourarticlelibrary.com › Society

Gay and Transgender People Face High Rates of Workplace Gay and Transgender People Face High Rates of Workplace. www.americanprogress.org/issues/lgbt/news/2011/

Gay Male Relationships are Inherently Unfaithful — Joseph ...www.josephnicolosi.com/an-open-secret-the-truth-about

Growing up gay in Iran. www.theguardian.com

Iran's Battle with STDs and Cultural Taboos – Muftah muftah.org/irans-battle-with-stds-and-cultural...

HIV in Iran - The Lancet, www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736...

Iran's persecution of gay community revealed | World news. www.theguardian.com › World › Iran

How to Find Out If Your Kid Is A Pre-Homosexual / Queerty

www.queerty.com/how-to-find-out-if-your-kid-is-a.

Is your child a "prehomosexual"? Forecasting adult sexual ...blogs.scientificamerican.com/bering-in-mind/is.

Is Your Child Gay? : Article : Scientific American Mind, www.nature.com

Denied Identity: Human Rights Abuses Against Iran's LGBT www.iranhrdc.org/english/publications/reports/1000000398

LGBT British Asians turning to sham marriages over fears. www.independent.co.uk

Between Religion and Desire: Being Muslim and Gay in Indonesia, ww.sjsu.edu/.../courses/soci172/s0/10GayMuslim.pdf

Gay Men in Iran's Military Can Seek Exemption - Al-Monitor. www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/08/

Growing up gay in Iran As told to a Tehran Bureau correspondent, Copyright © 2013 Tehran Bureau

We are everywhere: gay and lesbian Iranians come out on Facebook. https://www.theguardian.com/world/2011/sep/11/gay-iranians-facebook-defiance. Accessed December 12, 2017

Muslim attitudes about LGBT are complex, far from universally. www.usatoday.com/.../muslim-lgbt-gay-views/86046404

Islam and Homosexuality: What does the Koran say. www.haaretz.com/middle-east-news/1.724908

Puberty stages for boys and girls. www.emedicine.com

Being Lesbian and Trans in Iran | OutRightwww.outrightinternational.org/being-lesbian-and.

Negative Attitudes Slow Acceptance of Bisexuality, psychcentral.com/news/2016/11/01/negative

Sessions's claim that 'dirty immigration lawyers' encourage. www.washingtonpost.com/news/fact-checker/wp/2017/

Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran: Report of the Secretary-General," UN General Assembly, Human Rights Council, A/HRC/28/26, (February 20, 2015), page 7, available at: p://www.ohchr.org/EN/HR, Bodies/HRC/RegularSessions/Session28/Documents/A_

HRC_28_26_ENG.doc

We don't have any gays in Iran,' Iranian president tells Ivy. www.dailymail.co.uk/news/article-483746/We-dont-gays.

The Difficulties of U.S. Asylum Claims Based on Sexual. www.migrationpolicy.org › Migration Information Source

http://www.aswatgroup.org/en. Accessed: October 16, 2017

Facing Mirrors: The Story of Eddie a Trans Man in Iran: https://mediadiversified.org/2014/03/04/facing-mirrors-trans-marriage-and-honour/ [Accessed December 20th, 2017]

Internationalist, New. "The World Guide: An alternative reference to the countries of our planet." (2001).
"Luxembourg Approves Gay Marriage," Huffington Post, June 19, 2014. Accessed: October 16, 2017, http://www.huffingtonpost.com/2014/06/19/luxembourg-gay-marriage-_n_5511360.html

"Finnish Parliament approves same-sex marriage," Yle, Nov. 28, 2014. Accessed: October 16, 2017, http://yle.fi/uutiset/finnish_parliament_approves_same-sex_marriage/7657759.

The Islamic State's shocking war on gays - The Washington Post. www.washingtonpost.com

In ISIS' Shadow, LGBT Kurds Take A Stand | HuffPost, www.huffingtonpost.com/entry/in-isis-shadow-lgbt-kurds
Homosexuality and Islam | Rusi Jaspal - Academia.edu www.academia.edu/6868516/Homosexuality_and_Islam

https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/09/homosexuality-lgbt-iraq-iran-muqtada-sadr.html. Accessed: October 16, 2017
Problems Faced by LGBT People in the Mainstream Society: www.ijims.com/uploads/cae8049d138e24ed7f5azppd_597.pdf

"Scotland's same-sex marriage bill is passed," BBC, Feb. 4, 2014. Accessed: October 16, 2017, http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-25960225.

https://www.amnestyusa.org/reports/flawed-reforms-irans-new-code-of-criminal-procedure/ [Accessed December 20th, 2017]
Oslo Conference Report, supra n 6 at 20; cf. the Asian values debate, supra n 274

Transition, and Mine - The New York Times, www.nytimes.com/2017/10/18/opinion/ireland-gay

HRW, 2013. https://www.hrw.org/sites/default/files/wr2013_web.pdf. Accessed: October 16, 2017

https://www.hrw.org/news/2013/11/21/new-pope-new-hope-lgbt-activists

The sudden intensity of Indonesia's anti-gay onslaught. http://www.bbc.com/news/world-asia-35657114. [Accessed December 27th, 2017]

PEW Research-The Global Divide on Homosexuality-Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries. http://www.pewglobal.org/2013/06/04/the-global-divide-on-homosexuality/. Accessed: October 16, 2017

Wolf, Richard. "Supreme Court Will Consider Hearing Gay Marriage Cases." USA Today. Gannett, 29 Sept. 2014. Web. 03 Nov. 2014.

Countries That Allow Gay Marriage Around The World | Pew. www.pewforum.org/.../08/gay-marriage-around-the-world-2013

Australia legalizes same-sex marriage – CNN www.cnn.com/2017/12/07/asia/australia-same-sex-marriage

Rede Social de Justiça e Direitos Humanos www.social.org.br/relatorio2004ingles/relatorio028.htm

www.nytimes.comct/..Gay in japan and no longer visible .October 16, 2017 business/japan-work-gay.html

https://www.hrw.org/news/2013/11/21/new-pope-new-hope-lgbt-activists

Homosexuality and Islam | Rusi Jaspal - Academia.edu

ئەم توێژینەوە خەڵکناسانە، بواری نەبینراوی ڕەگەزێتی لە ئێران بە چاوکردن لە دیوە بێ ژوومار و ئاڵۆزەکانی شووناسی ڕەگەزێتی و وردەکارییەکانی لە جڤاکی ناهاوسانان، لە سەر بەستێنی ڕوو لە هەڵکشانی هۆگرییە سێکسییەکان تاوتوێ دەکات. لە هەمان کاتدا، ئەم توێژینەوە هزرئاڵۆزییە باوە لە مەڕ ناهاوسانان و ڕەگەزێتی لە ئێران بە چالنج دەکێشێ و ئەو ئەفسانە و گێڕانەوانەی کە زۆر جار ناسینی نادروست لە ڕەگەزێتی و ئامادەکردنی سیاسەت و شێوازی هەڵەیان لێ کەوتوتەوە، دەخاتە بەر ڕەخنە بۆ ئەوەی ببێتە ڕێخۆشکەری ئاراستەیەکی هەمەگیرتر.

ئەم لێکۆڵینەوە زۆر ئاڵۆزە؛ چوونکە ماوەڕای ڕوانگەیەکی گشتی سادە بۆ هۆگریی سێکسی و بیر و خەیاڵی پەیوەست بە ڕەگەزێتی لە بواری ژیانی تایبەتی و گشتی تاکە. بۆ یەکەمین جار، ئەم لێکۆڵینەوە لە سەر دیمانەی قوواڵ بە پتر لە 300 کەس (60 لە سەد پیاو و 40 لە سەد ئافرەت) لە سەر ئاستی سێ کەڵانشاری ئێران (تاران، مەشهەد و ئیسفەهان) چڕ بۆتەوە. لەم کارەدا، ململانێی هەڵقوواڵوی گۆڕانەکانی ئەم سەردەمە لە پەیوەندییە ڕەگەزێتییەکان و چۆنیەتی ئەم هەڵسووکەوتانە لە ئێران تاوتوێ کرا. ئامانجی سەرەکیی ئەم لێکۆڵینەوە تێگەیشتن لە هەست و باوەڕی گرێدراو بە ناهاوسانان لە ئێران لە ڕێگەی شرۆڤەی ڕەخنەگرانە لە ڕوانگەی ئەم کەسانە و لێکدانەوەی ئەو چالنجانەیە کە ئەوان بە هۆی ژیان لە کۆمەڵگایەکی ئایینیی، چینتەوەر، نەریتخواز و باوکسالار، کە ناهاوسانی وەک شووناسێک ڕەت دەکاتەوە، بە ئەزموون دەکەن. پرسینی ئەم توێژینەوە لێرەوە دەست پێ دەکات. پێویستیی سەرنج خستنە سەر جڤاکی ناهاوسانان و خەسار هەڵگریی ئەم کەسە سەرکوتکراو و بە بێدەنگی ناچارکراوانە بوو بە ئەنگێزەیەک بۆ ڕوونکردنەوەی بارودۆخی ئەم کەسانە کە بە ئەقەست پشتگوێ خراون و لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە پەراوێز خراون.

ئەم توێژینەوە کەڵک لە ئاوێتەیەک لە ئاراستەی دیاردە ناسانە، هێرمۆنۆتیکی و دەروونناسانە وەردەگرێ بۆ ئەوەی شێوازێکی تیۆریی بەدی بێنێ کە بۆ توێژینەوە لە مەڕ ئەزموونی ناهاوسانی شیاو بێ و لە هەمان کاتدا بینین و هەستی توێژەر خۆی لە پێوەری پشتڕاستکردنەوەی لێکۆڵینەوە بۆ پاراستنی «ئوبژەیی» لە خۆ بگرێت.

.

This anthropological study seeks to investigate the overlooked gender status in Iran by considering different and complicated aspects of gender identity and its intricacies among the gender community grounded in an increasing identification of gender orientations. Meanwhile, the present study challenges common misunderstandings about LGBT community and gender in Iran and also criticizes the existing myths and narratives which have often caused such misunderstandings about gender and led to wrong policy-making in order to underlie a more comprehensive approach.

The current research is quite complicated; for it goes beyond a simple overview of gender orientation and the related thoughts to gender in the private and social life of the individuals. For the first time, this study focused on deep interviews with more than 300 (60% male and 40% female) people from three metropolises of Iran (Tehran, Isfahan, and Mashhad). In line with that, the challenges caused by changes of the current age in gender relations and their status in Iran were reviewed. The main purpose of the present study is to understand the feelings and beliefs about the LGBT community in Iran using a critical analysis from their own perspective and also to study the challenges they encounter and experience for living in a religious, class-based, traditional, and patriarchal society where LGBT is denied as an identity. Here is thus raised the main question of this survey. The necessity to highlight the LGBT community and also the vulnerability of this oppressed and silent group turned into a motivation to illustrate the status of these people who have been often ignored and socially marginalized.

The present study takes advantage of a combination of phenomenological, hermeneutic, post-modern, and psychological approaches in order to provide a theoretical method suited for research on LGBT experience and nevertheless, to encompass the feelings and perceptions of the researcher as an 'objectivity' in the research confirmation criteria.

www.mehrpublication.com

ISBN: 978-1-64845-722-6

$ 17.00

9 781649 457226

The Forbidden Tale of LGB in Iran

Kameel Ahmady

Forbidden Tale

A Comprehensive Study on Lesbian, Gay and Bisexual (LGB) in Iran

Kameel Ahmady

